

Ministerstwo Spraw Zagranicznych
Departament do spraw Postępowań
przed Międzynarodowymi Organami Ochrony Praw Człowieka

**RAPORT Z WYKONYWANIA
WYROKÓW EUROPEJSKIEGO
TRYBUNAŁU PRAW CZŁOWIEKA
PRZEZ POLSKĘ ZA 2015 R.**

Warszawa 2016

Wydawca:

Ministerstwo Spraw Zagranicznych – Departament do spraw Postępowañ przed Międzynarodowymi Organami Ochrony Praw Człowieka

Copyright © by

Ministerstwo Spraw Zagranicznych, 2016

ISBN 978-83-65427-21-2

Skład i łamanie:

Zakład Graficzny UW. Zam. 907/2014

SPIS TREŚCI

I.	Wstęp i informacje ogólne	5
II.	Informacje na temat planów działań i raportów z wykonania wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka przygotowanych i wysłanych do Rady Europy w 2015 r.....	7
III.	Informacje na temat zakończenia przez Komitet Ministrów nadzoru nad wykonywaniem wybranych wyroków wydanych w sprawach polskich.	11
IV.	Decyzje Komitetu Ministrów wydane w 2015 r. w sprawie realizacji niektórych wyroków wydanych w sprawach polskich.	12
V.	Działalność międzyresortowego Zespołu do spraw Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w 2015 r.....	16
VI.	Informacja na temat odpowiedzi Rządu na komunikacje wniesione do Komitetu Ministrów przez organizacje pozarządowe	18
VII.	Informacje na temat posiedzenia Podkomisji stałej do spraw wykonywania wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka przez Polskę Sejmu RP oraz posiedzenia Komisji Praw Człowieka, Praworządności i Petycji Senatu RP, a także konferencji zorganizowanej w Senacie RP.....	19
VIII.	Informacje na temat działań Pełnomocnika mających na celu usprawnienie wykonywania wyroków Trybunału przez Polskę	21
IX.	Informacja na temat wizyty Kanclerz Czwartej Sekcji Europejskiego Trybunału Praw Człowieka Pani Françoise Elens-Passos w Polsce.....	25
X.	Informacja na temat wizyty przedstawicielki Sekcji Wykonywania Wyroków Sekretariatu Rady Europy w Polsce.	26
XI.	Organizacja IX Seminarium Warszawskiego.....	27
XII.	Udział w konferencji wysokiego szczebla w Brukseli.....	28
XIII.	Informacje statystyczne.....	29
XIV.	Podsumowanie.....	34

I. Wstęp i informacje ogólne.

Niniejszy Raport został sporządzony przez Pełnomocnika Ministra Spraw Zagranicznych do spraw Postępowań przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka (dalej Pełnomocnik) na podstawie § 2 ust. 1 pkt 4) *Zarządzenia nr 73 Prezesa Rady Ministrów z dnia 19 lipca 2007 r. w sprawie utworzenia Zespołu do spraw Europejskiego Trybunału Praw Człowieka* zmienionego *Zarządzeniem nr 3 Prezesa Rady Ministrów z dnia 8 stycznia 2008 r.*, *Zarządzeniem nr 20 Prezesa Rady Ministrów z dnia 8 marca 2013 r. oraz Zarządzeniem nr 6 Prezesa Rady Ministrów z dnia 23 stycznia 2015 r.* (dalej Zarządzenie) w oparciu o materiały przedłożone przez poszczególne resorty i inne podmioty odpowiedzialne za wykonanie konkretnych orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej ETPCz lub Trybunał). Zawarte w Raporcie informacje i dane zostały przedstawione według stanu na dzień 31 grudnia 2015 r.

Jest to już czwarty Raport roczny przedstawiany przez Pełnomocnika. Pierwszy dotyczył 2012 r. i był dokumentem skondensowanym, zawierającym odniesienia i odesłania do dokumentów dotyczących wykonywania wyroków Trybunału w polskich sprawach przekazanych do Rady Europy (dalej RE) w okresie sprawozdawczym i opublikowanych na stronach internetowych tej organizacji. Jednakże, wychodząc naprzeciw oczekiwaniom parlamentarzystów oraz społeczeństwa obywatelskiego, w kolejnym Raporcie – za 2013 r., zmieniona została metodologia prezentowania informacji. Zmiana polegała na tym, iż wszystkie opisane wyżej dokumenty, tj. plany działań i raporty z wykonania przekazane do RE w okresie sprawozdawczym zostały wymienione, wraz z krótkim opisem sprawy, której dotyczyły, w samym Raporcie i dodatkowo dołączone w pełnej formie, w polskiej wersji językowej, jako Załącznik B do Raportu. Tak przygotowany Raport, wraz załącznikami stanowiącymi jego integralną część, stał się wyczerpującym źródłem wiedzy na temat wszelkich działań podejmowanych przez Rząd w okresie sprawozdawczym w celu wykonania wyroków Trybunału w sprawach polskich.

W ciągu kolejnych lat do Raportu sukcesywnie dodawano kolejne załączniki. Do Raportu za 2013 r. dodano Załącznik C zawierający sprawozdania ze wszystkich posiedzeń plenarnych Zespołu do spraw ETPCz (dalej Zespół), jakie odbyły się w okresie sprawozdawczym oraz Załącznik D zawierający wybrane orzeczenia ETPCz wydane w roku, którego dotyczy Raport w sprawach innych Państw-Stron *Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności* (dalej Konwencja), które mają lub mogą mieć znaczenie dla prawa lub praktyki jego stosowania w Polsce.

Do Raportu za 2014 r. dołączono dodatkowo Załącznik E zawierający wykaz projektów nowelizacji aktów prawnych i zmian legislacyjnych oraz wykaz zmian w praktyce koniecznych dla wykonania wyroków ETPCz. Załącznik E obejmował także informację nt. źródeł naruszeń Konwencji stwierdzonych w wyrokach Trybunału, będących skutkiem obowiązywania nieodpowiadającego standardom Konwencji prawa, bądź wynikających z nieodpowiedniej praktyki jego stosowania.

Z tego względu, iż zarówno procedura wykonywania orzeczeń Trybunału przez państwa członkowskie RE, jak też struktura samych planów i raportów były już szczegółowo przedstawiane w Raportach za 2012 r. i za 2013 r., nie wydaje się konieczne powtarzanie tych informacji w niniejszym dokumencie. Poprzednie Raporty można znaleźć na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych (dalej MSZ): http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/europejski_trybunal_praw_czlowieka/wykonywanie_orzeczen_europejskiego_trybunalu_praw_czlowieka/

Ponadto niniejszy Raport zawiera informacje na temat:

- zakończenia przez Komitet Ministrów RE (dalej KM) nadzoru nad wykonaniem niektórych wyroków wydanych w sprawach polskich,
- decyzji KM wydanych w 2015 r. w sprawie nadzoru tego ciała nad wykonywaniem niektórych wyroków wydanych w sprawach polskich,
- działalności międzyresortowego Zespołu oraz jego grup roboczych w 2015 r.,
- odpowiedzi Rządu na komunikacje organizacji pozarządowych, wysyłane do KM,

- uczestnictwa Pełnomocnika w posiedzeniu Podkomisji stałej ds. wykonywania wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka przez Polskę Sejmu RP,
- udziału Pełnomocnika w posiedzeniu Komisji Praw Człowieka, Praworządności i Petycji Senatu RP,
- zorganizowanej przez Senat RP konferencji poświęconej wykonywaniu wyroków ETPCz przez Polskę,
- działań na rzecz usprawnienia wykonywania wyroków Trybunału, w tym kolejnej nowelizacji wspomnianego Zarządzenia,
- kontynuacji realizowania inicjatywy Pełnomocnika na rzecz zapewnienia kontroli projektów aktów prawnych pod kątem ich zgodności z *Konwencją o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*,
- kontynuacji działań na rzecz wprowadzenia ochrony przed egzekucją z kwot zadośćuczynienia przyznawanego skarżącym przez Trybunał,
- kontynuacji i rozwoju inicjatywy polegającej na tłumaczeniu na język polski wyroków Trybunału wydanych w sprawach dotyczących innych państw,
- przekładu na język polski Protokołu Stambulskiego oraz wybranych fragmentów Regulaminu Trybunału,
- organizacji kolejnej edycji konkursu dla sędziów,
- organizacji wizyt studyjnych i delegacji (secondmentów) dla polskich sędziów do Trybunału,
- wizyty Kanclerz Czwartej Sekcji ETPCz, Pani Françoise Elens-Passos w Polsce,
- wizyty przedstawicielki Sekcji Wykonywania Wyroków Sekretariatu RE w Polsce,
- organizacji IX Seminarium Warszawskiego,
- udziału w konferencji wysokiego szczebla w Brukseli,
- najważniejszych danych statystycznych.

II.

Informacje na temat planów działań i raportów z wykonania wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka przygotowanych i wysłanych do Rady Europy w 2015 r.

W 2015 r. Pełnomocnik wraz z resortami i innymi podmiotami właściwymi w sprawie realizacji poszczególnych wyroków Trybunału przygotował łącznie 25 planów działań (zawierających zamierzenia w celu realizacji wyroków) i raportów z wykonania wyroków Trybunału. Plany i raporty dotyczyły łącznie 447 wyroków Trybunału. Zdarzało się, że w sprawie niektórych wyroków w okresie sprawozdawczym Rząd przygotował i przedstawił plany, bądź raporty dwukrotnie. Było tak w przypadku: wyroków *ws. Al Nashiri i Abu Zubaydah p. Polsce*, wyroku *Bączkowski i inni p. Polsce*, grup wyroków *Kudła i Podbielski p. Polsce*.

Wszystkie 25 dokumentów, z których niektóre miały charakter planów zaktualizowanych, czy też przeformułowanych ze względu na zmianę koncepcji wykonania wyroku, będącą często wynikiem uwag Sekcji Wykonywania Wyroków RE (dalej SWW), zostały przesłane w 2015 r. do SWW. SWW zajmuje się merytoryczną obsługą KM, który nadzoruje realizację wyroków Trybunału przez państwa.

Prawie wszystkie plany działań i raporty z wykonania zostały już opublikowane na stronie internetowej RE, niektóre nadal są przedmiotem wewnętrznej analizy SWW, niektóre zaś są obecnie uzupełniane przez Rząd w rezultacie uwag SWW. Część z raportów z wykonania została przyjęta przez KM, który na ich podstawie wydał szereg rezolucji końcowych zamykających egzekucję niektórych wyroków Trybunału.

Poniżej przedstawiono skrócone informacje o wszystkich 25 dokumentach przesłanych do RE, a pełne dokumenty w polskiej wersji językowej są załączone do niniejszego Raportu (Załącznik B).

1. ***Al Nashiri p. Polsce (skarga nr 28761/11) i Abu Zubaydah p. Polsce (skarga nr 7511/13), plan działań z 13.08.2015 r.*** – w obu wyrokach Trybunał uznał, że doszło do: naruszenia art. 3 Konwencji (zakaz tortur oraz niehumanitarnego i poniżającego traktowania) w aspekcie materialnym i proceduralnym; naruszenia art. 5 (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego); naruszenia art. 8 (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego); naruszenia art. 13 (prawo do skutecznego środka odwoławczego) i naruszenia art. 6 ust. 1 (prawo do rzetelnego procesu sądowego). W sprawie *Al Nashiri* Trybunał stwierdził również naruszenia art. 2 (prawo do życia) oraz art. 3 Konwencji w związku z art. 1 Protokołu nr 6 (zakaz kary śmierci). Trybunał uznał także, że Polska nie zrealizowała próśb Trybunału o dostarczenie dowodów i w konsekwencji nie wypełniła zobowiązań wynikających z art. 38 Konwencji – udzielenia Trybunałowi wszelkich niezbędnych ułatwień dla efektywnego przeprowadzenia dochodzenia. W dniu 13.08.2015 r. Rząd terminowo przedstawił plan działań w zakresie wykonania ww. wyroków. Plan ten został już częściowo oceniony podczas posiedzeń KM w formacie ds. Praw Człowieka (dalej DH), które odbyły się we wrześniu i w grudniu 2015 r.
2. ***Al Nashiri p. Polsce (skarga nr 28761/11) i Abu Zubaydah p. Polsce (skarga nr 7511/13), zaktualizowany plan działań z 17.11.2015 r.*** – w dniu 17.11.2015 r. Rząd przesłał do RE zaktualizowany plan działań, uzupełniony o nowe informacje. KM ocenił ten plan podczas posiedzenia DH w grudniu 2015 r.
3. ***Bączkowski i inni p. Polsce (skarga nr 1543/06), plan działań z 27.04.2015 r.*** – w wyroku tym Trybunał stwierdził naruszenie art. 11 Konwencji z powodu bezprawnej odmowy wydania zezwolenia na zorganizowanie parady i stacjonarnych wieców, mających na celu zwrócenie uwagi opinii publicznej na kwestię dyskryminacji mniejszości oraz naruszenie art. 13 w związku z art. 11 z tego powodu, iż skarżącym nie zapewniono odpowiedniego zadośćuczynienia, a także

- naruszenie art. 14 Konwencji w związku z art. 11 z powodu dyskryminującego naruszenia wolności zgromadzeń skarżących. W dniu 27.04.2015 r. Rząd przesłał do RE plan działań zawierający projekt nowej ustawy *Prawo o zgromadzeniach*.
4. **Bączkowski i inni p. Polsce (skarga nr 1543/06), raport z wykonania z 02.10.2015 r.** – w dniu 02.10.2015 r. Rząd przesłał do RE raport z wykonania ww. wyroku, w którym zawarł opis zmienionego projektu ustawy i informacje o przyjęciu Ustawy z dnia 24 lipca 2015 r. – *Prawo o zgromadzeniach* (Dz.U. z 2015 r. poz. 1485), jej podpisaniu i wejściu w życie. **Wyrok został uznany za wykonany.**
 5. **Baran p. Polsce (skarga nr 53315/09)** – w wyroku tym Trybunał stwierdził naruszenie art. 5 ust. 1 Konwencji z powodu naruszenia prawa skarżącej do wolności i bezpieczeństwa osobistego w związku z umieszczeniem jej na jedenadzień dni w szpitalu psychiatrycznym bez podstawy prawnej oraz z powodu odmowy przyznania jej przez sądy krajowe odszkodowania za szkodę poniesioną w następstwie niesłusznego pozbawienia wolności. Raport z wykonania tego wyroku został przesłany do RE w dniu 09.10.2015 r. **Wyrok został uznany za wykonany.**
 6. **Braun i Stankiewicz p. Polsce (skargi nr 30162/10 i 48723/07)** – w wyrokach tych Trybunał stwierdził naruszenie art. 10 Konwencji z powodu wydania przez sądy krajowe wyroków przeciwko skarżącym w postępowaniach cywilnych. Raport z wykonania dotyczący tych wyroków został przesłany do RE w dniu 26.11.2015 r. i jest analizowany przez SWW.
 7. **Grupa spraw Dzwonkowski p. Polsce (skarga nr 46702/99)** – w wyrokach z tej grupy Trybunał stwierdził naruszenia art. 3 Konwencji w aspekcie materialnym z powodu poniżającego traktowania skarżących przez funkcjonariuszy Policji oraz naruszenia art. 3 w aspekcie proceduralnym z uwagi na nieprzeprowadzenie przez władze efektywnego postępowania w związku z zarzutami skarżących dotyczącymi poniżającego traktowania przez funkcjonariuszy Policji. Ponadto należąca do ww. grupy sprawa *Wasilewska i Kałucka p. Polsce* dotyczy naruszenia art. 2 Konwencji w aspekcie materialnym z powodu śmierci osoby bliskiej skarżącym oraz naruszenia art. 2 Konwencji w aspekcie proceduralnym z uwagi na brak skutecznego śledztwa w tej sprawie. Plan działań dotyczący tej grupy wyroków został przesłany do RE w dniu 15.04.2015 r. i jest analizowany przez SWW.
 8. **Frasik i Jaremcowicz p. Polsce (skargi nr 22933/02 i 24023/02)** – w obu wyrokach Trybunał stwierdził naruszenie art. 12 Konwencji z powodu odmowy wyrażenia zgody przez organy krajowe na zawarcie związków małżeńskich przez skarżących podczas ich pobytu w zakładach karnych. Raport z wykonania tych wyroków został przesłany do RE w dniu 09.10.2015 r. i jest analizowany przez SWW.
 9. **Grupa spraw Fuchs p. Polsce (skarga nr 33870/96)** – w wyrokach z tej grupy Trybunał stwierdził naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji z powodu przewlekłości postępowań toczących się przed organami administracji oraz sądami administracyjnymi. Plan działań dotyczący tej grupy wyroków został przesłany do RE w dniu 27.04.2015 r. i jest analizowany przez SWW.
 10. **Grupa spraw Horych i Piechowicz p. Polsce (skargi nr 13621/08 i 20071/07)** – w wyrokach z tej grupy Trybunał stwierdził naruszenie art. 3 Konwencji z powodu zakwalifikowania skarżących do kategorii tzw. osadzonych „niebezpiecznych” i utrzymywania tego reżimu wobec nich przez długi czas w oparciu o te same przesłanki oraz z powodu związanych z tym reżimem utrudnień i uciążliwości. W przypadku skarżących Horycha i Piechowicza Trybunał stwierdził także naruszenie art. 8 Konwencji w związku z poważnym ograniczeniem kontaktów z rodziną i cenzurą korespondencji. Raport z wykonania tej grupy wyroków, zawierający informację o przeprowadzonej nowelizacji Kodeksu karnego wykonawczego (dalej k.k.w.) Ustawą z 2015 r. o zmianie ustawy – *Kodeks karny wykonawczy* (Dz.U. z 2015 r. poz. 1573), został przesłany do RE w dniu 28.10.2015 r. i jest analizowany przez SWW.
 11. **Iwańczuk p. Polsce (skarga nr 25196/94)** – w wyroku tym Trybunał stwierdził naruszenie art. 3 Konwencji z powodu potraktowania skarżącego przez strażników więziennych w sposób poniżający, art. 5 ust. 3 Konwencji z tego powodu, że w postępowaniu, którego celem było określenie warunków poręczenia, sądy nie działały dostatecznie szybko, na skutek czego doszło do przedłużenia w sposób arbitralny zatrzymania skarżącego po wydaniu decyzji ws. zwolnienia go z aresztu

- oraz art. 6 ust. 1 Konwencji z powodu przewlekłości postępowania karnego w sprawie skarżącego. Raport z wykonania tego wyroku został przesłany do RE w dniu 04.12.2015 r. i jest analizowany przez SWW.
12. **Grupa spraw Kaprykowski p. Polsce (skarga nr 23052/05)** – w wyrokach z tej grupy Trybunał stwierdził naruszenia art. 3 Konwencji z powodu nieludzkiego i poniżającego traktowania skarżących ze względu na brak adekwatnej do ich stanu zdrowia opieki medycznej w jednostkach penitencjarnych. Zaktualizowany plan działań dotyczący tej grupy wyroków został przesłany do RE w dniu 02.09.2015 r. i jest analizowany przez SWW.
 13. **Grupa spraw Kędzior p. Polsce (skarga nr 45026/07)** – w wyroku przewodnim w tej grupie spraw Trybunał stwierdził naruszenie art. 5 ust. 1 lit. e Konwencji z powodu niezgodnego z nim pozbawienia wolności skarżącego, a także naruszenie art. 5 ust. 4 Konwencji z powodu braku oceny legalności umieszczenia i przetrzymywania osoby w zakładzie opiekuńczym, takim, jak dom pomocy społecznej oraz naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji z uwagi na brak bezpośredniego dostępu do sądu w celu wystąpienia o przywrócenie zdolności do czynności prawnych. Zaktualizowany plan działań dotyczący tej grupy wyroków został przesłany do RE w dniu 02.12.2015 r. i jest analizowany przez SWW.
 14. **Grupy spraw Kudła i Podbielski p. Polsce (skargi nr 30210/96 i 27916/95), zaktualizowany plan działań z dnia 25.05.2015 r.** – w wyrokach z tej grupy Trybunał stwierdził naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji z powodu przewlekłości postępowań sądowych w sprawach cywilnych i karnych. Zaktualizowany plan działań dotyczący tej grupy wyroków został przesłany do RE w dniu 25.05.2015 r.
 15. **Grupy spraw Kudła i Podbielski p. Polsce (skargi nr 30210/96 i 27916/95), zaktualizowany plan działań z dnia 27.10.2015 r.** – po wydaniu przez Trybunał wyroku pilotażowego ws. *Rutkowski i inni p. Polsce* (skarga nr 72287/10) w dniu 07.07.2015 r., został przygotowany kolejny zaktualizowany plan działań, który został przesłany do RE w dniu 27.10.2015 r. Na podstawie tego planu **KM podjął decyzję o uznaniu za wykonane 205 wyroków należących do ww. grup.**
 16. **Mocarska, Kumenda i Pankiewicz p. Polsce (skargi nr 26917/05, 2369/09 i 34151/04)** – w wyrokach z tej grupy Trybunał stwierdził naruszenie art. 5 ust. 1 lit. e Konwencji z powodu nadmiernej długości tymczasowego aresztowania skarżących podczas ich oczekiwania na umieszczenie w szpitalu psychiatrycznym. Raport z wykonania tych wyroków został przesłany do RE w dniu 05.10.2015 r. **Wyroki zostały uznane za wykonane.**
 17. **Mojsiejew p. Polsce (skarga nr 11818/02)** – w wyroku tym Trybunał stwierdził materialne i proceduralne naruszenie art. 2 Konwencji z powodu śmierci syna skarżącej po zatrzymaniu w izbie wytrzeźwień i braku skutecznego śledztwa w tej sprawie. Raport z wykonania tego wyroku został przesłany do RE w dniu 30.10.2015 r. **Wyrok został uznany za wykonany.**
 18. **Nowakowski p. Polsce (skarga nr 55167/11)** – w wyroku tym Trybunał stwierdził naruszenie art. 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji z powodu skonfiskowania, na mocy orzeczeń sądów krajowych, należące do skarżącego kolekcji zabytkowej broni. Raport z wykonania tego wyroku został przesłany do RE w dniu 02.09.2015 r. **Wyrok został uznany za wykonany.**
 19. **Płonka p. Polsce (skarga nr 20310/02)** – w wyroku tym Trybunał stwierdził naruszenie art. 6 ust. 3 lit. c Konwencji w związku z art. 6 ust. 1 Konwencji z powodu pogwałcenia prawa skarżącej (uznawanej ze względu na chorobę alkoholową za tzw. zatrzymaną wrażliwą, tj. wymagającą szczególnej troski) do korzystania z pomocy obrońcy od momentu zatrzymania pod zarzutem dokonania zabójstwa. Raport z wykonania tego wyroku został przesłany do RE w dniu 03.11.2015 r. **Wyrok został uznany za wykonany.**
 20. **Potomscy p. Polsce (skarga nr 33949/05)** – w wyroku tym Trybunał stwierdził naruszenie art. 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji z powodu braku możliwości uzyskania przez skarżących wywłaszczenia z adekwatnym odszkodowaniem należące do nich nieruchomości, która została wpisana na listę zabytków, co uniemożliwiło skarżącym korzystanie z niej. Plan działań dotyczący wykonania tego wyroku został przesłany do RE w dniu 27.04.2015 r. Aktualnie, zgodnie z uwagami SWW, Rząd przygotowuje zaktualizowany plan działań.

21. **Różański p. Polsce (skarga nr 55339/00)** – w wyroku tym Trybunał stwierdził naruszenie art. 8 Konwencji z powodu braku procedury dostępnej bezpośrednio skarżącemu, w której mógłby domagać się ustalenia swojego ojcostwa oraz z powodu braku w prawie krajowym jakichkolwiek wytycznych dla właściwych organów dotyczących sposobu, w jaki mają wykonywać swoją władzę dyskrecyjną przy decydowaniu o tym, czy podważyć, czy nie, ustalone już na podstawie uznania ojcostwo. Raport z wykonania tego wyroku został przesłany do RE w dniu 13.10.2015 r. **Wyrok został uznany za wykonany.**
22. **Subicka nr 1 p. Polsce (skarga nr 29342/06)** – w wyroku tym Trybunał stwierdził naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji z powodu odmowy sporządzenia skargi kasacyjnej do Naczelnego Sądu Administracyjnego przez adwokata ustanowionego w ramach bezpłatnej pomocy prawnej. Raport z wykonania tego wyroku został przesłany do RE w dniu 21.08.2015 r. **Wyrok został uznany za wykonany.**
23. **Tomaszewscy p. Polsce (skarga nr 8933/05)** – w wyroku tym Trybunał stwierdził naruszenie art. 5 ust. 1 i ust. 5 Konwencji z powodu pozbawienia wolności skarżących bez podstawy prawnej poprzez doprowadzenie ich na posterunek Policji w celu dokonania identyfikacji i zbadania stanu ich trzeźwości oraz z powodu braku możliwości uzyskania odszkodowania za takie naruszenie. Raport z wykonania tego wyroku został przesłany do RE w dniu 29.04.2015 r. Obecnie po uwagach SWW jest aktualizowany przez Rząd.
24. **Wiktorko p. Polsce (skarga nr 14612/02)** – w wyroku tym Trybunał stwierdził naruszenie art. 3 Konwencji z powodu nieludzkiego i poniżającego traktowania skarżącej w izbie wytrzeźwień. Raport z wykonania tego wyroku został przesłany do RE w dniu 09.10.2015 r. **Wyrok został uznany za wykonany.**
25. **Zwierzyński p. Polsce (skarga nr 34049/96)** – w wyroku tym Trybunał stwierdził naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji z powodu przewlekłości postępowania cywilnego oraz naruszenie art. 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji z powodu pozbawienia skarżącego możliwości korzystania z budynku. Raport z wykonania tego wyroku został przesłany do RE w dniu 23.06.2015 r. **Wyrok został uznany za wykonany.**

III.

Informacje na temat zakończenia przez Komitet Ministrów nadzoru nad wykonywaniem wybranych wyroków wydanych w sprawach polskich.

- **Bączkowski i inni p. Polsce** – w dniu 09.12.2015 r. KM przyjął rezolucję końcową CM/ResDH(2015)234, zamykającą nadzór nad wykonaniem tego wyroku dotyczącego naruszenia wolności zgromadzeń. Jest to tym bardziej istotne, że wyrok ten (wydany w 2007 r.) był jednym z najstarszych orzeczeń w polskich sprawach znajdujących się w agendzie KM i z powodu jego niewykonania Polska była często krytykowana na forum RE. Uznając wyrok za wykonany, KM pozytywnie ocenił podjęte przez Rząd działania, zwłaszcza legislacyjne, polegające na opracowaniu nowej ustawy odpowiadającej aktualnym standardom praw człowieka. Rząd ma obowiązek teraz zadbać, aby ustawa ta była respektowana i tym samym zapobiegała podobnym naruszeniom na przyszłość.
- **Grupy Kudła i Podbielski p. Polsce** – w dniu 09.12.2015 r. KM przyjął rezolucję końcową CM/ResDH(2015)248, zamykającą nadzór na wykonaniem 205 wyroków merytorycznych dotyczących przewlekłości postępowań w sprawach karnych i cywilnych. Oznacza to, iż pozytywnie ocenił podejmowane od 2007 r. przez Rząd działania legislacyjne mające na celu opracowanie i wprowadzenie w życie krajowego środka w postaci skargi na nadmierną długość postępowania, a także zmiany organizacyjne mające na celu wyeliminowanie zjawiska przewlekłości postępowania. Należy jednak zwrócić uwagę, iż rezolucja zamknęła jedynie niektóre z wyroków w obu grupach. Dlatego też KM będzie nadal nadzorował realizację pozostałych wyroków zebranych od tej pory w grupach: *Bąk* (przewlekłość postępowań karnych) i *Majewski* (przewlekłość postępowań cywilnych).
- **Płonka p. Polsce** – w dniu 09.12.2015 r. KM przyjął rezolucję końcową CM/ResDH(2015)235, zamykającą nadzór nad wykonaniem tego wyroku dotyczącego naruszenia prawa skarżącej (uznawanej ze względu na chorobę alkoholową za tzw. zatrzymaną wrażliwą, tj. wymagającą szczególnej troski) do korzystania z pomocy obrońcy od momentu zatrzymania pod zarzutem zabójstwa. Przyjmując rezolucję końcową, KM pozytywnie ocenił podjęte przez Rząd działania polegające przede wszystkim na wprowadzeniu stosownych zmian legislacyjnych (kilkukrotna nowelizacja przepisów Kodeksu postępowania karnego [dalej k.p.k.]) zapewniających prawidłowe informowanie osoby zatrzymanej jeszcze przed pierwszym przesłuchaniem o przysługujących jej prawach oraz poprawę systemu ustanawiania obrońcy nie tylko za sprawą zmiany przesłanek dla obowiązkowego ustanawiania obrońcy, ale również zasad regulujących proces ustanawiania obrońcy w celu zagwarantowania skutecznego dostępu do prawnika na wstępnym etapie postępowania. Ponadto dzięki wydaniu Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 czerwca 2015 r. w sprawie sposobu zapewnienia oskarżonemu korzystania z pomocy obrońcy w postępowaniu przyspieszonym (Dz.U. z 2015 r. poz. 920) zapewniono osobie zatrzymanej możliwość skontaktowania się z prawnikiem zaraz po zatrzymaniu.
- **Subicka nr 1 p. Polsce** – w dniu 24.09.2015 r. KM przyjął rezolucję końcową CM/ResDH(2015)146, zamykającą nadzór nad wykonaniem tego wyroku dotyczącego naruszenia prawa skarżącej do dostępu do sądu z powodu odmowy sporządzenia skargi kasacyjnej do Naczelnego Sądu Administracyjnego przez adwokata ustanowionego w ramach bezpłatnej pomocy prawnej. KM zamykając nadzór nad wykonywaniem tego wyroku, pozytywnie ocenił podjęte przez Rząd działania, przede wszystkim legislacyjne, mające na celu zapobieżenie podobnym naruszeniom na przyszłość.

IV. Decyzje Komitetu Ministrów wydane w 2015 r. w sprawie realizacji niektórych wyroków wydanych w sprawach polskich.

- Decyzja dotycząca **wyroków w sprawach *Al Nashiri p. Polsce i Abu Zubaydah p. Polsce*** – w dniu 12.03.2015 r. KM przyjął bez debaty decyzję, w której delegaci do KM:

1. wyrazili głębokie zaniepokojenie, w świetle wskazań Trybunału, że postępowanie w sprawie skarżącego Al Nashiri przed Komisją Wojskową, w którym grozi mu kara śmierci, miało się rozpocząć 2 września 2014 r. i dlatego też nadal istnieje ryzyko zagrożenia karą śmierci. Delegaci wezwali władze polskie do pilnego starania się o gwarancje władz Stanów Zjednoczonych, że skarżący Al Nashiri nie będzie poddany karze śmierci;

2. wyrazili również głębokie zaniepokojenie, że w stosunku do obu skarżących istnieje ryzyko rażącego zaprzeczenia sprawiedliwości (nierzetelny proces), ponieważ wobec skarżącego Al Nashiriego toczy się postępowanie przed Komisją Wojskową, która może korzystać z dowodów uzyskanych w drodze tortur i dlatego, że skarżący Husayn (Abu Zubaydah) jest pozbawiony wolności bez przedstawienia zarzutów od 2002 r., a jeśli zarzuty zostaną mu przedstawione, to może być wobec niego prowadzone takie samo nierzetelne postępowanie; delegaci wezwali władze polskie do pilnego starania się o zapewnienie, że skarżący nie zostaną narażeni na takie zaprzeczenie sprawiedliwości;

3. delegaci zwrócili się do władz polskich o pełne i regularne informowanie KM o rozwoju sytuacji zarówno w odniesieniu do ich kontaktów z władzami Stanów Zjednoczonych, jak i aktualnej sytuacji skarżących i zdecydowali o podjęciu rozpatrywania tych spraw podczas 1230. posiedzenia DH w czerwcu 2015 r.

[https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Del/Dec\(2015\)1222/11&Language=lanFrench&Ver=original&Site=&BackColorInternet=B9BDEE&BackColorIntranet=FFCD4F&BackColorLogged=FFC679](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Del/Dec(2015)1222/11&Language=lanFrench&Ver=original&Site=&BackColorInternet=B9BDEE&BackColorIntranet=FFCD4F&BackColorLogged=FFC679)

- Decyzja dotycząca **wyroków w sprawach *Al Nashiri p. Polsce i Abu Zubaydah p. Polsce*** – w dniu 11.06.2015 r. KM przyjął następującą decyzję, w której delegaci KM:

1. odnotowali z satysfakcją szybkie działanie władz polskich w kwestii zwrócenia się do władz Stanów Zjednoczonych o gwarancje dyplomatyczne, iż skarżący Al Nashiri nie będzie podlegał karze śmierci oraz że żaden ze skarżących nie zostanie narażony na rażącą odmowę sprawiedliwości;

2. zdecydowanie zachęcali władze polskie do podtrzymywania tych żądań i zwrócili się do nich ponownie o pełne informowanie KM o wszystkich zmianach, w szczególności w kwestii odpowiedzi władz Stanów Zjednoczonych na te żądania i w kwestii aktualnej sytuacji skarżących;

3. zdecydowali ponownie podnieść kwestię pilnych środków indywidualnych podczas 1236. posiedzenia DH we wrześniu 2015 r.

[https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Del/Dec\(2015\)1230/11&Language=lanFrench&Ver=original&Site=&BackColorInternet=B9BDEE&BackColorIntranet=FFCD4F&BackColorLogged=FFC679](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Del/Dec(2015)1230/11&Language=lanFrench&Ver=original&Site=&BackColorInternet=B9BDEE&BackColorIntranet=FFCD4F&BackColorLogged=FFC679)

- Decyzja dotycząca **wyroków w sprawach *Al Nashiri p. Polsce i Abu Zubaydah p. Polsce*** – w dniu 24.09.2015 r. KM przyjął następującą decyzję, w której delegaci KM:

1. przypominając niejawną pozbawienie wolności (*undisclosed detention*) skarżących w Polsce w kontekście tajnych operacji przeprowadzanych w latach 2002–2003, a następnie wywiezienie ich z kraju, co naraziło ich na realne ryzyko rażącego zaprzeczenia sprawiedliwości w postępowaniach przed komisjami wojskowymi Stanów Zjednoczonych, a w sprawie skarżącego Al Nashiri również na ryzyko podlegania karze śmierci;

2. jeśli chodzi o kwestie pilnych środków indywidualnych, przypomnieli kroki szybko podjęte przez władze polskie w postaci not dyplomatycznych z marca i maja 2015 r., w których zwracały się one do władz Stanów Zjednoczonych o pilne zapewnienia mające na celu wyeliminowanie tych zagrożeń (*urgently seeking assurances from the United States authorities to eliminate these risks*), (zobacz plan działań z dnia 13.08.2015 r.);

3. wyrazili poważne zaniepokojenie brakiem odpowiedzi na te prośby i wezwali władze polskie do kontynuowania wysiłków, w celu uzyskania koniecznych zapewnień, przez podjęcie wszelkich możliwych kroków w tym względzie i dalszego informowania Komitetu o wszelkich wydarzeniach;

4. zwrócili się do Sekretarza Generalnego, by przekazał niniejszą decyzję Stałemu Obserwatorowi Stanów Zjednoczonych w RE;

5. zdecydowali o podjęciu badania wszelkich kwestii podniesionych w niniejszych sprawach podczas swojego 1243. posiedzenia (DH) w grudniu 2015 r.

[https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Del/Dec\(2015\)1236/13&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=&BackColorInternet=B9BDEE&BackColorIntranet=FFCD4F&BackColorLogged=FFC679](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Del/Dec(2015)1236/13&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=&BackColorInternet=B9BDEE&BackColorIntranet=FFCD4F&BackColorLogged=FFC679)

- Decyzja dotycząca **wyroków w sprawach Al Nashiri p. Polsce i Abu Zubaydah p. Polsce** – w dniu 10.12.2015 r. KM przyjął następującą decyzję, w której delegaci KM:

1. w kwestii pilnych środków indywidualnych przypomnieli szybko podjęte przez władze polskie kroki polegające na zwróceniu się w sposób pilny o gwarancje dyplomatyczne ze strony władz Stanów Zjednoczonych (plan z dnia 17.11.2015 r.);

2. wyrazili głębokie zaniepokojenie brakiem odpowiedzi na te prośby i wezwali władze Stanów Zjednoczonych do przedstawienia odpowiedzi bez dalszej zwłoki;

3. jeśli chodzi o śledztwo należące do środków indywidualnych, wezwali władze polskie do poinformowania Komitetu o kolejnych przewidzianych krokach w świetle odmowy władz Stanów Zjednoczonych w zakresie pozostałych wniosków o pomoc prawną;

4. ponadto przypomnieli, że społeczeństwo polskie ma prawnie uzasadniony interes w byciu poinformowanym o śledztwie i zwrócili się do władz o wyjaśnienie, jak zamierzają informować społeczeństwo o śledztwie i jego rezultatach i zapewnić, że pełnomocnicy skarżących mają właściwy dostęp do akt;

5. jeśli chodzi o środki generalne, delegaci uznali, że większość środków określonych w planie działań nie odnosi się do przyczyn problemów zidentyfikowanych w wyrokach Trybunału, takich jak rażące lekceważenie ram prawnych regulujących działania funkcjonariuszy państwowych, i wezwali władze do zajęcia się tymi kwestiami;

6. zdecydowali odroczyć rozpatrywanie środków indywidualnych w tych sprawach do ich 1250. posiedzenia (marzec 2016 r.) (DH) i zwrócili się do władz o przedstawienie zaktualizowanej

informacji dotyczącej środków generalnych w odpowiednim czasie przed 1259. posiedzeniem (czerwiec 2016 r.) (DH).

[https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Del/Dec\(2015\)1243/H46-14&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=&BackColorInternet=B9BDEE&BackColorIntranet=FFCD4F&BackColorLogged=FFC679](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Del/Dec(2015)1243/H46-14&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=&BackColorInternet=B9BDEE&BackColorIntranet=FFCD4F&BackColorLogged=FFC679)

- Decyzja dotycząca **grupy wyroków Horych i Piechowicz p. Polsce** – w dniu 11.06.2015 r. KM przyjął następującą decyzję, w której delegaci KM:

1. odnotowali z zainteresowaniem, że liczba osadzonych niebezpiecznych stale spada, a także, iż tacy osadzeni mogą zaskarżyć zakwalifikowanie do kategorii niebezpiecznych do sądów krajowych, które w ramach implementacji środków podnoszących świadomość powinny badać skargi osadzonych w świetle międzynarodowych norm prawnych;

2. odnotowali z zainteresowaniem zmiany legislacyjne będące w toku, które mogą wyeliminować automatyczną kwalifikację pewnych kategorii osadzonych do reżimu (niebezpiecznych) i stworzyć możliwość stopniowego rozluźniania związanych z nim restrykcji; zachęcili władze do kontynuowania procesu legislacyjnego bez zwłoki i powtórzyli swoją prośbę o przesłanie kalendarza dotyczącego tej zmiany oraz o informowanie o jej postępie;

3. powtórzyli swoją prośbę o informacje na temat aktualnej praktyki dotyczącej kajdan, umieszczenia w izolatce i kontroli osobistych oraz zwrócili się do władz o szczegółowe wyjaśnienie, w jaki sposób rozważane zmiany legislacyjne będą dotyczyć tych praktyk;

4. wyrazili zaniepokojenie brakiem informacji o warunkach dotyczących wizyt rodzinnych u osadzonych niebezpiecznych, poza jednostkami penitencjarnymi w Gdańsku i Krakowie, oraz ponaglił władze, by przesyłały informacje w tym zakresie;

5. zwrócili się do władz o przedstawienie pozostałych informacji dotyczących kalendarza zmian legislacyjnych oraz wyjaśnień w kwestii ich zamierzonego wpływu na praktykę przed końcem czerwca 2015 r., jak również o przesłanie zaktualizowanego planu działań do końca 2015 r., by pozwolić na pełną ocenę tej grupy spraw.

[https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Del/Dec\(2015\)1230/12&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=&BackColorInternet=B9BDEE&BackColorIntranet=FFCD4F&BackColorLogged=FFC679](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Del/Dec(2015)1230/12&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=&BackColorInternet=B9BDEE&BackColorIntranet=FFCD4F&BackColorLogged=FFC679)

- Decyzja dotycząca **grup wyroków Kudła i Podbielski p. Polsce** – w dniu 24.09.2015 r. KM przyjął następującą decyzję, w której delegaci KM:

1. odnotowali informację przekazaną przez władze polskie o podjętych i zaplanowanych środkach mających na celu zredukowanie długości postępowań w sprawach cywilnych i karnych, pozostając jednocześnie zaniepokojonymi, jeśli chodzi o ograniczony wpływ tych środków na długość postępowań w Polsce;

2. pozostali również zaniepokojeni pozostałymi kwestiami dotyczącymi skuteczności w praktyce krajowego środka i tym, że nie przedstawiono żadnej informacji pozwalającej na jakiegokolwiek wnioski w kwestii wpływu już implementowanych środków na poprawę sytuacji, włączając w to zasądzanie odpowiednich kwot tytułem odszkodowania;

3. wezwali władze do zwrócenia szczególnej uwagi na tę kwestię i do zdefiniowania precyzyjnej strategii, by zapewnić, że prawo wprowadzające środek na nadmierną długość postępowania jest stosowane zgodnie z orzecznictwem ETPCz;

4. zwrócili się do władz o przedstawienie Komitetowi szczegółowych informacji w tych kwestiach wraz z harmonogramem planowanych do przyjęcia niezbędnych dodatkowych środków.

[https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Del/Dec\(2015\)1236/14&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=&BackColorInternet=B9BDEE&BackColorIntranet=FFCD4F&BackColorLogged=FFC679](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Del/Dec(2015)1236/14&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=&BackColorInternet=B9BDEE&BackColorIntranet=FFCD4F&BackColorLogged=FFC679)

- Decyzja dotycząca **grup wyroków Kudła i Podbielski p. Polsce** – w dniu 10.12.2015 r. KM przyjął następującą decyzję, w której delegaci KM:

1. uznali, że sytuacja dotycząca długości postępowania wydaje się być niejednolita, pojawiają się pozytywne trendy, ale nie mają one wpływu na zaległość spraw; jednakże odnotowali, że wpływ środków przyjętych niedawno będzie widoczny w przyszłości, a także, że strategia władz odnośnie przestrzegania tych środków wydaje się przekonująca;

2. dlatego też zwrócili się do władz o przedstawienie Komitetowi informacji na temat wpływu niedawno przyjętych środków i działań następczych wraz z pełnymi statystykami pozwalającymi na pełną ocenę sytuacji;

3. przypomnieli, że w wyroku *Rutkowski* Trybunał potwierdził, że ustawa z 2004 r.¹ (po nowelizacji z 2009 r.) posiada wszystkie cechy skutecznego środka w prawie, krytykując jedynie jej funkcjonowanie w praktyce i zdecydowali o przyjęciu Rezolucji Końcowej CM/ResDH(2015)248, zawartej w Załączniku, dotyczącej 205 spraw z tych grup, które dotyczyły braku jakiegokolwiek środka;

4. odnotowali z satysfakcją, że władze zamierzają poprawić praktykę sądów krajowych poprzez publikację i rozpowszechnianie wyroków Trybunału oraz systematyczne szkolenie sędziów i zwrócili się do nich o informowanie Komitetu o dalszym postępie w stosowaniu tego środka w praktyce;

5. odnotowali z zainteresowaniem decyzję władz dotyczącą dalszych zmian ustawy z 2004 r. i mocno je zachęcili do przedstawienia proponowanych zmian.

[https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Del/Dec\(2015\)1243/H46-15&Language=lanFrench&Ver=original&Site=&BackColorInternet=B9BDEE&BackColorIntranet=FFCD4F&BackColorLogged=FFC679](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CM/Del/Dec(2015)1243/H46-15&Language=lanFrench&Ver=original&Site=&BackColorInternet=B9BDEE&BackColorIntranet=FFCD4F&BackColorLogged=FFC679)

¹ Ustawa z dnia 17.06.2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki.

V.

Działalność międzyresortowego Zespołu do spraw Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w 2015 r.

Międzyresortowy Zespół do spraw Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, który zajmuje się m.in. wypracowywaniem strategii wykonywania wyroków Trybunału, aktywnie działał w 2015 r. W okresie sprawozdawczym odbyły się cztery posiedzenia plenarne Zespołu (w dniach: 20 marca, 23 czerwca, 14 września i 16 grudnia) i kilka posiedzeń grup roboczych. Szczegółowe sprawozdania z posiedzeń plenarnych są dostępne na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych (www.msz.gov.pl) w zakładce Europejski Trybunał Praw Człowieka, wykonywanie wyroków: http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/europejski_trybunal_praw_czlowieka/wykonywanie_orzeczen_europejskiego_trybunalu_praw_czlowieka/wykonywanie_wyrokow_etpcz

Sprawozdania z posiedzeń plenarnych Zespołu są również dołączone do niniejszego Raportu, jako Załącznik C.

Posiedzenie Zespołu, które miało miejsce w dniu 16.12.2015 r., podobnie jak w ubiegłych latach, było posiedzeniem podsumowującym kolejny rok działań Rządu na rzecz wykonywania wyroków Trybunału. Tym razem otworzył je Pan Aleksander Stępkowski, Podsekretarz Stanu w MSZ, który przypomniał genezę Zespołu i jego dotychczasową działalność, przytaczając także dane statystyczne odzwierciedlające pozytywny trend w zakresie wykonywania orzeczeń Trybunału przez Polskę. Jednocześnie Minister zwrócił uwagę, iż przed Zespołem nadal pozostało wiele pracy w zakresie realizacji orzeczeń Trybunału dotąd niewykonanych, w tym największej grupy dotyczącej przewlekłości postępowań.

Posiedzenie to, jak każde ostatnie posiedzenie plenarne Zespołu w roku, miało rozszerzoną formułę. Oprócz stałych członków (przedstawicieli poszczególnych resortów, Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, Pełnomocnika do spraw Równego Traktowania i Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa) i uczestników posiedzeń Zespołu, tj. przedstawicieli Krajowej Rady Sądownictwa, Naczelnego Sądu Administracyjnego, Trybunału Konstytucyjnego, Prokuratury Generalnej, Kancelarii Sejmu i Senatu, Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, do udziału w nim zaproszeni zostali m.in. przedstawiciele Najwyższej Izby Kontroli, Rady Legislacyjnej, Rzecznika Praw Dziecka oraz reprezentanci organizacji pozarządowych (Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, Federacji na Rzecz Kobiet i Planowania Rodziny, Amnesty International, Ordo Iuris, Instytutu na Rzecz Państwa i Prawa) i przedstawiciele zawodów prawniczych (Naczelnej Rady Adwokackiej, Krajowej Rady Radców Prawnych). Zaproszenie na posiedzenie Zespołu otrzymali również, podobnie jak w poprzednich latach, Przewodniczący Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka Sejmu RP oraz Komisji Praw Człowieka, Praworządności i Petycji Senatu RP, którzy jednak na posiedzenie nie przybyli.

Oprócz posiedzeń plenarnych Zespołu, w 2015 r. odbyły się spotkania w mniejszym gronie członków Zespołu bezpośrednio zaangażowanych w realizację konkretnych wyroków lub grup wyroków:

- w dniu 08.07.2015 r., zgodnie z ustaleniami podjętymi na czerwcowym posiedzeniu Zespołu, w siedzibie MSZ odbyło się posiedzenie grupy roboczej Zespołu w celu przedyskutowania możliwości wprowadzenia zmian do Ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2013 r. poz. 885, z późn. zm.), która zapewniłaby stosowną ochronę kwot zasądzanych przez ETPCz przed egzekucją na rzecz Skarbu Państwa. W posiedzeniu, oprócz przedstawicieli MSZ, uczestniczyli przedstawiciele Ministerstwa Finansów, Ministerstwa Sprawiedliwości (dalej MS) oraz Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa;
- w dniu 30.07.2015 r., zgodnie z ustaleniami podjętymi na czerwcowym posiedzeniu Zespołu, w MSZ odbyło się posiedzenie grupy roboczej ws. wykonania środków indywidualnych wynikających z wyroku *Kędzior p. Polsce*. W posiedzeniu, oprócz przedstawicieli MSZ, uczestniczyli przedstawiciele Ministerstwa Zdrowia, MS, ówczesnego Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej oraz Biura Rzecznika Praw Obywatelskich;

- w dniu 27.10.2015 r. w siedzibie MSZ odbyło się kolejne posiedzenie grupy roboczej w celu przedyskutowania sposobu wykonania środków indywidualnych wynikających z wyroku *Kędzior p. Polsce*. Posiedzenie zostało zwołane w związku z koniecznością aktualizacji dotychczasowych informacji w sprawie. W posiedzeniu, oprócz przedstawicieli MSZ, uczestniczyli ponadto przedstawiciele Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej oraz MS.

Ponadto Zespół jak zawsze pracował pomiędzy sesjami plenarnymi poprzez prowadzenie roboczych uzgodnień.

VI. Informacja na temat odpowiedzi Rządu na komunikacje wniesione do Komitetu Ministrów przez organizacje pozarządowe.

- W dniu 29.04.2015 r. Pełnomocnik otrzymał komunikację przesłaną do KM ws. *R.R. p. Polsce* przez Centrum Praw Reprodukcyjnych i Federację na Rzecz Praw Kobiet i Planowania Rodziny. Odpowiedź na tę komunikację została przygotowana we współpracy z Ministerstwem Zdrowia oraz Biurem Rzecznika Praw Pacjenta. Zarówno komunikacja, jak i odpowiedź na nią są dostępne na stronach RE:
[https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=DH-DD\(2015\)506&Language=lanFrench&Site=CM](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=DH-DD(2015)506&Language=lanFrench&Site=CM)
- W dniu 26.05.2015 r. Pełnomocnik otrzymał komunikację przesłaną do KM ws. *Al Nashiri p. Polsce* przez organizację Open Society Justice Initiative. Odpowiedź na tę komunikację została przygotowana we współpracy z Prokuraturą Generalną. Zarówno komunikacja, jak i odpowiedź na nią są dostępne na stronach RE:
[https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=DH-DD\(2015\)585&Language=lanEnglish&Site=CM](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=DH-DD(2015)585&Language=lanEnglish&Site=CM)
- W dniu 29.05.2015 r. Pełnomocnik otrzymał komunikację przesłaną do KM ws. *Abu Zubaydah p. Polsce* przez organizację Human Rights in Practice. Odpowiedź na tę komunikację została przygotowana we współpracy z Prokuraturą Generalną. Zarówno komunikacja, jak i odpowiedź na nią są dostępne na stronach RE:
[https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=DH-DD\(2015\)586&Language=lanEnglish&Site=CM](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=DH-DD(2015)586&Language=lanEnglish&Site=CM)
- W dniu 19.06.2015 r. Pełnomocnik otrzymał komunikację przesłaną do KM ws. *Hutten-Czapska p. Polsce* przez Stowarzyszenie Właścicieli Nieruchomości. Odpowiedź na tę komunikację została przygotowana we współpracy z ówczesnym Ministerstwem Infrastruktury i Rozwoju. Zarówno komunikacja, jak i odpowiedź na nią są dostępne na stronach RE:
[https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=DH-DD\(2015\)708&Language=lanEnglish&Site=CM](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=DH-DD(2015)708&Language=lanEnglish&Site=CM)
- W dniu 20.08.2015 r. Pełnomocnik otrzymał komunikację przesłaną do KM ws. *Kędzior p. Polsce* przez Helsińską Fundację Praw Człowieka. Odpowiedź na tę komunikację została przygotowana we współpracy z MS i Ministerstwem Zdrowia. Zarówno komunikacja, jak i odpowiedź na nią są dostępne na stronach RE:
http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/execution/Source/Documents/Info_cases/Pologne/Kedzior_GM_20.08.2015.pdf

VII. Informacje na temat posiedzenia Podkomisji stałej do spraw wykonywania wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka przez Polskę Sejmu RP oraz posiedzenia Komisji Praw Człowieka, Praworządności i Petycji Senatu RP, a także konferencji zorganizowanej w Senacie RP.

• Udział Pełnomocnika w posiedzeniu Podkomisji

Podkomisja została powołana w dniu 05.02.2014 r. na wspólny wniosek Przewodniczących Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka oraz Komisji Spraw Zagranicznych Sejmu RP. W 2014 r. jej Przewodniczącym został Pan Poseł Andrzej Halicki, a po objęciu przez niego funkcji Ministra Administracji i Cyfryzacji, Przewodniczącą została Pani Poseł Beata Bublewicz.

W 2015 r. odbyło się jedno posiedzenie Podkomisji, które miało miejsce w dniu 8 kwietnia. W czasie tego posiedzenia Pełnomocnik przedstawił informacje na temat stanu wykonywania wyroków Trybunału wydanych w sprawach polskich.

W kontekście powyższego warto dodać, iż Przewodniczący Podkomisji jest zapraszany na plenarne posiedzenia międzyresortowego Zespołu do spraw Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. W 2015 r. Przewodnicząca Podkomisji uczestniczyła w posiedzeniu Zespołu, które odbyło się w dniu 20 marca.

• Udział przedstawicieli MSZ w posiedzeniu Komisji Praw Człowieka, Praworządności i Petycji Senatu RP

W dniu 2 września 2015 r. Pan Minister Artur Nowak-Far, ówczesny Podsekretarz Stanu w MSZ, wraz z Pełnomocnikiem uczestniczył w posiedzeniu Komisji Praw Człowieka, Praworządności i Petycji Senatu RP. Minister przedstawił członkom Komisji oraz obecnym na posiedzeniu przedstawicielom społeczeństwa obywatelskiego *Raport z wykonywania wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka przez Polskę za 2014 r.* Z tego względu, iż posiedzenie Komisji miało miejsce w drugiej połowie roku następującego po roku sprawozdawczym, Minister podał również zaktualizowane informacje dotyczące stanu wykonywania wyroków Trybunału przez Polskę, uwzględniając dotychczasową działalność Pełnomocnika w 2015 r.

W swoim wystąpieniu Minister podkreślił, że w 2014 r. KM uznał za wykonaną rekordową liczbę 357 orzeczeń. Zamknięty został nadzór m.in. nad grupą spraw dotyczących przewlekłości tymczasowego aresztu (grupa *Trzaska p. Polsce*) – problem ten do niedawna był jednym z problemów o charakterze systemowym w Polsce.

Ponadto Minister poinformował, że w okresie sprawozdawczym Pełnomocnik odpowiedział na 10 komunikacji skierowanych do KM na podstawie Reguły nr 9 Regulaminu Komitetu Ministrów.

Minister przypomniał też, że integralną częścią Raportu są jego Załączniki. Dodał, że po raz pierwszy do Raportu dołączono Załącznik E, w którym przedstawiono informację na temat koniecznych zmian w prawie polskim i w praktyce jego stosowania, niezbędnych dla wykonania wyroków ETPCz, jak również informację nt. źródeł naruszeń Konwencji stwierdzonych w wyrokach Trybunału, będących skutkiem obowiązywania nieodpowiadającego standardom Konwencji prawa bądź wynikających z nieodpowiedniej praktyki.

- **Międzynarodowa konferencja na temat wykonywania wyroków ETPCz zorganizowana przez Senat RP**

W dniu 12.05.2015 r. Pełnomocnik uczestniczył w międzynarodowej konferencji zorganizowanej z inicjatywy senackiej Komisji Praw Człowieka, Praworzędności i Petycji we współpracy z Helsińską Fundacją Praw Człowieka, Fundacją Nuffield oraz Uniwersytetem Middlesex w Londynie na temat *Demokracja a prawa człowieka. Rola parlamentów narodowych we wdrażaniu standardów Europejskiej Konwencji Praw Człowieka oraz orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*, prezentując polski model wykonywania wyroków ETPCz.

W konferencji uczestniczyli m.in.: Pan Andrew Drzemczewski, Dyrektor Sekretariatu Komisji Prawnej i Praw Człowieka Zgromadzenia Parlamentarnego RE, Pan Fredrik Sundberg, Zastępca Dyrektora Sekcji Wykonywania Wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka Sekretariatu RE, Pan Adam Bodnar i Pani Dominika Bychawska-Siniarska z Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, Pani Katarzyna Gonera, Sędzia Sądu Najwyższego, członkini Krajowej Rady Sądownictwa, a także Pani Zdravka Kaladjieva i Pan Egbert Myjer – byli sędziowie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

Podczas konferencji rozmawiano m.in. o możliwości i celowości zwiększania roli parlamentów w nadzorowaniu implementacji wyroków ETPCz, o istniejących mechanizmach nadzoru i ich skuteczności, a także o pozycji parlamentów wobec władzy wykonawczej i innych podmiotów w procesie implementacji standardów wynikających z orzeczeń Trybunału.

VIII. Informacje na temat działań Pełnomocnika mających na celu usprawnienie wykonywania wyroków Trybunału przez Polskę.

- **Kolejna nowelizacja Zarządzenia o utworzeniu Zespołu do spraw Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wprowadzająca nowe zasady współpracy międzyinstytucjonalnej ws. wykonywania wyroków ETPCz.**

W dniu 23.04.2015 r. weszła w życie nowelizacja *Zarządzenia nr 73 Prezesa Rady Ministrów z dnia 19 lipca 2007 r. w sprawie utworzenia Zespołu ds. Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*.

Na mocy zarządzenia zmieniającego, podpisanego przez Prezesa Rady Ministrów w dniu 23.01.2015 r., doprecyzowano zadania Zespołu w odniesieniu do problematyki monitorowania wykonywania wyroków i decyzji ETPCz. Nowe regulacje zawarte w § 4a i 4b zarządzenia precyzują zadania ministrów w zakresie przygotowywania tłumaczeń wyroków na język polski oraz opracowywania planów działań i raportów z wykonania wyroków Trybunału. Przyjęte rozwiązania wdrażają zobowiązania wynikające z art. 46 Konwencji, a także regulacji KM dotyczących przyjmowania środków indywidualnych lub generalnych mających na celu usunięcie naruszeń praw człowieka stwierdzonych przez Trybunał. Nowe regulacje potwierdzają również dotychczasową praktykę współpracy Zespołu z organami i instytucjami spoza administracji rządowej, a także możliwość zapraszania przedstawicieli organizacji pozarządowych i zawodów prawniczych do udziału w pracach Zespołu. Zarządzenie precyzuje również szczegółowo obowiązki stałych członków Zespołu.

Inicjatywa w sprawie nowelizacji zarządzenia została zgłoszona przez Ministra Spraw Zagranicznych. Stanowi element działań podejmowanych przez ministerstwo na rzecz skutecznego rozwiązywania przez Rząd problemów stwierdzonych w wyrokach Trybunału w sprawach przeciwko Polsce. Jednym z najważniejszych wyzwań, jakie stoją obecnie przed Polską, jest ostateczne rozwiązanie powtarzającego się już od wielu lat problemu skarg na przewlekłość postępowań sądowych i administracyjnych oraz problemu nieskuteczności krajowych środków na przewlekłość.

- **Kontynuowanie działań na rzecz realizacji inicjatywy MSZ mającej na celu badanie projektów aktów prawnych pod względem ich zgodności z Konwencją o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności.**

W okresie sprawozdawczym Pełnomocnik kontynuował działania na rzecz wprowadzenia obowiązku opiniowania projektów aktów prawnych pod kątem ich zgodności z Konwencją. W 2015 r. z inicjatywy Ministra Spraw Zagranicznych wpisano do programu aplikacji legislacyjnej obowiązkowy przedmiot dotyczący ochrony praw człowieka.

Ponadto z dniem 30 sierpnia br., Ustawą z dnia 25 czerwca 2015 r. o Trybunale Konstytucyjnym wprowadzono nowy obowiązek Rady Ministrów – udział w postępowaniach przed Trybunałem Konstytucyjnym w charakterze stałego uczestnika. Realizację tego obowiązku ma zapewnić Rządowe Centrum Legislacji. Zgodnie z § 156b ust. 1 i 2 Regulaminu pracy Rady Ministrów Rządowe Centrum Legislacji opracowuje projekt stanowiska, zasięgając opinii właściwego ministra lub centralnego organu administracji rządowej. Zgodnie z § 156b ust. 3 pkt 2 jeżeli jest to uzasadnione przedmiotem sprawy rozstrzyganej przez Trybunał Konstytucyjny, Rządowe Centrum Legislacji opracowując projekt stanowiska, zasięga opinii ministra właściwego ds. zagranicznych w zakresie zgodności przepisów aktu normatywnego z międzynarodowymi uregulowaniami dotyczącymi praw człowieka, w szczególności Konwencją o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzoną w Rzymie dnia 04.11.1950 r. (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284, z późn. zm.). W toku przygotowywania takich stanowisk Rządowe Centrum Legislacji zwraca się do Pełnomocnika o opinie na temat zgodności z Konwencją i orzecznictwem ETPCz.

Z tego powodu, iż nie wszystkie z działań podejmowanych przez ostatnie lata odniosły skutek w postaci zaangażowania ich adresatów, kierowany przez Pełnomocnika Departament do spraw Postępowañ przed Międzynarodowymi Organami Ochrony Praw Człowieka MSZ opiniuje projekty aktów prawnych oraz stanowisk rządu do projektów parlamentarnych. W 2015 r. Departament przeprowadził 427 takich analiz.

➤ **Kontynuowanie działań w celu ochrony kwot zasądzanych przez Trybunał przed egzekucją na rzecz Skarbu Państwa.**

W 2015 r. wprowadzono kilka zmian ustawowych mających na celu zagwarantowanie lepszej ochrony przed egzekucją kwot zasądzonych przez ETPCz na rzecz skarżących. Zmiany te jednocześnie mają na celu zapobieganie ewentualnym problemom z wykonaniem przez Polskę orzeczeń Trybunału. Zdarza się bowiem, iż kwoty zasądzone przez Trybunał tytułem zadośćuczynienia i przelane na rachunki bankowe skarżących są następnie zajmowane przez komorników na poczet zabezpieczenia zobowiązań skarżących wynikających z postępowań krajowych dotyczących kwestii, które stały się następnie podstawą skarg uwzględnionych przez Trybunał w jego orzeczeniach. Tymczasem zgodnie ze standardami KM RE nadzorującego proces wykonywania orzeczeń Trybunału przez państwa członkowskie, zadośćuczynienie zasądzone przez ETPCz nie może podlegać zajęciu przez komornika, w związku z długami zaistniałymi w postępowaniu krajowym, które dotyczyło przedmiotu skargi do ETPCZ uwzględnionej przez Trybunał.

W Kodeksie postępowania cywilnego (Dz.U. z 2014 r. poz. 101, z późn. zm.), (dalej k.p.c.) dodany został art. 831 § 1 pkt 8 przewidujący, iż nie podlegają egzekucji sumy przyznane orzeczeniem ETPCz, jeżeli egzekwowana wierzytelność przysługuje Skarbowi Państwa. Analogiczny zapis w odniesieniu do egzekucji administracyjnej znalazł się w art. 8 § 1 pkt 18 Ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (Dz.U. z 2014 r. poz. 1619, z późn. zm.).

Dodano również nowy art. 121a w Ustawie z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2014 r. poz. 1025, z późn. zm.), który przewiduje, że należności sądowe podlegają umorzeniu na wniosek dłużnika w razie stwierdzenia przez ETPCz, że w postępowaniu, w którym je zasądzone, naruszono wobec dłużnika Konwencję lub Protokoły dodatkowe do Konwencji.

Powyższe regulacje, które weszły w życie w dniu 18.10. 2015 r. na mocy Ustawy z dnia 20 marca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r. poz. 539), zabezpieczają kwoty przyznawane skarżącym przed egzekucją na rzecz Skarbu Państwa. Gwarantują ponadto, że również z innych składników majątku skarżącego nie mogą być ściągane kwoty tytułem należności sądowych, jeśli należności te zostały zasądzone w postępowaniu krajowym, w którym doszło do stwierdzonego przez Trybunał naruszenia Konwencji.

W obecnym stanie prawnym brak jest jedynie regulacji umożliwiającej umorzenie kwot zastępstwa procesowego Skarbu Państwa zasądzonych w postępowaniu, w którym naruszono wobec dłużnika Konwencję lub Protokoły dodatkowe do Konwencji. W 2015 r. prowadzone były (z udziałem Ministerstwa Finansów, MSZ, MS oraz Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa) prace w celu wprowadzenia stosownych zmian w Ustawie z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz.U. z 2013 r. poz. 885, z późn. zm.). W rezultacie tych prac opracowano wstępny projekt zmian. W sprawie tej prowadzone są dalsze uzgodnienia.

➤ **Informacja na temat kontynuacji i rozwoju inicjatywy polegającej na tłumaczeniu na język polski wyroków Trybunału wydanych w sprawach dotyczących innych państw.**

W dniu 24.03.2014 r. MSZ, MS, Trybunał Konstytucyjny i Naczelny Sąd Administracyjny podpisały porozumienie ws. tłumaczeń wyroków ETPCz wydanych w sprawach przeciwko innym państwom. Z dniem 31.12.2015 r. do Porozumienia przystąpił Prokurator Generalny, który zobowiązał się do zapewnienia tłumaczenia na język polski, od dnia 01.01.2016 r., po 10 orzeczeń rocznie.

Strony Porozumienia wspólnie dokonują wyboru orzeczeń Trybunału do tłumaczenia, a także przekazują sobie wzajemnie przetłumaczone orzeczenia celem udostępnienia na stronach internetowych

oraz wykorzystywania w działalności upowszechniającej i szkoleniowej. Tłumaczenia są również przekazywane do bazy orzeczeń Trybunału HUDOC.

W 2015 r. kontynuowana była współpraca w ramach ww. Porozumienia. Na jego mocy MS, Trybunał Konstytucyjny i Naczelny Sąd Administracyjny przetłumaczyły w 2015 r. 26 orzeczeń Trybunału wydanych w 2014 r. i 2 wydane w latach wcześniejszych. Dodatkowo Prokurator Generalny, wykraczając poza obowiązki wynikające z Porozumienia, przygotował tłumaczenia 5 orzeczeń Trybunału z 2014 r.

➤ **Przekład Protokołu Stambulskiego na język polski.**

Protokół Stambulski, czyli *Podręcznik skutecznego badania i dokumentowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania*, stanowi oficjalny dokument Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Protokół został opracowany w 1999 r. przez grupę ponad 75 ekspertów (głównie lekarzy, prawników i psychologów) reprezentujących 40 organizacji z 15 krajów, a jego przyjęcie w roli narzędzia zwalczania tortur rekomendują zarówno Zgromadzenie Ogólne ONZ, jak i Komisja Praw Człowieka ONZ (od 2006 r. Rada Praw Człowieka ONZ). Podręcznik zawiera informacje i wskazówki, jak identyfikować i dokumentować dla potrzeb sądów lub organów śledczych przypadki stosowania tortur lub innego okrutnego traktowania albo karania. Można tam też znaleźć, skierowane do lekarzy i prawników, informacje (opis objawów fizycznych i psychicznych) pozwalające na dokonanie oceny, czy dana osoba była torturowana, oraz wskazówki, jak należy zgłaszać takie przypadki sądom lub organom śledczym.

Protokół nie ma charakteru wiążącego. Jednakże prawo międzynarodowe zobowiązuje rządy do badania i dokumentowania przypadków tortur i innych form znęcania się, a także karania osób za nie odpowiedzialnych, w sposób wszechstronny, efektywny, bezwzględny i obiektywny. Wymóg przeprowadzenia skutecznego śledztwa w takich przypadkach wynika również z art. 3 Konwencji, a realizacja przez państwa obowiązków w tym zakresie podlega kontroli ETPCz. Protokół stanowi jedno z narzędzi pozwalających wypełnić te zobowiązania.

Postulat przetłumaczenia tego Protokołu został sformułowany w dniu 06.12.2013 r. na naradzie grupy roboczej powołanej w ramach Zespołu do spraw ETPCz w celu ustalenia możliwych do podjęcia działań na rzecz wykonania wyroków Trybunału dotyczących przypadków nadmiernego użycia siły przez Policję i braku skutecznego śledztwa. Obecni na naradzie przedstawiciele Prokuratury Generalnej podkreślali, iż Protokół może być bardzo użytecznym dokumentem dla prokuratorów prowadzących śledztwa i mógłby stanowić załącznik do wytycznych opracowywanych przez Prokuratora Generalnego. W opinii Pełnomocnika Protokół mógłby być użyteczny także szerzej, a mianowicie dla wszystkich podmiotów zajmujących się tą problematyką (sądy, Rzecznik Praw Obywatelskich, służba więzienna). Mógłby też zostać włączony do programu szkoleń. Dlatego też Pełnomocnik zwrócił się do MS o przetłumaczenie Protokołu. Natomiast MS zwróciło się z tą kwestią do Przedstawicielstwa Regionalnego Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do spraw Uchodźców na Europę Centralną.

W rezultacie powyższych działań tłumaczenie na język polski zostało zrealizowane w ramach projektu *Response to Vulnerability in Asylum* 2012–2013 prowadzonego przez wspomniane Przedstawicielstwo Wysokiego Komisarza współfinansowanego z Europejskiego Funduszu na Rzecz Uchodźców.

Polski tekst Protokołu można pobrać ze strony MSZ:

http://www.ms.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/europejski_trybunal_praw_czlowieka/aktualnosci/tlumaczenie_protokolu_stambulskiego_na_jezyk_polski

➤ **Przekład wybranych fragmentów Regulaminu Trybunału na język polski.**

W 2015 r. Departament do spraw Postępowania przed Międzynarodowymi Organami Ochrony Praw Człowieka MSZ przygotował tłumaczenie wybranych fragmentów Regulaminu Trybunału zrewidowanego w dniu 01.06.2015 r. Przekład ten został przygotowany z myślą o wszystkich osobach zainteresowanych trybem postępowania przed ETPCz. W szczególności ma za zadanie dostarczyć odpowiedzi na pytania pojawiające się przy składaniu skargi do ETPCz lub w toku postępowania. Tłumaczenie wyciągu z Regulaminu Trybunału zamieszczono na stronie internetowej MSZ w zakładce ETPCz:

http://www.ms.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/europejski_tribunal_praw_czlowieka/aktualnosci/tlumaczenie_wyciagu_z_regulaminu_europejskiego_tribunalu_praw_czlowieka_

➤ **Kolejna edycja konkursu dla sędziów o Nagrodę Pełnomocnika.**

W 2015 r. została ogłoszona kolejna, IV edycja konkursu o Nagrodę Pełnomocnika dla sędziego sądu powszechnego lub administracyjnego będącego autorem orzeczenia możliwie najpełniej odwołującego się do standardów Konwencji oraz orzecznictwa Trybunału. Tym razem konkurs dotyczył tematyki ochrony własności w świetle art. 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji. Ponadto edycja ta została objęta patronatem Krajowej Rady Sądownictwa.

Nagroda Pełnomocnika została dotychczas przyznana dwukrotnie. Tematem przewodnim I edycji konkursu była kwestia przewlekłości postępowań sądowych na podstawie art. 6 Konwencji, a II edycji – wolność wyrażania opinii chroniona w oparciu o art. 10 Konwencji. W III edycji konkursu, której tematem przewodnim był zakaz tortur i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania w świetle art. 3 Konwencji, nagroda nie została przyznana.

Ogłoszona w 2015 r. IV edycja konkursu, poświęcona problematyce ochrony własności, zakończyła się brakiem wyłonienia laureata.

➤ **Informacja na temat organizacji wizyt studyjnych i delegacji (secondmentów) dla polskich sędziów do Trybunału.**

W dniach 19–20.05. 2015 r. delegacja wysokiego szczebla z 11 sądów apelacyjnych przebywała w Strasburgu z wizytą studyjną w RE i ETPCz. W skład delegacji weszli również przedstawiciele MS i MSZ.

Istotną część wizyty stanowiły spotkania w ETPCz, które były poświęcone problematyce Konwencji. Uczestnicy spotkali się m.in. z polskim sędzią Trybunału, Profesorem Krzysztofem Wojtyczkiem, a także z przedstawicielami polskiej sekcji w Kancelarii Trybunału. Analizowano znaczenie dialogu między Trybunałem a sądami krajowymi, a także wagę subsydiarności, która zakłada pierwszoplanową rolę sądów krajowych w stosowaniu zasad ochrony praw człowieka. Podkreślano rolę sądów krajowych w zapewnianiu skutecznych krajowych środków odwoławczych na wypadek naruszeń Konwencji. Delegacja została również zapoznana z najnowszymi danymi nt. reformy Trybunału i liczby spraw dotyczących Polski.

Odbyły się również liczne spotkania z przedstawicielami Sekretariatu RE. Przedstawiciel SWW zaprezentował podstawowe zasady procedury nadzoru nad wykonywaniem wyroków Trybunału prowadzonej przez KM, a także poinformował na temat najważniejszych grup wyroków w sprawach polskich wymagających wykonania.

Ponadto uczestnicy wizyty zapoznali się z działalnością oraz zaleceniami wobec Polski dwóch mechanizmów monitoringowych RE: Europejskiego Komitetu do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) oraz Grupy Państw przeciwko Korupcji (GRECO). Zaprezentowano działania i ofertę szkoleniową w zakresie standardów praw człowieka dostępną w ramach programu HELP RE, skierowanego do przedstawicieli zawodów prawniczych. Uczestnicy zapoznali się także z aktualnymi działaniami Komisarza Praw Człowieka RE, Europejskiej Komisji ds. Efektywności Wymiaru Sprawiedliwości (CEPEJ) oraz Konsultacyjnej Rady Sędziów Europejskich (CCJE). Odbyło się także spotkanie z pracownikami Stałego Przedstawicielstwa RP przy RE w Strasburgu, którzy przedstawili informacje nt. bieżących prac KM.

Wizyta prezesów sądów apelacyjnych została zorganizowana przez RE we współpracy z Trybunałem oraz MSZ. Była to już druga tego typu wizyta zorganizowana przez te instytucje – w grudniu 2013 r. odbyła się podobna wizyta wysokich przedstawicieli Trybunału Konstytucyjnego, Sądu Najwyższego, Naczelnego Sądu Administracyjnego i Krajowej Rady Sądownictwa.

Jeśli chodzi o delegowanie polskich sędziów do pracy w Trybunale i SWW, to oba secondmenty były w 2015 r. kontynuowane. Ponadto w 2015 r. rozpoczęły się działania mające na celu ustanowienie dodatkowego secondmentu w ETPCz.

IX.

Informacja na temat wizyty Kanclerz Czwartej Sekcji Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Pani Françoise Elens-Passos w Polsce.

W dniach 23–24.09.2015 r. odbyła się w Warszawie oficjalna wizyta Pani Françoise Elens-Passos, Kanclerz Czwartej Sekcji ETPCz. Wizyta została zorganizowana z inicjatywy Rządu RP w związku z wydaniem w dniu 07.07.2015 r. przez ETPCz wyroku pilotażowego w sprawie *Rutkowski i inni p. Polsce*, w którym Trybunał stwierdził naruszenie przez Polskę art. 6 ust. 1 oraz art. 13 Konwencji w związku z przewlekłością postępowań sądowych oraz nieskutecznością krajowego środka odwoławczego w postaci skargi na przewlekłość postępowania. Ponadto na podstawie Reguły 61 Regulaminu Trybunału sędziowie zdecydowali o zastosowaniu w niniejszej sprawie procedury wyroku pilotażowego.

Konsekwencją powyższego wyroku było uzgodnienie procedury postępowania przez Rząd RP z 591 skargami obywateli polskich, w których podniesiono zarzut przewlekłości postępowania. Sprawy dotyczą przewlekłości zarówno w postępowaniach przygotowawczych, jak również sądowych w sprawach cywilnych i karnych. W spotkaniach udział wzięli przedstawiciele MSZ, MS, Ministerstwa Finansów oraz Prokuratury Generalnej.

X.

Informacja na temat wizyty przedstawicielki Sekcji Wykonywania Wyroków Sekretariatu Rady Europy w Polsce.

Wizyta przedstawicieli SWW w Polsce to wizyta cykliczna, która z reguły odbywa się raz na rok lub raz na dwa lata i ma na celu bezpośrednie rozmowy z resortami czy też innymi podmiotami krajowymi odpowiedzialnymi za wykonanie poszczególnych wyroków Trybunału.

W wizycie, która odbyła się w dniach 15–17.10.2015 r., udział wzięła Pani Zoe Bryanston-Cross, Naczelnik Wydziału w SWW. Podczas tej wizyty przedstawicielka RE odbyła spotkanie z Pełnomocnikiem oraz z przedstawicielką MS. Podczas rozmów poruszono głównie kwestie przygotowania zaktualizowanego planu działań dotyczącego egzekucji wyroków z grup *Kudła i Podbielski p. Polsce*, w których Trybunał stwierdził naruszenie Konwencji z powodu przewlekłości postępowań karnych i cywilnych.

Ponadto przedstawicielka SWW wzięła udział w IX Seminarium Warszawskim.

XI. Organizacja IX Seminarium Warszawskiego.

W dniu 16.10.2015 r. MSZ zorganizowało kolejną, IX edycję Warszawskiego Seminarium Praw Człowieka, które tym razem odbyło się w Lublinie.

Seminarium gościła Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury, która była współorganizatorem konferencji. IX Seminarium poświęcone było dyskusji na temat dysfunkcji polskiego prawa i sposobów poprawy systemu środków prawnych w świetle Konwencji oraz orzecznictwa ETPCz.

Prelegentami Seminarium Warszawskiego byli wybitni przedstawiciele świata nauki oraz praktycy na co dzień zajmujący się zagadnieniami ochrony praw człowieka. Wykład honorowy wygłosił Profesor Lech Garlicki, polski sędzia ETPCz w latach 2002–2012.

Zapewniona została transmisja z przebiegu Seminarium on-line. Zapis debaty dostępny jest pod adresem: <https://www.youtube.com/watch?v=4eMN6-6EA1M>

Seminaria Warszawskie to cykl konferencji poświęconych prawom człowieka i standardom ich ochrony w systemie RE, organizowanych z inicjatywy MSZ. Ich celem jest wspieranie dyskusji eksperckiej nt. rozwoju mechanizmów ochrony praw człowieka na poziomie krajowym i europejskim.

XII. | Udział w konferencji wysokiego szczebla w Brukseli.

W dniach 26–27.03.2015 r. odbyła się konferencja wysokiego szczebla RE w Brukseli, której tematem była *Implementacja Europejskiej Konwencji Praw Człowieka: nasza wspólna odpowiedzialność*. Konferencja poświęcona była poprawie krajowych mechanizmów wykonywania wyroków ETPCz oraz zwiększaniu skuteczności działania KM nadzorującego wykonywanie wyroków przez państwa.

Polskę na konferencji reprezentowali przedstawiciele podmiotów zaangażowanych w wykonywanie wyroków Trybunału: Sejmu RP, Krajowej Rady Sądownictwa, MS oraz MSZ. Polska delegacja pod przewodnictwem Podsekretarza Stanu w MSZ, Pana Ministra Artura Nowaka-Fara, podkreśliła konieczność tworzenia przez państwa RE krajowych mechanizmów, organów i procedur ds. wykonywania wyroków ETPCz. Zaprezentowała też niektóre z wdrożonych w Polsce dobrych praktyk, takie jak:

- powołanie międzyresortowego Zespołu,
- wypracowanie szczegółowej procedury wykonywania wyroków,
- monitoring wykonywania przez rząd wyroków Trybunału, prowadzony przez polski Parlament,
- utworzenie mechanizmu współpracy w zakresie tłumaczenia wyroków Trybunału wydanych przeciwko innym państwom,
- zaangażowanie Krajowej Rady Sądownictwa w działania mające na celu wykonywanie wyroków Trybunału,
- inicjatywy MS, które opracowało tzw. mapę naruszeń Konwencji i prowadzi szkolenia w sądach z uwzględnieniem wniosków wynikających z orzeczeń Trybunału.

Konferencja w Brukseli to kolejna konferencja w ramach procesu reformy systemu Konwencji, zapoczątkowanego podczas konferencji w Interlaken w 2010 r. Kolejne konferencje miały miejsce w Izmirze (w 2011 r.) oraz w Brighton (w 2012 r.). Celem konferencji brukselskiej było zastanowienie się nad pozostałymi wyzwaniami i dokonanie nowej oceny sytuacji w zakresie funkcjonowania systemu konwencyjnego trzy lata po konferencji w Brighton.

Warto przypomnieć, że jednym z inicjatorów konferencji w Brukseli była Polska, która na forum RE, jako pierwsza w 2013 r., zaproponowała organizację konferencji na temat wykonywania wyroków ETPCz. Polska także wielokrotnie wyrażała stanowisko, że po zainicjowaniu niezbędnych reform w zakresie funkcjonowania Trybunału nadszedł czas na usprawnienie mechanizmów regulujących nadzór KM nad wykonywaniem wyroków Trybunału przez państwa członkowskie.

Na zakończenie konferencji delegaci przyjęli Deklarację Brukselską, która zawiera szereg zaleceń wobec państw RE mających na celu poprawę przestrzegania Konwencji oraz lepsze wykonywanie wyroków Trybunału.

MSZ przygotowało tłumaczenie Deklaracji przyjętej w dniu 27.03.2015 r. podczas konferencji. Deklaracja Brukselska zawiera plan działań, w którym określono priorytety działań państw oraz RE mających na celu poprawę przestrzegania Konwencji na poziomie krajowym.

W Deklaracji wskazano także środki zmierzające do zwiększenia skuteczności wykonywania wyroków ETPCz przez państwa oraz poprawy procedur nadzoru nad wykonywaniem wyroków prowadzonych przez KM.

Powyższe działania są częścią trwającej obecnie reformy systemu Konwencji i mają na celu zmniejszenie liczby zasadnych skarg kierowanych do ETPCz, a przez to zwiększenie efektywności jego działania.

Polski tekst Deklaracji można pobrać ze strony MSZ:

http://www.ms.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/europejski_trybunal_praw_czlowieka/aktualnosci/tlumaczenie_deklaracji_brukselskiej_na_jezyk_polski

XIII. Informacje statystyczne.

Liczba skarg wniesionych przeciwko Polsce i zawisłych w Trybunale od kilku lat wykazuje tendencję spadkową, co potwierdza miejsce Polski wśród innych państw członkowskich RE, określane w oparciu o tę wartość. Jednakże w 2014 r. odnotowano, iż w Trybunale znajdowało się więcej polskich skarg niż w poprzednim roku. Dane te nie oznaczają jednak, że zasadnych skarg wpływa więcej, są to bowiem skargi, które zostały wniesione w poprzednich okresach sprawozdawczych, ale nie zostały rozstrzygnięte przez Trybunał. Chodzi tu głównie o skargi na przewlekłość postępowań karnych i cywilnych.

Wg stanu na koniec 2015 r. Polska była na 8. miejscu z liczbą 1700 skarg zawisłych, stanowiącą 2,6% wszystkich skarg procedowanych w ETPCz – o 100 skarg mniej niż przed rokiem. Warto dodać, iż Polska poprawiła się po raz kolejny również pod względem wskaźnika liczby skarg w stosunku do liczby ludności. W 2015 r. wskaźnik ten dla Polski wyniósł 0,57 (na 10 000 mieszkańców) i pod tym względem Polska była na 20. miejscu wśród wszystkich państw RE (w 2014 r. wskaźnik ten wynosił dla Polski 0,72; w 2013 r. – 1,03, a w 2010 r. – 1,51).

Natomiast liczba skarg wpływających do Trybunału i przydzielonych jego składom orzekającym systematycznie maleje. W 2015 r. liczba ta wynosiła 2182, co oznacza spadek o 565 skarg w stosunku do 2014 r., gdyż wówczas liczba takich skarg wyniosła 2747 (liczba ta została zaktualizowana w raporcie Trybunału za 2015 r.). Dla porównania w 2013 r. liczba skarg wyniosła 3968, a jeszcze w 2011 r. ponad 5000 skarg, zaś w 2010 r. ponad 5700 skarg.

Jeśli chodzi o liczbę skarg komunikowanych Polsce co roku, to również ona systematycznie malała w ciągu ostatnich lat. W 2015 r. Trybunał zakomunikował Polsce 170 różnorodnych skarg oraz dodatkowo wraz z wyrokiem pilotażowym ws. *Rutkowski i inni p. Polsce* – 591 skarg dotyczących przewlekłości postępowań karnych i cywilnych, które wpływały do Trybunału przez ostatnie lata i były kumulowane celem wspólnej komunikacji.

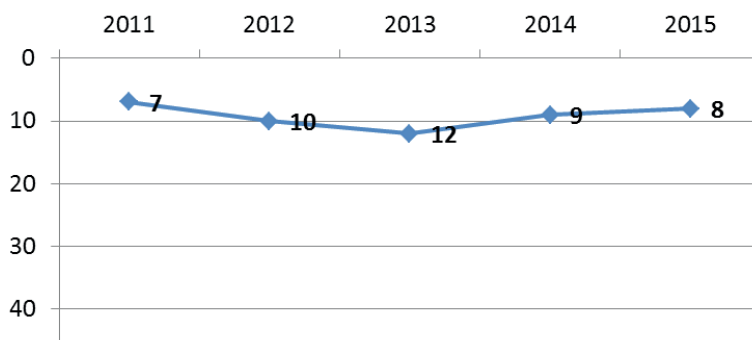
Jeśli chodzi o liczbę wyroków wydawanych przez Trybunał w sprawach polskich, to również ona systematycznie maleje z każdym rokiem. W 2011 r. było ich 71, w 2012 r. – 74, ale w 2013 r. już tylko 23, w 2014 r. – 28, a w 2015 r. – 29.

Również liczba decyzji Trybunału zatwierdzających zawarte przez Rząd ugody czy też wydane przezeń deklaracje jednostronne utrzymuje się przez ostatnie lata na podobnym poziomie. Wyjątkiem był rok 2014, kiedy takich decyzji było znacznie mniej (81 + 23) niż w latach ubiegłych i w 2015 r., kiedy Trybunał zatwierdził 110 ugód i 32 deklaracje jednostronne Rządu.

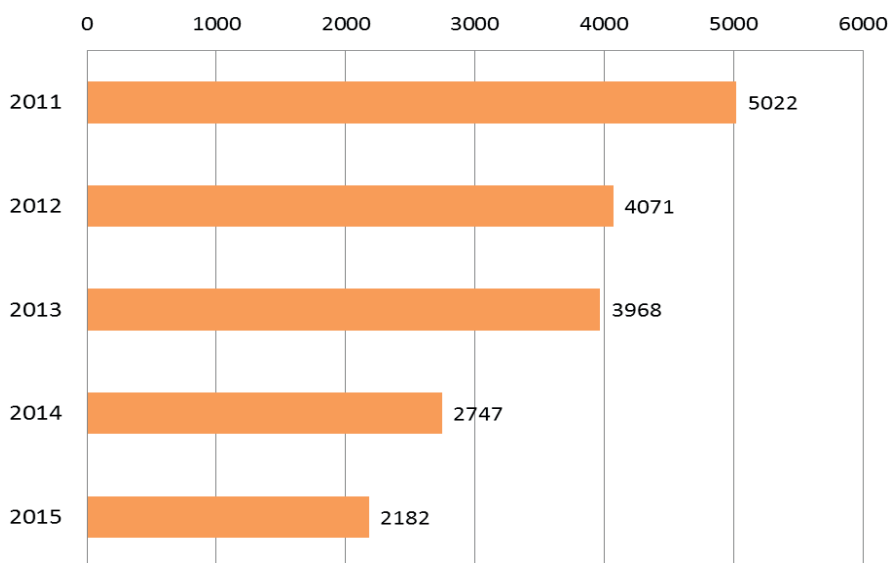
Bardzo ważnym wyznacznikiem przestrzegania standardów konwencyjnych jest liczba orzeczeń uznanych przez KM za wykonane przez państwo. W tym kontekście warto wspomnieć, iż w 2014 r. Komitet Ministrów uznał za wykonane rekordowe 357 orzeczeń, a w 2015 r. – 289 orzeczeń.

Po raz pierwszy w Raporcie zawarto tabelę ukazującą liczbę orzeczeń znajdujących się w fazie wykonywania pod nadzorem KM wg stanu na koniec roku w poszczególnych latach. Systematyczny spadek tej liczby z 924 orzeczeń na koniec 2011 r. do 313 na koniec 2015 r. dobitnie wskazuje, że opisane w poszczególnych Raportach rocznych działania podejmowane przez Rząd w celu wykonania wyroków i decyzji Trybunału przynoszą oczekiwane rezultaty.

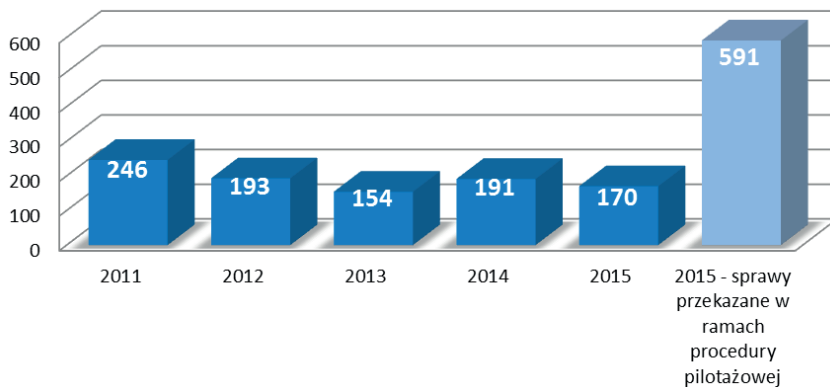
1. Miejsce Polski na liście państw RE pod względem liczby zawisłych skarg:

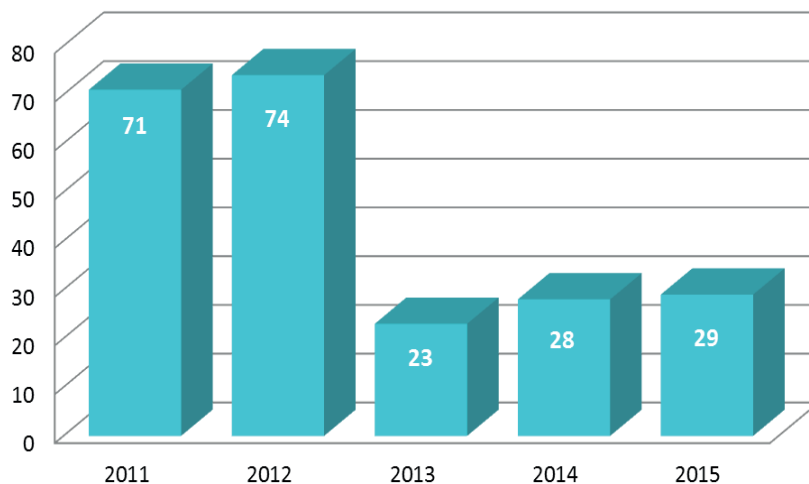
2. Liczba polskich skarg przydzielonych do rozpoznania składom orzekającym Trybunału:

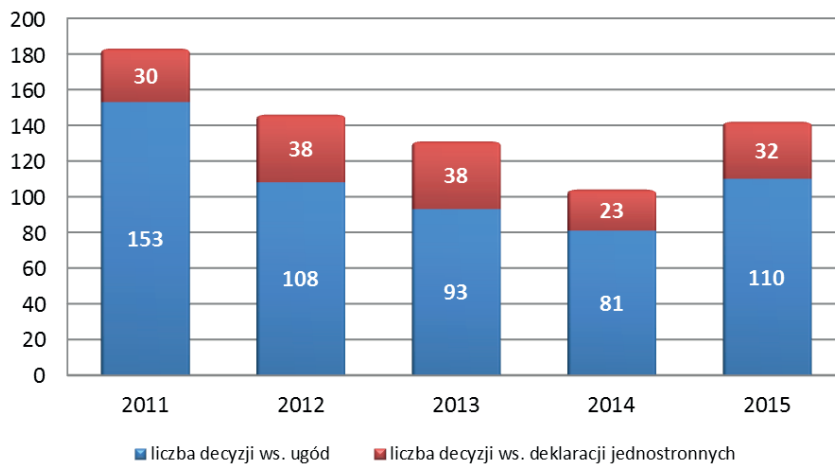
3. Liczba skarg zakomunikowanych Rządowi:

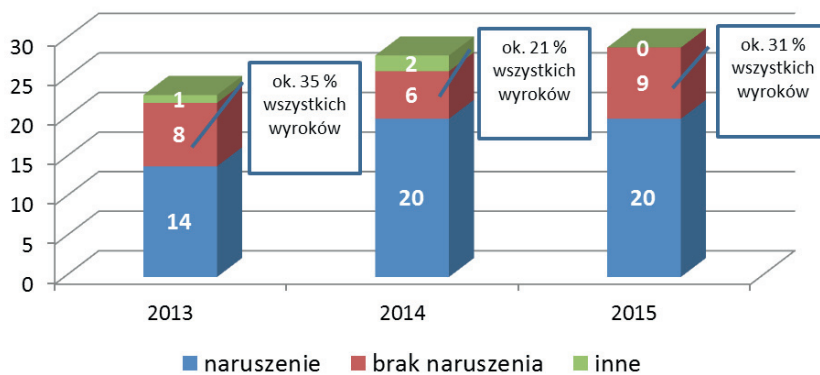
4. Liczba wyroków wydanych w sprawach polskich:

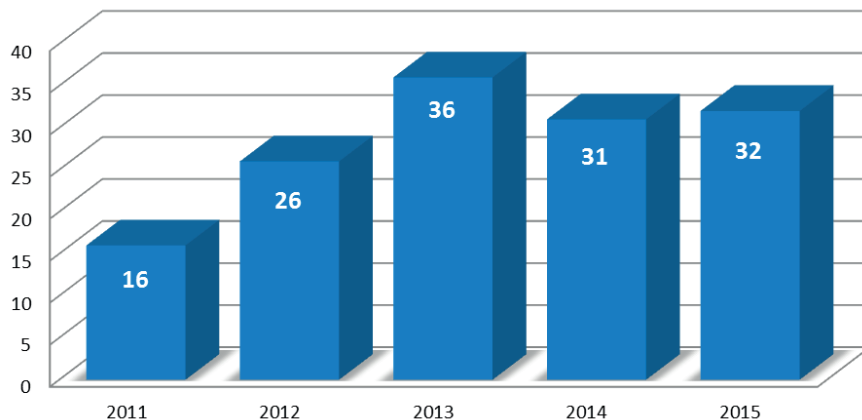
5. Liczba decyzji zatwierdzających ugody i deklaracje jednostronne w sprawach polskich:

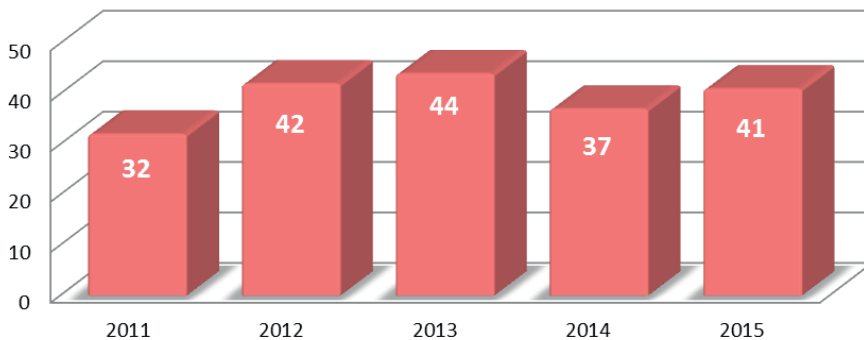
6. Poziom zakończonych na korzyść Rządu spraw w zakresie wyroków merytorycznych:

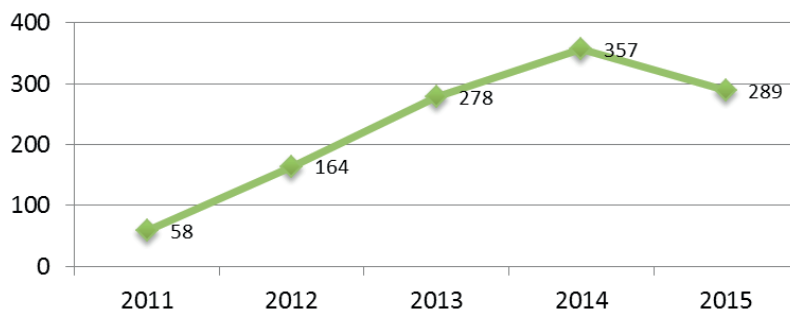
7. Liczba decyzji o niedopuszczalności wydanych w sprawach, które zostały zakomunikowane Rządowi:

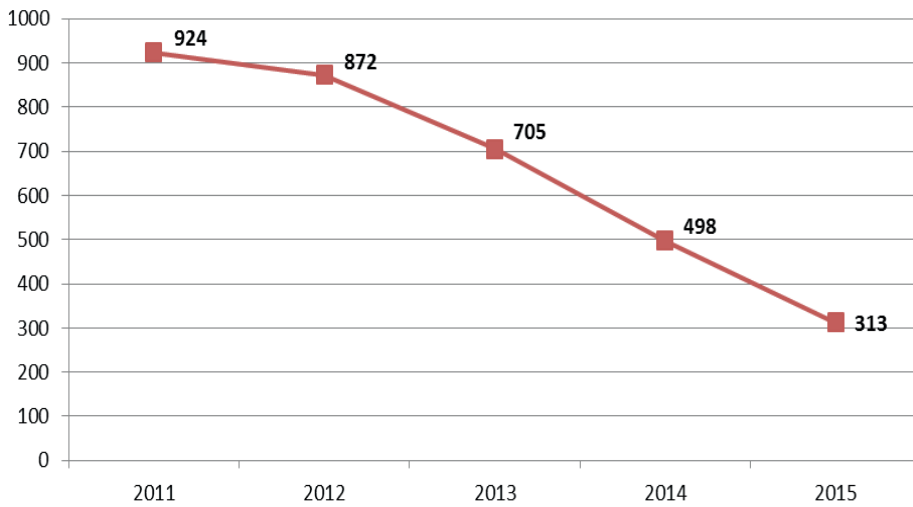
8. Liczba całkowicie wygranych spraw (wyroki i decyzje o niedopuszczalności):

9. Liczba orzeczeń uznanych przez KM za wykonane:

10. Liczba orzeczeń znajdujących się w fazie wykonywania pod nadzorem KM wg stanu na koniec roku w poszczególnych latach:

XIV. Podsumowanie.

Raport za 2015 r. to już czwarty Raport roczny Pełnomocnika z wykonywania wyroków Trybunału przez Polskę. Wskazuje on, iż działania na rzecz realizacji orzeczeń Trybunału w sprawach polskich, podejmowane od kilku lat ze zwiększoną intensywnością, przynoszą pozytywne rezultaty.

Jednakże nie należy zapominać o tym, że nadal wiele problemów pozostaje nie do końca rozwiązanych i konieczne są dalsze wysiłki zarówno w zakresie zmiany prawa, jak i dostosowania praktyki jego stosowania do standardów wynikających z Konwencji i orzecznictwa Trybunału.

Przygotowany już po raz drugi Załącznik E do Raportu zawiera informacje na temat wyroków merytorycznych, w których Trybunał stwierdził naruszenie Konwencji przez Polskę, zapadłych w latach 2012–2015. Do wykazu dołączona jest informacja na temat źródeł tych naruszeń, tj. czy wynikły one z powodu prawa niedostosowanego do wspomnianych standardów, z błędnej praktyki jego stosowania, czy też źródła naruszeń były dwojakie, tj. zarówno prawo, jak i praktyka. Dlatego też by skutecznie zapobiegać podobnym naruszeniom na przyszłość, konieczne jest przede wszystkim zidentyfikowanie ich źródeł.

Wśród 313 orzeczeń będących nadal w fazie wykonywania pod nadzorem KM, wg stanu na dzień 31.12.2015 r., nadal największą grupę stanowią wyroki dotyczące przewlekłości postępowań karnych (32), cywilnych (66), administracyjnych i sądowno-administracyjnych (81). Za ich realizację w ramach Rządu odpowiedzialne są resorty: sprawiedliwości oraz spraw wewnętrznych i administracji, jednakże należy pamiętać, iż działania władzy wykonawczej w tym zakresie muszą być wsparte działalnością władzy sądowniczej. Nie bez znaczenia jest tu także rola parlamentu, zwłaszcza gdy w grę wchodzi konieczność nowelizacji przepisów, która ma na celu dostosowanie prawa do ww. standardów.

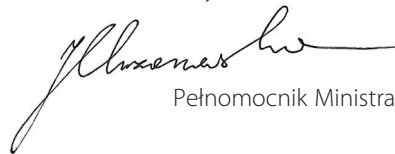
W kontekście powyższego należy przypomnieć również, iż niektóre z wyroków Trybunału, pomimo podejmowania przez Rząd różnorodnych wysiłków, pozostają niewykonane od wielu lat. Oprócz wspomnianych już wyroków dotyczących przewlekłości postępowań są to wyroki dotyczące m.in.: różnych aspektów pozbawienia wolności (w tym wyroki ze wspomnianej w Raporcie i w Załączniku E *grupy Kędzior*), warunków bytowych i opieki zdrowotnej w jednostkach penitencjarnych (w tym wyroki ze wspomnianej w Raporcie i w Załączniku E *grupy Kaprykowski*), nadużycia siły przez Policję i nieskutecznego śledztwa (w tym wyroki ze wspomnianej w Raporcie i w Załączniku E *grupy Dzwonkowski*), różnych aspektów naruszenia swobody wypowiedzi, różnych aspektów naruszenia prawa do życia prywatnego (w tym wyroki ws. *Tysiąc i R. R.*, wspomniane w Załączniku E). Ze względu na wagę naruszeń stwierdzonych w ww. wyrokach i czas, jaki minął od ich wydania przez Trybunał, należy wzmocnić wysiłki w celu ich jak najszybszego zrealizowania.

Jak już wspomniano wyżej, wysiłki Rządu powinny zostać wsparte działaniami władzy sądowniczej i ustawodawczej. Dlatego też dla ich skuteczności stosowne jest jak najszybsze ponowne powołanie stałej Podkomisji do spraw wykonywania orzeczeń ETPCz przez Polskę Sejmu RP. Ponadto dla skutecznego przeciwdziałania naruszeniom Konwencji w przyszłości kluczowe jest ustanowienie w ramach Parlamentu procedur wewnętrznego opiniowania projektów aktów prawnych pod kątem ich zgodności z Konwencją i orzecznictwem Trybunału. W zakresie opiniowania projektów aktów prawnych należy również wzmocnić procedury rządowe. Pełnomocnik od kilku lat czyni starania w tym kierunku (przedstawiane w kolejnych Raportach rocznych).

Podsumowując działania na rzecz wykonywania wyroków ETPCz przez Polskę, zarówno te podejmowane w 2015 r., jak i w latach ubiegłych, należy wskazać, iż udało się wypracować wiele pozytywnych i skutecznych metod, zainicjowano projekty mające na celu koordynację działań i aktywizację podmiotów odpowiedzialnych za wykonanie poszczególnych orzeczeń, zwiększenie przejrzystości podejmowanych działań czy intensyfikację raportowania do RE o podjętych działaniach. Wszystkie te działania przynoszą pozytywne efekty, jednakże dla zwiększenia ich wydajności i skuteczności niezbędne jest,

jak już wielokrotnie wspomniano, zaangażowanie poprzez skoordynowane współdziałanie nie tylko Rządu, ale też Parlamentu i władzy sądowniczej.

Justyna Chrzanowska

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'J. Chrzanowska', with a long horizontal flourish extending to the right.

Pełnomocnik Ministra

WYKAZ SKRÓTÓW:

ETPcz/Trybunał – Europejski Trybunał Praw Człowieka

KM – Komitet Ministrów Rady Europy

Konwencja – Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności

MS – Ministerstwo Sprawiedliwości

MSZ – Ministerstwo Spraw Zagranicznych

Pełnomocnik – Pełnomocnik Ministra Spraw Zagranicznych do spraw Postępowania przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka

Raport z wykonania – raport z działań podjętych w celu wykonania wyroku Trybunału

RE – Rada Europy

SWW – Sekcja Wykonywania Wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka Sekretariatu Rady Europy

Zespół – Zespół do spraw Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

ZAŁĄCZNIKI:

- A.** Wykaz planów działań i raportów z wykonania wysłanych do Komitetu Ministrów w 2015 r.
- B.** Pełne teksty planów działań i raportów z wykonania wysłanych do Komitetu Ministrów w 2015 r.
- C.** Sprawozdania z posiedzeń plenarnych Zespołu do spraw Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, które odbyły się w 2015 r.
- D.** Wybrane wyroki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wydane w 2015 r. w sprawach dotyczących innych Państw-Stron Konwencji, które mają lub mogą mieć znaczenie dla prawa lub praktyki jego stosowania w Polsce.
- E.** Wykaz koniecznych zmian w prawie polskim i w praktyce jego stosowania koniecznych dla wykonania wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

Załącznik A

**Plany działań i raporty z wykonania
wyroków przesłane do
Sekcji Wykonywania Wyroków
Europejskiego Trybunału Praw
Człowieka Sekretariatu Rady Europy
w 2015 r.**

Lp.	Nazwisko osoby skarżącej / nazwa podmiotu skarżącego	Numer skargi	Stwierdzone naruszenie Konwencji	Rodzaj przesłanego dokumentu	Data przesłania do Rady Europy	Uwagi	Numer strony w Załączniku B
1.	Al Nashiri p. Polsce i Abu Zubaydah p. Polsce	28761/11 7511/13	W obu wyrokach Trybunał uznał, że doszło do: naruszenia art. 3 Konwencji (zakaz tortur oraz nieludzkiego i poniżającego traktowania) w aspekcie materialnym i proceduralnym; naruszenia art. 5 (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego); naruszenia art. 8 (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego); naruszenia art. 13 (prawo do skutecznego środka odwoławczego) i naruszenia art. 6 ust. 1 (prawo do rzetelnego procesu sądowego). Ws. Al Nashiri Trybunał stwierdził również naruszenia art. 2 (prawo do życia) oraz art. 3 Konwencji w związku z art. 1 Protokołu Nr 6 (zakaz kary śmierci). Trybunał uznał także, że Polska nie zrealizowała próśb Trybunału o dostarczenie dowodów i w konsekwencji nie wypełniła zobowiązań wynikających z art. 38 Konwencji – udzielenia Trybunałowi wszelkich niezbędnych ułatwień dla efektywnego przeprowadzenia dochodzenia. Przesłany przez Rząd w dniu 13.08.2015 r. plan działań został już częściowo oceniony podczas posiedzeń KM w formacie ds. Praw Człowieka (dalej DH), które odbyły się we wrześniu i w grudniu 2015 r.	plan działań	13.08.2015		47
2.	Al Nashiri p. Polsce i Abu Zubaydah p. Polsce	28761/11 7511/13	W dniu 17.11.2015 r. Rząd przesłał do Rady Europy zaktualizowany plan działań, uzupełniony o nowe informacje. KM ocenił ten plan podczas posiedzenia DH w grudniu 2015 r.	plan działań	17.11.2015		59

3.	Bączkowski i inni p. Polsce	1543/06	W wyroku tym Trybunał stwierdził naruszenie art. 11 Konwencji z powodu bezprawnej odmowy wydania zezwolenia na zorganizowanie parady i stacjonarnych wieców, mających na celu zwrócenie uwagi opinii publicznej na kwestię dyskryminacji mniejszości oraz naruszenie art. 13 w związku z art. 11 z tego powodu, iż skarżącym nie zapewniono odpowiedniego zadośćuczynienia, a także naruszenie art. 14 Konwencji w związku z art. 11 z powodu dyskryminującego naruszenia wolności zgromadzeń skarżących.	plan działań	27.04.2015	73
4.	Bączkowski i inni p. Polsce	1543/06	W dniu 02.10.2015 r. Rząd przesłał do Rady Europy raport z wykonania ww. wyroku, w którym zawarł opis zmienionego projektu ustawy i informacje o przyjęciu ustawy z dnia 24 lipca 2015 r. Prawo o zgromadzeniach (Dz.U. z 29.09.2015 r. poz. 1485), jej podpisaniu i wejściu w życie.	raport z wykonania	02.10.2015	wyrok wykonany 78
5.	Baran p. Polsce	53315/09	W wyroku tym Trybunał stwierdził naruszenie art. 5 ust. 1 Konwencji z powodu naruszenia prawa skarżącej do wolności i bezpieczeństwa osobistego w związku z umieszczeniem jej na jedenaście dni w szpitalu psychiatrycznym bez podstawy prawnej oraz z powodu odmowy przyznania jej przez sądy krajowe odszkodowania za szkodę poniesioną w następstwie niesłusznego pozbawienia wolności.	raport z wykonania	09.10.2015	wyrok wykonany 82
6.	Braun i Stankiewicz p. Polsce	30162/10 48723/07	W wyrokach tych Trybunał stwierdził naruszenie art. 10 Konwencji z powodu wydania przez sądy krajowe wyroków przeciwko skarżącym w postępowaniach cywilnych.	raport z wykonania	26.11.2015	dokument jest analizowany przez SWW 84

7.	Grupa spraw Dzwonkowski p. Polsce	46702/99	W wyrokach z tej grupy Trybunał stwierdził naruszenie art. 3 Konwencji w aspekcie materialnym z powodu złego traktowania skarżących przez funkcjonariuszy Policji oraz naruszenia art. 3 w aspekcie proceduralnym z uwagi na nieprzeprowadzenie przez władzę efektywnego postępowania w związku z zarzutami skarżących dotyczącymi złego traktowania przez funkcjonariuszy Policji. Ponadto należąca do ww. grupy sprawa <i>Wasilewska i Kalucka p. Polsce</i> dotyczy naruszenia art. 2 Konwencji w aspekcie materialnym z powodu śmierci osoby bliższej skarżącym oraz naruszenia art. 2 Konwencji w aspekcie proceduralnym z uwagi na brak skutecznego dochodzenia w tej sprawie.	plan działań	15.04.2015	dokument jest analizowany przez SWW	86
8.	Frasik i Jaremwicz p. Polsce	22933/02 24023/02	W obu wyrokach Trybunał stwierdził naruszenie art. 12 Konwencji z powodu odmowy wyrażenia zgody przez organy krajowe na zawarcie związków małżeńskich przez skarżących podczas ich pobytu w zakładach karnych.	raport z wykonania	09.10.2015	dokument jest analizowany przez SWW	108
9.	Grupa spraw Fuchs p. Polsce	33870/96	W wyrokach z tej grupy Trybunał stwierdził naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji z powodu przewlekłości postępowania toczących się przed organami administracji oraz sądami administracyjnymi.	plan działań	27.04.2015	dokument jest analizowany przez SWW	111
10.	Grupa spraw Horych i Piechowicz p. Polsce	13621/08 20071/07	W wyrokach z tej grupy Trybunał stwierdził naruszenie art. 3 Konwencji z powodu zakwalifikowania skarżących do kategorii tzw. osadzonych „niebezpiecznych” i utrzymania tego reżimu wobec nich przez długi czas oraz z powodu związanych z tym	raport z wykonania	28.10.2015	dokument jest analizowany przez SWW	122

11.	Iwańczuk p. Polsce	25196/94	<p>reżimem utrudnień i uciążliwości. W przy-padku skarżących: Horycha i Piechowicza Trybunał stwierdził także naruszenie art. 8 Konwencji w związku z poważnym ograniczeniem kontaktów z rodziną i cenzurą korespondencji. Raport z wykonania tej grupy wyroków zawiera informację o przeprowadzonej nowelizacji Kodeksu karnego wykonawczego ustawą z dnia 10 września 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 09.10.2015 r. poz. 1573).</p> <p>W wyroku tym Trybunał stwierdził naruszenie art. 3 Konwencji z powodu potraktowania skarżącego przez strażników więzienia w sposób poniżający, art. 5 ust. 3 Konwencji z tego powodu, że w postępowaniu, którego celem było określenie warunków poręczenia, sądy nie działały dostatecznie szybko, na skutek czego doszło do przedłużenia w sposób arbitralny zatrzymania skarżącego po wydaniu decyzji ws. zwolnienia go z aresztu oraz art. 6 ust. 1 Konwencji z powodu przewlekłości postępowania karnego w sprawie skarżącego.</p>	raport z wykonania	04.12.2015	dokument jest analizowany przez SWW	134
12.	Grupa spraw Kaprykowski p. Polsce	23052/05	<p>W wyrokach z tej grupy Trybunał stwierdził naruszenie art. 3 Konwencji z powodu nie-ludzkiego i poniżającego traktowania skarżących ze względu na brak adekwatnej do ich stanu zdrowia opieki medycznej w jednostkach penitencjarnych.</p>	plan działań	02.09.2015	dokument jest analizowany przez SWW	137
13.	Grupa spraw Kędzior p. Polsce	45026/07	<p>W wyroku przewodnim w tej grupie spraw Trybunał stwierdził naruszenie art. 5 ust. 1 lit. e Konwencji z powodu niezgodnego z nim pozbawienia wolności skarżącego,</p>	plan działań	02.12.2015	dokument jest analizowany przez SWW	158

					a także naruszenie art. 5 ust. 4 Konwencji z powodu braku oceny legalności umieszczenia i przetrzymywania osoby w zakładzie opiekuńczym, takim jak dom pomocy społecznej oraz naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji z uwagi na brak bezpośredniego dostępu do sądu w celu wystąpienia o przywrócenie zdolności do czynności prawnych.						
14.	Grupy spraw Kudła i Podbielski p. Polsce	30210/96 27916/95			W wyrokach z tej grupy Trybunał stwierdził naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji z powodu przewlekłości postępowań sądowych w sprawach cywilnych i karnych.	plan działań	25.05.2015			163	
15.	Grupy spraw Kudła i Podbielski p. Polsce	30210/96 27916/95			Po wydaniu przez Trybunał wyroku pilotażowego ws. <i>Rutkowski i inni p. Polsce</i> (skarżca nr 72287/10) w dniu 07.07.2015 r. został przygotowany kolejny zaktualizowany plan działań, który został przesłany do Rady Europy w dniu 27.10.2015 r. Na podstawie tego planu KM podjęła decyzję o uznaniu za wykonane 205 wyroków należących do ww. grup.	plan działań	27.10.2015	205 wyroków z grup zostało uznanych za wykonane	176		
16.	Mocaraska, Kumen-da i Pankiewicz p. Polsce	26917/05 2369/09 34151/04			W wyrokach z tej grupy Trybunał stwierdził naruszenie art. 5 ust. 1 lit. e Konwencji z powodu nadmiernej długości tymczasowego aresztowania skarżących podczas ich oczekiwania na umieszczenie w szpitalu psychiatrycznym.	raport z wykonania	05.10.2015	wyroki wykonane	194		
17.	Mojisiejew p. Polsce	11818/02			W wyroku tym Trybunał stwierdził materialne i proceduralne naruszenie art. 2 Konwencji z powodu śmierci syna skarżącej po zatrzymaniu w izbie wytrzeźwień i braku skutecznego śledztwa w tej sprawie.	raport z wykonania	30.10.2015	wyrok wykonany	197		

18.	Nowakowski p. Polsce	55167/11	W wyroku tym Trybunał stwierdził naruszenie art. 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji z powodu skonfiskowania, na mocy orzeczenia sądów krajowych, należącej do skarżącego kolekcji zabytkowej broni.	raport z wykonania	02.09.2015	wyrok wykonany	203
19.	Płonka p. Polsce	20310/02	W wyroku tym Trybunał stwierdził naruszenie art. 6 ust. 3 (c) Konwencji w związku z art. 6 ust. 1 Konwencji z powodu pogwałcenia prawa skarżącej (uznawanej ze względu na chorobę alkoholową za tzw. zatrzymaną wrażliwą, tj. wymagającą szczególnej troski) do korzystania z pomocy obrońcy od momentu zatrzymania pod zarzutem dokonania zabójstwa.	raport z wykonania	03.11.2015	wyrok wykonany	205
20.	Potomscy p. Polsce	33949/05	W wyroku tym Trybunał stwierdził naruszenie art. 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji z powodu braku możliwości uzyskania przez skarżących wywłaszczenia z adekwatnym odszkodowaniem należącej do nich nieruchomości, która została wpisana na listę zabytków, co uniemożliwiło skarżącym korzystanie z niej. Plan działań dotyczący wykonania tego wyroku został przesłany do Rady Europy w dniu 27.04.2015 r.	plan działań	27.04.2015	Aktualnie po uwagach SWW dokument jest aktualizowany przez Rząd.	210
21.	Różański p. Polsce	55339/00	W wyroku tym Trybunał stwierdził naruszenie art. 8 Konwencji z powodu braku procedury dostępnej bezpośrednio skarżącemu, w której mógłby domagać się ustalenia swojego ojcostwa, oraz z powodu braku w prawie krajowym jakichkolwiek wytycznych dla właściwych organów dotyczących sposobu, w jaki mają wykonywać swoją władzę dyskrecjonalną przy decydowaniu o tym, czy podważyć, czy nie ustalone już na podstawie uznania ojcostwo.	raport z wykonania	13.10.2015	wyrok wykonany	214

22.	Subicka nr 1 p. Polsce	29342/06	W wyroku tym Trybunał stwierdził naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji z powodu odmowy sporządzenia skargi kasacyjnej do Naczelnego Sądu Administracyjnego przez adwokata ustanowionego w ramach bezpłatnej pomocy prawnej.	raport z wykonania	21.08.2015	wyrok wykonany	219
23.	Tomaszewscy p. Polsce	8933/05	W wyroku tym Trybunał stwierdził naruszenie art. 5 ust. 1 i ust. 5 Konwencji z powodu pozbawienia wolności skarżących bez podstawy prawnej poprzez doprowadzenie ich na posterunek Policji w celu dokonania identyfikacji i zbadania stanu ich trzeźwości oraz z powodu braku możliwości uzyskania odszkodowania za takie naruszenie.	raport z wykonania	29.04.2015	Aktualnie po uwagach SWW dokument jest aktualizowany przez Rząd.	221
24.	Wiktoro p. Polsce	14612/02	W wyroku tym Trybunał stwierdził naruszenie art. 3 Konwencji z powodu nieludzkiego i poniżającego traktowania skarżącej w izbie wytrzeźwień.	raport z wykonania	09.10.2015	wyrok wykonany	224
25.	Zwierzyński p. Polsce	34049/96	W wyroku tym Trybunał stwierdził naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji z powodu przewlekłości postępowania cywilnego oraz naruszenie art. 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji z powodu pozbawienia skarżącego możliwości korzystania z budynku.	raport z wykonania	23.06.2015	wyrok wykonany	229

Załącznik B

**do Raportu z wykonywania wyroków
Europejskiego Trybunału Praw
Człowieka przez Polskę za 2015 r.**

1. Plan działań dotyczący wyroków w sprawach Al Nashiri i Abu Zubaydah - 1	47
2. Plan działań dotyczący wykonania wyroków w sprawie Al Nashiri i Abu Zubaydah - 2 ...	59
3. Plan działań dotyczący wykonania wyroku w sprawie Bączkowski i inni	73
4. Raport z wykonania wyroku w sprawie Bączkowski i inni	78
5. Raport z wykonania wyroku w sprawie Baran	82
6. Raport z wykonania wyroków w sprawach Braun oraz Stankiewicz i inni	84
7. Plan działań dotyczący wykonania wyroków z grupy Dzwonkowski	86
8. Raport z wykonania wyroków w sprawach Frasiak i Jaremowicz	108
9. Plan działań dotyczący wykonania wyroków z grupy Fuchs	111
10. Raport z wykonania wyroków z grupy Horych i Piechowicz	122
11. Raport z wykonania wyroku w sprawie Iwańczuk	134
12. Plan działań dotyczący wykonania wyroków z grupy Kaprykowski	137
13. Plan działań dotyczący wykonania wyroków z grupy Kędzior	158
14. Plan działań dotyczący wykonania wyroków z grup Kudła i Podbielski - 1	163
15. Plan działań dotyczący wykonania wyroków z grup Kudła i Podbielski - 2	176
16. Raport z wykonania wyroków w sprawach: Mocarska, Kumenda i Pankiewicz	194
17. Raport z wykonania wyroku w sprawie Mojsiejew	197
18. Raport z wykonania wyroku w sprawie Nowakowski	203
19. Raport z wykonania wyroku w sprawie Płonka	205
20. Plan działań dotyczący wykonania wyroku w sprawie Potomski i Potomska	210
21. Raport z wykonania wyroku w sprawie Różański	214
22. Raport z wykonania wyroku w sprawie Subicka nr 1	219
23. Raport z wykonania wyroku w sprawie Tomaszewscy	221
24. Raport z wykonania wyroku w sprawie Wiktorko	224
25. Raport z wykonania wyroku w sprawie Zwierzyński	229

1. Plan działań dotyczący wykonania wyroków w sprawach *Al Nashiri i Abu Zubaydah p. Polsce* nr 1 przekazany w dniu 13 sierpnia 2015 r.

Sprawy

Al Nashiri, skarga nr 28761/11, wyrok 24/07/2014, ostateczny 16/02/2015

Abu Zubaydah, skarga nr 7511/13, wyrok 24/07/2014, ostateczny 16/02/2015

Opis spraw

Sprawy dotyczą zarzutów tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania oraz tajnego przetrzymywania dwóch mężczyzn podejrzanych o dokonanie aktów terroryzmu. Skarżący twierdzili, że byli przetrzymywani w „czarnym punkcie” Centralnej Agencji Wywiadowczej (dalej CIA) na terytorium pozwanego państwa.

Skarżącymi w tych sprawach są Abd Al Rahim Hussayn Muhammad Al Nashiri, obywatel Arabii Saudyjskiej jemeńskiego pochodzenia, urodzony w 1965 r. i Zayn Al-Abidin Muhammad Husayn, znany jako Abu Zubaydah, palestyński bezpaństwowiec, urodzony w 1971 r. w Arabii Saudyjskiej. Obydwaj mężczyźni są obecnie przetrzymywani w obiekcie internowania (*internment facility*) znajdującym się w bazie marynarki Stanów Zjednoczonych (dalej USA) w Zatoce Guantánamo na Kubie.

Pan Al Nashiri był podejrzany o atak terrorystyczny na okręt U.S. Navy „USS Cole” w porcie w Adenie w Jemenie w październiku 2000 r. Był również podejrzany o to, że odgrywał rolę w ataku na francuski tankowiec MV Limburg w Zatoce Adeńskiej w październiku 2002 r.

W czasie schwytania Pan Husayn był uważany przez władze USA za jednego z kluczowych terrorystów Al-Kaidy, który rzekomo odgrywał rolę w kilku terrorystycznych operacjach, włącznie z planowaniem ataków z 11 września 2001 r. Od chwili schwytania w marcu 2002 r. nie postawiono mu zarzutów i pozostaje on w „nieokreślonym areszcie” w Guantanamo. Jedyna rewizja jego aresztu była dokonana w marcu 2007 r. przez panel urzędników Sądu Wojskowego USA, którzy stwierdzili, że skarżący musi pozostać w areszcie.

Obydwaj skarżący twierdzili, że byli ofiarami „wydania w trybie nadzwyczajnym” przez amerykańską CIA, tzn. pojmania i przeniesienia bez udziału sądu do tajnego ośrodka detencyjnego w Polsce za wiedzą władz polskich w celu przesłuchań, podczas których byli torturowani. Obydwaj mężczyźni stwierdzili, że w grudniu 2002 r. zostali przetransportowani do Polski na pokładzie tego samego specjalnego samolotu.

Pan Al Nashiri przedłożył, że został pojmany w Dubaju, w Zjednoczonych Emiratach Arabskich, w październiku 2002 r., a następnie przeniesiony do tajnych ośrodków detencyjnych w Afganistanie i Tajlandii. Do Polski został przewieziony 5 grudnia 2002 r. Został umieszczony w tajnym ośrodku CIA i był tam przetrzymywany do 6 czerwca 2003 r., kiedy został potajemnie przetransportowany na pokładzie specjalnego samolotu – przy wsparciu władz polskich – do Maroka, a we wrześniu 2003 r. do bazy wojskowej USA w Guantanamo Bay. Następnie został przetransportowany do dwóch innych miejsc, zanim powrócił do bazy Guantanamo Bay.

Według Pana Al Nashiriego doświadczył on tortur oraz niehumanitarnego i poniżającego traktowania podczas pobytu w niepotwierdzonym ośrodku detencji w Polsce. W szczególności miał zostać poddany tzw. wzmocnionym technikom przesłuchań (EIT). Skarżący twierdzi także, że były wobec niego zastosowane „nieodzwolone metody przesłuchań”.

Pan Al Nashiri utrzymuje, że podczas wywożenia go z Polski nie było żadnej próby ze strony rządu polskiego starania się o dyplomatyczne zapewnienia ze strony Stanów Zjednoczonych, że podczas pozostawania w rękach władz tego kraju nie będzie on poddawany dalszym torturom, przetrzymywany bez kontaktu ze światem zewnętrznym, będzie miał zagwarantowany rzetelny proces karny i nie zostanie orzeczona wobec niego kara śmierci. Rząd USA wniósł zarzuty przeciwko Panu Al Nashiriemu w czerwcu 2008 r. Sprawa została postawiona przed Komisją Wojskową, ale do tej pory nie został on

skazany i pozostaje w areszcie w Guantanamo Bay. Postępowanie przeciwko skarżącemu rozpoczęło się, a dokumenty związane z postępowaniem są dostępne na stronie Komisji Wojskowej: <http://www.mc.mil/CASES/Militarycommissions.aspx>.

Pan Husayn przedłożył, że został schwytany w Pakistanie w marcu 2002 r., a następnie przetransportowany do tajnego ośrodka CIA w Tajlandii. Został przywieziony do Polski 5 grudnia 2002 r., gdzie był przetrzymywany w tajnym ośrodku CIA do 22 września 2003 r. Później został przetransportowany do Guantanamo Bay, a następnie do kilku tajnych ośrodków w różnych państwach, zanim został z powrotem przewieziony do Guantanamo Bay.

Pan Husayn stwierdził, że był poddany różnym formom nadużyć oraz nieludzkiego i poniżającego traktowania podczas przetrzymywania w Polsce. Według prawników Pana Husayna komunikowanie się z nim jest skrajnie ograniczone, co uniemożliwia przekazywanie informacji czy dowodów bezpośrednio od niego do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Prezentowanie jego sprawy bazuje głównie na publicznie dostępnych źródłach.

Panowie Al Nashiri i Husayn wskazali, by podeprzeć swoją linię obrony, że okoliczności związane z ich wydaniem w trybie nadzwyczajnym były przedmiotem wielu raportów i dochodzeń, w tym raportów przygotowanych przez szwajcarskiego senatora Dicka Marty'ego w 2006, 2007 i 2011 r., sprawozdawcy dochodzenia prowadzonego przez Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy (dalej RE), dotyczące zarzutów istnienia tajnych ośrodków detencji CIA w państwach członkowskich RE („Raporty Marty'ego”). Raporty Marty'ego wyszczególniają zawiłą siatkę ośrodków CIA i transferów w pewnych państwach członkowskich RE. Raporty wskazują m.in. tajny ośrodek detencji w Polsce, zlokalizowany w bazie szkoleniowej polskiego wywiadu w Starych Kiejkutach niedaleko miasta Szczytna w północnej Polsce.

Twierdzenia Panów Al Nashiriego i Husayna bazowały również na różnych dokumentach CIA ujawnionych opinii publicznej. W szczególności skarżący oparli się na raporcie przygotowanym przez Generalnego Inspektora CIA w 2004 r. – pt. *Specjalny przegląd antyterrorystycznych działań przetrzymywania i przesłuchań, wrzesień 2001 – październik 2003*. Raport, początkowo sklasyfikowany jako „ściśle tajny”, został opublikowany przez władze USA w sierpniu 2009 r., ze znacznymi częściami zaczerpionymi. Pokazuje on, że Panowie Al Nashiri i Husayn podpadali pod kategorię „szczególnie ważnych więźniów” (HVD) – podejrzanych o terroryzm, mogących dostarczyć informacje o aktualnych zagrożeniach terrorystycznych wymierzonych w USA – przeciwko którym stosowano „wzmocnione techniki przesłuchań” (EIT).

Skarżący odnieśli się również do raportu Międzynarodowego Czerwonego Krzyża o traktowaniu „szczególnie ważnych więźniów” przetrzymywanych przez CIA, opartego na wywiadach z 14 zatrzymanymi, w tym z Panami Al Nashirim i Husaynem, którzy opisali sposób, w jaki byli traktowani podczas zatrzymania przez CIA.

Śledztwo w Polsce prowadzone przeciwko nieznanym osobom, dotyczące tajnych więzień CIA na terytorium Polski, wszczęto w marcu 2008 r. Było ono przedłużane kilkakrotnie i nadal się toczy.

Po rozważeniu dowodów Trybunał doszedł do wniosku, że wspomniane wyżej zarzuty skarżących były wystarczająco przekonujące.

Trybunał stwierdził, że pozwane państwo współpracowało w przygotowaniu i przeprowadzeniu wydania więźniów przez CIA, tajnych ośrodków detencji oraz przesłuchań na swoim terytorium i powinno mieć świadomość, że umożliwienie CIA zatrzymania skarżących na swoim terytorium było narazieniem ich na poważne ryzyko traktowania w sposób niezgodny z Konwencją.

Dlatego Trybunał uznał, że w obydwu sprawach doszło do:

- naruszenia art. 3 Konwencji (zakaz tortur oraz nieludzkiego i poniżającego traktowania), w aspekcie materialnym i proceduralnym;
- naruszenia art. 5 (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego);
- naruszenia art. 8 (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego);
- naruszenia art. 13 (prawo do skutecznego środka odwoławczego);
- naruszenia art. 6 § 1 (prawo do rzetelnego procesu sądowego).

W stosunku do Pana Al Nashiriego Trybunał stwierdził, że w jego sprawie doszło także do naruszenia art. 2 (prawo do życia) oraz art. 3 Konwencji w związku z art. 1 Protokołu Nr 6 (zakaz kary śmierci).

Trybunał uznał także, że pozwane państwo nie zrealizowało próśb Trybunału o dostarczenie dowodów i w konsekwencji nie wypełniło zobowiązań wynikających z art. 38 Konwencji – udzielenia Trybunałowi wszelkich niezbędnych ułatwień dla efektywnego przeprowadzenia dochodzenia.

I. Środki indywidualne

1. Pilne środki indywidualne dotyczące naruszenia art. 2 i 3 Konwencji w związku z art. 1 Protokołu Nr 6 do Konwencji w sprawie *Al Nashiri* oraz naruszenia art. 6 § 1 Konwencji w obydwu sprawach

A. Rozmowy z przedstawicielami władz USA

Rząd polski przedsięwziął szybkie środki indywidualne w związku z wyrokiem Trybunału w sprawie *Al Nashiri* przeciwko Polsce jeszcze zanim wyrok ten stał się ostateczny.

Działając zgodnie z art. 46 Konwencji i na podstawie paragrafu 589 wyroku Trybunału w powyższej sprawie, kwestia zagwarantowania przez rząd USA, że Pan Al Nashiri nie będzie poddany karze śmierci, została podniesiona podczas spotkania Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej (dalej MSZ), Pana Artura Nowaka-Fara i Głównego Zastępcy Radcy Prawnego Biura Porad Prawnych Departamentu Stanu USA, Pani Mary McLeod, które odbyło się w dniu 9 października 2014 r.

Następnie w dniu 6 marca 2015 r., kiedy polskie MSZ przedłożyło notę dyplomatyczną Ambasadzie USA w Warszawie, reprezentant władz USA zapewnił władze polskie, że prośba wyrażona w nocie zostanie rozpatrzona.

W dniu 13 maja 2015 r. podczas spotkania, na którym nota dyplomatyczna została przedłożona przez polskie MSZ Ambasadzie USA (proszę zobaczyć poniżej), Zastępca Agenta rządu polskiego, Pani Aleksandra Mężykowska w rozmowach z Zastępcą Szefa Misji USA w Polsce, Panem Douglasem Greene, podkreśliła znaczenie wykonania wyroków Trybunału w obydwu sprawach, zwłaszcza w odniesieniu do pilnych środków indywidualnych.

B. Noty dyplomatyczne

Wkrótce po tym, jak wyroki Trybunału stały się ostateczne, rząd polski podjął natychmiast dalsze środki mające na celu wykonanie zobowiązań wynikających z wyroków Trybunału.

W dniu 6 marca 2015 r. polskie MSZ, poprzez notę dyplomatyczną przedłożoną Ambasadzie USA w Warszawie, zwróciło się do Departamentu Stanu USA o zapewnienie, iż kara śmierci nie zostanie nałożona ani wykonana na skarżącym Panu Al Nashirim, który znajduje się pod jurysdykcją USA.

W dniu 2 kwietnia 2015 r. Ambasada USA w Warszawie poprzez notę dyplomatyczną wysłaną do polskiego MSZ potwierdziła, że prośba Polski z dnia 6 marca 2015 r. została przekazana odpowiednim władzom USA.

W dniu 13 maja 2015 r. polskie MSZ przedłożyło Ambasadzie USA w Warszawie kolejną notę dyplomatyczną. W tej nocie MSZ poprosiło odpowiednie władze USA, by zapewniły gwarancje, że kara śmierci nie zostanie orzeczona ani wykonana na skarżącym Panu Al Nashirim, który znajduje się pod jurysdykcją USA. MSZ przypomniało także, że kwestia dostarczenia gwarancji przez władze USA była przedmiotem poprzedniej noty dyplomatycznej (nota nr DPOPC 432.390.2013 z dnia 6.03.2015 r.) i została podniesiona podczas bilateralnych konsultacji.

Ponadto MSZ zwróciło się do odpowiednich władz USA, by zagwarantowały, że skarżący Pan Al Nashiri oraz Pan Abu Zubaydah, którzy znajdują się na terytorium USA, nie zostali pozbawieni prawa do rzetelnego procesu.

2. Naruszenie art. 3 Konwencji w aspekcie materialnym, jak również naruszenie art. 5 i art. 8 Konwencji

A. Aktualna sytuacja skarżących

W dniu 2 kwietnia 2015 r. rząd otrzymał następujące informacje:

- w odniesieniu do Pana Abu Zubaydah: *Combatant Status Review Tribunal – Sąd ds. Statusu Kombatantów* (dalej „CSRT”) zdecydował, że skarżący spełnia kryteria „wrogiego bojownika”. W tym kontekście powinno być podkreślone, że to decyzja natury administracyjnej, a nie wyrok sądu;
- od czasu zatrzymania skarżącego żadne postępowanie przed sądem nie zostało przeprowadzone, nie wniesiono przeciwko niemu żadnych zarzutów, nie przyznano mu żadnej wojskowej pomocy prawnej;
- Pan Al Nashiri został zatrzymany w 2002 r. i przetransportowany do Guantanamo w 2006 r. Postawiono mu zarzuty: oszustwa, umyślnego zabójstwa 17 żołnierzy USA, terroryzmu, spiskowania na rzecz terroryzmu i zabójstwa, umyślnego ciężkiego uszkodzenia ciała, ataku na ludność cywilną, ataku na cele cywilne, uprowadzenia statku lub samolotu;
- zgodnie z regulacjami USA cywilni, jak i wojskowi prawnicy byli przyznani skarżącemu i co najmniej jeden z nich jest wykwalifikowanym prawnikiem w sprawach, w których oskarżonemu grozi kara śmierci;
- skarżącemu doręczono akt oskarżenia w języku angielskim i arabskim;
- postępowanie przeciwko skarżącemu jest kontynuowane, a wszystkie dokumenty związane z postępowaniem są dostępne na stronie Komisji Wojskowej: <http://www.mc.mil/CASES/Militarycommissions.aspx>
- przesłuchania są jawne i transmitowane na żywo dla mediów i ofiar oraz ich rodzin w dwóch miejscach na terytorium USA.

Obecnie Rząd oczekuje dalszych informacji dotyczących sytuacji skarżących. Jak tylko otrzyma nowe informacje, poinformuje o nich Komitet Ministrów (dalej KM).

3. Naruszenie art. 13 Konwencji na skutek braku efektywnego środka odwoławczego na wniesienie skargi przez skarżących z art. 3, 5 i 8 Konwencji

Trybunał zasądził na rzecz skarżących słuszne zadośćuczynienie w znaczących kwotach.

Ponadto władze polskie wszczęły dochodzenie, które jeszcze się toczy, m.in. z powodu złożoności sprawy i problemów w uzyskiwaniu dowodów. Ta kwestia będzie rozwinięta w części dotyczącej skutecznego śledztwa, poniżej.

4. Naruszenie art. 3 Konwencji w aspekcie proceduralnym

Krajowe postępowanie karne

a) Informacje na temat działań już podjętych i działań zaplanowanych na przyszłość.

W czasie trwania krajowego śledztwa odpowiednie organy prokuratury podjęły ostatnio szereg działań, z których część jest opisana poniżej.

Pozyskano zlecane sukcesywnie tłumaczenia licznych dokumentów, w szczególności dostępnych wersji Raportu sporządzonego przez Komisję do spraw Służb Specjalnych Senatu USA na temat programu nadzwyczajnych zatrzymań i przesłuchań prowadzonego przez CIA (*Senate Select Committee on Intelligence Committee Study of the Central Intelligence Agency's Detention and Interrogation Program*), tzw. raportu mniejszości senackiej (*Senate Select Committee on Intelligence Committee Study of the Central Intelligence Agency's Detention and Interrogation Program – Minority and Additional Minority Views*) oraz opracowania CIA (*CIA Comments on the Senate Select Committee on Intelligence Report on the Rendition, Detention and Interrogation Program*), a także dokumentów

w języku angielskim i francuskim pozyskanych od strony włoskiej w drodze międzynarodowej pomocy prawnej.

Ponadto uzyskano i przetworzono procesowo materiały medialne, które mogą mieć znaczenie dla prawidłowego ukierunkowania postępowania, celem przygotowania się do kolejnych czynności procesowych, które zaplanowano na sierpień i wrzesień.

Kontynuowano prace związane z zasięgnięciem opinii biegłych różnych specjalności (m.in. informatycznych).

Utrzymywano kontakt i wymieniano korespondencję z licznymi instytucjami i organami.

Podkreślenia wymaga okoliczność, że wymienione powyżej cztery elementy nie odzwierciedlają całokształtu wysiłków zmierzających do zgromadzenia w sprawie pełnego materiału dowodowego, który umożliwi podjęcie decyzji o przesunięciu procesu karnego na następny etap. W szczególności nie jest możliwe wskazanie czynności o charakterze niejawnym.

Ponadto informowanie o planowanych czynnościach ze wskazaniem ich terminu i charakteru nie jest możliwe z uwagi na dobro postępowania, względy taktyczne oraz konieczność zachowania dyskrecjonalności (np. osoby, które będą przesłuchiwane, winny powziąć taką informację jako pierwsze).

Niemniej jednak możliwe jest podanie, iż w miesiącach sierpniu i wrześniu 2015 r. planowane są następujące czynności procesowe:

- dalsze przesłuchania świadków, w tym funkcjonariuszy publicznych;
- pozyskiwanie opinii biegłych różnych specjalności;
- skierowanie kolejnych wniosków o międzynarodową pomoc prawną;
- przypominanie odpowiednim władzom zagranicznym o złożonych wnioskach o międzynarodową pomoc prawną;
- przypominanie odpowiednim jednostkom o tłumaczeniach ważnych dla śledztwa dokumentów.

Tak jak zostało stwierdzone we wstępnej informacji złożonej KM w dniu 15 maja 2015 r., asystent prokuratora rozpoczął już pracę. Jego wsparcie z pewnością zwiększy efektywność śledztwa.

Więcej informacji na temat środków indywidualnych można znaleźć w odpowiedziach Rządu na komunikacje składane do KM przez the Open Society Justice Initiative oraz Human Rights in Practice (DD(2015)585 and DD(2015)586).

b) Trudności w otrzymywaniu pomocy prawnej.

Prokuratorzy złożyli liczne wnioski o udzielenie międzynarodowej pomocy prawnej do następujących stron:

1. Włochy – wniosek o udzielenie pomocy prawnej skierowano 5 lutego 2014 r., a dotyczył on przesłuchania świadka (C. Fava) i zabezpieczenia dokumentów; czynność przeprowadzono w dniu 18 listopada 2014 r. i część materiałów została bezpośrednio przekazana stronie polskiej, a pozostałe oczekiwane dokumenty wpłynęły do prokuratury prowadzącej śledztwo w dniu 7 kwietnia 2015 r., za pośrednictwem organów centralnych włoskich i polskich (ponaglenia kierowano za pośrednictwem organów centralnych – zapytanie o wykonanie czynności w dniu 23 kwietnia 2014 r. oraz 1 lipca 2014 r., a już po wykonaniu czynności pocztą elektroniczną – monit dotyczący dokumentów w lutym 2015 r.).
2. Litwa – wniosek o udzielenie międzynarodowej pomocy prawnej dotyczący powiadomienia o ustaleniach tamtejszego śledztwa o analogicznym, jak polskie, przedmiocie skierowano w styczniu 2014 r.; odpowiedź uzyskano 10 marca 2014 r., przy czym wymianę informacji pogłębiono w czasie spotkania w dniu 16 kwietnia 2015 r.
3. Rumunia – w styczniu 2014 r. analogiczny (jak do strony litewskiej) wniosek skierowano także do władz rumuńskich; do chwili obecnej nie uzyskano na niego odpowiedzi, ostatni monit w tej sprawie skierowano w lipcu 2015 r.
4. Szwajcaria – wnioskiem z dnia 26 marca 2014 r. zwrócono się do władz szwajcarskich m.in. o przesłuchanie w charakterze świadka Dicka Marty'ego. W dniu 14 lipca 2014 r. do Prokuratury Apelacyjnej w Krakowie wpłynęła odpowiedź, zgodnie z którą Dick Marty skorzystał z immunitetu

przyznanego na mocy art. 14 *Porozumienia Ogólnego w sprawie przywilejów i immunitetów Rady Europy z dnia 2 września 1949 roku*; w dniu 12 listopada 2014 r. wniosek ponowiono, uzupełniając jego treść m.in. o możliwe interpretacje dotyczące immunitetu parlamentarzystów RE oraz argumentując słuszne intencje strony polskiej w sposób wyraźny i konkretny – efektem tak ukształtowanego wniosku była negatywna, identyczna wręcz w treści, odpowiedź państwa wezwanego, która wpłynęła w dniu 18 marca 2015 r.

5. Stany Zjednoczone – do USA skierowano szereg wskazanych poniżej wniosków o pomoc prawną:
- wniosek z dnia 18 marca 2009 r. zawierający pytania związane ze spółkami obsługującymi loty do Polski, będące w kręgu zainteresowania śledztwa – strona wezwana udzieliła odpowiedzi odmownej pismem z dnia 7 października 2009 r.;
 - wniosek z dnia 9 marca 2011 r. dotyczący przesłuchania w charakterze świadków pokrzywdzonych Abu Zubaydahą oraz Al Nashiriego – do obecnej chwili nie uzyskano na niego odpowiedzi;
 - wniosek z dnia 24 maja 2013 r. dotyczący przesłuchania osób, co do których zachodzi podejrzenie, iż przebywały na terenie Polski oraz udostępnienia dokumentów – do obecnej chwili nie uzyskano na niego odpowiedzi;
 - wniosek z dnia 27 maja 2013 r. zawierający prośbę o przekazanie dokumentów i udzielenie informacji umożliwiających wstępne uwierzytelnienie dokumentów dostępnych w Internecie – do obecnej chwili nie uzyskano na niego odpowiedzi;
 - wniosek z dnia 2 września 2014 r. dotyczący kwestii podstawowych związanych z przedmiotem prowadzonego śledztwa – do obecnej chwili nie uzyskano na niego odpowiedzi;
 - wniosek z dnia 22 grudnia 2014 r. o udostępnienie dla potrzeb śledztwa oryginalnej, a więc pełnej i nieocenzurowanej wersji Raportu sporządzonego przez Komisję do spraw Służb Specjalnych Senatu USA na temat programu nadzwyczajnych zatrzymań i przesłuchań prowadzonego przez CIA (*Senate Select Committee on Intelligence Committee Study of the Central Intelligence Agency's Detention and Interrogation Program*), a także stanowiących reakcję na niego – tzw. raportu mniejszości senackiej (*Senate Select Committee on Intelligence Committee Study of the Central Intelligence Agency's Detention and Interrogation Program – Minority and Additional Minority Views*) oraz opracowania CIA (*CIA Comments on the Senate Select Committee on Intelligence Report on the Rendition, Detention and Interrogation Program*) – do obecnej chwili nie uzyskano na niego odpowiedzi.
- W ślad za ww. wnioskami do strony amerykańskiej skierowano następujące monity:
- pisma z dnia 25 lipca 2012 r. oraz 11 października 2012 r. dotyczące wniosku z dnia 9 marca 2011 r. o międzynarodową pomoc prawną; sprawę omówiono ponadto w trakcie konsultacji polsko-amerykańskich w dniach 7–8 listopada 2012 r. i pozyskano wiedzę, iż postępowanie w zakresie wniosku się toczy;
 - kolejne ponaglenia zostały wysłane w dniach: 30 stycznia 2013 r., 28 maja 2013 r., 5 grudnia 2013 r., 14 października 2014 r. – pisma te pozostały bez odpowiedzi;
 - sprawę wniosków strony polskiej omówiono w czasie dwustronnych konsultacji w dniach 14–15 stycznia 2014 r. z udziałem prawników Departamentów Sprawiedliwości i Stanu USA, uzyskując zapewnienie, iż postępowanie w przedmiocie rozpoznania wniosku strony polskiej nadal się toczy;
 - kolejne ponaglenia zostały wysłane w dniu 9 czerwca 2014 r. i dotyczyły realizacji trzeciego wniosku z dnia 24 maja 2013 r. i czwartego z dnia 27 maja 2013 r.;
 - sprawę wniosków po raz kolejny omówiono w czasie dwustronnych konsultacji w dniach 2–3 grudnia 2014 r. i uzyskano zapewnienie, iż postępowanie z wniosków strony polskiej toczy się „na najwyższym szczeblu”;
 - po raz kolejny Prokuratura Generalna zwróciła się o ponaglenie realizacji pięciu wniosków rekwizycyjnych (od drugiego do szóstego) pismem z dnia 24 marca 2015 r.;
 - kwestia realizacji wszystkich wniosków poruszona została w trakcie wideokonferencji ze stroną amerykańską w dniu 23 kwietnia 2015 r.;
 - pismem z dnia 22 czerwca 2015 r. Prokuratura Generalna wystosowała kolejne ponaglenie dotyczące realizacji pięciu wniosków (od drugiego do szóstego).

c) Informacje dotyczące zapoznania się pełnomocników skarżących z aktami sprawy.

Rząd chciałby podkreślić, że współpraca z pełnomocnikami skarżących jest kontynuowana.

Akta jawne pozostają do ich dyspozycji, zaś niejawne udostępniane są sukcesywnie. Ostatnie (maj–czerwiec 2015 r.) spotkania połączone z udostępnieniem materiałów miały miejsce w następujących terminach:

- 6 maja 2015 r. – pełnomocnik Pana Abu Zubaydah mec. Bartłomiej Jankowski i pełnomocnik substytucyjny apl. adw. Edyta Zalewska;
- 3 czerwca 2015 r. – adw. Bartłomiej Jankowski i apl. adw. Edyta Zalewska oraz pełnomocnik Pana Al Nashiriego adw. Mikołaj Pietrzak i pełnomocnik substytucyjny adw. Paweł Osik (zapoznanie dotyczyło także materiałów niejawnych);
- 30 czerwca 2015 r. – adw. Bartłomiej Jankowski z apl. adw. Edytą Zalewską (zapoznanie dotyczyło także materiałów niejawnych);
- następnie spotkanie jest zaplanowane na dzień 6 sierpnia 2015 r. dla adw. Mikołaja Pietrzaka;
- ponadto na dzień 11 sierpnia 2015 r. zaplanowana jest czynność procesowa z udziałem pełnomocników pokrzywdzonych.

5. Wypłata zadośćuczynienia

A. Wewnętrzne konsultacje dotyczące wypłaty zadośćuczynienia Panu Abu Zubaydahowi

W dniu 3 marca 2015 r. w polskim MSZ miało miejsce spotkanie mające na celu wyjaśnienie wątpliwości związanych z dokonaniem płatności na rzecz Pana Abu Zubaydah. Zgodnie z rezolucją Rady Bezpieczeństwa ONZ 1333 (2000) skarżący został wpisany na listę powiązanych z Al-Kaidą, Osamą bin Ladenem lub Talibami za „udział w finansowaniu, planowaniu, ułatwianiu, przygotowywaniu lub przeprowadzaniu działań lub aktywności wspólnie z, w imieniu lub we wsparciu”, „zaopatrywanie, sprzedaż lub transfer broni i pokrewnych materiałów” lub „w inny sposób wspierający aktywność” Al-Kaidy (QE.A.4.01) i Osamy bin Ladena. Decyzje podjęte przez ciała ONZ zostały implementowane przez Unię Europejską w Rozporządzeniu Rady nr 881/2002 z dnia 27 maja 2002 r. Narzucają one pewne restrykcyjne środki wymierzone przeciwko osobom i grupom powiązanim z siecią Al-Kaidy. W świetle powyższych informacji należy założyć, że Pan Abu Zubaydah został wpisany na listę sankcji, co uniemożliwi mu otrzymanie pieniędzy zasądzonych przez Trybunał.

W związku z powyższym Agent Rządu zapytał Panią Geneviève Mayer, Dyrektora Departamentu Wykonywania Wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, czy istnieje możliwość złożenia zasądzonego przez Trybunał słusznego zadośćuczynienia na wyznaczonym rachunku RE.

20 marca 2015 r. Rząd otrzymał odpowiedź z Departamentu Wykonywania Wyroków zawierającą rady dotyczące możliwych form płatności zasądzonej kwoty skarżącemu bez otwierania określonego rachunku RE.

B. Szczegóły płatności

Rząd wypełnił swoje zobowiązania dotyczące płatności kwot zasądzonych w ww. wyrokach.

Al Nashiri

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	100 000 euro	-	100 000 euro
Termin płatności 16/05/2015		Wypłacono w dniu 11/05/2015	

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	100 000 euro	30 000 euro	130 000 euro
<p>Termin płatności 16/05/2015 Kwota 30 000 euro zasądzona jako koszty i wydatki została wypłacona 11/05/2015 pełnomocnikowi skarżącemu.</p> <p>W stosunku do pozostałej kwoty 100 000 euro zasądzonej przez Trybunał jako szkoda niemajątkowa, w dniu 13 maja 2015 r. polskie MSZ złożyło wniosek do odpowiedniego krajowego sądu, by ten otworzył rachunek depozytowy na powyższą sumę, ponieważ krajowe regulacje nie pozwalają przekazać pieniędzy skarżącemu, który znajduje się na liście sankcji ONZ i UE zgodnie z paragrafem 8(c) Rezolucji 1333(2000) jako powiązany z Al-Kaidą, Osamą bin Ladenem lub Talibami za „udział w finansowaniu, planowaniu, ułatwianiu, przygotowywaniu lub przeprowadzaniu działań lub aktywności przez, wspólnie z, w imieniu lub we wsparciu”, „zaopatrywanie, sprzedaż lub transfer broni i pokrewnych materiałów” lub „w inny sposób wspierających działania lub aktywność” Al-Kaidy (QE.A.4.01) i Osamy bin Ladena. Decyzje podjęte przez ciała ONZ zostały implementowane w Unii Europejskiej w Rozporządzeniu Rady nr 881/2002 z dnia 27 maja 2002 r. Narzucają one pewne restrykcyjne środki wymierzone przeciwko osobom i grupom powiązanych z siecią Al-Kaidy. Odpowiednie postępowanie jest w toku.</p>			

II. Środki generalne

1. Naruszenie art. 2 i 3 Konwencji wraz z art. 1 Protokołu Nr 6 do Konwencji w sprawie *Al Nashiri* oraz naruszenie art. 6 § 1 w obydwu sprawach

Środki ustawodawcze

A. Ramy prawne dotyczące odpowiedzialności funkcjonariuszy publicznych za działanie na szkodę interesu publicznego lub prywatnego, przekroczenie uprawnień lub niedopełnienie obowiązków

• Odpowiednie przepisy

Odpowiedzialność funkcjonariuszy publicznych za działanie na szkodę interesu publicznego lub prywatnego, jak również przekroczenie uprawnień lub niedopełnienie obowiązków jest uregulowana w art. 231 § 1 Kodeksu karnego (dalej k.k.). Przepis ten jest zagrożony karą do 3 lat pozbawienia wolności. Przepisy tego artykułu nie uległy zmianom w okresie od 2008 r.

Przedawnienie karalności tego występku następuje po upływie 5 lat od czasu jego popełnienia (art. 101 § 1 ust. 4 k.k.). Natomiast jeżeli w tym okresie wszczęto postępowanie przeciwko osobie, karalność tego czynu następuje z upływem 5 lat od zakończenia tego okresu (art. 102 k.k., zmieniony z dniem 1 lipca 2015 r.).

Przestępstwa polegające na stosowaniu nieuprawnionego przymusu są przestępstwami powszechnymi, a więc takimi, które może popełnić każdy człowiek. W związku z analizowaną kwestią można brać pod uwagę przestępstwa określone w następujących artykułach k.k.:

- 156 (spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu);
- 157 (naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia inny niż określony w art. 156 § 1 k.k.);
- 160 (narażenie na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu);
- art. 189 (pozbawienie człowieka wolności, § 2 ze szczególnym udęrczeniem);
- art. 191 (zmuszanie przemocą lub groźbą bezprawną do określonego zachowania).

Przepisy regulujące kwestie przedawnienia karalności przestępstw zawarte są w art. 101–105 k.k. Art. 101–103 określają okresy ustania karalności dla różnych typów przestępstw.

W tym kontekście warto także wspomnieć, że art. 105 k.k. stanowi, że art. 101–103 nie mają zastosowania do przestępstw umyślnych, takich jak: zabójstwo, ciężkie uszkodzenie ciała, ciężki uszczerbek na zdrowiu lub pozbawienie wolności połączone ze szczególnym udręczeniem popełnione przez funkcjonariusza publicznego w związku z pełnieniem obowiązków służbowych.

• Orzecznictwo krajowe

Następujące sprawy przed sądami krajowymi potwierdzają efektywność powyższych regulacji:

- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie w sprawie II Aka 74/02 dotyczący dwóch funkcjonariuszy Policji, którzy po zakończonej służbie poszli do dyskoteki i pod pozorem wykonywania czynności służbowych dopuścili się pobicia czterech osób. Jeden z policjantów został skazany na karę roku pozbawienia wolności w zawieszeniu na 3 lata oraz karę grzywny za naruszenie czynności organu. Drugi z policjantów został skazany na karę 8 miesięcy pozbawienia wolności w zawieszeniu na 2 lata oraz karę grzywny.
- Wyrok Sądu Najwyższego w sprawie WA 7/04 dotyczącej pułkownika rezerwy, który m.in. zatrudniał do pracy przy budowie własnego domu żołnierzy i pracowników cywilnych z podległej sobie jednostki, trzykrotnie rozkazał komisji przetargowej odpowiedzialnej za wybranie najkorzystniejszej oferty wybrać niekorzystną, co stanowiło działanie na szkodę interesu publicznego i spowodowało szkodę finansową. Pułkownik został skazany m.in. za przekroczenie uprawnień przez funkcjonariusza publicznego w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej w czynie ciągłym na karę łączną 1 roku i 6 miesięcy pozbawienia wolności, której wykonanie warunkowo zawieszono na okres próby wynoszący 2 lata.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach w sprawie II AKa 41/08 dotyczący:
 - o R.C. dowodząc 15-osobową grupą funkcjonariuszy plutonu specjalnego, wyposażoną wyłącznie w broń maszynową, podczas przeprowadzania akcji pacyfikacji Kopalni Węgla Kamiennego „M.” w 1981 r. użył broni palnej oraz podzegał Grzegorza B. do użycia broni palnej, dowodząc funkcjonariuszami plutonu specjalnego w działaniach zmierzających do przełamania strajku w kopalni „W.”, uczestnicząc w walce z górnikami, w wyniku użycia broni śmierć poniosło 9 osób, a 21 doznało ciężkich obrażeń ciała. Został skazany na karę łączną 6 lat pozbawienia wolności;
 - o R.G. i A.B. którzy podczas ataku na strajkujących górników kopalni „M.” w 1981 r. użyli broni palnej, zostali skazani na karę łączną 4 lat pozbawienia wolności;
 - o G.B., R.G., A.B., M.S., G.W., A.N., H.H., Z.W., J.R., M.M., E.R., B.W., G.F., K.J., którzy podczas ataku na strajkujących górników kopalni „W.” w 1981 r. użyli broni palnej, w wyniku czego śmierć poniosło 9 osób, a 18 osób doznało ciężkiego uszkodzenia ciała, zostali skazani na karę 3 lat i 6 miesięcy pozbawienia wolności.

B. Ramy prawne dotyczące ochrony ofiar

Zakres uprawnień pokrzywdzonych na przestrzeni ostatnich kilku lat uległ istotnym zmianom. Zmiany te miały głównie na celu stworzenie szerszego zakresu ochrony pokrzywdzonego.

Na przykład Ustawa z dnia 13 czerwca 2013 r., która weszła w życie z dniem 27 stycznia 2014 r., wzmocniła zakres ochrony małoletnich pokrzywdzonych przed negatywnymi skutkami wielokrotnego przesłuchiwania w obecności oskarżonego (art. 147, art. 185a–185d Kodeksu postępowania karnego, dalej k.p.k.).

Ustawa z dnia 27 września 2013 r., która weszła w życie z dniem 1 lipca 2015 r., ułatwiła pokrzywdzonemu realizowanie jego uprawnień strony postępowania przygotowawczego, co znalazło wyraz w szczególności w ustawowym uregulowaniu obowiązku pisemnego poinformowania pokrzywdzonego, przed pierwszym przesłuchaniem w postępowaniu przygotowawczym, wg wzoru ustalonego w drodze rozporządzenia przez Ministra Sprawiedliwości, o przysługujących mu uprawnieniach i ciążących na nim obowiązkach (art. 300 § 2 k.p.k.).

Zgodnie z art. 300 § 2 k.p.k. pokrzywdzonego poucza się o posiadaniu statusu strony procesowej w postępowaniu przygotowawczym oraz o wynikających z tego uprawnieniach, w szczególności:

- o prawie do składania wniosków o dokonanie czynności śledztwa lub dochodzenia;
- o warunkach uczestniczenia w tych czynnościach, określonych w art. 51, art. 52 i art. 315–318 k.p.k.;
- o prawie do korzystania z pomocy pełnomocnika, w tym do złożenia wniosku o wyznaczenie pełnomocnika z urzędu w okolicznościach wskazanych w art. 78 k.p.k.;
- o prawie do końcowego zapoznania się z materiałami postępowania przygotowawczego;
- o uprawnieniach określonych w art. 23a § 1, art. 87a, art. 204 i art. 306 k.p.k.;
- o obowiązkach i konsekwencjach wskazanych w art. 138 i art. 139 k.p.k.;
- o treści przepisu art. 59a k.k.

Pouczenie obejmuje również informację o możliwościach naprawienia szkody przez oskarżonego lub uzyskania kompensaty państwowej, dostępie do pomocy prawnej, dostępnych środków ochrony i pomocy, o których mowa w Ustawie z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (Dz.U. z 2015 r. poz. 21), możliwości wydania europejskiego nakazu ochrony, organizacjach wsparcia pokrzywdzonych oraz możliwości zwrotu kosztów poniesionych w związku z udziałem w postępowaniu.

Większość przepisów z Ustawy z 2014 r. weszła w życie z dniem 8 kwietnia 2015 r., za wyjątkiem przepisów o europejskim nakazie ochrony, które weszły w życie z dniem 11 stycznia 2015 r. Ustawa z 2014 r. stworzyła kompleksową regulację poświęconą ochronie pokrzywdzonych i świadków, których zdrowie i życie są zagrożone, w celu uchronienia ich przed zastraszaniem i odwetem, zapewnienia im prawidłowego uczestnictwa w postępowaniu oraz uniknięcia wtórnej wiktymizacji pokrzywdzonych.

Zawarte w k.p.k. regulacje dotyczące pokrzywdzonych są konsekwencją obowiązującej dyrektywy uwzględniania w postępowaniu prawnie chronionych interesów pokrzywdzonego, a także szczególnej pozycji, jaką zajmuje on w toku postępowania.

Będący stroną postępowania przygotowawczego pokrzywdzony jest uprawniony m.in. do:

- zgłaszania wniosków dowodowych i udziału we wnioskowanej czynności (art. 315, art. 316 § 3 k.p.k.);
- uczestniczenia w innych czynnościach (art. 316 § 1, art. 317 k.p.k.);
- przeglądania akt postępowania (art. 156 k.p.k.);
- zaskarżania decyzji procesowych, np. o odmowie wszczęcia lub umorzeniu postępowania przygotowawczego (art. 306 § 1 i 1a k.p.k.), dotyczących dowodów rzeczowych (art. 323 § 2 k.p.k.).

W toku postępowania sądowego pokrzywdzony może również występować w charakterze strony, jako oskarżyciel posiłkowy, oskarżyciel prywatny czy powód cywilny.

Pokrzywdzonemu w toku tego postępowania przysługują także uprawnienia m.in. do:

- sprzeciwu wobec wydania wyroku skazującego bez przeprowadzania rozprawy (art. 387 § 2 k.p.k.);
- udziału w rozprawie (art. 384 § 2 k.p.k.);
- wniosku o sporządzenie uzasadnienia do wyroku warunkowo umarzającego postępowanie wydanego na posiedzeniu (art. 422 § 1 k.p.k.);
- złożenia środka odwoławczego od wyroku (art. 425 § 1 k.p.k.).

C. Ramy prawne dotyczące demokratycznej kontroli nad działalnością służb specjalnych

Demokratyczna kontrola nad działalnością służb specjalnych w Polsce sprawowana jest przez Sejm za pośrednictwem Komisji do spraw Służb Specjalnych oraz przez sądy i prokuraturę.

• Kontrola parlamentarna

Odwołując się do art. 95 ust. 2 Konstytucji RP, ustawy pragmatyczne w art. 3 ust. 3 Ustawy o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencji Wywiadu, art. 3 ust. 3 Ustawy o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz art. 5 ust. 2a Ustawy o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym stanowią, że działalność szefów służb specjalnych – odpowiednio Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego oraz Centralnego Biura Antykorupcyjnego – podlega kontroli Sejmu.

Sejm swoją kontrolę nad działalnością służb specjalnych sprawuje przede wszystkim za pośrednictwem Sejmowej Komisji do spraw Służb Specjalnych. Pośród uprawnień kontrolnych Komisji do spraw Służb Specjalnych należy wskazać na:

- rozpatrywanie corocznego sprawozdania z wykonania budżetu w zakresie dotyczącym służb specjalnych oraz innych informacji finansowych tych służb;
- zapoznawanie się z informacjami o szczególnie istotnych wydarzeniach z działalności służb specjalnych, w tym dotyczących podejrzeń występowania nieprawidłowości oraz podejrzeń naruszenia prawa przez te służby;
- opiniowanie projektów aktów normatywnych dotyczących służb specjalnych;
- opiniowanie kierunków ich działań;
- rozpatrywanie corocznych sprawozdań szefów tych służb.

• **Kontrola sprawowana przez sądy i prokuraturę**

Sądowa i prokuratorska kontrola działalności służb specjalnych ma charakter gwarancyjny, a jej celem jest dbanie, aby w obszarze działalności służb ograniczającym prawa i wolności obywatelskie nie dochodziło do nadużyć. Jest tak w przypadku kontroli operacyjnej (chodzi tu przede wszystkim o podsłuchy, ale też o niektóre czynności operacyjne realizowane przez służby), która stanowi ograniczenie prawa do prywatności oraz wolności komunikowania się.

Sąd zarządza kontrolę operacyjną na wniosek Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego lub Służby Kontrwywiadu Wojskowego, złożony po uzyskaniu zgody Prokuratora Generalnego. Kontrola operacyjna stosowana bez uprzedniej lub w przypadkach niecierpiących zwłoki następczej zgody sądu jest nielegalna.

W razie nieudzielenia przez sąd zgody na zarządzenie kontroli operacyjnej szef właściwej służby wstrzymuje kontrolę oraz poleca protokolarne, komisyjne zniszczenie materiałów zgromadzonych podczas jej stosowania. Po zakończeniu kontroli operacyjnej szef służby informuje Prokuratora Generalnego o:

- jej wynikach;
- przebiegu kontroli;
- przedstawia mu materiały zebrane w toku kontroli.

Od czasu wszczęcia śledztwa w 2008 r. niektóre przepisy uległy zmianom, co przedstawia poniższa informacja.

W dniu 11 czerwca 2011 r. nowelizacja k.p.k. oraz niektórych innych ustaw weszła w życie. Najważniejszym osiągnięciem tej ustawy jest zapewnienie merytorycznej i efektywnej kontroli sądu nad czynnościami operacyjnymi organów ścigania (przede wszystkim nad stosowaniem podsłuchów). Ograniczono możliwość ich stosowania do przypadków podejrzenia popełnienia szczególnie niebezpiecznych przestępstw.

Wnioskodawca ubiegając się o wyrażenie zgody przez prokuratora, a następnie o zarządzenie kontroli przez sąd, jest zobowiązany wykazać, że inne podjęte wcześniej działania okazały się nieskuteczne. Musi również przedstawić właściwemu prokuratorowi i sądowi materiały potwierdzające uzasadnienie stosowania kontroli operacyjnej.

Zgoda jest wydawana po zapoznaniu się prokuratora i sądu z tymi materiałami, a nie na podstawie samego wniosku. Obowiązek ten dotyczy również uzyskiwania zgody na prowadzenie operacji specjalnych (tzw. zakup kontrolowany).

K.p.k. po nowelizacji zakazuje wykorzystywania dowodów uzyskanych w wyniku kontroli operacyjnej w innych postępowaniach niż postępowanie karne w sprawie o przestępstwo, w stosunku do którego możliwe jest zarządzenie takiej kontroli.

Wzmocniono nadzór prokuratora nad realizacją obowiązku niszczenia materiałów z kontroli operacyjnej, jeżeli zarządzone czynności nie doprowadziły do zebrania dowodów popełnienia przestępstwa. Określono również procedurę wyrażania przez sąd zgody na zachowanie materiałów z kontroli operacyjnej, które są istotne dla bezpieczeństwa państwa.

Ustawa zobowiązała także Prokuratora Generalnego do corocznego przedstawiania Sejmowi i Senatowi informacji o liczbie zarządzonych czynności kontroli operacyjnej.

Kolejną ważną nowelizacją przepisów związanych z kontrolą działalności służb specjalnych było uchwalenie nowej ustawy o ochronie informacji niejawnych, która weszła w życie 2 stycznia 2011 r. Ustawa ta przyczyniła się do zmniejszenia liczby informacji opatrywanych klauzulami tajności. Od chwili wejścia w życie tej ustawy utajniać można jedynie te informacje, których ujawnienie przyniosłoby szkody bezpieczeństwu i interesom państwa, ustawa zniósła tzw. tajemnicę służbową.

Nowym rozwiązaniem przyjętym w tej ustawie jest wprowadzenie kontroli Prezesa Rady Ministrów nad prawidłowością postępowań sprawdzających prowadzonych przez Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego lub Służbę Kontrwywiadu Wojskowego. Wcześniej działania służb w tym zakresie – z wyjątkiem przypadków rozpatrywania odwołań od ich negatywnych decyzji – pozostawały poza jakąkolwiek kontrolą. Zwiększenie kontroli nad działaniami służb w tym zakresie miało wpływ na podwyższenie standardów postępowań sprawdzających i stało się gwarancją respektowania praw osób sprawdzanych.

Jedną z ostatnich zmian przepisów regulujących funkcjonowanie służb specjalnych była nowelizacja ustawy o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym. W toku prac legislacyjnych wypracowano nową definicję korupcji, uregulowano też szczegółowo kwestię oględzin, wprowadzając rozwiązania gwarantujące uprawnienia osoby kontrolowanej.

Kluczowe znaczenie miało wprowadzenie mechanizmów kontroli przetwarzania danych wrażliwych. Ustanowiono nową instytucję pełnomocnika ds. kontroli przetwarzania przez CBA danych osobowych. Jest on odpowiedzialny za kontrolę prawidłowości postępowania w CBA z danymi osobowymi obywateli, w tym zwłaszcza danymi wrażliwymi, a ze swych działań składa Premierowi coroczne sprawozdanie.

21 stycznia 2013 r. weszła w życie najnowsza nowelizacja przepisów związanych z kontrolą działalności służb specjalnych. Była to nowelizacja ustawy *Prawo telekomunikacyjne*, która skróciła z 24 do 12 miesięcy obowiązkowy okres retencji danych telekomunikacyjnych. Do danych tych w przypadku ścigania poważnych przestępstw mają dostęp służby specjalne. Zmiana ta poprzez ograniczenie zakresu dostępu do danych wrażliwych wpłynęła korzystnie na ochronę prawa do prywatności obywateli.

W związku z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 lipca 2014 r., w którym orzekł on o niekonstytucyjności części przepisów dotyczących zbierania informacji o jednostce w działaniach operacyjnych prowadzonych przez organy ścigania, obecnie w Senacie trwają prace nad projektem ustawy regulującym wskazane w wyroku kwestie. Procedowany projekt ustawy będzie miał niewątpliwie wpływ na zwiększenie kontroli nad działaniami operacyjnymi służb specjalnych oraz przyczyni się do lepszej ochrony praw obywateli.

Inne źródki

W celu uniknięcia podobnych naruszeń w przyszłości polskie wersje językowe obydwu wyroków zostały rozpowszechnione poprzez:

– stronę internetową MSZ:

http://www.ms.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/europejski_trybunal_praw_czlowieka/wybrane_orzeczenia_eptcz/tlumaczenie_na_jezyk_polski_wyrokow_w_sprawach_husayn__abu_zubaydah__oraz_al_nashiri_p__polsce

– stronę internetową Ministerstwa Sprawiedliwości (dalej MS):

<http://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/orzeczniactwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka/index.html?ComplainantName=Al.%20Nashiri&ComplainantYear=0&CaseType=Decision%2cSentence>

[http://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/orzeczniactwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka/index.html?ComplainantName=Husayn%20\(Abu%20Zubayah\)&ComplainantYear=0&CaseType=Decision%2cSentence](http://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/orzeczniactwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka/index.html?ComplainantName=Husayn%20(Abu%20Zubayah)&ComplainantYear=0&CaseType=Decision%2cSentence)

2. Naruszenie art. 3 Konwencji w materialnym aspekcie, jak również naruszenie art. 5 i 8 Konwencji

W celu zapobieżenia podobnym naruszeniom w przyszłości polskie wersje językowe obydwu wyroków zostały rozpowszechnione przez strony MSZ oraz MS pod wspomnianymi powyżej linkami.

3. Naruszenie art. 3 Konwencji w proceduralnym aspekcie

Rząd chciałby poinformować, że wszystkie środki generalne podjęte w celu uniknięcia podobnych naruszeń art. 3 Konwencji w proceduralnym aspekcie, zaprezentowane w planach działań dotyczących spraw z grup *Kudła* i *Dzwonkowski*, są relewantne również w sprawach z grupy *Al Nashiri*.

W celu uniknięcia podobnych naruszeń w przyszłości polskie wersje językowe obydwu wyroków zostały rozpowszechnione przez strony MSZ oraz MS pod wspomnianymi wyżej linkami.

4. Naruszenie art. 38 Konwencji

W celu uniknięcia podobnych naruszeń w przyszłości polskie wersje językowe obydwu wyroków zostały rozpowszechnione przez strony MSZ oraz MS pod wspomnianymi wyżej linkami.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd będzie informował KM o postępie poczynionym w wykonywaniu powyższych wyroków.

2. Plan działań dotyczący wykonania wyroków w sprawach *Al Nashiri i Abu Zubaydah p. Polsce* nr 2 przekazany w dniu 17 listopada 2015 r.

Sprawy

Al Nashiri, skarga nr 28761/11, wyrok 24/07/2014, ostateczny 16/02/2015

Abu Zubaydah, skarga nr 7511/13, wyrok 24/07/2014, ostateczny 16/02/2015

Opis spraw

Sprawy dotyczą zarzutów tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania oraz tajnego przetrzymywania dwóch mężczyzn podejrzanych o dokonanie aktów terroryzmu. Skarżący twierdzili, że byli przetrzymywani w „czarnym punkcie” Centralnej Agencji Wywiadowczej (dalej CIA) na terytorium pozwanego państwa.

Skarżącymi w tych sprawach są Abd Al Rahim Hussayn Muhammad Al Nashiri, obywatel Arabii Saudyjskiej jemeńskiego pochodzenia, urodzony w 1965 r. i Zayn Al-Abidin Muhammad Husayn, znany jako Abu Zubaydah, palestyński bezpaństwowiec, urodzony w 1971 r. w Arabii Saudyjskiej. Obydwaj mężczyźni są obecnie przetrzymywani w obiekcie internowania (*internment facility*) znajdującym się w bazie marynarki Stanów Zjednoczonych (dalej USA) w Zatoce Guantánamo na Kubie.

Pan Al Nashiri był podejrzany o atak terrorystyczny na okręt U.S. Navy „USS Cole” w porcie w Adenie w Jemenie w październiku 2000 r. Był również podejrzany o to, że odgrywał rolę w ataku na francuski tankowiec MV Limburg w Zatoce Adeńskiej w październiku 2002 r.

W czasie schwytania Pan Husayn był uważany przez władze USA za jednego z kluczowych terrorystów Al-Kaidy, który rzekomo odgrywał rolę w kilku terrorystycznych operacjach, włącznie z planowaniem ataków z 11 września 2001 r. Od chwili schwytania w marcu 2002 r. nie postawiono mu

zarzutów i pozostaje on w „nieokreślonym areszcie” w Guantanamo. Jedyna rewizja jego aresztu była dokonana w marcu 2007 r. przez panel urzędników Sądu Wojskowego USA, którzy stwierdzili, że skarżący musi pozostać w areszcie.

Obydwoj skarżący twierdzili, że byli ofiarami „wydania w trybie nadzwyczajnym” przez amerykańską CIA, tzn. pojmania i przeniesienia bez udziału sądu do tajnego ośrodka detencyjnego w Polsce za wiedzą władz polskich w celu przesłuchań, podczas których byli torturowani. Obydwoj mężczyźni stwierdzili, że w grudniu 2002 r. zostali przetransportowani do Polski na pokładzie tego samego specjalnego samolotu.

Pan Al Nashiri przedłożył, że został pojmany w Dubaju, w Zjednoczonych Emiratach Arabskich, w październiku 2002 r., a następnie przeniesiony do tajnych ośrodków detencyjnych w Afganistanie i Tajlandii. Do Polski został przewieziony 5 grudnia 2002 r. Został umieszczony w tajnym ośrodku CIA i był tam przetrzymywany do 6 czerwca 2003 r., kiedy został potajemnie przetransportowany na pokładzie specjalnego samolotu – przy wsparciu władz polskich – do Maroka, a we wrześniu 2003 r. do bazy wojskowej USA w Guantanamo Bay. Następnie został przetransportowany do dwóch innych miejsc, zanim powrócił do bazy Guantanamo Bay.

Według Pana Al Nashiriego doświadczył on tortur oraz nieludzkiego i poniżającego traktowania podczas pobytu w niepotwierdzonym ośrodku detencji w Polsce. W szczególności, miał zostać poddany tzw. wzmocnionym technikom przesłuchań (EIT). Skarżący twierdzi także, że były wobec niego zastosowane „niedozwolone metody przesłuchań”.

Pan Al Nashiri utrzymuje, że podczas wywożenia go z Polski nie było żadnej próby ze strony rządu polskiego starania się o dyplomatyczne zapewnienia ze strony Stanów Zjednoczonych, że podczas pozostawania w rękach władz tego kraju nie będzie on poddawany dalszym torturom, przetrzymywany bez kontaktu ze światem zewnętrznym, będzie miał zagwarantowany rzetelny proces karny i nie zostanie orzeczona wobec niego kara śmierci. Rząd USA wniósł zarzuty przeciwko Panu Al Nashiriemu w czerwcu 2008 r. Sprawa została postawiona przed Komisją Wojskową, ale do tej pory nie został on skazany i pozostaje w areszcie w Guantanamo Bay. Postępowanie przeciwko skarżącemu rozpoczęło się, a dokumenty związane z postępowaniem są dostępne na stronie Komisji Wojskowej: <http://www.mc.mil/CASES/Militarycommissions.aspx>.

Pan Husayn przedłożył, że został schwytany w Pakistanie w marcu 2002 r., a następnie przetransportowany do tajnego ośrodka CIA w Tajlandii. Został przywieziony do Polski 5 grudnia 2002 r., gdzie był przetrzymywany w tajnym ośrodku CIA do 22 września 2003 r. Później został przetransportowany do Guantanamo Bay, a następnie do kilku tajnych ośrodków w różnych państwach, zanim został z powrotem przewieziony do Guantanamo Bay.

Pan Husayn stwierdził, że był poddany różnym formom nadużyć oraz nieludzkiego i poniżającego traktowania podczas przetrzymywania w Polsce. Według prawników Pana Husayna komunikowanie się z nim jest skrajnie ograniczone, co uniemożliwia przekazywanie informacji czy dowodów bezpośrednio od niego do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Prezentowanie jego sprawy bazuje głównie na publicznie dostępnych źródłach.

Panowie Al Nashiri i Husayn wskazali, by podeprzeć swoją linię obrony, że okoliczności związane z ich wydaniem w trybie nadzwyczajnym były przedmiotem wielu raportów i dochodzeń, w tym raportów przygotowanych przez szwajcarskiego senatora Dicka Marty’ego w 2006, 2007 i 2011 r., sprawozdawcy dochodzenia prowadzonego przez Zgromadzenie Parlamentarne RE dotyczące zarzutów istnienia tajnych ośrodków detencji CIA w państwach członkowskich RE („Raporty Marty’ego”). Raporty Marty’ego wyszczególniają zawiłą siatkę ośrodków CIA i transferów w pewnych państwach członkowskich RE. Raporty wskazują m.in. tajny ośrodek detencji w Polsce, zlokalizowany w bazie szkoleniowej polskiego wywiadu w Starych Kiejkutach niedaleko miasta Szczytna w północnej Polsce.

Twierdzenia Panów Al Nashiriego i Husayna bazowały również na różnych dokumentach CIA ujawnionych opinii publicznej. W szczególności skarżący oparli się na raporcie przygotowanym przez Generalnego Inspektora CIA w 2004 r. – pt. *Specjalny przegląd antyterrorystycznych działań przetrzymywania i przesłuchań, wrzesień 2001 – październik 2003*. Raport, początkowo sklasyfikowany jako „ściśle tajny”, został opublikowany przez władze USA w sierpniu 2009 r., ze znacznymi częściami

zaczernionymi. Pokazuje on, że Panowie Al Nashiri i Husayn podpadali pod kategorię „szczególnie ważnych więźniów” (HVD) – podejrzanych o terroryzm mogących dostarczyć informacje o aktualnych zagrożeniach terrorystycznych wymierzonych w USA – przeciwko którym stosowano „wzmocnione techniki przesłuchań” (EIT).

Skarżący odnieśli się również do raportu Międzynarodowego Czerwonego Krzyża o traktowaniu „szczególnie ważnych więźniów” przetrzymywanych przez CIA, opartego na wywiadach z 14 zatrzymanymi, w tym z Panami Al Nashirim i Husaynem, którzy opisali sposób, w jaki byli traktowani podczas zatrzymania przez CIA.

Śledztwo w Polsce prowadzone przeciwko nieznanym osobom, dotyczące tajnych więzień CIA na terytorium Polski, wszczęto w marcu 2008 r. Było ono przedłużane kilkakrotnie i nadal się toczy.

Po rozważeniu dowodów Trybunał doszedł do wniosku, że wspomniane wyżej zarzuty skarżących były wystarczająco przekonujące.

Trybunał stwierdził, że pozwane państwo współpracowało w przygotowaniu i przeprowadzeniu wydania więźniów przez CIA, tajnych ośrodków detencji oraz przesłuchań na swoim terytorium i powinno mieć świadomość, że umożliwienie CIA zatrzymania skarżących na swoim terytorium było narażeniem ich na poważne ryzyko traktowania w sposób niezgodny z Konwencją.

Dlatego Trybunał uznał, że w obydwu sprawach doszło do:

– naruszenia art. 3 Konwencji (zakaz tortur oraz niehumanitarnego i poniżającego traktowania), w aspekcie materialnym i proceduralnym;

– naruszenia art. 5 (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego);

– naruszenia art. 8 (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego);

– naruszenia art. 13 (prawo do skutecznego środka odwoławczego);

– naruszenia art. 6 § 1 (prawo do rzetelnego procesu sądowego).

W stosunku do Pana Al Nashiriego Trybunał stwierdził, że w jego sprawie doszło także do naruszenia art. 2 (prawo do życia) oraz art. 3 Konwencji w związku z art. 1 Protokołu Nr 6 (zakaz kary śmierci).

Trybunał uznał także, że pozwane państwo nie zrealizowało próśb Trybunału o dostarczenie dowodów i w konsekwencji nie wypełniło zobowiązań wynikających z art. 38 Konwencji – udzielenia Trybunałowi wszelkich niezbędnych ułatwień dla efektywnego przeprowadzenia dochodzenia.

I. Środki indywidualne

1. Pilne środki indywidualne dotyczące naruszenia art. 2 i 3 Konwencji w związku z art. 1 Protokołu Nr 6 do Konwencji w sprawie *Al Nashiri* oraz naruszenia art. 6 § 1 Konwencji w obydwu sprawach

A. Rozmowy z przedstawicielami władz USA

Rząd polski przedsięwziął szybkie środki indywidualne w związku z wyrokiem Trybunału w sprawie *Al Nashiri* przeciwko Polsce, jeszcze zanim wyrok ten stał się ostateczny.

Działając zgodnie z art. 46 Konwencji i na podstawie § 589 wyroku Trybunału w powyższej sprawie, kwestia zagwarantowania przez rząd USA, że Pan Al Nashiri nie będzie poddany karze śmierci, została podniesiona podczas spotkania Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej (dalej MSZ), Pana Artura Nowaka-Fara i Głównego Zastępcy Radcy Prawnego Biura Porad Prawnych Departamentu Stanu USA, Pani Mary McLeod, które odbyło się w dniu 9 października 2014 r.

Następnie w dniu 6 marca 2015 r., kiedy polskie MSZ przedłożyło notę dyplomatyczną Ambasadzie USA w Warszawie, reprezentant władz USA zapewnił władze polskie, że prośba wyrażona w nocie zostanie rozpatrzona.

W dniu 13 maja 2015 r. podczas spotkania, na którym nota dyplomatyczna została przedłożona przez polskie MSZ Ambasadzie USA (proszę zobaczyć poniżej), Zastępca Agenta rządu polskiego, Pani

Aleksandra Mężykowska w rozmowach z Zastępcą Szefa Misji USA w Polsce, Panem Douglasem Greene, podkreśliła znaczenie wykonania wyroków Trybunału w obydwu sprawach zwłaszcza w odniesieniu do pilnych środków indywidualnych.

B. Noty dyplomatyczne

Wkrótce po tym, jak wyroki Trybunału stały się ostateczne, rząd polski podjął natychmiast dalsze środki mające na celu wykonanie zobowiązań wynikających z wyroków Trybunału.

W dniu 6 marca 2015 r. polskie MSZ, poprzez notę dyplomatyczną przedłożoną Ambasadzie USA w Warszawie, zwróciło się do Departamentu Stanu USA o zapewnienie, iż kara śmierci nie zostanie nałożona ani wykonana na skarżącym Panu Al Nashirim, który znajduje się pod jurysdykcją USA.

W dniu 2 kwietnia 2015 r. Ambasada USA w Warszawie poprzez notę dyplomatyczną wysłaną do polskiego MSZ potwierdziła, że prośba Polski z dnia 6 marca 2015 r. została przekazana odpowiednim władzom USA.

W dniu 13 maja 2015 r. polskie MSZ przedłożyło Ambasadzie USA w Warszawie kolejną notę dyplomatyczną. W tej nocie MSZ poprosiło odpowiednie władze USA, by zapewniły gwarancje, że kara śmierci nie zostanie orzeczona ani wykonana na skarżącym Panu Al Nashirim, który znajduje się pod jurysdykcją USA. MSZ przypomniało także, że kwestia dostarczenia gwarancji przez władze USA była przedmiotem poprzedniej noty dyplomatycznej (nota nr DPOPC 432.390.2013 z dnia 06.03.2015 r.) i została podniesiona podczas bilateralnych konsultacji.

Ponadto MSZ zwróciło się do odpowiednich władz USA, by zagwarantowały, że skarżący Pan Al Nashiri oraz Pan Abu Zubaydah, którzy znajdują się na terytorium USA, nie zostali pozbawieni prawa do rzetelnego procesu.

Działania podjęte przez władze polskie po przedstawieniu planu działań z dnia 13 sierpnia 2015 r.:

A. List do Ambasadora Stanów Zjednoczonych w Warszawie

W dniu 14 października 2015 r. Podsekretarz Stanu w polskim MSZ, Pan Artur Nowak-Far wysłał list do Ambasadora stanów Zjednoczonych w Warszawie, Pana Paula W. Jonesa, w sprawie wykonania pilnych środków indywidualnych wynikających z powyższych wyroków.

W liście tym polski minister przypomniał Ambasadorowi USA o dwóch notach dyplomatycznych, które zostały przedłożone Ambasadzie USA odpowiednio w marcu i w maju 2015 r. Poinformował również Ambasadora, że KM RE przyjął już trzy decyzje o stanie egzekucji pilnych środków indywidualnych w grupie spraw Al Nashiri.

W swoim liście polski minister podkreślił, że w swojej najnowszej decyzji KM wyraził poważne zaniepokojenie brakiem odpowiedzi na te prośby ze strony amerykańskiej i wezwał władze polskie do kontynuowania wysiłków w celu uzyskania niezbędnych gwarancji, podjęcia wszelkich możliwych kroków w tym względzie i informowania KM o jakimkolwiek rozwoju sytuacji. Komitet zwrócił się również do Sekretarza Generalnego RE o przekazanie jego decyzji do Stałego Przedstawiciela Państwa Obserwatora – Stanów Zjednoczonych przy RE.

Ponadto polski minister poinformował amerykańskiego Ambasadora o dacie kolejnego posiedzenia DH, które ma się odbyć w grudniu 2015 r. i zwrócił się do niego o spowodowanie zapewnienia współpracy władz amerykańskich z władzami polskimi w celu wykonania powyższych wyroków zgodnie z decyzjami Komitetu.

Wreszcie polski minister ponownie zwrócił się do amerykańskiego Ambasadora o spowodowanie działania właściwych władz amerykańskich, by zagwarantowały, że w stosunku do skarżącego – Pana Al Nashiriego nie zostanie orzeczona ani wykonana kara śmierci oraz że skarżący – Pan Al Nashiri i Pan Abu Zubaydah, którzy znajdują się w jurysdykcji USA, nie zostaną pozbawieni prawa do rzetelnego procesu.

2. Naruszenie art. 3 Konwencji w aspekcie materialnym, jak również naruszenie art. 5 i art. 8 Konwencji

A. Aktualna sytuacja skarżących

- 1) Informacje otrzymane przez rząd dnia 2 kwietnia 2015 r. są następujące:
 - w odniesieniu do Pana Abu Zubaydah: *Combatant Status Review Tribunal – Sąd ds. Statusu Kombatantów* (dalej „CSRT”) zdecydował, że skarżący spełnia kryteria „wrogiego bojownika”. W tym kontekście powinno być podkreślone, że to decyzja natury administracyjnej, a nie wyrok sądu;
 - od czasu zatrzymania skarżącego żadne postępowanie przed sądem nie zostało przeprowadzone, nie wniesiono przeciwko niemu żadnych zarzutów, nie przyznano mu żadnej wojskowej pomocy prawnej;
 - Pan Al Nashiri został zatrzymany w 2002 r. i przetransportowany do Guantanamo w 2006 r. Postawiono mu zarzuty: oszustwa, umyślnego zabójstwa 17 żołnierzy USA, terroryzmu, spiskowania na rzecz terroryzmu i zabójstwa, umyślnego ciężkiego uszkodzenia ciała, ataku na ludność cywilną, ataku na cele cywilne, uprowadzenia statku lub samolotu;
 - zgodnie z regulacjami USA cywilni, jak i wojskowi prawnicy byli przyznani skarżącemu i co najmniej jeden z nich jest wykwalifikowanym prawnikiem w sprawach, w których oskarżonemu grozi kara śmierci;
 - skarżącemu doręczono akt oskarżenia w języku angielskim i arabskim;
 - postępowanie przeciwko skarżącemu jest kontynuowane, a wszystkie dokumenty związane z postępowaniem są dostępne na stronie Komisji Wojskowej: <http://www.mc.mil/CASES/Militarycommissions.aspx>;
 - przesłuchania są jawne i transmitowane na żywo dla mediów i ofiar oraz ich rodzin w dwóch miejscach na terytorium USA.

- 2) Informacje otrzymane przez rząd w dniu 30 października 2015 są następujące:

W styczniu 2015 r. władze amerykańskie zmieniły zasady dotyczące utajniania postępowań znajdujących się na agendzie komisji wojskowych. Zgodnie z nowymi zasadami informacje o torturach, którym poddani zostali więźniowie CIA, nie podlegają utajnieniu. Wg rzecznika Pentagonu informacje nt. technik przeprowadzenia przesłuchań byłych więźniów CIA, jak i warunki ich przetrzymywania przestają być przedmiotem decyzji sędziego komisji wojskowej (*military commission judges' protective orders*). Przyznał, że nie wszystkie dzienniki więźniów będą odtajniane jednocześnie. Wymagać to będzie każdorazowo wniosku prawników. Wg obrońców więźniów znajdujących się w bazie Guantanamo odtajnienie dzienników ich klientów jest kluczowe dla właściwego przygotowania sprawy, w tym wystąpienie o ekspertyzy czy też o świadków.

W kwietniu 2015 r. sędzia prowadzący sprawę Al Nashiriego, płk Vance Spath zarządził przeprowadzenie badania mózgu więźnia rezonansem magnetycznym. Nie wskazał jednak daty badania. Jest to o tyle istotne, że w bazie w Guantanamo brak odpowiedniego sprzętu. Wg prawników Pana Al Nashiriego w efekcie kilku lat przebywania w więzieniu CIA nastąpił u niego poważny uraz mózgu. Jego udowodnienie – zdaniem jednego z prawników skarżącego – może wykluczyć – w razie zasądzenia kary śmierci – możliwość jej wykonania w warunkach wojskowych.

W dniu 15 kwietnia 2015 r. władze USA poinformowały komisję wojskową o możliwości przeprowadzenia przez Pana Al Nashiriego kwartalnych rozmów z członkami rodziny przy użyciu systemu „Direct Interactive Communication Experience” (DICE). Po raz pierwszy skorzystał on z tej możliwości w dniu 18 stycznia 2015 r. podczas 30-minutowej rozmowy z rodzicami i trzema innymi członkami rodziny. Jednakże nie skorzystał z możliwości udziału w kolejnych kwartalnych rozmowach, które zostały mu zaoferowane.

Jeśli chodzi o Pana Abu Zubaydah, to zgodnie z informacjami uzyskanymi przez władze polskie, jak zostało to już przedstawione powyżej, od czasu zatrzymania skarżącego nie toczyło się przeciwko niemu żadne postępowanie sądowe, nie przedstawiono mu żadnych zarzutów, nie przyznano mu żadnego prawnika wojskowego w ramach pomocy prawnej.

3. Naruszenie art. 13 Konwencji na skutek braku efektywnego środka odwoławczego na wniesienie skargi przez skarżących z art. 3, 5 i 8 Konwencji

Trybunał zasądził na rzecz skarżących słuszne zadośćuczynienie w znaczących kwotach.

Ponadto władze polskie wszczęły dochodzenie, które jeszcze się toczy m.in. z powodu złożoności sprawy i problemów w uzyskiwaniu dowodów. Ta kwestia będzie rozwinięta w części dotyczącej skutecznego śledztwa, poniżej.

4. Naruszenie art. 3 Konwencji w aspekcie proceduralnym

Krajowe postępowanie karne

a) Informacje na temat działań już podjętych i działań zaplanowanych na przyszłość.

W czasie trwania krajowego śledztwa odpowiednie organy prokuratury podjęły ostatnio szereg działań, z których część jest opisana poniżej.

Pozyskano zlecane sukcesywnie tłumaczenia licznych dokumentów, w szczególności dostępnych wersji Raportu sporządzonego przez Komisję do spraw Służb Specjalnych Senatu USA na temat programu nadzwyczajnych zatrzymań i przesłuchań prowadzonego przez CIA (*Senate Select Committee on Intelligence Committee Study of the Central Intelligence Agency's Detention and Interrogation Program*), tzw. raportu mniejszości senackiej (*Senate Select Committee on Intelligence Committee Study of the Central Intelligence Agency's Detention and Interrogation Program – Minority and Additional Minority Views*) oraz opracowania CIA (*CIA Comments on the Senate Select Committee on Intelligence Report on the Rendition, Detention and Interrogation Program*), a także dokumentów w języku angielskim i francuskim pozyskanych od strony włoskiej w drodze międzynarodowej pomocy prawnej.

Ponadto uzyskano i przetworzono procesowo materiały medialne, które mogą mieć znaczenie dla prawidłowego ukierunkowania postępowania, celem przygotowania się do kolejnych czynności procesowych, które zaplanowano na sierpień i wrzesień.

Kontynuowano prace związane z zasięgnięciem opinii biegłych różnych specjalności (m.in. informatycznych).

Utrzymywano kontakt i wymieniano korespondencję z licznymi instytucjami i organami.

Podkreślenia wymaga okoliczność, że wymienione powyżej cztery elementy nie odzwierciedlają całokształtu wysiłków zmierzających do zgromadzenia w sprawie pełnego materiału dowodowego, który umożliwi podjęcie decyzji o przesunięciu procesu karnego na następny etap. W szczególności nie jest możliwe wskazanie czynności o charakterze niejawnym.

Ponadto informowanie o planowanych czynnościach ze wskazaniem ich terminu i charakteru nie jest możliwe z uwagi na dobro postępowania, względy taktyczne oraz konieczność zachowania dyskrecjonalności (np. osoby, które będą przesłuchiwane winny powziąć taką informację jako pierwsze).

Niemniej jednak możliwe jest podanie, iż w miesiącach sierpniu i wrześniu 2015 r. planowane są następujące czynności procesowe:

- dalsze przesłuchania świadków, w tym funkcjonariuszy publicznych;
- pozyskiwanie opinii biegłych różnych specjalności;
- skierowanie kolejnych wniosków o międzynarodową pomoc prawną;
- przypominanie odpowiednim władzom zagranicznym o złożonych wnioskach o międzynarodową pomoc prawną;
- przypominanie odpowiednim jednostkom o tłumaczeniach ważnych dla śledztwa dokumentów.

Tak jak zostało stwierdzone we wstępnej informacji złożonej KM w dniu 15 maja 2015 r., asystent prokuratora rozpoczął już pracę. Jego wsparcie z pewnością zwiększy efektywność śledztwa.

- **Informacja wg stanu na początek listopada 2015 r.:**

Pomiędzy sierpniem i listopadem 2015 r. przesłuchano dwóch kolejnych świadków z udziałem pełnomocników skarżących.

Kontynuowano konsultowanie ekspertów z różnych dziedzin, w tym z dziedziny informatyki. Pozyskano pewne dane od Policji i operatorów telefonii komórkowej.

Pozyskano dalsze tłumaczenia dokumentów.

Organy prokuratury pozostawały w kontakcie i wymieniały korespondencję z licznymi instytucjami i ciałami.

Więcej informacji na temat środków indywidualnych można znaleźć w odpowiedziach Rządu na komunikacje składane do KM przez the Open Society Justice Initiative oraz Human Rights in Practice (DD(2015)585 and DD(2015)586).

- b) Trudności w otrzymywaniu pomocy prawnej.

Prokuratorzy złożyli liczne wnioski o udzielenie międzynarodowej pomocy prawnej do następujących stron:

1. Włochy – wniosek o udzielenie pomocy prawnej skierowano 5 lutego 2014 r., a dotyczył on przesłuchania świadka (C. Fava) i zabezpieczenia dokumentów; czynność przeprowadzono w dniu 18 listopada 2014 r. i część materiałów została bezpośrednio przekazana stronie polskiej, a pozostałe oczekiwane dokumenty wpłynęły do prokuratury prowadzącej śledztwo w dniu 7 kwietnia 2015 r., za pośrednictwem organów centralnych włoskich i polskich (ponaglenia kierowano za pośrednictwem organów centralnych – zapytanie o wykonanie czynności w dniu 23 kwietnia 2014 r. oraz 1 lipca 2014 r., a już po wykonaniu czynności pocztą elektroniczną – monit dotyczący dokumentów w lutym 2015 r.).

2. Litwa – wniosek o udzielenie międzynarodowej pomocy prawnej dotyczący powiadomienia o ustaleniach tamtejszego śledztwa o analogicznym, jak polskie, przedmiocie skierowano w styczniu 2014 r.; odpowiedź uzyskano 10 marca 2014 r., przy czym wymianę informacji pogłębiono w czasie spotkania w dniu 16 kwietnia 2015 r.

3. Rumunia – w styczniu 2014 r. analogiczny (jak do strony litewskiej) wniosek skierowano także do władz rumuńskich; do chwili obecnej nie uzyskano na niego odpowiedzi, ostatni monit w tej sprawie skierowano w lipcu 2015 r.

4. Szwajcaria – wnioskiem z dnia 26 marca 2014 r. zwrócono się do władz szwajcarskich m.in. o przesłuchanie w charakterze świadka Dicka Marty'ego. W dniu 14 lipca 2014 r. do Prokuratury Apelacyjnej w Krakowie wpłynęła odpowiedź, zgodnie z którą Dick Marty skorzystał z immunitetu przyznanego na mocy art. 14 *Porozumienia Ogólnego w sprawie przywilejów i immunitetów Rady Europy z dnia 2 września 1949 roku*; w dniu 12 listopada 2014 r. wniosek ponowiono, uzupełniając jego treść m.in. o możliwe interpretacje dotyczące immunitetu parlamentarzystów RE oraz argumentując słuszne intencje strony polskiej w sposób wyraźny i konkretny – efektem tak ukształtowanego wniosku była negatywna, identyczna wręcz w treści, odpowiedź państwa wezwanego, która wpłynęła w dniu 18 marca 2015 r.

5. Stany Zjednoczone – do USA skierowano szereg wskazanych poniżej wniosków o pomoc prawną:

- wniosek z dnia 18 marca 2009 r. zawierający pytania związane ze spółkami obsługującymi loty do Polski, będące w kręgu zainteresowania śledztwa – strona wezwana udzieliła odpowiedzi odmownej pismem z dnia 7 października 2009 r.;
- wniosek z dnia 9 marca 2011 r. dotyczący przesłuchania w charakterze świadków pokrzywdzonych Abu Zubaydah'a oraz Al Nashiriego – do obecnej chwili nie uzyskano na niego odpowiedzi;

- wniosek z dnia 24 maja 2013 r. dotyczący przesłuchania osób, co do których zachodzi podejrzenie, iż przebywały na terenie Polski, oraz udostępnienia dokumentów – do obecnej chwili nie uzyskano na niego odpowiedzi;
- wniosek z dnia 27 maja 2013 r. zawierający prośbę o przekazanie dokumentów i udzielenie informacji umożliwiających wstępne uwierzytelnienie dokumentów dostępnych w Internecie – do obecnej chwili nie uzyskano na niego odpowiedzi;
- wniosek z dnia 2 września 2014 r. dotyczący kwestii podstawowych związanych z przedmiotem prowadzonego śledztwa – do obecnej chwili nie uzyskano na niego odpowiedzi;
- wniosek z dnia 22 grudnia 2014 r. o udostępnienie dla potrzeb śledztwa oryginalnej, a więc pełnej i nieocenzurowanej wersji Raportu sporządzonego przez Komisję do spraw Służb Specjalnych Senatu USA na temat programu nadzwyczajnych zatrzymań i przesłuchań prowadzonego przez CIA (*Senate Select Committee on Intelligence Committee Study of the Central Intelligence Agency's Detention and Interrogation Program*), a także stanowiących reakcję na niego – tzw. raportu mniejszości senackiej (*Senate Select Committee on Intelligence Committee Study of the Central Intelligence Agency's Detention and Interrogation Program – Minority and Additional Minority Views*) oraz opracowania CIA (*CIA Comments on the Senate Select Committee on Intelligence Report on the Rendition, Detention and Interrogation Program*) – do obecnej chwili nie uzyskano na niego odpowiedzi.

W ślad za ww. wnioskami do strony amerykańskiej skierowano następujące monity:

- pisma z dnia 25 lipca 2012 r. oraz 11 października 2012 r. dotyczące wniosku z dnia 9 marca 2011 r. o międzynarodową pomoc prawną; sprawę omówiono ponadto w trakcie konsultacji polsko-amerykańskich w dniach 7–8 listopada 2012 r. i pozyskano wiedzę, iż postępowanie w zakresie wniosku się toczy;
- kolejne ponaglenia zostały wysłane w dniach: 30 stycznia 2013 r., 28 maja 2013 r., 5 grudnia 2013 r., 14 października 2014 r. – pisma te pozostały bez odpowiedzi;
- sprawę wniosków strony polskiej omówiono w czasie dwustronnych konsultacji w dniach 14–15 stycznia 2014 r. z udziałem prawników Departamentów Sprawiedliwości i Stanu USA, uzyskując zapewnienie, iż postępowanie w przedmiocie rozpoznania wniosku strony polskiej nadal się toczy;
- kolejne ponaglenia zostały wysłane w dniu 9 czerwca 2014 r. i dotyczyły realizacji trzeciego wniosku z dnia 24 maja 2013 r. i czwartego z dnia 27 maja 2013 r.;
- sprawę wniosków po raz kolejny omówiono w czasie dwustronnych konsultacji w dniach 2–3 grudnia 2014 r. i uzyskano zapewnienie, iż postępowanie z wniosków strony polskiej toczy się „na najwyższym szczeblu”;
- po raz kolejny Prokuratura Generalna zwróciła się o ponaglenie realizacji pięciu wniosków rekwizycyjnych (od drugiego do szóstego) pismem z dnia 24 marca 2015 r.;
- kwestia realizacji wszystkich wniosków poruszona została w trakcie wideokonferencji ze stroną amerykańską w dniu 23 kwietnia 2015 r.;
- pismem z dnia 22 czerwca 2015 r. Prokuratura Generalna wystosowała kolejne ponaglenie dotyczące realizacji pięciu wniosków (od drugiego do szóstego).

- **Informacje wg stanu na początek listopada 2015 r.:**

Polska Prokuratura otrzymała odpowiedź od strony amerykańskiej na swoje wszystkie wnioski ws. międzynarodowej pomocy prawnej. Odpowiedź była negatywna.

c) Informacje dotyczące zapoznania się pełnomocników skarżących z aktami sprawy.

Rząd chciałby podkreślić, że współpraca z pełnomocnikami skarżących jest kontynuowana.

Akta jawne pozostają do ich dyspozycji, zaś niejawne udostępniane są sukcesywnie. Ostatnie (maj–czerwiec 2015 r.) spotkania połączone z udostępnieniem materiałów miały miejsce w następujących terminach:

- 6 maja 2015 r. – pełnomocnik Pana Abu Zubaydah mec. Bartłomiej Jankowski i pełnomocnik substytucyjny apl. adw. Edyta Zalewska;
- 3 czerwca 2015 r. – adw. Bartłomiej Jankowski i apl. adw. Edyta Zalewska oraz pełnomocnik Pana Al Nashiriego adw. Mikołaj Pietrzak i pełnomocnik substytucyjny adw. Paweł Osik (zapoznanie dotyczyło także materiałów niejawnych);
- 30 czerwca 2015 r. – adw. Bartłomiej Jankowski z apl. adw. Edytą Zalewską (zapoznanie dotyczyło także materiałów niejawnych);
- następnie spotkanie jest zaplanowane na dzień 6 sierpnia 2015 r. dla adw. Mikołaja Pietrzaka;
- ponadto na dzień 11 sierpnia 2015 r. zaplanowana jest czynność procesowa z udziałem pełnomocników pokrzywdzonych.

- **Informacja wg stanu na początek listopada 2015 r.:**

Współpraca prokuratury z pełnomocnikami skarżących była kontynuowana:

- **na spotkaniu w dniu 6 sierpnia 2015 r. – pełnomocnicy Pana Al Nashiriego, Pan Mikołaj Pietrzak i substytut Pan Paweł Osik zapoznali się z aktami sprawy, w tym z pewnymi częściami obejmującymi materiały niejawne;**
- **pełnomocnicy skarżących nie przyszli na spotkanie zaplanowane na dzień 11 sierpnia 2015 r.;**
- **w dniu 18 sierpnia 2015 r. pełnomocnik Pana Abu Zubaydah, Pan Bartłomiej Jankowski zapoznał się z aktami sprawy, w tym z pewnymi częściami obejmującymi materiały niejawne;**
- **w odpowiedzi na wniosek pełnomocnika Pana Al Nashiriego z dnia 2 października 2015 r. Prokuratura skopiowała i przesała mu 7541 stron dokumentów, które stanowiły prawie całą jawną część akt;**
- **w dniu 28 października 2015 r. przesłano pełnomocnikom skarżących kopie protokołu przesłuchania jednego ze świadków.**

5. Wypłata zadośćuczynienia

A. Wewnętrzne konsultacje dotyczące wypłaty zadośćuczynienia Panu Abu Zubaydahowi

W dniu 3 marca 2015 r. w polskim MSZ miało miejsce spotkanie mające na celu wyjaśnienie wątpliwości związanych z dokonaniem płatności na rzecz Pana Abu Zubaydah. Zgodnie z rezolucją Rady Bezpieczeństwa ONZ 1333 (2000) skarżący został wpisany na listę powiązanych z Al-Kaidą, Osamą bin Ladenem lub Talibami za „udział w finansowaniu, planowaniu, ułatwianiu, przygotowywaniu lub przeprowadzaniu działań lub aktywności wspólnie z, w imieniu lub we wsparciu”, „zaopatrywanie, sprzedaż lub transfer broni i pokrewnych materiałów” lub „w inny sposób wspierający aktywność” Al-Kaidy (QE.A.4.01) i Osamy bin Ladena. Decyzje podjęte przez ciało ONZ zostały implementowane przez Unię Europejską w Rozporządzeniu Rady nr 881/2002 z dnia 27 maja 2002 r. Narzucają one pewne restrykcyjne środki wymierzone przeciwko osobom i grupom powiązanym z siecią Al-Kaidy. W świetle powyższych informacji należy założyć, że Pan Abu Zubaydah został wpisany na listę sankcji, co uniemożliwia mu otrzymanie pieniędzy zasądzonych przez Trybunał.

W związku z powyższym Agent Rządu zapytał Panią Geneviève Mayer, Dyktor Departamentu Wykonywania Wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, czy istnieje możliwość złożenia zasądzonego przez Trybunał słusznego zadośćuczynienia na wyznaczonym rachunku RE.

20 marca 2015 r. Rząd otrzymał odpowiedź z Departamentu Wykonywania Wyroków zawierającą rady dotyczące możliwych form płatności zasądzonej kwoty skarżącemu bez otwierania określonego rachunku RE.

B. Szczegóły płatności

Rząd wypełnił swoje zobowiązania dotyczące płatności kwot zasądzonych przez w ww. wyrokach.

Al Nashiri

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	100 000 euro	-	100 000 euro
Termin płatności 16/05/2015		Wyplacono w dniu 11/05/2015	

Abu Zubaydah

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	100 000 euro	30 000 euro	130 000 euro
Termin płatności 16/05/2015 Kwota 30 000 euro zasądzona jako koszty i wydatki została wyplacona 11/05/2015 pełnomocnikowi skarżącemu. W stosunku do pozostałej kwoty 100 000 euro zasądzonej przez Trybunał jako szkoda niemajątkowa, w dniu 13 maja 2015 r. polskie MSZ złożyło wniosek do odpowiedniego krajowego sądu, by ten otworzył rachunek depozytowy na powyższą sumę, ponieważ krajowe regulacje nie pozwalają przekazać pieniędzy skarżącemu, który znajduje się na liście sankcji ONZ i UE zgodnie z § 8(c) Rezolucji 1333(2000) jako powiązany z Al-Kaidą, Osamą bin Ladenem lub Talibami za „udział w finansowaniu, planowaniu, ułatwianiu, przygotowywaniu lub przeprowadzaniu działań lub aktywności przez, wspólnie z, w imieniu lub we wsparciu”, „zaopatrywanie, sprzedaż lub transfer broni i pokrewnych materiałów” lub „w inny sposób wspierających działania lub aktywność” Al-Kaidy (QE.A.4.01) i Osamy bin Ladena. Decyzje podjęte przez ciała ONZ zostały implementowane w Unii Europejskiej w Rozporządzeniu Rady nr 881/2002 z dnia 27 maja 2002 r. Narzucają one pewne restrykcyjne środki wymierzone przeciwko osobom i grupom powiązanych z siecią Al-Kaidy. Odpowiednie postępowanie jest w toku.			

II. Środki generalne

1. Naruszenie art. 2 i 3 Konwencji wraz z art. 1 Protokołu Nr 6 do Konwencji w sprawie *Al Nashiri* oraz naruszenie art. 6 § 1 w obydwu sprawach

Środki ustawodawcze

A. Ramy prawne dotyczące odpowiedzialności funkcjonariuszy publicznych za działanie na szkodę interesu publicznego lub prywatnego, przekroczenie uprawnień lub niedopełnienie obowiązków

- **Odpowiednie przepisy**

Odpowiedzialność funkcjonariuszy publicznych za działanie na szkodę interesu publicznego lub prywatnego, jak również przekroczenie uprawnień lub niedopełnienie obowiązków jest uregulowana w art. 231 § 1 Kodeksu karnego (dalej k.k.). Przesłupstwo to jest zagrożone karą do 3 lat pozbawienia wolności. Przepisy tego artykułu nie uległy zmianom w okresie od 2008 r.

Przedawnienie karalności tego występku następuje po upływie 5 lat od czasu jego popełnienia (art. 101 § 1 ust. 4 k.k.). Natomiast jeżeli w tym okresie wszczęto postępowanie przeciwko osobie,

karalność tego czynu następuje z upływem 5 lat od zakończenia tego okresu (art. 102 k.k., zmieniony z dniem 1 lipca 2015 r.).

Przestępstwa polegające na stosowaniu nieuprawnionego przymusu są przestępstwami powszechnymi, a więc takimi, które może popełnić każdy człowiek. W związku z analizowaną kwestią można brać pod uwagę przestępstwa określone w następujących artykułach k.k.:

- 156 (spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu);
- 157 (naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia inny niż określony w art. 156 § 1 k.k.);
- 160 (narażenie na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu);
- art. 189 (pozbawienie człowieka wolności, § 2 ze szczególnym udręczeniem);
- art. 191 (zmuszanie przemocą lub groźbą bezprawną do określonego zachowania).

Przepisy regulujące kwestie przedawnienia karalności przestępstw zawarte są w art. 101–105 k.k. Art. 101–103 określają okresy ustania karalności dla różnych typów przestępstw.

W tym kontekście warto także wspomnieć, że art. 105 k.k. stanowi, że art. 101–103 nie mają zastosowania do przestępstw umyślnych, takich jak: zabójstwo, ciężkie uszkodzenie ciała, ciężki uszczerbek na zdrowiu lub pozbawienie wolności połączone ze szczególnym udręczeniem popełnione przez funkcjonariusza publicznego w związku z pełnieniem obowiązków służbowych.

• Orzecznictwo krajowe

Następujące sprawy przed sądami krajowymi potwierdzają efektywność powyższych regulacji:

- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Rzeszowie w sprawie II Aka 74/02 dotyczący dwóch funkcjonariuszy Policji, którzy po zakończeniu służbie poszli do dyskoteki i pod pozorem wykonywania czynności służbowych dopuścili się pobicia czterech osób. Jeden z policjantów został skazany na karę roku pozbawienia wolności w zawieszeniu na 3 lata oraz karę grzywny za naruszenie czynności organu. Drugi z policjantów został skazany na karę 8 miesięcy pozbawienia wolności w zawieszeniu na 2 lata oraz karę grzywny.
- Wyrok Sądu Najwyższego w sprawie WA 7/04 dotyczącej pułkownika rezerwy, który m.in. zatrudniał do pracy przy budowie własnego domu żołnierzy i pracowników cywilnych z podległej sobie jednostki, trzykrotnie rozkazał komisji przetargowej odpowiedzialnej za wybranie najkorzystniejszej oferty wybrać niekorzystną, co stanowiło działanie na szkodę interesu publicznego i spowodowało szkodę finansową. Pułkownik został skazany m.in. za przekroczenie uprawnień przez funkcjonariusza publicznego w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub osobistej w czynnie ciągłym na karę łączną 1 roku i 6 miesięcy pozbawienia wolności, której wykonanie warunkowo zawieszono na okres próby wynoszący 2 lata.
- Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach w sprawie II Aka 41/08 dotyczący:
 - o R.C. dowodząc 15-osobową grupą funkcjonariuszy plutonu specjalnego, wyposażoną wyłącznie w broń maszynową, podczas przeprowadzania akcji pacyfikacji Kopalni Węgla Kamiennego „M.” w 1981 r. użył broni palnej oraz podżegał Grzegorza B. do użycia broni palnej, dowodząc funkcjonariuszami plutonu specjalnego w działaniach zmierzających do przełamania strajku w kopalni „W.”, uczestnicząc w walce z górnikami, w wyniku użycia broni śmierć poniosło 9 osób, a 21 doznało ciężkich obrażeń ciała. Został skazany na karę łączną 6 lat pozbawienia wolności;
 - o R.G. i A.B, którzy podczas ataku na strajkujących górników kopalni „M.” w 1981 r. użyli broni palnej, zostali skazani na karę łączną 4 lat pozbawienia wolności;
 - o G.B., R.G., A.B., M.S., G.W., A.N., H.H., Z.W., J.R., M.M., E.R., B.W., G.F., K.J., którzy podczas ataku na strajkujących górników kopalni „W.” w 1981 r. użyli broni palnej, w wyniku czego śmierć poniosło 9 osób, a 18 osób doznało ciężkiego uszkodzenia ciała, zostali skazani na karę 3 lat i 6 miesięcy pozbawienia wolności.

B. Ramy prawne dotyczące ochrony ofiar

Zakres uprawnień pokrzywdzonych na przestrzeni ostatnich kilku lat uległ istotnym zmianom. Zmiany te miały głównie na celu stworzenie szerszego zakresu ochrony pokrzywdzonego.

Na przykład Ustawa z dnia 13 czerwca 2013 r., która weszła w życie z dniem 27 stycznia 2014 r., wzmocniła zakres ochrony małoletnich pokrzywdzonych przed negatywnymi skutkami wielokrotnego przesłuchiwanie w obecności oskarżonego (art. 147, art. 185a–185d Kodeksu postępowania karnego, dalej k.p.k.).

Ustawa z dnia 27 września 2013 r., która weszła w życie z dniem 1 lipca 2015 r., ułatwiła pokrzywdzonemu realizowanie jego uprawnień strony postępowania przygotowawczego, co znalazło wyraz w szczególności w ustawowym uregulowaniu obowiązku pisemnego poinformowania pokrzywdzonego, przed pierwszym przesłuchaniem w postępowaniu przygotowawczym, wg wzoru ustalonego w drodze rozporządzenia przez Ministra Sprawiedliwości, o przysługujących mu uprawnieniach i ciążących na nim obowiązkach (art. 300 § 2 k.p.k.).

Zgodnie z art. 300 § 2 k.p.k. pokrzywdzonego poucza się o posiadaniu statusu strony procesowej w postępowaniu przygotowawczym oraz o wynikających z tego uprawnieniach, w szczególności:

- o prawie do składania wniosków o dokonanie czynności śledztwa lub dochodzenia;
- o warunkach uczestniczenia w tych czynnościach, określonych w art. 51, art. 52 i art. 315–318 k.p.k.;
- o prawie do korzystania z pomocy pełnomocnika, w tym do złożenia wniosku o wyznaczenie pełnomocnika z urzędu w okolicznościach wskazanych w art. 78 k.p.k.;
- o prawie do końcowego zapoznania się z materiałami postępowania przygotowawczego;
- o uprawnieniach określonych w art. 23a § 1, art. 87a, art. 204 i art. 306 k.p.k.;
- o obowiązkach i konsekwencjach wskazanych w art. 138 i art. 139 k.p.k.;
- o treści przepisu art. 59a k.k.

Pouczenie obejmuje również informację o możliwościach naprawienia szkody przez oskarżonego lub uzyskania kompensaty państwowej, dostępie do pomocy prawnej, dostępnych środków ochrony i pomocy, o których mowa w Ustawie z dnia 28 listopada 2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (Dz.U. z 2015 r. poz. 21), możliwości wydania europejskiego nakazu ochrony, organizacjach wsparcia pokrzywdzonych oraz możliwości zwrotu kosztów poniesionych w związku z udziałem w postępowaniu.

Większość przepisów z Ustawy z 2014 r. weszła w życie z dniem 8 kwietnia 2015 r., za wyjątkiem przepisów o europejskim nakazie ochrony, które weszły w życie z dniem 11 stycznia 2015 r. Ustawa z 2014 r. stworzyła kompleksową regulację poświęconą ochronie pokrzywdzonych i świadków, których zdrowie i życie są zagrożone, w celu uchronienia ich przed zastraszeniem i odwetem, zapewnienia im prawidłowego uczestnictwa w postępowaniu oraz uniknięcia wtórnej wiktymizacji pokrzywdzonych.

Zawarte w k.p.k. regulacje dotyczące pokrzywdzonych są konsekwencją obowiązującej dyrektywy uwzględniania w postępowaniu prawnie chronionych interesów pokrzywdzonego, a także szczególnej pozycji, jaką zajmuje on w toku postępowania.

Będący stroną postępowania przygotowawczego pokrzywdzony jest uprawniony m.in. do:

- zgłaszania wniosków dowodowych i udziału we wnioskowanej czynności (art. 315, art. 316 § 3 k.p.k.);
- uczestniczenia w innych czynnościach (art. 316 § 1, art. 317 k.p.k.);
- przeglądania akt postępowania (art. 156 k.p.k.);
- zaskarżania decyzji procesowych, np. o odmowie wszczęcia lub umorzeniu postępowania przygotowawczego (art. 306 § 1 i 1a k.p.k.), dotyczących dowodów rzeczowych (art. 323 § 2 k.p.k.).

W toku postępowania sądowego pokrzywdzony może również występować w charakterze strony, jako oskarżyciel posiłkowy, oskarżyciel prywatny czy powód cywilny.

Pokrzywdzonemu w toku tego postępowania przysługują także uprawnienia m.in. do:

- sprzeciwu wobec wydania wyroku skazującego bez przeprowadzania rozprawy (art. 387 § 2 k.p.k.);
- udziału w rozprawie (art. 384 § 2 k.p.k.);

- wniosku o sporządzenie uzasadnienia do wyroku warunkowo umarzającego postępowanie wydane na posiedzeniu (art. 422 § 1 k.p.k.);
- złożenia środka odwoławczego od wyroku (art. 425 § 1 k.p.k.).

C. Ramy prawne dotyczące demokratycznej kontroli nad działalnością służb specjalnych

Demokratyczna kontrola nad działalnością służb specjalnych w Polsce sprawowana jest przez Sejm za pośrednictwem Komisji do spraw Służb Specjalnych oraz przez sądy i prokuraturę.

• Kontrola parlamentarna

Odwołując się do art. 95 ust. 2 Konstytucji RP, ustawy pragmatyczne w art. 3 ust. 3 Ustawy o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Agencji Wywiadu, art. 3 ust. 3 Ustawy o Służbie Kontrwywiadu Wojskowego oraz art. 5 ust. 2a Ustawy o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym stanowią, że działalność szefów służb specjalnych – odpowiednio Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego oraz Centralnego Biura Antykorupcyjnego – podlega kontroli Sejmu.

Sejm swoją kontrolę nad działalnością służb specjalnych sprawuje przede wszystkim za pośrednictwem Sejmowej Komisji do spraw Służb Specjalnych. Pośród uprawnień kontrolnych Komisji do spraw Służb Specjalnych należy wskazać na:

- rozpatrywanie corocznego sprawozdania z wykonania budżetu w zakresie dotyczącym służb specjalnych oraz innych informacji finansowych tych służb;
- zapoznawanie się z informacjami o szczególnie istotnych wydarzeniach z działalności służb specjalnych, w tym dotyczących podejrzeń występowania nieprawidłowości oraz podejrzeń naruszenia prawa przez te służby;
- opiniowanie projektów aktów normatywnych dotyczących służb specjalnych;
- opiniowanie kierunków ich działań;
- rozpatrywanie corocznych sprawozdań szefów tych służb.

• Kontrola sprawowana przez sądy i prokuraturę

Sądowa i prokuratorska kontrola działalności służb specjalnych ma charakter gwarancyjny, a jej celem jest dbanie, aby w obszarze działalności służb ograniczającym prawa i wolności obywatelskie nie dochodziło do nadużyć. Jest tak w przypadku kontroli operacyjnej (chodzi tu przede wszystkim o podsłuchy, ale też o niektóre czynności operacyjne realizowane przez służby), która stanowi ograniczenie prawa do prywatności oraz wolności komunikowania się.

Sąd zarządza kontrolę operacyjną na wniosek Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego lub Służby Kontrwywiadu Wojskowego, złożony po uzyskaniu zgody Prokuratora Generalnego. Kontrola operacyjna stosowana bez uprzedniej lub w przypadkach niecierpiących zwłoki następczej zgody sądu jest nielegalna.

W razie nieudzielenia przez sąd zgody na zarządzenie kontroli operacyjnej szef właściwej służby wstrzymuje kontrolę oraz poleca protokolarnie, komisyjne zniszczenie materiałów zgromadzonych podczas jej stosowania. Po zakończeniu kontroli operacyjnej szef służby informuje Prokuratora Generalnego o:

- jej wynikach;
- przebiegu kontroli;
- przedstawia mu materiały zebrane w toku kontroli.

Od czasu wszczęcia śledztwa w 2008 r. niektóre przepisy uległy zmianom, co przedstawia poniższa informacja.

W dniu 11 czerwca 2011 r. nowelizacja k.p.k. oraz niektórych innych ustaw weszła w życie. Najważniejszym osiągnięciem tej ustawy jest zapewnienie merytorycznej i efektywnej kontroli sądu

nad czynnościami operacyjnymi organów ścigania (przede wszystkim nad stosowaniem podsłuchów). Ograniczono możliwość ich stosowania do przypadków podejrzenia popełnienia szczególnie niebezpiecznych przestępstw.

Wnioskodawca ubiegając się o wyrażenie zgody przez prokuratora, a następnie o zarządzenie kontroli przez sąd, jest zobowiązany wykazać, że inne podjęte wcześniej działania okazały się nieskuteczne. Musi również przedstawić właściwemu prokuratorowi i sądowi materiały potwierdzające uzasadnienie stosowania kontroli operacyjnej.

Zgoda jest wydawana po zapoznaniu się prokuratora i sądu z tymi materiałami, a nie na podstawie samego wniosku. Obowiązek ten dotyczy również uzyskiwania zgody na prowadzenie operacji specjalnych (tzw. zakup kontrolowany).

K.p.k. po nowelizacji zakazuje wykorzystywania dowodów uzyskanych w wyniku kontroli operacyjnej w innych postępowaniach niż postępowanie karne w sprawie o przestępstwo, w stosunku do którego możliwe jest zarządzenie takiej kontroli.

Wzmocniono nadzór prokuratora nad realizacją obowiązku niszczenia materiałów z kontroli operacyjnej, jeżeli zarządzone czynności nie doprowadziły do zebrania dowodów popełnienia przestępstwa. Określono również procedurę wyrażania przez sąd zgody na zachowanie materiałów z kontroli operacyjnej, które są istotne dla bezpieczeństwa państwa.

Ustawa zobowiązała także Prokuratora Generalnego do corocznego przedstawiania Sejmowi i Senatowi informacji o liczbie zarządzonych czynności kontroli operacyjnej.

Kolejną ważną nowelizacją przepisów związanych z kontrolą działalności służb specjalnych było uchwalenie nowej ustawy o ochronie informacji niejawnych, która weszła w życie 2 stycznia 2011 r. Ustawa ta przyczyniła się do zmniejszenia liczby informacji opatrywanych klauzulami tajności. Od chwili wejścia w życie tej ustawy utajniać można jedynie te informacje, których ujawnienie przyniosłoby szkody bezpieczeństwu i interesom państwa, ustawa zniósła tzw. tajemnicę służbową.

Nowym rozwiązaniem przyjętym w tej ustawie jest wprowadzenie kontroli Prezesa Rady Ministrów nad prawidłowością postępowań sprawdzających prowadzonych przez Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego lub Służbę Kontrwywiadu Wojskowego. Wcześniej działania służb w tym zakresie – z wyjątkiem przypadków rozpatrywania odwołań od ich negatywnych decyzji – pozostawały poza jakąkolwiek kontrolą. Zwiększenie kontroli nad działaniami służb w tym zakresie miało wpływ na podwyższenie standardów postępowań sprawdzających i stało się gwarancją respektowania praw osób sprawdzanych.

Jedną z ostatnich zmian przepisów regulujących funkcjonowanie służb specjalnych była nowelizacja ustawy o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym. W toku prac legislacyjnych wypracowano nową definicję korupcji, uregulowano też szczegółowo kwestię oględzin, wprowadzając rozwiązania gwarantujące uprawnienia osoby kontrolowanej.

Kluczowe znaczenie miało wprowadzenie mechanizmów kontroli przetwarzania danych wrażliwych. Ustanowiono nową instytucję pełnomocnika ds. kontroli przetwarzania przez CBA danych osobowych. Jest on odpowiedzialny za kontrolę prawidłowości postępowania w CBA z danymi osobowymi obywateli, w tym zwłaszcza danymi wrażliwymi, a ze swych działań składa Premierowi coroczne sprawozdanie.

21 stycznia 2013 r. weszła w życie najnowsza nowelizacja przepisów związanych z kontrolą działalności służb specjalnych. Była to nowelizacja ustawy *Prawo telekomunikacyjne*, która skróciła z 24 do 12 miesięcy obowiązkowy okres retencji danych telekomunikacyjnych. Do danych tych w przypadku ścigania poważnych przestępstw mają dostęp służby specjalne. Zmiana ta poprzez ograniczenie zakresu dostępu do danych wrażliwych wpłynęła korzystnie na ochronę prawa do prywatności obywateli.

W związku z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 lipca 2014 r., w którym orzekł on o niekonstytucyjności części przepisów dotyczących zbierania informacji o jednostce w działaniach operacyjnych prowadzonych przez organy ścigania, obecnie w Senacie trwają prace nad projektem ustawy regulującym wskazane w wyroku kwestie. Procedowany projekt ustawy będzie miał niewątpliwą wpływ na zwiększenie kontroli nad działaniami operacyjnymi służb specjalnych oraz przyczyni się do lepszej ochrony praw obywateli.

Inne środki

W celu uniknięcia podobnych naruszeń w przyszłości polskie wersje językowe obydwu wyroków zostały rozpowszechnione poprzez:

- stronę internetową MSZ:
http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/europejski_trybunal_praw_czlowieka/wybrane_orzeczenia_eptcz/tlumaczenie_na_jezyk_polski_wyrokow_w_sprawach_husayn__abu_zubaydah__oraz_al_nashiri_p__polsce
- stronę internetową MS:
<http://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/orzecznictwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka/index.html?ComplainantName=Al.%20Nashiri&ComplainantYear=0&CaseType=Decision%2cSentence>
[http://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/orzecznictwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka/index.html?ComplainantName=Husayn%20\(Abu%20Zubaydah\)&ComplainantYear=0&CaseType=Decision%2cSentence](http://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/orzecznictwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka/index.html?ComplainantName=Husayn%20(Abu%20Zubaydah)&ComplainantYear=0&CaseType=Decision%2cSentence)

2. Naruszenie art. 3 Konwencji w materialnym aspekcie, jak również naruszenie art. 5 i 8 Konwencji

W celu zapobieżenia podobnym naruszeniom w przyszłości polskie wersje językowe obydwu wyroków zostały rozpowszechnione przez strony MSZ oraz MS pod wspomnianymi powyżej linkami.

3. Naruszenie art. 3 Konwencji w proceduralnym aspekcie

Rząd chciałby poinformować, że wszystkie środki generalne podjęte w celu uniknięcia podobnych naruszeń art. 3 Konwencji w proceduralnym aspekcie, zaprezentowane w planach działań dotyczących spraw z grup *Kudła* i *Dzwonkowski*, są relewantne również w sprawach z grupy *Al Nashiri*.

W celu uniknięcia podobnych naruszeń w przyszłości polskie wersje językowe obydwu wyroków zostały rozpowszechnione przez strony MSZ oraz MS pod wspomnianymi wyżej linkami.

4. Naruszenie art. 38 Konwencji

W celu uniknięcia podobnych naruszeń w przyszłości polskie wersje językowe obydwu wyroków zostały rozpowszechnione przez strony MSZ oraz MS pod wspomnianymi wyżej linkami.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd będzie informował KM o postępie poczynionym w wykonywaniu powyższych wyroków.

3. Plan działań dotyczący wykonania wyroku w sprawie *Bączkowski i inni p. Polsce* przekazany w dniu 27 kwietnia 2015 r.

Opis sprawy

Bączkowski i inni, skarga numer 1543/06, wyrok z dnia 3/05/2007, zakończenie 24/09/2007

Skarga dotyczy bezprawnej odmowy wydania zezwolenia na zorganizowanie parady i stacjonarnych wieców w Warszawie w ramach Dni Równości zaplanowanych na 10–12 czerwca 2005 r., mających

na celu zwrócenie uwagi opinii publicznej na kwestię dyskryminacji różnych mniejszości (w tym mniejszości seksualnych), kobiet i osób niepełnosprawnych (naruszenie art. 11 Konwencji).

Europejski Trybunał Praw Człowieka (dalej Trybunał lub ETPCz) przyznał, że zgromadzenia odbyły się w zaplanowanym czasie. Jednakże decyzja odmowna mogła wywrzeć zniechęcający wpływ na skarżących i innych uczestników zgromadzeń. Mogło to również odwieść inne osoby od udziału w zgromadzeniach ze względu na brak oficjalnego zezwolenia, a co się z tym wiąże brak oficjalnej ochrony ze strony władz przed potencjalnymi wrogimi kontrademonstrantami.

Ponadto Trybunał zauważył, że organy odwoławcze uchylili decyzje wydane w I instancji i skrytykowały je za lakoniczne uzasadnienie oraz za naruszenie obowiązującego prawa. Jednakże decyzje organów odwoławczych wydano po zaplanowanej przez skarżących dacie zgromadzenia.

Trybunał zaznaczył również, że dostępne środki nie zapewniają odpowiedniego zadośćuczynienia skarżącym (naruszenie art. 13 w związku z art. 11 Konwencji).

Wreszcie Trybunał podniósł, że decyzje wydane zostały przez władze gminy działające w imieniu Prezydenta Miasta po tym, jak wyraził on publicznie negatywny stosunek do sprawy podczas wywiadu w dniu 20 maja 2005 r. Zatem opinia Prezydenta Miasta wpłynęła na wydanie decyzji, w rezultacie czego w sposób dyskryminujący naruszyła prawo skarżących do zgromadzeń (naruszenie art. 14 w związku z art. 11 Konwencji).

I. Środki indywidualne

Parada i wiece, na które nie udzielono zgody, odbyły się zgodnie z planem, 11 czerwca 2005 r. Skarżący nie domagali się odszkodowania przed Trybunałem.

W tych okolicznościach żadne środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Naruszenie art. 11 Konwencji

Zgodnie z art. 8 ustawy *Prawo o zgromadzeniach* z 1990 r. gmina odmawia zgody na zgromadzenie, jeśli jego cel sprzeciwia się ustawie lub narusza przepisy ustaw karnych, lub też odbycie zgromadzenia może zagrażać życiu lub zdrowiu ludzi, albo mieniu w znacznych rozmiarach.

Trybunał zauważył, że organy odwoławcze w swoich decyzjach z 17 czerwca i 22 sierpnia 2005 r. uchylili decyzje wydane w I instancji i skrytykowały je za lakoniczne uzasadnienie oraz za naruszenie obowiązującego prawa. To skłoniło Trybunał do wniosku, że ingerencja w prawo skarżących do przeprowadzenia pokojowego zgromadzenia nie była nakazana na mocy prawa.

W odniesieniu do przepisów art. 65 ustawy *Prawo o ruchu drogowym* z 1997 r., mających zastosowanie w sprawie skarżących, które przewidują, że organizatorzy zawodów sportowych, wyścigów, zgromadzeń lub innych imprez, które powodują utrudnienia w ruchu, muszą otrzymać zezwolenie na ich przeprowadzenie, Trybunał zauważył, że Trybunał Konstytucyjny w swoim wyroku z 18 stycznia 2006 r. orzekł, że w zakresie odnoszącym się do zgromadzeń przepis ten jest niezgodny z Konstytucją. W rezultacie z dniem 2 lutego 2006 r. przepisy Prawa o ruchu drogowym straciły moc prawną w zakresie odnoszącym się do zgromadzeń.

2. Naruszenie art. 13 w związku z art. 11 Konwencji

Trybunał przyjął, że organy administracji ostatecznie uznały, że decyzje wydane wobec skarżących w I instancji zapadły z naruszeniem obowiązującego prawa. Jednakże decyzje w instancji odwoławczej zapadły po dniu, w którym skarżący planowali przeprowadzenie demonstracji.

Zdaniem Trybunału dla skutecznego korzystania z wolności zgromadzeń ważne jest, by obowiązujące akty prawne przewidywały rozsądne terminy, w ramach których powinny działać organy państwowe wydające stosowne decyzje.

A. Projekt nowelizacji ustawy *Prawo o zgromadzeniach* z 1990 r. – 2009 r.

Mając na względzie wykonanie wyroku Trybunału, w 2009 r. Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji właściwy w tym czasie przygotował nowelizację ustawy *Prawo o zgromadzeniach*. Zgodnie z projektem ostateczna decyzja dotycząca ewentualnej odmowy zorganizowania zgromadzenia powinna być dostarczona organizatorom co najmniej 24 godziny przed planowaną datą wydarzenia.

Projekt był następnie komentowany przez inne ministerstwa w procesie konsultacji międzyresortowych, podczas których uwagi zgłaszało zwłaszcza Rządowe Centrum Legislacji (organ odpowiedzialny za gwarantowanie spójności polskiego systemu prawnego i zapewnienie poprawności procesu legislacyjnego). Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji odpowiedział na te uwagi 22 listopada 2010 r. Następnie prace nad projektem przerwano.

Jednocześnie 24 listopada 2011 r. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej przedstawił Parlamentowi projekt ustawy zmieniającej ustawę *Prawo o zgromadzeniach* z 1990 r. Pierwsze czytanie odbyło się 21 grudnia 2011 r. Podczas pierwszego czytania Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji (dalej MAC) właściwe w tym czasie zwróciło uwagę posłów na konieczność rozszerzenia zgłoszonego projektu o kwestie podniesione w omawianej sprawie, w szczególności związane z terminami na zbadanie odmowy udzielenia zezwolenia na zorganizowanie demonstracji. Nowelizację przyjęto we wrześniu 2012 r., ale nie spełniała ona wymagań wynikających z wyroku Trybunału.

Po przyjęciu powyższej nowelizacji Pełnomocnik Rządu ponaglił MAC, by przygotowano projekt nowej ustawy *Prawo o zgromadzeniach*, który w końcu stanowiłby wykonanie wyroku Trybunału. By kontynuować prace nad osiągnięciem powyższego celu, Pełnomocnik Rządu zorganizował kilka spotkań poświęconych tej sprawie. Niektóre z nich odbyły się w ramach międzyresortowego zespołu ds. Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, inne w formule okrągłego stołu przy udziale przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich i organizacji pozarządowych.

Dodatkowo w dniu 18 września 2014 r. Trybunał Konstytucyjny wydał wyrok dotyczący ustawy *Prawo o zgromadzeniach* (sygn. K 44/12, Dz.U., poz. 1327), który był zgodny z wyrokiem ETPCz w sprawie *Bączkowski i inni p. Polsce*.

B. Projekt nowej ustawy *Prawo o zgromadzeniach* z 2015 r.

W celu wykonania wyroków ETPCz i Trybunału Konstytucyjnego MAC przygotowało projekt nowej ustawy *Prawo o zgromadzeniach*.

W projekcie nowej ustawy *Prawo o zgromadzeniach* porzucono dotychczasową definicję terminu „zgromadzenie” na rzecz określenia form, w jakich może odbywać się zgromadzenie: „marsze” i „zgromadzenia stacjonarne”.

Projekt regulacji dotyczących organizacji marszu

Zgodnie z art. 3 ust. 2 projektu ustawy marsz to zgrupowanie osób na otwartej przestrzeni dostępnej dla nieokreślonych imiennie osób, zwołane w celu wspólnych obrad lub w celu wspólnego wyrażenia stanowiska w sprawach publicznych, którego uczestnicy przechodzą zgodnie z trasą wcześniej zgłoszoną.

Zgromadzenie stacjonarne to zgrupowanie osób na otwartej przestrzeni dostępnej dla nieokreślonych imiennie osób, zwołane w celu wspólnych obrad lub w celu wspólnego wyrażenia stanowiska w sprawach publicznych w określonym miejscu, bez możliwości przechodzenia jego uczestników (art. 3 ust. 3 projektu ustawy).

Ustalono minimalny termin na przekazanie organowi gminy zawiadomienia o planowanym marszu, tj. 6 dni. Wyznaczenie sześciodniowego terminu jest optymalne, biorąc pod uwagę możliwość zaistnienia innego marszu, tzw. marszów krzyżujących się (dwóch lub więcej marszów planowanych

w tym samym dniu i na tej samej trasie). Sześciodniowy termin powinien pozwolić na przeprowadzenie całej procedury odwoławczej, jak również zapewnić możliwość przeprowadzenia przez organy gminy rozprawy administracyjnej.

Projekt ustawy przewiduje możliwość składania zawiadomień o zamiarze zorganizowania marszu na kilka sposobów: pisemnie, za pomocą faksu, ustnie do protokołu lub za pomocą środków komunikacji elektronicznej w rozumieniu art. 2 pkt. 5 stawy z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną. Odformalizowanie procedury składania zawiadomień przez dopuszczenie formy ustnej oraz środków komunikacji elektronicznej z pewnością przyczyni się do przyspieszenia postępowania.

Organy gminy miały obowiązek wydania decyzji o zakazie marszu w terminie 72 godzin przed planowaną datą marszu. Art. 13 ust. 1 i 2 projektu ustawy wprowadza nową metodę dostarczania organizatorom decyzji o zakazie marszu. O wydaniu decyzji organ gminy niezwłocznie zawiadamia organizatora marszu poprzez udostępnienie jej na stronie podmiotowej w Biuletynie Informacji Publicznej i równocześnie przekazuje ją organizatorowi marszu za pomocą środków komunikacji elektronicznej wraz z informacją o udostępnieniu. Decyzję o zakazie marszu uważa się za doręczoną z chwilą udostępnienia jej w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie podmiotowej organu gminy. Ta data (doręczenia) rozpoczyna bieg terminu na wniesienie odwołania od rzeczony decyzji.

- Odwołanie od decyzji odmawiającej wydania zezwolenia na zorganizowanie marszu

Wojewoda pozostanie organem właściwym do rozpatrywania odwołań od decyzji zakazujących marszu, jak również decyzji dotyczących rozwiązania marszu lub zgromadzenia stacjonarnego (art. 13 ust. 3, art. 20 ust. 4 i art. 23 projektu ustawy). Od momentu udostępnienia decyzji w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie organu gminy organizator będzie miał 24 godziny na wniesienie odwołania, zaś wojewoda będzie miał następne 24 godziny od dnia otrzymania odwołania na jego rozpatrzenie (art. 13 ust. 3 i art. 14 ust. 1 projektu ustawy).

Wojewoda poinformuje o decyzji wydanej w wyniku rozpatrzenia odwołania poprzez udostępnienie jej w Biuletynie Informacji Publicznej wojewody na stronie internetowej. Równocześnie wojewoda przekaze decyzję organizatorowi marszu za pośrednictwem środków komunikacji elektronicznej wraz z informacją o jej udostępnieniu (art. 14 ust. 2 projektu ustawy). Decyzję organu odwoławczego uważa się za doręczoną z chwilą udostępnienia jej na stronie podmiotowej w Biuletynie Informacji Publicznej wojewody.

W ocenie MAC utrzymanie wojewody jako organu właściwego do rozpatrywania odwołań od decyzji o zakazie marszu jest zgodne z wyrokiem Trybunału w sprawie *Bączkowski i inni p. Polsce*.

Procedura odwoławcza od decyzji o zakazie marszu powinna być efektywna. Po przeanalizowaniu dotychczasowej praktyki działań wojewodów w zakresie rozpatrywania odwołań od decyzji o zakazie zgromadzenia należy wskazać, że nie ma podstaw, by twierdzić, że czynności te są przewlekłe czy nieefektywne.

Ponadto projekt nowej ustawy *Prawo o zgromadzeniach* (wydłużając termin notyfikacji marszu) gwarantuje możliwość rozpatrzenia odwołania od decyzji o zakazie marszu przed planowaną datą jego rozpoczęcia.

Dodatkowym argumentem w kwestii realizacji tego typu zadań przez wojewodów jest sądowa kontrola decyzji organu odwoławczego. Kontrola ta zakładała dogłębne interpretowanie przez sądy administracyjne w ich orzecznictwie szeregu kwestii z zakresu zgromadzeń publicznych, co było wiążące dla organów administracji publicznej.

Wprawdzie projekt nowej ustawy wprowadza nowe instytucje, nie przewiduje jednak istotnych zmian w obszarach będących podstawą wydawania decyzji o zakazie zgromadzenia. Proponowane zmiany, w mniemaniu MAC, zwiększają możliwości korzystania z konstytucyjnej wolności zgromadzeń.

- Nadzór sądowy nad wydaniem decyzji zakazującej zorganizowania marszu

Wprowadzenie nadzoru sądów powszechnych nad decyzjami wydawanymi w I instancji przez organy gminy – w odniesieniu do terminów określonych w projekcie nowej ustawy *Prawo o zgroma-*

dzeniach – budzi wątpliwości w zakresie zgodności takiego rozwiązania z art. 176 ust. 1 Konstytucji RP, który stanowi, że postępowanie sądowe jest co najmniej dwuinstancyjne.

Ponadto sądy nie działają w systemie 24-godzinnym, a to byłoby niezbędne dla wprowadzenia procedury odwoławczej do sądu, mając na uwadze nowe terminy wyrażone w godzinach (termin na wydanie decyzji o zakazie marszu, na wniesienie odwołania i na rozpatrzenie odwołania). Czysto hipotetyczną możliwość rozpatrywania odwołań od decyzji o zakazie marszu w terminach wyznaczonych w projekcie ustawy zapewniałoby wyłącznie zastosowanie procedury postępowania przyspieszonego, o którym mowa w dziale X, rozdziale 54a Kodeksu postępowania karnego (jednakże przyznanie wydziałom karnym sądów powszechnych kompetencji do orzekania w sprawach odwołań od decyzji o zakazie marszu, a więc rozstrzygnięcia dotyczącego konstytucyjnej wolności, wydaje się wysoce dyskusyjne).

Z pewnością natomiast nie udało się w ramach czasowych ustawy *Prawo o zgromadzeniach* zapewnić kontroli instancyjnej orzeczeń sądu I instancji. Tym samym przed planowanym terminem zgromadzenia niemożliwe byłoby przeprowadzenie skutecznej i zarazem prawomocnej procedury kontrolnej wobec decyzji o zakazie zgromadzenia.

Projekt rozwiązań dotyczących organizowania zgromadzeń stacjonarnych

Jeśli chodzi o procedurę przy zgromadzeniach stacjonarnych, organizator zgromadzenia stacjonarnego będzie zobowiązany do poinformowania komendanta powiatowego (miejskiego) Policji, a na obszarze m.st. Warszawy Komendanta Stołecznego Policji, o mającym się odbyć zgromadzeniu stacjonarnym, nie wcześniej niż na 30 dni i nie później niż na 12 godzin przed planowanym jego rozpoczęciem.

Przekazanie informacji z przekroczeniem terminu wskazanego w art. 21 ust. 1 projektu ustawy nie będzie stanowiło podstawy do wydania decyzji o zakazie odbycia zgromadzenia stacjonarnego, ale organizator będzie musiał się liczyć z negatywnymi konsekwencjami w postaci braku odpowiedniej ochrony ze strony Policji. Należy podkreślić brak możliwości wydania decyzji o zakazie zgromadzenia stacjonarnego przez Policję.

Ramy czasowe przyjęcia nowej ustawy *Prawo o zgromadzeniach*

Projekt ustawy przygotowany przez Ministra Administracji i Cyfryzacji został przekazany do konsultacji międzyresortowych w marcu 2015 r. Niektóre z ministerstw zgłosiły uwagi do projektu ustawy.

Następnie dnia 17 kwietnia 2015 r. projekt został przekazany Sekretarzowi Stałego Komitetu Rady Ministrów. Projekt uwzględnił niektóre uwagi przedstawione w procesie konsultacji społecznych i opinie zaprezentowane przez organy administracji publicznej.

Prawdopodobieństwo przyjęcia nowej ustawy *Prawo o zgromadzeniach* przed upływem obecnej kadencji parlamentu (wrzesień 2015) zależy od najbliższych decyzji Stałego Komitetu Rady Ministrów, a następnie Rady Ministrów oraz obydwu izb parlamentu. Wejście w życie każdej nowej ustawy zależy również od podpisu Prezydenta RP.

3. Naruszenie art. 14 w związku z art. 11 Konwencji

Trybunał był zdania, że uzasadnione jest przypuszczenie, że osobiste opinie Prezydenta Miasta mogły mieć wpływ na proces decyzyjny w rzeczonej sprawie i w rezultacie rzutowały na przysługującą skarżącemu wolność zgromadzeń w sposób dyskryminujący. Biorąc pod uwagę odosobnioną naturę tego naruszenia, wydaje się, że publikacja i rozpowszechnienie wyroku Trybunału będą odpowiednie, by uniknąć podobnych naruszeń w przyszłości.

W tym kontekście należy odnotować, że wyrok Trybunału przetłumaczono na język polski i opublikowano na stronie MS (www.ms.gov.pl), a ponadto Związek Powiatów Polskich rozesłał je do odpowiednich władz lokalnych. Wyrok wysłano również do Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury i zostanie on włączony do programu szkoleń dla przyszłych sędziów i prokuratorów.

W tych okolicznościach żadne inne środki generalne nie wydają się być konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że żadne środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie i że zastosowane środki generalne będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wywiązała się ze swoich obowiązków wynikających z art. 46 § 1 Konwencji w odniesieniu do naruszenia art. 11 i art. 14 w związku z art. 11 Konwencji. W odniesieniu do naruszenia art. 13 w związku z art. 11 Konwencji Rząd będzie informował KM o postępie procesu legislacyjnego.

4. Raport z wykonania wyroku w sprawie *Bączkowski i inni p. Polsce* przekazany w dniu 2 października 2015 r.

Opis sprawy

Bączkowski i inni, skarga numer 1543/06, wyrok z dnia 3/05/2007, zakończenie 24/09/2007

Skarga dotyczy bezprawnego odmowy wydania zezwolenia na zorganizowanie parady i stacjonarnych wieców w Warszawie w ramach Dni Równości zaplanowanych na 10–12 czerwca 2005 r., mających na celu zwrócenie uwagi opinii publicznej na kwestię dyskryminacji różnych mniejszości (w tym mniejszości seksualnych), kobiet i osób niepełnosprawnych (naruszenie art. 11 Konwencji).

Europejski Trybunał Praw Człowieka (dalej Trybunał lub ETPCz) przyznał, że zgromadzenia odbyły się w zaplanowanym czasie. Jednakże decyzja odmowna mogła wyrzucić zniechęcający wpływ na skarżących i innych uczestników zgromadzeń. Mogło to również odwieść inne osoby od udziału w zgromadzeniach ze względu na brak oficjalnego zezwolenia, a co się z tym wiąże brak oficjalnej ochrony ze strony władz przed potencjalnymi wrogimi kontrademonstrantami.

Ponadto Trybunał zauważył, że organy odwoławcze uchyliły decyzje wydane w I instancji i skrytykowały je za lakoniczne uzasadnienie oraz za naruszenie obowiązującego prawa. Jednakże decyzje organów odwoławczych wydano po zaplanowanej przez skarżących dacie zgromadzenia.

Trybunał zaznaczył również, że dostępne środki nie zapewniają odpowiedniego zadośćuczynienia skarżącym (naruszenie art. 13 w związku z art. 11 Konwencji).

Wreszcie Trybunał podniósł, że decyzje wydane zostały przez władze gminy działające w imieniu Prezydenta Miasta po tym, jak wyraził on publicznie negatywny stosunek do sprawy podczas wywiadu w dniu 20 maja 2005 r. Zatem opinia Prezydenta Miasta wpłynęła na wydanie decyzji, w rezultacie czego w sposób dyskryminujący naruszyła prawo skarżących do zgromadzeń (naruszenie art. 14 w związku z art. 11 Konwencji).

I. Środki indywidualne

Parada i wiece, na które zgoda nie udzielono zgody, odbyły się zgodnie z planem, 11 czerwca 2005 r. Skarżący nie domagali się odszkodowania przed Trybunałem.

W tych okolicznościach żadne środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Naruszenie art. 11 Konwencji

Zgodnie z art. 8 ustawy *Prawo o zgromadzeniach* z 1990 r. gmina odmawia zgody na zgromadzenie, jeśli jego cel sprzeciwia się ustawie lub narusza przepisy ustaw karnych, odbycie zgromadzenia może zagrażać życiu lub zdrowiu ludzi, albo mieniu w znacznych rozmiarach.

Trybunał zauważył, że organy odwoławcze w swoich decyzjach z 17 czerwca i 22 sierpnia 2005 r. uchyliły decyzje wydane w I instancji i skrytykowały je za lakoniczne uzasadnienie oraz za naruszenie obowiązującego prawa. To skłoniło Trybunał do wniosku, że ingerencja w prawo skarżących do przeprowadzenia pokojowego zgromadzenia nie była nakazana na mocy prawa.

W odniesieniu do przepisów art. 65 ustawy *Prawo o ruchu drogowym* z 1997 r., mających zastosowanie w sprawie skarżących, które przewidują, że organizatorzy zawodów sportowych, wyścigów, zgromadzeń lub innych imprez, które powodują utrudnienie ruchu, muszą otrzymać zezwolenie na ich zorganizowanie, Trybunał zauważył, że Trybunał Konstytucyjny w swoim wyroku z 18 stycznia 2006 r. orzekł, że w zakresie odnoszącym się do zgromadzeń przepis ten jest niezgodny z Konstytucją. W rezultacie z dniem 2 lutego 2006 r. przepisy *Prawa o ruchu drogowym* straciły moc prawną w zakresie odnoszącym się do zgromadzeń.

2. Naruszenie art. 13 w związku z art. 11 Konwencji

Trybunał przyjął, że organy administracji ostatecznie uznały, że decyzje wydane wobec skarżących w I instancji zapadły z naruszeniem obowiązującego prawa. Jednakże decyzje w instancji odwoławczej zapadły po dniu, w którym skarżący planowali przeprowadzenie demonstracji.

Zdaniem Trybunału dla skutecznego korzystania z wolności zgromadzeń ważne jest, by obowiązujące akty prawne przewidywały rozsądne terminy, w ramach których powinny działać organy państwowe wydające stosowne decyzje.

A. Projekt nowelizacji ustawy *Prawo o zgromadzeniach* z 1990 r. – 2009 r.

Mając na względzie wykonanie wyroku Trybunału, w 2009 r. Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji właściwy w tym czasie przygotował nowelizację ustawy *Prawo o zgromadzeniach*. Zgodnie z projektem ostateczna decyzja dotycząca ewentualnej odmowy zorganizowania zgromadzenia powinna być dostarczona do organizatorów na co najmniej 24 godziny przed planowaną datą wydarzenia.

Projekt był następnie komentowany przez inne ministerstwa w procesie konsultacji międzyresortowych, podczas których uwagi zgłaszało zwłaszcza Rządowe Centrum Legislacji (organ odpowiedzialny za gwarantowanie spójności polskiego systemu prawnego i zapewnienie poprawności procesu legislacyjnego). Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji odpowiedział na te uwagi 22 listopada 2010 r. Następnie prace nad projektem przerwano.

Jednocześnie 24 listopada 2011 r. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej przedstawił Parlamentowi projekt ustawy zmieniającej ustawę *Prawo o zgromadzeniach* z 1990 r. Pierwsze czytanie odbyło się 21 grudnia 2011 r. Podczas pierwszego czytania MAC właściwe w tym czasie zwróciło uwagę posłów na konieczność rozszerzenia zgłoszonego projektu o kwestie podniesione w omawianej sprawie, w szczególności związane z terminami na zbadanie odmowy udzielenia zezwolenia na zorganizowanie demonstracji. Nowelizację przyjęto we wrześniu 2012 r., ale nie spełniała ona wymagań wynikających z wyroku Trybunału.

Po przyjęciu powyższej nowelizacji Pełnomocnik Rządu, we współpracy z Departamentem Wykonywania Orzeczeń, ponaglił MAC, by przygotowano projekt nowej ustawy *Prawo o zgromadzeniach*, który w końcu stanowiłby wykonanie wyroku Trybunału. By kontynuować prace nad osiągnięciem powyższego celu, Pełnomocnik Rządu zorganizował kilka spotkań poświęconych tej sprawie. Niektóre z nich odbyły się w ramach międzyresortowego zespołu do spraw Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, inne w formule okrągłego stołu przy udziale przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich i organizacji pozarządowych.

Dodatkowo w dniu 18 września 2014 r. Trybunał Konstytucyjny wydał wyrok dotyczący ustawy *Prawo o zgromadzeniach* (sygn. K 44/12, Dz.U., poz. 1327), zgodny z wyrokiem ETPCz w sprawie *Bączkowski i inni p. Polsce*.

B. Projekt nowej ustawy *Prawo o zgromadzeniach* z 2015 r.

W celu wykonania wyroków ETPCz i Trybunału Konstytucyjnego MAC przygotowało projekt nowej ustawy *Prawo o zgromadzeniach*.

Projekt nowej ustawy *Prawo o zgromadzeniach* doprecyzowuje formy, jakie może przybrać zgromadzenie: „zgromadzenie” i „zgromadzenie spontaniczne”.

Projekt regulacji dotyczących organizacji zgromadzenia

Zgodnie z art. 3 ust. 1 projektu ustawy zgromadzenie to zgrupowanie osób na otwartej przestrzeni dostępnej dla nieokreślonych imiennie osób w określonym miejscu w celu odbycia wspólnych obrad lub w celu wspólnego wyrażenia stanowiska w sprawach publicznych.

Zgromadzenie spontaniczne definiuje się jako zgromadzenie, które odbywa się w związku z zaistniałym nagłym i niemożliwym do wcześniejszego przewidzenia wydarzeniem związanym ze sferą publiczną, którego odbycie w innym terminie byłoby niecelowe lub mało istotne z punktu widzenia debaty publicznej (art. 3 ust. 2 projektu ustawy).

W celu wykonania wyroku Trybunału Konstytucyjnego w projekcie nowej ustawy *Prawo o zgromadzeniach* porzucono sposób definiowania pojęcia „zgromadzenie” z uwzględnieniem liczby jego uczestników – dotychczas wymagano, by w zgromadzeniu uczestniczyło co najmniej 15 osób. Taka regulacja była sprzeczna z polską Konstytucją ze względu na brak udzielenia ochrony grupom nie dość licznym, by nazwać je zgromadzeniem.

Ustalono termin zawiadomienia organu gminy przez organizatora o planowanym zgromadzeniu, tj. nie wcześniej niż na 30 dni i nie później niż na 6 dni przed planowaną datą zgromadzenia. Ustalenie minimalnego sześciodniowego terminu jest optymalne, biorąc pod uwagę możliwość zaistnienia innych zgromadzeń, tzw. zgromadzeń krzyżujących się (dwa lub więcej zgromadzeń zaplanowanych w tym samym dniu i na tej samej trasie). Sześciodniowy termin powinien pozwolić na przeprowadzenie całej procedury odwoławczej, jak również zapewnić możliwość przeprowadzenia przez organy gminy rozprawy administracyjnej.

Projekt ustawy wprowadza procedurę na wypadek dwóch lub więcej zgromadzeń, które mają być zorganizowane chociażby częściowo w tym samym miejscu i czasie, i nie jest możliwe ich odbycie w taki sposób, aby ich przebieg nie zagrażał życiu lub zdrowiu ludzi, albo mieniu w znacznych rozmiarach. Kolejność wniesienia zawiadomień decyduje o możliwości wyboru miejsca i czasu zgromadzenia (art. 12 ust. 1 projektu ustawy).

Projekt ustawy przewiduje możliwość składania zawiadomień o zamiarze zorganizowania zgromadzenia na kilka sposobów: pisemnie, za pomocą faksu, ustnie do protokołu lub za pomocą środków komunikacji elektronicznej w rozumieniu art. 2 pkt 5 ustawy z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną. Odformalizowanie procedury składania zawiadomień przez dopuszczenie formy ustnej oraz środków komunikacji elektronicznej z pewnością przyczyni się do przyspieszenia postępowania.

Organ gminy miał obowiązek wydania decyzji o zakazie zgromadzenia w terminie 96 godzin przed planowaną datą zgromadzenia. Art. 15 ust. 1 i 2 projektu ustawy wprowadza nową metodę dostarczania organizatorom decyzji o zakazie zgromadzenia. Organ gminy udostępnia niezwłocznie tę decyzję na stronie podmiotowej w Biuletynie Informacji Publicznej i jednocześnie przekazuje ją organizatorowi zgromadzenia za pomocą środków komunikacji elektronicznej wraz z informacją o jej udostępnieniu. Jednocześnie organ gminy przekazuje decyzję o zakazie zgromadzenia wraz z aktami sprawy właściwemu sądowi okręgowemu. Decyzję o zakazie zgromadzenia uważa się za doręczoną z chwilą udostępnienia jej w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie podmiotowej organu gminy. Ta data (doręczenia) rozpoczyna bieg terminu na wniesienie odwołania od rzeczony decyzji.

- Odwołanie od decyzji o zakazie zgromadzenia

Wprowadzenie procedury odwoławczej jest kluczowe dla skutecznego realizowania wolności zgromadzeń. Od udostępnienia decyzji o zakazie zgromadzenia na stronie organu w Biuletynie Informacji

Publicznej organizator będzie miał 24 godziny na wniesienie odwołania do sądu okręgowego. Sąd okręgowy będzie miał kolejne 24 godziny na rozpatrzenie odwołania (art. 16 ust. 1, art. 16 ust. 3 projektu ustawy). Na postanowienie sądu okręgowego przysługuje w terminie 24 godzin od jego wydania zażalenie do sądu apelacyjnego (art. 16 ust. 7 projektu). Postanowienie sądu apelacyjnego kończy postępowanie i podlega natychmiastowemu wykonaniu.

Przekazanie sądom kompetencji do rozpatrywania odwołań od decyzji o zakazie zgromadzenia jest zgodne z wyrokiem ETPCz w sprawie *Bączkowski i inni p. Polsce*. Nadzór sądowy zagwarantuje skuteczność procedury odwoławczej.

Ponadto projekt nowej ustawy *Prawo o zgromadzeniach* (wydłużając termin na złożenie zawiadomienia o zgromadzeniu) gwarantuje możliwość rozpatrzenia odwołania od decyzji o zakazie zgromadzenia przed planowaną datą jego rozpoczęcia.

Mimo że projekt nowej ustawy wprowadza nowe instytucje, brak jest jednak istotnych zmian w obszarach będących podstawą wydawania decyzji o zakazie zgromadzenia. Proponowane zmiany, w opinii MAC, zwiększają możliwości korzystania z konstytucyjnej wolności zgromadzeń.

Projekt regulacji dotyczących organizacji zgromadzeń spontanicznych

Projekt ustawy wprowadza zgromadzenie spontaniczne definiowane jako zgrupowanie osób, które odbywa się w związku z zaistniałym nagłym i niemożliwym do wcześniejszego przewidzenia wydarzeniem związanym ze sferą publiczną, którego odbycie w innym terminie byłoby niecelowe lub mało istotne z punktu widzenia debaty publicznej (art. 3 ust. 2 projektu ustawy).

Zorganizowanie zgromadzenia spontanicznego nie wymaga wcześniejszego zawiadomienia żadnych organów gminy. Projekt ustawy zawiera jednak przesłanki rozwiązania zgromadzenia spontanicznego, tj. przebieg zgromadzenia spontanicznego zagraża życiu lub zdrowiu ludzi, albo mieniu w znacznych rozmiarach, przebieg zgromadzenia spontanicznego powoduje poważne zagrożenie bezpieczeństwa lub porządku publicznego, jego przebieg powoduje istotne zagrożenie bezpieczeństwa lub porządku ruchu drogowego na drogach publicznych, narusza przepisy Ustawy albo przepisy karne, zakłóca przebieg innych zgromadzeń notyfikowanych w zwykłej lub uproszczonej procedurze. Zgromadzenie spontaniczne może być rozwiązane przez funkcjonariusza kierującego działaniami Policji (art. 27 ust. 1 projektu ustawy).

Projekt regulacji dotyczących uproszczonej procedury zawiadamiania o zgromadzeniu

Projekt ustawy wprowadza uproszczoną procedurę w sprawach zgromadzeń. Jeśli organizator uzna, że zgromadzenie nie będzie powodować utrudnień w ruchu drogowym, zawiadamia o zamiarze zorganizowania zgromadzenia właściwe gminne centrum zarządzania kryzysowego nie wcześniej niż na 30 dni i nie później niż na 2 dni przed planowaną datą zgromadzenia. Organ gminy niezwłocznie udostępnia na stronie podmiotowej w Biuletynie Informacji Publicznej informację o miejscu i terminie zgromadzenia.

Nowa ustawa została przyjęta dnia 24 lipca 2015 r., podpisana przez Prezydenta RP w dniu 24 września 2015 r. Następnie w dniu 29 września 2015 r. ustawa została opublikowana w Dz.U. z 2015 r. poz. 1485. Nowa ustawa wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia, tj. dnia 13 października 2015 r.

3. Naruszenie art. 14 w związku z art. 11 Konwencji

Trybunał był zdania, że uzasadnione jest przypuszczenie, że osobiste opinie Prezydenta Miasta mogły mieć wpływ na proces decyzyjny w rzeczonej sprawie i w rezultacie rzutowały na przysługującą skarżącym wolność zgromadzeń w sposób dyskryminujący. Biorąc pod uwagę odosobnioną naturę tego naruszenia, wydaje się, że publikacja i rozpowszechnienie wyroku Trybunału będą odpowiednie, by uniknąć podobnych naruszeń w przyszłości.

W tym kontekście należy odnotować, że wyrok Trybunału przetłumaczono na język polski i opublikowano na stronie MS (www.ms.gov.pl), a ponadto Związek Powiatów Polskich rozesłał je do odpowiednich władz lokalnych. Wyrok wysłano również do Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury i zostanie on włączony do programu szkoleń dla przyszłych sędziów i prokuratorów.

W tych okolicznościach żadne inne środki generalne nie wydają się być konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że żadne inne środki indywidualne lub środki generalne nie są konieczne w rzeczonej sprawie i że Polska wywiązała się ze swoich zobowiązań wynikających z art. 46 § 1 Konwencji.

5. Raport z wykonania wyroku w sprawie *Baran p. Polsce* przekazany w dniu 9 października 2015 r.

Opis sprawy

Baran, skarga nr 53315/09, wyrok z dnia 28/05/2013, ostateczny w dniu 28/08/2013

Sprawa dotyczy naruszenia prawa skarżącej do wolności i bezpieczeństwa osobistego w związku z umieszczeniem jej na jedenaście dni w szpitalu psychiatrycznym (naruszenie art. 5 § 1 Konwencji) oraz odmowy przyznania jej przez sądy krajowe odszkodowania za szkodę poniesioną w następstwie niezgodnego z prawem pozbawienia wolności (naruszenie art. 5 § 5 Konwencji).

W związku z obraźliwym i agresywnym zachowaniem skarżącej w stosunku do przewodniczącej składu sędziowskiego na rozprawie w dniu 10 października 2002 r. została na nią nałożona i niezwłocznie wykonana kara jednego dnia pozbawienia wolności. Tego samego dnia po przebadaniu skarżącej lekarz zdecydował o jej przymusowym zatrzymaniu w szpitalu psychiatrycznym, stwierdziwszy u niej zespół paranoiczny. Dnia 21 października 2002 r. skarżąca została zwolniona ze szpitala, aby móc stać się na rozprawie, na której sąd miał dokonać kontroli legalności pozbawienia wolności skarżącej.

Na podstawie art. 23 (1) Ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 roku o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. z 2011 r. poz. 1375, z późn. zm.), zw. dalej ustawą z 1994 r., Sąd Rejonowy w Pruszkowie stwierdził, że pozbawienie wolności skarżącej było zasadne z uwagi na zagrożenie dla innych osób jej zachowaniem wywołanym chorobą psychiczną. Po rozpatrzeniu odwołania skarżącej Sąd Okręgowy w Warszawie zmienił postanowienie Sądu Rejonowego w Pruszkowie, uznając, że pozbawienie skarżącej wolności w związku z poddaniem jej badaniom w szpitalu psychiatrycznym nie było zgodne z prawem, gdyż z opinii psychiatrycznej sporządzonej dnia 5 listopada 2004 r. wynika, że skarżąca nie cierpi na chorobę psychiczną, a jedynie na zaburzenia zachowania, w związku z czym nie zostały spełnione przesłanki zastosowania przymusowego umieszczenia w szpitalu psychiatrycznym.

Powództwo skarżącej o odszkodowanie za szkodę poniesioną z powodu naruszenia wolności osobistej w związku z umieszczeniem jej w klinice psychiatrycznej zostało oddalone wyrokiem Sądu Okręgowego w Warszawie utrzymanym w mocy przez Sąd Apelacyjny w Warszawie. Według sądów cywilnych, wydających decyzje co do odszkodowania, stwierdzenie bezprawności pozbawienia wolności skarżącej *a posteriori* nie musi koniecznie wskazywać na to, że działanie personelu medycznego wobec skarżącej było bezprawne. Biorąc pod uwagę okoliczności umieszczenia w szpitalu psychiatrycznym, nie można wykluczyć popełnienia błędu w ocenie pomocy psychiatrycznej we właściwej opinii medycznej; w takim przypadku kontrola sądowa była zabezpieczeniem pozwalającym na natychmiastowe naprawienie takiego błędu. Sąd Najwyższy odmówił rozpatrzenia skargi kasacyjnej skarżącej.

Trybunał przypomniał, że zgodne z prawem pozbawienie wolności wymaga przeprowadzenia go zgodnie z procedurą przewidzianą przez prawo, wskazując, że chodzi tu nade wszystko o prawo

krajowe. Bezprawność pozbawienia wolności skarżącej została stwierdzona ostateczną decyzją kompetentnego sądu krajowego w dniu 7 kwietnia 2005 r., w związku z tym, że nie zostały spełnione wymogi prawne dotyczące pozbawienia wolności skarżącej poprzez umieszczenie jej w szpitalu psychiatrycznym. Wziąwszy pod uwagę powyższe oraz to, że Rząd nie przedstawił żadnego argumentu o innej treści, Trybunał stwierdził naruszenie art. 5 § 1 Konwencji.

Ponadto Trybunał wskazał, że z uwagi na to, że sądy rozpoznające powództwo o odszkodowanie nie oparły swoich rozstrzygnięć na postanowieniu Sądu Okręgowego w Warszawie z dnia 7 kwietnia 2005 r., stwierdzającego niezgodność z prawem pozbawienia jej wolności, skarżąca nie uzyskała w krajowym porządku prawnym odszkodowania. Trybunał uznał te informacje za wystarczające, by stwierdzić, że doszło do naruszenia art. 5 § 5 Konwencji.

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
–	6 000 euro	–	6 000 euro
Termin wypłaty: 28/11/2013		Wypłacono w dniu: 08/11/2013	

2. Środki indywidualne

Obecnie skarżąca nie jest już zatrzymana. Rząd przypomina, iż skarżąca zażądała wypłacenia słusznego zadośćuczynienia za szkodę materialną, jak również za szkodę niematerialną. Trybunał jednakże przyznał skarżącej jedynie słuszne zadośćuczynienie za poniesioną szkodę niematerialną, odrzucając wniosek skarżącej o wypłacenie słusznego zadośćuczynienia z tytułu szkody materialnej, gdyż nie ustalił związku przyczynowego pomiędzy tym wnioskiem a stwierdzonym naruszeniem.

W związku z powyższym Rząd jest zdania, że słuszne zadośćuczynienie przyznane skarżącej przez Trybunał w wysokości 6000 euro stanowi wystarczającą rekompensatę poniesionych przez nią szkód.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Informacje ogólne o środkach prawnych

Trybunał nie zakwestionował postanowień przepisów ustawy z 1994 r. regulujących procedurę umieszczenia w zamkniętym zakładzie psychiatrycznym osoby bez jej zgody (art. 23 i następnie ustawy z 1994 r.), podkreślił jednakże, iż w postępowaniu przed sądem rodzinnym, mającym na celu kontrolę legalności przyjęcia i przebywania w szpitalu osoby z zaburzeniami psychicznymi (w trybie art. 25, 27 ustawy z 1994 r.), sąd krajowy prawomocnie stwierdził, iż umieszczenie skarżącej w szpitalu zostało dokonane z naruszeniem procedur.

W ocenie Trybunału powyższa decyzja sądu krajowego przesądziła o stwierdzeniu naruszenia art. 5 ust. 1 Konwencji. Jednocześnie Trybunał krytycznie ocenił sposób zastosowania obowiązującego prawa krajowego przez sądy rozpoznające sprawę.

Zgodnie z polskim prawem (art. 24 Kodeksu cywilnego) każda osoba, która jest bezprawnie pozbawiona wolności, może żądać zadośćuczynienia za szkodę materialną i niematerialną przed sądami

cywilnymi, zarzucając naruszenie dóbr osobistych. Skarżąca również skorzystała z takiej możliwości, co zostało opisane powyżej.

Z tego powodu należy stwierdzić, że źródłem naruszenia w przedmiotowej sprawie był jednostkowy wyrok sądu cywilnego, który błędnie zignorował wcześniejszą decyzję stwierdzającą bezprawność pozbawienia wolności skarżącej.

Dlatego też, uwzględniając powyższe, w celu wykonania wyroku w sprawie *Baran p. Polsce* nie ma potrzeby zmiany przepisów prawa krajowego, a zatem Rządu mające na celu zmianę praktyki sądów krajowych są wystarczające w przedmiotowej sprawie.

2. Działania rozpowszechniające i informacyjne

Wyrok Trybunału został przetłumaczony na język polski i zamieszczony na stronie internetowej MS (www.ms.gov.pl). Ponadto wyrok oraz jego uzasadnienie przesłane zostały do sądów cywilnych oraz rodzinnych (I oraz II instancji). Kwestie dotyczące naruszenia stwierdzonego w przedmiotowej sprawie są objęte programem szkoleniowym dla sędziów.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki o charakterze indywidualnym nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że przyjęte środki o charakterze ogólnym będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

6. Raport z wykonania wyroków w sprawach *Braun* oraz *Stankiewicz i inni p. Polsce* przekazany w dniu 26 listopada 2015 r.

Opis spraw

Stankiewicz i inni, skarga nr 48723/07, wyrok z dnia 14/10/2014, ostateczny w dniu 14/01/2015
Braun, skarga nr 30162/10, wyrok z dnia 04/11/2014, ostateczny w dniu 04/02/2015

Powyższe sprawy dotyczą naruszeń prawa skarżących do wolności wyrażania opinii z powodu wyroków, które zapadły przeciwko nim w postępowaniach cywilnych (naruszenia art. 10 Konwencji).

W sprawie *Stankiewicz i inni* dwóch spośród skarżących było dziennikarzami, a trzecim spółka – wydawca gazety codziennej. Gazeta opublikowała artykuł, w którym dziennikarze zarzucali Szefowi Gabinetu Politycznego Ministra Zdrowia żądanie łapówki od przedstawicieli firmy farmaceutycznej w zamian za pomoc w umieszczeniu produkowanego przez spółkę leku na liście leków refundowanych w ramach programu narodowej opieki zdrowotnej.

W sprawie *Braun* skarżący – reżyser filmowy, historyk, autor artykułów prasowych, często komentujący bieżące wydarzenia, w czasie debaty w regionalnej stacji radiowej stwierdził, że Profesor J.M. znajdował się wśród informatorów tajnych służb.

W następstwie wyżej przytoczonych artykułów i zarzutów przeciwko wszystkim skarżącym zostały wytoczone powództwa cywilne przez strony dochodzące ochrony dóbr osobistych na podstawie art. 23 i/lub 24 Kodeksu cywilnego. Sądy krajowe, w wyrokach wydanych między 2003 r. a 2009 r. na różnych szczeblach wymiaru sprawiedliwości, orzekły przeciwko skarżącym.

Trybunał w swoim wyroku nie skrytykował istniejącego porządku prawnego, lecz zauważył, że sądy krajowe nie zachowały rzetelnej równowagi pomiędzy konkurującymi interesami stron, mianowicie pomiędzy ochroną dóbr osobistych a prawem skarżących do wolności wyrażania opinii.

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Stankiewicz i inni

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
2 650 euro	10 000 euro	6 000 euro	18 650 euro
Termin płatności: 14/04/2015		Wyplacono w dniu: 10/03/2015	

Braun

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
8 000 euro	3 000 euro	3 000 euro	14 000 euro
Termin płatności: 04/05/2015		Wyplacono w dniu: 08/04/2015	

2. Środki indywidualne

Jak wynika z informacji przekazanych przez Sąd Okręgowy we Wrocławiu oraz Sądy Rejonowe we Wrocławiu, tj. Śródmieście, Fabryczna i Krzyki, sądy te nie prowadziły przeciwko Panu Braunowi postępowania egzekucyjnego w zakresie publikacji przeprosin lub wypłacenia odszkodowania.

W sprawie *Stankiewicz i inni* postępowanie egzekucyjne zostało wszczęte na wniosek wierzyciela przez Sąd Okręgowy w Warszawie w dniu 15 listopada 2006 r. W dniu 25 kwietnia 2007 r. postępowanie to zostało umorzone w związku z dobrowolnym wykonaniem wyroku przez skarżących poprzez publikację przeprosin w gazecie.

W odniesieniu do powyższego Rząd pragnie powtórzyć, że w celu zrekompensowania niemajątkowych i majątkowych szkód poniesionych przez skarżących, jak również kosztów i wydatków poniesionych przez nich w postępowaniu krajowym Trybunał przyznał im zadośćuczynienie w ww. sumach. Wszystkie przyznane kwoty zostały wypłacone skarżącym w terminie.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Podjęte środki

Analiza wyroków Trybunału w przedstawionych sprawach pokazuje, że naruszenia art. 10 Konwencji wynikały z niewłaściwego podejścia sądów krajowych. W procesie interpretacji i stosowania prawa krajowego sądy nie wzięły w dostatecznym stopniu pod uwagę kryteriów ustanowionych przez orzecznictwo Trybunału dotyczące art. 10 Konwencji.

W celu zmiany dotychczasowej praktyki sądów krajowych władze polskie wdrożyły szereg środków upowszechniających:

- Wyroki w ww. sprawach zostały przetłumaczone na język polski i opublikowane na stronie internetowej polskiego MS (www.ms.gov.pl). Ponadto analiza orzecznictwa Trybunału, dotycząca art. 10 Konwencji, jest dostępna na tej samej stronie internetowej.
- Od 2012 r. informacje dotyczące każdego naruszenia Konwencji stwierdzonego przez Trybunał w przedmiocie praktyki sądów krajowych przesyłane są do prezesa właściwego sądu oraz prezesa sądu wyższej instancji.

- Ponadto w 2011 r. MS przygotowało publikację pt. *Standardy ochrony praw człowieka w prawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, która dotyczy m.in. prawa do wolności wyrażania opinii. Publikacja ta została rozpowszechniona bezpłatnie wśród wszystkich polskich sędziów i prokuratorów.
- Kryteria zastosowane przez Trybunał w odniesieniu do wolności wyrażania opinii zostały objęte programem szkolenia organizowanego przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury. W 2012 r. rozpoczęto regularne szkolenia, które mają dotrzeć do wszystkich polskich sędziów i prokuratorów. Projekt jest obecnie w toku.

2. Rezultaty podjętych środków

Skuteczność wdrożonych przez władze polskie środków można ukazać, odnosząc się do innych spraw dotyczących art. 10 Konwencji rozstrzygniętych przez Trybunał. Między 2011 r. a 2015 r. Trybunał stwierdził naruszenia art. 10 Konwencji w postępowaniu cywilnym tylko w jednej sprawie (Smolorz). Z kolei w czterech wyrokach (*Błaja News Sp. z o.o.* (59545/10), wyrok z dnia 26/11/2013; *Remuszko* (1562/10), wyrok z dnia 16/07/2013; *Kania i Kittel* (35105/04), wyrok z dnia 21/06/2011; *Semik-Orzech* (39900/06), wyrok z dnia 15/11/2011) Trybunał nie stwierdził naruszenia Konwencji.

W powyższych wyrokach, w których nie stwierdzono naruszenia, Trybunał podkreślił, że organy krajowe, uzasadniając przedmiotową ingerencję, opierały się na odpowiednich i wystarczających podstawach. Tym samym władze zachowały właściwą równowagę pomiędzy ochroną dobrego imienia a prawem skarżących do korzystania z przysługującej im wolności wyrażania opinii. Przyjęte przez sądy podejście było więc zgodne z prawem do swobody wypowiedzi zagwarantowanym przez art. 10 Konwencji.

Ponadto władze polskie pragną podkreślić, że orzecznictwo Trybunału dotyczące art. 10 Konwencji jest szeroko cytowane przez sądy w postępowaniach cywilnych dotyczących zarzutów naruszenia dóbr osobistych. Warto przywołać przykłady wyroków Sądu Najwyższego, które zawierają takie odniesienia: 05/11/2011 (I CSK 155/09), 03/12/2010 (I CSK 95/10), 11/02/2011 (I CSK 334/10), 18/01/2013 (IV CSK 270/12).

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że przyjęte środki generalne, w szczególności publikacja i rozpowszechnienie wyroku ETPCz, będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

7. Plan działań dotyczący wykonania wyroków z grupy *Dzwonkowski p. Polsce* przekazany w dniu 15 kwietnia 2015 r.

Dzwonkowski p. Polsce, skarga nr 46702/99, wyrok z dnia 12/04/2007, ostateczny w dniu 12/07/2007
Lewandowski i Lewandowska p. Polsce, skarga nr 15562/02, wyrok z dnia 13/01/2009, ostateczny w dniu 13/04/2009

Pieniak p. Polsce, skarga nr 19616/04, wyrok z dnia 24/02/2009, ostateczny w dniu 24/05/2009

Mrozowski p. Polsce, skarga nr 9258/04, wyrok z dnia 12/05/2009, ostateczny w dniu 12/08/2009

Polanowski p. Polsce, skarga nr 16381/05, wyrok z dnia 27/04/2010, ostateczny w dniu 27/07/2010

Wasilewska i Kałucka p. Polsce, skarga nr 28975/04, wyrok z dnia 23/02/2010, ostateczny w dniu 23/05/2010

Karbowniczek p. Polsce, skarga nr 22339/08, wyrok z dnia 27/09/2011, ostateczny w dniu 27/12/2011

Przemek p. Polsce, skarga nr 22426/11, wyrok z dnia 17/09/2013, ostateczny w dniu 17/12/2013

Opis spraw

Sprawy *Dzwonkowski, Lewandowski i Lewandowska, Pieniak, Mrozowski, Polanowski*, a także *Karbowniczek p. Polsce* dotyczą naruszenia art. 3 Konwencji w aspekcie materialnym z powodu złego traktowania skarżących przez funkcjonariuszy Policji oraz naruszenia art. 3 w aspekcie proceduralnym z uwagi na nieprzeprowadzenie przez władze efektywnego postępowania w związku z zarzutami skarżących dotyczącymi złego traktowania przez funkcjonariuszy Policji.

W sprawie *Dzwonkowski* Trybunał stwierdził, że z powodu braku wyjaśnień Rządu, które mogłyby usprawiedliwić poziom siły użytej w stosunku do skarżącego, należy uznać, że skarżący został potraktowany nieludzko, za co odpowiedzialność powinien ponieść Rząd.

W sprawie *Lewandowski i Lewandowska* Trybunał oświadczył, że Rząd ponosi odpowiedzialność wynikającą z art. 3 Konwencji z powodu złego potraktowania syna skarżących. Rząd miał obowiązek przeprowadzić skuteczne śledztwo w sprawie okoliczności doznania obrażeń przez syna skarżących. Trybunał stwierdził, że prokurator bezwarunkowo zaakceptował zeznania funkcjonariuszy Policji, nie biorąc pod uwagę, że mają oni wyraźny interes w osądzeniu sprawy i w zminimalizowaniu poziomu własnej odpowiedzialności. Ze względu na powyższe Trybunał stwierdził, że śledztwo było powierzchowne, stroniczne i zakończyło się postanowieniem, które zawierało konkluzje nieoparte precyzyjną analizą okoliczności sprawy.

W sprawach *Pieniak, Karbowniczek i Polanowski* Trybunał uznał, że Rząd nie przedstawił rzetelnych wyjaśnień powodów obrażeń skarżących. Trybunał uznał, że obrażenia te zostały spowodowane złym traktowaniem skarżących, za które odpowiedzialność powinien ponieść Rząd.

W sprawie *Mrozowski* Trybunał uznał, że skarżący został pobity przez funkcjonariuszy Policji bez powodu i wbrew prawu krajowemu, co spowodowało poważne obrażenia.

Sprawa *Wasilewska i Kałucka* dotyczyła materialnego naruszenia art. 2 Konwencji z powodu śmierci Pana Kałuckiego oraz proceduralnego naruszenia art. 2 Konwencji z uwagi na brak skutecznego śledztwa w sprawie śmierci Pana Kałuckiego.

Sprawa *Przemek* dotyczyła proceduralnego naruszenia art. 2 Konwencji z powodu braku skutecznego, niezwłocznego oraz sprawnego śledztwa, które umożliwiłoby oskarżenie oraz skazanie przestępców. System karny zastosowany w niniejszej sprawie okazał się nieskuteczny w rozliczaniu pozostałości po przeszłości totalitarnej i w zakresie skutecznego zapobiegania bezprawnym czynom podobnym do tych będących przedmiotem niniejszej sprawy. Trybunał stwierdził, że w szczególnych okolicznościach niniejszej sprawy postępowanie karne nie zaoferowało właściwego środka względem naruszenia reguł określonych w art. 2 Konwencji.

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Dzwonkowski

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	10 000 euro	1 500 euro	11 500 euro
Termin płatności: 12/10/2007			Wyplacono: 27/09/2007

Lewandowski i Lewandowska

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	10 000 euro	-	10 000 euro
Termin płatności: 13/07/2009			Wyplacono: 13/07/2009

Pieniak

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	10 000 euro	-	10 000 euro
Termin płatności: 24/08/2009			Wypłacono: 24/08/2009

Mrozowski

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	10 000 euro	1 700 euro	11 700 euro
Termin płatności: 12/11/2009			Wypłacono: 12/11/2009

Polanowski

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	5 000 euro	2 150 euro	7 150 euro
Termin płatności: 27/10/2010			Wypłacono: 13/10/2010

Wasilewska i Kałucka

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	40 000 euro	-	40 000 euro
Termin płatności: 23/08/2010			Wypłacono: 09/08/2010

Karbowniczek

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	5 000 euro	-	5 000 euro
Termin płatności: 27/03/2012			Wypłacono: 17/02/2012

Przemysk

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	20 000 euro	-	20 000 euro
Termin płatności: 21/03/2014			Wypłacono: 28/02/2014

2. Środki indywidualne

A. Czynności wyjaśniające i postępowania dyscyplinarne

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych (dalej MSW) przedstawiło następujące informacje dotyczące działań wyjaśniających i postępowań dyscyplinarnych prowadzonych w ramach Policji w odniesieniu do spraw będących przedmiotem wyroków Trybunału z grupy *Dzwonkowski*.

W zakresie spraw objętych wyrokami *Dzwonkowski* i *Mrozowski* nie prowadzono żadnych postępowań.

W odniesieniu do sprawy *Karbowniczek* postępowanie dyscyplinarne przeprowadzono jedynie w stosunku do kwestii samouwolnienia się i próby ucieczki Jarosława Karbowniczka z konwoju (ustalono, że funkcjonariusze odpowiedzialni za konwój dopuścili się naruszenia dyscypliny służbowej).

W odniesieniu do sprawy *Pieniak* prowadzono czynności wyjaśniające, które zakończyły się stwierdzeniem, że oświadczenie o pobiciu należy uznać za nieprawdziwe.

Czynności wyjaśniające były również prowadzone w sprawie *Lewandowski i Lewandowska*, jednakże nie doprowadziły one do wszczęcia postępowania dyscyplinarnego.

W sprawie *Polanowski* prowadzono postępowanie skargowe w związku ze skargą Pana Polanowskiego na sposób prowadzenia czynności procesowych przez funkcjonariuszy Policji. Skarga została uznana za bezzasadną.

W sprawie *Wasilewska i Kałucka* w czasie zaistnienia okoliczności sprawy prawo wymagało przeprowadzenia postępowania służbowego w ramach Policji w zakresie użycia broni palnej przez funkcjonariuszy. Funkcjonariusze Policji zaangażowani w operację mieli obowiązek sporządzić specjalny raport z użycia broni. Te raporty były przedmiotem badania przez ich przełożonych. W niniejszej sprawie właściwa dokumentacja została zarchiwizowana, a następnie zniszczona z powodu upływu czasu.

Aktualnie, z powodu przedawnienia, nie jest możliwe wszczęcie postępowania dyscyplinarnego przeciwko funkcjonariuszom, którzy uczestniczyli w operacji.

Jeśli chodzi o sprawę *Przemysław*, to z uwagi na to, że wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 14 grudnia 2009 r. był ostateczny – a więc nastąpiło prawomocne zakończenie postępowania – nie istnieją podstawy do wznowienia postępowania; nie istnieje także możliwość powzięcia jakichkolwiek działań prawnych w celu zakwestionowania wyroku. Ponadto art. 524 § 3 Kodeksu postępowania karnego przewiduje, że nie jest możliwe uwzględnienie skargi kasacyjnej przeciwko oskarżonemu po okresie 6 miesięcy od daty uprawomocnienia się decyzji.

B. Postępowania karne

Prokuratura Generalna przedstawiła następującą informację na temat postępowań karnych prowadzonych w sprawach będących przedmiotem wyroków Trybunału z grupy *Dzwonkowski*.

Krajowe postępowania karne w sprawach: *Dzwonkowski*, *Lewandowski i Lewandowska* oraz *Karbowniczek* zostały umorzone i nie były podjęte ani wznowione po wydaniu wyroków przez Trybunał.

W sprawie *Pieniak* krajowe postępowanie karne zostało umorzone w dniu 12 marca 2003 r., jednakże w dniu 6 grudnia 2006 r. postępowanie to zostało podjęte wobec licznych pism procesowych skarżącego. W dniu 23 marca 2007 r. postępowanie zostało ponownie umorzone. Postanowienie to zostało podtrzymane przez Sąd Rejonowy w Łukowie.

W sprawie *Mrozowski* krajowe postępowanie karne zostało podjęte w dniu 22 kwietnia 2010 r. po wydaniu wyroku przez Trybunał. Następnie w dniu 20 września 2010 r. akt oskarżenia przeciwko funkcjonariuszowi Policji został skierowany do sądu. W dniu 4 lipca 2012 r. sąd wydał wyrok skazujący policjanta. Wyrok jest prawomocny.

W sprawie *Wasilewska i Kałucka* w dniu 13 października 2010 r. Prokuratura Okręgowa w Łodzi podjęła umorzone w dniu 18 sierpnia 2003 r. postępowanie przygotowawcze w sprawie nieumyślnego spowodowania śmierci Przemysława Kałuckiego. W uzasadnieniu postanowienia o podjęciu śledztwa powołano wyrok Trybunału z dnia 23 lutego 2010 r. oraz wymieniono braki śledztwa, które zostały stwierdzone przez Trybunał i które powinny zostać usunięte w toku dalszego postępowania.

Podjęte śledztwo zostało umorzone postanowieniem z dnia 31 grudnia 2010 r. stwierdzającym, iż policjanci nie popełnili przestępstwa. Działali oni w granicach swoich uprawnień przyznanych im przez przepisy Ustawy o Policji (art. 17 ust. 1, pkt. 1, 2 i 6). Na postanowienie to zażalenie wniósł pełnomocnik skarżących.

Postanowieniem z dnia 24/10/2011 r. Sąd Rejonowy w Tomaszowie Mazowieckim uchylił zaskarżone postanowienie i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania Prokuraturze Okręgowej w Łodzi.

Jeśli chodzi o szczegóły podjętego postępowania, to prokurator ustalił fakty sprawy, zbadał, czy mniejszy stopień siły byłby wystarczający i obserwował, czy sposób, w jaki została przeprowadzona

operacja, był odpowiedni do okoliczności. W toku podjętego postępowania ponownie przesłuchano świadków i ponownie oceniono ważne dowody. W szczególności nagrania zdarzeń (nagrania telewizyjne i z monitoringu ośrodka sportowego) zostały szczegółowo obejrzone. Prokurator zapoznał się z wynikami autopsji ofiary oraz z opiniami biegłych z zakresu medycyny, balistyki (badania broni, kul i dziur po kulach), daktyloskopii (badanie odcisków palców), osmologii (badanie zapachów), ruchu drogowego. Przedmiotem głębszej analizy były również akta postępowania karnego.

Konkluzja podjętego postępowania była taka, że policjanci zaangażowani w akcję nie przekroczyli swoich uprawnień, używając broni palnej, gdyż było to nie tylko konieczne do zatrzymania i aresztowania uzbrojonych podejrzanych, ale także dla ochrony zdrowia i życia innych osób. Przede wszystkim tożsamość osób zatrzymanych na miejscu, jak również liczna broń palna oraz inna śmiercionośna broń znaleziona w ich samochodach i/lub w bliskiej okolicy sugeruje, że było blisko do starcia dwóch gangów przestępczych (z Łodzi i Radomia). Po drugie, Przemysław Kałucki i G.B. próbowali uciec przez Policję. Całokształt okoliczności (np. widoczność mundurów policyjnych przez okna samochodu) sugeruje, że musieli wiedzieć, że byli ścigani przez Policję, a nie przez potencjalnych bandytów (w istocie, w toku postępowania karnego T.N., znajomy Przemysława Kałuckiego, przyznał, że nie miał wątpliwości, że natknęli się na Policję).

Ofiara działała z zamiarem zabicia bądź zranienia policjanta, próbując go przejechać samochodem. Samochód ofiary przyspieszał (w czasie zaistnienia okoliczności sprawy prędkość zwiększała się z 25,1 to 35,4 km/h i stale rosła), co stanowiło zagrożenie dla ludzi – głównie policjantów, a następnie dla innych uczestników starcia grup przestępczych, jak również zwykłych przechodniów. Ustalono również, że Ośrodek Sportu w Spale był miejscem publicznym i zatłoczonym, zatem zagrożenie dla życia i zdrowia innych osób było realne. Akcja była szybka i dynamiczna. W takich okolicznościach policjanci nie mieli obowiązku oddawania strzału ostrzegawczego i spełnili obowiązek identyfikacji, krzycząc: „Stój! Policja!” przed oddaniem strzału. Ustalono również, że policjanci celowali w niższe partie samochodu, głównie w opony. 14 kul zostało znalezionych w samochodzie ofiary, w tym wszystkie w bliskiej okolicy kół (a mianowicie jedna powyżej klamki od strony kierowcy, dwie na lewym tylnym błotniku, dwie na tylnej klapie, cztery na tylnej klapie, pięć na tylnym zderzaku). Po zdarzeniu samochód ofiary nie miał powietrza w jednym z kół, pomimo tego koła ogólnie nie były zniszczone. W powyższych okolicznościach prokurator ocenił, że test proporcjonalności został spełniony.

Rozważono również okoliczności reanimacji ofiary. Z protokołu z autopsji wynikało, że jakakolwiek próba reanimacji Przemysława Kałuckiego, nawet podjęta natychmiast przez załogę karetki, nie przyniosłaby rezultatu, ponieważ ofiara zmarła na skutek rozerwania aorty. Według biegłego lekarza śmierć w takim przypadku jest praktycznie natychmiastowa. Obecność karetki na miejscu nie wpłynęłaby na szanse przeżycia ofiary. Dlatego też prokurator nie znalazł podstaw, by przedstawić zarzuty osobom odpowiedzialnym za organizację operacji.

Postanowieniem z dnia 30 czerwca 2012 r. prokurator ponownie umorzył śledztwo. Postanowienie to jest prawomocne.

W ciągu miesiąca od wydania prawomocnego postanowienia o umorzeniu postępowania skarżące mogły wszcząć postępowanie karne przed sądem, działając jako oskarżyciele posiłkowi. Skarżące jednak nie zdecydowały się na wniesienie aktu oskarżenia przeciwko policjantom.

Jeśli chodzi o sprawę *Przymyk*, to z uwagi na to, że wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 14 grudnia 2009 r. był ostateczny – a więc nastąpiło prawomocne zakończenie postępowania – nie istnieją podstawy do wznowienia postępowania; nie istnieje także możliwość powzięcia jakichkolwiek działań prawnych w celu zakwestionowania wyroku. Ponadto art. 524 § 3 Kodeksu postępowania karnego przewiduje, że nie jest możliwe uwzględnienie skargi kasacyjnej przeciwko oskarżonemu po okresie 6 miesięcy od daty uprawomocnienia się decyzji.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

W celu zapewnienia realizacji standardów wynikających z Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, po 1997 r. (w którym miały miejsce wydarzenia będące przedmiotem najstarszych wyroków z tzw. grupy *Dzwonkowski*) dokonano szeregu zmian na poziomie legislacyjnym, w ślad za którymi poszła również realizacja w Policji szeregu działań o charakterze edukacyjnym i związanych z praktyką wykonywania czynności służbowych przez funkcjonariuszy. Wprowadzono również w Policji nowe instytucje, których celem jest czuwanie nad przestrzeganiem prawa przez funkcjonariuszy Policji, w tym przestrzeganiem przez nich standardów ochrony praw człowieka.

1. Materialne naruszenie art. 2 i art. 3 Konwencji

Naruszenie art. 2 Konwencji stwierdzone przez Trybunał w sprawie *Wasilewska i Kałucka p. Polsce* wynikało z niewywiązania się władz z obowiązku ochrony życia Pana Kałuckiego.

Naruszenie art. 3 Konwencji stwierdzone przez Trybunał w sprawach *Dzwonkowski, Lewandowski i Lewandowska, Pieniak, Mrozowski, Polanowski*, a także *Karbowniczek p. Polsce* wynikało z niewywiązania się władz z obowiązku ochrony skarżących przed nieludzkim bądź poniżającym traktowaniem lub karaniem. W tym zakresie Trybunał odniósł się przede wszystkim do adekwatności i proporcjonalności użycia siły fizycznej w stosunku do osoby pozbawionej wolności¹ oraz do sposobu użycia środków przymusu bezpośredniego².

W odniesieniu do tej grupy spostrzeżeń Trybunału najistotniejsze będzie więc podkreślanie zasady adekwatności i proporcjonalności w przepisach dotyczących stosowania środków przymusu bezpośredniego, podejmowanie działań edukacyjnych oraz kształtujących postawy funkcjonariuszy, a także właściwa selekcja kandydatów starających się o przyjęcie do Policji.

A. Zmiany legislacyjne

a. Ustawa o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej

W dniu 5 czerwca 2013 r. weszła w życie Ustawa z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej. Uchwalenie tego aktu doprowadziło do uregulowania w sposób kompleksowy, w jednym dokumencie rangi ustawowej, kwestii zasad i warunków stosowania środków przymusu bezpośredniego oraz broni palnej, a także określenie rodzajów środków przymusu bezpośredniego (wcześniej zagadnienia te znajdowały się w Rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 17 września 1990 r. w sprawie określenia przypadków oraz warunków i sposobów użycia przez policjantów środków przymusu bezpośredniego). Należy podkreślić, że ustawa uwzględnia zasady użycia środków przymusu bezpośredniego, które wynikają m.in. z orzecznictwa Trybunału.

Wymienić tu należy przede wszystkim art. 6 ust. 1 przedmiotowej ustawy, zgodnie z którym „środków przymusu bezpośredniego używa się lub wykorzystuje się je w sposób niezbędny do osiągnięcia celów tego użycia lub wykorzystania, proporcjonalnie do stopnia zagrożenia, wybierając środek o możliwie jak najmniejszej dolegliwości”. Ponadto, zgodnie z art. 7 ust. 1 – 4 ustawy, „środki przymusu bezpośredniego lub broń palną wykorzystuje się w sposób wyrządzający możliwie najmniejszą szkodę, z zachowaniem szczególnej ostrożności, uwzględniając ich właściwości, które mogą stanowić zagrożenie życia lub zdrowia uprawnionego lub innej osoby”. Podejmując decyzję o użyciu lub wykorzystaniu broni palnej, należy postępować ze szczególną rozważą i traktować jej użycie jako środek ostateczny.

¹ Wyrok w sprawie *Lewandowski i Lewandowska p. Polsce*, skarga nr 15562/02, § 53, z dnia 13 stycznia 2009 r.

² Wyrok w sprawie *Mrozowski p. Polsce*, skarga nr 9258/04, § 37, z dnia 12 maja 2009 r.

b. Zarządzenie pt. Zasady etyki zawodowej policjanta

W dniu 1 stycznia 2004 r. weszło w życie zarządzenie 805 Komendanta Głównego Policji z dnia 31 grudnia 2003 r. *Zasady etyki zawodowej policjanta*, w którym znajdują się regulacje mówiące o tym, że „policjant we wszystkich swoich działaniach ma obowiązek poszanowania godności ludzkiej oraz przestrzegania i ochrony praw człowieka, w szczególności wyrażający się w respektowaniu prawa każdego człowieka do życia, zakazie inicjowania, stosowania i tolerowania tortur bądź niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, a także, iż policjant, podejmując decyzję o użyciu broni palnej lub zastosowaniu środków przymusu bezpośredniego, powinien zachować szczególną rozwagę i stale mieć na uwadze charakter tych środków”. Konsekwencją naruszenia zasad etyki zawodowej jest postępowanie dyscyplinarne.

c. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych

Wydano Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 18 kwietnia 2012 r. w sprawie postępowania kwalifikacyjnego w stosunku do kandydatów ubiegających się o przyjęcie do służby w Policji (Dz.U. z 2012 r. poz. 432, z późn. zm.), w którym wprowadzono obowiązek przeprowadzenia, w ramach testu psychologicznego stanowiącego element postępowania kwalifikacyjnego, oceny kandydata w zakresie stabilności i zachowań społecznych.

d. Zarządzenie Komendanta Głównego Policji

Wydano także zarządzenie Komendanta Głównego Policji nr 30 z dnia 16 grudnia 2013 r. w sprawie *funkcjonowania organizacji hierarchicznej w Policji* (Dz.Ur. KGP, poz. 99), w którym ustalono obowiązki przełożonego w ramach reagowania na nieprawidłowości lub niewłaściwe zachowania podwładnego. Na podstawie przepisów tegoż zarządzenia przełożony ma obowiązek: ustalać charakter i przyczyny nieprawidłowości lub niewłaściwego zachowania; wyjaśniać podwładnemu istotę stwierdzonej nieprawidłowości lub niewłaściwego zachowania; podejmować czynności przeciwdziałające nieprawidłowościom lub niewłaściwym zachowaniom; podejmować czynności w oparciu o przepisy w sprawie odpowiedzialności dyscyplinarnej, jeżeli wymaga tego charakter stwierdzonych nieprawidłowości lub niewłaściwego zachowania.

B. Zmiana praktyki

a. Zmiana postaw, sposobu myślenia oraz działania edukacyjne

Przeгляд, analiza oraz uzupełnienie systemu działań edukacyjnych oraz działań mających na celu kształtowanie postaw, prowadzonych w Policji

Mając na względzie to, iż opracowanie skonkretyzowanych rozwiązań związanych z kształtowaniem postaw, edukacją policjantów i kandydatów na policjantów oraz mentoringiem dla funkcjonariuszy z krótkim stażem wymaga kompleksowego i specjalistycznego podejścia, MSW zamierza powołać resortowy zespół, złożony m.in. z przedstawicieli MSW, pełnomocników ds. ochrony praw człowieka, psychologów policyjnych i innych ekspertów, który opracuje plan i harmonogram ww. działań. Efektem prac tego gremium powinno być wskazanie najbardziej efektywnych rozwiązań, planu ich wdrażania, prognozowanych skutków, w tym finansowych oraz źródeł finansowania.

W szczególności analizie zostaną poddane następujące kwestie:

- działania nakierowane na kształtowanie i zmianę postaw i sposobu myślenia, związane z:
 - o zburzeniem „niebieskiej ściany” (modelowanie postaw),
 - o łączeniem grup zawodowych w Policji – ucylwilnianie stanowisk, wykorzystywanie osób z innymi doświadczeniami zawodowymi, aby zachwiać niewłaściwie rozumianą solidarnośćią zawodową,

- o uświadamianiem hierarchii wartości, zapewnieniem profesjonalnego podejścia do wykonywanych obowiązków, doskonaleniem kultury organizacji, wzmocnieniem roli pełnomocników ds. ochrony praw człowieka jako osób odpowiedzialnych za profesjonalizację działań Policji w obszarze ochrony praw i wolności,
- o promowaniem postaw prospołecznych, przedsięwzięć prawnoczułowieczych,
- o wykorzystaniem informacji medialnych do oceny praworządności działań Policji oraz angażowanie środków masowego przekazu do informowania o obowiązujących standardach policyjnej służby (konsekwencjach naruszania prawa, w tym przez funkcjonariuszy, możliwości uzyskiwania pomocy itp.),
- o utrzymaniem odpowiedniej rangi praw człowieka w służbie Policji poprzez aktywizowanie kadry kierowniczej każdego szczebla do promowania praworządności i postawy poczucia służby oraz wzmacnianie pozycji pełnomocników ds. ochrony praw człowieka,
- o zapewnieniu przestrzegania przez kadrę kierowniczą obowiązku reagowania na zachowania funkcjonariuszy związane z przemocą;
- zagadnienia związane ze szkoleniami i materiałami edukacyjnymi dla funkcjonariuszy, w szczególności:
 - o potrzeba ewaluacji jakościowej programów szkolenia zawodowego i doskonalenia zawodowego,
 - o kwestia wydłużenia czasu szkolenia podstawowego (np. do 11 miesięcy – jak wcześniej) i modyfikacji jego treści (uwzględnienie kwestii praktycznych, zgodność symulacji interwencji z realnymi potrzebami, wydłużenie liczby godzin lekcyjnych poświęconych tematyce przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści o 5 godzin – tak aby całkowite przeszkolenie funkcjonariuszy w tym zakresie (8 godzin) odbywało się w ramach kursu podstawowego, nacisk na aspekty psychologiczne podejmowania interwencji, asertywność, techniki i taktyki interwencji i mediacji, treningi: radzenia sobie z agresją, rozwijające umiejętności komunikowania się, rozwiązywania konfliktów) oraz zmiana metodyki prowadzenia zajęć w ww. obszarach z wykładowej na warsztatową oraz zakładającą więcej pracy na postawach,
 - o kwestia zwiększenia liczby szkoleń z zakresu ochrony praw człowieka,
 - o wprowadzenie szkoleń z zakresu komunikacji interpersonalnej,
 - o realizacja interdyscyplinarnych szkoleń, seminariów i konferencji,
 - o zapewnienie wspólnych szkoleń dla funkcjonariuszy Policji, prokuratury i sędziów, w szczególności kontynuacja wspólnych szkoleń BSW i prokuratury,
 - o realizacja specjalistycznych szkoleń dla rzeczników dyscyplinarnych prowadzących postępowania,
 - o inicjowanie w środowisku policyjnym przez pełnomocników ds. ochrony praw człowieka edukacji we współpracy z profesjonalnymi podmiotami (np. NGO) oraz poszerzanie przez te podmioty oferty szkoleniowej dla kadry kierowniczej Policji i funkcjonariuszy w takich obszarach szkoleń, jak np.:
 - i. przeciwdziałanie mobbingowi, dyskryminacji,
 - ii. umiejętność radzenia sobie z problemami wynikającymi z funkcjonowania w społeczeństwie wielokulturowym,
 - iii. współpraca z cudzoziemcami, młodzieżą szkolną, społecznościami lokalnymi (działania te mogłyby przyczynić się do rozwiązywania lokalnych problemów i potrzeb funkcjonariuszy wynikających ze specyfiki regionów),
 - o kwestia stosowania metod aktywnych (warsztatowych) w doskonaleniu zawodowym,
 - o opracowanie i wydanie broszurki dedykowanej policjantom (szczególnie tym z małym doświadczeniem zawodowym), która zawierałaby kompendium informacji na temat poprawnego (czyli zgodnego z prawem – etycznego, niedyskryminującego itd.) traktowania każdego człowieka;
- zagadnienia związane ze szkoleniami dla kadry kierowniczej:
 - o wprowadzenie doskonalenia zawodowego dla kadry kierowniczej pod kątem rozpoznawania symptomów nieprawidłowych zachowań policjantów, które mogą wskazywać na niebezpieczeństwo wystąpienia u nich agresywnych zachowań,
 - o wprowadzenie szkoleń dla kadry kierowniczej dotyczących kompetencji psychologicznych;

- zagadnienie zapewnienia mentoringu dla funkcjonariuszy z krótkim stażem.
Realizacja – do końca 2017 r., w tym:
2015 r. – prace uszczegóławiające,
2016 r. – integracja nowych rozwiązań z istniejącymi, działania pilotażowe,
2017 r. – ewaluacja po działaniach pilotażowych, ewentualne korekty, ostateczne wdrożenie działań.

Przegląd przepisów dotyczących przeprowadzania testów sprawności fizycznej oraz treningów strzeleckich

Przeprowadzona wstępna analiza systemu wyszkolenia strzeleckiego wykazała, że policjanci są dobrze przygotowywani do służby podczas szkolenia podstawowego, natomiast problematyczne jest utrzymywanie i rozwój umiejętności strzeleckich po opuszczeniu szkół. Policjanci dysponują uzbrojeniem i amunicją wystarczającą dla potrzeb służby, a liczba instruktorów umożliwia zwiększenie intensywności i regularności szkoleń strzeleckich.

Celem działań będzie m.in. pozyskanie i przeanalizowanie informacji dotyczących posiadanych, planowanych i budowanych obiektów strzeleckich oraz oferowanych przez nich możliwości pod kątem rodzajów szkoleń strzeleckich.

Konieczne jest także stworzenie procedur monitorowania obecności na zajęciach z wyszkolenia strzeleckiego. Nieuzasadniona nieobecność na zajęciach powinna wiązać się z nieprzyznawaniem awansów, premii, dodatków, nieprzedstawianiu do orderów i odznaczeń oraz niedopuszczaniu do udziału w konkursach na komendantów. Przede wszystkim jednak policjanci, którzy nie odbyli lub nie zaliczyli szkoleń, do których byli zobowiązani, nie powinni być dopuszczani do służby na stanowiskach związanych z użytkowaniem broni palnej.

W wyniku przeprowadzonej analizy prawnej ustalono, że istnieje możliwość niedopuszczania policjantów, którzy nie odbyli lub nie zaliczyli szkoleń strzeleckich, do służby na stanowiskach związanych z użytkowaniem broni palnej, w oparciu o przepis dotyczący powierzenia pełnienia obowiązków służbowych na innym stanowisku w tej samej miejscowości na czas nieprzekraczający 12 miesięcy (art. 37 Ustawy o Policji). Przeprowadzona analiza zostanie przekazana do Komendy Głównej Policji.

Z tego powodu zasadne jest:

- opracowanie mapy policyjnych obiektów strzeleckich na podstawie danych pozyskanych z Komendy Głównej Policji z określeniem ich przepustowości. Dzięki mapie możliwe będzie sporządzenie analizy dotyczącej rzeczywistego dostępu do obiektów strzeleckich w poszczególnych garnizonach. Analiza ta może być wykorzystywana m.in. przy sporządzaniu rekomendacji co do lokalizacji, w których nowe obiekty strzeleckie będą budowane w pierwszej kolejności;
- wprowadzenie do pragmatyki służbowej praktyki stosowania przepisu zawartego w art. 37 Ustawy o Policji, umożliwiającego niedopuszczanie do służby na stanowiskach związanych z użytkowaniem broni palnej policjantów, którzy nie odbyli lub nie zaliczyli szkoleń strzeleckich.

W odniesieniu do kwestii sprawności fizycznej zasadne jest dokonanie przeglądu przepisów i praktyki dotyczących sprawności fizycznej policjantów.

Realizacja powyższych działań przewidziana jest do końca czerwca 2015 r.

b. Szkolenia w zakresie stosowania środków przymusu bezpośredniego

W zakresie szkoleń warto zwrócić uwagę na działania edukacyjne, które towarzyszyły wejściu w życie Ustawy o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej. W związku z tą regulacją przygotowano opracowanie pt. *Uprawnienia funkcjonariusza Policji w zakresie użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego i broni palnej*, opisujące zawarte w nowej ustawie regulacje odnoszące się do uprawnień policjanta. 101 000 egzemplarzy ww. opracowania było sukcesywnie przekazywanych do

poszczególnych garnizonów, szkół policyjnych oraz biur KGP. Jak wynika z opinii jednostek organizacyjnych Policji, opracowanie to stało się bardzo pomocnym narzędziem w samokształceniu. Ponadto przez Centrum Szkolenia Policji w Legionowie, Szkołę Policji w Słupsku oraz w Szkołę Policji w Katowicach, przy współpracy Biura Prewencji i Ruchu Drogowego KGP, przygotowane zostały filmy instruktażowe, które mają być pomocne przy realizacji podstawowych czynności służbowych. Przygotowany materiał filmowy prezentuje m.in. realizację czynności: legitymowania, doprowadzania i konwojowania osób, kontroli osobistej, zatrzymywania osób, użycia środków przymusu bezpośredniego i broni palnej przez funkcjonariuszy Policji oraz kontroli pojazdu, w sposób zapewniający przestrzeganie praw człowieka. Przedmiotowe filmy przekazane zostały do wszystkich komend wojewódzkich, Komendy Stołecznej Policji oraz szkół Policji, a ich treści są prezentowane m.in. na szkoleniach i odprawach do służby.

Na poziomie lokalnym realizowane są również szkolenia z zakresu taktyki i techniki interwencji oraz postępowania podczas zatrzymywania osób.

c. Szkolenia w zakresie ochrony praw człowieka

Problematyka działań edukacyjnych mających na celu wykonywanie wyroków ETPCz została ujęta w *Kierunkowej Strategii Policji w zakresie rozwoju systemu ochrony praw człowieka na lata 2013–2015*. Realizowane na poziomie lokalnym szkolenia w obszarze ochrony praw człowieka skierowane są zarówno do kadry kierowniczej Policji, jak i do szeregowych policjantów. W ich trakcie omawiane jest m.in. orzecznictwo ETPCz, a także zagadnienia przeciwdziałania torturom oraz nieludzkiemu i poniżającemu traktowaniu, nadużycia siły lub niewłaściwego stosowania środków przymusu bezpośredniego przez funkcjonariuszy podczas działań służbowych, praw osób zatrzymanych. Organizowane są również szkolenia postincydentalne, czyli szkolenia dla konkretnie określonej grupy policjantów bądź jednostki Policji, w których doszło do lub mogło dojść do niewłaściwego zachowania policjantów (np. przekroczenie uprawnień policjanta, nieproporcjonalność użycia środków przymusu bezpośredniego podczas wykonywania czynności służbowych wobec innej osoby). Podczas takich szkoleń analizowane są przykładowe zdarzenia, podczas których policjanci nie dochowali standardów ochrony praw i wolności człowieka.

Powyższym działaniom edukacyjnym towarzyszą publikacje, w tym poradniki, seminaria, konferencje i inne inicjatywy, których głównym celem jest uświadamianie i uwrażliwianie policjantów i pracowników Policji na kwestie poszanowania godności każdego człowieka. Opracowane materiały służyć mają zarówno działaniom edukacyjnym skierowanym do policjantów (tych odbywających szkolenie podstawowe, jak i tych służących już w jednostkach), jak również służą edukacji społecznej – gdy istnieje potrzeba przybliżenia społeczeństwu praw człowieka w kontekście działań Policji, w tym przekazania wiedzy o prawach i obowiązkach policjantów.

d. Wsparcie psychologiczne dla funkcjonariuszy

Zagadnienia związane z różnymi formami wsparcia o charakterze psychologicznym, których zapewnienie jest niezbędne dla prawidłowej realizacji zadań przez funkcjonariuszy Policji, wymagają kompleksowego i specjalistycznego podejścia. Dlatego też MSW zamierza powołać resortowy zespół, złożony m.in. z przedstawicieli MSW, pełnomocników ds. ochrony praw człowieka, psychologów policyjnych i innych ekspertów, który opracuje plan i harmonogram ww. działań. W szczególności analizom poddane zostaną takie kwestie jak:

- podniesienie świadomości funkcjonariuszy na temat możliwości korzystania z pomocy psychologa przy trudnych przesłuchaniach, z jednoczesnym wcześniejszym przeszkoleniem psychologów w zakresie psychologii zeznań, realizacja w szerszym zakresie warsztatów dla funkcjonariuszy w zakresie psychologii zeznań;
- zmiany legislacyjne i opracowanie narzędzi umożliwiających prowadzenie badań okresowych pod kątem stabilności emocjonalnej oraz określenie konsekwencji stwierdzenia jej braku;

- udzielenie odpowiedniego wsparcia psychologicznego, np. poprzez warsztaty antystresowe, a także poprzez właściwe i szybkie reagowanie na wszelkie sygnały świadczące o dezadaptacji, sprawna i szybka wymiana informacji między kadrą kierowniczą a psychologami oraz profesjonalizm pracy psychologów;
- wyposażenie funkcjonariuszy w narzędzia, za pomocą których będą sobie radzić z agresją (trening TZA) już podczas szkolenia podstawowego, a wcześniej – odpowiednie przeszkolenie psychologów ze szkół Policji oraz z KWP/KSP w zakresie prowadzenia takich treningów oraz szersze zastosowanie warsztatów radzenia sobie z agresją wśród funkcjonariuszy będących już w służbie.

Efektom prac powołanego gremium powinno być wskazanie najbardziej efektywnych rozwiązań w omawianym obszarze, planu ich wdrażania, prognozowanych skutków, w tym finansowych oraz źródeł finansowania.

Realizacja powyższych działań jest planowana do końca 2017 r., w tym:

2015 r. – prace uszczegóławiające,

2016 r. – integracja nowych rozwiązań z istniejącymi, działania pilotażowe,

2017 r. – ewaluacja po działaniach pilotażowych, ewentualne korekty, ostateczne wdrożenie działań.

e. Kompleksowe badania dotyczące problemu agresji w Policji

W celu wsparcia merytorycznego projektowania i wdrażania nowych rozwiązań, mających na celu przeciwdziałanie niewłaściwym zachowaniom, powinno zostać zlecone przeprowadzenie kompleksowych badań dotyczących problemu agresji w Policji. Wnioski ze zorganizowanego w MSW seminarium pokazały, że o ile tematyka agresji jest od dawna przedmiotem badań naukowych, o tyle problematyka agresji w Policji nie doczekała się do tej pory stosownych opracowań badawczych. Uzyskanie wiedzy o skali zjawiska, jego charakterystyce jak i przyczynach z pewnością będzie cennym materiałem przy opracowywaniu działań nakierowanych na przeciwdziałanie agresji w Policji. Niemniej jednak należy zauważyć, że możliwość realizacji przedsięwzięcia powinna być uzależniona od możliwości budżetowych i uzyskania przez Ministerstwo środków na ten cel.

Badania przeprowadzone powinny zostać do końca 2015 r.

f. System Wczesnej Interwencji

Przeciwdziałaniu niepożądanym zachowaniom w Policji służy także System Wczesnej Interwencji (SWI). Jego celem jest stworzenie spójnego systemu wielokierunkowych działań mających na celu przeciwdziałanie nadużyciom, nieprawidłowościom i dysfunkcjom w poszczególnych jednostkach Policji. Obecnie w skład SWI wchodzi takie elementy, jak: warsztaty dla kadry kierowniczej, których celem jest rozwijanie umiejętności utrzymania standardów zawodowych na odpowiednim poziomie w jednostce poprzez właściwe reagowanie na niepożądane zachowania podwładnych (umiejętności szybkiego rozpoznawania nieprawidłowych zachowań i podejmowania skutecznych działań w celu zapobieżenia ich eskalacji) oraz newslettery SWI, rozsyłane do wszystkich jednostek Policji, opracowywane m.in. na podstawie skarg, danych z postępowań, doniesień medialnych, w których opisywane są przypadki niepożądanych zachowań policjantów, stanowiących sygnał ostrzegawczy wskazujący na naruszenie standardów obowiązujących w Policji.

g. Interpretacja pojęcia „nieposzlakowanej opinii” w rozumieniu Ustawy o Policji i rozpowszechnienie jej w Policji

Warunkiem służby w Policji jest charakteryzowanie się cechą nieposzlakowanej opinii. Wynika to z faktu, że funkcjonariusz – ze względu na szczególny rodzaj wykonywanych obowiązków, w tym na przyznane mu uprawnienia w obszarze praw i wolności człowieka – musi cieszyć się zaufaniem

społecznym i być osobą wolną od jakichkolwiek podejrzeń o zachowania sprzeczne z normami społecznymi i prawem. Zapewnienie, by służbę w Policji pełniły jedynie osoby o najwyższych standardach etycznych i moralnych, jest istotnym elementem przyczyniającym się do przestrzegania praw człowieka w Policji. Konieczne jest jednak istnienie mechanizmu pozwalającego na efektywne egzekwowanie tego obowiązku w praktyce. Mając na uwadze, że pojęcie *nieposzlakowanej opinii* może rodzić wątpliwości interpretacyjne, warunkiem skuteczności takiego mechanizmu musi być opracowanie wskazówek interpretacyjnych tego terminu. Analiza tego terminu została już przygotowana.

h. Kadry policyjne

Jednym z obszarów mających wpływ na przestrzegania praw człowieka w Policji są zagadnienia związane z jakością i doбором kadr do służby w Policji. Zagadnienia te wymagają kompleksowego i specjalistycznego podejścia. Dlatego też MSW zamierza powołać resortowy zespół, złożony m.in. z przedstawicieli MSW, pełnomocników ds. ochrony praw człowieka, psychologów policyjnych i innych ekspertów, który opracuje plan i harmonogram ww. działań.

W szczególności analizom poddane zostaną kwestie związane z:

- procedurami i technikami rekrutacyjnymi;
- kadrą prowadzącą dobór;
- doбором kadr szkolących policjantów i kandydatów na policjantów;
- zapewnieniem czytelnej ścieżki awansu zawodowego.

Efektem prac tego gremium powinno być wskazanie najbardziej efektywnych rozwiązań w omawianym obszarze, planu ich wdrażania, prognozowanych skutków, w tym finansowych oraz źródeł finansowania.

Realizacja powyższych zamierzeń jest planowana do końca 2017 r., w tym:

2015 r. – prace uszczegóławiające,

2016 r. – integracja nowych rozwiązań z istniejącymi, działania pilotażowe,

2017 r. – ewaluacja po działaniach pilotażowych, ewentualne korekty, ostateczne wdrożenie działań.

i. Mechanizmy związane z oceną pracy funkcjonariuszy

W obszarze przeciwdziałania niewłaściwym zachowaniom funkcjonariuszy Policji istotną rolę pełnią przełożeni, którzy obserwując zachowanie policjanta i oceniając sposób realizacji przez niego zadań, powinni zwrócić uwagę na symptomy wskazujące na brak poszanowania przez niego praw i godności innych ludzi. Stąd zachodzi konieczność wprowadzenia mechanizmów oceny policjanta na różnych etapach służby – zarówno podczas służby przygotowawczej, jak i służby stałej. W szczególności rozwiązania te dotyczyć powinny takich kwestii, jak:

- urealnienie ustawowych regulacji dotyczących służby przygotowawczej, w tym ustanowienie realnego nadzoru nad przebiegiem służby przygotowawczej, planów rozwoju indywidualnego;
- urealnienie oceny policjanta przed mianowaniem w służbie stałej (ocena psychologiczna, ocena umiejętności i wiedzy, ocena przydatności do służby);
- zweryfikowanie, czy kwestia właściwego – zgodnego z etyką zawodową i prawami człowieka – zachowania się funkcjonariuszy w relacjach z innymi ludźmi jest w praktyce uwzględniana w ocenie przełożonych;
- opracowanie mechanizmu stosowania kryterium nieposzlakowanej opinii w ocenie pracy funkcjonariusza (wskazanie podmiotów stosujących to kryterium, sytuacji, w których będzie ono stosowane i sposobu jego stosowania).

Z uwagi na fakt, że zagadnienia te wymagają kompleksowego i specjalistycznego podejścia, MSW zamierza powołać resortowy zespół, złożony m.in. z przedstawicieli MSW, pełnomocników ds. ochrony praw człowieka, psychologów policyjnych i innych ekspertów, który opracuje plan i harmonogram

ww. działań. Efektem prac tego gremium powinno być wskazanie najbardziej efektywnych rozwiązań w omawianym obszarze, planu ich wdrażania, prognozowanych skutków, w tym finansowych oraz źródeł finansowania.

Realizacja powyższych zamierzeń jest planowana do końca 2017 r., w tym:

2015 r. – prace uszczegóławiające,

2016 r. – integracja nowych rozwiązań z istniejącymi, działania pilotażowe,

2017 r. – ewaluacja po działaniach pilotażowych, ewentualne korekty, ostateczne wdrożenie działań.

j. Budowanie środowiska sprzyjającego profesjonalnemu wykonywaniu zadań

Wzmocnienie organizacyjne pełnomocników ds. ochrony praw człowieka w Policji

We wszystkich komendach wojewódzkich, w Komendzie Stołecznej Policji, Komendzie Głównej Policji oraz w szkołach Policji funkcjonują pełnomocnicy ds. ochrony praw człowieka. Są to obecnie stanowiska jednoosobowe, w szkołach Policji nadal są one nieetatowe. Pełnomocnicy wnoszą istotny wkład w zapewnienie przestrzegania praw człowieka w Policji oraz dbają o właściwą rangę problematyki praw człowieka w tej służbie.

Ze względu na rolę pełnomocników MSW zaleca się uetatowanie ich stanowisk. Ponadto należy przeprowadzić pogłębioną ewaluację obecnie funkcjonujących stanowisk pełnomocników KWP/KSP ds. ochrony praw człowieka pod kątem powierzonych obowiązków oraz efektywnej możliwości ich realizacji. Jednym z efektów przedmiotowej oceny powinno być wskazanie, w których garnizonach i w jakim zakresie konieczne jest wsparcie etatowe pełnomocników poprzez utworzenie zespołów ds. ochrony praw człowieka. Konkluzje w tym zakresie zostaną przedstawione Komendantowi Głównemu Policji, a będą wprowadzane w życie przez właściwe KWP/KSP.

Realizacja powyższych rozwiązań przewidziana jest do końca września 2015 r.

Zapewnienie odpowiednich warunków instytucjonalnych i organizacyjnych w Policji

- Poprawa warunków organizacji służby.

Zagadnienie to jest systematycznie badane przez Ministerstwo w toku organizowanych kontroli. W rezultacie opracowywane są wnioski pokontrolne zawierające rozwiązania doskonalące lub naprawcze, których realizacja jest następnie przedmiotem monitoringu ze strony resortu. W ten sposób dokonano w ostatnim czasie oceny funkcjonowania systemów motywacyjnych w Policji oraz pracy dyżurnych.

- Wprowadzenie rozwiązań architektoniczno-organizacyjnych wspomagających profesjonalną realizację zadań w PDOZ, strefie wejściowej i recepcji, pomieszczeniach przyjęć interesantów, pokojach przesłuchań ofiar i świadków przestępstw.

Tego rodzaju inicjatywy są wprowadzane w ramach realizowanego przez MSW i KGP *Programu Standaryzacji Komend i Komisariatów Policji*. W ramach Programu standaryzacji komend i komisariatów Policji budowane są nowe lub modernizowane i remontowane istniejące siedziby jednostek Policji, aby stworzyć obiekty przyjazne dla interesantów, m.in. z miejscami parkingowymi dla interesantów, ze strefą wejściową z recepcją, posiadającą pokoje przyjęć interesantów oraz węzeł sanitarny dostępny dla osób z niepełnosprawnościami, przyjazne pokoje przesłuchań ofiar i świadków przestępstw. Takie rozwiązanie przynosi pożądaną rezultaty, czego przejawem jest dostrzeżenie pozytywnych zmian przez Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich podczas opracowywania raportu z Krajowego Mechanizmu Prewencji w 2013 r.

k. Rozpowszechnianie informacji o wyrokach

Informacje o wyrokach Trybunału w sprawach policyjnych rozpowszechniane są m.in. w trakcie odpraw służbowych i poprzez dystrybucję newsletterów Systemu Wczesnej Interwencji. Przetłumaczone na język polski wyroki ETPCz, w zakresie tzw. spraw policyjnych, publikowane są również na ogólnodostępnej stronie internetowej <http://isp.policja.pl/> w zakładce prawa człowieka oraz dystrybuowane są do podległych jednostek organizacyjnych celem zapoznania i dalszego wykorzystania służbowego.

W 2011 r. przygotowano specjalną publikację zawierającą analizę wiodącego orzecznictwa dotyczącego Polski – *Standardy ochrony praw człowieka w prawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, która została bezpłatnie rozdyskrebowana wśród sędziów i prokuratorów.

Specjalna publikacja pt. *Obowiązek kryminalizacji i przeprowadzenia skutecznego postępowania wyjaśniającego okoliczności popełnienia przestępstwa stanowiącego poważne naruszenie praw człowieka* opublikowana została na stronie MS (www.ms.gov.pl). Publikacja ta oraz przetłumaczony na język polski wyrok zostały przesłane do odpowiednich sądów (Sąd Okręgowy w Warszawie oraz Sąd Apelacyjny w Warszawie).

W marcu 2012 r. Prokuratura Generalna rozpowszechniła wśród prokuratorów polską wersję językową *Wytycznych Komitetu Ministrów Rady Europy ws. zwalczania bezkarności poważnych naruszeń praw człowieka*. Pismo przewodnie adresowane do prokuratorów kładło nacisk na standardy skutecznego śledztwa, bardziej szczegółowo opisane w orzecznictwie Trybunału.

Od 2012 r. informacje dotyczące naruszeń Konwencji stwierdzonych przez Trybunał w przedmiocie praktyki sądów krajowych są przesyłane do właściwego prezesa sądu oraz prezesa sądu wyższej instancji, a także do odpowiedniej prokuratury.

Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury w dalszym ciągu prowadzi działania mające na celu rozpowszechnienie orzecznictwa Trybunału wśród sędziów oraz prokuratorów, zarówno podczas szkolenia wstępnego, jak i jego kontynuacji. Należy zwrócić uwagę na serię szkoleń o charakterze systemowym, które zostały rozpoczęte w 2012 r. Szkolenia te mają na celu przedstawienie sędziom i prokuratorom informacji o najczęstszych naruszeniach Konwencji stwierdzonych przez Trybunał w sprawach przeciwko Polsce w przedmiocie wymiaru sprawiedliwości. Projekt ten jest nadal realizowany; każdego roku ok. 500–600 sędziów i prokuratorów bierze w nim udział. W przeciągu 5–7 lat wszyscy sędziowie i prokuratorzy sądów powszechnych powinni wziąć udział w takich szkoleniach. Program szkoleń obejmuje m.in. informacje na temat standardów Trybunału w przedmiocie materialnego i proceduralnego aspektu naruszenia art. 2 i 3 Konwencji oraz wyroków wydanych w sprawach z grupy *Dzwonkowski*.

Ponadto MS, we współpracy z Krajową Szkołą Sądownictwa i Prokuratury, planuje przeprowadzić szereg szkoleń w przedmiocie stosowania standardów zawartych w orzecznictwie ETPCz w polskim systemie prawnym. Szkolenia te odbędą się w sądach okręgowych oraz sądach apelacyjnych.

Szkolenia te obejmą rozmaite problemy w konkretnych sądach w zakresie analizy orzecznictwa Trybunału dotyczącego wymiaru sprawiedliwości. Pierwsze takie szkolenia odbyły się pod koniec 2014 r.

l. Rozwiązania instytucjonalne

Aktualnie Biuro Spraw Wewnętrznych KGP, obok ujawniania naruszeń prawa przez funkcjonariuszy i pracowników oraz współpracy z prokuraturą przy weryfikacji podejrzeń (w tym także pomówień i innych działań na szkodę Policji przez osoby spoza tej instytucji), monitoruje zagrożenia i prowadzi działalność profilaktyczną w środowisku policyjnym, m.in. w zakresie przeciwdziałania przypadkom użycia przemocy na służbie.

O właściwą rangę praw człowieka w Policji dbają również pełnomocnicy Komendanta Głównego Policji, Komendanta Stołecznego Policji, komendantów wojewódzkich Policji i komendantów szkół Policji ds. ochrony praw człowieka (a od 2014 r. – również Komendanta Centralnego Biura Śledczego Policji). Od 10 lat odpowiedzialni są oni za bieżące monitorowanie działań Policji, proponowanie rozwiązań mających na celu utrzymanie wysokich standardów ochrony praw człowieka, a także prowadzenie szkoleń z zakresu tej tematyki. Pomimo wyżej wskazanych licznych działań do tej pory brakowało

jednego spójnego dokumentu, który wskazywałby obszary o kluczowym znaczeniu dla zapewniania przestrzegania praw człowieka w Policji, a także rozwiązania, które powinny zostać wdrożone.

Podstawą opracowania takiego dokumentu były wnioski z zorganizowanego przez MSW seminarium pt. *Przypadki nieludzkiego i poniżającego traktowania przez funkcjonariuszy Policji – przyczyny, charakterystyka, rozwiązania*. Wzięli w nim udział zarówno przedstawiciele Policji (pełnomocnicy ds. ochrony praw człowieka, rzecznicy dyscyplinarni, psychologowie), jednostek prokuratury, jak i reprezentanci środowiska naukowego oraz organizacji pozarządowych, aktywnych w obszarze ochrony praw człowieka. Efektem było zebranie i opracowanie propozycji działań zgłaszanych przez uczestników, a mających na celu przeciwdziałanie zjawisku. Przedmiotowe propozycje zostały podzielone na obszary dotyczące różnych płaszczyzn funkcjonowania Policji.

m. Współpraca z innymi podmiotami

W ramach czerpania z doświadczeń innych podmiotów należy zintensyfikować wymianę informacji, w tym dobrych praktyk, ze służbami policyjnymi innych państw.

Należy także dążyć do rozpowszechnienia standardów ochrony praw człowieka opracowanych przez organizacje międzynarodowe. W związku z tym, na zlecenie MSW, dokonano tłumaczenia na język polski następujących pozycji:

- wydanej przez RE w 2013 r. publikacji *European Convention Handbook for Police. A handbook for police officers and other law enforcement officials*, która poza standardami działań Policji wynikającymi z treści Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i orzecznictwa Trybunału zawiera standardy CPT dotyczące zachowań funkcjonariuszy oraz *Europejski Kodeks Etyki Zawodowej Policji*.
- wydanego w grudniu 2013 r. przez Agencję Praw Podstawowych UE podręcznika trenerskiego pt. *Fundamental rights – based police training. A manual for Police trainers*.

Powyższe opracowania zostaną rozpowszechnione w Policji, a sposób ich wykorzystywania zostanie poddany monitoringowi i weryfikacji. Realizacja powyższych rozwiązań przewidziana jest do końca czerwca 2016 r.

n. Oddziaływanie na społeczeństwo

MSW wskazało na potrzebę przeprowadzenia następujących działań (które są planowane do podjęcia w latach 2016–2017):

- edukacja społeczeństwa w zakresie uprawnień Policji oraz przeprowadzenie kampanii promujących zgodne z prawami człowieka modele działania: policjantów i obywateli;
- podniesienie świadomości obywateli w sprawie uprawnień RPO w sprawie badania skarg dotyczących działań Policji.

2. Proceduralne naruszenie art. 2 i 3 Konwencji

Proceduralne naruszenie art. 2 i art. 3 Konwencji w sprawach *Wasilewska i Kałucka p. Polsce*, a także w sprawach *Dzwonkowski, Lewandowski i Lewandowska, Pieniak, Mrozowski, Polanowski* oraz *Karbowniczka p. Polsce* wynikało z braku skutecznego postępowania w sprawie śmierci krewnego skarżących (*Wasilewska i Kałucka p. Polsce*) oraz w sprawie zarzutów skarżących dotyczących złego traktowania przez funkcjonariuszy Policji (*Dzwonkowski, Lewandowski i Lewandowska, Pieniak, Mrozowski, Polanowski* oraz *Karbowniczka p. Polsce*).

Zgodnie z orzecznictwem ETPCz organy państwowe są zobowiązane do podejmowania wszelkich możliwych i uzasadnionych kroków w celu zabezpieczenia materiału dowodowego dotyczącego zajścia, w tym zeznań naocznych świadków oraz opinii biegłych lekarzy³. Szczególne znaczenie ma

³ Wyrok w sprawie *Dzwonkowski p. Polsce*, skarga nr 46702/99, § 62, z dnia 12 kwietnia 2007 r.

ostrożny stosunek do dowodów z zeznań funkcjonariuszy Policji, którzy są zainteresowani wynikiem postępowania oraz zmniejszeniem ich odpowiedzialności⁴. W tym kontekście szczególnie ważne jest więc wprowadzenie nowych rozwiązań o charakterze dowodowym, które cechowałyby się obiektywizmem. Podkreślić należy znaczenie dokumentacji badań lekarskich, która zawsze stanowi jeden z ważniejszych dowodów w postępowaniu przygotowawczym i sądowym oraz przed Trybunałem.

Jeśli chodzi o długość postępowania, która przyczyniała się również do proceduralnego naruszenia Konwencji, warto wspomnieć, że środki generalne w tym zakresie, w szczególności kompleksowa nowelizacja Kodeksu postępowania karnego, zostały przedstawione w kontekście wyroków z grupy spraw *Kudła* (skarga nr 30210/96).

A. Obowiązujący stan prawny

W kontekście wykonywania wyroków w grupie *Dzwonkowski p. Polsce* istotne są uregulowania systemowe polskiego procesu karnego. W pierwszej kolejności wymaga podkreślenia, że kontrola decyzji prokuratorskich w zakresie umorzenia postępowania przygotowawczego oraz odmowy jego wszczęcia należy do sądu. Uchylając postanowienie o umorzeniu lub odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego, sąd wskazuje powody uchylecia i – jeśli zachodzi taka potrzeba – okoliczności, które należy wyjaśnić lub czynności, które należy przeprowadzić. Wskazania te są dla prokuratora wiążące. W przypadku, gdy – po ich przeprowadzeniu – prokurator nadal nie znajduje podstaw do wniesienia aktu oskarżenia, może wydać ponownie decyzję o umorzeniu bądź odmowie wszczęcia postępowania. Wówczas pokrzywdzony ma prawo do zainicjowania postępowania sądowego poprzez wniesienie – zamiast oskarżyciela publicznego – „własnego aktu oskarżenia”. O tym uprawnieniu pokrzywdzony jest każdorazowo informowany.

B. Zmiany legislacyjne

a. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych

Wydano Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 13 września 2012 r. w sprawie badań lekarskich osób zatrzymanych przez Policję. Rozporządzenie doprecyzowało zasady dokumentowania badań lekarskich osób zatrzymanych przez Policję, wprowadziło zasadę obligatoryjnego poddania badaniu lekarskiemu kobiet w ciąży, kobiet karmiących, osób z zaburzeniami psychicznymi, osób chorych zakaźnie oraz nieletnich po spożyciu alkoholu lub innego, podobnie działającego środka. Ponadto uregulowano tryb postępowania wobec osób odmawiających zgody na przeprowadzenie badania lekarskiego lub czynności ratunkowych.

C. Zmiana praktyki

a. Wytyczne Prokuratora Generalnego

W wyniku analizy wyroków ETPCz z grupy spraw *Dzwonkowski p. Polsce* oraz analizy rezultatów przeprowadzonego w Prokuraturze Generalnej monitoringu postępowań przygotowawczych, dotyczących stosowania przemocy przez funkcjonariuszy Policji, Prokurator Generalny uznał za celowe ujednoczenie w skali kraju praktyki prowadzenia takich spraw oraz usunięcie występujących nieprawidłowości.

Realizacji tego celu służą wydane w dniu 27 czerwca 2014 r. *Wytyczne Prokuratora Generalnego w sprawie prowadzenia przez prokuratorów postępowań o przestępstwa związane z pozbawieniem życia oraz z nieludzkiem bądź poniżającym traktowaniem lub karaniem, których sprawcami są funkcjonariusze Policji lub inni funkcjonariusze publiczni*.

⁴ Wyrok w sprawie *Dzwonkowski p. Polsce*, skarga nr 46702/99, § 62, z dnia 12 kwietnia 2007 r.

Wytyczne zobowiązują prokuratorów m.in. do:

- niezwłocznego podjęcia działań po powzięciu z urzędu lub od osoby zawiadamiającej informacji o zaistnieniu przestępstwa;
- osobistego prowadzenia śledztw w tych sprawach (powierzenie Policji lub innym uprawnionym służbom dokonania czynności procesowych może nastąpić jedynie w wyjątkowych wypadkach i w ograniczonym zakresie; kluczowe czynności procesowe przeprowadza wówczas prokurator);
- zapewnienia dynamiki śledztwa oraz koncentracji czynności dowodowych;
- zgromadzenia pełnej dokumentacji związanej z okolicznościami powstania uszczerbku na zdrowiu pokrzywdzonego, a także udzieloną pomocą medyczną w celu przekonującego wyjaśnienia mechanizmu jego powstania.

Ponadto w przypadku ujawnienia okoliczności, które mogłyby wywoływać wątpliwości co do bezstronności prokuratorów jednostki prokuratury, w której z uwagi na właściwość miejscową prowadzone jest śledztwo, kierownik prokuratury nadrzędnej przekazuje sprawę do dalszego prowadzenia innej jednostce prokuratury.

Zgodnie z wytycznymi sprawy dotyczące pozbawienia życia oraz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania, których sprawcami są funkcjonariusze Policji, powinny podlegać szczególnie wnikliwemu nadzorowi służbowemu, którego skuteczność kontroluje się w ramach cyklicznych lustracji przeprowadzanych przez prokuratury nadrzędne.

Departament Postępowania Przygotowawczego Prokuratury Generalnej (dalej DPP) prowadzi stały monitoring postępowań o przestępstwa będące przedmiotem wytycznych. System monitoringu pozwoli na zaobserwowanie skali tego typu przestępczości. Podległe Prokuratorom Apelacyjnym jednostki prokuratur zostały zobowiązane do:

- wysyłania aktualnych informacji o ww. sprawach przy wszczęciu każdego dochodzenia;
- włączania w powyższe informacji odnoszących się do jednostki, która prowadzi postępowanie, numeru i przedmiotu sprawy, krótkiego opisu czynu i kwalifikacji prawnej;
- przeprowadzania cyklicznych badań każdego półrocza, nakierowanych na analizę prawidłowości postępowania oraz zgodności z prawem podejmowanych decyzji;
- przedstawiania notatek z przeprowadzonych badań, razem z wnioskami. Termin wysłania takich notatek upływa 15 lutego i 15 sierpnia każdego roku.

Na koniec każdego półrocza DPP przedstawia Prokuratorowi Generalnemu sprawozdanie z prawidłowości prowadzenia rzeczonych postępowań. Sprawozdania te kierowane są do podległych prokuratur wraz z zaleceniami merytorycznymi.

W podległych jednostkach prokuratury apelacyjnej przygotowano analizę spraw przeprowadzonych w **I połowie 2014 r.**, odnoszących się do tortur, złego traktowania przez personel więzień i aresztów śledczych oraz przez organy ścigania w stosunku do osób aresztowanych i pozbawionych wolności, jak również do spraw związanych z wykorzystaniem nielegalnych metod i nadużyć uprawnień przez funkcjonariuszy Policji podczas przesłuchań. Informacja przekazana przez prokuratury apelacyjne prowadzi do wniosku, że w całym państwie toczyło się **1279 postępowań** przynależnych do tej kategorii.

Pięć aktów oskarżenia wpłynęło do sądów w sprawach dotyczących czynów określonych w:

- art. 231 § 1 Kodeksu karnego (dalej k.k.) (*funkcjonariusz publiczny, który przekraczając swoje uprawnienia lub nie dopełniając obowiązków działa na szkodę interesu publicznego lub prywatnego*) w zbiegu z art. 158 § 1 k.k. (*kto bierze udział w bójce lub pobiciu, w którym naraża się człowieka na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia lub uszkodzenia ciała*) w związku z art. 11 § 2 k.k. (*ten sam czyn może stanowić tylko jedno przestępstwo*) – (dwa przypadki);
- art. 231 § 1 k.k. w zbiegu z art. 157 § 1 k.k. (*uszkodzenie ciała lub zdrowia*) w zbiegu z art. 160 § 1 k.k. (*narażenie na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia lub ciężkiego uszczerbku na zdrowiu*) w związku z art. 11 § 2 k.k. – obszar Prokuratury Apelacyjnej w Gdańsku.

Jak również przestępstwa zawarte w:

- art. 231 § 1 k.k. w zbiegu z art. 155 k.k.;
- art. 231 § 1 k.k. w zbiegu z art. 157 § 2 k.k. w związku z art. 11 § 2 k.k. – z obszaru Prokuratury Apelacyjnej w Warszawie.

157 spraw toczy się, 5 postępowań przygotowawczych jest zawieszonych, **3** sprawy zostały przekazane innym jednostkom organizacyjnym prokuratury, **1** postępowanie zostało zakończone w inny sposób oraz w **1** sprawie wniesiono wniosek o warunkowe umorzenie postępowania.

458 spraw zostało zakończonych umorzeniem postępowania, w tym:

- na podstawie art. 17 § 1 pkt 1 Kodeksu postępowania karnego (dalej k.p.k.) (*czyn nie został popełniony lub brak wystarczających podstaw by podejrzewać, że został popełniony*) – **217 spraw**
- na podstawie art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k. (*czyn nie ma znamion czynu zabronionego lub też prawo przewidyuje, że sprawca nie popełnił przestępstwa*) – **226 spraw**
- na podstawie art. 17 § 1 pkt 5 k.p.k. (*oskarżony zmarł*) – **1 sprawa**
- na podstawie art. 322 § 1 k.p.k. (*jeśli postępowanie nie dostarczyło podstaw do wniesienia aktu oskarżenia, a nie zachodzą warunki określone w art. 324, umarza się śledztwo bez konieczności uprzedniego zaznajomienia podejrzanego z materiałami postępowania i jego zamknięcia*) – **7 spraw**
- na podstawie art. 17 § 1 pkt 1 i 2 k.p.k. – **6 spraw**
- przed wszczęciem, na podstawie art. 17 § 1 pkt 1 k.p.k. – **1 sprawa**

649 spraw zostało zakończonych odmową wszczęcia postępowania, w tym:

- na podstawie art. 17 § 1 pkt 1 k.p.k. – **260 postępowań**
- na podstawie art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k. – **315 postępowań**
- na podstawie art. 17 § 1 pkt 6 k.p.k. (*nastąpiło przedawnienie karalności*) – **4 postępowania**
- na podstawie art. 305 § 1 k.p.k. (*niezwłocznie po otrzymaniu zawiadomienia o przestępstwie organ powołany do prowadzenia postępowania przygotowawczego obowiązany jest wydać postanowienie o wszczęciu, bądź odmowie wszczęcia postępowania*) – **1 postępowanie**

Wśród spraw będących przedmiotem analizy **102** postępowania dotyczyły przestępstwa z art. 247 k.k. (*znęcanie się nad więźniem*), a **82** sprawy przestępstwa z art. 246 k.k. (*bezprawne wymuszanie zeznań*). W większości analizowanych spraw czyny te wypełniały znamiona dwóch lub więcej przestępstw. Większość postępowań będących przedmiotem badania dotyczyła czynów zawartych w art. 231 k.k., najczęściej kwalifikowanych w zbiegu z art. 156 k.k. i art. 157 k.k.

Dane zgromadzone z 9 spośród 11 prokuratur apelacyjnych wskazują na to, że w **II połowie 2014 r.** prowadzono 76 postępowań w związku z przestępstwami odnoszącymi się do pozbawienia życia oraz nieludzkiego lub poniżającego traktowania lub karania, na skutek działań funkcjonariuszy Policji lub innych funkcjonariuszy publicznych, spraw dotyczących przestępstw zawartych w art. 246 k.k. (*użycie siły przez funkcjonariusza publicznego*), art. 247 k.k. (*złe traktowanie osoby pozbawionej wolności*), jak również przestępstw związanych z pozbawieniem życia przez funkcjonariuszy w czasie lub w związku z pełnieniem służby. Te dane, po uzupełnieniu, będą przedmiotem analizy w DPP Prokuratury Generalnej.

W związku z koniecznością zrealizowania wytycznych Komitetu Przeciwko Torturom ONZ, ze względu na *Konwencję w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania lub karania*, Departament Organizacji Pracy i Wizytacji Prokuratury Generalnej implementował możliwość zbierania danych statystycznych dotyczących zawiadomień o popełnieniu przestępstwa, liczby wszczętych postępowań karnych, sposobów ich zakończenia oraz opisów decyzji w sprawach o czyny z art. 231 k.k., art. 246 k.k. i 247 k.k., które odnoszą się do tortur i złego traktowania przez personel więzienia oraz funkcjonariuszy organów ścigania.

Należy również wskazać, że prokuratorzy z DPP współpracują z Biurem Spraw Wewnętrznych Komendy Głównej Policji przy organizacji szkoleń, które odbywają się trzy razy w roku, i w których uczestniczą funkcjonariusze Policji oraz prokuratorzy. Szkolenia te dotyczą sposobu prowadzenia postępowań przedmiotowej kategorii i zagadnień związanych z przestępstwami określonymi w art. 231 k.k. Szkolenia wskazują również na potrzebę szybkiego podejmowania czynności proceduralnych oraz wnikliwej oceny zebranych dowodów.

b. Postępowania dyscyplinarne i karne przeciwko funkcjonariuszom Policji oraz rozpatrywanie skarg na policjantów

Skoordynowanie działań Policji i prokuratury w zakresie równoległego prowadzenia postępowań karnych i dyscyplinarnych

W wyniku przeprowadzonych konsultacji z udziałem przedstawicieli Policji i prokuratury opracowano rozwiązania mające zapewnić bardziej efektywne prowadzenie postępowań dyscyplinarnych w sprawach niewłaściwych zachowań funkcjonariuszy. Należą do nich:

- stworzenie – na podstawie dotychczasowego doświadczenia i praktyki rzeczników – wspólnej bazy wiedzy, która zawierałaby wskazówki, jakiego rodzaju przepisy mogą zostać użyte do kwalifikacji danego rodzaju czynu;
- wyznaczenie rzeczników dyscyplinarnych, którzy zajmowałiby się postępowaniami w sprawach o naruszenie praw człowieka przez policjantów;
- zarekomendowanie wprowadzenia bardziej czytelnych zasad przyznawania dodatków służbowych dla rzeczników dyscyplinarnych (w zależności od nakładu pracy włożonego w przeprowadzenie postępowań dyscyplinarnych w danym okresie);
- zobowiązanie Policji do prowadzenia statystyk postępowań dyscyplinarnych w sprawach o naruszenie praw człowieka przez policjantów, uwzględniających nie tylko liczbę tych postępowań, ale też sposób ich zakończenia;
- zorganizowanie szkoleń dla rzeczników dyscyplinarnych z zakresu kwalifikowania przewinień dyscyplinarnych z innych przepisów niż k.k.;
- włączenie tematyki postępowań dyscyplinarnych do programu cyklicznych narad szkoleniowych organizowanych przez BSW i prokuraturę oraz poszerzenie składu strony policyjnej podczas ww. spotkań o rzeczników dyscyplinarnych;
- opracowanie wspólnie z Prokuraturą Generalną zasad współpracy w zakresie praktyki udostępniania przez prokuraturę materiałów z prowadzonych postępowań karnych, w tym zakresie Minister Spraw Wewnętrznych zwróci się do Prokuratora Generalnego z prośbą o uwzględnienie tej kwestii podczas dalszych prac nad wytycznymi dla prokuratorów, dotyczącymi sposobu prowadzenia postępowań w sprawach naruszeń praw człowieka przez funkcjonariuszy Policji;
- opracowanie projektu wytycznych dla Policji dotyczących zasad prowadzenia czynności wyjaśniających i postępowań dyscyplinarnych;
- organizacja szkoleń lokalnych dla rzeczników dyscyplinarnych z udziałem prokuratorów;
- wprowadzenie zmian legislacyjnych umożliwiających przenoszenie postępowań dyscyplinarnych do jednostek równorzędnych lub do jednostek wyższego szczebla.

Do czasu wprowadzenia tych zmian planowane jest wprowadzenie na podstawie art. 135c ust. 2 Ustawy o Policji praktyki wyłączenia właściwych wyższych przełożonych dyscyplinarnych od udziału w postępowaniach dyscyplinarnych prowadzonych w sprawach naruszeń praw człowieka przez funkcjonariuszy danej jednostki.

- wprowadzenie zmian legislacyjnych polegających na wydłużeniu terminów na przeprowadzenie czynności wyjaśniających i postępowania dyscyplinarnego.

Powyższe rozwiązania zrealizowane będą do końca 2016 r. Działania legislacyjne podejmowane będą zgodnie z harmonogramem prac związanych z nowelizacją Ustawy o Policji.

Dostosowanie standardów postępowań dyscyplinarnych i wyjaśniających do standardów ETPCz

Zgodnie ze standardami przyjętymi przez ETPCz osoba przebywająca pod nadzorem Policji powinna po jego zakończeniu znajdować się w stanie nie pogorszonym w stosunku do tego, w jakim była przyjmowana. Jeżeli opuszczając jednostkę Policji, ma obrażenia fizyczne, których nie miała, przybywając do niej, na państwie ciąży obowiązek wyjaśnienia, w jakich okolicznościach one powstały. W wyrokach, których wykonanie spoczywa na Polsce, Trybunał wskazywał, że jedną z przesłanek

przyznania racji skarżącemu była niemożność wytłumaczenia przez państwo polskie, w jaki sposób powstały obrażenia fizyczne danej osoby.

Zasadne wydaje się więc przyjęcie przez Policję praktyki, aby podczas czynności wyjaśniających i postępowań dyscyplinarnych przedmiotowa kwestia była badana. Na Policji spoczywałby zatem obowiązek dokumentowania, w jaki sposób powstały obrażenia u osoby przebywającej w jednostce Policji lub pod nadzorem Policji (np. za pomocą nagrań monitoringu, precyzyjnej opinii lekarskiej wydanej przez lekarza wezwanego w celu zbadania obrażeń) oraz wykazania, że zostały podjęte działania mające na celu przeciwdziałanie tej sytuacji, ze wskazaniem rodzaju tych działań.

Wdrożenie przedmiotowych rozwiązań przewidziano w terminie marzec–kwiecień 2015 r.

Mechanizm przekazywania informacji skargowych i pozaskargowych do Rzecznika Praw Obywatelskich

Ważnym mechanizmem zapewniającym badanie przez niezależny podmiot informacji o potencjalnych nieprawidłowościach jest obowiązek przekazywania informacji skargowych i pozaskargowych do Rzecznika Praw Obywatelskich (dalej RPO). W ramach tego rozwiązania RPO pełni funkcję niezależnej instytucji badającej niewłaściwe zachowania funkcjonariuszy Policji i Straży Granicznej. Istota tego mechanizmu polega na przekazywaniu RPO dwojakiego rodzaju informacji. Pierwsze to zarzuty dotyczące najpoważniejszych naruszeń praw człowieka, zawarte w skargach ponowionych złożonych przez skarżących w związku z działaniami funkcjonariuszy Policji i Straży Granicznej. Drugie to informacje o zdarzeniach, podczas których w wyniku działania lub zaniechania funkcjonariusza doszło do śmierci, naruszenia wolności seksualnej, nieuzasadnionego użycia środków przymusu lub użycia przemocy. Jako niezależny organ RPO, uzyskawszy powyższe informacje, może zdecydować o zbadaniu konkretnego przypadku, działając na podstawie uprawnień przyznanych mu przez Ustawę o Rzeczniku Praw Obywatelskich. W lipcu 2014 r. opisywany mechanizm przybrał formę aktu prawnego.

W dniu 10 lipca 2014 r. została podpisana decyzja Ministra Spraw Wewnętrznych w sprawie wprowadzenia do stosowania w Policji i Straży Granicznej „Wytycznych w zakresie zasad i trybu przekazywania informacji skargowych i pozaskargowych przez Policję i Straż Graniczną do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich oraz Ministerstwa Spraw Wewnętrznych”.

Istotną zmianą wprowadzoną ww. decyzją do dotychczasowego modelu jest nałożenie na Policję i Straż Graniczną obowiązku przesyłania informacji skargowych i pozaskargowych nie tylko do Biura RPO, ale również do Departamentu Kontroli, Skarg i Wniosków MSW. Służby te zostały ponadto zobowiązane do przesyłania do Departamentu Kontroli, Skarg i Wniosków MSW kwartalnych zestawień dotyczących informacji skargowych i pozaskargowych, obrazujących nie tylko ich liczbę, ale i charakterystykę (rodzaj podnoszonych naruszeń, informacje o prowadzonych postępowaniach karnych i dyscyplinarnych).

Kolejne działania w związku z wdrożeniem nowych rozwiązań powinny polegać na zapewnieniu, że informacje o wszystkich zdarzeniach podlegających zgłaszaniu są przekazywane do RPO. Jednocześnie powinna nastąpić ewaluacja funkcjonowania mechanizmu, której rezultatem powinna być decyzja o wprowadzeniu ewentualnych modyfikacji przyjętych rozstrzygnięć w tym zakresie. Ewaluacja nastąpi w II połowie 2016 r.

c. Wprowadzenie nowych rozwiązań o charakterze dowodowym

W kontekście wyroków ETPCz w sprawach policyjnych istotne znaczenie ma kwestia możliwości dochodzenia swoich praw przez osoby, które kwestionowały sposób przeprowadzenia interwencji, w szczególności skarżyły się na nadużycie siły przez funkcjonariuszy. Do tego typu zdarzeń dochodzi przede wszystkim na terenie jednostek Policji, w których newralgicznymi miejscami są pokoje przesłuchań ofiar i świadków przestępstw oraz pokoje przesłuchań osób zatrzymanych, podejrzewanych i podejrzanych⁵,

⁵ Por. Wyrok w sprawie *Pieniak p. Polsce*, skarga nr 19616/04, § 7, z dnia 24 lutego 2009 r.

a także w policyjnych środkach transportu⁶. W miejscach tych, w obecnym stanie prawnym, nie jest możliwe rejestrowanie obrazu lub dźwięku, o ile nie są w nich przeprowadzane czynności procesowe.

Z uwagi na powyższe należy przeprowadzić dalsze prace analityczne zmierzające do wprowadzenia możliwości rejestrowania obrazu lub dźwięku w tych miejscach. Wskazane miejsca nie stanowią miejsc prywatnych, takich jak lokale mieszkalne, w których rejestrowanie obrazu lub dźwięku mogłoby spotkać się z zarzutem naruszenia prawa do prywatności.

Realizacja rozwiązań przewidziana jest zgodnie z harmonogramem prac związanych z nowelizacją Ustawy o Policji.

d. Reformy mające na celu przyspieszenie postępowań przygotowawczych

Ustawą z dnia 20 lutego 2009 r. (w mocy od dnia 1 maja 2009 r.) znowelizowano Ustawę o skardze na naruszenie prawa strony do postępowania sądowego bez nieuzasadnionej zwłoki z dnia 17 czerwca 2004 r. Zmieniona ustawa przewiduje możliwość wniesienia skargi w przypadku przewlekłości dochodzenia, jeśli naruszenie prawa strony do rozpatrzenia sprawy w postępowaniu przygotowawczym bez zbędnej zwłoki nastąpiło na skutek działań lub bezczynności prokuratora prowadzącego lub nadzorującego takie postępowanie. Zgodnie ze zmienioną ustawą, jeśli skarga na przewlekłość postępowania przygotowawczego jest zasadna, sąd dopuszczający ją może skierować do sądu lub prokuratora prowadzącego lub nadzorującego takie postępowanie wiążące zalecenia co do prowadzenia konkretnych postępowań.

Zgodnie z przepisami z dnia 29 marca 2007 r. (w mocy od dnia 12 lipca 2007 r.) w celu uproszczenia i przyspieszenia postępowania karnego zażalenie na postanowienie o odmowie wszczęcia lub o umorzeniu postępowania powinno być wnoszone bezpośrednio do sądu, a nie poprzez prokuratora (art. 456 § 2 k.p.k.).

Należy również przypomnieć, że zgodnie z odpowiednimi przepisami k.p.k. pokrzywdzony, w przypadku odmowy wszczęcia postępowania lub umorzenia przez prokuratora, może zainicjować postępowanie jako „oskarżyciel posiłkowy”, działając zgodnie z procedurą opisaną w art. 329–330 k.p.k.

Decyzje prokuratorów o niewszczynaniu postępowania przygotowawczego lub jego umorzeniu w sytuacji, gdy pokrzywdzony może zostać oskarżycielem posiłkowym, są przedmiotem ścisłej kontroli ze strony przełożonych, zgodnie z wytycznymi wydanymi przez Prokuraturę Generalną w dniu 30 listopada 2012 r.

Inne środki generalne dotyczące długości postępowania karnego, w szczególności kompleksowa nowelizacja k.p.k., zostały przedstawione w kontekście grupy spraw *Kudła* (skarga nr 30210/96).

e. Wzrost wydajności pracy biegłych w sądach

Nowelizacja z dnia 9 maja 2007 r. (w mocy od dnia 20 czerwca 2007 r.) poszerzyła spektrum instrumentów będących w dyspozycji sądu, służących do dyscyplinowania osób uczestniczących w poszczególnych postępowaniach karnych, m.in. biegłych. Zmieniony art. 285 § 1 k.p.k. przewiduje możliwość nałożenia na biegłego kary pieniężnej za nieusprawiedliwioną nieobecność w wysokości do 10 000 zł.

3. Działania mające na celu zmianę prawa i praktyki w celu wykonania wyroku *Wasilewska i Kałucka p. Polsce*

Dodatkowo, w odniesieniu do zagadnień podniesionych w wyroku *Wasilewska i Kałucka p. Polsce*, należy zwrócić uwagę na następujące grupy przepisów.

⁶ Por. Wyrok w sprawie *Berliński p. Polsce*, skarga nr 27715/95 i 30209/96, § 61, z dnia 20 czerwca 2002 r. Wyrok w sprawie *Dzwonkowski p. Polsce*, skarga nr 46702/99, § 10, z dnia 12 kwietnia 2007 r. Wyrok w sprawie *Karbowniczek p. Polsce*, skarga nr 22339/08, § 54, z dnia 27 września 2011 r.

Regulacje dotyczące m.in. profesjonalnego planowania akcji policyjnych:

- zarządzenie Komendanta Głównego Policji z dnia 6 lutego 2003 r. w sprawie *metod i form działania pododdziałów antyterrorystycznych oraz komórek minersko-pirotechnicznych jak również z bezpośrednich ustaleń ze zleceńdawcą działań bojowych przy akceptacji prowadzącego sprawę prokuratora*;
- wytyczne Komendanta Głównego Policji z dnia 20 kwietnia 2005 r. w sprawie *ochrony bezpieczeństwa osobistego policjantów oraz osób postronnych podczas zatrzymywania osób poruszających się pojazdami*;
- zarządzenie Komendanta Głównego Policji z dnia 30 czerwca 2006 r. w sprawie *metod i form wykonywania przez Policję czynności operacyjno-rozpoznawczych*;
- zarządzenie Komendanta Głównego Policji z dnia 15 lutego 2012 r. w sprawie *niektórych form organizacji i ewidencji czynności dochodzeniowo-śledczych Policji oraz przechowywania przez Policję dowodów rzeczowych uzyskanych w postępowaniu karnym*;
- wytyczne Komendanta Głównego Policji z dnia 15 lutego 2012 r. w sprawie *wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów*;
- zarządzenie Komendanta Głównego Policji z dnia 24 września 2014 r. w sprawie *metod i form przygotowania i realizacji działań policji w związku ze zdarzeniami kryzysowymi*.

Przepisy te odnoszą się do planowania i realizacji akcji policyjnych. Określają m.in. formy organizacyjne działań policyjnych stosowane w trakcie realizacji zadań związanych z obsługą zdarzeń kryzysowych, kompetencje policjantów dowodzących działaniami policyjnymi, tryb tworzenia sztabów na potrzeby działań policyjnych i ich zadania, zasady opracowywania planów dowódców działań policyjnych, kwestie podziału ról i zakresu kompetencji, a także zaplecza logistycznego, medycznego i technicznego. Oznacza to, że akcje policyjne, takie jak wskazana w sprawie *Wasilewska i Kałucka p. Polsce*, są obecnie szczegółowo planowane również od strony logistycznej, technicznej i medycznej.

Regulacje dotyczące m.in. umundurowania policjantów podczas akcji policyjnych:

- o zarządzenia Komendanta Głównego Policji: nr 1066 z dnia 6 grudnia 2006 r. i nr 475 z dnia 7 maja 2008 r. *zmieniające zarządzenie w sprawie określenia norm wyposażenia jednostek, komórek organizacyjnych Policji i policjantów oraz szczegółowych zasad jego przyznawania i użytkowania*;
- o Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 20 maja 2009 r. w sprawie umundurowania policjantów.

Grupa przywołanych przepisów wprowadziła nowe typy umundurowania z czytelnymi fluorescencyjnymi oznaczeniami z napisem POLICJA oraz kamizelki ostrzegawcze z elementami odbłaskowymi.

Istotne znaczenie w kontekście przeciwdziałania niewłaściwym zachowaniom funkcjonariuszy ma właściwe dokumentowanie czynności zatrzymania. W tym celu KGP opracowała modyfikację obowiązującego druku protokołu zatrzymania osoby ze szczególnym uwzględnieniem podstaw prawnych tzw. zatrzymania procesowego. Jednocześnie zwrócono uwagę na wymienione w tym protokole uprawnienia osoby zatrzymanej, wynikające z przepisów prawa.

Warto wspomnieć o wdrożeniu w 2011 r. Wytycznych nr 1 Komendanta Głównego Policji w sprawie *sposobu postępowania przy naprawianiu szkód w mieniu, powstałych w wyniku siłowego pokonywania przez policjantów przeszkód utrudniających lub uniemożliwiających przeprowadzenie czynności służbowych*. Dokument ten dotyczy sytuacji działania Policji niezgodnego z prawem, w szczególności wystąpienia oczywistej omyłki przy działaniu policjantów. Wytyczne pozwalają na pozaprocesowe rozwiązywanie sytuacji, kiedy doszło do szkody wyrządzonej przez funkcjonariuszy Policji.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki o charakterze indywidualnym nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że zaplanowane, a także podjęte już środki generalne zapobiegną naruszeniom podobnym do naruszeń stwierdzonych w grupie spraw *Dzwonkowski* oraz że będą one wystarczające, by stwierdzić, że Polska wypełni swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

8. Raport z wykonania wyroków w sprawach *Frasik i Jaremowicz p. Polsce* przekazany w dniu 9 października 2015 r.

Opis spraw

Frasik, skarga nr 22933/02, wyrok z dnia 5/01/2010, ostateczny w dniu 5/04/2010

Jaremowicz, skarga nr 24023/03, wyrok z dnia 5/01/2010, ostateczny w dniu 5/04/2010

Skarżący Rafał Frasik i Paweł Jaremowicz przebywali w zakładach karnych – skarżący Frasik odbywał karę pozbawienia wolności za gwałt i groźby kierowane pod adresem swojej wieloletniej partnerki; skarżący Jaremowicz odbywał karę pozbawienia wolności za usiłowanie włamania. Odpowiednio w kwietniu 2001 r. i czerwcu 2003 r. skarżący zwrócili się do właściwych władz, aby te wyraziły zgodę na zawarcie związków małżeńskich w zakładzie karnym.

W 2001 r. w odpowiedzi na wniosek skarżącego Frasika sąd nie wyraził zgody na zawarcie małżeństwa z uwagi na powódzenie postępowania. W opinii sądu wniosek ten miał na celu skorzystanie przez narzeczoną skarżącego z prawa do odmowy składania zeznań przeciwko niemu. W sprawie *Jaremowicz* w czerwcu 2003 r. skarżący i inna osadzona zwrócili się do sądu okręgowego z prośbą o wydanie zezwolenia na zawarcie małżeństwa. Sąd odmówił, wskazując w uzasadnieniu powody, które w żadnym razie nie dotyczyły bezpieczeństwa zakładu karnego bądź zapobiegania naruszeniu porządku. Sąd ograniczył się do oceny charakteru i jakości związku skarżącego z M.H. Sąd stwierdził, że skoro skarżący oraz M.H. (początkowo także pozbawiona wolności w tej samej placówce) nie mogli udowodnić swojej znajomości jako istniejącej przed ich pobytym w zakładzie karnym, to taka znajomość była „nielegalna”. Ponadto sąd uznał, że okoliczności, w których nawiązała się więź pomiędzy parą, miały miejsce w „zakładzie karnym” i miały charakter „z pewnością nielegalny” – wg sądu oznaczało to, że więź ta była „bardzo powierzchowna” i „niewskazana” z punktu widzenia resocjalizacji skarżącego.

Europejski Trybunał uznał, że w tych sprawach nie udało się znaleźć równowagi między różnymi interesami społecznymi a indywidualnymi w sposób zgodny z Konwencją. W rezultacie zastosowane środki naruszyły istotę prawa skarżących do zawarcia związku małżeńskiego. W opinii Trybunału naruszenie Konwencji spowodowane zostało raczej brakiem powściągliwości odpowiednich władz krajowych w wykonywaniu władzy dyskrecjonalnej, jak również tym, że nie znaleziono równowagi między różnymi interesami społecznymi i indywidualnymi w sposób zgodny z Konwencją niż brakiem szczegółowych zasad dotyczących zawierania związku małżeńskiego w zakładach karnych. Nawet jeśli działanie sądu nakierowane było na zapewnienie odpowiedniego przebiegu postępowania, to nie uwzględniono zachowania odpowiedniej równowagi celem poszanowania podstawowych praw skarżących wynikających z Konwencji (naruszenia art. 12 Konwencji).

Sprawy te dotyczą ponadto braku skutecznego środka odwoławczego. W szczególności w sprawie *Frasik* brak było odpowiednich procedur, które umożliwiłyby skarżącemu odwołanie się lub podważenie w inny sposób decyzji o odmowie przyznania mu prawa do zawarcia małżeństwa w areszcie. W kontekście sprawy *Jaremowicz*, mimo iż skarżący uzyskał zezwolenie na ślub ok. 5 miesięcy po złożeniu wniosku, Trybunał stwierdził, że opóźnienie to było nadmierne i nie można powiedzieć, że zaoferowano skarżącemu niezbędną pomoc, tj. szybką decyzję co do istoty roszczenia (naruszenie art. 13 Konwencji).

W przypadku sprawy *Frasik* Trybunał stwierdził również nadmierną długość i opóźnienie rozpoznania jego zażalenia dotyczącego jego tymczasowego aresztowania (naruszenie art. 5 § 4 Konwencji).

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Trybunał przyznał skarżącym słuszne zadośćuczynienie za poniesione szkody niematerialne.

Frasik

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	5 000 euro	1 500 euro	6 500 euro
Termin płatności: 05/07/2010 Wyplacono: 15/07/2010 Zwłoka została spowodowana brakiem kontaktu ze skarżącym. Kwota zadośćuczynienia została przekazana do komórki prawnej MSZ w celu ustanowienia depozytu sądowego, a następnie pieniądze przekazano pełnomocnikowi skarżącego.			

Jaremowicz

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	1 000 euro	1 500 euro	2 500 euro
Termin płatności: 05/07/ 2010		Wyplacono: 21/06/2010	

2. Środki indywidualne

W dniu 7 maja 2002 r. skarżący Frasik został skazany na 3 lata pozbawienia wolności, a zatem przestał podlegać ograniczeniom związanym ze statusem tymczasowo aresztowanego. W sprawie *Jaremowicz* skarżący uzyskał zgodę na zawarcie związku małżeńskiego, z której nie skorzystał.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Naruszenie art. 12 Konwencji

A. Ramy prawne

Przede wszystkim należy podkreślić, że postanowienia Kodeksu karnego wykonawczego nie ograniczają prawa więźniów lub osób tymczasowo aresztowanych do zawarcia związku małżeńskiego. Odpowiednie postanowienia – w odniesieniu do prawa do zawarcia małżeństwa przez każdego człowieka – zawiera Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2012 r. poz. 788; dalej k.r.o.) z dnia 25 lutego 1994 r. oraz *Prawo o aktach stanu cywilnego* (Dz.U. z 2011 r. Nr 212, poz. 1264) z dnia 29 września 1986 r. Ponadto w art. 58 ust. 3 Ustawy *Prawo o aktach stanu cywilnego* przewidziano możliwość zawarcia małżeństwa przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego poza budynkiem urzędu.

Należy wskazać, że w praktyce, aby zawrzeć związek małżeński w jednostce penitencjarnej, wymagana jest zgoda kierownika tejże jednostki, tj. dyrektora zakładu karnego bądź aresztu. Ponadto w przypadku osób zatrzymanych wymagane jest także otrzymanie zgody organu, pod dyspozycją którego pozostaje osoba zatrzymana (np. prokuratora).

B. Praktyka władz krajowych

Źródłem naruszenia art. 12 Konwencji w powyższych sprawach zdaje się być nieprawidłowa praktyka władz krajowych. Stanowisko to zostało potwierdzone przez władze już na etapie postępowania karnego w sprawie skarżącego Frasika, w której Sąd Najwyższy stwierdził, że odmowa wydania zgody na zawarcie związku małżeńskiego wraz z jej uzasadnieniem stanowi naruszenie Konwencji. W celu zapobieżenia podobnym naruszeniom władze podjęły szereg środków o charakterze upowszechniającym.

W kontekście powyższego należy zaznaczyć, że oba wyroki zostały przetłumaczone i opublikowane na stronie MS (www.ms.gov.pl). Ponadto w 2011 r. MS przygotowało specjalną publikację zawierającą

analizę wiodącego orzecznictwa w sprawach polskich – „*Standardy ochrony praw człowieka w prawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*”; publikacja ta odnosi się także do obu omawianych wyroków. Publikacja ta została nieodpłatnie rozpowszechniona wśród wszystkich sędziów oraz prokuratorów.

Od 2012 r. informacje o każdym naruszeniu Konwencji stwierdzonym przez Trybunał, które dotyczą praktyki sądów krajowych, przesyłane są do prezesa właściwego sądu oraz prezesa sądu wyższej instancji, jak również do właściwej prokuratury.

Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury w dalszym ciągu podejmuje działania mające na celu rozpowszechnienie orzecznictwa Trybunału wśród sędziów i prokuratorów, zarówno w ramach szkolenia wstępnego, jak i jego kontynuacji. Należy zwrócić uwagę na cykl szkoleń o charakterze systemowym, który został zainicjowany w 2012 r. Szkolenia te mają na celu przedstawienie sędziom i prokuratorom informacji dotyczących najczęstszych naruszeń Konwencji stwierdzonych przez Trybunał w sprawach przeciwko Polsce w odniesieniu do spraw z zakresu wymiaru sprawiedliwości. Projekt ten jest w toku; każdego roku ok. 500–600 sędziów oraz prokuratorów bierze w nim udział. Ostatecznie w ciągu 5–7 lat wszyscy sędziowie sądów powszechnych oraz prokuratorzy powinni odbyć takie szkolenie. Program szkolenia obejmuje m.in. informacje dotyczące standardów Trybunału w zakresie praw osób pozbawionych wolności, w szczególności – prawa do zawarcia małżeństwa.

Wyroki Trybunału rozpowszechnione zostały także wśród funkcjonariuszy służby więziennej oraz innych pracowników. Przedstawiane są także podczas spotkań szkoleniowych z przedstawicielami jednostek organizacyjnych Służby Więziennej. Orzecznictwo Trybunału jest również przedmiotem szkoleń dla funkcjonariuszy Służby Więziennej oraz pracowników. Wyroki Trybunału są udostępniane także osobom zatrzymanym oraz aresztowanym.

2. Naruszenie art. 13 Konwencji

Trybunał stwierdził, że prawdą jest, iż skarżący Jaremowicz ostatecznie uzyskał zgodę na zawarcie małżeństwa, a także to, iż skarżący miał możliwość, i tak też uczynił, odwołania się od początkowej odmowy sądu penitencjarnego. Jednakże procedura ta trwała prawie 5 miesięcy, a żadne orzeczenie w sprawie jego odwołania nie zostało wydane do czasu, kiedy władze więzienne w końcu zmieniły swoją pierwotną decyzję, a wówczas zażalenie stało się bezprzedmiotowe. Dlatego też nie można stwierdzić, aby w przedmiotowej sprawie procedura ta przyniosła wnioskodawcy wymagany efekt, tzn. szybką decyzję w sprawie istoty jego zarzutu naruszenia art. 12 Konwencji.

W świetle obowiązujących obecnie przepisów osoba zatrzymana, w sytuacji jak Pan Frasik w czasie wystąpienia okoliczności sprawy, która chce zawrzeć związek małżeński, musi otrzymać zgodę kierownika jednostki penitencjarnej i zgodę organu, do dyspozycji którego pozostaje (tj. prokuratora lub sądu).

W przypadku odmowy udzielenia zgody przez kierownika zakładu penitencjarnego skarżący, na podstawie art. 6 i 7 Kodeksu karnego wykonawczego, może złożyć skargę do wyższych organów w Służbie Więziennej lub odpowiednio do sądu penitencjarnego. W razie odmowy organu, do dyspozycji którego pozostaje skazany, może on zaskarżyć decyzję wymienionego organu do sądu lub prokuratora nadrzędnego.

W odniesieniu do powyższego Rząd jest zdania, że opisane wcześniej środki podnoszące świadomość są wystarczające dla naprawienia braków stwierdzonych przez Trybunał w sprawach *Frasik* i *Jaremowicz*. Przedstawione niżej statystyki potwierdzają, że problem został rozwiązany.

Dane przedstawione przez Centralny Zarząd Służby Więziennej potwierdzają, że naruszenia stwierdzone przez Trybunał w wyrokach w sprawach *Frasik* i *Jaremowicz* są raczej odosobnione. Zgodnie z powyższymi danymi w latach 2013–2014 wniesiono 393 wnioski o wydanie zgody na zawarcie związku małżeńskiego w jednostkach penitencjarnych (5 z nich dotyczyło osób tymczasowo aresztowanych). Tylko w jednym z tych 393 przypadków kierownik jednostki penitencjarnej odmówił wydania zgody. Wnioskodawca zaskarżył powyższą decyzję do właściwego sądu penitencjarnego. W dwóch innych przypadkach organy, do dyspozycji których pozostawały osoby tymczasowo aresztowane, odmówiły wydania zgody. Powyższe statystyki wyraźnie wskazują, że problem niewydawania zgody na zawarcie związku małżeńskiego w jednostkach penitencjarnych pojawia się rzadko.

3. Naruszenie art. 5 § 4 Konwencji w sprawie *Frasik*

Naruszenie prawa do bezzwłocznego ustalenia przez sąd legalności pozbawienia wolności (art. 5 § 4): Przedmiotowa sprawa przejawia podobieństwa do sprawy *Baranowski p. Polsce* (skarga nr 28358/95, wyrok z dnia 28 marca 2010, rezolucja końcowa Komitetu Ministrów RE CM/ResDH(2011)139).

Ponadto Rząd chciałby poinformować, że dnia 1 lipca 2015 r. weszła w życie nowelizacja art. 252 Kodeksu postępowania karnego. Zmieniony przepis podaje jasny, 7-dniowy termin dla sądu II instancji na rozpatrzenie zażalenia na postanowienie w przedmiocie tymczasowego aresztowania.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że przyjęte środki generalne będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

9. Plan działań dotyczący wykonania wyroków z grupy *Fuchs p. Polsce* przekazany w dniu 27 kwietnia 2015 r.

Opis spraw

Sprawy dotyczą przewlekłości postępowań dotyczących obywatelskich praw i obowiązków przed organami administracji oraz sądami administracyjnymi (naruszenie art. 6 § 1 Konwencji).

Europejski Trybunał Praw Człowieka (dalej Trybunał lub ETPCz) stwierdził, że przewlekłość postępowań w niniejszych sprawach wynikała z beczynności organów administracji (w tym również organów administracji samorządowej), które rozpatrywały sprawy skarżących, odwołania od decyzji administracyjnych oraz skargi na beczynność organów.

Ponadto w sprawie *Wesołowska* Trybunał uznał, że skarga na beczynność organów administracyjnych przed Naczelnym Sądem Administracyjnym (dalej NSA) oraz przed wojewódzkimi sądami administracyjnymi (dalej wsa) nie jest skuteczna, gdyż przedmiotowe postępowania toczyły się przez prawie 15 lat, mimo że skarga taka była kilkakrotnie wnoszona przez skarżącego oraz biorąc pod uwagę, że skargi takie były uznawane przez właściwe sądy za zasadne (naruszenie art. 13 Konwencji).

I. Środki indywidualne

Większość spraw, w których postępowanie toczone się przed organami i sądami krajowymi zostało zakwestionowane w wyrokach Trybunału, została już zakończona.

II. Środki generalne

Prawny obowiązek terminowego działania przez organy administracji publicznej

Zgodnie z polskimi przepisami organy administracji publicznej powinny działać w sprawie wnikliwie i szybko, posługując się możliwie najprostszymi środkami prowadzącymi do jej załatwienia (art. 12 § 1 Kodeksu postępowania administracyjnego, dalej k.p.a.).

Art. 35 § 1 k.p.a. przewiduje, iż organy administracji publicznej powinny załatwiać sprawy bez zbędnej zwłoki. Oznacza to załatwienie sprawy w możliwie najkrótszym czasie, nie później niż w ciągu

miesiąca w przypadku spraw wymagających postępowania wyjaśniającego lub nie później niż w ciągu 2 miesięcy w przypadku spraw szczególnie skomplikowanych.

Art. 36 § 1 k.p.a. przewiduje, iż o każdym przypadku niezakończenia sprawy w terminie określonym w art. 35 lub w przepisach szczególnych organ administracji publicznej jest obowiązany zawiadomić strony, podając przyczyny zwłoki i wskazując nowy termin zakończenia sprawy.

Przekroczenie terminów wskazanych w przepisach oznacza, iż mamy do czynienia z bezczynnością organu, co w znacznym stopniu przyczynia się do przewlekłości postępowania. Polskie prawo przewiduje możliwość złożenia skargi na bezczynność organu w sytuacji, gdy strona uzna, że organ nie podejmuje czynności wynikających z obowiązków określonych w procedurze administracyjnej.

Organizacja oraz funkcjonowanie sądownictwa administracyjnego

Organizacja i funkcjonowanie systemu sądownictwa administracyjnego, a także zakres właściwości sądów administracyjnych są uregulowane w ustawach *Prawo o ustroju sądów administracyjnych* oraz *Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi*, które weszły w życie w dniu 1 stycznia 2004 r. Powyższe ustawy wprowadziły dwuinstancyjny system sądownictwa administracyjnego (nowo utworzone wsą oraz NSA). W obecnej chwili istnieje 16 wsą.

Zgodnie z art. 3 *Prawa o ustroju sądów administracyjnych* sprawy należące do właściwości sądów administracyjnych rozpoznają, w I instancji, wsą. NSA sprawuje nadzór nad działalnością wsą w zakresie orzekania w trybie określonym ustawami, a w szczególności rozpoznaje środki odwoławcze od orzeczeń tych sądów i podejmuje uchwały wyjaśniające zagadnienia prawne oraz rozpoznaje pozostałe sprawy należące do właściwości NSA na mocy innych ustaw.

1. Środki zmierzające do skrócenia czasu trwania postępowań administracyjnych i postępowań przed sądami administracyjnymi

A. Nadzór Prezesów wojewódzkich sądów administracyjnych

Prezesi wsą, wiceprezesi i przewodniczący wydziałów w tych sądach, stosownie do § 11 Rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 18 września 2003 r. w sprawie szczegółowego trybu wykonywania nadzoru nad działalnością administracyjną wojewódzkich sądów administracyjnych (Dz.U. Nr 169, poz. 1645) sprawują nad nimi nadzór w szczególności poprzez:

- analizowanie stanu zaległości i sprawności postępowania w poszczególnych wydziałach;
- kontrolowanie zasad przydzielania spraw poszczególnym sędziom, ustalania terminów rozpraw oraz obciążenia rozpraw i posiedzeń sprawami;
- kontrolowanie wykonywania przez przewodniczących wydziałów ich obowiązków nadzorczych.

Zgodnie z § 13 Rozporządzenia w sprawie szczegółowego trybu wykonywania nadzoru nad działalnością administracyjną wojewódzkich sądów administracyjnych prezes wsą w terminie do dnia 28 lutego każdego roku przedkłada Prezesowi NSA własny zbiorczy plan zadań nadzorczych w zakresie poprawy sprawności postępowania i likwidacji nagromadzenia spraw. Plan ten jest badany w Biurze Orzecznictwa NSA, które może zażądać jego uzupełnienia oraz wnieść do planu zarzuty i wiążące uwagi.

B. Działania nadzorcze

Podjęte działania nadzorcze polegają w głównej mierze na:

- przeprowadzaniu wizytacji i lustracji wsą;
- analizie sprawozdań z podjętych przez prezesów wsą działań lustracyjnych w zakresie spraw trwających powyżej 12 miesięcy (tzw. spraw starych) oraz sprawozdań dotyczących podjętych przez wsą czynności po uprawomocnieniu się orzeczeń;
- analizie sprawozdań nadesłanych przez prezesów wsą dotyczących spraw zawieszonych;
- opracowaniu analiz dotyczących sprawności postępowania;

- kontroli spraw, w których złożono skargi na przewlekłość postępowania.

W ramach wizytacji badana jest przede wszystkim sprawność postępowania, w tym przygotowanie posiedzeń, terminowość sporządzania uzasadnień, podejmowanie czynności w toku postępowania międzyinstancyjnego, wykonywanie czynności po uprawomocnieniu się orzeczenia. Badane są również podstawy i przyczyny odroczeń rozpraw, odroczeń publikacji orzeczeń, a także podstawy i przyczyny zawieszania postępowań.

Niezależnie od powyższego Biuro Orzecznictwa NSA prowadzi stały nadzór nad sprawami „starymi”, tj. trwającymi powyżej 12 miesięcy.

C. Główny Urząd Nadzoru Budowlanego

Podsekretarz stanu w Ministerstwie Infrastruktury i Rozwoju udzielił informacji, że na podstawie art. 82b ustawy z dnia 7 lipca *Prawo budowlane* prowadzony jest elektroniczny rejestr wniosków o pozwolenie na budowę i decyzji w tych sprawach.

Elektroniczny rejestr wniosków o pozwolenie na budowę i decyzji o pozwoleniu na budowę, działający w oparciu o system RWD, jest administrowany przez Naczelnego Inspektora Nadzoru Budowlanego i znajduje się na serwerach Głównego Urzędu Nadzoru Budowlanego. Głównym celem przedmiotowego rejestru jest nadzór nadrzędnych organów nad szybkością wydawania decyzji dotyczących pozwoleń budowlanych. Mając to na uwadze, system został stworzony w sposób, który umożliwia organom nadrzędnym szybkie i łatwe sprawdzenie czasu, w którym podległe organy administracji architektonicznej i budowlanej wydają decyzje w przedmiocie pozwoleń budowlanych.

Ponadto należy wskazać, że wspomniany wyżej system elektroniczny zaczął działać w urzędach wojewódzkich 1 lutego 2007 r. Ze względu na to, że działanie systemu poprawiło aktywność Głównego Urzędu Nadzoru Budowlanego w kwestii monitorowania szybkości wydawania pozwoleń budowlanych przez organy wojewódzkie, w 2013 r. do systemu włączono również działania organów powiatowych, które do tej pory przechowywały rejestry w formie drukowanej; przekazywane następnie organom nadrzędnym.

W rezultacie system może generować zestawienia danych dotyczących przeciętnego czasu postępowania, od daty wypełnienia wniosku o pozwolenie na budowę aż do daty wydania decyzji w tej sprawie; zestawienie obejmuje dane z 2013 i 2014 r. W 2013 r. przeciętny czas takiego postępowania wynosił 37 dni; w 2014 r. procedura trwała 39 dni.

Prowadzony przez Główny Urząd Nadzoru Budowlanego rejestr skarg i wniosków gromadzi dane dotyczące skarg zgodnie z podziałem na: skargi na działania organów (administracji architektoniczno-budowlanej i nadzoru budowlanego), skargi na przewlekłość (bezczyność organów), skargi na pracowników, zarzuty w sprawie podjętych rozstrzygnięć administracyjnych i inne. Z przesłanego zestawienia wynika, że liczba skarg na przewlekłość (bezczyność) od 2010 r. maleje i przedstawia się następująco:

	Skargi na przewlekłość (bezczyność) organów administracji architektoniczno-budowlanej	Skargi na przewlekłość (bezczyność) organów administracji architektoniczno-budowlanej uznane za zasadne	Skargi na przewlekłość (bezczyność) organów nadzoru budowlanego	Skargi na przewlekłość (bezczyność) organów nadzoru budowlanego uznane za zasadne
2010	41	6	317	103
2011	32	15	271	69
2012	25	12	201	57
SUMA	98	33	789	229

D. Odpowiedzialność majątkowa funkcjonariuszy za rażące naruszenie prawa

W dniu 17 maja 2011 r. weszła w życie Ustawa z dnia 20 stycznia 2011 r. o odpowiedzialności majątkowej funkcjonariuszy publicznych za rażące naruszenie prawa (Dz.U. Nr 34, poz. 173). Wprowadza ona procedury umożliwiające dochodzenie roszczeń regresowych od funkcjonariuszy publicznych przez Skarb Państwa, jednostki samorządu terytorialnego lub inne podmioty, które wypłaciły odszkodowanie za szkodę wyrządzoną przy wykonywaniu władzy publicznej, za działania lub zaniechania prowadzące do rażącego naruszenia prawa. Można oczekiwać, iż ustawa ta wpłynie na wykonywanie zadań przez funkcjonariuszy publicznych.

2. Środki krajowe

W następstwie orzeczeń ETPCz Polska wprowadziła dodatkowo, obok istniejącej skargi na bezczynność organu, środek służący do reakcji na naruszenie prawa do rozpatrzenia sprawy w rozsądnym terminie, zarówno w odniesieniu do postępowań przed organami administracji publicznej, jak i przed sądami administracyjnymi.

A. Skarga na przewlekłość postępowania przed sądami administracyjnymi

Regulacje dotyczące zwalczania przewlekłości postępowań administracyjnych są zawarte również w ustawie z dnia 30 sierpnia 2002 r. *Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi*.

W świetle przytoczonej wyżej ustawy sąd – uwzględniając skargę na bezczynność lub przewlekłe prowadzenie postępowania przez organy określone w art. 3 § 2 pkt 1–4a niniejszej ustawy – zobowiązuje organ do wydania w określonym terminie aktu, interpretacji albo do dokonania czynności, lub do stwierdzenia, albo uznania uprawnienia lub obowiązku wynikających z przepisów prawa. Równocześnie sąd stwierdza, czy bezczynność organu lub przewlekłe prowadzenie postępowania miały miejsce z rażącym naruszeniem prawa (§ 1a). W sytuacji opisanej w § 1 sąd może ponadto orzec z urzędu lub na wniosek strony o wymierzeniu organowi grzywny (w wysokości określonej w art. 154 § 6 [§ 2]).

Przy rozpoznawaniu skargi na przewlekłość postępowania wszystkie działania organów w danej sprawie powinny być przedmiotem oceny. Biorąc pod uwagę roszczenia o odszkodowanie, strona może być zainteresowana rozstrzygnięciem, które potwierdzałoby nieprawidłowości w postępowaniu organu. Domaganie się prawa do odszkodowania jest zależne od otrzymania prawomocnego orzeczenia lub ostatecznej decyzji, co wynika z art. 4171 § 3 Kodeksu cywilnego.

20 lutego 2015 r. Sejm przyjął ustawę o zmianie ustawy – *Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi*. Jej przepisy przewidują modyfikację art. 154 § 1 i dodanie nowej jednostki tekstu – § 7.

Zgodnie z art. 154 § 1 rzeczony ustawy, w razie niewykonania wyroku uwzględniającego skargę na bezczynność lub przewlekłe prowadzenie postępowania, strona, po uprzednim pisemnym wezwaniu właściwego organu do wykonania wyroku lub załatwienia sprawy, może wnieść skargę w tym przedmiocie, żądając wymierzenia temu organowi grzywny. Uwzględniając skargę, sąd może przyznać od organu na rzecz skarżącego sumę pieniężną w wysokości połowy kwoty określonej w art. 154 § 6 (art. 154 § 7). Zgodnie z art. 154 § 6 rzeczony ustawy grzywnę, o której mowa w § 1, wymierza się do wysokości dziesięciokrotnego przeciętnego wynagrodzenia miesięcznego w gospodarce narodowej w poprzednim roku, ogłaszanego przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego na podstawie odrębnych przepisów.

Poza wymienionymi wyżej środkami Prezes NSA oraz składy orzekające w sądach administracyjnych mają kompetencje do informowania organów nadrzędnych o znaczących naruszeniach prawa lub okolicznościach, które mają wpływ na powstanie tych naruszeń, zauważonych w czasie rozpoznawania spraw. Jest to dodatkowy środek, który pozwala sądom administracyjnym wprowadzić przymus monitorowania przedmiotowych regulacji przez organy administracji publicznej w postępowaniu administracyjnym.

W Informacji na temat aktywności sądów administracyjnych w 2013 r. wskazano, że „mimo że w latach poprzednich decyzje dotyczące rażącej przewlekłości postępowania w sprawach organów

nadzoru budowlanego były dominujące, należy podkreślić, że w 2013 r. wydano zaledwie jedną taką decyzję”.

W kolejnej części Informacji wskazano, że „należy odnotować spadek liczby decyzji w porównaniu z 2012 r.; ponadto nastąpił znaczący spadek decyzji wskazujących na przewlekłość postępowania”. Powyższe może prowadzić do wniosku, że uwagi sądu w kwestii odstępstw od normy mają wpływ na dyscyplinowanie administracji, jeśli chodzi o przestrzeganie zasad procedury administracyjnej.

Przedstawione materiały prowadzą do wniosku, że opisane wyżej działania sądów administracyjnych w kwestii dyscyplinowania organów administracji publicznej poprzez instytucję informowania i grzywny wywierają pozytywny wpływ na ochronę praw jednostek. Nakładanie grzywny na organ w przypadku niewypełnienia obowiązku lub przedstawianie sygnalizowanej decyzji organowi nadrzędnemu stanowi gwarancję, że organy nie pozostaną bezkarne.

Należy podkreślić aktywność sądów administracyjnych w kwestii nakładania grzywny na podstawie art. 149 Ustawy o postępowaniu przed sądami administracyjnymi. Skutki działań podejmowanych przez sądy administracyjne w tym zakresie prowadzą do co prawda niewielkiej, lecz stabilnej poprawy funkcjonowania administracji publicznej (np. w obszarze działań organów nadzoru budowlanego w stosunku do bezczynności organu i przewlekłości postępowania); wskazują na celowość konstytucyjnych i ustawowych rozwiązań. Należy również wskazać, że organy nadzorcze, wymienione w art. 155 § 2 Ustawy o postępowaniu przed sądami administracyjnymi, reagują konstruktywnie na nieprawidłowości sygnalizowane przez sądy.

W dniu 17 czerwca 2004 r. przyjęto Ustawę o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki. Jej przepisy znajdują również zastosowanie do postępowania przed sądami administracyjnymi.

W dniu 1 maja 2009 r. weszła w życie nowelizacja Ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez zbędnej zwłoki, która wprowadziła m.in. obowiązek zasądzenia sumy pieniężnej w przypadku uwzględnienia skargi na przewlekłość, ustalając jej granice od 2000 zł do 20 000 zł.

Liczba skarg na przewlekłość postępowania w porównaniu w liczbą postępowań sądowo-administracyjnych przed sądem I i II instancji jest niewielka. W 2010 r. wpłynęło ogółem 121 skarg na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez wsą i 16 skarg na NSA. Rozpatrzono 108 skarg dotyczących wsą i 14 skarg dotyczących NSA. Uwzględniono 14 skarg i przyznano łącznie 33 000 zł od Skarbu Państwa.

B. Skarga na przewlekłość postępowania przed organami administracji publicznej

W dniu 11 kwietnia 2011 r. weszła w życie Ustawa z dnia 3 grudnia 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania administracyjnego oraz ustawy – *Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi* (Dz.U. z 2011 r. Nr 6, poz. 18).

Powyższa nowelizacja nadała nowe brzmienie art. 37 k.p.a., który, po kolejnej nowelizacji z dnia 20 stycznia 2011 r., obecnie stanowi:

Art. 37.

§ 1. Na niezadowolony sprawy w terminie określonym w art. 35, w przepisach szczególnych, ustalonym w myśl art. 36 lub na przewlekłe prowadzenie postępowania stronie służy zażalenie do organu wyższego stopnia, a jeżeli nie ma takiego organu – wezwanie do usunięcia naruszenia prawa.

§ 2. Organ wymieniony w § 1, uznając zażalenie za uzasadnione, wyznacza dodatkowy termin zadowolania sprawy oraz zarządza wyjaśnienie przyczyn i ustalenie osób winnych niezadowolania sprawy w terminie, a w razie potrzeby także podjęcie środków zapobiegających naruszaniu terminów zadowolania spraw w przyszłości. Organ stwierdza jednocześnie, czy niezadowolanie sprawy w terminie miało miejsce z rażącem naruszeniem prawa.

Celem nowelizacji jest usprawnienie postępowania administracyjnego poprzez stworzenie możliwości zaskarżenia nie tylko samej czynności organu administracji publicznej, ale również prowadzenia przez te organy postępowania w sposób przewlekły. Istotny przepis stanowi, że na niezłażwienie sprawy we wskazanym terminie lub na przewlekłe prowadzenie postępowania stronie służy zażalenie do organu wyższego stopnia, a jeżeli nie ma takiego organu – wezwanie do usunięcia naruszenia prawa.

Organ administracyjny właściwy do rozpatrywania skarg wnoszonych na podstawie art. 37 § 1 k.p.a w celu załażwienia sprawy wydaje decyzję wspomnianą w art. 123 k.p.a., w której wskazuje się na to, że niezłażwienie sprawy w wyznaczonym okresie czasu stanowi rażące naruszenie prawa. Kiedy przesłanka jest spełniona, odpowiedzialność majątkowa funkcjonariusza publicznego następuje na podstawie art. 5 ustawy z dnia 20 stycznia 2011 r. *o odpowiedzialności majątkowej funkcjonariuszy publicznych za rażące naruszenie prawa*. Zgodnie z art. 16 rzeczony ustawy przepisy te stosuje się do działań lub beczynności funkcjonariuszy publicznych, które miały miejsce po wejściu w życie ustawy, tj. po dniu 17 maja 2011 r.

C. Rekompensata za poniesioną szkodę

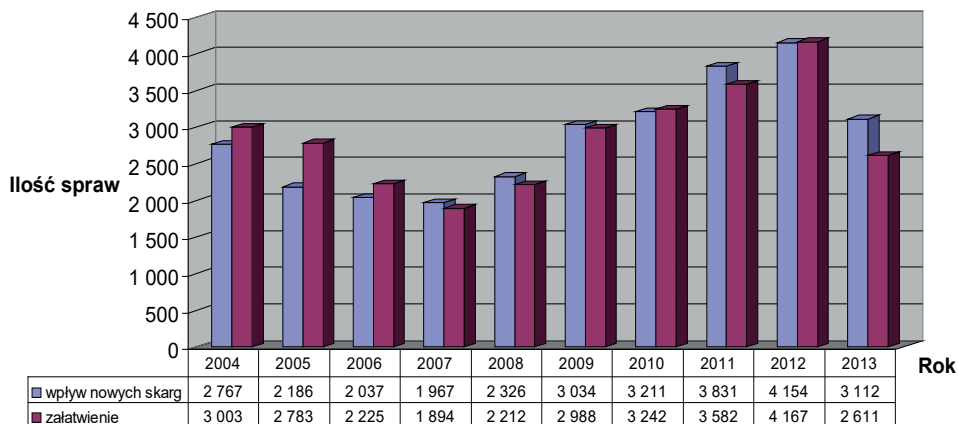
Obowiązujący od 1 września 2004 r. przepis art. 417 § 1 Kodeksu cywilnego (dalej k.c.) stanowi podstawę do występowania o przyznanie odszkodowania za szkodę wyrządzoną przez niezgodne z prawem działanie lub zaniechanie przy wykonywaniu władzy publicznej, niezależnie od winy sprawcy.

Z kolei art. 417¹ § 3 k.c. stanowi podstawę do dochodzenia roszczeń z tytułu odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez niewydanie decyzji, gdy obowiązek jej wydania przewiduje przepis prawa.

3. Wpływ środków na zjawisko przewlekłości procesu i inne dane statystyczne

a. Skargi na beczynność przed sądami administracyjnymi

Skargi na beczynność przed wojewódzkimi sądami administracyjnymi w latach 2004- I półrocze 2013

W 2012 r. skargi na beczynność i przewlekłość organu stanowiły 5,76% ogółu skarg wpływających do wsą, przy czym można zauważyć systematyczny wzrost ich liczby w porównaniu z latami poprzednimi.

Wzrósł także wskaźnik skarg uwzględnionych, np. w 2010 r. wyniósł on 16,1%, w 2011 r. 16,3%, zaś w 2012 r. osiągnął poziom 18,89% ogółu skarg na beczynność lub przewlekłość postępowania.

Skargi na bezczynność i przewlekłość organów, które wpłynęły do wsą w 2012 r., odnosiły się w znacznej mierze do spraw z zakresu informacji publicznej i prawa prasowego (1169 skarg), budownictwa, w tym nadzoru architektoniczno-budowlanego (437 skarg), gospodarki mieniem państwowym i komunalnym, w tym gruntów warszawskich (433 skargi), podatków (267 skarg), wywłaszczenia i zwrotu nieruchomości (276 skarg) oraz spraw związanych z zagospodarowaniem przestrzennym (102 skargi).

b. Skargi na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki w okresie 2005–2013*

Lp.	Rok	Rodzaj Sądu	Pozostało z poprzedniego okresu	Wpłynęło	ZAŁATWIONO					Pozostało na następnym okresie
					Łącznie /suma rubryk 5,7,8/	Uwzględniono		Oddalono	W inny sposób	
						ogółem	z tego przyznano sumę pieniężną od Skarbu Państwa			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	2005	NSA	1	23	23			3	20	1
		WSA	47	328	348	78	45 200 zł	92	178	27
2.	2006	NSA	1	11	11	1		1	9	1
		WSA	27	182	200	27	40 500 zł	45	128	9
3.	2007	NSA	1	10	11	2	2 000 zł	3	6	
		WSA	9	83	88	25	18 300 zł	32	31	4
4.	2008	NSA		7	7			6	1	
		WSA	4	73	75	18	18 000 zł	25	32	2
5.	2009	NSA		11	11			2	9	
		WSA	2	100	98	6	11 000 zł	54	38	4
6.	2010	NSA		16	14			10	4	2
		WSA	4	121	108	14	33 000 zł	46	48	17
7.	2011	NSA	2	17	17			8	9	2
		WSA	17	131	140	5	14 000 zł	53	82	8
8.	2012	NSA	2	10	12	2	6 000 zł	7	3	
		WSA	8	88	80	2	7 000 zł	47	31	16
9.	2013*	NSA		17	15			7	8	2
		WSA	16	82	90	12	28 000 zł	26	52	8

* dane za I półrocze 2013 r.

c. Dane dotyczące zatrudnienia w sądownictwie administracyjnym:

Sędziowie	Pracownicy
2006 r. – 605	2006 r. – 1588
2007 r. – 606	2007 r. – 1712
2008 r. – 600	2008 r. – 1753
2009 r. – 602	2009 r. – 1791
2010 r. – 613	2010 r. – 1834
2011 r. – 611	2011 r. – 1823
2012 r. – 614	2012 r. – 1735
2013 r. – 608	2013 r. – 1718*

* dane za 2013 r. zostały podane wg stanu na dzień 1 czerwca 2013 r. oraz bez pracowników zatrudnionych na zastępstwo (61 osób)

d. Dane dotyczące kwestii budżetowych (w tys. zł):

2006 r. – 319568
2007 r. – 339254
2008 r. – 343309
2009 r. – 365878
2010 r. – 368787
2011 r. – 373452
2012 r. – 389057
2013 r. – 394425*

* dane według ustawy budżetowej na rok 2013 z dnia 25 stycznia 2013 r. (Dz. U. z 2013 r. poz. 169)

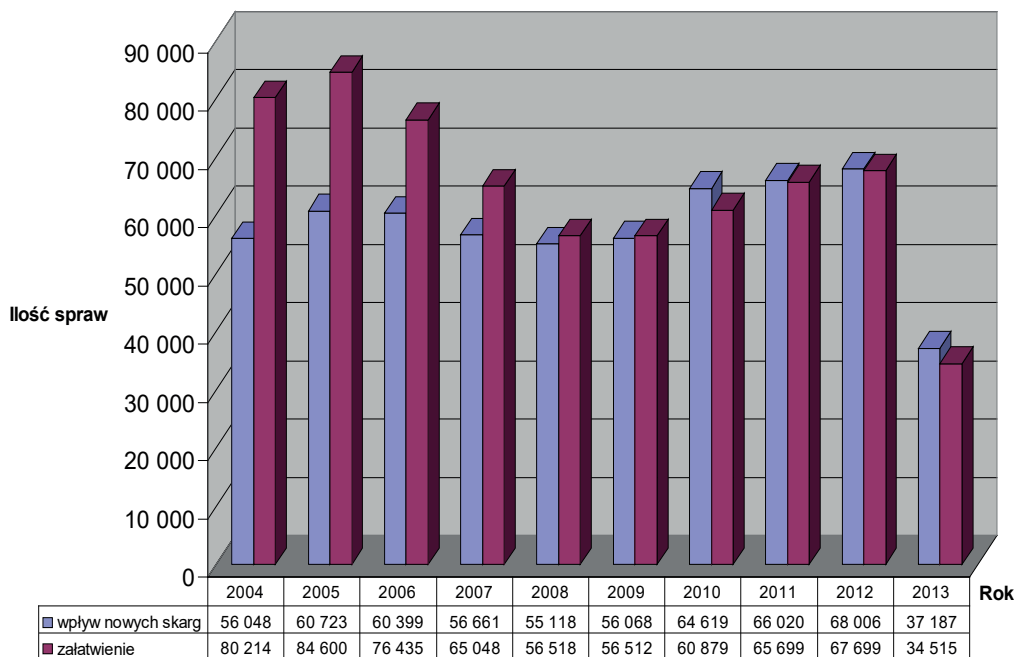
e. Wybranie działania inwestycyjne w latach 2006–2011

Lp.	Nazwa zadania	Wartość zadania w tys. zł	Uzyskane efekty – zwiększenie powierzchni użytkowej w m ²
1.	Przebudowa budynku WSA w Krakowie	23441	4691
2.	Modernizacja i adaptacja budynku WSA w Warszawie OZ w Radomiu	5147	1122
3.	Budowa siedziby NSA	95851	9598
4.	Zagospodarowanie poddasza nieużytkowego w siedzibie WSA w Gorzowie Wlkp.	2478	491
5.	Rozbudowa siedziby WSA w Łodzi	7093	755
6.	Rozbudowa siedziby WSA w Poznaniu	23404	3670
7.	Przebudowa dawnego budynku NSA	26526	3627

f. Dane statystyczne dotyczące ilości załatwianych spraw

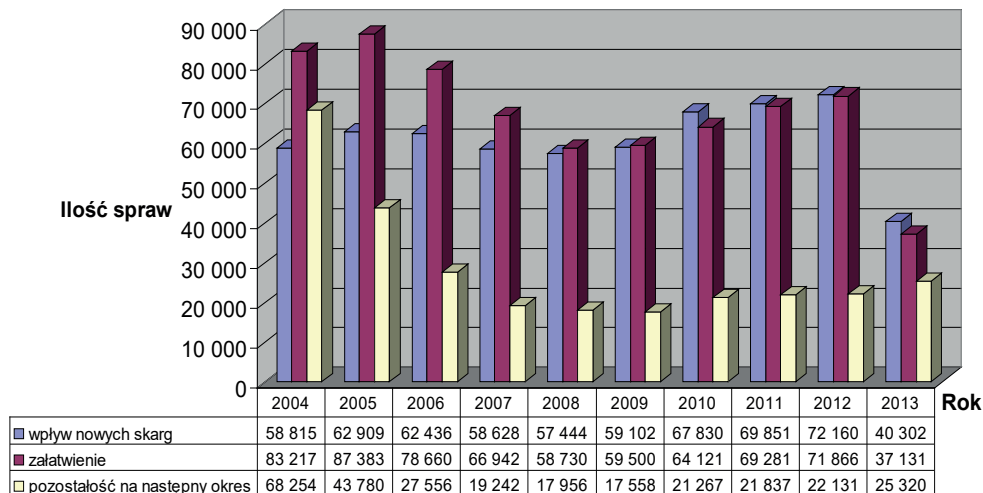
Na diagramach poniżej przedstawiono dane dotyczące liczby wpływających skarg, liczby spraw załatwionych i pozostałych na następny okres w wsa oraz NSA.

**Skargi na akty i czynności przed wojewódzkimi sądami administracyjnymi
w latach 2004 – I półrocze 2013**

W 2012 r. skargi na akty i inne czynności organu stanowiły 94,24% ogółu skarg wpływających do ws. Wpływ spraw, w porównaniu z latami poprzednimi, wzrasta w sposób stabilny.

**Wpływ i załatwienie spraw przez wojewódzkie sądy administracyjne
w latach 2004 – I półrocze 2013**

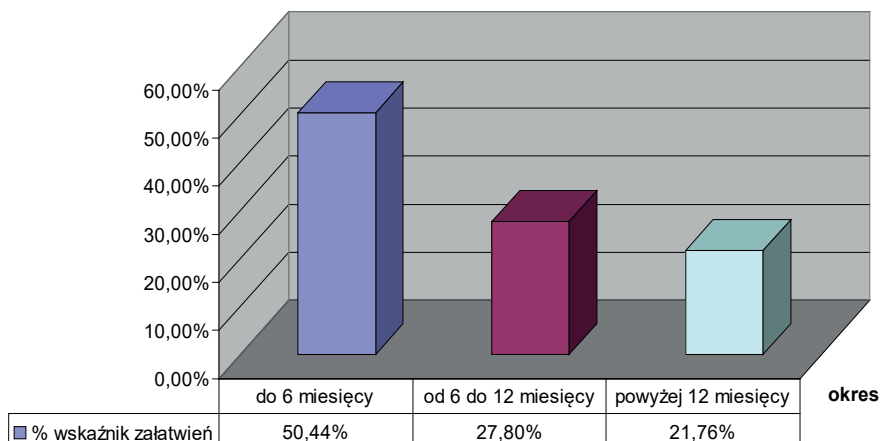
* dane obejmują skargi na akty i inne czynności oraz skargi na bezczynność organu

Wskaźnik uwzględnionych skarg na akty i inne czynności od 2010 r. jest na stałym poziomie 22–23% ogółu załatwień tego rodzaju spraw.

Wśród skarg na akty i czynności, które wpłynęły do wsa w 2012 r., dominują sprawy z zakresu prawa podatkowego i celnego (23 352 skargi), budownictwa, w tym nadzoru architektoniczno-budowlanego (6493 skargi), pomocy społecznej (5500 skarg), zagospodarowania przestrzennego (3485 skarg), utrzymania i ochrony dróg publicznych (3530 skarg), środków unijnych (2924 skargi), gospodarki mieniem państwowym i komunalnym, w tym gruntów warszawskich (1750 skarg).

W 2010 r. wsa załatwiły w terminie do 3 miesięcy średnio 50,6 % skarg na akty i inne czynności. W terminie do 6 miesięcy załatwiono zaś 85,3 % tego typu spraw. W przypadku skarg na bezczynność organu w terminie do 3 miesięcy załatwiono 69,5% spraw, a w terminie do 6 miesięcy – 93,2%.

Terminowość załatwiania spraw przez WSA w 2012 roku

Wpływ i załatwienie skarg kasacyjnych przez Naczelny Sąd Administracyjny w latach 2004 – I półrocze 2013

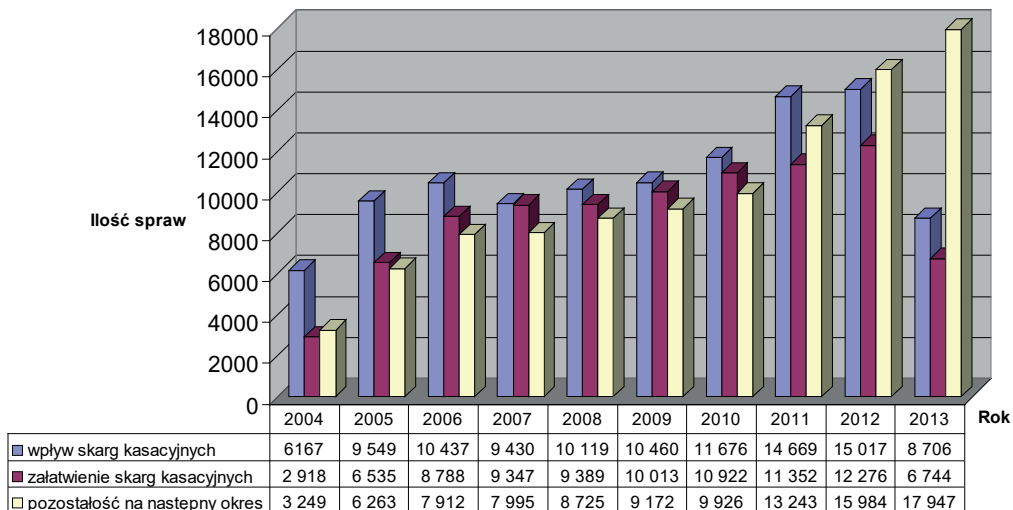
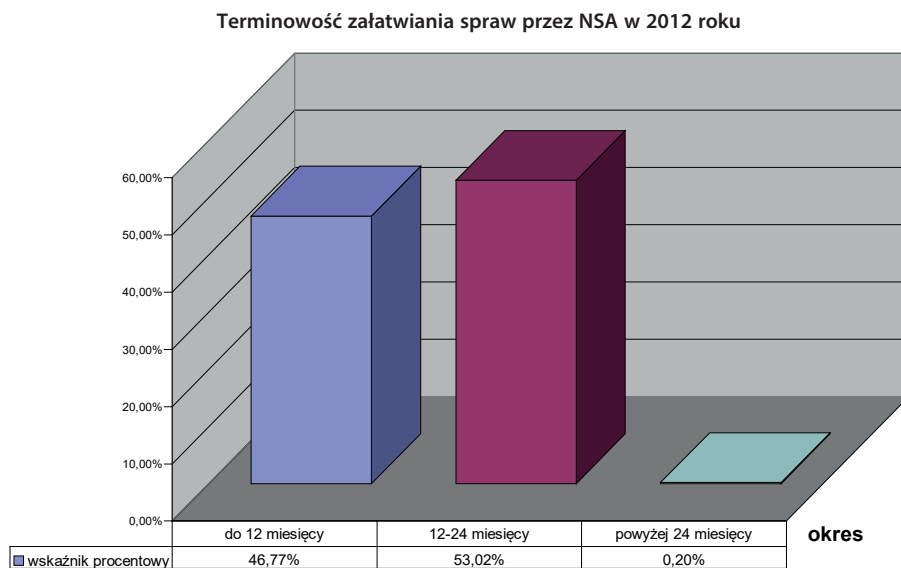

Diagram dotyczący skarg na wydane akty i inne czynności, bezczynność i przewlekłość postępowania organów, które zostały załatwione przez wsa w latach 2004–2013, nie wskazuje na tendencję spadkową. Od 2004 r. do 2008 r. liczba takich skarg malała; jednakże od 2008 r. można zauważyć

wyraźny stopniowy wzrost liczby spraw wpływających do sądów. Ta sytuacja wynika najprawdopodobniej ze wzrostu spraw w organach administracji publicznej, jak również z rozwoju świadomości prawnej obywateli.

W 2012 r. wsa załatwiły w terminie do 6 miesięcy 50,44% spraw (skarg na akty i inne czynności oraz na bezczynność i przewlekłość). W przedziale czasowym 6–12 miesięcy załatwiono zaś 27,8% spraw. Zdecydowana większość spraw została przez wsa załatwiona w terminie do jednego roku (ponad 78% spraw).

W 2012 r. NSA miał do rozpoznania 28 260 skarg kasacyjnych (15 017 z wpływu i 13 243 z poprzedniego okresu), tj. o 3665 skarg więcej niż w 2011 r., kiedy Sąd miał do rozpatrzenia 24 595 tego typu spraw (14 669 z wpływu i 9926 z poprzedniego okresu). Jednocześnie NSA w 2012 r. rozpoznał o 924 skargi kasacyjne więcej niż w roku 2011.

W pierwszym półroczu 2013 r. można zaobserwować wzrost wpływu skarg kasacyjnych w porównaniu z analogicznym okresem 2012 r. (odpowiednio 8706 i 8010). W I półroczu 2013 r. NSA zwiększył również załatwienie skarg kasacyjnych w porównaniu z analogicznym okresem ubiegłego roku (załatwiono odpowiednio 6744 i 6433).

W 2012 r. NSA załatwił 46,77% skarg kasacyjnych w terminie do 12 miesięcy, a w okresie od 12 do 24 miesięcy – 53,02 %.

g. Współczynnik sprawności postępowania

W 2012 r. współczynnik sprawności postępowania w wsa wyniósł 3,68, a więc utrzymał się na podobnym poziomie jak w 2011 r., w którym wynosił 3,75 (współczynnik ten mierzy się, dzieląc pozostałość spraw na koniec okresu sprawozdawczego przez średni miesięczny wpływ spraw w danym sądzie). Oznacza to zatem, że obecnie postępowanie w wsa trwa średnio ok. 3,5 miesiąca.

Współczynnik sprawności postępowania w poprzednich latach kształtował się następująco: 2006 r. – 5,30; 2007 r. – 3,94, 2008 r. 3,75; 2009 r. – 3,56; 2010 r. – 3,76. Odnotować należy zatem stałą poprawę sprawności postępowania w wsa.

Uwzględniając zwiększenie wpływu spraw w 2012 r. i załatwienie większości spraw w okresie do 6 miesięcy od daty wpływu skargi (81,49%), stwierdzić należy, że świadczy to o systematycznej i bardzo dobrej pracy wsa zmierzającej do likwidowania zaległości.

Jednocześnie zauważyć należy, że w 2012 r. zmniejszeniu uległa różnica w szybkości postępowania między sądami, które osiągnęły najlepszy i najgorszy współczynnik sprawności postępowania.

W 2011 r. różnica ta wynosiła 4,83 (WSA w Kielcach – 1,19, WSA w Gliwicach – 6,02), natomiast w 2012 r. wynosiła ona 4,07 (WSA w Olsztynie – 1,55, WSA w Gliwicach – 5,62).

h. Ministerstwo Skarbu Państwa

Ministerstwo Skarbu Państwa przedstawiło zbiorczą informację za okres 2010–2013, z której wynika, że w latach 2010–2012 w związku z postępowaniami prowadzonymi na podstawie przepisów ustawy z dnia 8 lipca 2005 r. *o realizacji prawa do rekompensaty z tytułu pozostawienia nieruchomości poza obecnymi granicami Rzeczypospolitej Polskiej* (Dz.U. Nr 169, poz. 1418, z późn. zm.) zostało rozpatrzone 271 skarg na bezczynność wojewodów, z czego 214 skarg uznano za zasadne, a 57 skarg oddalono. W okresie tym wpłynęło 5 skarg na przewlekłe prowadzenie postępowania, z czego 2 skargi uznane zostały za zasadne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd polski jest przekonany, że przedstawione powyżej działania wskazują na jego determinację oraz ciągłe starania, podjęte w celu skrócenia długości postępowań krajowych.

Rząd będzie kontynuował niezbędne działania w tym zakresie oraz będzie na bieżąco informował KM o ewentualnych nowych inicjatywach oraz rezultatach przyjętych środków. Jednocześnie Rząd uważa, iż wypełnił swoje zobowiązanie w zakresie przyjęcia skutecznego środka na przewlekłość postępowania.

10. Raport z wykonania wyroków z grupy *Horych i Piechowicz p. Polsce* przekazany w dniu 28 października 2015 r.

Opis spraw

Horych, skarga nr 13621/08, wyrok z dnia 17/04/2012, ostateczny w dniu 17/07/2012

Piechowicz, skarga nr 20071/07, wyrok z dnia 17/04/2012, ostateczny w dniu 17/07/2012

Głowiacki, skarga nr 1608/08, wyrok z dnia 30/10/2012, ostateczny w dniu 30/01/2013

Paweł Pawlak, skarga nr 13421/03, wyrok z dnia 30/10/2012, ostateczny w dniu 30/01/2013

Wszystkie wyroki dotyczą zbliżonego stanu faktycznego. Skarżący, na podstawie art. 212a Kodeksu karnego wykonawczego (dalej k.k.w.), zostali zakwalifikowani jako wymagający osadzenia w wyznaczonym oddziale lub celi aresztu śledczego lub zakładu karnego typu zamkniętego, w warunkach zapewniających wzmoczoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwo aresztu lub zakładu, tj. do kategorii tzw. niebezpiecznych, powszechnie oznaczanych literą „N”. Reżim ten utrzymywany był wobec nich przez długi czas. Skarżący skarżyli się na związane z tym utrudnienia, a w szczególności na uciążliwość wynikające z konieczności poddawania się wielokrotnym kontrolom osobistym, ograniczenia związane z noszeniem „kajdanek zespolonych” na rękach i nogach podczas pobytu poza celą, ograniczenie kontaktu ze światem zewnętrznym, przedłużające się i nadmierne odizolowanie od rodziny oraz ogólne warunki osadzenia.

Trybunał stwierdził naruszenie art. 3 Konwencji ze względu na poniższe.

W opinii Trybunału sposób, w jaki sformułowany jest art. 212a k.k.w., mógł skutkować zbyt częstym stosowaniem reżimu. Poza tym, mając na uwadze brak jakichkolwiek przepisów regulujących związek między nadaniem statusu a rzeczywistym zachowaniem osoby w zakładzie penitencjarnym, ramy prawne reżimu „N” wydają się zbyt sztywne i nie uwzględniają w sposób wystarczający indywidualnych okoliczności danego więźnia.

Trybunał skrytykował również nieprzerwane, rutynowe i kumulatywne stosowanie przez długi czas pełnego zakresu środków związanych ze statusem więźnia niebezpiecznego, tj.: umieszczenie w celi izolacyjnej, monitoring, kajdanki zespolone, kontrole osobiste, których stosowanie stanowiło obowiązek władz, wynikający z reżimu „N”. Trybunał stwierdził, że przeprowadzanie przez długi czas codziennych kontroli osobistych wobec skarżących, wraz z prawie zupełnym odizolowaniem od społeczeństwa, zdecydowanie osłabiło ich poczucie godności i przyczyniło się do poczucia niższości, udręki i ciągłego niepokoju, co wykraczało poza niedające się uniknąć cierpienie i upokorzenie związane z zatrzymaniem w areszcie śledczym.

Trybunał stwierdził również, iż surowe i sztywne przepisy regulujące stosowanie specjalnego reżimu oraz niejasno określone „szczególne okoliczności” uzasadniające jego przerwanie, przewidziane w artyku 212a § 3 k.k.w., nie zobowiązywały władz do uwzględnienia zmian w indywidualnej sytuacji skarżącego w momencie przedłużania stosowania tego rygoru. Przepisy te bowiem nie gwarantują odpowiednich rozwiązań umożliwiających władzom dostosowanie rygoru do indywidualnego zachowania lub niwelowanie negatywnych skutków izolacji społecznej.

Trybunał wskazał też, że wraz z upływem czasu procedura weryfikacji statusu „więźnia niebezpiecznego” stawała się czystą formalnością, która ograniczała się do powtarzania jednakowego uzasadnienia w każdej kolejnej decyzji.

Ponadto w sprawie Pana Horycha Trybunał stwierdził naruszenie art. 8 ze względu na warunki, w których przeprowadzane były widzenia z rodziną (brak bezpośredniego kontaktu podczas widzeń, brak odpowiednich warunków do odbywania widzeń z dziećmi), podczas gdy skarżący przebywał w aresztach w Gdańsku i Krakowie. Szczególny nacisk należy położyć na to, że z natury rzeczy widzenia z dziećmi bądź osobami nieletnimi wymagają odpowiednich warunków, które zależą od ich wieku, możliwych skutków emocjonalnych, dobra dziecka oraz od osobistych uwarunkowań osoby odwiedzanej. Z pozytywnych obowiązków Państwa wynikających z art. 8, w szczególności z obowiązku umożliwienia i pomagania osadzonemu w utrzymywaniu kontaktów z najbliższą rodziną, powstaje też powinność zapewnienia odpowiednich, możliwie najmniej stresujących warunków widzeń z dziećmi, uwzględniających praktyczne konsekwencje pobytu w zakładzie karnym.

Trybunał stwierdził naruszenie art. 8 także w sprawie Pana Piechowicza – ze względu na ograniczenie widzeń z rodziną podczas osadzenia (naruszenie prawa do życia rodzinnego), które według Trybunału nie było niezbędne w demokratycznym społeczeństwie, a także cenzurę korespondencji (naruszenie prawa do życia prywatnego), która nie była zgodna z prawem krajowym i nie była niezbędna w demokratycznym społeczeństwie.

Wspomnieć należy także o innych naruszeniach stwierdzonych przez Trybunał w wyrokach:

W sprawie *Głowacki* Trybunał stwierdził naruszenie art. 6 § 1 Konwencji ze względu na nadmierną długość postępowania karnego. W sprawie *Paweł Pawlak* Trybunał stwierdził naruszenie art. 5 § 3 Konwencji z powodu nadmiernej długości aresztowania tymczasowego.

I. Środki indywidualne

1. Wypłata słusznego zadośćuczynienia

Trybunał przyznał skarżącym słuszne zadośćuczynienie w związku z poniesionymi szkodami niematerialnymi.

Horych, skarga nr 13621/08

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	5 000 euro	-	5 000 euro
Termin płatności: 17/10/2012			Wypłacono: 08/10/2012

Piechowicz, skarga nr 20071/07

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	18 000 euro	-	18 000 euro
Termin płatności: 17/10/2012			Wyplacono: 06/09/2012

Głowacki, skarga nr 1608/08

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	12 000 euro	-	12 000 euro
Termin płatności: 30/04/2013			Wyplacono: 29/03/2013

Paweł Pawlak, skarga nr 13421/03

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	12 000 euro + 7 000 złotych	-	12 000 euro + 7 000 złotych
Termin płatności: 30/04/2013			Wyplacono: 29/03/20

2. Środki indywidualne

Skarżący Mirosław Piechowicz nie przebywa aktualnie w jednostce penitencjarnej. Został zwolniony w dniu 18 maja 2011 r., natomiast skarżący Andrzej Horych obecnie przebywa w Areszcie Śledczym Warszawa-Mokotów, jednak od dnia 11 lipca 2012 r. nie jest zakwalifikowany do kategorii więźniów „niebezpiecznych”. Leszek Głowacki przebywa w zakładzie karnym, ale od dnia 9 grudnia 2009 r. nie jest zaklasyfikowany jako „więzień niebezpieczny”. Paweł Pawlak wyszedł na wolność w dniu 3 marca 2010 r.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

W celu przejrzystego przedstawienia informacji środki podjęte w ramach wyeliminowania źródeł poszczególnych naruszeń zaprezentowane są pod odpowiednimi artykułami Konwencji.

a. Naruszenie art. 3

1. Środki prawne

A. Stosowanie środków przymusu bezpośredniego

W powyższych wyrokach Trybunał skrytykował również nieprzerwane, rutynowe i kumulatywne stosowanie przez długi czas pełnego zakresu środków związanych ze statusem „więźnia niebezpiecznego”, tj.: umieszczenie w celi izolacyjnej, monitoring, kajdanki zespolone, kontrole osobiste, których stosowanie stanowiło obowiązek władz, wynikający z reżimu „N”.

W związku z tym zagadnieniem Rząd chciałby poinformować, że do dnia 4 czerwca kwestia środków przymusu bezpośredniego regulowana była Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 17 września 1990 r. w sprawie określenia przypadków oraz warunków i sposobów użycia przez policjantów

środków przymusu bezpośredniego. Obecnie katalog środków przymusu bezpośredniego wykorzystywanych przez uprawnione organy, przypadki ich użycia oraz kwestie związane z ich ewidencjonowaniem przez odpowiednie organy, co obejmuje także zasady dotyczące stosowania kajdanek zespolonych, regulowane są w akcie rangi ustawowej. W dniu 5 czerwca 2013 r. weszła w życie Ustawa z dnia 24 maja 2013 r. o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej (Dz.U. z 2013 r. poz. 628, ze zm.). Ustawowe regulacje dotyczące kwestii stosowania przymusu bezpośredniego zapewniają, że środki te będą stosowane wobec „więźniów niebezpiecznych” tylko w „szczególnie uzasadnionych przypadkach”.

Cytowana ustawa przewiduje:

Art. 5. Uprawniony do użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego lub broni palnej, zw. dalej „uprawnionym”, może użyć środka przymusu bezpośredniego lub broni palnej lub wykorzystać je do celów określonych w niniejszej ustawie wyłącznie w zakresie realizacji zadań ustawowych podmiotu, w którym pełni służbę albo w którym jest zatrudniony.

Art. 6. 1. Środków przymusu bezpośredniego używa się lub wykorzystuje się je w sposób niezbędny do osiągnięcia celów tego użycia lub wykorzystania, proporcjonalnie do stopnia zagrożenia, wybierając środek o możliwie jak najmniejszej dolegliwości.

2. Broni palnej używa się lub wykorzystuje się ją wyłącznie, jeżeli użycie lub wykorzystanie środków przymusu bezpośredniego:

- 1) okazało się niewystarczające do osiągnięcia celów tego użycia lub wykorzystania lub
- 2) nie jest możliwe ze względu na okoliczności zdarzenia.

Art. 7. 1. Środków przymusu bezpośredniego lub broni palnej używa się lub wykorzystuje się je w sposób wyrządzający możliwie najmniejszą szkodę.

2. Od użycia lub wykorzystania środków przymusu bezpośredniego lub broni palnej należy odstąpić, gdy cel ich użycia lub wykorzystania został osiągnięty.

3. Środków przymusu bezpośredniego używa się lub wykorzystuje się je z zachowaniem szczególnej ostrożności, uwzględniając ich właściwości, które mogą stanowić zagrożenie życia lub zdrowia uprawnionego lub innej osoby.

4. Podejmując decyzję o użyciu lub wykorzystaniu broni palnej, należy postępować ze szczególną rozważą i traktować jej użycie jako środek ostateczny.

Art. 11. Środków przymusu bezpośredniego można użyć lub wykorzystać je w przypadku konieczności podjęcia co najmniej jednego z następujących działań:

- 1) wyegzekwowania wymaganego prawem zachowania zgodnie z wydanym przez uprawnionego poleceniem;
- 2) odparcia bezpośredniego, bezprawnego zamachu na życie, zdrowie lub wolność uprawnionego lub innej osoby;
- 3) przeciwdziałania czynnościom zmierzającym bezpośrednio do zamachu na życie, zdrowie lub wolność uprawnionego lub innej osoby;
- 4) przeciwdziałania naruszeniu porządku lub bezpieczeństwa publicznego;
- 5) przeciwdziałania bezpośredniemu zamachowi na ochraniające przez uprawnionego obszary, obiekty lub urządzenia;
- 6) ochrony porządku lub bezpieczeństwa na obszarach lub w obiektach chronionych przez uprawnionego;

- 7) przeciwdziałania zamachowi na nienaruszalność granicy państwowej w rozumieniu art. 1 ustawy z dnia 12 października 1990 r. o ochronie granicy państwowej;
- 8) przeciwdziałania niszczeniu mienia;
- 9) zapewnienia bezpieczeństwa konwoju lub doprowadzenia;
- 10) ujęcia osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- 11) zatrzymania osoby, udaremnienia jej ucieczki lub pościgu za tą osobą;
- 12) pokonania biernego oporu;
- 13) pokonania czynnego oporu;
- 14) przeciwdziałania czynnościom zmierzającym do autoagresji.

Art. 15. 1. Kajdanek można użyć w przypadkach, o których mowa w art. 11 pkt 1–11, 13 i 14.

2. Kajdanek można użyć także na polecenie sądu lub prokuratora.

3. Kajdanek używa się w celu częściowego unieruchomienia kończyn.

4. Kajdanki zakłada się na ręce trzymane z tyłu.

5. Kajdanek zespolonych lub kajdanek zakładanych na nogi można użyć wyłącznie wobec osób:

- 1) agresywnych;
- 2) zatrzymanych w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa z użyciem broni palnej, materiałów wybuchowych lub innego niebezpiecznego narzędzia lub przestępstwa, o którym mowa w art. 115 § 20, art. 148 lub art. 258 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 88, poz. 553, z późn. zm. 11);
- 3) pozbawionych wolności.

6. W przypadku prewencyjnego użycia kajdanek lub gdy w ocenie uprawnionego prawdopodobieństwo podjęcia próby ucieczki, stawiania czynnego oporu lub wystąpienia zachowania mogącego zagrażać życiu, zdrowiu lub mieniu jest nieznaczne, kajdanki można założyć na ręce trzymane z przodu.

7. Kajdanek zakładanych na nogi używa się równocześnie z kajdankami zakładanymi na ręce.

W praktyce decyzje w sprawie użycia kajdanek podejmowane są każdorazowo w sposób indywidualny, uwzględniając istniejący stopień zagrożenia bezpieczeństwa jednostki, społeczeństwa lub osadzonych. W decyzjach określa się okoliczności, w jakich mają być stosowane kajdanki oraz ich rodzaj.

B. Obowiązek przeprowadzania kontroli osobistych

Zasady i procedury dotyczące wykonywania kontroli osobistych więźniów regulowane były Kodeksem karnym wykonawczym oraz Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 października 2003 r. w sprawie ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej. Wedle brzmienia przepisów rozporządzenia kontrole osobiste polegają na zbadaniu ciała oraz sprawdzeniu ubrań, bielizny i butów, a także przedmiotów posiadanych przez skazanego. Czynności te wykonywane są przez funkcjonariuszy tej samej płci co skazany, w osobnym pomieszczeniu, bez obecności osób postronnych i osób odmiennej płci. Kontrole osobiste mogą przybrać charakter zapobiegawczy; są jednak zawsze przeprowadzane z poszanowaniem godności człowieka oraz z zastosowaniem przepisów prawa, a także zasad humanitaryzmu.

C. Projekty zmian w przepisach dotyczących „więźniów niebezpiecznych”

W dniu 12 września 2014 r. do Sejmu wpłynął projekt grupy posłów Platformy Obywatelskiej o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy. Projektowane zmiany wynikające z wyroków Trybunału w sprawach *Piechowicz, Horych* eliminują dotychczasowy automatyzm przy kwalifikacji osadzonych do kategorii więźniów „niebezpiecznych”, poprzez szczegółowe określenie przesłanek, które muszą być uwzględniane przed podjęciem decyzji w tym przedmiocie oraz mają na celu stworzenie prawnej możliwości stopniowego łagodzenia rygorów związanych z kwalifikacją do kategorii więźniów tzw. niebezpiecznych, poprzez opracowanie kryteriów pozwalających na ocenę potrzeby dalszego stosowania ograniczeń przewidzianych w tych przepisach, w tym zwłaszcza kontroli osobistej.

Zmiana ustawy została przyjęta w dniu 10 września 2015 r. i weszła w życie dnia 24 października 2015 r.

Odpowiedź na problemy związane z nowym prawem wskazane przez Trybunał

1) W opinii Trybunału sformułowanie art. 212a k.k.w. może prowadzić do zbyt częstego stosowania reżimu. Ponadto w obliczu braku przepisu regulującego związek przyznania statusu z rzeczywistym zachowaniem skazanego w więzieniu ramy prawne kategorii „N” wydają się zbyt surowe i w niewystarczającym stopniu uwzględniające indywidualną sytuację poszczególnych osadzonych.

Zmieniony art. 212a § 3 k.k.w. przewiduje jednak, że przy kwalifikowaniu tymczasowo aresztowanego jako stwarzającego poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa aresztu stosuje się odpowiednio przepisy art. 88a § 1 i 2. Według art. 88a § 1 k.k.w. skazany może zostać uznany za stwarzającego poważne zagrożenie społeczne lub poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu, jeśli podczas obecnego pozbawienia wolności stwarza zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego.

Ponadto według art. 88a § 2 k.k.w. przy podjęciu i każdorazowej weryfikacji decyzji o uznaniu skazanego za stwarzającego poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu komisja penitencjarna uwzględnia m.in. 3) sposób zachowania się w trakcie pobytu w zakładzie karnym.

2) Trybunał zauważył również, że surowe, rygorystyczne przepisy prawa regulujące stosowanie specjalnego reżimu i nieostro zdefiniowane „szczególne okoliczności” uzasadniające jego przerwanie określone w art. 212a(3) k.k.w. nie zobowiązują organów do wzięcia pod uwagę jakichkolwiek zmian w osobistej sytuacji skarżącego. Według Trybunału regulacje te nie gwarantują odpowiednich rozwiązań umożliwiających organom dostosowanie reżimu do jednostkowego zachowania.

Jak już stwierdzono powyżej, zmieniony art. 212a § 3 k.k.w. wskazuje, że art. 88a § 1 i 2 powinny być stosowane odpowiednio przy kwalifikowaniu tymczasowo aresztowanego jako stwarzającego poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu. W opinii Rządu regulacje art. 88a § 1 i 2 k.k.w. umożliwiają organom dostosowanie reżimu do jednostkowego zachowania.

Według art. 88a § 2 k.k.w. przy podjęciu i każdorazowej weryfikacji decyzji o uznaniu skazanego za stwarzającego poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu komisja penitencjarna uwzględnia:

- 1) właściwości i warunki osobiste skazanego;
- 2) motywacje i sposób zachowania się przy popełnieniu przestępstwa oraz rodzaj i rozmiar ujemnych następstw przestępstwa;
- 3) sposób zachowania się w trakcie pobytu w zakładzie karnym;
- 4) stopień demoralizacji lub postępy w resocjalizacji;
- 5) (...).

Ponadto art. 88b k.k.w., który w § 1 określa warunki odbywania kary pozbawienia wolności przez osobę ze statusem „więźnia niebezpiecznego”, w § 2 przewiduje, że komisja penitencjarna może stwierdzić brak potrzeby stosowania wszystkich warunków, o których mowa w § 1 i odstąpić od stosowania jednego lub więcej z nich. W takiej sytuacji postanowienia przywołanego wyżej

art. 88a §2 k.k.w. są stosowane odpowiednio. Dodatkowo zakres stosowania warunków również może zostać zmieniony.

W opinii Rządu zmiany te z pewnością w pozytywny sposób wpłyną na praktykę stosowania środków, takich jak: skucie kajdankami, umieszczenie w celi izolacyjnej, kontrole osobiste. Zgodnie z nowym prawem stosowanie szczególnych warunków będzie ściśle powiązane z czynnikami wymienionymi w art. 88a § 2 k.k.w. Takie regulacje gwarantują, że warunki stosowane wobec „więźniów niebezpiecznych” będą dostosowane do ich indywidualnego zachowania.

3) Trybunał zwrócił również uwagę na to, że z czasem procedura weryfikacji „więźniów niebezpiecznych” stała się czystą formalnością polegającą na powtarzaniu jednakowego uzasadnienia przy każdej kolejnej decyzji.

Zgodnie z art. 88b § 3 k.k.w. komisja penitencjarna na wniosek skazanego lub jego obrońcy wskazuje przyczyny uzasadniające kwalifikację osadzonego jako „niebezpiecznego” nie częściej niż raz na trzy miesiące.

D. Oddziaływania penitencjarne wobec osób pozbawionych wolności

W wyroku *Piechowicz* Trybunał stwierdził, że władze nie podjęły działań przeciwdziałających skutkom izolacji skarżącego poprzez zagwarantowanie odpowiednich bodźców mentalnych oraz fizycznych.

W odniesieniu do powyższego wskazać należy, iż Dyrektor Generalny Służby Więziennej wydał Instrukcję nr 16 w sprawie zasad organizacji i warunków prowadzenia oddziaływań penitencjarnych wobec skazanych, tymczasowo aresztowanych i ukaranych stwarzających poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu karnego lub aresztu śledczego, osadzonych w warunkach zapewniających wzmożoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwo zakładu karnego. Instrukcja ta, obowiązująca od dnia 13 sierpnia 2010 r., służy zintensyfikowaniu i ujednoliceniu oddziaływań wobec osadzonych niebezpiecznych, a w szczególności ukierunkowaniu pracy penitencjarnej na przeciwdziałanie negatywnym konsekwencjom ograniczenia kontaktów społecznych poprzez organizowanie i wzbudzenie pożądanej aktywności w ramach zajęć kulturalno-oświatowych, sportowych i programów readaptacyjnych, a także podejmowaniu działań związanych z utrzymaniem higieny psychicznej.

Treść przedmiotowej Instrukcji uwzględnia stanowisko wypracowane przez RPO i Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom i Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu lub Karaniu (dalej CPT), a jej uregulowania odpowiadają Konwencji i orzecznictwu ETPCz. Przepisy Instrukcji mają przede wszystkim na celu wdrażanie konstruktywnych rozwiązań sprzyjających poprawie efektywności w organizacji i prowadzeniu oddziaływań penitencjarnych wobec wskazanej kategorii osadzonych oraz unikanie w przyszłości popełniania błędów. Jednym z głównych założeń Instrukcji jest niwelowanie negatywnych skutków pobytu osadzonych w warunkach wzmożonej izolacji, wynikających z działań kadry penitencjarnej podejmowanych celem zachowania szeroko rozumianego bezpieczeństwa. Treść Instrukcji wskazuje na konieczność organizowania i prowadzenia oddziaływań penitencjarnych, w tym aktywizację fizyczną osadzonych oraz rozładowanie napięć związanych ze wzmożoną izolacją, w celu utrzymania właściwej kondycji psychicznej i uczynienia okresu pobytu osadzonych w szczególnych warunkach możliwie jak najkrótszym.

2. Działania mające na celu zmianę praktyki

W opinii Rządu naruszenia stwierdzone przez ETPCz wydają się być spowodowane błędną praktyką. W związku z tym powzięto liczne działania mające na celu zmianę praktyki w zakresie stosowania statusu „więźnia niebezpiecznego”, włączając w to procedurę weryfikacji.

Wyroki w sprawach *Piechowicz p. Polsce* oraz *Horych p. Polsce* (dalej dwa wyroki) zostały przetłumaczone na język polski oraz opublikowane na stronie internetowej MS.

Wiceminister Sprawiedliwości Stanisław Chmielewski, pismem z dnia 24 maja 2012 r., poinformował o wydaniu dwóch wyroków Trybunału i zwrócił się do Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z poleceniem podjęcia stosownych działań, a w szczególności o:

- zapoznanie wszystkich dyrektorów okręgowych Służby Więziennej oraz dyrektorów jednostek penitencjarnych z dwoma wyrokami Trybunału;
- uczulenie wszystkich dyrektorów jednostek penitencjarnych, aby powołane przez nich komisje penitencjarne, wykonując zadanie określone w art. 76 § 1 pkt 7 k.k.w. oraz w art. 212a § 1 k.k.w. (kwalifikowanie skazanego lub tymczasowo aresztowanego jako sprawcy szczególnie niebezpiecznego), szczególnie wnikliwie analizowały i uzasadniały kolejne decyzje wydawane w tym przedmiocie, zwłaszcza konieczność utrzymywania tego statusu wobec osadzonego przez okres kilku lat;
- przypomnienie wszystkim funkcjonariuszom Służby Więziennej o bezwzględnej konieczności ścisłego przestrzegania art. 116 § 3 k.k.w. w zakresie warunków przeprowadzania kontroli osobistej sprawców szczególnie niebezpiecznych (tzn. w odrębnym pomieszczeniu podczas nieobecności osób postronnych oraz osób o odmiennej płci, dokonywanej za pośrednictwem osób tej samej płci).

W związku z wykonaniem polecenia Wiceministra Dyrektor Generalny Służby Więziennej pismem skierowanym do Dyrektorów Okręgowych Służby Więziennej przedstawił zakres działań niezbędnych do realizacji przez kadrę jednostek penitencjarnych w postępowaniu z niebezpiecznymi osadzonymi. Mając na względzie wagę problemu, zwrócono uwagę na kwestie kwalifikowania do omawianej kategorii, jak i na sam status osadzonego niebezpiecznego.

W związku z powyższym:

- a. komisje penitencjarne zobowiązano do szczególnie wnikliwej analizy i uzasadnień kolejnych decyzji w przedmiocie utrzymywania statusu osadzonego niebezpiecznego. Komisje zostały zobowiązane do stosowania powyższego statusu wyjątkowo i wobec osadzonych faktycznie szczególnie niebezpiecznych. Zaakcentowano potrzebę dołożenia wszelkich starań w celu poprawy wartości merytorycznej przygotowywanych decyzji z uwzględnieniem okoliczności, które przemawiają przeciwko dalszemu osadzeniu we wskazanych warunkach, o których mowa w art. 88 § 3 k.k.w. W tym zakresie podkreślono konieczność odstąpienia od schematycznego powielania uzasadnienia decyzji o przedłużeniu osadzenia;
- b. na kadrę penitencjarną nałożono obowiązek dokonywania wnikliwej oceny merytorycznej przy weryfikacji decyzji w sprawie statusu „niebezpiecznego”. Kadra została zobowiązana w szczególności do uwzględniania wszystkich okoliczności, które przemawiają przeciwko dalszemu osadzeniu w warunkach przewidzianych w art. 88 § 3 k.k.w. oraz do wykorzystywania w szerszym stopniu programów dotyczących prowadzenia oddziaływań penitencjarnych;
- c. zobowiązano dyrektorów okręgowych Służby Więziennej do obejmowania wzmożonym nadzorem przypadków osadzonych, co do których istnieje konieczność wydłużania okresu utrzymywania statusu „niebezpiecznego” ponad rok;
- d. zaakcentowano konieczność zachowania szczególnej ostrożności w podejmowaniu decyzji o kwalifikowaniu jako „niebezpiecznych”, o których mowa w art. 88 § 3 k.k.w., skazanych z niepsychotycznymi zaburzeniami psychicznymi lub upośledzonych umysłowo, których agresywne zachowania mogą wynikać z głębokich zaburzeń osobowości;
- e. osadzonym zakwalifikowanym do przedmiotowej kategorii umożliwia się uczestnictwo w zajęciach kulturalno-oświatowych i sportowych w pomieszczeniach wyposażonych w odpowiedni sprzęt sportowo-rekreacyjny, gry świetlicowe oraz sprzęt RTV. Ponadto osadzeni powinni mieć możliwość udziału w organizowanych zajęciach kulturalno-oświatowych w ramach ogólnej oferty programowej, z uwzględnieniem ograniczeń związanych z zakwalifikowaniem do ww. kategorii;
- f. w oddziałach terapeutycznych, w których funkcjonują wyodrębnione cele dla więźniów niebezpiecznych, osadzeni poddawani są nie tylko oddziaływaniom w ramach indywidualnych programów terapeutycznych, ale także mogą uczestniczyć w programach readaptacyjnych, zajęciach sportowych oraz indywidualnej psychoterapii;
- g. problematyka swoistego charakteru warunków wykonywania kary pozbawienia wolności wobec osadzonych stwarzających poważne zagrożenie społeczne ujęta jest w programie

systemu przygotowania zawodowego kadry Służby Więziennej, zarówno w programach nauczania Centralnego Ośrodka Służby Więziennej w Kaliszu, jak i szkoleń specjalistycznych dla kadry penitencjarnej. W zakresie organizacji i prowadzenia oddziaływań penitencjarnych z osadzonymi, o których mowa w art. 88 § 3 k.k.w., uzupełnieniem nauczania zawodowego są szkolenia wysokospecjalistyczne, prowadzone również przez podmioty zewnętrzne, np. obecnie w ramach Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2012–2014 (EEA oraz Granty Norweskie 2009–2014).

W zakresie sprawowania nadzoru nad prawidłowością stosowania art. 88 § 3 i 212a § 1 k.k.w. organy nadzorcze Służby Więziennej prowadzą stałą kontrolę prawidłowości i terminowości decyzji komisji penitencjarnych wydawanych w omawianym zakresie.

Podkreślenia wymaga również fakt, że niejednokrotnie przed upływem wyznaczonego terminu weryfikacji decyzji o kwalifikacji więźnia jako „niebezpiecznego” dokonywana jest analiza dalszej konieczności utrzymywania powyższego statusu celem ewentualnej interwencji w przypadku ujawnienia zastrzeżeń w zakresie prawidłowości stosowania względem osadzonych procedur związanych z tym reżimem. Praktyka ta doprowadziła do tego, że nie zdarzają się już przypadki duplikowania treści uzasadnień zawartych w decyzjach o dalszym utrzymywaniu statusu „więźnia niebezpiecznego”.

Wskazać należy, że realizacja ustalonego programu oddziaływania względem osadzonych „niebezpiecznych” nie powoduje żadnych dodatkowych ograniczeń lub dolegliwości ponad określone w k.k.w. Osadzeni zakwalifikowani do powyższej grupy zakwaterowani są w wyznaczonym oddziale lub celi zakładu karnego typu zamkniętego i przebywają w jednostkach penitencjarnych w warunkach określonych w art. 88b i 212b k.k.w. W oddziale, w którym są zakwaterowani, mogą uczyć się, pracować, uczestniczyć w nabożeństwach, spotkaniach religijnych i nauce religii oraz korzystać z zajęć kulturalno-oświatowych, z zakresu kultury fizycznej i sportu. Utrzymująca się od 2007 r. tendencja zmniejszania liczby osadzonych „niebezpiecznych” poskutkowała możliwością ich kwaterowania wyłącznie w oddziałach przeznaczonych dla tej grupy więźniów, co w znacznym stopniu pozwala na intensyfikację oddziaływań penitencjarnych względem omawianej populacji.

3. Środki odwoławcze w celu zakwestionowania kwalifikacji do reżimu niebezpiecznych

W art. 7 k.k.w. unormowana została instytucja skargi, która stanowi realizację zasady sądowej kontroli pozasądowych organów postępowania wykonawczego. Służy ona ochronie praw skazanego, realizuje też zasadę podmiotowego traktowania skazanego. W piśmiennictwie zgodnie uważa się, że „niezgodność z prawem”, jako przesłankę zaskarżenia decyzji organu postępowania wykonawczego, należy rozumieć szeroko. Chodzi tu o niezgodność nie tylko z przepisami k.k.w. lub innej ustawy będącej podstawą decyzji, ale też o naruszenie samowystępujących przepisów ratyfikowanych umów międzynarodowych, bezpośrednio stosowanych przepisów konstytucji, a także przepisów rozporządzeń i innych aktów zawierających normy prawne (Z. Hołda [in:] Z. Hołda, K. Postulski, Kodeks karny wykonawczy..., s. 82; T. Kalisz, Skarga na decyzje organów wykonawczych..., s. 155; S. Lelental, Kodeks karny wykonawczy..., s. 99). Artykuł 7 § 1 k.k.w. ma na myśli tak rozumiane przepisy zarówno prawa materialnego, jak również procesowego. Do tych ostatnich zaliczyć też trzeba normy procesowe dotyczące zasad podejmowania decyzji (art. 7 § 2 k.k.w.). Podjęcie decyzji bez zachowania wymagań wynikających z tego przepisu może być podstawą wniesienia skargi, a następnie uchylenia takiej decyzji.

W art. 7 § 4 k.k.w. przewidziane są trzy rodzaje postanowień sądu, jakie mogą być podjęte w wyniku rozpoznania skargi:

- a) utrzymanie decyzji w mocy, co powoduje jej prawomocność, a także wykonalność, jeżeli uprzednio sąd wstrzymał jej wykonanie;
- b) uchylenie decyzji w całości lub w części, z czym może wiązać się przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania bądź jej merytoryczne zakończenie poprzez powrót do stanu sprzed wydania decyzji;
- c) zmiana decyzji, a więc odmienne rozstrzygnięcie co do istoty sprawy w całości lub części materii objętej decyzją.

W przypadku przekazania sprawy do ponownego rozpoznania, organ, któremu sąd przekazał sprawę, decyduje ponownie w granicach, w jakich nastąpiło przekazanie, przy czym nie może orzec na niekorzyść skarżącego, zaś zapatrywania prawne i wskazania sądu są dla niego wiążące (tezy z komentarza do art. 7 k.k.w. Kazimierza Postulskiego).

Zaprezentowane stanowisko doktryny prawa karnego wykonawczego ma wpływ na orzecznictwo sądów. Przeprowadzona kwerenda w sądach powszechnych w wydziałach penitencjarnych za lata 2013–2014 wykazała, że kontrola sądowa decyzji komisji penitencjarnych w przedmiocie kwalifikacji osadzonego jest kontrolą o szerokim zakresie i obejmuje kontrolę przesłanek formalnych i materialnych, które winny zostać spełnione przy podejmowaniu decyzji o kwalifikacji osadzonego do reżimu „N”.

Niezależnie od powyższego, pismem z dnia 3 października 2012 r., prezesi sądów okręgowych zostali poinformowani o obydwu wyrokach celem zapoznania sędziów penitencjarnych z pozycją Trybunału dotyczącą rozpatrywania wniosków złożonych przez więźniów w przedmiotowych kwestiach.

W celu wdrożenia konstruktywnych rozwiązań sprzyjających poprawie efektywności organizacji i prowadzenia oddziaływań wobec wskazanej grupy osadzonych kierownictwo Służby Więziennej cyklicznie organizuje szkolenia, narady i kursokonferencje dla poszczególnych pionów służby jednostek podstawowych, podczas których omawiana jest problematyka postępowania z „niebezpiecznymi osadzonymi”. Ponadto programy szkoleń specjalistycznych obejmują panele dydaktyczne z zakresu przedmiotowej tematyki. Powyższe w znacznym stopniu przyczynia się do podnoszenia kwalifikacji zawodowych funkcjonariuszy i eliminacji powstawania ewentualnych naruszeń w postępowaniu z osadzonymi, o których mowa w art. 88 § 3 i 212a § 1 k.k.w.

4. Rezultaty podjętych środków

Według odnośnych statystyk, w 2012 r. 260 więźniów niebezpiecznych i pozostałych osadzonych wzięło udział w 50 programach oddziaływania penitencjarnego. Więźniowie wzięli również udział w zajęciach z zakresu ochrony zdrowia, historii, języka polskiego, w terapii zajęciowej z dziedziny sztuki, technologii informacyjnej i komunikacyjnej, a także zajęciach językowych.

Ogólna liczba więźniów zakwalifikowanych do kategorii niebezpiecznych stopniowo spada. Według stanu na dzień 30 czerwca 2012 r. 260 więźniów należało do tej kategorii; 30 listopada 2012 r. – 207 więźniów niebezpiecznych; 31 grudnia 2012 – 201 więźniów niebezpiecznych; 31 stycznia 2013 r. – 195 więźniów niebezpiecznych, a w dniu 31 marca 2013 r. do tej kategorii należało 191 więźniów. Liczba ta wynosi 0,2% wszystkich więźniów, tj. 86 049 więźniów. Zgodnie ze stanem na dzień 12 września 2014 r. do tej kategorii należało 169 więźniów, z czego 40 zatrzymanych było w aresztach tymczasowych, a 129 osadzonych w zakładach karnych. Okres kwalifikowania do kategorii „niebezpiecznych” wynosił:

- mniej niż 1 rok w 98 przypadkach;
- między 1 rokiem a 2 latami w 31 przypadkach;
- ponad 2 lata, ale poniżej 5 lat w 24 przypadkach oraz
- ponad 5 lat w 16 przypadkach.

Ponadto należy zaznaczyć, że w 2012 r. liczba decyzji uchylających status więźnia niebezpiecznego powziętych przez komisję penitencjarną wzrosła o 9%. Ogólnie, w 2012 r., 245 więźniom uchylono status więźnia niebezpiecznego (w 2011 r. – 224), w tym 185 osadzonym.

b. Naruszenie art. 8

Kwestie związane z cenzurą korespondencji oraz widzeń z rodziną osadzonych zakwalifikowanych do kategorii tzw. niebezpiecznych zostały szeroko omówione w raporcie ws. *Kłamecki (nr 2) p. Polsce*. Uwagi te pozostają aktualne.

Odnosnie do warunków widzeń z dziećmi w placówkach penitencjarnych, w szczególności w przypadku więźniów niebezpiecznych, uwzględniając kryteria wieku nieletnich i ich indywidualne cechy, a także ewentualne skutki wpływu czasowego pobytu na terenie jednostki penitencjarnej na

ich stan emocjonalny i samopoczucie, należy stwierdzić, iż we wszystkich jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej podejmuje się szereg przedsięwzięć w zakresie minimalizowania oraz eliminacji stresujących skutków czasowego przebywania osób nieletnich na ich terenie. Sale widzeń, w miarę możliwości, zlokalizowane są w miejscach usytuowanych poza ciągami komunikacyjnymi i w pobliżu bramy wejściowej na teren jednostki. W salach widzeń znajdują się wydzielone kąciki zabaw dla dzieci, wyposażone w zabawki, mebelki dla dzieci i przedmioty o charakterze edukacyjno-rozwojowym (klocki, kolorowanki, ilustrowane bajki, puzzle itp. – zdjęcia pokoiów dostępne są jako załączniki do niniejszego planu działań).

Widzenia tymczasowo aresztowanych z rodziną regulują przepisy Kodeksu karnego wykonawczego. O sposobie realizacji widzenia, a zwłaszcza o tym, czy widzenie obejmuje bezpośredni kontakt osoby wizytującej z osadzonym, decyduje prokurator lub sąd, do którego dyspozycji pozostaje osadzony. Szczegółowe warunki i zasady przeprowadzania widzeń z tymczasowo aresztowanymi są każdorazowo precyzowane w sprawach indywidualnych przez organ (prokuratora albo sąd), do którego dyspozycji pozostaje aresztowany. Widzenia z tymczasowo aresztowanymi, omówione w art. 212a § 1 k.k.w., odbywają się w sposób określony w zarządzeniu organu, w którego dyspozycji pozostaje aresztowany, zachowując postanowienia zawarte w art. 212b ust. 8 k.k.w. (*widzenia odbywają się w wyznaczonych miejscach pod wzmocnionym dozorem*).

Warunki i zasady regulujące widzenia z osadzonymi, omówione w art. 88 § 3 k.k.w., egzekwowane są zgodnie z art. 88b ust. 8 i 9 k.k.w. Widzenia u przedmiotowej grupy więźniów mogą być przeprowadzane w sposób umożliwiający bezpośredni kontakt z osobą wizytującą, chyba że istnieje poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa tej osoby lub jeśli osadzonemu została wymierzona kara dyscyplinarna określona w art. 143 § 1 ust. 6 k.k.w.

W Kodeksie karnym wykonawczym zostały również zawarte obostrzenia w zakresie udzielania widzeń dla skazanego stwarzającego poważne zagrożenie społeczne albo poważne zagrożenie dla bezpieczeństwa zakładu. Widzenia dla tej kategorii osadzonych nie mogą odbywać się w obecności innych skazanych niezakwalifikowanych do tej kategorii oraz odbywają się w wyznaczonych miejscach (ze względów bezpieczeństwa nie zawsze jest to ogólna sala widzeń). W przypadku oddziałów dla tej kategorii osadzonych wydziela się odpowiednio zabezpieczone pomieszczenia, w których odbywają się widzenia z osobami bliskimi. Osoby doprowadzane do tych pomieszczeń nie mają żadnych pośrednich, jak i bezpośrednich kontaktów z osadzonymi oraz znajdują się pod nadzorem funkcjonariuszy Służby Więziennej zobowiązanych do zapewnienia im bezpieczeństwa.

We wszystkich jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej podejmuje się szereg czynności, których celem jest zminimalizowanie negatywnych czynników mających potencjalny wpływ na stres nieletnich w trakcie ich pobytu na terenie tych jednostek. W niektórych jednostkach istnieją nawet ogródki, w których można odbyć widzenie z dzieckiem. Realizowane są dodatkowe działania mające na celu utrzymywanie więzi rodzinnych poprzez organizowanie różnorodnych spotkań (Boże Narodzenie, Wielkanoc, Dzień Matki, Dzień Ojca, Dzień Dziecka itp.), widzeń rodzinnych oraz programów resocjalizacyjnych („Przywrócona nadzieja”, „Chwile z Tatą” itp.).

Informacje dotyczące warunków korzystania z widzeń z dziećmi w jednostkach penitencjarnych podległych Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Gdańsku oraz w Krakowie, w których osadzony był Pan Horych

W związku z kwalifikacją, zgodnie z k.k.w., skarżącego Andrzeja Horycha jako wymagającego osadzenia w wyznaczonym oddziale lub celi aresztu śledczego lub zakładu karnego typu zamkniętego, w warunkach zapewniających wzmożoną ochronę społeczeństwa i bezpieczeństwa aresztu lub zakładu, realizacja widzeń dla skarżącego podczas pobytu w Areszcie Śledczym w Gdańsku odbywała się w sali widzeń znajdującej się przy oddziale przeznaczonym dla tej kategorii osadzonych.

Uwzględniając usytuowanie oddziału w odniesieniu do uwarunkowań architektonicznych Aresztu Śledczego w Gdańsku, stwierdzić należy, że osoby doprowadzane do sali widzeń nie mają żadnych pośrednich, jak i bezpośrednich kontaktów z osadzonymi. Doprowadzanie osób realizowane jest

każdorzazowo pod nadzorem funkcjonariuszy Służby Więziennej zobowiązanych do zapewnienia bezpieczeństwa osobom doprowadzanym.

Widzenia dla osadzonych wymagających osadzenia w wyznaczonym oddziale lub celi „N” w Areszcie Śledczym w Krakowie realizowane są w sali widzeń. Osoby odwiedzające wpuszczane są na teren jednostki przez bramę pierwszą, a następnie poprzez dziedziniec bezpośrednio doprowadzane są do sali widzeń. Droga przemarszu osób odwiedzających nie przebiega przez oddziały mieszkalne.

Stwierdzić jednoznacznie należy, że w ww. jednostkach penitencjarnych doprowadzanie osób odwiedzających, w tym również nieletnich, nie wymaga w żadnym przypadku przejścia „przez całe więzienie, z celami po obu stronach korytarza”, gdyż osoby odwiedzające doprowadzane są do pomieszczeń, w których realizuje się widzenia osobnym wejściem prowadzącym bezpośrednio do sali widzeń, niedostępnym dla jakichkolwiek osadzonych i w sposób niewymagający przechodzenia obok drzwi jakichkolwiek cel mieszkalnych.

Ponadto w ww. jednostkach penitencjarnych widzenia osadzonych z osobami nieletnimi realizowane są w sposób możliwie jak najmniej stresujący dla osób odwiedzających i mający na celu zacieśnianie więzi rodzinnych. Sale widzeń zlokalizowane są w miejscach usytuowanych poza ciągami komunikacyjnymi, przy których mieszczą się cele mieszkalne i w miarę możliwości w pobliżu bramy wejściowej na teren jednostki. We wszystkich jednostkach znajdują się sale widzeń z wydzielonymi kącikami zabaw dla dzieci, wyposażone w zabawki, mebelki dla dzieci i przedmioty o charakterze edukacyjno-rozwojowym (klocki, kolorowanki, ilustrowane bajki, puzzle itp.). Aranżacja kącików zabaw dla dzieci służy zminimalizowaniu ewentualnego odczucia dyskomfortu związanego z pobytam dziecka w pomieszczeniu zamkniętym. Osadzeni odbywający widzenia w salach, w których znajdują się kąciki zabaw, mogą uczestniczyć wraz z dziećmi we wspólnych zabawach. Część jednostek realizuje również spotkania integracyjne skazanych z rodzinami, organizowane poza kodeksowym limitem widzeń.

Informacje dotyczące warunków korzystania z widzeń z dziećmi w innych zakładach penitencjarnych w Polsce

Podobne warunki widzeń z rodziną, w tym również z dziećmi, jak te przedstawione powyżej, są zagwarantowane w prawie każdej jednostce penitencjarnej w Polsce. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez Centralny Zarząd Służby Więziennej warunki dogodne dla wizyt rodzinnych z dziećmi są spełnione m.in. w następujących jednostkach penitencjarnych:

- w okręgu Białystok: w Areszcie Śledczym w Hajnówce;
- w okręgu Bydgoszcz w więzieniach: w Grudziądzu, Bydgoszcz-Fordon, Koronów i Włocławek oraz w Areszcie Śledczym w Chełmnie;
- w okręgu Katowice w więzieniach: w Lublińcu (ogród ze stawem), Raciborzu i Zabrze oraz w Areszcie Śledczym Bielsko-Biała;
- w okręgu Koszalin;
- w okręgu Lublin w Areszcie Śledczym Lublin;
- w okręgu Łódź w więzieniach: Łódź nr 1 i 2, Łowicz, Sieradz, Płock, Garbalin oraz w Areszcie Śledczym Piotrków Trybunalski;
- w okręgu Olsztyn w więzieniach: Iława, Kamińsk (ogród), Barczew, Dubliny oraz w Aresztach Śledczych w Olsztynie, Bartoszycach, Szczytnie, Działdowie, Ostródzie;
- w okręgu Opole w więzieniach w: Opolu (ogród ze stawem z rybami i żółwiami), Strzelcach Opolskich nr 1 i 2, Brzegu, Głubczycach, Grodkowie, Kluczborku, Nysie, oddział w Turawie (ogród), Prudniku oraz w Aresztach Śledczych w Opolu i Kędzierzynie-Koźlu;
- w okręgu Poznań w więzieniach: Krzywaniec, Wronki, Gębarzów (ogród z placem zabaw) oraz w Aresztach Śledczych: Poznań, Ostrów Wielkopolski, Śrem (coroczny piknik połączony ze spływem rzeką Wartą);
- w okręgu Rzeszów w więzieniach: Chmielów, Dębica, Jasło, Łupków, Medyka (ogród), Przemyśl, Rzeszów, Uherce Mineralne, w centrach: Nisk, Sanok;

- w okręgu Szczecin w więzieniach: Szczecin, Stargard Szczeciński oraz w Areszcie Śledczym Międzyrzecz;
- w okręgu Warszawa w więzieniach: Siedlce, Żytkowice oraz w Aresztach Śledczych: Grójec, Płońsk, Warszawa-Grochów, Warszawa-Białołęka, Warszawa-Mokotów, Warszawa-Służewiec, Radom;
- w okręgu Wrocław w więzieniach: Wrocław nr 1 i 2, Głogów, Kłodzko, Strzelin, Zaręba, Wołów, Oleśnica oraz w Aresztach Śledczych: Wrocław, Wałbrzych, Jelenia Góra, Dzierżoniów.

III. Inne naruszenia Konwencji

Środki podjęte odnośnie do innych naruszeń stwierdzonych przez Trybunał:

Art. 5 § 3 w sprawie *Paweł Pawlak*: proszę sprawdzić raport z wykonania w grupie spraw *Trzaska*

Art. 6 § 1 w sprawie *Głowacki*: proszę sprawdzić plan działań w grupie spraw *Kudła i Podbielski*

IV. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki o charakterze indywidualnym czy ogólnym nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

11. Raport z wykonania wyroku w sprawie *Iwańczuk p. Polsce* przekazany w dniu 4 grudnia 2015 r.

Opis sprawy

Iwańczuk p. Polsce, skarga nr 25196/94, wyrok z dnia 15/11/2001, ostateczny w dniu 15/02/2002

Skarżący został tymczasowo aresztowany, będąc podejrzanym o usiłowanie kradzieży, a w dniu 18 grudnia 1992 r. został oskarżony o przywłaszczenie. Jego areszt był wielokrotnie przedłużany, a zażalenia na te postanowienia oddalano.

W dniu 19 września 1993 r. skarżący zwrócił się z prośbą o pozwolenie na głosowanie w wyborach parlamentarnych, korzystając z możliwości dokonania tej czynności w więzieniu we Wrocławiu, w którym był osadzony. Skarżący został zaprowadzony do pokoju strażników, gdzie powiedziano mu, że aby zostać dopuszczonym do głosowania, musi rozebrać się i poddać kontroli osobistej. Po tym, jak skarżący zdjął ubranie, pozostając w bieliźnie, strażnicy wyśmiewali go, wymieniali upokarzające uwagi na temat jego ciała i znęcali się nad nim słownie. Kazano mu całkowicie się rozebrać, na co nie wyraził zgody, wobec czego zabrano go z powrotem do celi bez umożliwienia mu wzięcia udziału w głosowaniu.

Trybunał zauważył, że wątpliwe było uzależnienie wykonania prawa do głosowania w wyborach parlamentarnych przez osobę tymczasowo aresztowaną od spełnienia jakichkolwiek specjalnych warunków, innych niż wynikające z normalnych wymogów bezpieczeństwa. Trybunał stanowczo odmówił uznania warunków obejmujących nakaz obnażenia się przed grupą strażników więziennych za usprawiedliwione.

Ponadto Trybunał stwierdził, mając na uwadze osobowość skarżącego, jego spokojne zachowanie przez cały okres osadzenia, jak również okoliczność, że nie był oskarżony o przestępstwo z użyciem przemocy ani nie był wcześniej karany, że nie było istotnych podstaw, by przewidywać jego agresywne zachowanie. W kontekście osobowości skarżącego oraz wszystkich okoliczności sprawy nie przedstawiono żadnych przekonujących powodów, dla których nakaz rozebrania się przed strażnikami można było uznać za potrzebny i zasadny z uwagi na wymogi bezpieczeństwa.

Dodatkowo stwierdził, że o ile kontrole osobiste mogą w pewnych okolicznościach okazać się konieczne, by zapewnić bezpieczeństwo więzienia lub zapobiec nieprawidłowościom, muszą być one przeprowadzane w odpowiedni sposób. Strażnicy więzienni znęcali się słownie i szydzili ze skarżącego; było to zachowanie mające na celu wywołanie poczucia upokorzenia i poniżenia, które według Trybunału świadczyło o braku szacunku dla godności ludzkiej. Zważywszy na brak przekonującego usprawiedliwienia takiego traktowania skarżącego i biorąc pod uwagę chęć zrealizowania przez skarżącego prawa do głosowania w ramach przyjętych rozwiązań, Trybunał uznał zachowanie, które upokorzyło skarżącego, za wypełniające znamiona poniżającego traktowania, a zatem naruszające art. 3 Konwencji.

Trybunał zwrócił uwagę na to, że skarżący został zwolniony z aresztu dopiero w maju 1994 r., mimo że odpowiednie organy już w grudniu 1993 r. uznały, że zwolnienie go nie zakłóci przebiegu postępowania.

Z uwagi na fakt, że postępowanie dotyczące wysokości i metod płatności poręczenia majątkowego trwało aż 4 miesiące i 14 dni, podczas gdy skarżący pozostawał w areszcie nawet po powzięciu decyzji o braku konieczności kontynuowania aresztu oraz że organy nie przedstawiły powodu usprawiedliwiającego kolejne zmiany decyzji dotyczących sposobu złożenia poręczenia do depozytu, Trybunał stwierdził naruszenie art. 5 § 3 Konwencji.

Ponadto Trybunał stwierdził, że całkowity czas trwania postępowania w sprawie skarżącego nie może zostać uznany za rozsądny i że w związku z tym doszło do naruszenia art. 6 § 1.

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Rząd pragnie poinformować, że spełnił zobowiązania związane z wypłatą skarżącemu zadośćuczynienia przyznanego mu przez Trybunał.

2. Środki indywidualne

Skarżący został zwolniony, postępowanie karne przeciwko niemu zostało zakończone.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Naruszenie art. 3 Konwencji

Należy podkreślić, że zdaniem Rządu upokarzające traktowanie skarżącego z naruszeniem art. 3 Konwencji wydaje się być spowodowane błędnym działaniem personelu więzienia przy przeprowadzaniu kontroli osobistej w tym konkretnym, jednostkowym przypadku.

W związku z tym faktem w przekonaniu władz przetłumaczenie i rozpowszechnienie rzeszonego wyroku będzie wystarczające, by wyeliminować źródło naruszenia art. 3 Konwencji. Dlatego też wyrok został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie internetowej MS.

W odniesieniu do szkoleń Służby Więziennej należy wspomnieć, że przedmiotowe zagadnienia są objęte programem szkolenia zawodowego dla pracowników jednostek penitencjarnych na podstawie m.in. Zarządzenia Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 21 grudnia 2010 r. w sprawie programów szkolenia wstępnego, zawodowego oraz specjalistycznego w Służbie Więziennej oraz czasu trwania tych szkoleń.

Kwestie związane z traktowaniem więźniów w oparciu o zasady humanitaryzmu, praworządności, tolerancji, akceptacji, zakazu stosowania tortur i innych form nieludzkiego i upokarzającego traktowania są jednym z najistotniejszych zagadnień poruszanych w ramach takich szkoleń dla Służby Więziennej.

Kwestie związane z prawami i wolnościami chronionymi przez Europejską Konwencję Praw Człowieka są zawsze poruszane na wykładach dotyczących prawnych, penitencjarnych i międzynarodowych standardów wykonywania kary pozbawienia wolności, jako zagadnienia obowiązkowo wchodzące w zakres szkoleń Służby Więziennej na wszystkich poziomach.

W 2014 r. w tego typu szkoleniach wzięło udział 2604 członków służby więziennej, a w roku 2015 uczestniczyło w nich 2559 osób.

Poza wymienionymi wyżej działaniami w 2011 r. MS przygotowało specjalną publikację zawierającą analizę wiodącego orzecznictwa dotyczącego Polski – *Standardy ochrony praw człowieka w prawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, nawiązując w niej również do wspomnianego wyżej wyroku. Publikacja została rozpowszechniona wśród sędziów oraz prokuratorów i jest publicznie dostępna na stronie MS (www.ms.gov.pl).

Ponadto informacje na temat każdego stwierdzonego przez Trybunał naruszenia Konwencji, dotyczącego organów więziennych, są przekazywane do Centralnego Zarządu Służby Więziennej celem wykorzystania ich do podnoszenia świadomości personelu jednostek penitencjarnych.

Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury kontynuuje swoje działania zmierzające do rozpowszechniania orzecznictwa Trybunału wśród sędziów i prokuratorów zarówno na etapie wstępnego, jak i kolejnych szkoleń. Program takich szkoleń zawiera m.in. informacje na temat standardów Trybunału w kwestii praw osób pozbawionych wolności.

Dodatkowo można również wskazać, że w czasie wystąpienia okoliczności sprawy przeprowadzenie kontroli osobistej było uregulowane w § 11 *Regulaminu wykonywania tymczasowego aresztowania z 1989 r.*, który przewidywał, że tego typu kontrola mogła zostać zarządzona w każdym czasie, jeśli wystąpiła taka potrzeba. Przepis ten zezwalał w szczególności na kontrolę osobistą w momencie, gdy osadzeni opuszczali swoje cele oraz przy powrocie do nich, szczególnie w nocy. Kwestia ta była dalej regulowana przepisami nieopublikowanego Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 6 marca 1974 w sprawie bezpieczeństwa więziennego. Według przepisów umieszczonych w § 59 osadzeni mieli podlegać kontroli osobistej w momencie opuszczenia i powrotu do celi. Kontrola miała być przeprowadzana w osobnym pomieszczeniu. Osadzony musiał podczas przeszukania rozebrać się, a jego ubrania, bielizna i buty powinny być dokładnie sprawdzone.

Obecnie kontrola osobista osadzonych jest uregulowana w Kodeksie karnym wykonawczym oraz w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 31 października 2003 r. w sprawie ochrony jednostek organizacyjnych Służby Więziennej.

Zgodnie z art. 116 § 2 i § 3 Kodeksu karnego wykonawczego w wypadkach uzasadnionych względami porządku lub bezpieczeństwa osadzony podlega kontroli osobistej. Kontrola osobista polega na oględzinach ciała oraz sprawdzeniu odzieży, bielizny i obuwia, a także przedmiotów posiadanych przez osadzonego. Oględziny ciała oraz sprawdzenie odzieży i obuwia przeprowadza się w pomieszczeniu, podczas nieobecności osób postronnych oraz osób odmiennej płci, przez osoby tej samej płci.

Należy podkreślić przede wszystkim, że zmiany ram prawnych gwarantują, iż kontrola osobista ograniczająca prawo tak ważne, jak prawo do godności, jest regulowana na poziomie ustawowym (Kodeks karny wykonawczy) oraz że kontrola osobista ograniczona jest wyłącznie do sytuacji usprawiedliwionych wymogami bezpieczeństwa lub porządku.

Po drugie, kontrola osobista jest przeprowadzana przez funkcjonariuszy publicznych w osobnym pomieszczeniu podczas nieobecności osób trzecich i osób innej płci oraz dokonywana za pośrednictwem osoby tej samej płci. W związku z tym kontrole te są przeprowadzane z poszanowaniem godności człowieka i w zgodzie z zasadą humanitaryzmu oraz praworządności.

2. Naruszenie art. 5 § 3 Konwencji

Środki implementowane przez władze polskie w celu wyeliminowania źródeł naruszenia art. 5 § 3 Konwencji z powodu nadmiernie przedłużającego się tymczasowego aresztowania zostały zaprezentowane w raporcie z wykonania dotyczącego grupy spraw *Trzaska p. Polsce*, zakończonych rezolucją końcową CM/ResDH(2014)268.

3. Naruszenie art. 6 § 1 Konwencji

Środki implementowane przez władze polskie w celu wyeliminowania źródeł naruszenia art. 6 § 1 Konwencji z powodu przewlekłości postępowania karnego zostały zaprezentowane w planie działań dotyczących grupy spraw *Kudła p. Polsce*.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że przyjęte środki generalne będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

12. Plan działań dotyczący wykonania wyroków z grupy *Kaprykowski p. Polsce* przekazany w dniu 2 września 2015 r.

Opisy spraw

D.G., skarga nr 45705/07, wyrok z dnia 12/02/2013, ostateczny 12/05/2013

Grzywaczewski, skarga nr 18364/06, wyrok z dnia 31/05/2012, ostateczny 31/08/2012

Kaprykowski, skarga nr 23052/05 wyrok z dnia 03/02/2009, ostateczny 03/05/2009

Kupczak, skarga nr 2627/09 wyrok z dnia 25/01/2011, ostateczny 20/06/2011

Musiał Sławomir, skarga nr 28300/06 wyrok z dnia 20/01/2009, ostateczny 05/06/2009

Musiał i Baczyński, skarga nr 32798/02 wyrok z dnia 26/07/2011, ostateczny 26/10/2011

Rokosz, skarga nr 15952/09, wyrok z dnia 27/07/2010, ostateczny 27/10/2010

Wenerski, skarga nr 44369/02 wyrok z dnia 20/01/2009, ostateczny 20/04/2009

Wierzbicki Andrzej, skarga nr 48/03 wyrok z dnia 19/01/2010, ostateczny 19/04/2010

Powyższe sprawy dotyczą niehumanitarnego i poniżającego traktowania skarżących ze względu na brak odpowiedniej opieki medycznej w jednostkach penitencjarnych (naruszenia art. 3 Konwencji).

Dokładne informacje nt. stanu faktycznego w sprawach: *Kaprykowski*, *Musiał*, *Rokosz*, *Wenerski* i *Wierzbicki* zostały przedstawione w planie działań z dnia 12 września 2011 r. przesłanym do KM (DH-DD(2011)710E).

Ponadto dodatkowe informacje w tych sprawach zostały przedstawione KM w dniu 11 stycznia 2013 r. (DH-DD(2013)89).

Fakty w pozostałych sprawach z grupy *Kaprykowski* są następujące:

W sprawie *D.G.* wobec skarżącego toczyło się kilka postępowań karnych, w wyniku których został on skazany łącznie na karę 8 lat pozbawienia wolności. Cierpiący na porażenie, przykuty do wózka inwalidzkiego i mający wiele innych problemów zdrowotnych skarżył się, iż w czasie trzech okresów pozbawienia wolności – w styczniu i lutym 2001, od września 2003 do maja 2004 oraz od września 2005 do czerwca 2008 r. – zaoferowana mu opieka i warunki osadzenia były nieadekwatne do potrzeb wynikających z jego stanu zdrowia. Zarzucał w szczególności, że placówki

penitencjarne nie były przystosowane do potrzeb osób na wózkach inwalidzkich, co powodowało problem w dostępie do sanitariatów. Ponadto podnosił, że cele są przepelnione, brudne i musi je dzielić z palaczami.

W sprawie *Grzywaczewski* skarżący podnosił, iż opieka medyczna, jaką otrzymał w zakładzie karnym, gdzie odbywał karę pozbawienia wolności pomiędzy 2006 i 2008 r., była nieadekwatna, zwłaszcza w kontekście jego cukrzycy insulinozależnej. Skarżył się również na nieodpowiednie warunki bytowe w areszcie śledczym w Lublinie i w zakładzie karnym w Zamościu.

W sprawie *Kupczak* skarżący, w wyniku wypadku samochodowego, któremu uległ w 1998 r., doznał porażenia i stale cierpiał na silne bóle kręgosłupa. W celu uśmierzania bólu miał wszczepioną pompę morfinową w ciele, która pompowała morfinę bezpośrednio do jego płynu rdzeniowego. Policja aresztowała skarżącego w dniu 26 października 2006 r. jako podejrzanego o kierowanie zorganizowaną grupą przestępczą zajmującą się głównie praniem brudnych pieniędzy. Następnego dnia sąd postanowił o jego tymczasowym aresztowaniu. Krótko po tym w pompie morfinowej skończyła się morfina, a władze, którym podlegał skarżący, napełniły pompę roztworem soli fizjologicznej. Skarżącemu podawano doustnie, a czasami w formie zastrzyku, środki przeciwbólowe. Wydano kilka zaświadczeń lekarskich potwierdzających, że pompa nie była napełniana morfiną, a inne środki przeciwbólowe podawano głównie doustnie, ale żadne z nich nie oceniało, czy postępowanie to jest adekwatnym leczeniem. Skarżący wielokrotnie się skarżył na niewłaściwe funkcjonowanie pompy. Tylko raz (w październiku 2008 r.) sąd właściwie zbadał, czy jego stan zdrowia pozwala na pozbawienie wolności. Zalecił zbadanie możliwości udostępnienia skarżącemu pompy morfinowej, by pozbawienie go wolności nie miało znamion nieludzkiego traktowania. W dniu 14 maja 2009 r. sąd uchylił areszt skarżącego, uznając, iż nie jest on już konieczny. Skarżący został zwolniony i zaimplantowano mu nową pompę morfinową w dniu 13 sierpnia 2009 r. w szpitalu uniwersyteckim w Krakowie.

W sprawie *Musiałek i Baczyński* skarżący: Tomasz Musiałek i Jarosław Baczyński podnosili nieodpowiednie warunki bytowe w zakładach karnych w Wołowie i we Wrocławiu, głównie z powodu przeludnienia. Skarżący Musiałek, cierpiący na poważne schorzenie (przykurcz Dupuytrena), które, nieleczone, powodowało uniemożliwienie wyprostowania palców u rąk i nóg, skarżył się również na nieadekwatną opiekę medyczną.

W sprawach tych skarżący cierpieli z powodów poważnych schorzeń wymagających specjalistycznej, a często stałej opieki medycznej. Jednakże nie mieli do niej dostępu przez większość czasu w jednostkach penitencjarnych, nie zostali też przewiezieni do odpowiednich placówek medycznych. Brak specjalistycznej opieki medycznej czy zwłoka w jej zapewnieniu skutkowałą pogorszeniem stanu zdrowia skarżących, co często miało poważne i nieodwracalne konsekwencje. Na przykład w sprawie *Kupczak* (2627/09) skarżącemu nie zapewniono specjalistycznej opieki przez 2,5 roku, która wyzwoliłaby go od bólu. Podobnie w sprawie *Andrzej Wierzbicki p. Polsce* (48/03) specjalistyczne badania medyczne skarżącego, cierpiącego na zaawansowaną cukrzycę i inne schorzenia, zostały przeprowadzone po upływie 3 miesięcy od chwili osadzenia. W międzyczasie jego stan zdrowia uległ pogorszeniu do tego stopnia, że został pilnie zwolniony z więzienia i wkrótce potem zmarł.

W swoim orzecznictwie Trybunał podkreślił, że warunki pozbawienia wolności muszą odpowiadać stanowi zdrowia osadzonego. Gdy władze krajowe decydują o umieszczeniu czy też pozostawieniu chorej osoby w jednostce penitencjarnej, muszą zwrócić szczególną uwagę na to, by warunki osadzenia czyniły zadość szczególnym potrzebom wynikającym z ich niepełnosprawności (*Rokosz p. Polsce*, 15952/09).

Ponadto skarżący z tej grupy spraw bezskutecznie skarżyli się do różnych organów państwowych, w tym do RPO i/lub sądów krajowych na brak zapewnienia adekwatnej do ich stanu zdrowia opieki medycznej.

W sprawach tych Trybunał uznał, że podnoszony przez Rząd krajowy środek cywilny ma charakter jedynie kompensacyjny, ponieważ żaden z sądów nie nakazał zmiany sytuacji skarżących. Zatem Trybunał nie został przekonany, że działania skarżących przed cywilnymi czy innymi sądami krajowymi dawałyby im rozsądne szanse na zapewnienie właściwej opieki medycznej, a co za tym idzie, na zakończenie sytuacji naruszenia Konwencji.

Trybunał zauważył, że sądy krajowe nie wydawały zarządzeń, by osadzeni z problemami zdrowotnymi byli przenoszani do specjalistycznych placówek czy nawet otrzymywali adekwatne leczenie w zakładzie karnym (np. *Sławomir Musiał p. Polsce*, 23300/06).

Ponadto wnioski skarżących o zwolnienie z powodów zdrowotnych były często odrzucane przez sądy krajowe (np. w sprawach: *Rokosz* i *Wierzbicki*). W przypadku niektórych skarżących pozbawienie wolności zostało czasowo przerwane, ale potem było kontynuowane. Trybunał akceptuje brak generalnego obowiązku zwalniania osadzonych cierpiących na poważne schorzenia, lecz ich leczenie powinno odpowiadać szczególnym potrzebom wynikającym z ich stanu zdrowia.

Należy zauważyć, że w wielu sprawach Trybunał stwierdził naruszenie art. 3 Konwencji z powodu połączenia złych warunków osadzenia, w szczególności przeludnienia oraz braku dostępu do adekwatnej opieki medycznej. W sprawie *Sławomir Musiał* świadomy strukturalnego problemu przeludnienia w zakładach karnych, Trybunał wezwał władze polskie na podstawie art. 46 Konwencji do podjęcia działań legislacyjnych i administracyjnych, by zapewnić odpowiednie warunki osadzenia, a w szczególności odpowiednie warunki i leczenie osadzonych wymagających szczególnej opieki zdrowotnej z powodu stanu ich zdrowia (§ 107 wyroku). Trybunał wezwał też do zaprzestania naruszania art. 3 w tej sprawie poprzez zapewnienie adekwatnych warunków osadzenia skarżącego tak szybko, jak to możliwe w jednostce penitencjarnej zdolnej do zapewnienia mu koniecznego leczenia psychiatrycznego i stałego nadzoru medycznego (§ 108).

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

We wszystkich sprawach, z wyjątkiem sprawy *Musiałek i Baczyński*, Trybunał zasądził zadośćuczynienie z tytułu szkody niemajątkowej. Zostało ono wypłacone wszystkim skarżącym. Informacje ws. wypłacenia słusznego zadośćuczynienia skarżącym w sprawach: *Kaprykowski*, *Musiał*, *Rokosz*, *Wenerski* i *Wierzbicki* zostały przekazane KM w 2011 r. (DH-DD(2011)710E).

Informacje na temat wypłacenia słusznego zadośćuczynienia w pozostałych sprawach z grupy *Kaprykowski*:

D.G.

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	8 000 euro	-	8 000 euro
Termin płatności: 12/08/2013			Wypłacono: 15/07/2013

Grzywaczewski

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
	6 000 euro	-	6 000 euro
Termin płatności: 31/11/2012			Wypłacono: 16/10/2012

Kupczak

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
	10 000 euro	-	10 000 euro
Termin płatności: 20/09/2011			Wypłacono: 09/09/2011

2. Obecna sytuacja skarżących: Wenerski i Musiał

Aktualnie w jednostkach penitencjarnych przebywają skarżący Ernest Wenerski oraz Sławomir Musiał. Mają oni zapewnione na bieżąco świadczenia medyczne wynikające z art. 115 Kodeksu karnego wykonawczego (dalej k.k.w.) i innych przepisów wykonawczych.

Stan ogólny skarżącego Musiała jest dobry, kontakt i orientacja prawidłowe. Od 2003 r. pozostaje w leczeniu z powodu rozpoznania schorzenia natury psychicznej. Ostatnia konsultacja psychiatryczna odbyła się w dniu 17 kwietnia 2015 r. Skarżący przebywający obecnie w Zakładzie Karnym Nr 2 w Strzelcach Opolskich funkcjonuje spokojnie i regulaminowo, stosuje leki utrzymujące chorobę w stanie remisji. Administracja wskazanej jednostki penitencjarnej nie odnotowała skarg i powództw cywilnych ww. skarżącego.

Skarżący Wenerski, przebywający obecnie w Areszcie Śledczym w Łodzi, jest leczony zgodnie z zaleceniami lekarskimi oraz sztuką i etyką lekarską. Był wielokrotnie konsultowany zarówno przez lekarza pierwszego kontaktu, jak i specjalistów. Ostatnio realizowano konsultację ortopedyczną. Zgodnie z przyjętymi w jednostce penitencjarnej procedurami osadzeni przyjmowani są przez lekarzy w trybie planowym zgodnym z kolejnością zgłoszeń oraz w trybie pilnym. Wskazać należy, iż administracja Służby Więziennej umożliwiła skarżącemu konsultację w publicznej placówce służby zdrowia – Specjalistycznym Centrum Medycznym w Polanicy Zdroju. W wyniku decyzji konsylium lekarzy specjalistów pacjent nie został zakwalifikowany do zabiegu o charakterze korekcyjno-estetycznym oczodołu.

Skarżący jest autorem licznych skarg dotyczących niezapewnienia właściwej opieki medycznej. W każdym przypadku właściwy organ Służby Więziennej przeprowadzał postępowanie wyjaśniające, w ramach którego wnikliwej analizie poddawane były gromadzone dokumenty i wyjaśnienia, w tym dokumentacja medyczna skarżącego. Skarżący nie występował z powództwem cywilnym w tym zakresie.

Zgodnie z decyzją KM z dnia 7 marca 2013 (DH-DD(2013)89) kwestie indywidualne podniesione przez skarżących w grupie Kaprykowski zostały zrealizowane.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Naruszenie art. 3 Konwencji

a. Podstawy prawne stosowania środków zapobiegawczych

Podstawą stosowania środków zapobiegawczych, w tym najsurowszego środka izolacyjnego w postaci tymczasowego aresztowania, jest w polskiej procedurze karnej Kodeks postępowania karnego (dalej k.p.k.) z dnia 6 czerwca 1997 r., który w art. 249 stanowi, iż można go stosować w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania, a wyjątkowo także w celu zapobiegnięcia popełnieniu przez oskarżonego (w postępowaniu przygotowawczym przez podejrzanego) nowego, ciężkiego przestępstwa.

W dniu 1 lipca 2015 r. weszły w życie przepisy znowelizowanego k.p.k., zmienione ustawą z dnia 27 września 2013 r. i 20 lutego 2015 r. (Dz.U. z 2013 r. poz. 1247, ze zm. i Dz.U. z 2015 r. poz. 396). Szereg zmian dotyczy stosowania tymczasowego aresztowania.

Zmieniony art. 258 § 2 k.p.k. dopuszcza zastosowanie tego środka w przypadku oskarżonego (podejrzanego), któremu zarzuca się popełnienie zbrodni lub występku, zagrożonego karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 8 lat pozbawienia wolności, albo którego sąd I instancji skazuje na karę pozbawienia wolności wyższą niż 3 lata. Nie jest to jednak, tak jak dotychczas, samodzielna przesłanka zastosowania tego środka, gdyż jego zastosowanie jest możliwe tylko wtedy, gdy zaistnieją obawy utrudnienia prawidłowego toku postępowania, o których mowa w § 1 tego

przepisu i mogą one wynikać z zagrożenia surową karą. Zmiana ta ma na celu ograniczenie stosowania środków zapobiegawczych z racji obaw wywodzących się z samej surowości grożącej kary.

Z przepisu art. 259 § 3 k.p.k. wynika, że tymczasowego aresztowania nie można stosować, jeśli przestępstwo zagrożone jest karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 2 lat, za wyjątkiem sytuacji ukrywania się oskarżonego (podejznanego), uporczywego niestawiania się na wezwania lub innego, bezprawnego utrudniania postępowania albo niemożności ustalenia jego tożsamości. Ograniczenia te nie mają też zastosowania w przypadku wysokiego prawdopodobieństwa orzeczenia środka zabezpieczającego polegającego na umieszczeniu sprawcy w zakładzie zamkniętym (art. 259 § 4 k.p.k.).

Organ, który stosuje tymczasowe aresztowanie na wniosek prokuratora, to sąd rejonowy (art. 263 § 1 k.p.k.). Nadzór nad stosowaniem tego środka sprawuje sąd stosujący i przedłużający aresztowanie, a w przypadku długotrwałego okresu stosowania tego środka – sąd apelacyjny, a także prokurator przełożony, oceniający zasadność skierowania wniosku o jego przedłużenie. Każdy ze wskazanych organów rozpoznaje wszystkie okoliczności danej sprawy, biorąc pod uwagę także stan zdrowia podejrzanego.

W art. 259 § 1–3 k.p.k. wymienione są przesłanki, które stanowią o odstąpieniu od zastosowania tymczasowego aresztowania. Jeżeli szczególne względy (wśród nich np. możliwość naruszenia prawidłowego toku postępowania) nie stoją na przeszkodzie, należy odstąpić od stosowania tego środka m.in., gdy pozbawienie wolności oskarżonego (podejrzanego) spowodowałoby poważne niebezpieczeństwo dla jego życia lub zdrowia lub pociągnęłoby wyjątkowo ciężkie skutki dla jego najbliższej rodziny. Zagrożenie musi być poważne i rzeczywiste dla życia aresztowanego bądź egzystencji jego najbliższych. Oznacza to, że niewystarczające jest spowodowanie jakiegokolwiek niewygody czy zagrożenia, zwłaszcza gdy można im inaczej zaradzić.

Przesłanka sformułowana w § 1 pkt 1 tego przepisu odnosi się tylko do oskarżonego (podejrzanego), nie zaś do innych osób, i związana jest z jego stanem zdrowia. Jej prawidłowa ocena wymaga uzyskania opinii lekarskiej oraz ustalenia możliwości przebywania w warunkach izolacji więziennej. Zagrożenie życia lub zdrowia oskarżonego musi być tego rodzaju, że zastosowanie tymczasowego aresztowania, względnie zaniechanie jego uchylenia, mogłoby spowodować poważne niebezpieczeństwo dla jego życia i zdrowia.

Najczęściej przepis § 1 pkt 1 znajdzie zastosowanie wówczas, gdy zachodziła będzie konieczność specjalistycznego leczenia osoby pozbawionej wolności, które nie jest możliwe w zakładzie karnym lub szpitalu więziennym. Podejmując decyzję w tym przedmiocie, należy mieć na uwadze regulację art. 260 k.p.k. Przepis ten wskazuje, że jeżeli stan zdrowia oskarżonego (podejrzanego) tego wymaga, tymczasowe aresztowanie może być wykonywane tylko w postaci umieszczenia w odpowiednim zakładzie leczniczym, w tym w zakładzie psychiatrycznym.

Z § 2 tego artykułu wynika natomiast obowiązek przygotowania przez Ministra Sprawiedliwości w porozumieniu z ministrem właściwym ds. zdrowia rozporządzenia wykonawczego. Takie rozporządzenie ma obejmować:

- wykaz zakładów leczniczych, w tym psychiatrycznych, przeznaczonych do wykonywania tymczasowego aresztowania stosowanego wobec osób, których stan zdrowia wymaga umieszczenia w takim zakładzie;
- warunki zabezpieczenia tych zakładów uniemożliwiające ich samowolne opuszczenie przez tymczasowo aresztowanych oraz umożliwiające izolowanie ich ze względów bezpieczeństwa przy zapewnieniu dostępu do tymczasowo aresztowanych przez organy prowadzące postępowanie karne, mając na uwadze potrzebę zapewnienia prawidłowego toku postępowania;
- tryb umieszczenia, warunki pobytu i leczenia tymczasowo aresztowanych w takim zakładzie, mając na uwadze niezbędne wyposażenie medyczne oraz warunki techniczne i organizacyjne tych zakładów.

Przepis ten, w postaci zmienionej od 1 lipca 2015 r., przyczyni się do lepszej ochrony praw osób pozbawionych wolności, których stan zdrowia nie pozwala na osadzenie w zwykłych placówkach penitencjarnych, znacznie skróci i usprawni proces poszukiwania odpowiedniej placówki dla danego podejrzanego.

Decyzja o wykonywaniu tymczasowego aresztowania w odpowiednim zakładzie leczniczym może być podjęta równocześnie z zastosowaniem tego środka zapobiegawczego, jak i w okresie późniejszym,

w czasie jego wykonywania, jeśli przyczyna umieszczenia w takim zakładzie pojawi się dopiero później. Umieszczenie chorego tymczasowo aresztowanego powinno nastąpić w zamkniętym zakładzie leczniczym, choć przepis *expressis verbis* nie formułuje takiego wymagania. W przypadku braku odpowiedniego zakładu zamkniętego umieszczenie pod strażą może nastąpić w placówce otwartej służby zdrowia lub w zakładzie leczniczym niebędącym jednostką organizacyjną więziennictwa. Ta ostatnia sytuacja może mieć miejsce zwłaszcza wówczas, gdy brak jest odpowiedniego, ze względu na konieczność utrzymania oskarżonego przy życiu i w niepogorszonym zdrowiu, zakładu leczniczego, w którym można byłoby go umieścić. Choroba oskarżonego powinna uzasadniać konieczność podjęcia leczenia szpitalnego, w przeciwnym razie wystarczające jest umieszczenie oskarżonego w izbie chorych aresztu śledczego.

Umieszczanie aresztowanego w zakładzie, w którym leczylby się z choroby, nie należy do kompetencji organów postępowania karnego. Wystarczające jest umieszczenie chorego osadzonego w takiej placówce więziennej służby zdrowia, która zapewniałaby mu możliwość zachowania życia i niepogorszonego poważnie zdrowia, zwłaszcza jeśli osadzony sam swe zdrowie traktuje instrumentalnie, licząc na bezkarność z powodu swego złego stanu. Jeżeli mimo umieszczenia osadzonego w zakładzie leczniczym, stan jego zdrowia będzie się pogarszał, a według opinii lekarzy poprawa jego zdrowia jest uzależniona od przebywania przez niego na wolności, tymczasowe aresztowanie należy uchylić.

W przypadku otrzymania przez prokuratora w toku śledztwa informacji o złym stanie zdrowia tymczasowo aresztowanego (mogą one pochodzić od niego, jego rodziny lub administracji aresztu śledczego) prokurator niezwłocznie zarządza zbadanie go przez lekarza w zakładzie karnym lub areszcie śledczym celem ustalenia, czy nie zachodzi przesłanka do odstąpienia od tymczasowego aresztowania, zwłaszcza gdy pozbawienie podejrzanego wolności spowodowałoby poważne niebezpieczeństwo dla jego życia lub zdrowia.

Prawidłowa ocena tej przesłanki wymaga dokonania oceny stanu zdrowia podejrzanego poprzez uzyskanie opinii lekarskiej oraz związanej z tym stanem zdrowia potencjalnej możliwości przebywania w warunkach izolacji więziennej. Jeżeli z opinii biegłego lekarza będzie wynikała konieczność specjalistycznego leczenia osoby pozbawionej wolności, które nie jest możliwe w areszcie śledczym lub szpitalu więziennym, a niepodjęcie tego leczenia spowoduje poważne niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia osadzonego, prokurator niezwłocznie podejmuje decyzję co do uchylenia tymczasowego aresztowania i ewentualnego zastosowania nieizolacyjnego środka zapobiegawczego.

Stan zdrowia podejrzanego jest przedmiotem oceny prokuratora przeprowadzającego czynności z podejrzanym lub sądu stosującego lub przedłużającego tymczasowe aresztowanie. Oba te podmioty biorą pod uwagę powyższe wskazania. Sąd może umieścić daną osobę w areszcie śledczym dysponującym oddziałem szpitalnym. Konieczne jest wówczas określenie warunków umieszczenia tymczasowo aresztowanego w takiej placówce przez organ, do którego dyspozycji on pozostaje (w postępowaniu przygotowawczym jest to prokurator). Decyzja ta ma postać postanowienia wydawanego w trybie przepisów k.p.k., jego podstawę stanowi bowiem art. 260 k.p.k. Przepis art. 213 k.k.w., dotyczący wykonywania tymczasowego aresztowania w zakładzie leczniczym, jedynie precyzuje to, o czym postanawia art. 260 k.p.k. W związku z tym kwestie związane z orzekaniem czy też zaskarżaniem postanowienia rozstrzygają przepisy k.p.k. dotyczące tymczasowego aresztowania. Art. 213 k.k.w. stanowi, iż w wypadkach określonych w k.p.k. tymczasowe aresztowanie wykonuje się poza aresztem śledczym w podmiocie leczniczym w rozumieniu przepisów o działalności leczniczej lub zakładzie leczenia odwykowego wskazanym przez organ, do którego dyspozycji pozostaje tymczasowo aresztowany. Organ ten określa warunki umieszczenia tymczasowo aresztowanego we wskazanym zakładzie.

Na każdym etapie postępowania prokurator może też podejmować działania w celu zapewnienia tymczasowo aresztowanemu adekwatnej pomocy medycznej polegającej na zapewnieniu przeprowadzenia badań specjalistycznych, przeniesienia do placówki dysponującej właściwym zapleczem medycznym czy też zapewnienia lekarskiej opieki zewnętrznej. Tymczasowe aresztowanie może być wykonywane poza aresztem śledczym także w przypadku, gdy sąd orzeknie o badaniu psychiatrycznym połączonym z obserwacją w zakładzie leczniczym (art. 203 k.p.k.).

Jeżeli sąd stosując tymczasowe aresztowanie, umieścił podejrzanego w odpowiednim zakładzie leczniczym, prokurator po otrzymaniu świadectwa lekarskiego ocenia zasadność utrzymania tymczasowego aresztowania i przekazania tymczasowo aresztowanego do aresztu śledczego lub wykonywania tymczasowego aresztowania poza aresztem śledczym we wskazanym zakładzie leczniczym, określając jednocześnie warunki umieszczenia w nim tymczasowo aresztowanego. Koszty pobytu tymczasowo aresztowanego w tych zakładach ponosi organ, do którego dyspozycji tymczasowo aresztowany pozostaje. Zasadą jest wykonywanie tymczasowego aresztowania w areszcie śledczym, a tylko wyjątkowo środek ten ma być wykonywany poza aresztem w zakładzie leczniczym, gdy stan zdrowia tymczasowo aresztowanego uniemożliwia zapewnienie mu specjalistycznej opieki lekarskiej w szpitalu aresztu śledczego.

Przyjmując tymczasowo aresztowanego do aresztu śledczego, należy go poddać odpowiednim badaniom lekarskim i zabiegom sanitarnym (art. 210 k.k.w.). Badaniom wstępnym podmiotowym i przedmiotowym poddaje się osobę pozbawioną wolności niezwłocznie po przyjęciu do aresztu śledczego, nie później niż w terminie 3 dni roboczych od dnia przyjęcia, a w terminie 14 dni od dnia przyjęcia wykonuje się radiologiczne badania klatki piersiowej oraz badanie stanu uzębienia. W wypadku doprowadzenia do aresztu śledczego osoby z obrażeniami ciała organ doprowadzający doręcza dokumenty informujące o okolicznościach i przyczynach powstania tych obrażeń oraz dokument sporządzony przez lekarza, zawierający ich opis. Dokument może być również wystawiony przez lekarza zakładu opieki zdrowotnej dla osób pozbawionych wolności lub aresztu śledczego, do którego nastąpiło doprowadzenie.

Tymczasowo aresztowany może za zgodą organu, do którego dyspozycji pozostaje, oraz dyrektora aresztu korzystać z wyżywienia, środków leczniczych i higieny otrzymywanych spoza aresztu śledczego (art. 216 § 2 k.k.w.).

Czuwanie nad stanem zdrowia osoby tymczasowo aresztowanej spoczywa także na dyrektorze i personelu placówki penitencjarnej, w której przebywa oskarżony. W przypadkach problemów ze stanem zdrowia podejrzanego (niewymagających badań specjalistycznych czy hospitalizacji poza daną placówką) są oni zobowiązani zapewnić mu dostęp do lekarza i personelu medycznego. W przypadku odmowy aresztowany może złożyć skargę do odpowiedniego organu nadzrędnego lub prokuratora, który o nieprawidłowościach zawiadamia Dyrektora Centralnego Zarządu Służby Więziennej.

Kwestie tymczasowego aresztowania reguluje również Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 marca 2010 r. Regulamin wewnętrzny urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (tekst jednolity Dz.U. z 2014 r. poz. 144). Zgodnie z § 85 Regulaminu jeżeli podejrzanym powołuje się na zły stan zdrowia lub doznane obrażenia ciała, prokurator zarządza zbadanie go przez lekarza, a wyniki badania dołącza do wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania (pkt 1). Jeżeli sąd, stosując ten środek, umieścił podejrzanego w odpowiednim zakładzie leczniczym, prokurator po otrzymaniu świadectwa lekarskiego ocenia zasadność utrzymania tymczasowego aresztu i przekazania tymczasowo aresztowanego do aresztu śledczego lub wykonywania tymczasowego aresztowania poza aresztem śledczym we wskazanym zakładzie leczniczym, określając jednocześnie warunki umieszczenia w nim tymczasowo aresztowanego (pkt 2). W przypadku otrzymania w toku śledztwa informacji o złym stanie zdrowia tymczasowo aresztowanego prokurator zarządza zbadanie go przez lekarza w zakładzie karnym lub areszcie śledczym (pkt 3). Interpretacja przytoczonego przepisu regulaminu wskazuje, iż na prokuratorze ciąży obowiązek poddania podejrzanego badaniu lekarskiemu w sytuacji każdorazowego powzięcia wiadomości o jego złym stanie zdrowia, a tym samym dokonanie oceny zasadności dalszego stosowania najsurowszego środka zapobiegawczego.

Poniżej przedstawiono statystyki dotyczące osób tymczasowo aresztowanych w związku z ich stanem zdrowia.

W okresie od 1 stycznia 2015 r. do 31 maja 2015 r.:

- liczba osób tymczasowo aresztowanych w więziennych placówkach medycznych w Polsce wynosiła 94 osoby. Były to najczęściej oddziały szpitalne aresztów śledczych – psychiatryczne, chirurgiczne, a także Oddział Leczenia Gruźlicy Szpitala Zakładu Karnego Nr 2 w Łodzi. Osoby tymczasowo aresztowane przebywają także w szpitalach publicznych i są to przykładowo Wojewódzki Szpital dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Lubiążu, Szpital dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Starogardzie

Gdańskim, Oddział Psychiatrii Sądowej Szpitala Psychiatrycznego im. Józefa Babińskiego w Krakowie, Oddział Psychiatrii Sądowej o Wzmocnionym Zabezpieczeniu Samodzielnego Publicznego Szpitala Wojewódzkiego w Gorzowie Wielkopolskim;

- w stosunku do 21 osób uchylono lub zmieniono środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania ze względu na stan zdrowia, przy czym w stosunku do 4 osób środek ten uchylono na wniosek podejrzanego lub jego obrońcy; w stosunku do 9 osób areszt został uchylony z urzędu, po uzyskaniu opinii biegłych, którzy wypowiadali się w przedmiocie stanu zdrowia podejrzanego; w stosunku do 4 osób środek zmieniono na wniosek dyrektora zakładu karnego, w którym przebywał podejrzany; w stosunku do 2 osób środek został zmieniony przez sąd z uwagi na stan zdrowia podejrzanego (w jednym przypadku na skutek zażalenia wniesionego przez podejrzanego na zastosowanie tymczasowego aresztowania, w drugim przypadku areszt został uchylony przez sąd jedynie w toku postępowania sądowego);
- w stosunku do 66 osób tymczasowo aresztowanych zmieniono placówkę z uwagi na stan zdrowia, przenosząc je do aresztów z zapleczem medycznym, np. do szpitali dla nerwowo i psychicznie chorych; w jednej ze spraw podejrzany, po zakończonej obserwacji sądowo-psychiatrycznej, na wniosek lekarza pozostał w tym samym szpitalu i nie został przetransportowany do aresztu z uwagi na konieczność kontynuowania leczenia;
- wobec 173 osób prokurator wydał zgodę na wykonanie zabiegów medycznych lub badań lekarskich poza więzienną placówką medyczną – w tym badań specjalistycznych, badaniami takimi była np. tomografia komputerowa;
- w stosunku do 6 osób prokurator w toku stosowanego tymczasowego aresztowania wyraził zgodę na opuszczenie placówki penitencjarnej na podstawie art. 141a k.k.w., przy czym we wszystkich wskazanych wypadkach zgoda dotyczyła udziału w pogrzebie osoby najbliższej;
- wobec 1 osoby sąd wyższej instancji uwzględnił zażalenie podejrzanego na zastosowanie tymczasowego aresztowania, mając na uwadze jego stan zdrowia; wobec 1 osoby sąd zmienił stosowany najsurowszy środek zapobiegawczy na inny w trakcie posiedzenia w sprawie przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania, mając także na uwadze stan zdrowia podejrzanego;
- na dzień 12 czerwca 2015 r. żadna osoba tymczasowo aresztowana nie przebywała w pozawięziennej placówce medycznej.

Podkreślić należy, iż Prokurator Generalny kładzie także duży nacisk na skrócenie okresów tymczasowego aresztowania, a także czasu prowadzenia postępowania przygotowawczego. Z tego względu Prokuratura Generalna prowadzi monitoring spraw, w których okres tymczasowego aresztowania przekroczył rok, co pozwala na kontrolowanie sprawności prowadzonego postępowania i dolegliwości stosowanego środka.

Także w tym celu Prokurator Generalny w dniu 7 listopada 2013 r. wydał wytyczne w sprawie postępowań złożonych przedmiotowo, w których określił zasady sprawnego prowadzenia postępowań przygotowawczych. Wytyczne te miały na celu usunięcie nieprawidłowości polegających na niezasadnym wydłużaniu prowadzonych spraw, a tym samym na nieuzasadnionym przedłużaniu okresów tymczasowego aresztowania. Wskazać należy, iż liczba długotrwałych aresztów ulega systematycznemu zmniejszeniu.

Na przestrzeni lat 2007–2014 radykalnie spadła liczba wniosków prokuratora o zastosowanie tymczasowego aresztowania. W 2007 r. do sądu skierowano 35 882 wnioski, zaś w 2014 r. – 18 835 wniosków, tak więc na przestrzeni 7 lat liczba wniosków o zastosowanie najsurowszego środka zapobiegawczego spadła o 47,5%. Wskazuje to, że prokuratorzy i sądy z większą rozważą sięgają po ten środek i zastępują go innym, wolnościowym (dozór, poręczenie majątkowe, zakaz opuszczania kraju i inne). W 2014 r. wzrosła też skuteczność kierowanych wniosków o zastosowanie tymczasowego aresztowania i wyniosła ona 91,48%, w 2013 r. wynosiła ona 90,11%. W 2014 r. sądy skazały 98,99% oskarżonych, którzy byli tymczasowo aresztowani, co oznacza, że uniewinnionych zostało 1,01% oskarżonych.

Wskazać także należy, iż Prokuratury Apelacyjne prowadzą monitoring spraw, w których okres tymczasowego aresztowania przekroczył okres 9 miesięcy. W okresie od 1 stycznia 2015 r. do 31 maja

2015 r. w stosunku do 104 osób areszt tymczasowy był stosowany przez okres powyżej 9 miesięcy, w stosunku do 35 osób – powyżej 12 miesięcy, wobec 4 osób – przez okres powyżej 2 lat.

b. Świadczenia medyczne dostępne dla osadzonych

K.k.w. przewiduje prawo osób osadzonych do odpowiednich świadczeń zdrowotnych ze względu na zachowanie zdrowia (art. 102 pkt 1 k.k.w.) oraz określa zasady, na jakich to prawo ma być osadzonemu zapewnione (art. 115 k.k.w.). Przewidziane w tych przepisach unormowania wskazują, że państwo polskie uznaje za swój obowiązek sprawowanie opieki zdrowotnej nad wszystkimi osobami pozbawionymi wolności, znajdującymi się w jego pieczy.

Więzienna służba zdrowia realizuje nałożony na Służbę Więzienną ustawowy obowiązek zapewnienia opieki zdrowotnej osobom pozbawionym wolności. Osoby pozbawione wolności mają zagwarantowaną dostępność do nieodpłatnych świadczeń zdrowotnych, leków i artykułów sanitarnych. Świadczenia opieki zdrowotnej są w całości finansowe z budżetu państwa. W 2015 r. w budżecie więziennictwa przewidziano wydatkowanie 21 641 785 zł na leki dla osób osadzonych, 29 008 000 zł na świadczenia medyczne oraz 1 150 000 zł na zakupy inwestycyjne.

Z dniem 2 lipca 2012 r. weszło w życie Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 czerwca 2012 r. w sprawie udzielania świadczeń zdrowotnych przez podmioty lecznicze dla osób pozbawionych wolności, wydane na podstawie art. 115 pkt 9 k.k.w. Rozporządzenie to jest adresowane zwłaszcza do personelu medycznego jednostek medycznych w zakładach karnych i określa zasady udzielania świadczeń zdrowotnych osadzonym przez więzienną służbę zdrowia. Świadczenia te obejmują badania medyczne, leczenie, prewencyjną opiekę medyczną, rehabilitację i świadczenia pielęgniarskie dla wszystkich osadzonych. Rozporządzenie szczegółowo reguluje także sposób załatwiania przez urzędników więziennej opieki zdrowotnej spraw, w których występuje potrzeba uzyskania świadczeń opieki zdrowotnej od zewnętrznych podmiotów, spoza służby więziennej, oferujących takie świadczenia, co przewiduje art. 115 pkt 5 k.k.w. Decyzję w sprawie skorzystania z zewnętrznych świadczeń podejmuje osoba zarządzająca (więzienna) jednostką opieki zdrowotnej lub lekarz/ dentysta z tej jednostki. Rozporządzenie w § 7 ust. 1 przewiduje ponadto, że „osoby pozbawione wolności mogą wnioskować o konsultację z lekarzem w jednostce penitencjarnej codziennie”.

Zasady współpracy pomiędzy placówkami opieki zdrowotnej w zakładach karnych i publicznymi placówkami opieki zdrowotnej zostały ustanowione we wspólnym Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości i Ministra Zdrowia wydanym na podstawie artykułu 115 pkt 10 k.k.w. w dniu 9 maja 2012 r. w sprawie szczegółowych warunków, zakresu i trybu współdziałania podmiotów leczniczych z podmiotami leczniczymi dla osób pozbawionych wolności w zakładach karnych i aresztach śledczych w zapewnianiu świadczeń zdrowotnych osobom pozbawionym wolności. Weszło ono w życie 8 czerwca 2012 r. Rozporządzenie to przewiduje powiązania pomiędzy specjalistycznymi usługami medycznymi dostępnymi w ramach sektora publicznej opieki zdrowotnej oraz specjalistyczną opieką medyczną w zakładach karnych należącą do kompetencji Ministra Sprawiedliwości. Stanowi ono bazę do bliższej współpracy pomiędzy Ministrem Sprawiedliwości i Ministrem Zdrowia.

c. Struktura więziennej służby zdrowia

Struktura organizacyjna więziennej służby zdrowia odpowiada strukturze administracji Służby Więziennej, przy czym opieka zdrowotna realizowana jest na poziomie jednostek podstawowych, tj. zakładów karnych i aresztów śledczych. Obejmuje ona świadczenia zdrowotne udzielane w podmiotach leczniczych jednostek organizacyjnych, jak i organizację świadczeń udzielanych w podmiotach pozawięziennych.

W każdej jednostce penitencjarnej funkcjonują podmioty lecznicze dla osób pozbawionych wolności. Wszystkie 155 jednostek penitencjarnych posiada ambulatoria z izbami chorych. Ponadto wg stanu na dzień 1 lipca 2015 r. Służba Więzienna dysponuje 11 szpitalami; Załącznik 1 zawiera wykaz szpitali aktualnie świadczących usługi medyczne dla osób osadzonych. W ramach wymienionych

podmiotów leczniczych działają oddziały szpitalne, gabinety lekarskie, pracownie diagnostyczne, gabinety stomatologiczne, pracownie rehabilitacji i fizykoterapii oraz apteki zakładowe. Szczegółowe warunki, jakie powinny spełniać te obiekty, określa Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 lipca 2012 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu leczniczego dla osób pozbawionych wolności (Dz.U. z 2012 r. poz. 808).

Jednostki penitencjarne, w których funkcjonują szpitale więzienne, zapewniają całodobową opiekę medyczną. W innych jednostkach penitencjarnych kadra medyczna jest obecna w godzinach pracy administracji, zapewniając osobom osadzonym ambulatoryjną opiekę medyczną. W pozostałym czasie Służba Więzienna korzysta ze świadczeń Zespołów Ratownictwa Medycznego.

W związku z wejściem w życie *Zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 grudnia 2014 r. zmieniającego zarządzenie w sprawie nadania statutów podmiotom leczniczym dla osób pozbawionych wolności* nastąpiła restrukturyzacja bazy szpitalnej Służby Więziennej. Celem poprawy efektywności ekonomicznej i lepszego wykorzystania posiadanej przez więziennictwo bazy szpitalnej dokonano likwidacji szpitala przy Zakładzie Karnym w Barczewie z dniem 1 stycznia 2015 r. oraz szpitala przy Zakładzie Karnym Nr 1 we Wrocławiu z dniem 1 lipca 2015 r. oraz pojedynczych oddziałów specjalistycznych, w tym Oddziału Chirurgii i Ortopedii w Areszcie Śledczym w Warszawie-Mokotowie z dniem 31 grudnia 2014 r. oraz Oddziału Wewnętrzny z dniem 30 czerwca 2015 r.

Realizowana restrukturyzacja i modernizacja placówek szpitalnych ma również na celu ich dostosowanie do wymagań dla placówek medycznych mających obowiązywać od 2016 r., a tym samym pozwoli na poprawę jakości udzielanych świadczeń zdrowotnych, a także elastyczne wykorzystanie kadry i sprzętu. W 2014 r. Służba Więzienna dysponowała 1091 łóżkami szpitalnymi na ok. 80 000 osób osadzonych przebywających w jednostkach penitencjarnych, przy czym szpitale więzienne dysponują znacznymi rezerwami, czego przykładem jest 70% obłożenie oddziałów chirurgicznych i to pomimo że czas hospitalizacji w szpitalach więziennych, np. po zabiegach operacyjnych, znacznie przekracza standardy pozawięziennych podmiotów leczniczych.

W 2010 r. oddano do użytku zmodernizowany Oddział Psychiatrii w Areszcie Śledczym w Szczecinie, który nie tylko spełnia obowiązujące wymogi, ale może konkurować z wieloma najnowocześniejszymi pozawięziennymi podmiotami leczniczymi.

W latach 2011–2013 przeprowadzono modernizację Oddziału Psychiatrii Sądowej w Areszcie Śledczym w Krakowie, gdzie również udało się stworzyć pacjentom warunki odpowiadające obecnym wymaganiom dla tego typu placówek. Rozpoczęto prace polegające na dostosowaniu do wymogów Szpitala Zakładu Karnego w Czarnem i modernizacji pojedynczych obiektów ambulatoryjnych w miarę możliwości finansowych więziennictwa. Trwają prace koncepcyjne mające na celu modernizację Oddziału Psychiatrii Sądowej Szpitala Aresztu Śledczego w Warszawie-Mokotowie.

Więzienna służba zdrowia zatrudnia wysokospecjalistyczną kadramę medyczną niemal wszystkich 86 dostępnych specjalizacji lekarskich. Opiekę zdrowotną dla osób pozbawionych wolności zapewnia ok. 1400 lekarzy, ok. 1000 pielęgniarek oraz ok. 200 osób innego personelu, w tym farmaceutów i techników. Biorąc pod uwagę stan zaludnienia w dniu 31 maja 2015 r., według którego w jednostkach penitencjarnych przebywało 76 145 osób pozbawionych wolności, w tym 69 325 skazanych, 5681 tymczasowo aresztowanych i 1139 ukaranych, na jednego lekarza przypadało statystycznie 54 osadzonych.

W 2014 r. w oddziałach szpitali więziennych przebywało 8218 pacjentów, a w pozawięziennych podmiotach leczniczych hospitalizowano 2102 osoby osadzone. W więziennych podmiotach leczniczych w trybie ambulatoryjnym zrealizowano 1 546 208 wizyt lekarza podstawowej opieki zdrowotnej oraz konsultacji specjalistycznych, w pozawięziennych placówkach opieki zdrowotnej udzielono jedynie 29 227 takich świadczeń.

Więzienne podmioty lecznicze współdziałają z podmiotami pozawięziennymi w przypadkach wymienionych w § 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 czerwca 2012 r. w sprawie udzielania świadczeń zdrowotnych przez podmioty lecznicze dla osób pozbawionych wolności, tj. w przypadkach konieczności natychmiastowego udzielenia świadczeń w przypadku zagrożenia życia lub zdrowia, konieczności przeprowadzenia specjalistycznych badań, leczenia lub rehabilitacji, konieczności przeprowadzenia badań diagnostycznych z powodu braku specjalistycznego sprzętu lub w czasie przepustki.

Powyższe rozwiązania, poza priorytetem ratowania zdrowia i życia, pozwalają na zapewnienie osobie osadzonej wysokospecjalistycznych świadczeń, których realizacja w więziennych podmiotach leczniczych jest niemożliwa lub nieuzasadniona ekonomicznie, np. ze względu na niewielką ilość wysokospecjalistycznych świadczeń udzielanych w ciągu roku, która wynika z konkretnego zapotrzebowania na te świadczenia. To niewielkie zapotrzebowanie nie uzasadnia ewentualnego utrzymywania wysokospecjalistycznej kadry, sprzętu czy placówek szpitalnych w penitencjarnej służbie zdrowia.

Ponadto zgodnie z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 lutego 2014 r., sygn. akt K 22/10 (Dz.U. 2014.287), w którym Trybunał Konstytucyjny stwierdził niezgodność art. 115 § 7 k.k.w. z Konstytucją RP, znowelizowano ten przepis. Nakazywał on obecność funkcjonariusza niewykonującego zawodu medycznego podczas udzielania świadczenia zdrowotnego osadzonemu. Nowelizacja tego przepisu zniósła ten obowiązek, uwzględniając wcześniejsze sugestie organizacji pozarządowych i stanowi pozytywny przykład zmian prawa krajowego.

d. Nadzór penitencjarny

Sędzia penitencjarny

Poza władzami zakładu karnego osadzeni mogą zwrócić się bezpośrednio do sędziego penitencjarnego. W założeniu dostęp do sędziego penitencjarnego poprzez skargę jest skutecznym sposobem dostępu do tego systemu sądowego, który może chronić osadzonych przed bezprawnością i służyć egzekwowaniu praw osadzonych, w tym prawa do adekwatnej opieki medycznej. Sędziowie penitencjarni mają uprawnienia do nadzorowania polskich zakładów karnych, aresztów śledczych oraz miejsc, w których przebywają osoby pozbawione wolności. Są oni uprawnieni do przeprowadzania nieograniczonych wizyt w tych jednostkach i poruszania się na ich terenie, przeglądania dokumentów i żądania wyjaśnień od administracji tych jednostek (art. 33 § 1 k.k.w.). Sędziowie penitencjarni mają uprawnienia do komunikowania się z osadzonymi bez obecności osób trzecich i do badania ich skarg (art. 33 § 2 k.k.w.). Sędziowie penitencjarni mają uprawnienia do uchylania bezprawnych decyzji administracji zakładów karnych w sprawach dotyczących osób pozbawionych wolności. Osadzeni mogą składać zażalenia do sądów penitencjarnych na postanowienia sędziów penitencjarnych. Sędzia penitencjarny może również zarządzić zwolnienie osadzonego, jeśli pozbawienie wolności jest niegodne z prawem (art. 34 k.k.w.).

Nadzór penitencjarny należy do najważniejszych instytucji prawa karnego wykonawczego. Instytucja ta jest przejawem znaczącej roli czynnika sądowego w procesie wykonywania kar i innych środków penalnych skutkujących pozbawieniem wolności. Ma zarazem istotne znaczenie w dziedzinie ochrony praw skazanych. Obejmuje on kontrolę legalności i prawidłowości wykonywania kary pozbawienia wolności, przy czym przez „legalność” rozumieć należy zgodność zachowania (postępowania) z obowiązującym prawem, zaś przez „prawidłowość” – postępowanie, które zmierza do osiągnięcia określonych prawem celów.

Kontrola legalności to w zasadzie kontrola prawidłowości dokumentów, przede wszystkim dotyczących osadzania i przebywania w zakładach osób pozbawionych wolności. Mówiąc inaczej: nadzór nad legalnością to kontrola zgodności z prawem stosowania środków skutkujących pozbawieniem wolności oraz kontrola czasu stosowania oraz zwolnienia, natomiast nadzór nad prawidłowością polega na kontroli prawidłowości metod i środków realizujących cele tych środków.

Pojęcie nadzoru należy odróżnić od pojęcia kontroli. Kontrola to badanie określonego problemu bez bezpośredniej ingerencji w funkcjonowanie podmiotu kontrolowanego, prowadzi ona wyłącznie do uformowania obrazu działania tego podmiotu. Nadzór jest pojęciem szerszym, mieszczącym w sobie zarówno działalność kontrolną, jak też możliwość bezpośredniej ingerencji w działalność jednostki kontrolowanej, dopuszczającej możliwość korygowania czynności nadzorowanego. Zatem szczególnie uprawnienie władczej ingerencji w działalność kontrolowanego podmiotu odróżnia nadzór od kontroli.

Typowe środki nadzoru to: zatwierdzanie, uzgadnianie, zaopiniowanie, uchylanie aktu prawnego, zmiana aktu prawnego, wstrzymanie (zawieszenie) aktu prawnego, nakazanie usunięcia bądź wskazanie

stwierdzonych uchybień, nakazanie czasowego lub trwałego zaniechania określonej działalności bądź zawnioskowanie takiego działania, zawieszenie w czynnościach lub odwołanie osoby pełniącej określoną funkcję. Wszystkie powyższe kompetencje sędziego penitencjarnego mają zastosowanie w celu ochrony praw skazanego, także w zakresie ochrony jego prawa do opieki zdrowotnej.

e. Poprawa warunków sanitarno-bytowych

Dla poprawy warunków sanitarno-bytowych osadzonych więziennictwo systematycznie realizuje prace modernizacyjne w zakresie zabudowy kąpoków sanitarnych i doprowadzenia ciepłej wody do cel mieszkalnych.

W latach 2011–2013 w jednostkach penitencjarnych łącznie zabudowano 2358 kąpoków sanitarnych, do 965 cel doprowadzono ciepłą wodę. W pierwszym półroczu 2014 r. zabudowano dalsze 431 kąpoków sanitarnych, zaś ciepłą wodę doprowadzono do 370 cel mieszkalnych. W 2015 r. Służba Więzienna planuje zadania remontowe obejmujące zabudowę kąpoków sanitarnych w 1044 celach mieszkalnych.

W 2014 r. w 149 jednostkach wprowadzone zostały minimum 2 kąpiele w ciągu tygodnia, a w 2015 r. planowane są działania modernizacyjne skutkujące możliwością realizacji dwóch kąpiele we wszystkich jednostkach penitencjarnych na terenie kraju. W 2014 r. poprzez wprowadzenie przepisów Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 stycznia 2014 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych podwyższono normy przydziału odzieży, bielizny, środków higieny oraz środków do utrzymania czystości w celach, środków konserwacji i sprzętu stołowego dla osadzonych, jak również normy wyposażenia w sprzęt kwaterek cel mieszkalnych i innych pomieszczeń służących do obsługi osadzonych, także w szpitalach, izbach chorych lub gabinetach lekarskich funkcjonujących w zakładach karnych i aresztach śledczych.

Wszystkie nowo budowane obiekty wypełniają m.in. unormowania art. 5 ust. 1 pkt 4 Ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (tekst jednolity Dz.U. z 2010 r. Nr 243, poz. 1623), przy uwzględnieniu przepisów wynikających z Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 12 kwietnia 2002 r. w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie (Dz.U. z 2002 r. Nr 75, poz. 690, z późn. zm.).

f. Szczególne grupy osadzonych

Od lat więziennictwo priorytetowo traktuje kwestie opieki zdrowotnej nad osobami niepełnosprawnymi ruchowo oraz kobietami w ciąży.

Osoby niepełnosprawne

Zgodnie z obowiązującymi przepisami każdy osadzony przy przyjęciu do zakładu karnego lub aresztu śledczego jest badany przez lekarza, który wydaje zalecenia odnośnie do dalszego postępowania, w tym np. umieszczenia w celi przystosowanej dla osób niepełnosprawnych, bezpłatnego zaopatrzenia w niezbędne protezy, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze, oraz wydaje inne zalecenia dotyczące np. odstępstw od Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminów organizacyjno-porządkowych wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz.U. Nr 152, poz. 1493) oraz tymczasowego aresztowania (Dz.U. Nr 152, poz. 1494), wynikające z ewentualnych ograniczeń stwierdzonych u osadzonego niepełnosprawnego.

Pomimo barier wynikających z faktu, iż jednostki penitencjarne mieszczą się zwykle w tzw. starym budownictwie, charakteryzującym się przestarzałymi rozwiązaniami architektonicznymi, funkcjonują w nich wyodrębnione cele dla osób niepełnosprawnych, w tym poruszających się na wózkach inwalidzkich. W zakresie dostosowania pomieszczeń do pobytu osadzonych z niepełnosprawnością ruchową jednostki organizacyjne Służby Więziennej podjęły działania, które miały na celu likwidację barier architektonicznych w istniejących już obiektach w zakresie dostosowania węzła sanitarnego dla osób

niepełnosprawnych, wykonania poszerzenia otworów drzwiowych z wymianą drzwi, likwidacji progów, różnic w poziomie podłóg (zabezpieczenie antypoślizgowe), przystosowania celi mieszkalnej wraz z sanitariatem do przyjęcia takich osób. Każdorazowo w trakcie modernizacji podmiotów leczniczych funkcjonujących w jednostkach penitencjarnych uwzględniane są potrzeby dostosowania pomieszczeń szpitali, ambulatoriów i izb chorych, w tym dla potrzeb osób niepełnosprawnych, zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 lipca 2012 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu leczniczego dla osób pozbawionych wolności (Dz.U. z 2012 r. poz. 808). Pozostałe podmioty lecznicze, które nie spełniają wymogów wyżej wymienionego rozporządzenia, w tym przepisów dotyczących osób niepełnosprawnych, zostaną w miarę możliwości budżetowych dostosowane do tych wymogów do końca 2016 r. Podkreślić należy, że przy budowie nowych pawilonów penitencjarnych każdorazowo uwzględnia się miejsca zakwaterowania dla osób niepełnosprawnych.

Corocznie zbierane są dane dotyczące osób niepełnosprawnych ruchowo korzystających z kul łokciowych i poruszających się na wózku inwalidzkim w zakresie ich rozmieszczenia i zapewnienia dostępu do innych pomieszczeń, np. sali widzeń, łaźni, ambulatorium. Według danych z dnia 17 września 2014 r. w jednostkach penitencjarnych przebywało 42 (w 2013 r. – 60) osadzonych poruszających się na wózku inwalidzkim i 258 (301 w 2013 r.) osadzonych korzystających na stałe z kul łokciowych. Jedynie w przypadku 20 z nich wykazano ewentualne utrudnienia w dostępie do innych pomieszczeń, wymagające pomocy innych osób.

W ramach więziennictwa funkcjonuje Oddział Rehabilitacji Narządu Ruchu w Zakładzie Karnym Nr 2 w Łodzi i Oddział dla Przewlekłe Chorych w Zakładzie Karnym w Czarnem, do których są kierowani osadzeni wymagający zabiegów w trybie szpitalnym lub wymagający z powodu stanu ogólnego lub niepełnosprawności długotrwałej hospitalizacji. Więzienna służba zdrowia udzieliła w 2014 r. 54 702 świadczenia rehabilitacyjne w ramach swoich podmiotów leczniczych i jedynie 31 w pozawięzienniej służbie zdrowia.

Kobiety w ciąży

Do szczególnej kategorii osadzonych należy zaliczyć kobiety w ciąży przebywające w warunkach izolacji penitencjarnej. Humanitarne podejście do tej grupy osadzonych znajduje odzwierciedlenie w obowiązujących w polskim prawie przepisach: Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 czerwca 2012 r. w sprawie udzielania świadczeń zdrowotnych przez podmioty lecznicze dla osób pozbawionych wolności (Dz.U. z 2012 r. poz. 738), Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminów organizacyjno-porządkowych wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz.U. Nr 152, poz. 1493) oraz tymczasowego aresztowania (Dz.U. Nr 152, poz. 1494). Przepisy te nakładają obowiązek skierowania kobiety ciężarnej pozbawionej wolności do zakładu karnego ze szpitalnym oddziałem ginekologiczno-położniczym na 2 miesiące przed przewidywanym terminem porodu lub wcześniej, jeżeli wymaga tego jej stan zdrowia. Utrzymanie Oddziału Ginekologiczno-Położniczego w Zakładzie Karnym Nr 1 w Grudziądzu wpisuje się w humanitarne podejście do opieki nad matką i dzieckiem i może być dobrym przykładem dbałości więzienniej służby zdrowia o matkę i dziecko.

Praktycznym dowodem na humanitarne podejście do kobiet ciężarnych jest fakt, że od lat wszystkie pacjentki są kierowane do odbycia porodów w szpitalu poza zakładami karnymi. W związku tym można stwierdzić, że każdy poród został uznany za „szczególnie uzasadniony przypadek”, w którym kobieta ciężarna – matka ma obligatoryjnie zapewniony dostęp do placówek i personelu pozawięziennych podmiotów leczniczych. Jest to zgodne z przyjętym postępowaniem, aby nie dochodziło do stygmatyzacji dzieci urodzonych „za kratami”, jak również gwarantuje pacjentkom i dzieciom pełen dostęp do procedur medycznych, bazy sprzętowej i specjalistycznej kadry wysokospecjalistycznych pozawięziennych podmiotów leczniczych. W tym okresie więzienna służba zdrowia nie ingeruje w procedury medyczne świadczone w pozawięziennym podmiocie leczniczym i nie ma wpływu na decyzje lekarzy prowadzących i ordynatorów tych placówek.

Liczba porodów kobiet osadzonych w jednostkach penitencjarnych wynosiła 33 w 2012 r., 35 – w 2013 r. i 24 – w 2014 r. (do października 2014 r.). Wszystkie procedury medyczne zostały zrealizowane w podmiotach pozawięziennych.

g. Programy zdrowotne

Projekt „Funkcjonariusz Służby Więziennej ratuje życie”

Służba Zdrowia Centralnego Zarządu Służby Więziennej (dalej CZSW) uczestniczy w projekcie „Funkcjonariusz Służby Więziennej ratuje życie” w ramach programu „Wsparcie Służby Więziennej, w tym kary nieizolacyjne. Norweski Mechanizm Finansowy 2009–2014”, którego głównym celem jest poprawa warunków zdrowotnych osób pozbawionych wolności poprzez zwiększenie możliwości doskonalenia zawodowego personelu medycznego więziennej służby zdrowia. Bezpośrednim celem projektu jest nabycie nowych umiejętności w zakresie wykonywania określonych procedur medycznych i zwiększenie kompetencji zawodowych kadry medycznej Służby Więziennej. W ramach projektu realizowane są różne formy kształcenia i doskonalenia zawodowego personelu medycznego, w szczególności w zakresie wąskich specjalności, jak również zwiększenie przez kadrę pielęgniarską umiejętności i uprawnień do udzielania świadczeń zdrowotnych. W ramach powyższego projektu kursy specjalistyczne ukończyło 512 osób, uzyskano 756 certyfikatów, a 27 pracowników ukończyło studia podyplomowe w zakresie tematyki związanej z ochroną zdrowia. Całkowity budżet przyznany na realizację tego projektu wyniósł 603 796 zł.

Krajowy Program Przeciwdziałania Narkomanii

W ramach Krajowego Programu Przeciwdziałania Narkomanii w jednostkach penitencjarnych realizowane są programy substytucji metadonowej (7 programów obejmujących 23 jednostki penitencjarne). Aktualnie finalizowana jest koncepcja rozszerzenia dostępności substytucji metadonowej we wszystkich jednostkach penitencjarnych.

Program ograniczania zdrowotnych następstw palenia tytoniu w Polsce

Program ograniczania zdrowotnych następstw palenia tytoniu w Polsce realizowany jest w systemie więziennictwa w sposób ciągły. W ramach tego programu prowadzone są programy edukacyjne dla funkcjonariuszy i osadzonych. Wszystkie osoby osadzone w jednostkach penitencjarnych są objęte działaniami edukacyjnymi służącymi upowszechnianiu zdrowego stylu życia jako alternatywy dla palenia tytoniu.

Leczenie antyretrowirusowe osób żyjących z wirusem HIV w Polsce

Więzienna służba zdrowia w ramach *Programu Zapobiegania Zakażeniom HIV i Zwalczania AIDS* realizuje *Program Polityki Zdrowotnej Ministerstwa Zdrowia pt. „Leczenie antyretrowirusowe osób żyjących z wirusem HIV w Polsce”*. Harmonogram działań tego programu obejmuje wszystkie osoby pozbawione wolności, żyjące z HIV/AIDS, zapewniając im dostęp do zgodnych z obowiązującymi zaleceniami metod profilaktyki i procedurami w zakresie leczenia antyretrowirusowego (ARV).

Ponadto realizowany jest również *Narodowy Program Profilaktyki i Rozwiązywania Programów Alkoholowych*. Realizacja tych programów pozwala zabezpieczyć potrzeby zdrowotne osób pozbawionych wolności w stopniu równoważnym wszystkim obywatelom państwa z uwzględnieniem specyfiki więziennictwa.

h. Możliwość składania skarg

Zgodnie z art. 6 k.k.w. osoby osadzone w zakładach karnych i aresztach śledczych mają zagwarantowane prawo złożenia skargi, w tym w zakresie niezapewnienia właściwej opieki medycznej. Osoby tymczasowo aresztowane mają prawo do składania skarg dotyczących warunków tymczasowego aresztowania, a także mogą na każdym etapie postępowania wnosić o zmianę lub uchylenie środka zapobiegawczego z uwagi na stan zdrowia.

Jeżeli osoba aresztowana podnosi, że warunki, w których odbywa się areszt, są szkodliwe dla jej stanu zdrowia lub opieka medyczna jest niewłaściwie stosowana, prokurator bada podawane przez nią okoliczności i jeżeli znajdują one potwierdzenie w faktach, może zwrócić się do Dyrektora Centralnego Zarządu Służby Więziennej o wyrażenie zgody na zmianę placówki penitencjarnej, zawiadomić Dyrektora o stwierdzonych uchybieniach lub podjąć inne kroki w zależności od indywidualnych okoliczności danej sprawy. Zaznaczyć przy tym należy, iż korespondencja tymczasowo aresztowanego do obrońcy, sądu, RPO itp. nie podlega ocenzurowaniu przez prokuratora.

Tymczasowo aresztowany może także składać wnioski i skargi do RPO i Rzecznika Praw Pacjenta, którzy podejmują działania w zakresie swoich kompetencji. RPO, gdy uzna, iż dana sytuacja wymaga wyjaśnienia lub podjęcia określonych kroków, zwraca się do organów prokuratury z wnioskiem o podjęcie stosownych działań. O wynikach badania okoliczności danej sprawy i podjętych krokach jest informowany przez prokuratora.

Podstawą prawa do składania skarg zarówno tymczasowo aresztowanych, jak i skazanych jest art. 102 pkt 10 k.k.w.

Zgodnie z treścią tego przepisu „Skazany ma prawo w szczególności do: składania wniosków, skarg i próśb organowi właściwemu do ich rozpatrzenia oraz przedstawiania ich, w nieobecności innych osób, administracji zakładu karnego, kierownikom jednostek organizacyjnych Służby Więziennej, sędziemu penitencjarnemu, prokuratorowi i Rzecznikowi Praw Obywatelskich”.

Służba Więzienna

Obowiązkiem Służby Więziennej jest skuteczne poinformowanie osadzonego o jego prawach i obowiązkach, a więc także o wskazanych wyżej uprawnieniach. W każdym przypadku otrzymania skargi organy Służby Więziennej, zgodnie z właściwością określoną przepisami Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości w sprawie sposobów załatwiania wniosków, skarg i próśb osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz.U. z 2013 r. poz. 647), przeprowadzają postępowanie wyjaśniające, w ramach którego właściwe merytorycznie pionier służb dokonują oceny adekwatności udzielanych świadczeń medycznych do stanu zdrowia skarżącego i zgłaszanych przez niego dolegliwości. Rozporządzenie to zawiera również szczegółowe unormowania procedur skargowych.

Rzecznik Praw Pacjenta

Artykuł 102 pkt 10 k.k.w. nie wymienia Rzecznika Praw Pacjenta jako organu, któremu osoba osadzona (osoba skazana bądź tymczasowo aresztowana) może przedstawić wnioski, skargi i próśby. Niemniej jednak osoba osadzona ma prawo do prowadzenia korespondencji m.in. z organami państwowymi, a zatem również z Rzecznikiem Praw Pacjenta (tak: art. 102 pkt 11 k.k.w.). Należy przy tym zauważyć, że prawa pacjenta, o których mowa w Ustawie o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta, nie są tożsame z prawami osób pozbawionych wolności bądź tymczasowo aresztowanych.

Prawa tych osób osadzonych są uregulowane w szczególności przez przepisy k.k.w. i są one niekiedy ograniczone lub ich zakres różni się od przedmiotu ich ochrony. W tym zakresie należy wskazać m.in., że zgodnie z art. 115 § 1a k.k.w. skazanemu odbywającemu karę pozbawienia wolności nie przysługuje prawo wyboru lekarza, o którym mowa w art. 55 ust. 2a Ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz.U. z 2015 r. poz. 581,

z późn. zm.), pielęgniarki podstawowej opieki zdrowotnej, świadczeniodawcy udzielającego ambulatoryjnych świadczeń opieki zdrowotnej, lekarza dentysty oraz szpitala, określone w ustawie z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych. Jednocześnie przepis art. 115 § 2 k.k.w. stanowi, że protezy, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze zapewnia się skazanemu bezpłatnie, jeżeli ich brak mógłby pogorszyć stan zdrowia lub uniemożliwić odbywanie kary pozbawienia wolności, a w innych wypadkach odpłatnie. Zatem zaopatrywanie osadzonych w środki ortopedyczne nie może odbyć się w każdym przypadku, ale wyłączenie wówczas, gdy zostaną spełnione powyższe przesłanki.

Rzecznik Praw Pacjenta w 2014 r. prowadził 358 spraw dotyczących osób osadzonych (włączając w to liczbę wpływających sprzeciwów wobec opinii lub orzeczenia lekarza). W 2015 r. według stanu na dzień 18 czerwca 2015 r. liczba tych spraw wynosiła 164 (wraz ze sprzeciwami).

Większość wpływających do Biura Rzecznika Praw Pacjenta zgłoszeń od osób osadzonych dotyczy dostępu do opieki zdrowotnej w jednostkach penitencjarnych (np. problemów z zaopatrzeniem w leki, środki ortopedyczne, braku dostępu do wysokospecjalistycznych badań), sposobu udzielania świadczeń zdrowotnych (np. podnoszone są błędy w sztuce medycznej), niewłaściwego zachowania personelu medycznego wobec osadzonych, fałszowania dokumentacji medycznej bądź nieprawidłowego jej prowadzenia.

W związku z powyższymi przepisami Ustawy o Służbie Więziennej Rzecznik Praw Pacjenta w 2014 r. przekazał zgodnie z właściwością 124 wnioski osób osadzonych do właściwych organów Służby Więziennej, a w 2015 r. liczba przekazanych wniosków wynosiła 49 (wg stanu na dzień 18 czerwca 2015 r.). Jednakże w każdym z pism przekazujących została wystosowana prośba o przekazanie kopii odpowiedzi udzielonej osobie osadzonej. Wszystkie przekazane przez Rzecznika Praw Pacjenta skargi osób osadzonych zostały uznane przez organy Służby Więziennej za niezasadne.

W pozostałych przypadkach, jeżeli z treści pism osób osadzonych wynikała prośba o przekazanie informacji w zakresie przysługujących im środków prawnych, Rzecznik Praw Pacjenta poprzestał na wskazaniu tych informacji. W ten sposób rozpatrzonych zostało 230 spraw w 2014 r. i 100 spraw w 2015 r. (wg stanu na dzień 18 czerwca 2015 r.). Pozostałe sprawy są obecnie w toku.

Osoby osadzone będące pacjentami realizują również przysługujące im prawo do sprzeciwu wobec opinii lub orzeczenia lekarza, o którym mowa w art. 31 Ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta (Dz.U. z 2012 r. poz. 159, z późn. zm.). W 2014 r. do Komisji Lekarskiej działającej przy Rzeczniku Praw Pacjenta wpłynęło 6 sprzeciwów osób osadzonych wobec opinii lub orzeczenia lekarza. Jednakże wszystkie te sprzeciwy zostały zwrócone wnioskodawcom z powodu ich niedopuszczalności spowodowanej w szczególności przysługującą im odrębną drogą odwoławczą (np. sprzeciw wobec opinii biegłego wydanego w postępowaniu sądowym). W 2015 r. wpłynęły 4 sprzeciwy osób osadzonych.

Należy wskazać, że przyjęty w styczniu 2015 r. przez Radę Ministrów *Projekt założeń do ustawy o zmianie ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta* zakłada uproszczenie procedury korzystania z instytucji sprzeciwu wobec opinii albo orzeczenia lekarza m.in. przez odstąpienie od wymogu wskazania w sprzeciwie przepisu prawa, z którego wynikają prawa lub obowiązki pacjenta, na które opinia albo orzeczenie ma wpływ.

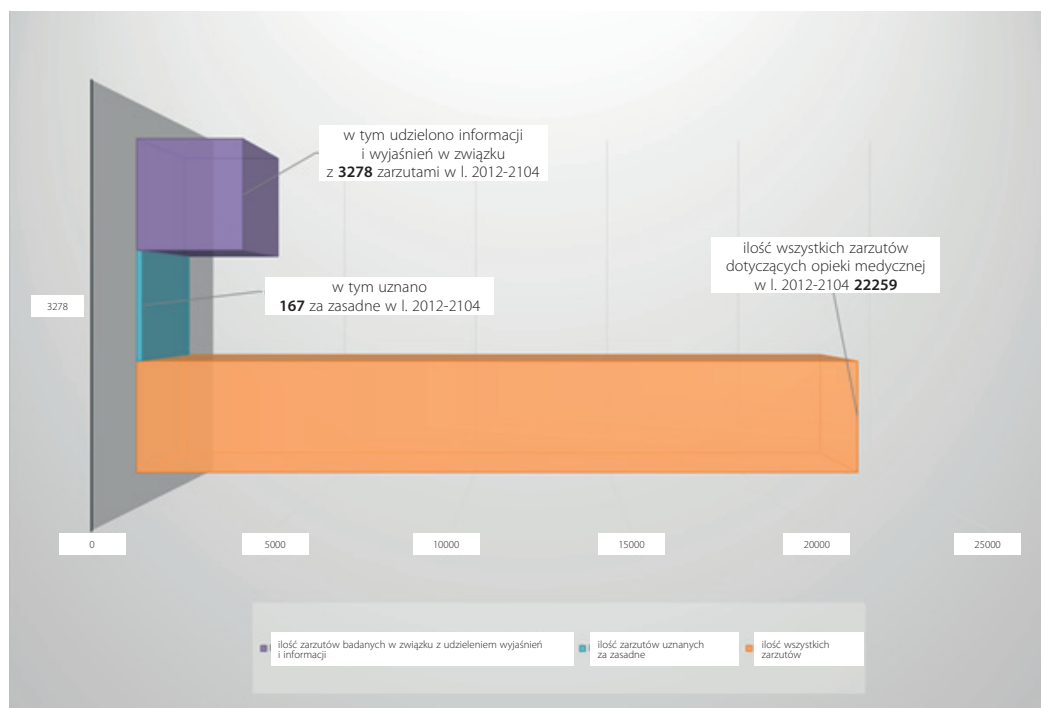
Propozycja zmiany w tym zakresie wynika z tego, że ustawodawca postawił przed osobami zamierzającymi skorzystać z prawa sprzeciwu zbyt duże wymaganie, jakim jest wskazanie przepisu prawa, z którego wynikają określone prawa i obowiązki pacjenta, pod rygorem zwrotu sprzeciwu bez rozpatrzenia. Dodatkowo proponuje się doprecyzowanie, że sprzeciw przysługuje także w przypadku odmowy wydania opinii lub orzeczenia, a także odmowy skierowania na badania diagnostyczne, jeśli są one niezbędne do wydania takiej opinii lub orzeczenia. Jednocześnie ww. projekt zakłada również skrócenie do 10 dni terminu wydania przez Komisję Lekarską orzeczenia w wyniku złożenia przez pacjenta sprzeciwu wobec opinii albo orzeczenia lekarza. Wskazany w obecnie obowiązujących przepisach termin (30 dni) może być w niektórych przypadkach zbyt długi, przez co pacjent jest *de facto* pozbawiony możliwości skutecznego skorzystania z instytucji sprzeciwu. Ponadto projektodawca zakłada jednoznaczne określenie w ustawie statusu orzeczenia wydanego przez ww. Komisję Lekarską. W celu

zapewnienia skuteczności instytucji sprzeciwu proponuje się, aby orzeczenie wydane przez Komisję Lekarską stanowiło podstawę realizacji praw lub obowiązków pacjenta.

Szczegółowe informacje na temat projektu zmian zawiera odpowiedź rządu na komunikację Centrum Praw Reprodukcyjnych i Federacji na rzecz Praw Kobiet i Planowania Rodziny, opublikowana wraz z tą komunikacją na stronie RE, jako dokument DH-DD(2015)506, na s. 8 całego dokumentu (s. 2 odpowiedzi rządu).

Skorzystanie przez pacjenta, którym może być również osoba osadzona, z prawa do sprzeciwu wobec opinii lub orzeczenia w kształcie wynikającym z powyższego projektu ustawy przyczyni się do zakończenia stanu naruszenia Konwencji w zakresie opieki medycznej sprawowanej nad osobami osadzonymi.

Ilość zarzutów w zakresie opieki medycznej badanych przez organy SW w l. 2012-2014

i. Rozpowszechnianie orzecznictwa Trybunału i szkolenia

Wszystkie ww. wyroki Trybunału z grupy *Kaprykowski* zostały przetłumaczone na język polski i opublikowane na stronie internetowej MS (www.ms.gov.pl).

Zagadnienia dotyczące uwrażliwienia funkcjonariuszy i pracowników cywilnych na potrzeby osadzonych wymagających opieki medycznej, zapoznawania ich z orzeczeniami Trybunału i właściwym orzecznictwem krajowym realizowane są systematycznie na różnych poziomach edukacyjnych. Są to np. szkolenia wstępne, szkoły oficerskie i podoficerskie, kursy, konferencje czy chociażby odprawy penitencjarno-ochronne, które mają miejsce po każdym zdarzeniu nadzwyczajnym.

Również Rzecznik Praw Pacjenta współpracuje ze Służbą Więzienną w sferze szkoleń. Przykładowo w dniach 2–4 kwietnia 2013 r. Rzecznik Praw Pacjenta uczestniczył w szkoleniach dotyczących praw pacjentów – osób pozbawionych wolności.

Lp.	Wyszczególnienie	Ogółem (rubr. 2+8)	Zarzuty, zawarte w skargach załatwionych przez kierownika jednostki organizacyjnej SW*		Zarzuty zawarte w skargach, na które kierownik jednostki organizacyjnej SW udzielił wyjaśnień i informacji**				Razem (rubr. 4+5+6+7)	
			Ogółem	w tym zasadne	Rzecznikowi Praw Obywatelskich	Sądom	Prokuraturom	Innym organom		
										2
0	1	2	3	4	5	6	7	8		
ROK 2012										
1	SOZ	Opieka zdrowotna	6772	5867	44	358	417	26	104	905
1.1	SOZ-001	Niewłaściwe leczenie	3584	3074	6	210	230	16	54	514
1.2	SOZ-002	Odmowa skierowania, długi okres oczekiwania na zabieg, konsultacje, badania	539	469	10	31	30	3	6	70
1.3	SOZ-003	Traktowanie przez personel medyczny	632	552	0	29	48	0	3	80
1.4	SOZ-004	Organizacja pracy służby zdrowia	189	170	3	12	6	0	1	19
1.5	SOZ-005	Brak leków	384	332	4	16	27	3	6	52
1.6	SOZ-006	Dostęp do dokumentacji medycznej	144	130	3	6	5	0	3	14
1.7	SOZ-007	Naruszenie tajemnicy lekarskiej	5	4	0	1	0	0	0	1
1.8	SOZ-008	Rehabilitacja i sprzęt rehabilitacyjny	59	52	0	0	7	0	0	7
1.9	SOZ-009	Leczenie diagnostyczne, brak, pozbawienie diety	271	231	4	13	24	0	3	40
1.10	SOZ-010	Odmowa/zwłoka w protezowaniu jamy ustnej	82	76	4	3	1	0	2	6
1.11	SOZ-011	Korzystanie z pozawieżennej służby zdrowia	30	26	0	1	2	0	1	4
1.12	SOZ-012	Orzecznictwo/świadectwa lekarskie i inne dokumenty	110	102	0	1	6	0	1	8
1.13	SOZ-013	Obrażenia ciała dokonane przed przyjęciem do ZK/IAŚ	1	1	0	0	0	0	0	0
1.14	SOZ-014	Inne, dotyczące opieki zdrowotnej	742	648	10	35	31	4	24	94
ROK 2013										
1	SOZ	Opieka zdrowotna	7852	6675	55	408	641	28	100	1177
1.1	SOZ-001	Niewłaściwe leczenie	3898	3328	20	211	292	20	47	570
1.2	SOZ-002	Odmowa skierowania, długi okres oczekiwania na zabieg, konsultacje, badania	746	607	10	63	62	2	12	139
1.3	SOZ-003	Traktowanie przez personel medyczny	806	733	1	22	44	2	5	73
1.4	SOZ-004	Organizacja pracy służby zdrowia	266	240	5	14	12	0	0	26
1.5	SOZ-005	Brak leków	699	589	5	26	63	1	20	110
1.6	SOZ-006	Dostęp do dokumentacji medycznej	129	114	2	7	6	1	1	15
1.7	SOZ-007	Naruszenie tajemnicy lekarskiej	19	17	0	2	0	0	0	2
1.8	SOZ-008	Rehabilitacja i sprzęt rehabilitacyjny	60	50	2	3	7	0	0	10
1.9	SOZ-009	Leczenie diagnostyczne, brak, pozbawienie diety	212	173	4	19	19	0	1	39
1.10	SOZ-010	Odmowa/zwłoka w protezowaniu jamy ustnej	62	54	2	1	5	0	2	8
1.11	SOZ-011	Korzystanie z pozawieżennej służby zdrowia	21	17	0	0	4	0	0	4
1.12	SOZ-012	Orzecznictwo/świadectwa lekarskie i inne dokumenty	126	119	0	2	4	0	1	7
1.13	SOZ-013	Obrażenia ciała dokonane przed przyjęciem do ZK/IAŚ	0	0	0	0	0	0	0	0
1.14	SOZ-014	Inne, dotyczące opieki zdrowotnej	808	634	4	38	123	2	11	174
ROK 2014										
1	SOZ	Opieka zdrowotna	7635	6439	68	460	619	34	83	1196
1.1	SOZ-001	Niewłaściwe leczenie	3710	3062	14	258	302	24	64	648
1.2	SOZ-002	Odmowa skierowania, długi okres oczekiwania na zabieg, konsultacje, badania	696	599	22	39	53	1	4	97
1.3	SOZ-003	Traktowanie przez personel medyczny	725	660	1	25	36	1	3	65
1.4	SOZ-004	Organizacja pracy służby zdrowia	245	218	5	12	13	1	1	27
1.5	SOZ-005	Brak leków	628	551	6	28	43	1	5	77
1.6	SOZ-006	Dostęp do dokumentacji medycznej	136	115	1	13	8	0	0	21
1.7	SOZ-007	Naruszenie tajemnicy lekarskiej	8	8	0	0	0	0	0	0
1.8	SOZ-008	Rehabilitacja i sprzęt rehabilitacyjny	96	75	1	7	14	0	0	21
1.9	SOZ-009	Leczenie diagnostyczne, brak, pozbawienie diety	205	164	10	28	13	0	0	41
1.10	SOZ-010	Odmowa/zwłoka w protezowaniu jamy ustnej	98	87	0	4	6	0	1	11
1.11	SOZ-011	Korzystanie z pozawieżennej służby zdrowia	73	65	0	1	7	0	0	8
1.12	SOZ-012	Orzecznictwo/świadectwa lekarskie i inne dokumenty	169	149	3	8	10	0	2	20
1.13	SOZ-013	Obrażenia ciała dokonane przed przyjęciem do ZK/IAŚ	4	4	0	0	0	0	0	0
1.14	SOZ-014	Inne, dotyczące opieki zdrowotnej	842	682	5	37	114	6	3	160

Działalność Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury

Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury (dalej KSSiP) podejmuje systematycznie działania szkoleniowe, edukacyjne i upowszechniające standardy Konwencji i orzecznictwa Trybunału, proponując sędziom i prokuratorom szkolenia w tym zakresie. W 2012 r. KSSiP rozpoczęła realizację wieloletniego

projektu w postaci szkoleń z zakresu praw człowieka i systemu konwencyjnego. Z zakresu ochrony praw człowieka i systemu konwencyjnego w latach 2012–2014 przeszkolono łącznie 1021 osób.

W harmonogramie działalności szkoleniowej na 2015 r. przewidziany został nowy etap szkoleń systemowych z zakresu ochrony praw człowieka i systemu konwencyjnego w nowej, warsztatowej formule. Pierwsze szkolenie odbyło się w dniach 15–17 lutego 2015 r. w siedzibie KSSiP w Krakowie. Wówczas zostało przeszkolonych 48 osób spośród sędziów orzekających w sprawach karnych, prokuratorów, asesorów i asystentów prokuratora. Obecnie realizowana jest edycja tego szkolenia dla sędziów konsultantów z sądów okręgowych i apelacyjnych oraz prokuratorów konsultantów wskazanych przez Prokuraturę Generalną. We wstępnym programie tego szkolenia założono zaprezentowanie, w ramach problematyki dotyczącej osób pozbawionych wolności, także tematyki odnoszącej się do kwestii zapewnienia tym osobom adekwatnej opieki medycznej.

Wskazane szkolenia miały w założeniu objąć sędziów z każdego szczebla sądownictwa, nie były zatem kierowane specjalnie do grupy sędziów penitencjarnych, jednakże sędziowie penitencjarni mieli również możliwość udziału w tych szkoleniach. KSSiP w pracach nad harmonogramem działalności szkoleniowej na 2016 r., uwzględniając konieczność upowszechniania standardów Konwencji i orzecznictwa Trybunału, przy uwzględnieniu możliwości finansowych, planuje organizowanie szkoleń o tej tematyce skierowanych bezpośrednio do sędziów penitencjarnych.

Prokuratura Generalna

Prokuratura Generalna podjęła szereg działań upowszechniających wyroki i standardy Trybunału. W tym celu rozpowszechnia zapadłe wyroki, kierując pisma do właściwych Prokuratorów Apelacyjnych, wskazując uchybienia, które były przyczyną poszczególnych rozstrzygnięć.

Analogiczne działania upowszechniające są podejmowane w stosunku do decyzji Trybunału zatwierdzających ugody i deklaracje jednostronne. Ponadto na stronach internetowych Prokuratury Generalnej utworzono zakładkę poświęconą standardom Trybunału, gdzie publikowane są wyroki w sprawach polskich wiążących się z działalnością prokuratury.

W Prokuraturze Generalnej wyznaczono też konsultanta (koordynatora) ds. ochrony praw człowieka w osobie prokuratora z Departamentu Postępowania Przygotowawczego. Koordynator ten zostanie objęty szkoleniem organizowanym przez KSSiP, obejmującym standardy i orzecznictwo Trybunału. Szkolenie to pomoże rozpowszechnić informacje o wyrokach Trybunału także w powszechnych jednostkach prokuratury.

Służba Więzienna

Wyroki Trybunału rozpowszechniane są również wśród funkcjonariuszy i pracowników Służby Więziennej. Komórka merytoryczna CZSW, odpowiedzialna za przygotowywanie stanowisk Służby Więziennej w zakresie skarg kierowanych do Trybunału, przedstawia, w ramach narad szkoleniowo-instruktażowych z przedstawicielami podległych jednostek organizacyjnych SW zajmujących się przedmiotową problematyką, główne kierunki orzecznictwa Trybunału ze wskazaniem przykładowych wyroków oraz sposobów ich wykonania.

Ponadto w programach wszystkich szkoleń zawodowych omawiane są prawa skazanych do opieki zdrowotnej oraz przepisy regulujące dostęp do opieki medycznej, wynikające z Europejskich Reguł Więziennych. Podczas warsztatów sytuacyjnych i w ramach psychospołecznych aspektów wykonywania kary pozbawienia wolności omawiane są sytuacje trudne związane np. z objawami choroby oraz procedury dotyczące postępowania np. w przypadku samoagresji osób osadzonych. W ramach przedmiotu „Międzynarodowe standardy postępowania z osobami pozbawionymi wolności” dla słuchaczy szkolenia na pierwszy stopień oficerski omawiane są zagadnienia dotyczące standardów organizacji życia uwięzionych, w tym opieki medycznej, zawartych w Regułach Minimalnych i Europejskich Regułach Więziennych.

Służba zdrowia

Program ramowy szkoleń dla specjalizacji służby zdrowia zakłada przeprowadzenie wykładów oraz zajęć praktycznych i warsztatowych z zakresu postępowania z osobami niepełnosprawnymi fizycznie i psychicznie, uzależnionymi od alkoholu i środków odurzających, chorymi na AIDS oraz żyjącymi z HIV, odmawiającymi przyjmowania pokarmów oraz dokonującymi samouszkodzeń.

Ważne kwestie poruszane są w tematyce etyki i deontologii zawodu pielęgniarki i lekarza. W programie szczegółowym w zakresie czynności personelu więziennej służby zdrowia zawarta jest problematyka praw pacjenta osadzonego w izolacji więziennej oraz obowiązków lekarza i pielęgniarki w zakresie zapewnienia osadzonemu odpowiednich warunków bytowych.

2. Naruszenie art. 8 Konwencji w sprawie *Wenerski*

Środki generalne zostały opisane w kontekście grupy spraw *Klamecki nr 2* (skarga nr 31583/96).

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd polski jest przekonany, że przedstawione powyżej działania wskazują na jego determinację oraz ciągłe starania podjęte w celu polepszenia opieki medycznej w zakładach karnych.

Ponadto Rząd wierzy, że rekomendacje zawarte w dokumencie RE „Raport ekspertów ws. wykonywania wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczących opieki medycznej w zakładach karnych” (przygotowany po przeprowadzeniu warsztatów zorganizowanych w Strasburgu w dniach 23–24 kwietnia 2015 r.) zostały już w przeważającej mierze wykonane, o czym świadczy niniejszy plan działań.

Rząd będzie kontynuował działania niezbędne do pełnego wykonania powyższych wyroków oraz będzie na bieżąco informował KM o rozwoju sytuacji, a w szczególności o realizacji w praktyce przyjętych środków.

Załącznik nr 1

Lokalizacja szpitala	Oddział	Liczba łóżek	Suma
Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Bydgoszczy			
Areszt Śledczy w Bydgoszczy	Wewnętrzny	30	80
	Chirurgiczny	30	
	Laryngologiczny	20	
Zakład Karny Nr 1 w Grudziądzu	Ginekologiczno-Położniczy	6 ginekologicznych	13
		7 położniczych	
Zakład Karny w Potulicach	Chorób Zakaźnych	21	77
	Oddział Przeciwgruźliczy	56	
Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Katowicach			
Areszt Śledczy w Bytomiu	Wewnętrzny	53	53
Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Koszalinie			
Zakład Karny w Czarnem	Wewnętrzny	34	59
	Wewnętrzny dla Przewlekłe Chorych	25	

Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Bydgoszczy w Gdańsku					
Areszt Śledczy w Gdańsku	Profilaktyczno-Zapobiegawczy		52		79
	Oddział Przeciwgruźliczy		27		
Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Krakowie					
Areszt Śledczy w Krakowie	Wewnętrzny		49		94
	Chirurgiczny		18		
	Psychiatryczny	obserwacje	22	27	
		leczenie	5		
Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Łodzi					
Zakład Karny Nr 2 w Łodzi	Wewnętrzny		17		157
	Chirurgiczny		25		
	Oddział Przeciwgruźliczy		45		
	Psychiatryczny	obserwacje	36	41	
		leczenie	5		
	Detoksykacyjny		9		
	Rehabilitacji		20		
Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Poznaniu					
Areszt Śledczy w Poznaniu	Wewnętrzny		30		90
	Psychiatryczny	obserwacje	28	33	
		leczenie	5		
	Dermatologiczny		27		
Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Warszawie					
Areszt Śledczy w Warszawie-Mokotowie	Wewnętrzny		40		91
	Psychiatryczny	obserwacje	46	51	
		leczenie	5		
Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej we Wrocławiu					
Areszt Śledczy we Wrocławiu	Psychiatryczny	obserwacje	23	46	46
		leczenie	23		
Zakład Karny Nr 1 we Wrocławiu	Wewnętrzny		24		24
Okręgowy Inspektorat Służby Więziennej w Szczecinie					
Areszt Śledczy w Szczecinie	Wewnętrzny		27		84
	Psychiatryczny	obserwacje	29	57	
		leczenie	28		

13. Plan działań dotyczący wykonania wyroków z grupy *Kędzior p. Polsce* przekazany w dniu 2 grudnia 2015 r.

Opis sprawy

Kędzior, skarga nr 45026/07, wyrok z dnia 16/10/2012, ostateczny w dniu 16/01/2013

K.C., skarga nr 31199/12, wyrok z dnia 25/11/2014, ostateczny w dniu 25/02/2015

Sprawa *Kędzior p. Polsce* dotyczy pozbawienia wolności skarżącego niezgodnego z art. 5 § 1 lit. e Konwencji, a także naruszenia art. 5 § 4 Konwencji z powodu braku oceny legalności umieszczenia i przetrzymywania osoby w zakładzie opiekuńczym, takim jak dom pomocy społecznej (dalej d.p.s.) oraz naruszenia art. 6 § 1 Konwencji z uwagi na brak bezpośredniego dostępu skarżącego do sądu w celu wystąpienia o przywrócenie zdolności do czynności prawnych.

W dniu 22 grudnia 2000 r. na wniosek brata skarżący został częściowo ubezwłasnowolniony z uwagi na występujące u niego zaburzenia psychiczne (zdiagnozowano u niego schizofrenię).

W dniu 28 sierpnia 2001 r. sąd wyznaczył skarżącemu kuratora w osobie jego brata. Następnie kurator ten wystąpił do sądu o zmianę wcześniej wydanego postanowienia i całkowite ubezwłasnowolnienie skarżącego. Wniosek ten został uwzględniony.

W 2002 r. na wniosek brata, pomimo swojego sprzeciwu, skarżący został umieszczony w d.p.s. Decyzja o umieszczeniu skarżącego w d.p.s. została podjęta bez uwzględnienia jego opinii w tej sprawie, jak również bez uzyskania uprzedniej zgody sądu w trybie przewidzianym przez art. 156 w związku z art. 175 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (dalej k.r.o.).

Pomimo wielu prób skarżący nie był w stanie zainicjować postępowania przed sądem w sprawie zmiany albo uchylecia orzeczenia o całkowitym ubezwłasnowolnieniu ani wystąpić z prośbą o zbadanie legalności jego umieszczenia lub dalszego przebywania w d.p.s.

W swoim wyroku z dnia 16 października 2012 r. Trybunał zauważył, że umieszczenie skarżącego w d.p.s. nie zostało orzeczone „zgodnie z prawem” oraz że pozbawienie go wolności nie było uzasadnione treścią art. 5 § 1 lit. e Konwencji, gdyż wymóg uzasadnienia jego umieszczenia w d.p.s. poważnym stanem zaburzenia nie został całkowicie spełniony w niniejszej sprawie. Ponadto Trybunał zauważył braki w ocenie, czy zaburzenia uzasadniające umieszczenie skarżącego w d.p.s. nadal istniały, ponieważ nie poddano go badaniom psychiatrycznym przez blisko 8 lat. W opinii Trybunału przepisy regulujące w tym czasie umieszczanie w d.p.s. osób całkowicie ubezwłasnowolnionych nie dawały niezbędnych gwarancji.

Ponadto Trybunał stwierdził, że art. 5 § 4 Konwencji wymaga, aby zastosowana procedura (pozbawienia wolności osoby umysłowo chorej) miała charakter sądowy i zapewniała zainteresowanej osobie gwarancje odpowiednie do rodzaju przedmiotowego pozbawienia wolności; dla stwierdzenia, czy postępowanie zapewni odpowiednie gwarancje, należy uwzględnić szczególny charakter okoliczności, w jakich się ono toczy.

Trybunał stwierdził, że sądy krajowe nie brały udziału w decydowaniu o umieszczeniu skarżącego w d.p.s. w którymkolwiek momencie czy w jakiegokolwiek formie. W takich sytuacjach, jak sytuacja skarżącego, polskie prawo nie przewiduje automatycznej kontroli sądowej zgodności z prawem przyjęcia osoby i jej przebywania w takiej instytucji, jak d.p.s. Ponadto kontrola taka nie może zostać wszczęta przez zainteresowaną osobę, jeśli została ona pozbawiona zdolności do czynności prawnych. Tym samym skarżący został pozbawiony możliwości niezależnego skorzystania z jakiegokolwiek środka prawnego o charakterze sądowym, by zakwestionować dalsze przebywanie w d.p.s. wbrew własnej woli.

Trybunał uznał też, iż w odniesieniu do osób częściowo ubezwłasnowolnionych art. 6 § 1 Konwencji musi być interpretowany, co do zasady, jako gwarantujący takim osobom bezpośredni dostęp do sądu w celu wystąpienia o przywrócenie zdolności do czynności prawnych.

Od kiedy, pomimo nieukończonego procesu legislacyjnego, obowiązuje wyrok Trybunału Konstytucyjnego wyraźnie wzywający sądy niższych instancji, by nie ograniczały praw proceduralnych osób ubezwłasnowolnionych, skarżący jest nadal pozbawiony wyraźnego, praktycznego i skutecznego dostępu do sądu w zakresie starania się o odzyskanie zdolności prawnej. Zatem odrzucenie wniosków

skarżącego w okresie pomiędzy marcem i październikiem 2007 r. nie może zostać uznane za usprawiedliwione wdrażanie legalnego ograniczenia proceduralnego prawa skarżącego do dostępu do sądu.

W sprawie *K.C. p. Polsce* skarżąca została umieszczona w d.p.s. w 2008 r. na tej podstawie, że cierpiała na zaburzenia zdrowia psychicznego.

W dniu 24 marca 1981 r. na wniosek córki skarżącej Sąd Okręgowy w Zielonej Górze orzekł o częściowym ubezwłasnowolnieniu skarżącej. Sąd ustalił, że skarżąca cierpi na syndrom demencji psycho-organicznej ze stanami paranoi, a nadto ma skłonność do nadużywania alkoholu oraz leków. Sąd uznał, że konieczne jest orzeczenie częściowego ubezwłasnowolnienia skarżącej, ponieważ potrzebuje ona pomocy w podejmowaniu właściwych decyzji, w szczególności dotyczących leczenia oraz związanych z przeznaczaniem przez nią pieniędzy na alkohol.

W dniu 19 grudnia 2007 r. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Żarach wystąpił do Sądu Rejonowego w Żarach o przyjęcie skarżącej do d.p.s. bez jej zgody. Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej wskazał, że skarżąca cierpi na zaburzenia natury psychicznej, unika wizyt u lekarza oraz zachowuje się w sposób odstający od „społecznie akceptowalnych norm”, co stanowi zagrożenie dla jej własnego zdrowia i życia.

Do wniosku załączono zaświadczenie lekarskie, opatrzone datą 3 grudnia 2007 r. Zostało ono wystawione przez lekarza psychiatrę na podstawie wyników badania lekarskiego skarżącej przeprowadzonego na Oddziale Psychiatrii Szpitala Wojskowego w Żarach. Wskazano w nim, że skarżąca cierpi na organiczne zaburzenie osobowości i wymaga stałej opieki. Nie wymaga jednak leczenia szpitalnego.

Sąd Rejonowy w Żarach wyznaczył kilka rozpraw, na których skarżąca się nie pojawiła. W związku z powyższym podjęto decyzję o przesłuchaniu skarżącej w miejscu jej pobytu w dniu 25 marca 2008 r.

W dniu 19 czerwca 2008 r. Sąd Rejonowy w Żarach postanowił o przyjęciu skarżącej do d.p.s. Swoją decyzję sąd oparł na opinii lekarza psychiatry, l.S., który przebadał skarżącą w dniu 8 maja 2008 r., diagnozując chroniczną schizofrenię oraz zaburzenia centralnego układu nerwowego.

Sąd rozważał również możliwość pozostawienia skarżącej w jej własnym mieszkaniu i w tym zakresie odniósł się do możliwości zaopiekowania się nią przez osobę trzecią przy wsparciu ze strony Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej.

Jednakże nie było członków rodziny lub osób trzecich, które mogłyby zapewnić skarżącej stałą opiekę. W szczególności córka skarżącej oświadczyła, że nie chce się nią stale zajmować i nie zabierze matki do siebie. Dlatego też skarżąca została przyjęta do d.p.s. w K. w dniu 10 września 2008 r.

Pani K.C. odwołała się od tego postanowienia, ale bez powodzenia. Wniosek jej córki o zmianę środka zastosowanego w stosunku do skarżącej został oddalony w 2009 r., po przesłuchaniu Pani K.C. przez sąd. Jej próba zmiany postanowienia o jej przymusowym umieszczeniu w d.p.s. została również oddalona w dniu 6 kwietnia 2010 r.

W dniu 21 listopada 2011 r. Sąd Okręgowy w Zielonej Górze oddalił wniosek skarżącej o przywrócenie terminu na wniesienie skargi kasacyjnej i dlatego nie mogła jej wnieść do Sądu Najwyższego. Tego samego dnia Sąd Okręgowy w Zielonej Górze oddalił wniosek skarżącej o zwolnienie z kosztów sądowych oraz ustanowienie adwokata z urzędu, który przygotowałby oraz wniósł skargę kasacyjną w jej imieniu.

Na podstawie art. 5 § 1 (*prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego*) i art. 5 § 4 (*prawo do odwołania się do sądu w celu ustalenia bezzwłocznie przez sąd legalności pozbawienia wolności*) Konwencji Pani K.C. wniosła skargę na przymusowe umieszczenie i nieprzerwane pozbawienie wolności w d.p.s. oraz na to, że nie dysponowała skuteczną procedurą, dzięki której mogłaby zakwestionować legalność i konieczność pozbawienia wolności.

Jeśli chodzi o naruszenie art. 5 § 1 Konwencji, Trybunał odnotował, że przepisy krajowe nie przewidywały obowiązkowych okresowych badań mających na celu ocenę, czy nadal zachodzi potrzeba, by skarżąca pozostawała w d.p.s. Zatem pozbawienie wolności skarżącej w d.p.s. nie było przedłużane „zgodnie z procedurą przewidzianą prawem” oraz że wraz z upływem czasu pozbawienie wolności skarżącej nie było już uzasadnione w świetle litery (e) art. 5 § 1 Konwencji. Trybunał stwierdził zatem, że miało miejsce naruszenie art. 5 § 1 Konwencji.

Jeśli chodzi o naruszenie art. 5 § 4 Konwencji, to Trybunał zauważył, że skarżąca odwołała się od postanowienia o umieszczeniu jej w d.p.s. oraz że skorzystała z dostępnej procedury mającej na celu

zbadał legalność jej dalszego pozbawienia wolności. W postępowaniu wszczętym na podstawie użycia tego środka zarządzono badania psychiatryczne skarżącej, a także przesłuchano skarżącą przed sądem z wykorzystaniem pomocy prawnej (patrz § 26 wyroku Trybunału). Zatem Trybunał stwierdził, że z powyższych ustaleń wynika, iż warunki, które muszą być spełnione zgodnie z art. 5 § 4 Konwencji, zostały spełnione w sprawie skarżącej, a zatem nie miało miejsca naruszenie tego przepisu Konwencji.

I. Środki indywidualne

1. Środki indywidualne

Aktualna sytuacja Pana Kędziora

Wedle informacji uzyskanych przez Rząd skarżący aktualnie przebywa w d.p.s. w Sośnicy na mocy postanowienia Rejonowego Sądu Rodzinnego w Lubaczowie z dnia 12 grudnia 2011 r. zezwalającego na przeniesienie skarżącego z poprzedniego d.p.s. w Rudzie Różanieckiej. Rejonowy Sąd Rodzinny w Lubaczowie nie sporządził uzasadnienia do ww. postanowienia.

Ponadto brat skarżącego, który jest jego kuratorem, wystąpił do Rejonowego Sądu Rodzinnego w Lubaczowie o dalsze przebywanie skarżącego w d.p.s. Postępowanie jest w toku. Sąd zarządził uzyskanie opinii dwóch biegłych psychiatrów i jednego psychologa w celu dokonania oceny, czy stan zdrowia psychicznego skarżącego uzasadnia jego dalsze przebywanie w d.p.s. Aktualnie biegli przygotowują opinie.

Według informacji uzyskanych z Sądu Okręgowego w Przemyślu od 2007 r. skarżący wniósł ponad 10 wniosków o uchylenie jego całkowitego ubezwłasnowolnienia, jednak bez powodzenia. Wnioski zostały odrzucone przez sąd z powodu braków formalnych. Aktualnie toczy się postępowanie wszczęte na podstawie wniosku skarżącego z dnia 12 czerwca 2015 r. Prezes Sądu Okręgowego w Przemyślu objął to postępowanie nadzorem w ramach środków nadzoru wewnętrznego. Ponadto skarżącemu przyznano pełnomocnika z urzędu.

Dodatkowo Rząd zwrócił się do d.p.s. w Sośnicy o informacje dotyczącą czasu przebywania skarżącego w d.p.s. oraz w jego rodzinnym domu w ciągu ostatniego roku. Ustalono, że skarżący odwiedza swój dom rodzinny dość często.

W ciągu ostatnich dwóch lat skarżący przebywał w swoim domu rodzinnym w Nowym Lublińcu, na wniosek swojego opiekuna, w następujących okresach:

27.03.2013 – 07.04.2013
28.06.2013 – 20.07.2013
25.10.2013 – 02.11.2013
23.12.2013 – 03.01.2014
17.04.2014 – 27.04.2014
11.07.2014 – 04.08.2014
29.10.2014 – 09.11.2014
23.12.2014 – 11.01.2015
01.04.2015 – 19.04.2015
17.07.2015 – 10.08.2015

Aktualna sytuacja Pani K.C.

Skarżąca jest nadal częściowo ubezwłasnowolniona i nadal przebywa w d.p.s. w K. Po wydaniu wyroku przez Trybunał ani skarżąca, ani żadna inna osoba nie wnioskowały o zmianę postanowienia sądu krajowego o umieszczeniu skarżącej w d.p.s. w K. Po wspomnianej dacie skarżąca nie przechodziła sądowych badań psychiatrycznych.

W nawiązaniu do powyższego Rząd pragnie podkreślić, że nie przeprowadzono sądowych badań psychiatrycznych, gdyż skarżąca (ani jej córka) nie wszczęły żadnego postępowania o zmianę postanowienia sądu krajowego o umieszczeniu w d.p.s., do czego uprawnia je w każdym czasie art. 41 Ustawy o ochronie zdrowia psychicznego z dnia 19 sierpnia 1994 r.

2. Słuszne zadośćuczynienie

W sprawie *Kędzior p. Polsce* Trybunał zasądził na rzecz skarżącego zadośćuczynienie za poniesioną szkodę niemajątkową.

Rząd wypłacił zasądzone przez Trybunał na rzecz skarżącego zadośćuczynienie na rachunek bankowy, założony w tym celu na mocy postanowienia sądu opiekuńczego przez opiekuna skarżącego, który ze względu na obowiązek zabezpieczenia interesów skarżącego podlega kontroli sądu (wypłata pieniędzy z rachunku może nastąpić do rąk opiekuna wyłącznie na podstawie zezwolenia sądu opiekuńczego, zgodnie z wymogami Rozporządzenia Ministra Finansów z dnia 5 czerwca 2001 r. ws. zasad i trybu składania przez opiekuna w instytucji bankowej gotówki osoby pozostającej pod opieką, Dz.U. Nr 64, poz. 649).

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	10 000 euro	-	10 000 euro
Termin płatności: 16/04/2013		Wypłacono w dniu: 19/03/2013	

W sprawie *K.C. p. Polsce* zadośćuczynienie zasądzone przez Trybunał na rzecz skarżącej zostało wypłacone w terminie.

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	6 000 euro	-	6 000 euro
Termin płatności: 25/05/2015		Wypłacono w dniu: 20/05/2015	Paid on: 19/03/2013

II. Środki generalne

1. Naruszenie art. 5 § 1 lit. e Konwencji oraz art. 5 § 4 Konwencji

A. Obowiązujące prawo

Aktualnie przepisy k.r.o., tj. art. 156 w związku z art. 175 k.r.o., przewidują każdorazowo obowiązek uzyskania zezwolenia sądu opiekuńczego w przypadku umieszczania w osoby całkowicie ubezwłasnowolnionej w d.p.s.

Art. 175 k.r.o.: „Do opieki nad ubezwłasnowolnionym całkowicie stosuje się odpowiednio przepisy o opiece nad małoletnim (...)”.

Art. 156 k.r.o.: „Opiekun powinien uzyskiwać zezwolenie sądu opiekuńczego we wszelkich ważniejszych sprawach, które dotyczą osoby lub majątku małoletniego”.

Według informacji otrzymanych z Ministerstwa Pracy i Polityki Socjalnej powyższa procedura jest co do zasady przestrzegana i takie sytuacje, jak w sprawie skarżącego, nie mają miejsca.

Ponadto w celu zapobieżenia podobnym naruszeniom w przyszłości Ministerstwo Pracy i Polityki Socjalnej wysłało informację o wyroku Trybunału wraz z listem nakazującym Dyrektorom wszystkich Wydziałów Polityki Socjalnej w Urzędach Wojewódzkich poinformowanie wszystkich Dyrektorów d.p.s. o obowiązku przedstawiania postanowienia sądu o umieszczeniu osoby w d.p.s. wraz ze skierowaniem do takiej placówki.

B. Planowane zmiany prawa

Rząd zamierza jednak pójść o krok dalej i podjąć prace legislacyjne polegające na znowelizowaniu Ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego w zakresie przepisów regulujących przyjmowanie osób całkowicie ubezwłasnowolnionych przez d.p.s.

Nowelizacja ma na celu przyznanie takim osobom szerszych gwarancji ochrony praw człowieka przez odejście od automatycznego uznawania każdej osoby całkowicie ubezwłasnowolnionej za niezdolną do wyrażenia zgody albo sprzeciwu.

Nowelizacja ma też na celu zagwarantowanie, by w każdym przypadku przyjęcie do d.p.s. osoby całkowicie ubezwłasnowolnionej uzależnione byłoby od jej zgody (jeśli dysponuje dostatecznym rozeznaniem w kwestii skutków umieszczenia w takiej placówce), a w przypadku jej sprzeciwu lub braku dostatecznego rozeznania w kwestii skutków umieszczenia mogłoby nastąpić jedynie na mocy orzeczenia sądu opiekuńczego.

Nowelizacja ma również na celu zapewnienie procedury sądowej, która umożliwiłaby osobie ubezwłasnowolnionej samodzielne wystąpienie do sądu opiekuńczego z wnioskiem o zmianę orzeczenia o przyjęciu do d.p.s.

Ze względu na koniec kadencji parlamentu (listopad 2015) prace nad projektem nowelizacji uległy dyskontynuacji. Jednakże w dniu 1 grudnia 2015 r. Ministerstwo Zdrowia (dalej MZ), które jest odpowiedzialne za przygotowanie projektu nowelizacji, poinformowało, iż będzie procedować na bazie już przygotowanych założeń projektu nowelizacji oraz że prześle je do przyjęcia przez Stały Komitet Rady Ministrów w najbliższej przyszłości. Krok ten stanowi rozpoczęcie procesu legislacyjnego.

2. Naruszenie art. 6 § 1 Konwencji

A. Zmiana legislacyjna

Eliminacja przyczyny naruszenia art. 6 § 1 Konwencji została zrealizowana nowelizacją Kodeksu postępowania cywilnego (dalej k.p.c.) z dnia 9 maja 2007 r., która weszła w życie w dniu 7 października 2007 r.

Przed tą datą art. 559 k.p.c. miał następujące brzmienie:

§ 1. Sąd uchyli ubezwłasnowolnienie, gdy ustaną przyczyny, dla których je orzeczono; uchylenie może nastąpić także z urzędu.

§ 2. Sąd może w razie poprawy stanu psychicznego ubezwłasnowolnionego zmienić ubezwłasnowolnienie całkowite na częściowe, a w razie pogorszenia się tego stanu – zmienić ubezwłasnowolnienie częściowe na całkowite.

W ramach tej nowelizacji do art. 559 k.p.c. dodano § 3 w brzmieniu:

§ 3. Z wnioskiem o uchylenie albo zmianę ubezwłasnowolnienia może wystąpić także ubezwłasnowolniony.

3. Upowszechnianie wyroku Trybunału, działania szkoleniowe i informacyjne

Od 2011 r. wyrok ten jest przedmiotem szkoleń dla sędziów prowadzonych przez KSSiP. Część z tych szkoleń dotyczy wyłącznie tego wyroku.

Ponadto w celu zagwarantowania praktyki zgodnej z Ustawą z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego oraz k.r.o. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej zwróciło się do Dyrektorów Wydziałów Polityki Społecznej wszystkich Urzędów Wojewódzkich z prośbą o upowszechnienie wyroku ws. *Kędzior p. Polsce* i informacji o obowiązku przedstawiania postanowienia sądu o umieszczeniu osoby w d.p.s. wraz ze skierowaniem do takiej placówki. List ten stanowił wyraźny sygnał dla nadzorowanych jednostek pomocy społecznej, iż konieczne jest rzetelne przestrzeganie przepisów k.r.o. Tematyka ta była również podnoszona na spotkaniu przedstawicieli Ministerstwa z reprezentantami Wydziałów Polityki Społecznej Urzędów Wojewódzkich w dniach 26 i 27 czerwca 2013 r.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd zobowiązuje się do poinformowania KM o postępie w dalszej realizacji środków indywidualnych i generalnych zmierzających do realizacji zobowiązania wynikającego z art. 46 § 1 Konwencji.

14. Plan działań dotyczący wykonania wyroków z grup *Kudła i Podbielski p. Polsce nr 1* przekazany w dniu 25 maja 2015 r.

Opis spraw

Wszystkie sprawy dotyczą nadmiernej długości postępowań w sprawach karnych oraz cywilnych (naruszenie art. 6 § 1 Konwencji). Szereg spraw dotyczy również braku skutecznego środka odwoławczego w tym zakresie (naruszenie art. 13 Konwencji).

I. Środki indywidualne

Większość spraw, w których postępowanie sądowe toczące się przed sądami krajowymi zostało zakwestionowane w wyrokach ETPCz, została już zakończona. Jeśli chodzi o pozostałe sprawy, właściwe władze krajowe podjęły działania mające na celu przyspieszenie nadal toczących się postępowań.

II. Środki generalne

Działania o charakterze inwestycyjnym i strukturalnym

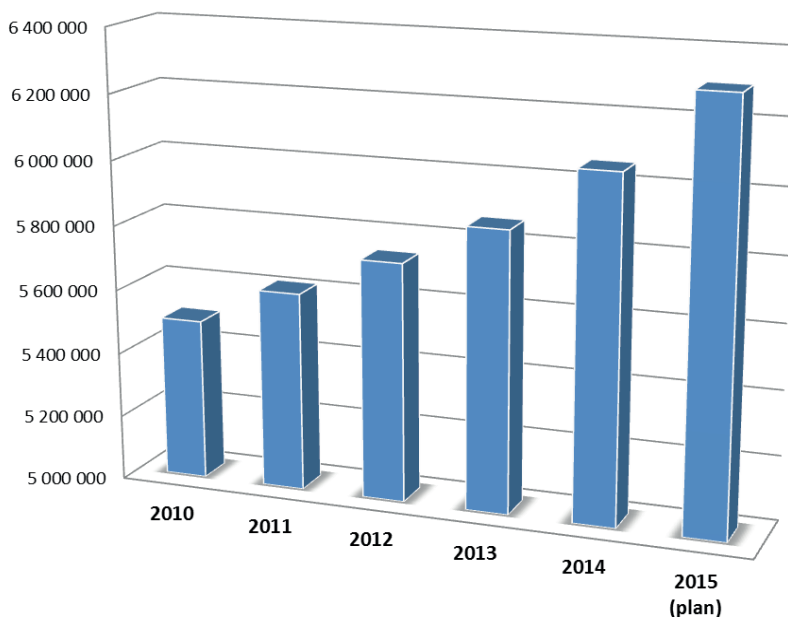
1. Nakłady na sądownictwo

a) Budżet przewidziany na sądownictwo

Nakłady na sądownictwo systematycznie rosną. W porównaniu z 2013 r. w 2014 r. nastąpił kolejny ich wzrost o 10,3%. Na 2015 r. zaplanowane jest dalsze zwiększenie wydatków na jednostki sądownictwa powszechnego.

Stalą tendencją wzrostową kwot wydatkowanych w ramach cz. 15 *Sądy powszechne* w latach 2010–2015 (plan) przez jednostki sądownictwa powszechnego, z rozdziału 75502 – *Jednostki sądownictwa powszechnego*, obrazuje poniższa tabela z wykresem.

Nakłady budżetowe na sądownictwo (tys. zł.)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015 (plan)
■ Nakłady budżetowe na sądownictwo (w tys. zł)	5 498 199	5 614 575	5 737 564	5 864 702	6 056 953	6 298 528

b) Nakłady na rozwój infrastruktury

Wydatki majątkowe na sądownictwo ogółem w latach 2010–2014 pozostają na wysokim poziomie. W 2014 r. w porównaniu z 2013 r. nastąpił ich wzrost o 10,2%. Największą pozycję w wydatkach na sądownictwo stanowią wydatki na inwestycje budowlane. Wydatki te w 2014 r. w porównaniu z 2013 r. wzrosły o 20,8%. Poniesione nakłady finansowe na działalność inwestycyjną w sądach powszechnych doprowadziły do dalszego przyrostu powierzchni sądów. W latach 2013–2014 nastąpił przyrost powierzchni sądów o 72 823 m².

Wysokość środków wydatkowanych przez jednostki sądownictwa powszechnego w latach 2010 – 2014 na budownictwo i zakupy inwestycyjne oraz przyrost powierzchni w sądach powszechnych w latach 2010 – 2014 przedstawiają poniższe wykresy oraz zestawienia tabelaryczne.

Wydatki majątkowe na 2015 r. zostały zabezpieczone w cz. 15 budżetu państwa *Sądy powszechne* w wysokości ogółem **363 100 tys. zł**, w tym:

- budownictwo inwestycyjne 290 960 tys. zł;
- wydatki na informatykę 64 549 tys. zł;
- pozostałe wydatki na zakupy inwestycyjne 7591 tys. zł.

**Wydatki majątkowe (ogółem) poniesione na sądownictwo
w latach 2010 – 2014**

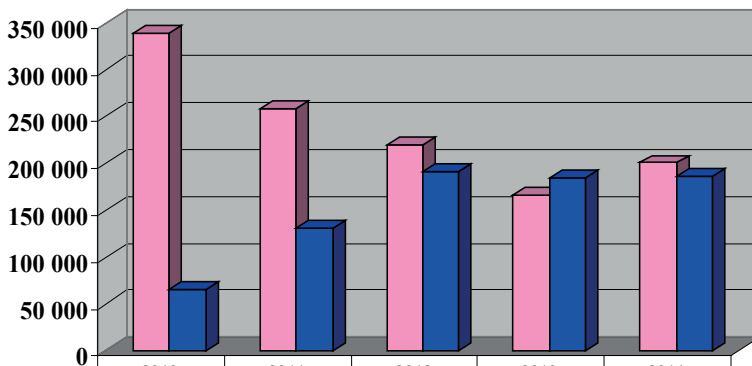
w tys. zł.

■ Wydatki majątkowe /ogółem/
poniesione na sądownictwo w latach
2010-2014

**Struktura wydatków majątkowych poniesionych na sądownictwo
w podziale na budownictwo i zakupy inwestycyjne w latach 2010 – 2014**

w tys. zł.

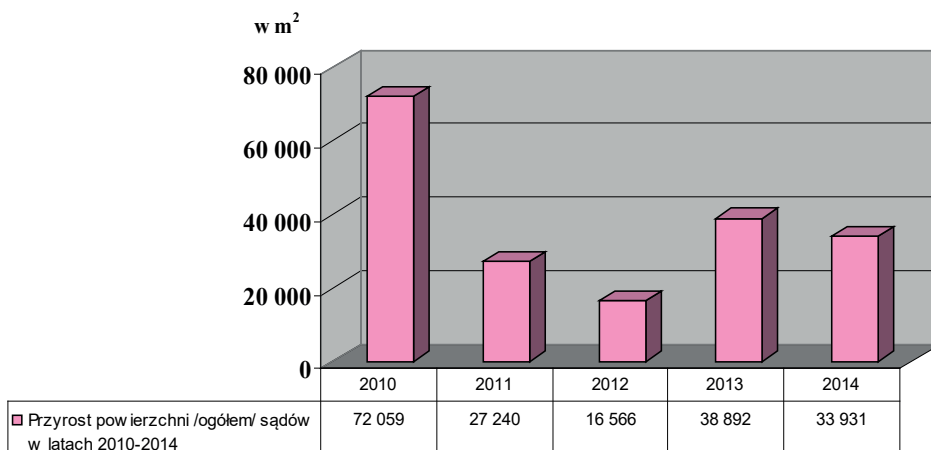

■ Budownictwo /w tys. zł/

■ Zakupy inwestycyjne /w tys. zł/

Na 2015 r. zaplanowano wydatkowanie na budownictwo kwoty 290 960 zł, a na zakupy inwestycyjne – kwoty 72 140 zł.

Przyrost powierzchni (ogółem) w sądach w wyniku działalności inwestycyjnej resortu sprawiedliwości w latach 2010 – 2014

Na koniec 2015 r. w związku z planowanym zakończeniem zadań z zakresu budownictwa inwestycyjnego powierzchnia sądów wzrosnie o 37 666 m². W 2015 r. nie planuje się natomiast zakupów nieruchomości na potrzeby sądownictwa.

2. Zatrudnienie w wymiarze sprawiedliwości

W latach 2013–2014 zatrudnienie w jednostkach sądownictwa powszechnego we wszystkich grupach zawodowych utrzymywało się na podobnym poziomie (sędziowie – wzrost liczby etatów o 1, referendarze – spadek liczby etatów o 1, kuratorzy – spadek liczby etatów o 4). Znaczący wzrost zatrudnienia odnotowano w grupie asystentów sędziów. W tej grupie zawodowej nastąpił wzrost liczby etatów o 309, tj. o 10,8%.

Na 2015 r. planowany jest ponowny przyrost etatów we wszystkich grupach zawodowych. Projekt budżetu na 2015 r. opracowany został dla 52 563 etatów.

Dane o przeciętnym zatrudnieniu w jednostkach sądownictwa powszechnego w latach 2010–2014 oraz zaplanowanym na 2015 r. przedstawiono w poniższej tabeli.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015 (plany)
sędziowie	9 861	9 924	9 895	9 855	9 856	10 448
asystenci sędziów	2 678	2 678	2 749	2 854	3 163	3 414
referendarze	1 751	1 740	1 736	1 742	1 741	2 039
kuratorzy	5 210	5 055	5 052	5 034	5 030	5 211
inni pracownicy	30 459	30 595	30 547	30 417	30 370	31 451

3. Działania na rzecz prawidłowego rozmieszczenia kadr w sądach powszechnych

Od 1 października 2014 r. pod adresem <https://enominacja.ms.gov.pl> (dostępnym za pośrednictwem strony internetowej Krajowej Rady Sądownictwa <http://www.krs.pl>) udostępniony został portal obsługujący kandydatów na stanowiska sędziego.

Zasadniczym i priorytetowym celem wprowadzenia nowego, elektronicznego systemu postępowania nominacyjnego jest osiągnięcie optymalnego skrócenia trwania postępowania w sprawie powołania do pełnienia urzędu na stanowisku sędziego sądu powszechnego, które dotychczas było przewlekłe.

Uregulowania te zostały wprowadzone Ustawą z dnia 14 marca 2014 r. o zmianie ustawy – *Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw* (Dz.U. z 2014 r. poz. 512), dalej u.s.p.

Wprowadzane zmiany można podzielić na regulacje dotyczące wykorzystania komunikacji elektronicznej w celu ubiegania się o stanowisko sędziowskie oraz zmierzające do skrócenia, a często zakreślenia terminów danych czynności podejmowanych w toku postępowania w sprawie powołania do pełnienia urzędu na stanowisku sędziowskim (m.in. do 14 dni od dnia zwolnienia się stanowiska został skrócony dotychczasowy 30-dniowy termin zawiadomienia o tym Ministra Sprawiedliwości, dotychczasowy trzymiesięczny termin przydzielenia przez Ministra Sprawiedliwości stanowiska do danego albo innego sądu bądź zniesienia stanowiska został skrócony do 30 dni).

W 2014 r. doszło do zwolnienia 489 stanowisk sędziowskich, z czego 415 zostało obsadzonych w wyniku procedury nominacyjnej. Tym samym przyspieszenie czasookresu trwania tych procedur ma istotne znaczenie dla sprawności sądownictwa.

W ramach zadań związanych z etatyzacją w sądach na bieżąco podejmowane są działania, w związku z wykonywaniem uprawnień Ministra Sprawiedliwości wynikających z art. 56 i art. 153b § 2 Ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – *Prawo o ustroju sądów powszechnych* (Dz.U. z 2015 r. poz. 133). W miarę zaistnienia takich potrzeb i możliwości dokonywane są przesunięcia etatowe (dotyczące wolnych stanowisk sędziowskich i referendarzy sądowych) między poszczególnymi sądami (przesunięcia etatowe pomiędzy pionami orzeczniczymi) oraz w skali kraju (przenoszenie decyzją Ministra Sprawiedliwości do innej apelacji), celem likwidacji dysproporcji w obciążeniu sędziów pracą, a tym samym poprawy sprawności postępowań sądowych.

Wszystkie decyzje kadrowe w powyższym zakresie poprzedzane są wnikliwą analizą poziomu obciążenia pracą w poszczególnych sądach. W okresach statystycznych opracowywana jest analiza obrazująca stan obciążenia pracą sędziów i sądów powszechnych poszczególnych szczebli. Analizy te stanowią podstawę ogólnokrajowego systemu zarządzania zasobami kadrowymi i etatowymi sądów powszechnych, pozwalającego na racjonalne, maksymalnie efektywne wykorzystanie kadr i etatów oraz właściwe ich rozmieszczenie stosownie do potrzeb wynikających z poziomu obciążenia pracą poszczególnych sądów. Analizy prezentują różne wersje struktury wpływu spraw na stanowisko i statystycznego sędziego oraz strukturę obciążenia pracą i wielkość referatów sędziowskich.

Wskazane działania pozwalają na racjonalne wykorzystanie etatów w sądach powszechnych oraz przyspieszą obsadzanie wolnych stanowisk sędziowskich, co jest istotne dla poprawy sprawności postępowań sądowych.

Podejmowano również liczne działania mające na celu reorganizację sądownictwa powszechnego na poziomie sądów rejonowych. W dniu 15 lipca 2014 r. weszła w życie Ustawa z dnia 14 marca 2014 r. o zmianie ustawy – *Prawo o ustroju sądów powszechnych* (Dz.U. poz. 481), na mocy której do porządku prawnego wprowadzone zostały obiektywne kryteria tworzenia i znoszenia sądów rejonowych. Kryteria te mają być gwarantem prawidłowego ukształtowania struktury organizacyjnej sądownictwa na szczeblu rejonowym.

Według przyjętych regulacji kryteriami tworzenia sądów rejonowych są liczba mieszkańców zamieszkujących obszar gminy lub kilku gmin (co najmniej 50 000) oraz wpływ podstawowych kategorii spraw do istniejącego sądu rejonowego z obszaru gminy lub kilku gmin (5000 w ciągu roku kalendarzowego). Ustawa przewiduje także fakultatywne kryterium określone w art. 10 § 1b u.s.p., tj. możliwość utworzenia sądu rejonowego dla obszaru zamieszkałego przez mniejszą niż 50 000 liczbę mieszkańców,

jeżeli wpływ podstawowych kategorii spraw do istniejącego sądu rejonowego z tego obszaru wyniesie co najmniej 5000 w ciągu roku kalendarzowego.

Z kolei sąd rejonowy może zostać zniesiony, jeżeli łączna liczba spraw cywilnych, karnych oraz rodzinnych i spraw dotyczących nieletnich wpływających w ciągu kolejnych 3 lat nie przekracza 5000 w każdym roku kalendarzowym.

Z dniem 1 stycznia 2015 r. zostało utworzonych 41 sądów rejonowych, natomiast z dniem 1 lipca 2015 r. zostały utworzone 34 sądy rejonowe spełniające kryteria fakultatywne.

Wprowadzenie obligatoryjnych i fakultatywnych kryteriów tworzenia i znoszenia sądów rejonowych pozwala na elastyczne ukształtowanie struktury organizacyjnej sądów rejonowych, co będzie sprzyjać pełniejszej realizacji praw obywatelskich w zakresie dostępu do sądu.

I.A. Działania legislacyjne zmierzające do zwiększenia szybkości i sprawności postępowań sądowych (po dniu 22 listopada 2011 r.)

1. Postępowanie cywilne

W pierwszej kolejności wskazać należy na uchwalenie w dniu 15 stycznia 2015 r. przygotowanej przez MS ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r. poz. 218), która wejdzie w życie 18 listopada 2015 r., przewidującej dalszą informatyzację postępowania cywilnego polegającą m.in. na:

- wprowadzeniu tzw. elektronicznego biura podawczego (pozwalającego na składanie pism procesowych drogą elektroniczną oraz dokonywanie doręczeń elektronicznych we wszystkich sprawach cywilnych);
- wprowadzeniu obowiązku inicjowania postępowania wieczystoksięgowego drogą elektroniczną przez niektóre podmioty (notariuszy, komorników sądowych i naczelników urzędów skarbowych będących organami egzekucyjnymi), co umożliwi automatyczne przetwarzanie danych zawartych w treści wniosku do struktury księgi wieczystej prowadzonej w systemie teleinformatycznym, po zweryfikowaniu tych danych przez orzecznika, oraz automatyczne zamieszczanie wzmianek wyłączających rękojmię wiary publicznej ksiąg wieczystych niezwłocznie po sporządzeniu aktu notarialnego i złożeniu wniosku o wpis.

Omawiana nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego przewiduje dalsze rozszerzenie kompetencji referendarzy sądowych w zakresie czynności dokonywanych w postępowaniu wieczystoksięgowym oraz rejestrowym, z wyłączeniem prowadzenia rozprawy.

Odnotować również należy znajdujący się aktualnie na etapie prac legislacyjnych w Sejmie (po I czytaniu) *rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw* (druk sejmowy nr 2678), który zawiera propozycje rozwiązań usprawniających i przyspieszających postępowania sądowe w sprawach cywilnych, realizowane poprzez: ograniczenie kognicji sądów oraz uproszczenie niektórych czynności procesowych. W szczególności projekt przewiduje dalsze rozszerzenie kompetencji referendarzy sądowych w postępowaniu upominawczym, egzekucyjnym oraz sprawach depozytowych, przekazanie komornikom sądowym niektórych czynności w ramach egzekucji z nieruchomości dokonywanych aktualnie przez sąd. Przewidziano nadto zmiany niektórych czynności procesowych, m.in. w zakresie instytucji wyłączenia sędziego, poszerzenie możliwości wydania wyroku na posiedzeniu niejawnym czy też ograniczenie katalogu czynności komornika podlegających zaskarżeniu do sądu.

2. Postępowanie karne

W ramach działań mających na celu przeciwdziałanie nadmiernej przewlekłości postępowań i znaczące przyspieszenie procesu karnego MS przygotowało projekt kompleksowej reformy Kodeksu postępowania karnego. Uchwalona przez Sejm RP ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – *Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw* (Dz.U. poz. 1247) wejdzie w życie z dniem 1 lipca 2015 r. Oczekuje się, że dzięki uchwalonym zmianom proces karny zostanie skrócony o jedną trzecią.

W celu jak najlepszego zrealizowania reformy postępowania karnego MS prowadziło prace nad odpowiednimi aktami wykonawczymi. W ramach tych prac przygotowano nowy regulamin urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury. Obecnie trwają również prace nad nowym regulaminem urzędowania sądów powszechnych. Zmiany te pozwolą na zwiększenie efektywności organów wymiaru sprawiedliwości, a co więcej, przygotuje je do pracy w ramach nowego modelu postępowania karnego, który wejdzie w życie z dniem 1 lipca 2015 r.

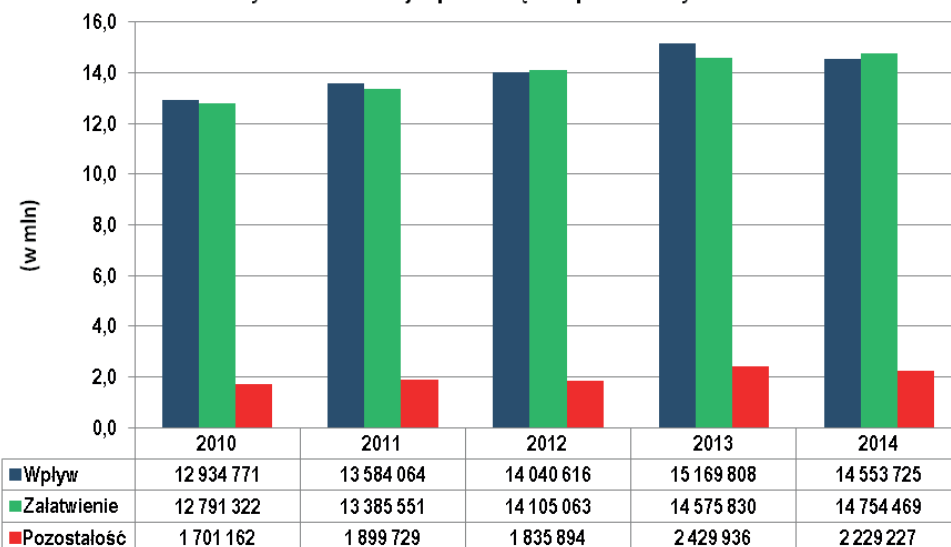
Dnia 18 marca 2014 r. Rada Ministrów przyjęła przygotowany w MS projekt założeń projektu ustawy o biegłych sądowych. Głównym celem projektowanej ustawy jest uregulowanie problematyki biegłych sądowych w sposób zapewniający dostęp do wysoko kwalifikowanego korpusu ekspertów wpisanych na listy biegłych sądowych, które powinno wpłynąć na usprawnienie toku postępowań sądowych oraz przygotowawczych.

B. Dane statystyczne

W latach 2010–2013 odnotowywano stały wzrost liczby spraw rejestrowanych w sądach. W okresie tym wpływ zwiększył się o 2,2 mln spraw, co skutkowało wzrostem liczby spraw, które nie zostały rozstrzygnięte o 730 tys. spraw, mimo istotnego wzrostu liczby spraw rozstrzygniętych – o 1,8 mln spraw.

W 2014 r. w porównaniu z 2013 r. nastąpił spadek wpływu, przy jednoczesnym spadku pozostałości spraw (odpowiednio o 4,1% i 8,3%) oraz wzroście liczby spraw rozstrzygniętych (o 1,2%). Przy czym należy podkreślić, że na przestrzeni ostatnich 5 lat zauważalna jest pozytywna tendencja polegająca na wzroście liczby spraw rozstrzygniętych, o 15,2%.

Wykres 1. Ewidencja spraw w sądach powszechnych w latach 2010 - 2014

Analizując ewidencję spraw w podziale na poszczególne rodzaje spraw, zauważyć można podobne trendy jak w liczbach ogólnych. Wpływ spraw we wszystkich kategoriach rósł do 2013 r., a w 2014 r. zmniejszył się. Wyjątkiem są sprawy z zakresu prawa pracy, gdzie wzrost trwa nieprzerwanie od 2010 r.

W 2014 r., w porównaniu z 2013 r., nastąpił wzrost rozstrzygnięć, za wyjątkiem spraw ubezpieczeniowych, oraz doszło do spadku pozostałości w sprawach karnych, cywilnych, rodzinnych i gospodarczych. Wzrost wpływu odnotowano jedynie w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeniowych.

Tabl. 1. Ewidencja spraw w sądach powszechnych w latach 2010–2014 (wg rodzajów spraw)

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014
Wpływ	12 934 771	13 584 064	14 040 616	15 169 808	14 553 725
z tego spraw:					
karnych	2 718 121	2 598 628	2 649 609	2 806 186	2 793 577
cywilnych	7 591 387	8 085 791	8 277 470	9 013 781	8 460 422
rodzinnych	1 315 246	1 321 993	1 347 716	1 406 613	1 396 338
prawa pracy	110 589	111 560	120 402	120 021	156 572
ubezpieczeniowych	173 613	170 768	200 822	228 844	213 016
gospodarczych	1 025 815	1 295 324	1 444 597	1 594 363	1 533 800
Rozstrzygnięcie	12 791 322	13 385 551	14 105 063	14 575 830	14 754 469
z tego spraw:					
karnych	2 584 532	2 621 187	2 676 184	2 734 134	2 804 233
cywilnych	7 606 355	7 919 920	8 380 921	8 601 032	8 621 741
rodzinnych	1 316 197	1 310 464	1 352 547	1 377 804	1 408 501
prawa pracy	112 100	109 586	111 865	119 131	141 000
ubezpieczeniowych	161 007	173 959	185 437	204 891	203 886
gospodarczych	1 011 131	1 250 435	1 398 109	1 538 838	1 575 108
Pozostałość	1 701 162	1 899 729	1 835 894	2 429 936	2 229 227
z tego spraw:					
karnych	428 537	405 955	379 365	451 385	440 705
cywilnych	915 786	1 081 745	978 822	1 391 697	1 230 447
rodzinnych	154 711	166 241	161 432	190 180	178 017
prawa pracy	32 092	34 066	42 599	43 489	59 061
ubezpieczeniowych	78 527	75 337	90 780	114 734	123 866
gospodarczych	91 509	136 385	182 896	238 451	197 131

Tabl. 2. Ewidencja skarg na przewlekłość postępowania w latach 2010–2014

Wyszczególnienie	Rozstrzygnięto										Ogólna kwota zasądzonych odszkodowań (PLN)	Średnia zasądzona kwota odszkodowań w sprawie (PLN)
	Wpłynęło		w tym						w inny sposób			
			uwzględniono w całości lub części		oddalono		Odrzucono					
	ogółem	razem	w liczbach bezwzględnych	% do liczby załatwień	w tym przez zasądzenie kwoty pieniężnej	w liczbach bezwzględnych	% do liczby załatwień	w liczbach bezwzględnych	% do liczby załatwień			
	2010											
OGÓŁEM	5 327	1 013	1 013	19,7%	926	1 947	38,0%	1 167	22,7%	997	2 995 045	3 234
z tego sprawy:												
Karne	2 188	2 119	345	16,3%	326	763	36,0%	268	12,6%	743	1 141 100	3 500
Cywilne	2 716	2 595	571	22,0%	518	1 003	38,7%	792	30,5%	226	1 578 890	3 048
ubezp. społ.	98	96	13	13,5%	13	40	41,7%	36	37,5%	7	33 800	2 600
prawa pracy	167	171	40	23,4%	37	73	42,7%	45	26,3%	10	147 755	3 993
gospodarcze	158	149	44	29,5%	32	68	45,6%	26	17,4%	11	93 500	2 922
	2011											
OGÓŁEM	6 548	1 229	1 229	18,9%	1 167	2 293	35,2%	1 791	27,5%	1 200	3 652 050	3 129
z tego sprawy:												
Karne	2 129	2 162	343	15,9%	330	764	35,3%	271	12,5%	784	1 154 100	3 497
Cywilne	3 871	3 819	760	19,9%	720	1 305	34,2%	1 380	36,1%	371	2 144 350	2 978
ubezp. społ.	146	136	21	15,4%	18	62	45,6%	48	35,3%	5	76 000	4 222
prawa pracy	143	145	36	24,8%	34	67	46,2%	32	22,1%	9	100 000	2 941

2012												
gospodarcze	259	255	69	27,1%	65	95	37,3%	60	23,5%	31	177 600	2 732
OGÓŁEM	8 665	8 454	1 522	18,0%	1 453	2 743	32,4%	2 995	35,4%	1 193	3 998 256	2 752
z tego sprawy:												
Karne	2 211	2 226	328	14,7%	317	833	37,4%	282	12,7%	782	1 050 000	3 312
Cywilne	5 457	5 261	777	14,8%	747	1 553	29,5%	2 554	48,5%	377	2 089 739	2 798
ubezp. społ.	526	513	280	54,6%	259	175	34,1%	50	9,7%	8	535 000	2 066
prawa pracy	144	140	24	17,1%	20	74	52,9%	32	22,9%	10	70 000	3 500
gospodarcze	327	314	113	36,0%	110	108	34,4%	77	24,5%	16	253 517	2 305
2013												
OGÓŁEM	12 532	12 125	1 585	13,1%	1 525	3 448	28,4%	5 632	46,4%	1 460	4 504 489	2 954
z tego sprawy:												
Karne	2 581	2 548	426	16,7%	413	918	36,0%	322	12,6%	882	1 324 000	3 206
Cywilne	8 996	8 654	958	11,1%	921	2 129	24,6%	5 068	58,6%	499	2 695 395	2 927
ubezp. społ.	185	203	45	22,2%	43	90	44,3%	63	31,0%	5	120 000	2 791
prawa pracy	212	204	31	15,2%	24	107	52,5%	54	26,5%	12	69 220	2 884
gospodarcze	558	516	125	24,2%	124	204	39,5%	125	24,2%	62	295 874	2 386
2014												
OGÓŁEM	16 286	16 318	1 781	10,9%	1 735	3 661	22,4%	8 475	51,9%	2 403	4 806 390	2 770
z tego sprawy:												
Karne	3 076	3 072	415	13,5%	402	1 057	34,4%	505	16,4%	1 097	1 120 500	2 787
Cywilne	12 109	12 143	1 124	9,3%	1 097	2 182	18,0%	7 620	62,8%	1 217	3 113 190	2 838
ubezp. społ.	177	174	25	14,4%	25	76	43,7%	64	36,8%	9	61 000	2 440
prawa pracy	192	197	40	20,3%	38	91	46,2%	59	29,9%	7	97 400	2 563
gospodarcze	732	732	177	24,2%	173	255	34,8%	227	31,0%	73	414 300	2 395

W 2013 r. **wskaźnik opanowania wpływu**, będący odniesieniem liczby spraw rozstrzygniętych w danym okresie sprawozdawczym lub okresie działania jednostki organizacyjnej do liczby spraw wpływających, uległ pogorszeniu w porównaniu ze wskaźnikiem z 2012 r. (2012 r. – 100,5, 2013 r. – 96,1). Jednakże w 2014 r. odnotowano jego poprawę. Wskaźnik za ten rok wyniósł 101,4, co oznacza, że rozstrzygnięto więcej spraw niż wpłynęło do sądu.

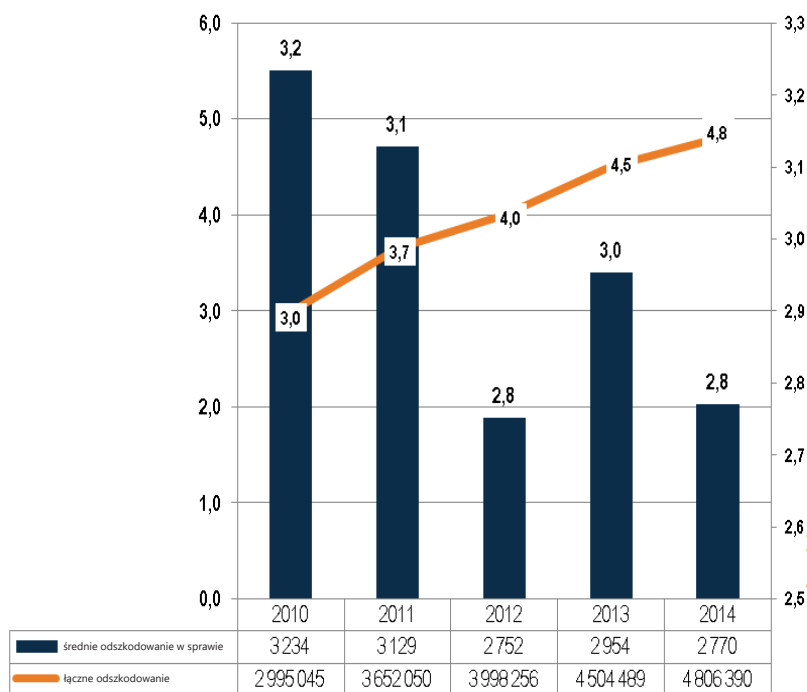
Dane statystyczne dotyczące skargi na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie

Wpływ skarg na przestrzeni ostatnich lat charakteryzuje się dużą dynamiką. Od 2012 r. liczba skarg zarejestrowanych w sądach wzrosła o ponad 200% – z 5,3 tys. do 16,3 tys. Największy procentowy wzrost odnotowano w kategorii skarg na postępowanie gospodarcze – o 363,3%, a najmniejszy na postępowanie z zakresu prawa pracy – o 15%. Największy wzrost w liczbach bezwzględnych zarejestrowano w skargach na postępowanie cywilne – z 2716 spraw w 2010 r. do 12 109 spraw w 2014 r.

Na przestrzeni ostatnich 5 lat dosyć znacznie zmieniła się struktura sposobów, w jakie sprawy były rozstrzygane. W 2010 r. skargi najczęściej były przez sąd oddalane (38,0%), a w 2014 r. odrzucane (aż 51,9%).

Wprawdzie mała odsetek skarg uwzględnionych do liczby spraw rozstrzygniętych, jednakże systematycznie rosła liczba skarg uwzględnionych, od 1013 skarg uwzględnionych w 2010 r. do 1781 skarg uwzględnionych w 2014 r. Z roku na rok wzrastała także liczba skarg uwzględnionych poprzez zasądzenie kwoty pieniężnej. W 2010 r. takich spraw było 926, podczas gdy w 2014 r. – 1735. Zatem niewielki odsetek spraw zakończył się stwierdzeniem przewlekłości postępowania i brakiem zasądzenia określonych sum pieniężnych.

Ogólna kwota odszkodowań za przewlekłość postępowania rośnie regularnie z każdym kolejnym rokiem. W 2010 r. wyniosła 3,0 mln zł, a w 2014 r. – 4,8 mln zł. (wzrost o 1,8 mln zł).

Odszkodowanie za przewlekłość postępowania w latach 2010–2014
Ogółem (w mln zł)
Średnio (w tys. zł)
Średnie odszkodowanie w sprawie
Ogólna kwota odszkodowań

Zaprezentowane dane statystyczne wskazują na utrzymujący się wzrost wpływu skarg na przewlekłość, przy jednoczesnym wzroście liczby skarg uwzględnionych, a także wzroście liczby skarg uwzględnionych poprzez zasądzenie sumy pieniężnej oraz systematycznie rosnącej kwocie zasądzonych na rzecz skarżących sum w związku ze stwierdzeniem przewlekłości postępowania.

II. Działania nadzorcze Ministra Sprawiedliwości

W ramach przyznanych Ministrowi Sprawiedliwości kompetencji z zakresu zewnętrznego nadzoru nad działalnością administracyjną sądów, Minister Sprawiedliwości na lata 2014 i 2015 ustalił ogólne kierunki wewnętrznego nadzoru administracyjnego wykonywanego przez prezesów sądów apelacyjnych. W kierunkach tych ujęto problematykę sprawności postępowań w sprawach karnych i cywilnych. Prezesi sądów apelacyjnych zostali zobowiązani w szczególności do:

- nadzoru nad sprawnością postępowań na wszystkich jego etapach;
- kontynuowania nadzoru nad tokiem postępowań w celu zmniejszenia zaległości we wszystkich kategoriach spraw;
- badania prawidłowości przydziału sędziów i referendarzy sądowych do wydziałów oraz obciążenia ich pracą;
- kontynuowania działań mających na celu racjonalizację wykorzystania kadry urzędniczej oraz asystentów sędziów.

W kierunkach nadzoru na 2014 r. wskazano na potrzebę kontynuowania działań nadzorczych:

- w sprawach karnych zagrożonych przedawnieniem;
- w sprawach, w których ETPCz uwzględnił skargę;
- w których wniesiono skargę na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki;
- w których tymczasowe aresztowanie jest stosowane dłużej niż rok.

W kierunkach nadzoru na 2015 r. zalecono także wzmożenie nadzoru nad terminowością sporządzania uzasadnień orzeczeń we wszystkich kategoriach spraw i badanie prawidłowości przedłużania terminu do sporządzania uzasadnień.

III. Działania upowszechniająco-szkoleniowe

MS w 2010 r. stworzyło i na bieżąco rozwija największą bazę przetłumaczonych na język polski orzeczeń ETPCz w sprawach wydanych wobec Polski oraz innych państw. Obecnie trwają także prace nad integracją bazy MS z Centralną Bazą Orzeczeń w celu umieszczenia wyroków Trybunału na *Portal Orzeczeń Sądów Powszechnych*. Co więcej, Ministerstwo od 2013 r. opracowuje, a następnie publikuje rezolucje końcowe KM RE zamykające nadzór nad wykonywaniem wyroków w sprawach przeciwko Polsce, związanych z funkcjonowaniem wymiaru sprawiedliwości, oraz wydaje cyklicznie *newsletter* zawierający najistotniejsze informacje dotyczące systemu strasburskiego. Na stronie

internetowej zamieszczane są również *aktualności* zawierające zwięzłe streszczenia orzeczeń Trybunału oraz zestawienia kwartalne i roczne wyroków wydanych przeciwko Polsce. Ponadto upowszechniane są na bieżąco *Zalecenia Komitetu Ministrów Rady Europy*, mające na celu zapewnienie efektywności wdrażania *Europejskiej Konwencji Praw Człowieka* na poziomie krajowym, oraz – poczynając od 2013 r. – podręczniki RE i wytyczne w zakresie stosowania wybranych postanowień Konwencji. Ministerstwo od 2012 r. dokonuje także publikacji *zestawień tematycznych* (tzw. *factsheets*) oraz standardów w zakresie ochrony praw człowieka, które zawierają zwięzłe i praktyczne informacje na temat najczęściej identyfikowanych naruszeń. Informacje na temat zawieranych ugód oraz stwierdzonych naruszeń *Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności* rozsyłane są od 2012 r. do właściwych prezesów sądów krajowych. W każdym przypadku wydania przez Trybunał wyroku przeciwko Polsce, stwierdzającego naruszenie postanowień Konwencji wynikające z działalności danego sądu, Wydział wysłała stosowną informację prezesowi właściwego sądu odpowiedzialnego za naruszenie, jak również prezesowi sądu nadrzędnego.

MS na bieżąco współpracuje z KSSIIP w zakresie włączania do programów nauczania, tak wstępnego, jak i ustawicznego, problematyki Konwencji i orzecznictwa Trybunału. KSSIIP od 2009 r. organizuje szkolenia z zakresu prawa konwencyjnego, zaś poczynając od 2012 r. kontynuuje cykl szkoleń tzw. systemowych, mających na celu zaprezentowanie sędziom i prokuratorom informacji na temat najczęściej stwierdzanych przez Trybunał naruszeń Konwencji w sprawach przeciwko Polsce, dotyczących funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości (szkoleniem objętych jest każdego roku ok. 600–800 sędziów i docelowo mają nim zostać objęci wszyscy sędziowie sądów powszechnych).

W 2013 i 2014 r. zorganizowano po 11 edycji szkoleń jednodniowych (łącznie 22 edycje, każda skierowana do maksymalnie 50 uczestników) – „Ochrona praw człowieka i systemu konwencyjnego”. W 2015 r. szkolenie to zorganizowano w dniach 15–17 lutego 2015 r. dla 50 uczestników, kolejna grupa 50–60 sędziów zostanie przeszkolona we wrześniu–październiku 2015 r.

Zorganizowano także 17 edycji jednodniowych szkoleń systemowych z zakresu ochrony praw człowieka i zakazu dyskryminacji, skierowanych do sędziów orzekających w sprawach cywilnych, gospodarczych, rodzinnych i opiekuńczych oraz z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, referendarzy i asystentów sędziów.

Niezależnie od powyższego, poczynając od ostatniego kwartału 2014 r., sędziowie delegowani do Departamentu Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka Ministerstwa Sprawiedliwości prowadzą szkolenia dla sędziów sądów powszechnych, które uwzględniają konkretne potrzeby zidentyfikowane w poszczególnych apelacjach/ okręgach sądowych w oparciu o prowadzone na bieżąco przez Departament analizy orzecznictwa Trybunału, dotyczącego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości. Zajęcia odbywają się w formie warsztatów w siedzibach poszczególnych sądów, zaś udział w warsztatach ma umożliwić sędziom orzekającym zarówno w pionie karnym, jak i cywilnym rozwiązywanie kazuśców opracowanych w oparciu o stany faktyczne wynikające ze spraw rozpoznanych w danym okręgu, w których Trybunał, na skutek skargi indywidualnej, stwierdził naruszenie postanowień Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. W ubiegłym roku przeprowadzono takie szkolenia w sądach okręgowych w Opolu, Gliwicach, Wrocławiu (pion cywilny) oraz Tarnowie, zaś w bieżącym roku – w Sądzie Okręgowym w Warszawie, Wrocławiu (pion karny) oraz Łomży. Planowane są dalsze szkolenia. Podczas każdego ze szkoleń, które zostały dotychczas przeprowadzone, szczególną uwagę zwrócono na problem przewlekłości postępowań sądowych.

IV. Wnioski pozwanego państwa oraz dalsze działania

Rząd polski jest przekonany, że przedstawione powyżej działania wskazują na jego determinację oraz ciągle starania podjęte w celu skrócenia długości postępowań krajowych oraz usprawnienia skuteczności środka na przewlekłość postępowania. Rząd będzie kontynuował działania niezbędne w tym zakresie oraz będzie na bieżąco informował KM o wszystkich nowych inicjatywach, a w szczególności o realizacji przyjętych środków w praktyce.

15. Plan działań dotyczący wykonania wyroków z grup *Kudła i Podbielski p. Polsce* nr 2 przekazany w dniu 27 października 2015 r.

Opis spraw

Wszystkie sprawy dotyczą nadmiernej długości postępowań w sprawach karnych oraz cywilnych (naruszenie art. 6 § 1 Konwencji). Szereg spraw dotyczy również braku skutecznego środka odwoławczego w tym zakresie (naruszenie art. 13 Konwencji).

I. Środki indywidualne

Większość spraw, w których postępowanie sądowe toczące się przed sądami krajowymi zostało zakwestionowane w wyrokach ETPCz, została już zakończona. Jeśli chodzi o pozostałe sprawy, właściwe władze krajowe podjęły działania w celu przyspieszenia nadal toczących się postępowań.

II. Środki generalne

Praktyka niezgodna z Konwencją oraz zastosowane i planowane środki o charakterze ogólnym

A. W odniesieniu do art. 6 § 1 Konwencji

W swoich orzeczeniach Trybunał podkreślał, że przewlekłość postępowań w pozwanych państwach jest problemem wielowymiarowym, który może być powodowany przez szereg czynników natury prawnej, administracyjnej czy logistycznej.

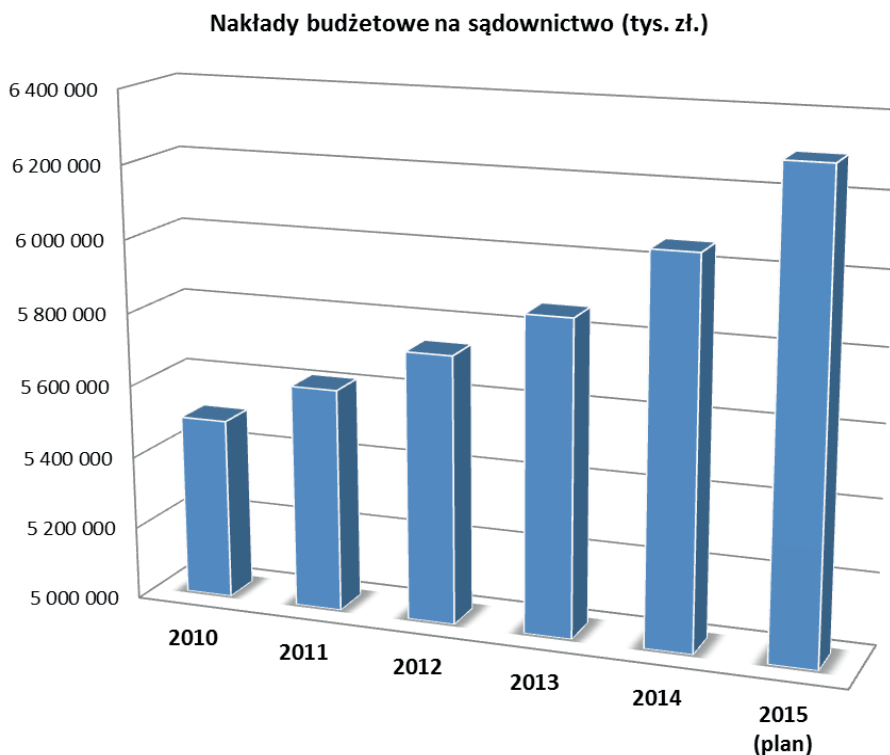
Te zasadnicze czynniki najczęściej obejmują:

- nieodpowiednie warunki lokalowe sądów;
- niewystarczającą liczbę sędziów i personelu administracyjnego;
- brak właściwego zarządzania sprawami;
- brak odpowiedniej organizacji procesu, w tym wadliwy system doręczeń i nadmierną długość przerw między rozprawami;
- luki w procedurze, umożliwiające nieuzasadnione odroczenia;
- nadmiernie skomplikowane i uciążliwe procedury;
- powtarzające się przekazywanie spraw do ponownego rozpoznania na skutek składania środków odwoławczych;
- opóźnienia w składaniu sprawozdań biegłych;
- niewydajność w zbieraniu dowodów z opinii biegłych.

Od czasu stwierdzenia przez Trybunał istnienia w Polsce problemu przewlekłości postępowań sądowych Rząd polski nie ustaje w staraniach, by zwalczyć ww. problemy i by zapobiec podobnym naruszeniom art. 6 Konwencji w przyszłości. Liczne działania podejmowane przez Rząd zostały przedstawione we wcześniej przekazanych planach działań DD(2011)1074, DD(2013)787, DD(2015)618, a niektóre z nich prezentowane są poniżej.

1. Rozwiązywanie problemu niewystarczających warunków lokalowych w sądach poprzez inwestycje i działania strukturalne

a) Budżet przewidziany na sądownictwo

	2010	2011	2012	2013	2014	2015 (plan)
■ Nakłady budżetowe na sądownictwo (w tys. zł)	5 498 199	5 614 575	5 737 564	5 864 702	6 056 953	6 298 528

Od 2000 r. nakłady na sądownictwo systematycznie rosną. W porównaniu z 2013 r. w 2014 r. nastąpił kolejny ich wzrost o 10,3%. Na 2015 r. zaplanowane jest dalsze zwiększenie wydatków na jednostki sądownictwa powszechnego. Dane dotyczące 2015 r. będą dostępne na początku 2016 r.

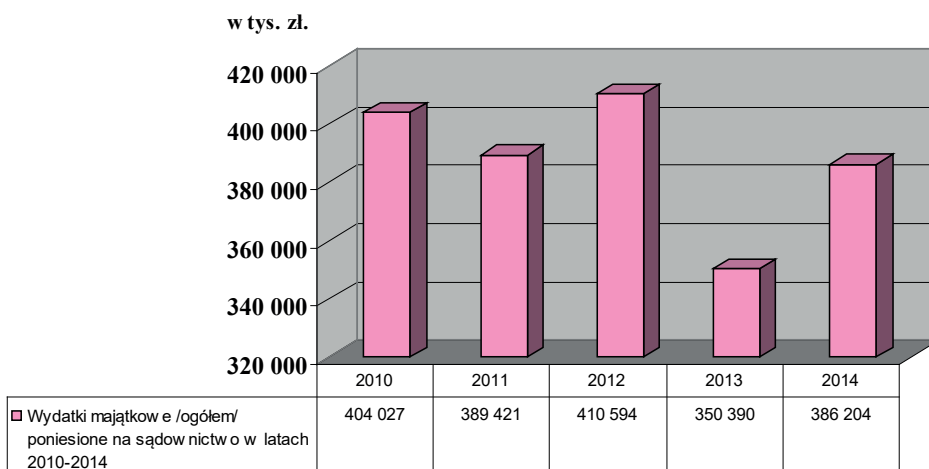
Stalą tendencją wzrostową kwot wydatkowanych w ramach cz. 15 *Sądy powszechne* w latach 2010–2015 (plan) przez jednostki sądownictwa powszechnego, z rozdziału 75502 – *Jednostki sądownictwa powszechnego* – obrazuje poniższa tabela z wykresem.

b) Nakłady na ulepszenie infrastruktury

Wydatki na sądownictwo ogółem w latach 2010–2014 pozostają na wysokim poziomie. W 2014 r. w porównaniu z 2013 r. nastąpił ich wzrost o 10,2%. Największą pozycję w wydatkach na sądownictwo stanowią wydatki na inwestycje budowlane. Wydatki te w 2014 r. w porównaniu z 2013 r. wzrosły o 20,8%. Poniesione nakłady finansowe na działalność inwestycyjną w sądach powszechnych doprowadziły do dalszego przyrostu powierzchni sądów. W latach 2013–2014 nastąpił przyrost powierzchni sądów o 72 823 m². Na koniec 2015 r., w związku z planowanym zakończeniem realizacji zadań z zakresu inwestycji budowlanych, powierzchnia sądów wzrośnie o 37 666m².

Wysokość środków wydatkowanych przez jednostki sądownictwa powszechnego w latach 2010–2014 na budownictwo i zakupy inwestycyjne oraz przyrost powierzchni w sądach powszechnych w latach 2010–2014 przedstawiają poniższe wykresy oraz zestawienia tabelaryczne.

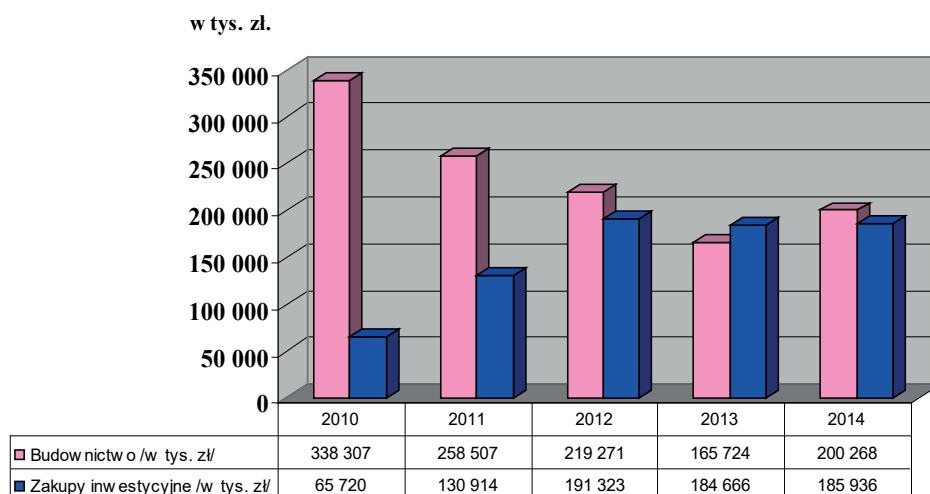
**Wydatki majątkowe (ogółem) poniesione na sądownictwo
w latach 2010 – 2014**

Wydatki majątkowe na 2015 r. zostały zabezpieczone w cz. 15 budżetu państwa *Sądy powszechne* w wysokości ogółem **363 100 tys. zł**, w tym:

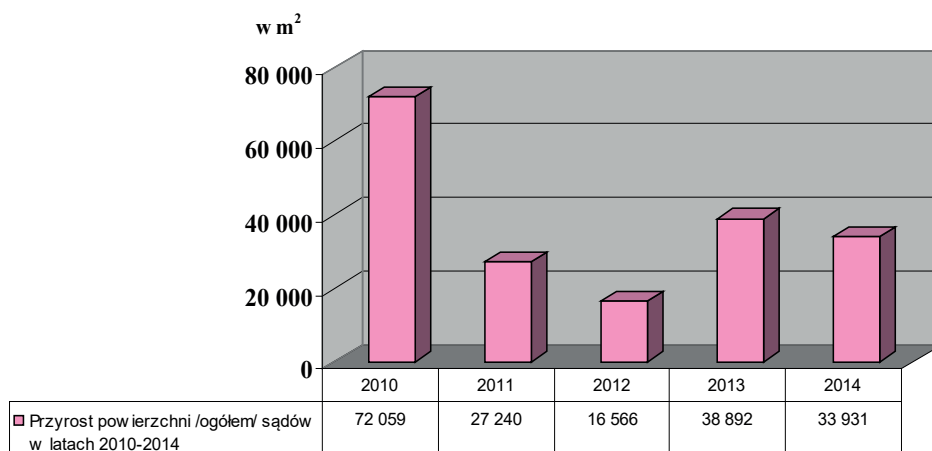
- budownictwo inwestycyjne 290 960 tys. zł;
- wydatki na informatykę 64 549 tys. zł;
- pozostałe wydatki na zakupy inwestycyjne 7 591 tys. zł.

**Struktura wydatków majątkowych poniesionych na sądownictwo
w podziale na budownictwo i zakupy inwestycyjne w latach 2010 – 2014**

Na 2015 r. zaplanowano wydatkowanie na budownictwo kwoty 290 960 zł, na zakupy inwestycyjne – kwoty 72 140 zł.

Przyrost powierzchni (ogółem) w sądach w wyniku działalności inwestycyjnej resortu sprawiedliwości w latach 2010 – 2014

2. Rozwiązywanie problemu niewystarczającej liczby sędziów lub personelu administracyjnego i problem braku właściwego zarządzania sprawami

a) Zatrudnienie w wymiarze sprawiedliwości

W latach 2013–2014 znaczący wzrost zatrudnienia odnotowano w grupie asystentów sędziów. W tej grupie zawodowej nastąpił wzrost liczby etatów o 309, tj. o 10,8%.

Na 2015 r. planowany jest ponowny przyrost etatów we wszystkich grupach zawodowych. Projekt budżetu na 2015 r. opracowany został dla 52 563 etatów.

Dane o przeciętnym zatrudnieniu w jednostkach sądownictwa powszechnego w latach 2010–2014 oraz zaplanowanym na 2015 r. przedstawiono w poniższej tabeli.

	2010	2011	2012	2013	2014	2015 (plany)
sędziowie	9 861	9 924	9 895	9 855	9 856	10 448
asystenci sędziów	2 678	2 678	2 749	2 854	3 163	3 414
referendarze	1 751	1 740	1 736	1 742	1 741	2 039
kuratorzy	5 210	5 055	5 052	5 034	5 030	5 211
inni pracownicy	30 459	30 595	30 547	30 417	30 370	31 451

b) Działania na rzecz prawidłowego rozmieszczenia kadr w sądach powszechnych

W ramach zadań związanych z etatyzacją w sądach na bieżąco podejmowane są działania, w związku z wykonywaniem uprawnień Ministra Sprawiedliwości wynikających z art. 56 i art. 153b § 2 Ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – *Prawo o ustroju sądów powszechnych* (Dz.U. z 2015 r. poz. 133). W miarę

zaistnienia takich potrzeb i możliwości dokonywane są przesunięcia etatowe (dotyczące wolnych stanowisk sędziowskich i referendarzy sądowych) między poszczególnymi sądami (przesunięcia etatowe pomiędzy pionami orzeczniczymi) oraz w skali kraju (przenoszenie decyzją Ministra Sprawiedliwości do innej apelacji), celem likwidacji dysproporcji w obciążeniu sędziów pracą, a tym samym poprawy sprawności postępowań sądowych.

Wszystkie decyzje kadrowe w powyższym zakresie poprzedzane są wnikliwą analizą poziomu obciążenia pracą w poszczególnych sądach. W okresach statystycznych opracowywana jest analiza obrazująca stan obciążenia pracą sędziów i sądów powszechnych poszczególnych szczebli. Analizy te stanowią podstawę ogólnokrajowego systemu zarządzania zasobami kadrowymi i etatowymi sądów powszechnych, pozwalającego na racjonalne, maksymalnie efektywne wykorzystanie kadr i etatów oraz właściwe ich rozmieszczenie stosownie do potrzeb wynikających z poziomu obciążenia pracą poszczególnych sądów. Analizy prezentują różne wersje struktury wpływu spraw na stanowisko i statystycznego sędziego oraz strukturę obciążenia pracą i wielkość referatów sędziowskich.

Wskazane działania pozwalają na racjonalne wykorzystanie etatów w sądach powszechnych oraz przyspieszą obsadzenie wolnych stanowisk sędziowskich, co jest istotne dla poprawy sprawności postępowań sądowych.

Od 1 października 2014 r. pod adresem <https://enominacja.ms.gov.pl> (dostępnym za pośrednictwem strony internetowej Krajowej Rady Sądownictwa <http://www.krs.pl>) udostępniony został portal obsługujący kandydatów na stanowiska sędziowe.

Zasadniczym i priorytetowym celem wprowadzenia nowego, elektronicznego systemu postępowania nominacyjnego jest osiągnięcie optymalnego skrócenia trwania postępowania w sprawie powołania do pełnienia urzędu na stanowisku sędziego sądu powszechnego, które dotychczas było przewlekłe.

Uregulowania te zostały wprowadzone Ustawą z dnia 14 marca 2014 r. o zmianie ustawy – *Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw* (Dz.U. z 2014 r. poz. 512).

Wprowadzane zmiany można podzielić na regulacje dotyczące wykorzystania komunikacji elektronicznej w celu ubiegania się o stanowisko sędziowskie oraz zmierzające do skrócenia, a często zakreślenia terminów danych czynności podejmowanych w toku postępowania w sprawie powołania do pełnienia urzędu na stanowisku sędziowskim (m.in. do 14 dni od dnia zwolnienia się stanowiska został skrócony dotychczasowy 30-dniowy termin zawiadomienia o tym Ministra Sprawiedliwości, dotychczasowy trzymiesięczny termin przydzielenia przez Ministra Sprawiedliwości stanowiska do danego albo innego sądu bądź zniesienia stanowiska został skrócony do 30 dni).

W 2014 r. doszło do zwolnienia 489 stanowisk sędziowskich, z czego 415 zostało obsadzonych w wyniku procedury nominacyjnej. Przyspieszenie tych procedur ma ogromne znaczenie dla sprawności wymiaru sprawiedliwości.

Podjęmowano również liczne działania mające na celu reorganizację sądownictwa powszechnego na poziomie sądów rejonowych. W dniu 15 lipca 2014 r. weszła w życie Ustawa z dnia 14 marca 2014 r. o zmianie ustawy – *Prawo o ustroju sądów powszechnych*, na mocy której do porządku prawnego wprowadzone zostały obiektywne kryteria tworzenia i znoszenia sądów rejonowych. Kryteria te mają być gwarancją prawidłowego ukształtowania struktury organizacyjnej sądownictwa na szczeblu rejonowym.

Według przyjętych regulacji kryteriami tworzenia sądów rejonowych są liczba mieszkańców zamieszkujących obszar gminy lub kilku gmin (co najmniej 50 000) oraz wpływ podstawowych kategorii spraw do istniejącego sądu rejonowego z obszaru gminy lub kilku gmin (5000 w ciągu roku kalendarzowego). Ustawa przewiduje także fakultatywne kryterium określone w art. 10 § 1b u.s.p., tj. możliwość utworzenia sądu rejonowego dla obszaru zamieszkałego przez mniejszą niż 50 000 liczbę mieszkańców, jeżeli wpływ podstawowych kategorii spraw do istniejącego sądu rejonowego z tego obszaru wyniesie co najmniej 5000 w ciągu roku kalendarzowego.

Z kolei sąd rejonowy może zostać zniesiony, jeżeli łączna liczba spraw cywilnych, karnych oraz rodzinnych i spraw dotyczących nieletnich wpływających w ciągu kolejnych 3 lat nie przekracza 5000 w każdym roku kalendarzowym.

Z dniem 1 stycznia 2015 r. zostało utworzonych 41 sądów rejonowych, natomiast z dniem 1 lipca 2015 r. zostały utworzone 34 sądy rejonowe spełniające kryteria fakultatywne.

Wprowadzenie obligatoryjnych i fakultatywnych kryteriów tworzenia i znoszenia sądów rejonowych pozwala na elastyczne ukształtowanie struktury organizacyjnej sądów rejonowych, co będzie sprzyjać pełniejszej realizacji praw obywatelskich w zakresie dostępu do sądu.

3. Rozwiązywanie problemu niewłaściwego zarządzania sprawami, braku odpowiedniej organizacji procesów, w tym wadliwego systemu doręczeń i zbyt długich przerw między rozprawami poprzez nadzór i środki uświadamiające

a) Działania nadzorcze Ministra Sprawiedliwości

W ramach przyznanych Ministrowi Sprawiedliwości kompetencji z zakresu zewnętrznego nadzoru nad działalnością administracyjną sądów, Minister Sprawiedliwości na lata 2014 i 2015 ustalił ogólne kierunki wewnętrznego nadzoru administracyjnego wykonywanego przez prezesów sądów apelacyjnych. W kierunkach tych ujęto problematykę sprawności postępowań w sprawach karnych i cywilnych. Prezesi sądów apelacyjnych zostali zobowiązani w szczególności do:

- nadzoru nad sprawnością postępowań na wszystkich jego etapach;
- kontynuowania nadzoru nad tokiem postępowań w celu zmniejszenia zaległości we wszystkich kategoriach spraw;
- badania prawidłowości przydziału sędziów i referendarzy sądowych do wydziałów oraz obciążenia ich pracą;
- kontynuowania działań mających na celu racjonalizację wykorzystania kadry urzędniczej oraz asystentów sędziów.

W kierunkach nadzoru na 2014 r. wskazano na potrzebę kontynuowania działań nadzorczych w sprawach:

- karnych zagrożonych przedawnieniem;
- w których ETPCZ uwzględnił skargę;
- w których wniesiono skargę na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki;
- w których tymczasowe aresztowanie jest stosowane dłużej niż rok.

W kierunkach nadzoru na 2015 r. polecono także wzmożenie nadzoru nad terminowością sporządzania uzasadnień orzeczeń we wszystkich kategoriach spraw i badanie prawidłowości przedłużania terminu do sporządzania uzasadnień.

b) Środki nadzorcze Prokuratora Generalnego oraz prokuratorów apelacyjnych i okręgowych

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 września 2014 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek prokuratury Prokuratura Generalna sprawuje instancyjny i służbowy nadzór nad postępowaniami prowadzonymi przez Prokuraturę Apelacyjną i koordynuje nadzór służbowy nad postępowaniami przygotowawczymi prowadzonymi przez pozostałe jednostki. Zapewnia również prawidłowość sprawowania przez prokuratury apelacyjne i prokuratury okręgowe nadzoru służbowego nad postępowaniem przygotowawczym. Ponadto Prokurator Generalny prowadzi wizytacje i lustracje pozostałych jednostek prokuratury.

Prokuratury apelacyjne prowadzą i nadzorują postępowania przygotowawcze w sprawach pozostających we właściwości prokuratur okręgowych lub rejonowych, jeśli przemawia za tym szczególnie skomplikowany charakter sprawy lub wyjątkowa waga sprawy. Sprawują też nadzór instancyjny i służbowy nad postępowaniami prowadzonymi w prokuraturach okręgowych, prowadzą wizytacje i lustracje prokuratur okręgowych i prokuratur rejonowych.

Prokuratury okręgowe prowadzą i nadzorują postępowania przygotowawcze w sprawach o poważne przestępstwa kryminalne i gospodarcze, a także te w sprawach pozostających we właściwości

prokuratury rejonowej, jeżeli przemawia za tym szczególna waga lub zawikłłość sprawy. Ponadto prokuratura okręgowa sprawuje nadzór instancyjny i służbowy nad postępowaniami prowadzonymi w prokuraturach rejonowych, a także prowadzi wizytacje i lustracje tych jednostek.

Wizytacje obejmują badanie prawidłowości i efektywności realizacji obowiązków przez prokuratorów oraz m.in. prawidłowość podziału obowiązków pomiędzy prokuratorów.

Lustracja obejmuje wybrane zagadnienia z działalności jednostki. Przeprowadza się ją w celu zbadania przyczyn nieprawidłowości lub kontroli sprawności i efektywności kierowania jednostką oraz prawidłowości efektywności i sprawności realizacji nadzoru służbowego.

c) Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 czerwca 2014 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych

Mimo iż zagadnienie właściwego zarządzania sprawami dotyczy przede wszystkim praktyki stosowania prawa, w tym metodologii pracy sędziego w przydzielonym referacie, Minister Sprawiedliwości w Rozporządzeniu z dnia 25 czerwca 2015 r. Regulamin urzędowania sądów powszechnych uzupełnił katalog *spraw pilnych* (§ 2 pkt 5) o:

- sprawy w postępowaniu przygotowawczym, w których przesłuchanie świadka odbywa się przez sąd na podstawie art. 185a–185d k.p.k.;
- sprawy o wykonanie pomocy sądowej, sprawy o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób.

Łącznie definicją legalną „sprawy pilnej” objęte są 22 szczególne rodzaje postępowań. Przepisy nowego regulaminu przewidują zasadę, iż *sprawy powinny być rozpoznawane według kolejności ich wpływu do sądu, chyba że przepisy szczególne stanowią inaczej*. Jednocześnie przewidziano, iż poza kolejnością na terminy rozpraw lub posiedzeń należy kierować sprawy pilne (obligatoryjnie).

Powyższe regulacje mają za zadanie umożliwić sądom priorytetowe podejście do spraw o charakterze pilnym, które z zasady pozostają sprawami mającymi szczególne znaczenie dla stron postępowania, stanowiąc okoliczność uwzględnianą przez Trybunał dokonujący testu rozsądnego czasu trwania postępowania przy rozpoznaniu skargi.

Ponadto, uwzględniając fakt wydania przez Trybunał wyroku pilotażowego w sprawie *Rutkowski i inni p. Polsce*, Minister Sprawiedliwości prowadzi obecnie dalsze prace legislacyjne mające na celu nowelizację ww. rozporządzenia i dalsze poszerzenie katalogu spraw pilnych o sprawy, w których przewlekłość postępowania została stwierdzona przez sądy krajowe oraz te, w których orzeczeniem ETPCz stwierdzono naruszenie prawa do rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie.

Zmienione przepisy odwołują się nie tylko do orzeczeń Trybunału, ale i do decyzji Trybunału dotyczących ugód oraz jednostronnych deklaracji. Zaproponowane rozwiązanie będzie służyło zatem pełniejszej implementacji orzeczeń Trybunału w sprawach, w których stwierdzono naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie i jednocześnie skutecznie zakwestionowane postępowanie krajowe jest nadal w toku.

d) Działania edukacyjne

W tym kontekście warto także zwrócić uwagę na liczne działania upowszechniająco-szkoleniowe podejmowane przez MS systematycznie od 2010 r.

Przede wszystkim MS w 2010 r. stworzyło i na bieżąco rozwija największą bazę przetłumaczonych na język polski orzeczeń ETPCz w sprawach wydanych wobec Polski oraz innych państw. Niedawno zostały ukończone prace nad integracją bazy MS z Centralną Bazą Orzeczeń w celu umieszczenia wyroków Trybunału na Portalu Orzeczeń Sądów Powszechnych.

Ministerstwo od 2013 r. wydaje cyklicznie *newsletter* zawierający najistotniejsze informacje dotyczące systemu strasburskiego, zaś na stronie internetowej Ministerstwa zamieszczane są od kilku lat aktualności zawierające zwięzłe streszczenia orzeczeń Trybunału oraz zestawienia kwartalne i roczne wyroków wydanych przeciwko Polsce.

Ponadto, w celu zapewnienia sprawności implementowania Europejskiej Konwencji Praw Człowieka w skali kraju, rozprowadzane są aktualne rekomendacje KM RE, jak również (od 2013 r.) podręczniki RE oraz rekomendacje w odniesieniu do stosowania niektórych artykułów Konwencji.

Poczynając od 2012 r., Ministerstwo dokonuje także publikacji zestawień tematycznych (tzw. *factsheets*) oraz standardów w zakresie ochrony praw człowieka, które zawierają zwięzłe i praktyczne informacje na temat najczęściej identyfikowanych naruszeń.

Ponadto w każdym przypadku wydania przez Trybunał wyroku przeciwko Polsce, stwierdzającego naruszenie postanowień Konwencji wynikające z działalności danego sądu, Ministerstwo wysyła stosowną informację prezesowi właściwego sądu, jak również prezesowi sądu nadzrędnego. Od bieżącego roku także informacje na temat zawieranych ugód oraz składanych przez Rząd deklaracji jednostronnych rozsyłane są do właściwych prezesów sądów powszechnych.

Ministerstwo opracowuje również, a następnie publikuje rezolucje końcowe KM RE, zamykające nadzór nad wykonywaniem wyroków w sprawach przeciwko Polsce związanych z funkcjonowaniem wymiaru sprawiedliwości.

MS na bieżąco współpracuje z Krajową Szkołą Sądownictwa i Prokuratury w zakresie włączania do programów nauczania, tak wstępnego, jak i ustawicznego, problematyki Konwencji i orzecznictwa Trybunału. Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury od 2009 r. organizuje szkolenia z zakresu prawa konwencyjnego, zaś poczynając od 2012 r., kontynuuje cykl szkoleń tzw. systemowych, mających na celu zaprezentowanie sędziom i prokuratorom informacji na temat najczęściej stwierdzanych przez Trybunał naruszeń Konwencji w sprawach przeciwko Polsce, dotyczących funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości (szkoleniem objętych jest każdego roku ok. 600–800 sędziów i docelowo mają nim zostać objęci wszyscy sędziowie sądów powszechnych).

W latach 2013 i 2014 zorganizowano po 11 edycji jednodniowych szkoleń (łącznie odbyły się 22 edycje, każda skierowana do nawet 50 uczestników) – „Ochrona praw człowieka i system Konwencji”. W 2015 r. szkolenie takie przeprowadzono w dniach 15–17 lutego dla grona 50 uczestników; następną grupą ok. 50–60 sędziów weźmie udział w szkoleniu na przełomie września i października 2015 r.

Odbyło się również 17 edycji jednodniowych szkoleń systemowych w zakresie ochrony praw człowieka i zakazu dyskryminacji, skierowanych do sędziów orzekających w sprawach cywilnych, gospodarczych, rodzinnych i opiekuńczych, prawa pracy i ubezpieczeń, a także referendarzy i asystentów sędziów.

Niezależnie od powyższego, poczynając od ostatniego kwartału 2014 r. sędziowie delegowani do Departamentu Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka Ministerstwa Sprawiedliwości prowadzą szkolenia dla sędziów sądów powszechnych, które uwzględniają konkretne potrzeby zidentyfikowane w poszczególnych apelacjach/ okręgach sądowych w oparciu o prowadzone na bieżąco przez Departament analizy orzecznictwa Trybunału, dotyczącego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości. Zajęcia odbywają się w formie warsztatów w siedzibach poszczególnych sądów, zaś udział w warsztatach ma umożliwić sędziom orzekającym zarówno w pionie karnym, jak i cywilnym rozwiązywanie kasusów opracowanych w oparciu o stany faktyczne wynikające ze spraw rozpoznanych w danym okręgu, w których Trybunał, na skutek skargi indywidualnej, stwierdził naruszenie postanowień Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. W ubiegłym roku przeprowadzono takie szkolenia w sądach okręgowych w Opolu, Gliwicach, Wrocławiu (pion cywilny) oraz Tarnowie, zaś w bieżącym roku – w Sądzie Apelacyjnym w Rzeszowie oraz Sądach Okręgowych w Warszawie, Wrocławiu (pion karny), Łomży i Bydgoszczy. Planowane są dalsze szkolenia. Podczas każdego ze szkoleń, które zostały dotychczas przeprowadzone, szczególną uwagę zwrócono na problem przewlekłości postępowań sądowych.

4. Rozwiązywanie problemu luk proceduralnych prowadzących do nieuzasadnionego odrzucania zbyt złożonych lub uciążliwych procedur oraz problemu powtarzającego się przekazywania spraw do ponownego rozpoznania na skutek składania środków odwoławczych poprzez działania legislacyjne zmierzające do zwiększenia szybkości i sprawności postępowań sądowych (po dniu 22 listopada 2011 r.)

W ostatnich latach Rząd przygotował obszerne zmiany legislacyjne, które mają na celu przyspieszenie i uproszczenie postępowań przygotowawczych oraz postępowań przed sądem. Niektóre z nich weszły już w życie.

a) Postępowanie cywilne

1) Zmiany wprowadzone przez nowelizację Kodeksu postępowania cywilnego z dnia 16 września 2011 r. – Ustawa o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych ustaw, która weszła w życie 3 maja 2012 r.:

- rezygnacja z zasady prekluzji dowodowej na rzecz systemu dyskrecjonalnej władzy sędziego, w którym to sąd decyduje o dopuszczeniu oświadczeń i dowodów, które wypłynęły po terminie;
- wprowadzenie nowych mechanizmów koncentracji materiału procesowego, których celem, przy aktywnej postawie sądu, jest nakłonienie stron do przytaczania okoliczności faktycznych i powoływania dowodów we właściwym czasie.

Nowa regulacja jest bardziej elastyczna, umożliwia sędziemu uwzględnienie okoliczności konkretnej sprawy, a jej celem jest skłonienie stron do prezentacji twierdzeń faktycznych i dowodów możliwie najszybciej, aby w ten sposób doprowadzić do koncentracji materiału procesowego, co pozwoli na szybsze wydanie wyroku.

2) Najważniejsze zmiany wprowadzone Ustawą z dnia 29 sierpnia 2014 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz Ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, która weszła w życie w dniu 27 października 2014 r.:

- wdrożenie tzw. protokołu elektronicznego (wprowadzony Ustawą z dnia 29 kwietnia 2010 roku o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, nowe rozwiązanie przyznaje stronom i uczestnikom postępowania dostęp do zapisów obrazu i dźwięku z akt sprawy za pośrednictwem system teleinformatycznego;
- przyznanie możliwości sporządzenia elektronicznego uzasadnienia, gdy przebieg posiedzenia jest utrwalany za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk;
- rezygnacja z obligatoryjności przedstawienia sprawozdania w postępowaniu apelacyjnym przez sędziego sprawozdawcę, zwłaszcza gdy w rozprawie odwoławczej nie uczestniczą strony ani publiczność albo strony nie są zainteresowane treścią sprawozdania (zgoda na jego pominięcie), gdyż dobrze znają przebieg sprawy;
- rozszerzenie braku obligatoryjności sporządzania uzasadnienia przez sąd II instancji z urzędu także w przypadku wydania wyroku reformatoryjnego – tylko na wniosek strony;
- wprowadzenie możliwości sporządzenia uproszczonego uzasadnienia wyroku sądu drugiej instancji.

3) Przyjęcie Ustawy z dnia 15 stycznia 2015 roku o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, która wejdzie w życie w dniu 18 listopada 2015 r., a która dotyczy prowadzenia dalszej informatyzacji postępowania cywilnego, m.in.:

- wprowadzenie tzw. elektronicznego biura podawczego (pozwalającego na składanie pism procesowych drogą elektroniczną oraz dokonywanie doręczeń elektronicznych we wszystkich sprawach cywilnych);
- wprowadzenie obowiązku inicjowania postępowania wieczystoksięgowego drogą elektroniczną przez niektóre podmioty (notariuszy, komorników sądowych i naczelników urzędów skarbowych będących organami egzekucyjnymi), co umożliwi automatyczne przetwarzanie danych zawartych w treści wniosku do struktury księgi wieczystej prowadzonej w systemie teleinformatycznym, po zweryfikowaniu tych danych przez orzecznika, oraz automatyczne zamieszczanie wzmianek wyłączających rękojmię wiary publicznej ksiąg wieczystych niezwłocznie po sporządzeniu aktu notarialnego i złożeniu wniosku o wpis.

Omawiana nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego przewiduje dalsze rozszerzenie kompetencji referendarzy sądowych w zakresie czynności dokonywanych w postępowaniu wieczystoksięgowym oraz rejestrowym, z wyłączeniem prowadzenia rozprawy.

4) Ustawa z dnia 10 lipca 2015 roku o zmianie ustawy – Kodeks cywilny, ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, która wejdzie w życie w dniu 8 sierpnia 2016 r., a której celem jest:

- zliberalizowanie przepisów o formie czynności prawnych i nowego ujęcia dokumentu w postępowaniu cywilnym;
- zwiększenie dostępu do sądu przez poszerzenie katalogu spraw, które będą rozpoznawane w postępowaniach elektronicznych;
- stworzenie możliwości wnoszenia pism procesowych za pośrednictwem systemu teleinformatycznego i dokonywania doręczeń elektronicznych, także w tradycyjnych postępowaniach cywilnych;
- dalsze poszerzenie kompetencji referendarzy sądowych w celu odciążenia sędziów.

Projekt przewiduje również przekazanie komornikom sądowym części zadań w zakresie egzekucji nieruchomości, obecnie należących do sądu. Przewidziano nadto zmiany niektórych czynności procesowych, m.in. w zakresie instytucji wyłączenia sędziego, zwiększenia możliwości wydania wyroku na posiedzeniu niejawnym czy ograniczenia katalogu zadań należących do komornika, podlegających zaskarżeniu do sądu.

b) Postępowanie karne

W ramach działań mających na celu przeciwdziałanie nadmiernej przewlekłości postępowań i znaczące przyspieszenie procesu karnego MS przygotowało projekt kompleksowej reformy Kodeksu postępowania karnego.

1) Uchwalona przez Sejm RP Ustawa z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw weszła w życie z dniem 1 lipca 2015 r. Oczekuje się, że dzięki uchwalonym zmianom proces karny zostanie skrócony o jedną trzecią. Najistotniejsze zmiany, które wprowadza rzeczona ustawa, obejmują:

- przemodelowanie postępowania jurysdykcyjnego w kierunku większej kontradyktoryjności;
- przemodelowanie postępowania przygotowawczego;
- usprawnienie i przyspieszenie postępowania dzięki stworzeniu prawnych ram szerszego wykorzystania konsensualnych sposobów zakończenia postępowania karnego i w szerszym zakresie wykorzystaniu idei sprawiedliwości naprawczej;
- usunięcie powierzchowności postępowania;
- ukształtowanie na nowo podstaw stosowania środków zapobiegawczych;
- odciążenie sędziów, prezesów sądów i przewodniczących wydziałów przez referendarzy sądowych;
- uzyskanie pełnej zgodności rozwiązań kodeksowych ze standardami orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego oraz ETPCz.

2) Ustawa z dnia 4 kwietnia 2014 roku o zmianie ustawy – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, która weszła w życie w dniu 8 listopada 2014 r., wprowadza możliwość sporządzania protokołu elektronicznego oraz możliwość sporządzenia elektronicznego uzasadnienia także w sprawach wykroczeniowych.

3) Ustawa z dnia 10 lipca 2015 roku o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, która wejdzie w życie w dniu 1 stycznia 2016 r. i przewiduje możliwość sporządzania protokołu elektronicznego w sprawach karnych.

W celu jak najlepszego zrealizowania reformy postępowania karnego MS prowadziło prace nad odpowiednimi aktami wykonawczymi. W ramach tych prac przygotowano nowy regulamin urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury. Ponadto 25 czerwca 2015 r. Minister Sprawiedliwości wydał rozporządzenie *Regulamin urzędowania sądów powszechnych*. Zmiany te pozwalają na zwiększenie efektywności organów wymiaru sprawiedliwości, a co więcej, przygotowują je do pracy w ramach nowego modelu postępowania karnego, który wszedł w życie z dniem 1 lipca 2015 r.

c) Problem powtarzającego się przekazywania spraw do ponownego rozpoznania na skutek składania środków odwoławczych.

Problem ten dotyczy zasadniczo praktyki orzeczniczej. W celu jego wyeliminowania MS kontynuując więc działania upowszechniająco-szkoleniowe w kwestii wyroków ETPCz.

Odnośnie do postępowania cywilnego problem ten w pewnym zakresie powinien zostać rozwiązany przez wspomnianą wyżej nowelizację Kodeksu postępowania cywilnego z dnia 16 września 2011 r., która wprowadza instytucję zażalenia do Sądu Najwyższego na orzeczenie sądu II instancji w przedmiocie uchylecia wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania sądowi I instancji.

Ratio legis wprowadzenia tej zmiany związane jest z przypadkami niewłaściwej praktyki nadużywania przez sądy II instancji wydawania orzeczeń kasatoryjnych ewidentnie wpływających na przedłużenie czasu trwania postępowania, w sytuacji gdy sądy I i II instancji są sądami meriti, przed którym toczy się postępowanie co do istoty sprawy.

d) Opóźnienia w przekazywaniu opinii biegłych, nieskuteczność w gromadzeniu dowodów z opinii biegłych

W dniu 18 marca 2014 r. Rada Ministrów przyjęła przygotowany w MS projekt założeń do projektu ustawy o biegłych sądowych. Głównym celem projektowanej ustawy jest uregulowanie problematyki biegłych sądowych w sposób zapewniający dostęp do wysoko kwalifikowanego korpusu ekspertów wpisanych na listy biegłych sądowych. Ponadto projekt nowelizacji dotyczy również komplementarnego uregulowania statusu biegłych: osób fizycznych i osób prawnych.

Projekt zawiera także przepisy dotyczące nadzoru prezesów sądów okręgowych nad biegłymi oraz procedury usunięcia z listy biegłych, np. na skutek niedopełnienia obowiązków takich jak opóźnienia w sporządzeniu opinii, składanie niekompletnych opinii itd.

Co więcej, projektowana ustawa reguluje zasady rządzące ustanawianiem i weryfikacją biegłych sądowych. Projektowana ustawa określa również warunki nabycia, zawieszenia i utraty prawa do występowania jako biegły w procesie sądowym. Przepisy te powinny usprawnić działanie sądu i zwiększyć wydajność postępowań przygotowawczych.

5. Strategia skierowana na wyeliminowanie przewlekłości postępowania

a) Strategia

Szereg środków powziętych przez władze polskie w celu skrócenia czasu trwania postępowań karnych i cywilnych został opisany w Rezolucji Tymczasowej CM/ResDH(2007)28 KM RE, przyjętej na 992. spotkaniu przedstawicieli KM w dniu 4 kwietnia 2007 r., jak również w planie działań przekazanym przez Rząd 22 listopada 2011 r. (DD(2011)1074).

Ponadto kolejne informacje na temat wysiłków podejmowanych przez Rząd zostały zawarte w zaktualizowanych planach działań z: 4 lipca 2013 r. (DD(2013)787) i 25 maja 2015 r. (DD(2015)618).

Wymienione wyżej plany działań zawierają wyraźną strategię władz polskich, która ma na celu wyeliminowanie zjawiska przewlekłości postępowania.

Strategia ta została opracowana na podstawie analizy problemu i jego przyczyn. Zawiera ukierunkowane działania zmierzające do wyeliminowania szeregu czynników natury prawnej, administracyjnej

i logistycznej, powodujących przewlekłość postępowania i zidentyfikowanych w wyrokach Trybunału. Czynniki te również zostały wymienione na początku niniejszego zaktualizowanego planu działań.

W opinii Rządu wszystkie działania podjęte w ostatnich latach zaczynają przynosić owoce na polu implementacji wyroków Trybunału w zakresie naruszenia art. 6. Jednak należy mieć na uwadze, że przewlekłość postępowań jest złożonym problemem, którego ostateczne rozwiązanie wymaga czasu.

W celu właściwej oceny skutków podejmowanych działań władze polskie na bieżąco monitorują ich wdrożenie. Dane zgromadzone w ten sposób są gromadzone i przekazywane do KM w kolejnych aktualizowanych planach działań.

W tym kontekście warto również wspomnieć, że problematyka przewlekłości postępowań sądowych leży w stałym zainteresowaniu kierownictwa resortu i jest na bieżąco monitorowana, a płynność postępowania jest jednym z celów strategicznych MS.

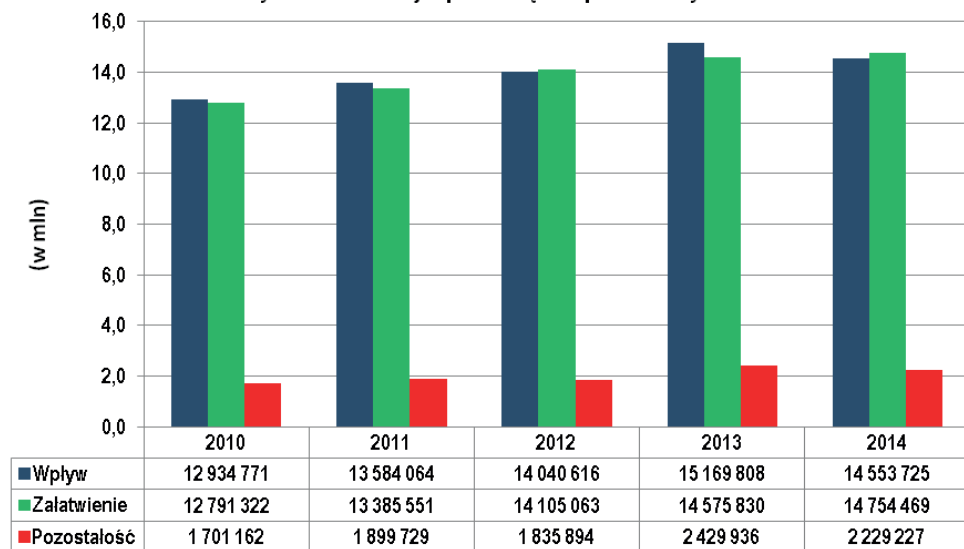
W związku z tym Rząd będzie kontynuować te działania, a gdyby okazało się, że dotychczas podjęte kroki nie spełniają zamierzonych oczekiwań, będzie dokonywał systematycznej analizy sytuacji oraz podejmie ewentualne dalsze działania skierowane na wyeliminowanie przewlekłości postępowań karnych i cywilnych.

6. Dane statystyczne

W odniesieniu do powyższego Rząd chciałby przedstawić dane statystyczne, które obrazują efekty ukierunkowanych działań podjętych przez władze polskie w minionych latach.

W latach 2010–2013 odnotowywano stały wzrost liczby spraw rejestrowanych w sądach. W okresie tym wpływ zwiększył się o 2,2 mln spraw, co skutkowało wzrostem liczby spraw, które nie zostały rozstrzygnięte, o 730 tys. spraw, mimo istotnego wzrostu liczby spraw rozstrzygniętych o 1,8 mln spraw.

Wykres 1. Ewidencja spraw w sądach powszechnych w latach 2010 - 2014

W 2014 r. w porównaniu z 2013 r. nastąpił spadek wpływu, przy jednoczesnym spadku pozostałości spraw (odpowiednio o 4,1% i 8,3%) oraz wzroście liczby spraw rozstrzygniętych (o 1,2%). Przy czym należy podkreślić, że na przestrzeni ostatnich 5 lat zauważalna jest pozytywna tendencja polegająca na wzroście liczby spraw rozstrzygniętych o 15,2%.

Analizując ewidencję spraw w podziale na poszczególne rodzaje spraw, zauważyć można podobne trendy jak w liczbach ogólnych. Wpływ spraw we wszystkich kategoriach rósł do 2013 r., a w 2014 r. – zmniejszył się. Wyjątkiem są sprawy z zakresu prawa pracy, gdzie wzrost trwa nieprzerwanie od 2010 r.

Tabl. 1. Ewidencja spraw w sądach powszechnych w latach 2010–2014 (wg rodzajów spraw)

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014
Wpływ	12 934 771	13 584 064	14 040 616	15 169 808	14 553 725
z tego spraw:					
karnych	2 718 121	2 598 628	2 649 609	2 806 186	2 793 577
cywilnych	7 591 387	8 085 791	8 277 470	9 013 781	8 460 422
rodzinych	1 315 246	1 321 993	1 347 716	1 406 613	1 396 338
prawa pracy	110 589	111 560	120 402	120 021	156 572
Ubezpieczeniowych	173 613	170 768	200 822	228 844	213 016
gospodarczych	1 025 815	1 295 324	1 444 597	1 594 363	1 533 800
Rozstrzygnięcie	12 791 322	13 385 551	14 105 063	14 575 830	14 754 469
z tego spraw:					
karnych	2 584 532	2 621 187	2 676 184	2 734 134	2 804 233
cywilnych	7 606 355	7 919 920	8 380 921	8 601 032	8 621 741
rodzinych	1 316 197	1 310 464	1 352 547	1 377 804	1 408 501
prawa pracy	112 100	109 586	111 865	119 131	141 000
ubezpieczeniowych	161 007	173 959	185 437	204 891	203 886
gospodarczych	1 011 131	1 250 435	1 398 109	1 538 838	1 575 108
Pozostałość	1 701 162	1 899 729	1 835 894	2 429 936	2 229 227
z tego spraw:					
karnych	428 537	405 955	379 365	451 385	440 705
cywilnych	915 786	1 081 745	978 822	1 391 697	1 230 447
rodzinych	154 711	166 241	161 432	190 180	178 017
prawa pracy	32 092	34 066	42 599	43 489	59 061
ubezpieczeniowych	78 527	75 337	90 780	114 734	123 866
gospodarczych	91 509	136 385	182 896	238 451	197 131

W 2014 r., w porównaniu z 2013 r., nastąpił wzrost rozstrzygnięć, za wyjątkiem spraw ubezpieczeniowych, oraz doszło do spadku pozostałości w sprawach karnych, cywilnych, rodzinnych i gospodarczych. Wzrost wpływu odnotowano jedynie w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeniowych.

W 2013 r. wskaźnik opowania wpływu, będący odniesieniem liczby spraw rozstrzygniętych w danym okresie sprawozdawczym lub okresie działania jednostki organizacyjnej do liczby spraw wpływających, uległ pogorszeniu w porównaniu ze wskaźnikiem z 2012 r. (2012 r. – 100,5, 2013 r. – 96,1). Jednakże w 2014 r. odnotowano jego poprawę. Wskaźnik za ten rok wyniósł 101,4, co oznacza, że rozstrzygnięto więcej spraw niż wpłynęło do sądu.

B. W związku z art. 13 Konwencji

W swoich poprzednich rozstrzygnięciach Trybunał zauważył pozytywny efekt wprowadzenia ustawy z dnia 17 czerwca 2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki (Dz.U. z 2004 r. Nr 179, poz. 1843 z poprawkami, dalej ustawa z 2004 r.). Odnotował również, że tak jak utrzymywał Rząd, nowelizacja z 2009 r. zlikwidowała pewne niedociągnięcia w stosowaniu ustawy z 2004 r.

Jednakże mając na względzie znaczną skalę problemu przewlekłości postępowań w Polsce, brak wystarczającej rekompensaty za naruszenia wymogu rozsądnego czasu na poziomie krajowym, na co wskazywała liczba wniesionych do Trybunału spraw oraz nawracająca natura tych skarg, jak również dużą liczbę osób, które zostały lub mogą być tym dotknięte, Trybunał uznał, że zaskarżana sytuacja w aktualnych sprawach musi być zakwalifikowana jako praktyka niezgodna z Konwencją.

W celu zapobiegania podobnym naruszeniom art. 13 w przyszłości Rząd podjął szereg działań, które zostały zaprezentowane we wcześniej przekazanych planach działań oraz są przedstawione poniżej.

a) Środki służące ujednoczeniu wyroków sądów powszechnych i zapewnieniu ich zgodności ze standardami ETPCz

W dniu 8 października 2012 r. Minister Sprawiedliwości zwrócił się do Prokuratora Generalnego z prośbą o złożenie wniosku do Sądu Najwyższego o przyjęcie uchwały, która ujednoczyłaby polskie orzecznictwo dotyczące skarg na przewlekłość postępowań.

10 stycznia 2013 r. Prokurator Generalny, działając na mocy art. 60 § 2 Ustawy o Sądzie Najwyższym z dnia 23 listopada 2002 r. (Dz.U. Nr 240, poz. 2052, z poprawkami), zwrócił się do Sądu Najwyższego z prośbą o rozwiązanie w składzie 7 sędziów kwestii prawnej, powodującej rozbieżności między rozstrzygnięciami Sądu Najwyższego i sądów powszechnych dotyczących interpretacji art. 5 (1) ustawy z 2004 r.

Prokurator wnosił do Sądu Najwyższego o odpowiedź na następujące pytanie: „Czy przy przeprowadzaniu oceny naruszenia prawa strony do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki sąd powinien brać pod uwagę przebieg całego postępowania sądowego czy może ograniczyć ocenę naruszenia prawa strony do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki do etapu postępowania, na którym została wniesiona skarga?”

W dniu 28 marca 2013 r. w sprawie o sygn. III SPZP 1/13 Sąd Najwyższy w powiększonym składzie 7 sędziów Izby Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych odpowiedział na pytanie prawne sformułowane przez Prokuratora Generalnego, podejmując uchwałę. Sąd Najwyższy stwierdził, że przy badaniu skargi na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki sąd powinien wziąć pod uwagę przebieg postępowania od momentu jego wszczęcia aż do ostatecznego zakończenia, bez względu na to, na jakim etapie postępowania skarga została wniesiona.

Według MS wspomniana uchwała pomoże wyeliminować decyzje sądu niespójne ze standardami wypracowanymi przez ETPCz, które stanowiły podstawę do wielu indywidualnych skarg składanych do ETPCz. Przy badaniu spraw sądy biorą pod uwagę ustalenia prawne wyrażone w uchwałach Sądu Najwyższego.

b) Plany nowelizacji ustawy z 2004 r.

W wyroku w sprawie *Rutkowski i inni p. Polsce* Trybunał stwierdził także naruszenie art. 13 Konwencji z uwagi na fakt, że polska skarga na przewlekłość, ujęta w ustawie z 2004 r. (poprawka z 2009 r.), nie została, ze względu na problemy występujące w praktyce, uznana za efektywny i skuteczny środek przeciwdziałający przewlekłości postępowań.

W powyższym wyroku Trybunał wskazał na konieczność podjęcia przez Polskę odpowiednich działań mających na celu zagwarantowanie zgodności orzecznictwa sądów krajowych z ugruntowanymi standardami wynikającymi z Konwencji.

Niezwłocznie po wydaniu wyroku pilotażowego MS podjęło kroki w celu usunięcia braków wskazanych przez Trybunał. Mimo że Trybunał nie skrytykował bezpośrednio ustawy z 2004 r., Ministerstwo i tak zdecydowało o dalszych zmianach w ustawie, aby w jak najbardziej wydajny sposób odpowiedzieć na problemy wskazane przez ETPCz. Przygotowano wstępny projekt założeń do nowelizacji ustawy z 2004 r.

Celem planowanej nowelizacji są poprawa praktycznego działania mechanizmu służącego do zabezpieczenia skarżącym wystarczającego odszkodowania za przewlekłość postępowania i zapobieganie fragmentarycznym ewaluacjom długości postępowania przez sądy, zgodnie ze wstępnym projektem założeń przygotowanych przez MS:

- a) nowelizacja powinna obejmować rozwiązania zmierzające do uniemożliwienia sądom ograniczenia rozpoznania skargi tylko do etapu, na jakim znajduje się postępowanie (wprowadzenie obowiązku uwzględniania przez sąd całego dotychczasowego toku sprawy, w której wniesiono skargę, jako przesłanki uzasadniającej stwierdzenie przewlekłości);
- b) nowelizacja powinna uwzględnić wytyczne Trybunału zmierzające do zagwarantowania adekwatnej wysokości rekompensaty za naruszenie prawa strony do rozpoznania postępowania bez nieuzasadnionej zwłoki, zarówno poprzez powiązanie sędziowskiej oceny wysokości odpowiedniej sumy pieniężnej z łączną dotychczasową długością postępowania, jak również poprzez rozważenie wprowadzenia rozwiązania w postaci minimalnej kwoty bazowej za każdy rok przewlekłego postępowania;
- c) nowelizacja powinna doprowadzić do złagodzenia formalnych przesłanek dopuszczalności skargi (problem ten nie został wprawdzie poruszony przez Trybunał w wyroku pilotażowym, niemniej jednak jest to istotny mankament polskiej ustawy, powodujący zbyt dużą liczbę skarg odrzuconych przez sądy krajowe z uwagi na zbyt rygorystycznie podejście do braków formalnych skargi).

Nowelizacja powinna przyczynić się do usunięcia, a co najmniej istotnego ograniczenia stwierdzonych przez Trybunał nieprawidłowości w stosowaniu przez polskie sądy krajowego środka ochrony. Dlatego nowelizacja stanowić będzie zasadniczy sposób realizacji wyroku Trybunału.

Przedstawiony projekt założeń został zaakceptowany przez Ministra Sprawiedliwości oraz przekazany Departamentowi Legislacyjnemu Ministerstwa Sprawiedliwości w celu wszczęcia procesu legislacyjnego.

Prace legislacyjne prowadzące do opracowania ostatecznego projektu ustawy będą obejmować m.in.:

- opracowanie testu regulacyjnego obejmującego cel i istotę interwencji, określenie zakresu niezbędnych konsultacji, wstępną analizę ekonomiczną, finansową i społeczną;
- zamieszczenia wpisu w Wykazie prac legislacyjnych i programowych Rady Ministrów;
- opracowanie projektu założeń projektu ustawy;
- przeprowadzenie uzgodnień wewnątrzresortowych;
- skierowanie projektu do konsultacji publicznych.

Szacuje się, iż założenia projektu ustawy zostaną przyjęte przez Radę Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej i będą stanowić podstawy zasadniczego projektu nowelizacji ustawy z 2004 r. Ta faza prac zajmie co najmniej 6 miesięcy.

Biorąc pod uwagę powyższe oraz dalsze procedowanie MS przypuszcza, że ustawa ma szansę wejść w życie za ok. 1,5 roku – 2 lata.

c) Dane statystyczne dotyczące skargi na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie

Wpływ skarg na przestrzeni ostatnich lat charakteryzuje się dużą dynamiką. Od 2012 r. liczba skarg zarejestrowanych w sądach wzrosła o ponad 200% – z 5,3 tys. do 16,3 tys. Największy procentowy wzrost odnotowano w kategorii skarg na postępowanie gospodarcze – o 363,3%, a najmniejszy na postępowanie z zakresu prawa pracy – o 15%. Największy wzrost w liczbach bezwzględnych zarejestrowano w skargach na postępowanie cywilne – z 2716 spraw w 2010 r. do 12109 spraw w 2014 r.

Tabl. 2. Ewidencja skarg na przewlekłość postępowania w latach 2010–2014

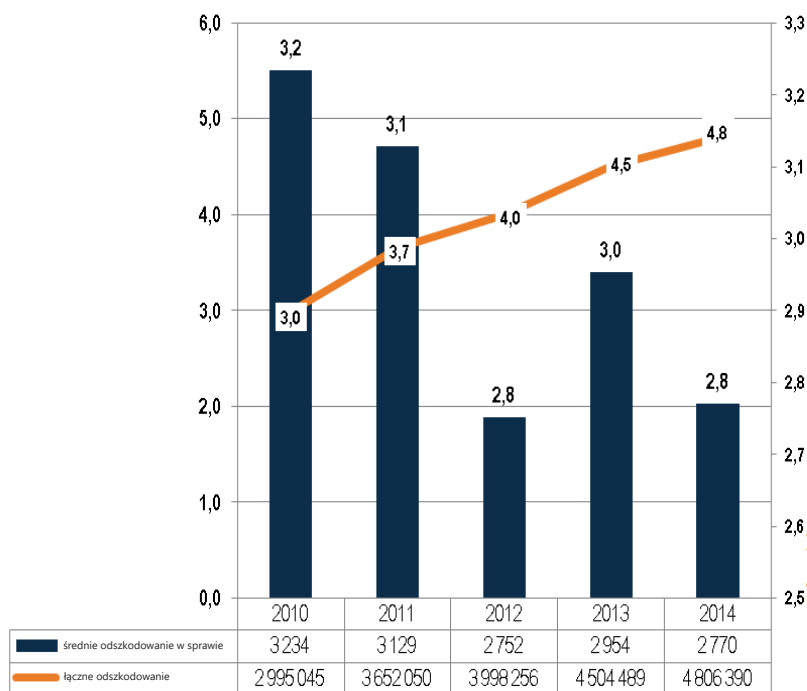
Wyszczególnienie	Wpłynęło	Rozstrzygnięto										Ogólna kwota zasądzonych odszkodowań (PLN)	Średnia zasądzona kwota odszkodowań w sprawie (PLN)
		w tym											
		uwzględniono w całości lub części					odrzucono						
		ogółem		razem		w tym przez zasądzenie kwoty pieniężnej	w liczbach bezwzględnych		% do liczby rozstrzygnięć		w inny sposób		
2010													
OGÓŁEM	5 327	5 130	1 013	19,7%	926	1 947	38,0%	1 167	22,7%	997	2 995 045	3 234	
z tego sprawy:													
karne	2 188	2 119	345	16,3%	326	763	36,0%	268	12,6%	743	1 141 100	3 500	
cywilne	2 716	2 595	571	22,0%	518	1 003	38,7%	792	30,5%	226	1 578 890	3 048	
ubezp. społ.	98	96	13	13,5%	13	40	41,7%	36	37,5%	7	33 800	2 600	
prawa pracy	167	171	40	23,4%	37	73	42,7%	45	26,3%	10	147 755	3 993	
gospodarcze	158	149	44	29,5%	32	68	45,6%	26	17,4%	11	93 500	2 922	
2011													
OGÓŁEM	6 548	6 517	1 229	18,9%	1 167	2 293	35,2%	1 791	27,5%	1 200	3 652 050	3 129	
z tego sprawy:													
karne	2 129	2 162	343	15,9%	330	764	35,3%	271	12,5%	784	1 154 100	3 497	
cywilne	3 871	3 819	760	19,9%	720	1 305	34,2%	1 380	36,1%	371	2 144 350	2 978	
ubezp. społ.	146	136	21	15,4%	18	62	45,6%	48	35,3%	5	76 000	4 222	
prawa pracy	143	145	36	24,8%	34	67	46,2%	32	22,1%	9	100 000	2 941	
gospodarcze	259	255	69	27,1%	65	95	37,3%	60	23,5%	31	177 600	2 732	

2012												
OGÓŁEM	8 665	8 454	1 522	18,0%	1 453	2 743	32,4%	2 995	35,4%	1 193	3 998 256	2 752
z tego sprawy:												
karne	2 211	2 226	328	14,7%	317	833	37,4%	282	12,7%	782	1 050 000	3 312
cywilne	5 457	5 261	777	14,8%	747	1 553	29,5%	2 554	48,5%	377	2 089 739	2 798
ubezp. społ.	526	513	280	54,6%	259	175	34,1%	50	9,7%	8	535 000	2 066
prawa pracy	144	140	24	17,1%	20	74	52,9%	32	22,9%	10	70 000	3 500
gospodarcze	327	314	113	36,0%	110	108	34,4%	77	24,5%	16	253 517	2 305
2013												
OGÓŁEM	12 532	12 125	1 585	13,1%	1 525	3 448	28,4%	5 632	46,4%	1 460	4 504 489	2 954
z tego sprawy:												
karne	2 581	2 548	426	16,7%	413	918	36,0%	322	12,6%	882	1 324 000	3 206
cywilne	8 996	8 654	958	11,1%	921	2 129	24,6%	5 068	58,6%	499	2 695 395	2 927
ubezp. społ.	185	203	45	22,2%	43	90	44,3%	63	31,0%	5	120 000	2 791
prawa pracy	212	204	31	15,2%	24	107	52,5%	54	26,5%	12	69 220	2 884
gospodarcze	558	516	125	24,2%	124	204	39,5%	125	24,2%	62	295 874	2 386
2014												
OGÓŁEM	16 286	16 318	1 781	10,9%	1 735	3 661	22,4%	8 475	51,9%	2 403	4 806 390	2 770
z tego sprawy:												
karne	3 076	3 072	415	13,5%	402	1 057	34,4%	505	16,4%	1 097	1 120 500	2 787
cywilne	12 109	12 143	1 124	9,3%	1 097	2 182	18,0%	7 620	62,8%	1 217	3 113 190	2 838
ubezp. społ.	177	174	25	14,4%	25	76	43,7%	64	36,8%	9	61 000	2 440
prawa pracy	192	197	40	20,3%	38	91	46,2%	59	29,9%	7	97 400	2 563
gospodarcze	732	732	177	24,2%	173	255	34,8%	227	31,0%	73	414 300	2 395

Na przestrzeni ostatnich 5 lat dosyć znacznie zmieniła się struktura sposobów rozstrzygnięć skarg. W 2010 r. skargi najczęściej były przez sąd oddalane (38,0%), a w 2014 r. odrzucane (aż 51,9%).

Wprawdzie mała odsetek skarg uwzględnionych do liczby spraw rozstrzygniętych, jednakże systematycznie rosła liczba skarg uwzględnionych, od 1013 skarg uwzględnionych w 2010 r. do 1781 skarg uwzględnionych w 2014 r.. Z roku na rok wzrastała także liczba skarg uwzględnionych poprzez zasądzenie kwoty pieniężnej. W 2010 r. takich spraw było 926, podczas gdy w 2014 r. – 1735. Zatem niewielki odsetek spraw zakończył się stwierdzeniem przewlekłości postępowania i brakiem zasądzenia określonych sum pieniężnych.

Ogólna kwota odszkodowań za przewlekłość postępowania rośnie regularnie z każdym kolejnym rokiem. W 2010 r. wyniosła 3,0 mln zł, a w 2014 r. – 4,8 mln zł. (wzrost o 1,8 mln zł).

Odszkodowanie za przewlekłość postępowania w latach 2010–2014
Ogółem (w mln zł)
Średnio (w tys. zł)
Średnie odszkodowanie w sprawie
Ogólna kwota odszkodowań

Zaprezentowane dane statystyczne wskazują na utrzymujący się wzrost wpływu skarg na przewlekłość, przy jednoczesnym wzroście liczby skarg uwzględnionych, a także wzroście liczby skarg uwzględnionych poprzez zasądzenie sumy pieniężnej oraz systematycznie rosnącej kwocie zasądzonych na rzecz skarżących sum w związku ze stwierdzeniem przewlekłości postępowania.

III. Wnioski pozwanego państwa oraz dalsze działania

Rząd polski jest przekonany, że przedstawione powyżej działania wskazują na jego determinację oraz ciągłe starania podejmowane w celu skrócenia długości postępowań krajowych oraz usprawnienia skuteczności środka na przewlekłość postępowania. Rząd będzie kontynuował działania niezbędne w tym zakresie oraz będzie na bieżąco informował KM o wszystkich nowych inicjatywach, a w szczególności o realizacji przyjętych środków w praktyce.

16. Raport z wykonania wyroków w sprawach *Mocarska, Kumenda i Pankiewicz p. Polsce* przekazany w dniu 5 października 2015 r.

Opis spraw

Mocarska, skarga nr 26917/05, wyrok z dnia 06/11/2007, ostateczny w dniu 06/02/2008

Pankiewicz, skarga nr 34151/04, wyrok z dnia 12/02/2008, ostateczny w dniu 12/05/2008

Kumenda, skarga nr 2369/09, wyrok z dnia 08/06/2010, ostateczny w dniu 08/09/2010

Sprawy dotyczą bezprawnego tymczasowego aresztowania skarżących w oczekiwaniu na ich umieszczenie w szpitalu psychiatrycznym (naruszenie art. 5 § 1 Konwencji).

W sprawie *Mocarska* w dniu 25 października 2005 r. Sąd Rejonowy w Warszawie umorzył postępowanie przeciwko skarżącej, dlatego że z powodu choroby psychicznej nie mogła w czasie czynu pokierować swoim postępowaniem, i orzekł środek zabezpieczający w postaci umieszczenia jej w szpitalu psychiatrycznym. Przed wykonaniem środka zabezpieczającego zastosowano wobec skarżącej tymczasowe aresztowanie na okres 8 miesięcy z powodu opóźnień spowodowanych zarówno przez sąd rejonowy, jak i przez komisję psychiatryczną ds. środków zabezpieczających. Sąd rejonowy zwrócił się do komisji o wskazanie szpitala psychiatrycznego, w którym należało umieścić skarżącą 2 miesiące po umorzeniu postępowania. Kolejne 2 miesiące zajęło komisji wskazanie placówki. Co więcej, skarżąca musiała czekać ponad 3 miesiące na przyjęcie do tego szpitala. Przez ten czas pozostawała w zwykłym areszcie śledczym.

W sprawie *Pankiewicz* w dniu 5 stycznia 2004 r. Sąd Rejonowy w Nowej Soli wydał postanowienie o umorzeniu postępowania przeciwko skarżącemu (ze względu na to, że skarżący cierpiał na organiczne zaburzenia urojeniowe) i orzekł o umieszczeniu skarżącego w Szpitalu Psychiatrycznym w Kościanie. Do dnia 2 marca 2004 r., kiedy tymczasowy areszt skarżącego został ponownie przedłużony, szpital nie wskazał daty przyjęcia skarżącego. W dniu 26 marca 2004 r. sąd rejonowy zmienił swoje postanowienie i zdecydował o umieszczeniu skarżącego w innym szpitalu – w Ciburzu, ze względu na to, że pierwotnie wybrana placówka była przepełniona. Przez cały ten czas skarżący podlegał tymczasowemu aresztowaniu w zwykłym areszcie śledczym i nie jest jasne, czy zapewniono mu adekwatną do jego stanu opiekę medyczną.

W sprawie *Kumenda* postępowanie zostało umorzone w dniu 20 listopada 2008 r., a postanowienie to zostało podtrzymane w dniu 3 lutego 2009 r. Jednak dopiero w dniu 22 kwietnia 2009 r. Sąd Rejonowy w Wodzisławiu Śląskim orzekł wobec skarżącego środek zapobiegawczy w postaci umieszczenia w Państwowym Szpitalu dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Rybniku. Mimo że szpital niezwłocznie poinformował sąd, że niemożliwe będzie przyjęcie skarżącego w ciągu najbliższych 2 miesięcy, Sąd Rejonowy nie zmienił swojego postanowienia i nie zdecydował się umieścić skarżącego w innym szpitalu. Przez ten czas skarżący podlegał tymczasowemu aresztowaniu w zwykłym areszcie śledczym i nie jest jasne, czy zapewniono mu tam odpowiednią opiekę medyczną.

Trybunał uznał, że kontynuacja tymczasowego aresztowania przed umieszczeniem skarżących w szpitalu psychiatrycznym przez okres 8 miesięcy w sprawie *Mocarska*, 2 miesiące i 25 dni w sprawie

Pankiewicz oraz 7 miesięcy w sprawie *Kumenda* nie może być uznana za zgodną z prawem. Trybunał przychylił się do argumentów, wedle których byłoby nierealistyczne i zbyt wymagające oczekiwać od władz natychmiastowego zapewnienia miejsca w wybranym szpitalu psychiatrycznym. Musi zostać jednak zachowana rozsądna równowaga pomiędzy konkurującymi interesami. Mając na uwadze równoważenie interesów, Trybunał podkreślił znaczenie faktu, że skarżący przebywali w zwykłych aresztach śledczych pozbawionych odpowiedniego wyposażenia medycznego. W opinii biegłych, zalecających skierowanie skarżących na leczenie psychiatryczne, opóźnienie przyjęcia do szpitali psychiatrycznych i co za tym idzie, także rozpoczęcia leczenia, w oczywisty sposób wyrządziło skarżącym szkodę.

W sprawie *Kumenda* Trybunał stwierdził także naruszenie art. 5 § 3 Konwencji, ponieważ przyczyny przedłużania tymczasowego aresztowania podane przez władze krajowe w postanowieniach wydanych przed umorzeniem postępowania przeciwko skarżącemu, nie mogły uzasadniać całkowitego czasu tymczasowego aresztowania, które trwało rok, 3 miesiące i 12 dni.

I. Środki indywidualne

1. Środki indywidualne

W sprawie *Mocarska* w dniu 30 czerwca 2006 r. skarżąca została przeniesiona z aresztu śledczego do Szpitala Psychiatrycznego w Pruszkowie. W dniu 30 stycznia 2007 r. skarżąca została zwolniona ze szpitala.

Skarżąca nie domagała się przed Trybunałem słusznego zadośćuczynienia.

W sprawie *Pankiewicz* skarżący został przyjęty do szpitala psychiatrycznego w dniu 30 marca 2004 r. Został zwolniony w dniu 16 października 2004 r. Następnie w dniu 21 maja 2008 r. Sąd Okręgowy w Zielonej Górze wznowił postępowanie w związku z rozpoznaniem podstaw do apelacji, tj. naruszenia prawa do obrony. Po ponownym zbadaniu sprawy Sąd Rejonowy w Nowej Soli w dniu 6 maja 2010 r. oddalił wniosek prokuratora o zastosowanie środka zabezpieczającego w stosunku do skarżącego. Następnie w dniu 9 czerwca 2010 r. prokurator umorzył dochodzenie w tej sprawie z uwagi na nieopracytalność skarżącego w czasie popełnienia zarzucanych mu czynów.

Trybunał przyznał skarżącemu słuszne zadośćuczynienie za szkodę niemajątkową.

W sprawie *Kumenda* skarżący został przeniesiony do Państwowego Szpitala dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Rybniku w dniu 29 czerwca 2009 r. W dniu 2 sierpnia 2011 r. został zwolniony.

Trybunał przyznał skarżącemu słuszne zadośćuczynienie za szkodę niemajątkową.

2. Wypłata słusznego zadośćuczynienia

Pankiewicz

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	1 000 euro	-	1 000 euro
Termin płatności: 12/08/2008			Wypłacono: 04/07/2008

Kumenda

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
	1 500 euro	-	1 500 euro
Termin płatności: 08/12/2010			Wypłacono: 23/11/2010

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Naruszenie art. 5 § 1 Konwencji

Na podstawie analizy akt spraw ustalono, że naruszenia art. 5 § 1 Konwencji w tych sprawach wydają się być spowodowane niewłaściwą praktyką sądów krajowych, prowadzącą do opóźnień w umieszczaniu skarżących w szpitalach psychiatrycznych.

Szczególną przyczyną tych opóźnień była zła organizacja pracy, brak nadzoru i błędne stosowanie istniejących regulacji. Należy jednak zwrócić uwagę na to, że sądy nie mają wpływu na przedłużający się czas oczekiwania na wymagane opinie komisji psychiatrycznej. Szczególnie ze względu na brak regulacji określających termin ich przygotowania. Ponadto sądy nie mogły uniknąć faktu, że czynności związane z przyjęciem skarżących do odpowiednich szpitali mogły zostać podjęte dopiero po uprawnieniu się orzeczeń o zastosowaniu środka zapobiegawczego. Dodatkowo narzucenie przez szpitale odległych terminów przyjęcia skarżących było bezprawne, ze względu na to, że po uprawnomocnieniu się decyzji sądu w sprawie umieszczenia skarżących w konkretnym miejscu ich przyjęcie powinno odbywać się natychmiastowo.

Wydaje się, że głównym powodem przewlekłości postępowania wykonawczego w sprawie *Mocarska p. Polsce* było przedłużające się oczekiwanie na opinię komisji psychiatrycznej ds. środków zapobiegawczych – od dnia 1 lutego do dnia 8 marca 2006 r. Ponadto opinia komisji psychiatrycznej została przekazana w dniu 8 marca 2006 r., a posiedzenie zostało zwołane na dzień 27 marca 2006 r. Zarówno praktyka zwracania się do wskazanego przez komisję szpitala o określenie daty przyjęcia skarżącego, jak też beczynność sądu w obliczu braku odpowiedzi ze strony wskazanego szpitala w sprawie daty przyjęcia skarżącego trwały 2,5 miesiąca.

Główną przyczyną zwłoki w umieszczeniu skarżącego Pankiewicza w odpowiednim szpitalu psychiatrycznym były błędy popełnione przez sąd, które wyniknęły ze wskazania niewłaściwego szpitala. Procedura przedłużyła się także z uwagi na potraktowanie pisma skarżącego, jako zażalenie na postanowienie o orzeczeniu środka zabezpieczającego. Należy jednak zauważyć, że intencje skarżącego zawarte w piśmie nie były jednoznaczne.

W sprawie *Kumenda* sąd niepotrzebnie zwrócił się do szpitala o określenie daty przyjęcia skarżącego. Po podjęciu decyzji określającej miejsce wykonania środka zabezpieczającego i rozważeniu decyzji komisji psychiatrycznej skarżący powinien być niezwłocznie przeniesiony do tego szpitala.

Ponieważ naruszenia art. 5 § 1 Konwencji zdają się mieć źródło w niewłaściwej praktyce sądów krajowych, skutkującej opóźnieniami w umieszczeniu skarżących w szpitalach psychiatrycznych, opublikowanie wyroków Trybunału, ich rozpowszechnienie i uwzględnienie w odpowiednich programach szkoleń powinno wystarczyć w celu uniknięcia podobnych naruszeń w przyszłości.

Wszystkie trzy wyroki zostały przetłumaczone na język polski i opublikowane na stronie MS (www.ms.gov.pl). Tłumaczenie wyroków w sprawie *Mocarska* zostało także przesłane przez MS do prezesów wszystkich sądów apelacyjnych z prośbą o rozpowszechnienie go wśród sędziów sądów karnych na wszystkich poziomach orzekania. Ponadto tłumaczenie wyroku zostało wysłane do członków Komisji Psychiatrycznej do spraw Środków Zabezpieczających w MZ – organu odpowiedzialnego za przygotowywanie opinii o osadzonych, w stosunku do których zostały orzeczone środki zapobiegawcze.

MS przygotowało także publikację pt. *Standardy ochrony praw człowieka w prawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, dotyczącą m.in. naruszenia art. 5 § 1 Konwencji w niniejszej grupie spraw.

Omawiana grupa spraw została także uwzględniona w programach szkoleń dla sędziów i prokuratorów, organizowanych przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury.

Na stronie internetowej MS umieszczone zostało także tłumaczenie wydanej przez Trybunał publikacji pt. *Tymczasowe aresztowanie a zdrowie psychiczne*.

Dodatkowo, obok środków praktycznych, władze polskie pragną podkreślić, że nowelizacja Kodeksu postępowania karnego, która weszła w życie w dniu 1 lipca 2015 r., wprowadziła ramy czasowe tymczasowego aresztowania orzeczanego wobec osób oczekujących na przeniesienie do szpitala psychiatrycznego. Obecnie zmieniony art. 264 § 3 Kodeksu postępowania karnego przewiduje dla takich osób

maksymalny trzymiesięczny okres tymczasowego aresztowania, z możliwością jednokrotnego przedłużenia tego okresu na kolejny miesiąc w szczególnie uzasadnionych przypadkach.

Ponadto należy odnotować, że w celu zagwarantowania, by tymczasowy areszt osób oczekujących na przeniesienie do szpitala psychiatrycznego (jak w sytuacji skarżących) odbywał się w warunkach umożliwiających stosowanie odpowiedniego leczenia, terapii i rehabilitacji, art. 264 § 3 Kodeksu postępowania karnego wprowadza obowiązek wykonywania takiego tymczasowego aresztowania w warunkach umożliwiających odpowiednie leczenie, terapię i rehabilitację.

W świetle powziętych środków uświadamiających oraz wprowadzenia dodatkowych środków ochronnych w przedstawionych wyżej zmianach legislacyjnych Rząd jest zdania, że sędziowie będą w stanie zachować właściwą równowagę między ścierającymi się interesami, aby zapobiec nowym, podobnym naruszeniom.

2. Naruszenie art. 5 § 3 Konwencji

Naruszenie art. 5 § 3 Konwencji poprzez nadmierną długość tymczasowego aresztowania w sprawie *Kumenda* jest analogiczne do naruszenia w grupie spraw *Trzaska* (skarga nr 25792/94), których badanie przez KM zostało zamknięte rezolucją CM/ResDH(2014)268.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

W ocenie Rządu żadne dodatkowe środki indywidualne nie są w obecnej sytuacji konieczne, a przyjęte środki generalne są wystarczające, by uznać, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji.

17. Raport z wykonania wyroku w sprawie *Mojsiejew p. Polsce* przekazany w dniu 30 października 2015 r.

Opis sprawy

Mojsiejew, skarga nr 11818/02, wyrok z dnia 24/03/2009, ostateczny w dniu 24/06/2009

Syn skarżącej – Hubert Mojsiejew został aresztowany przez Policję i doprowadzony do Izby Wyrzeźwień w Tychach w dobrym stanie zdrowia, bez istniejących uprzednio obrażeń lub oczywistych chorób. Pan Mojsiejew był pod wpływem alkoholu. Około godz. 9 rano dnia 28 sierpnia 1999 r. znaleziono go martwego w pomieszczeniu, w którym został unieruchomiony pasami 4 godziny wcześniej. Jedynymi obrażeniami, które udało się ustalić biegłym, były uszkodzenia wewnętrzne tkanek miękkich szyi Pana Mojsiejewa. Powodem śmierci Huberta Mojsiejewa była asfiksja. W odniesieniu do przyczyny powstania uszkodzeń wewnętrznych u Huberta Mojsiejewa 2 grupy biegłych przedstawiły odmienne opinie. Pierwsza, przedłożona przez Śląską Akademię Medyczną, ustaliła, iż pasy unieruchamiające mogły być za ciasno założone na plecach Pana Mojsiejewa, co ograniczało oddychanie i doprowadziło do asfiksji. Zgodnie z drugą opinią medyczną, przygotowaną przez Wrocławską Akademię Medyczną, Hubert Mojsiejew przytrzymywany był uchwytem, zw. „krawatem”, najprawdopodobniej w momencie, gdy ktoś zakładał mu pasy unieruchamiające, co tłumaczyłoby uszkodzenia szyi, które doprowadziły do jego śmierci. Zaniechanie przeprowadzenia oględzin ciała Pana Mojsiejewa w miejscu, w którym je znaleziono, doprowadziło do braku możliwości ustalenia przez biegłych czasu jego śmierci, co mogłoby mieć decydujący wpływ na ustalenie odpowiedzialności osobistej. Postępowanie karne dotyczące śmierci Pana Mojsiejewa nadal (od prawie 10 lat) toczyło się przed władzami krajowymi w chwili wydawania wyroku przez Trybunał.

Trybunał, w odniesieniu do czasu, który upłynął od śmierci syna skarżącej oraz do wniosku, że Rząd nie wywiązał się ze spoczywającego na nim ciężaru dowodu, który polegał na przedstawieniu satysfakcjonującego i przekonującego wyjaśnienia dotyczącego śmierci Huberta Mojsiejewa, ustalił, że syna skarżącej pozbawiono życia w okolicznościach, które obciążają pozwane Państwo i prowadzą do jego odpowiedzialności na podstawie Konwencji (materialne naruszenie art. 2 Konwencji).

Mając na uwadze czas, który upłynął od śmierci syna skarżącej, jak również inne dostrzeżone wady postępowania karnego przeciwko pracownikom Izby Wytrzeźwień, Trybunał uznał, że nie można stwierdzić, że procedury zastosowane w celu wyjaśnienia zarzutów skarżącej w sprawie odpowiedzialności państwa za śmierć Huberta Mojsiejewa doprowadziły do przeprowadzenia skutecznego śledztwa w sprawie przyczyny śmierci w przedmiotowej sprawie (proceduralne naruszenie art. 2 Konwencji).

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Trybunał przyznał skarżącej kwotę tytułem słusznego zadośćuczynienia za poniesioną szkodę niemajątkową.

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	20 000 euro	-	20 000 euro
Termin płatności: 23/09/2009			Wypłacono: 27/07/2009

2. Środki indywidualne

Wyrokiem Sądu Okręgowego w Katowicach sprawa została przekazana do ponownego rozpoznania przez Sąd Rejonowy w Tychach. Sąd Rejonowy w Tychach naprawił zaniechanie przesłuchania biegłego w charakterze świadka. To zaniechanie zostało wskazane jako jedna z głównych przyczyn przekazania sprawy do ponownego rozpatrzenia. Zaniechanie przeprowadzenia oględzin ciała Pana Huberta Mojsiejewa w miejscu, w którym je znaleziono, doprowadziło do braku możliwości ustalenia przez biegłych czasu jego śmierci i w konsekwencji w trakcie postępowania ustalono, że nie jest możliwe przewyżczenie tego problemu.

Postępowanie karne w sprawie dotyczącej zarzutu nieumyślnego spowodowania śmierci pokrzywdzonego Huberta Mojsiejewa zakończyło się w dniu 5 czerwca 2012 r., kiedy to Sąd Okręgowy w Katowicach utrzymał wyrok Sądu Rejonowego w Tychach z dnia 16 lutego 2012 r. uniewinniający oskarżonych Z.K., Z.G. oraz P.K. od zarzucanych im czynów z art. 155 k.k. Postępowanie karne przeciwko czwartej z osób oskarżonych w przedmiotowej sprawie, K.D.-M. jest zawieszona z uwagi na trwałą niezdolność oskarżonej do udziału w postępowaniu sądowym.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Materialne naruszenie art. 2 Konwencji

Trybunał stwierdził naruszenie, mając na uwadze ogólną długość okresu, który upłynął od śmierci syna skarżącej, jak również niewywiązanie się przez Rząd ze spoczywającego na nim obowiązku dostarczenia satysfakcjonującego i przekonującego wyjaśnienia co do śmierci Huberta Mojsiejewa.

Ogólne zasady tworzenia oraz funkcjonowania izb wytrzeźwień w Polsce regulują przepisy art. 39–42 Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, z późniejszymi zmianami (dalej ustawa z 1982 r.).

Izby wytrzeźwień są organizowane fakultatywnie i prowadzone przez organy samorządu terytorialnego lub organy powiatu w miastach liczących ponad 50 000 mieszkańców (art. 39 ustawy). Brak jest innych kryteriów lokalizacji izb wytrzeźwień.

Zgodnie z § 18 ust. 3 ustawy z 1982 r. izba składa corocznie Ministrowi Zdrowia, w terminie do dnia 1 marca, sprawozdanie za poprzedni rok, obejmujące w szczególności liczbę osób umieszczonych w izbie, z uwzględnieniem płci oraz podziału na dorosłych i małoletnich, oraz liczbę osób przebywających w izbie co najmniej trzy razy w ciągu roku.

W chwili zatrzymania syna skarżącej kwestie zastosowania przymusu bezpośredniego były uregulowane w § 16 Rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 23 października 1996 r. w sprawie trybu doprowadzania osób w stanie nietrzeźwości, organizacji izb wytrzeźwień i zakresu opieki zdrowotnej oraz zasad ustalania opłat związanych z doprowadzeniem i pobytem w izbie wytrzeźwień, który zawierał jedynie ogólne odesłanie do zasad stosowania przymusu bezpośredniego, określonych w przepisach Ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego.

Nowelizacją ustawy z 1982 r. z dnia 28 czerwca 2001 r. zdefiniowano środki przymusu bezpośredniego, które mogą być stosowane w izbach wytrzeźwień wobec osób, które stwarzają zagrożenie dla życia lub zdrowia własnego lub innej osoby, niszczą przedmioty znajdujące się w ich otoczeniu. W szczególności art. 42 ust. 1–4 ustawy z 1982 r. przewiduje:

Art. 42.

1. Wobec osób przyjętych do izb wytrzeźwień, które stwarzają zagrożenie dla życia lub zdrowia własnego lub innej osoby, niszczą przedmioty znajdujące się w ich otoczeniu, może być zastosowany przymus bezpośredni, polegający na przytrzymywaniu lub unieruchomieniu.

2. Przytrzymywanie jest doraźnym, krótkotrwałym unieruchomieniem osoby z użyciem siły fizycznej.

3. Unieruchomienie jest dłużej trwającym obezwładnieniem osoby z użyciem pasów, uchwytów, prześcierań lub kaftana bezpieczeństwa.

4. Przymus bezpośredni może trwać tylko do czasu ustania przyczyn jego zastosowania.

Dalsze uszczegółowienie zasad i warunków stosowania środków przymusu bezpośredniego jest zawarte w Rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 4 lutego 2004 r. w sprawie trybu doprowadzania, przyjmowania i zwalniania osób w stanie nietrzeźwości oraz organizacji izb wytrzeźwień i placówek utworzonych lub wskazanych przez jednostkę samorządu terytorialnego, które zastąpiło Rozporządzenie z 1994 r. W szczególności § 11 Rozporządzenia z 2004 r., z późn. zm., przewiduje:

§ 11.

1. O zastosowaniu lub zaprzestaniu stosowania środka przymusu bezpośredniego decyduje lekarz lub felczer po konsultacji z kierownikiem zmiany lub innym pracownikiem wyznaczonym przez dyrektora izby.

1a. Przed zastosowaniem środka przymusu bezpośredniego polegającego na unieruchomieniu należy odebrać osobie przedmioty, które mogą być niebezpieczne dla życia lub zdrowia tej osoby albo innych osób, a zwłaszcza przedmioty ostre, okulary, protezy zębowe, pas, szelki, sznurowadła, zapalki.

1b. Lekarz zleca zastosowanie przymusu bezpośredniego polegającego na unieruchomieniu na czas nie dłuższy niż 4 godziny. W razie potrzeby lekarz, po osobistym badaniu, może przedłużyć unieruchomienie na

następne okresy 6-godzinne, przy czym nie jest możliwe zastosowanie unieruchomienia na okres dłuższy niż 24 godziny.

1c. Pracownik wyznaczony przez dyrektora izby kontroluje stan fizyczny osoby unieruchomionej, nie rzadziej niż co 15 minut, również w czasie snu tej osoby.

1d. W trakcie kontroli, o której mowa w ust. 1c, pracownik:

- 1) ocenia prawidłowość unieruchomienia, w szczególności sprawdza, czy pasy, uchwyty, prześcieradła lub kaftan bezpieczeństwa nie są założone zbyt luźno lub zbyt ciasno;*
- 2) zapewnia krótkotrwale uwolnienie osoby od unieruchomienia w celu zmiany jej pozycji lub zaspokojenia potrzeb fizjologicznych i higienicznych, nie rzadziej niż co 4 godziny.*

1e. W razie wystąpienia zagrożenia dla zdrowia lub życia osoby pracownik jest obowiązany natychmiast wezwać lekarza.

2. Niezwłocznie po zaprzestaniu stosowania środka przymusu bezpośredniego lekarz lub felczer podejmuje kontrolę stanu zdrowia osoby, w stosunku do której zastosowano przymus bezpośredni.

3. Zastosowanie środka przymusu bezpośredniego odnotowuje się w karcie ewidencyjnej, podając:

- 1) powód zastosowania;*
- 2) rodzaj zastosowanego środka;*
- 3) czas stosowania środka;*
- 4) opis reakcji osoby podczas stosowania przymusu bezpośredniego oraz po jego zaprzestaniu.*

§ 15 Rozporządzenia z 2004 r. wprowadził również obowiązek niezwłocznego zawiadomienia właściwego prokuratora oraz organu wykonawczego jednostki samorządu terytorialnego prowadzącej izbę w przypadku zgonu osoby przebywającej w izbie wytrzeźwień. Prokurator działa zgodnie z obowiązującymi go regulacjami.

Rozporządzenie reguluje również istotne zagadnienia dotyczące wymogów kwalifikacyjnych dla osób starających się o pracę w izbie wytrzeźwień i osób zatrudnionych w izbach w chwili wejścia rozporządzenia w życie. Wymagania te obejmują m.in. obowiązek przedstawienia pisemnej opinii psychologicznej o zdolności do pracy w izbie lub placówce, w tym o zdatności do pracy w warunkach wymagających stosowania środków przymusu bezpośredniego (§ 28 Rozporządzenia z 2004 r.). Ponadto osoby takie powinny przechodzić coroczne szkolenie m.in. w zakresie udzielania pierwszej pomocy oraz stosowania środków przymusu bezpośredniego (§ 24 ust. 4 Rozporządzenia z 2004 r.).

Rozporządzenie precyzyjnie reguluje sposób prowadzenia dokumentacji zawierającej informacje o osobie przyjętej do izby oraz jej stanie zdrowia, w tym dotyczące przesłanek i sposobu zastosowania środków przymusu bezpośredniego (§ 27 Rozporządzenia z 2004 r.).

W Rozporządzeniu z 2004 r. wprowadzono również możliwość złożenia w sądzie w terminie 7 dni od zatrzymania lub doprowadzenia zażalenia, w którym osoba doprowadzona do izby wytrzeźwień może domagać się zbadania zasadności i legalności doprowadzenia, jak również decyzji o zatrzymaniu oraz prawidłowości ich wykonania. § 14 Rozporządzenia z 2004 r. przewiduje obowiązek pisemnego informowania osób zwalnianych m.in. z izby wytrzeźwień, o możliwości złożenia zażalenia na zasadność i legalność doprowadzenia oraz prawidłowość wykonania decyzji o zatrzymaniu i doprowadzeniu do izby.

Z informacji uzyskanych od Stowarzyszenia Dyrektorów i Głównych Księgowych Izb Wytrzeźwień w większości izb wytrzeźwień przeprowadzane są również szkolenia dla pracowników z zakresu praw człowieka i ich ochrony zagwarantowanej w międzynarodowych konwencjach, których Polska jest stroną.

2. Proceduralne naruszenie art. 2 Konwencji

Trybunał podkreślił, iż stwierdzenie proceduralnego naruszenia w sprawie *Mojsiejew* nie może być interpretowane jako stwierdzenie ogólne, z którego wynika, że postępowanie karne i proces nie stanowią środka, który musi być użyty w przypadku zarzutu śmierci lub złego traktowania osoby znajdującej się pod opieką państwa (§ 64 wyroku). W niniejszej sprawie Trybunał stwierdził, iż doszło do naruszenia z uwagi na nieprawidłowości w postępowaniu, w szczególności znaczącą przewlekłość na etapie sądowym (§ 54, 57 wyroku).

1. Zmiany ustawodawcze

a. Zmiany mające na celu przyspieszenie postępowania przygotowawczego i sądowego

Środki generalne dotyczące długości postępowania karnego, w szczególności obszerna nowelizacja Kodeksu postępowania karnego, zostały przedstawione w kontekście grupy spraw *Kudła* (nr skargi 30210/96).

Ponadto szerszy problem przewlekłości postępowania sądowego, a także opóźnień w dochodzeniu w sprawie zarzutów naruszenia praw człowieka chronionych art. 2 i 3 Konwencji, w przypadku złego traktowania przez Policję, jest obecnie badany przez KM w ramach grupy spraw *Dzwonkowski*.

2. Środki mające na celu zmianę praktyki organów krajowych

a. Rozpowszechnienie wyroku Trybunału i standardów orzecznictwa

W uwagi na powyższe, w celu zapobieżenia podobnym naruszeniom w przyszłości, za odpowiednie wydaje się opublikowanie i rozpowszechnienie wyroku Trybunału.

Wyrok w przedmiotowej sprawie został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie internetowej MS (www.ms.gov.pl). Wyrok został rozpowszechniony wśród prezesów wszystkich sądów apelacyjnych z prośbą o rozdysponowanie wśród sędziów oraz przesłanie do Prokuratury Generalnej. Wyrok przesłany został także do MZ oraz Rzecznika Praw Pacjenta.

Ponadto w 2011 r., przygotowana została specjalna publikacja zawierająca analizę wiodącego orzecznictwa Trybunału w nawiązaniu do spraw dotyczących Polski – *Standardy ochrony praw człowieka w prawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*. Rozpowszechniono ją bezpłatnie wśród wszystkich sędziów oraz prokuratorów.

Należy również podkreślić, że przygotowano kolejną specjalną publikację pt. *Obowiązek kryminalizacji i przeprowadzenia skutecznego postępowania wyjaśniającego okoliczności popełnienia przestępstwa stanowiącego poważne naruszenie praw człowieka*, która opublikowana została na stronie MS (www.ms.gov.pl). Publikacja ta nawiązuje m.in. do wyroku w sprawie *Mojsiejew p. Polsce*.

W marcu 2012 r. Prokuratura Generalna rozpowszechniła wśród prokuratorów polską wersję językową *Wytycznych Komitetu Ministrów Rady Europy ws. zwalczania bezkarności poważnych naruszeń praw człowieka*. Pismo przewodnie adresowane do prokuratorów kładło nacisk na standardy skutecznego śledztwa, szczegółowo opisane w orzecznictwie Trybunału.

b. Działania szkoleniowe

W latach 2010–2014 Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury przygotowała i przeprowadziła następujące szkolenia dla sędziów i prokuratorów.

W 2010 r. łącznie 400 osób miało możliwość uczestniczenia w 4 edycjach szkolenia e-learningowego związanego z orzecznictwem Trybunału.

W 2011 r. odbyło się 7 edycji szkoleń związanych z ochroną praw człowieka zgodnie ze standardami Konwencji; w szkoleniach wzięło udział 350 osób. Ponadto łącznie 400 osób miało

możliwość uczestniczenia w 4 edycjach szkoleń e-learningowych związanych z orzecznictwem Trybunału.

W 2012 r. odbyło się 16 edycji szkoleń związanych z ochroną praw człowieka zgodnie ze standardami Konwencji, w których uczestniczyły łącznie 554 osoby.

W 2013 r. odbyło się 17 edycji szkoleń związanych z ochroną praw człowieka zgodnie ze standardami Konwencji, w których łącznie wzięły udział 654 osoby, w tym 198 prokuratorów. W grudniu 2013 r., odbyło się szkolenie e-learningowe współorganizowane przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury oraz HELP – we współpracy z MS; na szkoleniu, w którym wzięło udział 36 sędziów i prokuratorów, przedstawiono *Standardy Rady Europy w kontekście prawa antydyskryminacyjnego*.

W 2014 r. Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury zaplanowała organizację 17 edycji szkoleń związanych z ochroną praw człowieka zgodnie ze standardami Konwencji. Do tej pory wzięły w nich udział łącznie 432 osoby, w tym 319 sędziów, asystentów oraz referendarzy, 70 prokuratorów oraz 7 asystentów prokuratorów.

Ponadto, podczas spotkań okresowych z podległymi prokuratorami, Prokurator Generalny przedstawił kwestie związane z zapobieganiem przewlekłości postępowań oraz koniecznością przeprowadzania śledztw i dochodzeń w sposób skuteczny i sprawny.

W celu zapewnienia, że postępowania przygotowawcze przeprowadzane są skutecznie, w dniu 7 listopada 2013 r. Prokurator Generalny wydał wytyczne w przedmiocie sposobu przeprowadzania skomplikowanych postępowań przygotowawczych. Między innymi wytyczne przewidują konieczność nadzorowania (przez bezpośredniego przełożonego) spraw prowadzonych dłużej niż 6 miesięcy.

Długotrwałe sprawy rejestrowane są na bieżąco przez dyrektorów wszystkich jednostek prokuratury oraz przez nadrzędne prokuratury. Wielokrotnie sprawy długotrwałe były objęte nadzwyczajną kontrolą w celu wsparcia prokuratorów w precyzowaniu zakresu i kierunku następującego postępowania.

Kwestie związane z czasem trwania postępowania przygotowawczego, dynamiką przeprowadzania postępowania oraz koniecznością gromadzenia dowodów są przedmiotem badania akt, wizyt oraz inspekcji w jednostkach prokuratury. Kwestie te są poruszane każdorazowo podczas spotkań roboczych w prokuraturach oraz dyrekcjach prokuratur oraz jednostkach policyjnych, a także innych organach uprawnionych do przeprowadzania postępowań przygotowawczych.

W sprawach, w których prokuratorzy sprawują kontrolę nad śledztwami prowadzonymi przez departamenty ds. przestępczości zorganizowanej i korupcji prokuratur apelacyjnych (w tym przedłużenie trwania tych postępowań), dynamika oraz skuteczność działań podejmowanych przez prokuratorów prowadzących śledztwa jest poddawana ocenie.

W przypadku stwierdzenia uchybień zawiadamia się prokuratorów, którzy prowadzą postępowanie, jednocześnie wskazując na odpowiednie zalecenia podjęcia właściwego działania. W takich sytuacjach sprawowana jest kontrola nad poszczególnymi śledztwami, które są długotrwałe, bądź w których stosuje się długotrwałe aresztowanie.

Przebieg postępowań związanych ze skargami na przewlekłość postępowań przygotowawczych prowadzonych w departamentach ds. przestępczości zorganizowanej i korupcji prokuratur apelacyjnych jest stale monitorowany. W przypadku uwzględnienia skargi na przewlekłość postępowania przygotowawczego obejmuje się je kontrolą służbową przez wskazanego prokuratora z Biura Prokuratora Generalnego.

3. Praktyka

Prawidłowość aktualnych praktyk w polskich izbach wytrzeźwień jest potwierdzona najnowszym raportem w sprawie Polski, przygotowanym przez Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (dalej CPT) po wizycie w Polsce (5–17 czerwca 2013 r.) <http://www.cpt.coe.int/documents/pol/2014-21-inf-eng.pdf>. Raport zawiera następujące stwierdzenia:

„Delegacja CPT nie zebrała żadnych dowodów złego fizycznego traktowania osób nietrzeźwych przez personel pracujący w Izbie Wytrzeźwień w Warszawie. Przeciwnie – delegacja była pod wrażeniem profesjonalnego, przyjaznego i ludzkiego podejścia obsługi w stosunku do osób przebywających w placówce.

Należy wspomnieć doskonałe warunki materialne ośrodka. Wszystkie pomieszczenia były czyste, dobrze wentylowane, odpowiednio wyposażone i w doskonałym stanie technicznym. Zapewniono oddzielne pomieszczenia dla mężczyzn, kobiet, małoletnich oraz osób z problemami higienicznymi. Sale zostały wyposażone w system alarmowy i CCTV.

Poziom zatrudnienia był wystarczający. Działała 24-godzinna opieka lekarska, o każdej porze był jeden lekarz, jedna lub dwie pielęgniarki oraz ok. 12 pomocniczych pracowników. Zapewniono również stałą obecność co najmniej dwóch kobiet wśród personelu.

Niektóre pokoje były wyposażone w łóżka z unieruchamiającymi pasami magnetycznymi mocowanymi w 4 lub 5 punktach. Unieruchomienie mogło być zarządzane wyłącznie przez lekarza. Trwało co do zasady maksymalnie dwie godziny, lecz mogło być wyjątkowo przedłużone. Osoby unieruchomione były na bieżąco monitorowane przez pielęgniarkę lub lekarza, monitoring ten był nagrywany co 15 minut na indywidualnym wykresie w specjalnym rejestrze.

Przegląd dokumentacji medycznej potwierdził, że wymienione procedury były skrupulatnie i drobiazgowo implementowane, a limit 2 godzin był przekraczany wyjątkowo rzadko.

Personel przechodził coroczne szkolenie z zakresu stosowania środków przymusu bezpośredniego, jak również psychologicznych technik rozwiązywania sporów. Wszystkie osoby przyjęte do izby przed opuszczeniem placówki spotykały się z psychologiem specjalizującym się w problematyce uzależnień. Następnie im, a za ich zgodą również ich bliskim, proponowano detoksykację i dalsze porady, jak również możliwość uczestniczenia w spotkaniach grup wsparcia.

Podsumowując, delegacja odniosła pozytywne wrażenie z Izby Wytrzeźwień w Warszawie”.

W tych okolicznościach dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że przyjęte środki generalne, w szczególności publikacja i rozpowszechnienie wyroku ETPCz, będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

18. Raport z wykonania wyroku w sprawie *Nowakowski p. Polsce* przekazany w dniu 2 września 2015 r.

Sprawa

Waldemar Nowakowski, skarga nr 55167/11, wyrok z dnia 24/07/2012, ostateczny w dniu 17/12/2012, wyrok w sprawie słusznego zadośćuczynienia z dnia 22/07/2014

Sprawa dotyczy naruszenia art. 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji z powodu skonfiskowania na mocy orzeczeń sądów krajowych zbioru zabytkowej broni należącego do skarżącego.

Opis sprawy

Skarżący jest weteranem polskiego ruchu oporu działającego podczas drugiej wojny światowej i byłym żołnierzem zawodowym Wojska Polskiego. Przez ostatnie 50 lat skarżący zbierał zabytkową broń z czasów II wojny światowej i wcześniejszych.

W dniach 7 i 8 lipca 2008 r. Policja przeszukała dom skarżącego oraz jego działkę. Skonfiskowano należący do skarżącego zbiór, który liczył w tamtym czasie 199 sztuk broni. W dniu 16 lipca 2008 r.

prokurator postanowił o zwrocie 24 elementów zbioru, opierając się na opinii biegłego, zgodnie z którą były to jedynie części broni, na posiadanie których nie jest wymagane zezwolenie.

W dniu 20 lipca 2010 r. do Sądu Rejonowego dla Warszawy-Woli został wniesiony akt oskarżenia przeciwko skarżącemu. W dniu 18 listopada 2010 r. Sąd Rejonowy dla Warszawy-Woli umorzył postępowanie przeciwko skarżącemu w sprawie posiadania broni bez zezwolenia. Sąd stwierdził, że społeczna szkodliwość czynu była znikoma i umorzył postępowanie na podstawie art. 17 § 1 ust. 3 Kodeksu postępowania karnego (dalej k.p.k.). Sąd przyznał, że nie można przypisać skarżącemu zamiaru użycia broni przeciw komukolwiek. Jednakże musiał on być świadomy, że posiadanie broni bez zezwolenia jest niezgodne z prawem. Skarżący nie skorzystał ponadto z możliwości zalegalizowania swojej kolekcji na podstawie Ustawy z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji w kształcie po nowelizacji w 2005 r., przeprowadzonej w celu umożliwienia weteranom II wojny światowej i innym osobom walczącym o niepodległy byt Państwa Polskiego uregulowania statusu broni, którą pozyskali w przeszłości i w związku z ich zaangażowaniem w działalność ruchu oporu.

Jednocześnie sąd, powołując się na art. 100 w związku z art. 39 Kodeksu karnego (dalej k.k.), orzekł przepadek 171 elementów zbioru. Sąd, uzasadniając orzeczenie przepadku całego zbioru, stwierdził, że podział zbioru poprzez zwrot skarżącemu tych jego elementów, które nie posiadały cech użytkowych, zdecydowanie obniżyłby jego wartość. Sąd zaznaczył także, że zbiór ze względu na wartość historyczną powinien zostać przekazany instytucji zdolnej zapewnić mu odpowiednie warunki przechowywania i ekspozycji.

Zarówno skarżący, jak i prokurator złożyli apelację. Skarżący zakwestionował przede wszystkim środek w postaci przepadku. W dniu 22 lutego 2011 r. Sąd Okręgowy w Warszawie utrzymał w mocy wyrok zapadły w I instancji.

Trybunał stwierdził, że okoliczności omawianej sprawy były znacząco różne od okoliczności spraw, w których orzeczenie przepadku zapadało w postępowaniach dotyczących np. przestępczości zorganizowanej. Ponadto orzeczenie o przepadku obejmowało cały zbiór bez rozróżnienia między jego poszczególnymi składnikami, które mogły nadal zostać uznane za broń w rozumieniu ustawy o broni i amunicji a tymi, które, jak przyznał sąd, nie posiadały cech użytkowych.

Trybunał uznał, że sądy krajowe nie wzięły pod uwagę sytuacji osobistej skarżącego. W ocenie Trybunału można przyjąć, że zbiór zabytkowej broni zgromadzonej przez uznanego specjalistę posiadał istotną wartość finansową. Jednakże sąd nie wziął pod uwagę tego, że przepadek zbioru w całości stanowił dla skarżącego nadmierne obciążenie, zarówno ze względu na finansową, jak i na uczuciową wartość, jaką miał dla niego ten zbiór. Podobnie sąd nie wziął pod uwagę żadnych alternatywnych środków, które mogłyby złagodzić obciążenie skarżącego, w tym poprzez podjęcie próby zarejestrowania zbioru.

Biorąc pod uwagę wskazane powyżej argumenty, Trybunał stwierdził, że doszło do naruszenia art. 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji.

I. Słuszne zadośćuczynienie i środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	4 000 euro	-	4 000 euro
Termin płatności: 17/03/2013			Wyplacono: 26/02/2013

2. Środki indywidualne

Trybunał w wyroku z dnia 24 lipca 2012 r. uznał, że kwestia zadośćuczynienia za szkodę majątkową nie powinna być na razie rozstrzygnięta, by umożliwić stronom dojście do porozumienia. Trybunał

był zdania, że w okolicznościach niniejszej sprawy najwłaściwszą formą naprawienia stwierdzonego naruszenia byłaby restytucja na rzecz skarżącego tych elementów kolekcji, które mogłyby zostać mu zgodnie z prawem zwrócone.

W dniu 26 listopada 2013 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie wznowił postępowanie karne przeciwko skarżącemu i przekazał sprawę do ponownego rozpatrzenia przez sąd I instancji. Rząd przekazał do sądu krajowego opinię *amicus curiae* na korzyść skarżącego.

W dniu 13 lutego 2014 r. Sąd Rejonowy w Warszawie, mając na względzie pierwotny wyrok z dnia 24 lipca 2012 r., uchylił postanowienie o przepadku kolekcji. Sąd zauważył, że skarżący dopełnił stosownych formalności administracyjnych potrzebnych dla prowadzenia prywatnego muzeum. W szczególności, że uzyskał odpowiednie zezwolenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Następnie potwierdził prawo własności skarżącego do kolekcji. Kolekcja została zwrócona skarżącemu w dniu 9 kwietnia 2014 r.

W wyroku z dnia 22 lipca 2014 r. Trybunał uznał porozumienie między skarżącym a Rządem za zgodne z art. 75 ust. 4 Regulaminu Trybunału. Dalej stwierdził, że było ono oparte na poszanowaniu dla praw człowieka w rozumieniu Konwencji i uznał za stosowne skreślić sprawę z listy.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Przetłumaczenie i opublikowanie wyroku Trybunału

Trybunał nie skrytykował ram prawnych regulujących instytucję przepadku w ujęciu polskiego Kodeksu karnego, a raczej ich zastosowanie w szczególnych okolicznościach tej konkretnej sprawy. W opinii Rządu opublikowanie wyroku w niniejszej sprawie wydaje się być wystarczające w celu zapobieżenia podobnym naruszeniom w przyszłości.

Mając na uwadze powyższe, Rząd chciałby poinformować, że wyrok Trybunału został przetłumaczony na język polski i opublikowany na stronie internetowej MS (www.ms.gov.pl)

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dodatkowe środki indywidualne w tej sprawie nie są potrzebne, a podjęte środki generalne będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji.

19. Raport z wykonania wyroku w sprawie *Płonka p. Polsce* przekazany w dniu 3 listopada 2015 r.

Opis sprawy

Płonka, skarga nr 20310/02, wyrok z dnia 31/03/2009, ostateczny w dniu 30/06/2009

Sprawa dotyczy naruszenia prawa skarżącej do korzystania z pomocy obrońcy w początkowym stadium postępowania karnego dotyczącego zarzutu zabójstwa (naruszenie art. 6 § 3 (c) Konwencji w związku z art. 6 § 1 Konwencji).

W dniu 8 kwietnia 1999 r. skarżąca została zatrzymana w wyniku podejrzenia dokonania zabójstwa i przesłuchana przez funkcjonariusza Policji. Następnego dnia został jej przedstawiony zarzut

dokonania zabójstwa i została przesłuchana przez prokuratora. W trakcie przesłuchania wyjaśniła, że w ciągu ostatnich 20 lat miała problem z alkoholem. Twierdziła, że nie przypomina sobie za bardzo, co się wydarzyło. Następnie przyznała się do popełnienia zabójstwa.

Podczas aresztowania i w trakcie kolejnych przesłuchań, które miały miejsce w dniach 8–10 kwietnia 1999 r., skarżąca nie korzystała z pomocy obrońcy. Ponadto w dniu 9 kwietnia 1999 r. skarżąca podpisała oświadczenie, iż została poinformowana o przysługujących jej prawach procesowych, w tym o prawie do obrońcy oraz odmowy składania zeznań.

Dopiero w dniu 23 kwietnia 1999 r. Sąd Okręgowy przyznał skarżącej obrońcę, a w dniu 5 maja 1999 r. skarżąca wskazała obrońcę z wyboru.

W odniesieniu do okoliczności niniejszej sprawy Trybunał stwierdził, iż jeśli przepisy prawa krajowego przewidują konsekwencje wynikające z postawy oskarżonego w początkowej fazie śledztwa policji, która ma decydujące znaczenie z perspektywy obrony w kolejnych etapach postępowania karnego, to art. 6 Konwencji wymaga, aby oskarżony mógł korzystać z pomocy obrońcy już na początkowym etapie dochodzenia.

Ponadto Trybunał stwierdził, iż jeśli prawo do obrony ma być skuteczne w myśl Konwencji, to zrzeczenie się tego prawa musi być uczynione w sposób jednoznaczny i zgodnie z minimalnymi zabezpieczeniami i proporcjonalnie do jego znaczenia. Jeśli chodzi o niniejszą sprawę, to zdaniem Trybunału zrzeczenie się przez skarżącą prawa do obrony gwarantowanego w ramach prawa do rzetelnego procesu nie było uczynione w jasny i jednoznaczny sposób. W opinii Trybunału nie można uznać za wiarygodne twierdzenia, że skarżąca była poinformowana o prawie odmowy składania zeznań oraz do korzystania z pomocy obrońcy.

Mimo iż skarżąca wycofała zeznania złożone na Policji, to jednak fakt, że na początkowym etapie przyznała się do winy pod nieobecność obrońcy, miał wpływ na jej skazanie. Choć przyznanie się skarżącej do winy nie było jedyną okolicznością braną pod uwagę przez Sąd Okręgowy w Katowicach podczas oceny, czy skarżąca dopuściła się zarzucanego jej czynu, to miało ono wpływ na ostateczną decyzję sądu oraz na uznanie, że skarżąca w trakcie postępowania złożyła mało wiarygodne zeznania.

W związku z powyższym Trybunał uznał, iż w niniejszej sprawie brak dostępu skarżącej do obrońcy podczas jej przesłuchania przez policję był przyczyną bezpośrednich i niekorzystnych konsekwencji dla skarżącej. Ani późniejsza pomoc obrońcy, ani kontryktoryjność postępowania sądowego nie były w stanie tego naprawić.

Tym samym Trybunał stwierdził, że doszło do naruszenia art. 6 § 1 Konwencji w związku z art. 6 § 3 (c) Konwencji.

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	2 000 euro	-	2 000 euro
Termin płatności: 30/09/2009			Wyplacono: 16/09/2009

2. Środki indywidualne

Polskie prawo przewiduje możliwość wznowienia postępowania karnego, gdy potrzeba taka wynika z wyroku Trybunału (art. 540 § 3 Kodeksu postępowania karnego, dalej k.p.k.).

Zgodnie z tym prawem postępowanie w sprawie skarżącej zostało wznowione na wniosek jej obrońcy wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 9 grudnia 2009 r. Na mocy tego wyroku Sąd Najwyższy przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu w Katowicach do ponownego rozpoznania.

W uzasadnieniu swojego orzeczenia o wznowieniu postępowania w niniejszej sprawie Sąd Najwyższy powołał się na wyrok ETPCz. W uzasadnieniu Sąd przypomniał nie tylko o konieczności respektowania orzecznictwa Trybunału, ale też przytoczył treść wyroku Trybunału.

W dniu 28 marca 2011 r. Sąd Okręgowy w Katowicach umorzył wznowione postępowanie z powodu śmierci skarżącej.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

W powyższym wyroku Trybunał podkreślił, że nic nie wskazywało na to, iż skarżąca wyraźnie zrezygnowała z korzystania z prawa do bycia reprezentowaną przez prawnika podczas przesłuchania w początkowym stadium postępowania.

W okolicznościach niniejszej sprawy potwierdzenie na formularzu z wymienionymi prawami, że skarżącej przypomniano o jej prawie do milczenia bądź pomocy prawnika, nie mogło być wiarygodne. Trybunał uznał zatem, że nie było to oczywiste i jednoznaczne zrzeczenie się przez skarżącą prawa do gwarancji rzetelnego procesu.

Prawo, które powinno gwarantować, że osoby zatrzymane przez Policję są właściwie informowane o swoich prawach przed pierwszym przesłuchaniem, które obowiązywało w czasie, gdy zaistniały fakty sprawy, nie zawierało wszystkich potrzebnych elementów. Dlatego też w celu zapewnienia prawidłowego informowania osób o ich wyżej wymienionych prawach kilkakrotnie zmieniano odpowiednie przepisy (art. 300 k.p.k.).

Ponadto w dniu 1 lipca 2015 r. weszła w życie nowelizacja k.p.k., usprawniając system wyznaczania obrońcy. Stało się to nie tylko poprzez zmianę wymogów co do obowiązkowej obrony, ale także przez zmianę zasad regulujących proces wyznaczania obrońcy, aby zapewnić skuteczny dostęp do prawnika także w początkowym stadium postępowania.

A. Zapewnienie podejrzanym praw w początkowym stadium postępowania poprzez właściwą informację i poradę

1. Przepisy obowiązujące w czasie zaistnienia faktów niniejszej sprawy

To głównie postanowienia art. 300 k.p.k. zapewniają prawa podejrzanego w początkowym stadium postępowania.

Art. 300 k.p.k.

Artykuł ten przewidywał, że przed pierwszym przesłuchaniem należy pouczyć podejrzanego o jego uprawnieniach, w tym o prawie do składania wyjaśnień, do odmowy składania wyjaśnień lub odmowy odpowiedzi na pytania, do składania wniosków o dokonanie czynności śledztwa lub dochodzenia, do korzystania z pomocy obrońcy, jak również o uprawnieniu wynikającym z art. 301 i o obowiązkach i konsekwencjach wspomnianych w art. 74, 75, 138 i 139. Pouczenie to należało wręczyć podejrzanemu na piśmie, a podejrzany miał potwierdzić otrzymanie pouczenia podpisem.

2. Zmiany prawa po wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

Zmiany art. 300 k.p.k. i jego obecne brzmienie

Od czasu wydania wyroku przez Trybunał art. 300 k.p.k. był kilkakrotnie zmieniany. Z powodu tych zmian jego zakres został rozszerzony, a jego sformułowania bardziej uszczegółowiono. Kolejne zmiany

art. 300 k.p.k. wchodziły w życie w następujących dniach: 1 lipca 2003 r., 2 lipca 2014 r., 8 kwietnia 2015 r. i 1 lipca 2015 r.

Aktualnie art. 300 k.p.k. ma następujące brzmienie:

§ 1. Przed pierwszym przesłuchaniem należy pouczyć podejrzanego o jego uprawnieniach: do składania wyjaśnień, do odmowy składania wyjaśnień lub odmowy odpowiedzi na pytania, **do informacji o treści zarzutów i ich zmianach**, do składania wniosków o dokonanie czynności śledztwa lub dochodzenia, do korzystania z pomocy obrońcy, w tym **do wystąpienia o obrońcę z urzędu w wypadku określonym w art. 78, do końcowego zapoznania się z materiałami postępowania przygotowawczego, jak również o uprawnieniach określonych w art. 23a § 1, art. 72 § 1, art. 301, art. 335, art. 338a i art. 387 oraz o obowiązkach i konsekwencjach wskazanych w art. 74, art. 75, art. 133 § 2, art. 138 i art. 139, a także o treści przepisów art. 59a i art. 60a Kodeksu karnego**. Pouczenie należy wręczyć podejrzanemu na piśmie; podejrzanym otrzymanie pouczenia potwierdza podpisem.

§ 4 Minister Sprawiedliwości określi, w drodze rozporządzenia, wzory pisemnych pouczeń, o których mowa w § 1–3, **mając na względzie konieczność zrozumienia pouczenia także przez osoby niekorzystające z pomocy obrońcy lub pełnomocnika**.

W związku z powyższym aktualnie podejrzanym powinien otrzymać łatwe do zrozumienia informacje na temat przysługujących mu praw, w tym prawa do pomocy prawnika z wyboru lub z urzędu, informacje te powinny być jasne, by umożliwić podjęcie przemyślanej decyzji dotyczącej skorzystania lub rezygnacji z tych praw.

Art. 301 k.p.k.

Art. 301 k.p.k. przewiduje, że na żądanie podejrzanego należy przesłuchać go/ją z udziałem ustanowionego obrońcy. Jednakże niestawiennictwo obrońcy nie tamuje przesłuchania. Wydaje się oczywiste, że udział czy ustanowienie obrońcy z urzędu po pierwszym przesłuchaniu nie wyklucza prawa podejrzanego do być przesłuchanym w obecności obrońcy.

Według Rządu takie uregulowanie, jak to obecne, zapewnia, że osoby zatrzymane przez Policję będą właściwie informowane o swoich prawach, w tym o prawie do pomocy obrońcy.

B. Skuteczny dostęp do obrońcy na początkowym etapie postępowania

Dla lepszego zagwarantowania praw wrażliwych podejrzanym w znowelizowanym art. 79 § 1 p. 4 k.p.k. rozszerzono zakres zastosowania prawa do obowiązkowej pomocy prawnej. Obecnie obligatoryjna pomoc przysługuje nie tylko podejrzanym, którzy są nieletni, niesłyszący, niewidomi lub niemi, czy też, gdy zachodzi uzasadniona wątpliwość, czy ich stan wyklucza lub zubaża zdolność do ponoszenia odpowiedzialności karnej, a także w sytuacji, gdy zachodzi uzasadniona wątpliwość, czy stan psychiczny podejrzanego umożliwia jego uczestnictwo w przesłuchaniach lub obronę w niezależny i rozsądny sposób.

Jeśli w wyżej wymienionych sytuacjach (lub gdy osoba nie ma wystarczających środków finansowych do pokrycia kosztów związanych z pomocą prawną) podejrzanym nie dysponuje pomocą prawną z wyboru, przyznawany jest mu obrońca z urzędu, a postanowienie o odmowie ustanowienia obrońcy może zostać zaskarżone (art. 81 k.p.k.). Zgodnie z art. 81a k.p.k. wniosek o wyznaczenie obrońcy jest rozpatrywany natychmiastowo.

Bardziej szczegółowe przepisy regulujące ustanawianie obrońców z urzędu są przedstawione w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 maja 2015 r. w sprawie sposobu zapewnienia oskarżonemu korzystania z pomocy obrońcy z urzędu, które weszło w życie w dniu 1 lipca 2015 r.

To rozporządzenie zawiera szczegółowe informacje o zasadach dotyczących sporządzania listy prawników, którzy mogą być ustanawiani obrońcami z urzędu, a także o procedurze składania wniosku o ustanowienie obrońcy przez podejrzanego do organu prowadzącego śledztwo. W rozporządzeniu szczególną wagę położono na natychmiastowość procedury ustanawiania obrońcy. Ponadto sprawy, w których zachodzi natychmiastowa potrzeba obrony, powinny być traktowane priorytetowo.

Co więcej, Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 czerwca 2015 r. w sprawie sposobu zapewnienia oskarżonemu korzystania z pomocy obrońcy w postępowaniu przyspieszonym zapewnia uproszczoną procedurę ustanawiania obrońcy przez podejrzanego z listy prawników pełniących swe obowiązki także poza godzinami pracy, którą stosuje się do tego szczególnego typu postępowania.

Zgodnie z § 8.1. tego rozporządzenia, gdy podejrzany nie ma obrońcy, organ prowadzący postępowanie przygotowawcze poucza podejrzanego o jego/jej prawie do pomocy prawnej i dostarcza podejrzanemu listę prawników pełniących dyżur. Oświadczenie podejrzanego w sprawie ustanowienia obrońcy jest dołączane do wniosku o rozpatrzenie sprawy w trybie postępowania przyspieszonego.

§ 9.1. Rozporządzenia przewiduje, że wniosek podejrzanego w sprawie ustanowienia obrońcy jest bezpośrednio przekazywany przez organ, który prowadzi postępowanie przygotowawcze, za pośrednictwem faksu do właściwego sądu wraz z dokumentami przedstawionymi przez podejrzanego celem udowodnienia, że nie jest on w stanie ponieść kosztów bez szkody dla niezbędnego utrzymania swojej rodziny.

Ponadto § 9.5. Rozporządzenia przewiduje, że jeśli podejrzany, który wnioskuje o ustanowienie obrońcy w ramach pomocy prawnej, nie udowodnił należyście, że nie jest w stanie ponieść kosztów obrony bez szkody dla niezbędnego utrzymania swojej rodziny, prezes właściwego sądu czy też referendarz sądowy, w sposób określony w art. 137 k.p.k. niezwłocznie wyznacza termin na uzupełnienie wniosku.

Taki wniosek jest rozpatrywany priorytetowo. Następnie prezes sądu, sąd czy też referendarz sądowy ustanawia obrońcę z listy adwokatów i radców prawnych sprawujących dyżur według kolejności wpływu wniosków i innych okoliczności uzasadniających wyznaczenie obrońcy.

C. Działania informacyjne i szkoleniowe podjęte w celu pełnego wdrożenia wyroku Trybunału

By zapobiec podobnym naruszeniom w przyszłości, nie tylko prawo, ale i praktyka powinny być zgodne z Konwencją i orzecznictwem Trybunału. Zatem działania szkoleniowe i informacyjne są szczególnie ważne w tej kwestii.

Jeśli chodzi o działania podjęte w celu przygotowania odpowiednich wytycznych dla Policji dotyczących traktowania osoby podejranej w „trudnej” sytuacji, należy wskazać wytyczne Nr 3 Komendanta Głównego Policji z dnia 15 lutego 2012 r. w sprawie wykonywania czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów, wydane na podstawie art. 5 ust. 2 Ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 o Policji.

Zakres wytycznych obejmuje praktyczne aspekty prowadzenia postępowania przygotowawczego, które mają znaczący wpływ na skuteczność czynności dochodzeniowo-śledczych prowadzonych przez Policję.

Wytyczne wskazują, że ww. czynności muszą być przeprowadzane w sposób jak najmniej uciążliwy dla stron, zapewniając zarazem, że ich interesy są chronione.

Z zawartych w nich instrukcji wynika, iż funkcjonariusz Policji jest zobowiązany do poinformowania osoby, która ma zostać przesłuchana, o celu tego przesłuchania. Przedstawiając tej osobie informację o podstawowych prawach i obowiązkach, funkcjonariusz ma obowiązek wytłumaczenia instrukcji w niej zawartych.

Jeżeli zachowanie podejrzanego podczas przesłuchania wzbudza uzasadnione podejrzenia funkcjonariusza dotyczące zdrowia psychicznego podejrzanego, a kontynuowanie przesłuchania może skutkować podniesieniem uzasadnionego zarzutu naruszenia praw podejrzanego, funkcjonariusz Policji powinien przerwać przesłuchanie i przekazać akta do prokuratora wraz z wnioskiem o powołanie biegłego psychiatry.

Wytyczne przewidują również, że funkcjonariusz Policji może zrezygnować z przesłuchania świadka lub przerwać procedurę, gdy zaobserwował, że zachowanie świadka lub jego sposób mówienia mogą świadczyć o tym, że jest on pod wpływem alkoholu lub pod innych środków odurzających.

Należy również odnotować, że od dnia 26 lipca 2005 r. obowiązuje Rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie sposobu postępowania przy wykonywaniu niektórych uprawnień policjantów (Dz.U. Nr 141, poz. 1186), które zobowiązuje funkcjonariuszy Policji do rezygnacji z procedowania w sprawie osoby zatrzymanej, jeżeli jej zachowanie wskazuje na to, że osoba ta jest pod wpływem alkoholu lub innych środków odurzających lub też, gdy świadomość tej osoby jest zakłócona. Funkcjonariusze są uprawnieni do kontynuowania postępowania po ustaniu przyczyn zakłócających świadomość.

W tym względzie należy zaznaczyć, że wyrok Trybunału został przetłumaczony i opublikowany na stronie internetowej MS (www.ms.gov.pl), został też przesłany do prezesów wszystkich sądów apelacyjnych i Prokuratury Generalnej z prośbą o rozpowszechnienie jego treści wśród sędziów i prokuratorów. Wyrok został także przesłany do Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury, a co za tym idzie objęty programem szkoleń dla sędziów i prokuratorów.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

W świetle przedstawionych wyżej informacji Rząd uważa, iż dalsze środki indywidualne nie są konieczne oraz wierzy, iż zaplanowane i podjęte środki generalne zapobiegną naruszeniom podobnym do tych stwierdzonych w wyroku w sprawie *Płonka p. Polsce*, a tym samym Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 § 1 Konwencji.

20. Plan działań dotyczący wykonania wyroku w sprawie *Potomski i Potomska p. Polsce* przekazany w dniu 27 kwietnia 2015 r.

Opis sprawy

Potomski i Potomska, skarga nr 33949/05, wyrok z dnia 29/03/2011, ostateczny w dniu 29/06/2011.

W dniu 14 listopada 1974 r. skarżący nabyli od Państwa nieruchomość, którą była sklasyfikowana, jako działka rolna. Skarżący zamierzali wybudować w tym miejscu dom oraz warsztat.

W dniu 4 maja 1987 r. Wojewódzki Konserwator Zabytków w Koszalinie wydał decyzję o wpisaniu własności skarżących do rejestru zabytków z uwagi na istniejący na nieruchomości dawny cmentarz żydowski. Skarżący zostali powiadomieni o zakresie ich obowiązków wynikających z Ustawy o ochronie dóbr kultury i o muzeach z 1962 r. Zakazano im realizowania jakichkolwiek inwestycji na terenie ich własności bez zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Skarżący nie odwołali się od tej decyzji.

W dniu 30 maja 1988 r. skarżący złożyli wniosek do Wojewody Koszalińskiego o zamianę ich nieruchomości na działkę, na której byłaby możliwa budowa domu, niestety bezskutecznie.

Od 1988 r. skarżący kilkakrotnie zwracali się do władz lokalnych o przyznanie im alternatywnej działki, jednakże bez skutku. Bezskuteczne okazały się także próby wywłaszczenia nieruchomości skarżących.

W bliżej niesprecyzowanym dniu w 2000 r. skarżący napisali do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, przedstawiając swój problem. Sprawą pisma zajęł się Generalny Konserwator Zabytków.

W dniu 1 sierpnia 2000 r. Generalny Konserwator Zabytków powiadomił skarżących, iż organem właściwym dla rozpatrzenia ich sprawy jest Starostwo Powiatowe w Sławnie. Ponadto Wojewódzki Konserwator Zabytków mógł zwrócić się do starostwa o rozpoczęcie kolejnego postępowania wywłaszczeniowego, co także nie rozwiązało problemu.

W dniu 14 sierpnia 2003 r. Biuro Starostwa w Sławnie przekazało skarżącym wiadomość, iż istnieje możliwość dokonania zamiany ich działki na nieruchomość usytuowaną w zamieszkiwanej przez nich miejscowości Rusko. Proponowana posesja wg lokalnego planu zagospodarowania przestrzennego była przeznaczona na teren usługowy i na potrzeby budownictwa mieszkaniowego. W liście z dnia 22 sierpnia 2003 r. skarżący odmówili wzięcia udziału w wymianie, ponieważ proponowana działka nie spełniała ich oczekiwań. Zaznaczyli, iż ich zdaniem lepszym rozwiązaniem jest wywłaszczenie.

W dniu 30 września 2003 r. Starosta powiatu Sławno zawiadomił Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o niepowodzeniu podjętych negocjacji w sprawie dokonania wymiany gruntów. Zaznaczył, że jego zdaniem jedynym rozwiązaniem jest przeprowadzenie wywłaszczenia własności skarżących zgodnie z art. 6 ust. 5 Ustawy o gospodarce nieruchomościami z 1997 r. Wywłaszczenie mogłoby się również odbyć na podstawie Ustawy o ochronie dóbr kultury z 1962 r. z inicjatywy Starosty lub Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Jednakże Starosta nie dysponował koniecznymi środkami w celu wypłaty zadośćuczynienia w przypadku wywłaszczenia. Starosta poinformował Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, że możliwe byłoby rozpoczęcie przez niego procesu wywłaszczenia, jeżeli otrzymałby ze strony Konserwatora dodatkowe odpowiednie środki w celu wypłaty zadośćuczynienia skarżącym.

W kwietniu 2005 r. Wojewoda Zachodniopomorski poinformował Starostę powiatu sławieńskiego o braku możliwości przydzielenia dodatkowych środków finansowych z przeznaczeniem na zakup własności skarżących. W dniu 14 października 2005 r. Starosta powiatu Sławno zawiadomił skarżących o tej decyzji, która oznaczała, iż w zaistniałej sytuacji nie ma możliwości rozwiązania sprawy dotyczącej ich własności.

Trybunał odnotował, że decyzja z 1987 r. nie pozbawiła skarżących własności, ale istotnie ograniczyła zakres jej użytkowania. Jednakże władze nie wywłaszczyły nieruchomości ani nie przydzieliły alternatywnej nieruchomości skarżącym.

Trybunał przyznał, że przedmiotowa ingerencja przewidziana była przez ustawę, a konkretnie przez przepisy Ustawy o ochronie dóbr kultury z 1962 r. Ponadto ograniczenie to miało na celu ochronę dóbr kultury kraju, co stanowi cel prawnie uzasadniony.

Zdaniem Trybunału najbardziej odpowiednim środkiem w okolicznościach przedmiotowej sprawy byłoby wywłaszczenie nieruchomości z wypłaceniem odszkodowania lub zaoferowanie odpowiedniej działki na wymianę. Jednakże, jak zauważył Trybunał, zgodnie z krajowymi przepisami rola skarżących była ograniczona do możliwości składania wniosków o wszczęcie procedury wywłaszczeniowej. Wnioski te nie miały wiążącego skutku w stosunku do władz, które posiadały pełną dyskrecjonalność w tym zakresie.

Mając na względzie powyższe czynniki, Trybunał uznał, że z powodu tego, iż skarżący nie mieli możliwości zmuszenia Państwa do zrealizowania procedury wywłaszczenia, ich pozycja w stosunku do pozycji władz była zdecydowanie niekorzystna.

Z tego powodu Trybunał uznał, że słuszna równowaga między potrzebami interesu powszechnego a wymogami ochrony prawa do poszanowania własności została naruszona i skarżący musieli ponieść nadmierny indywidualny ciężar, co spowodowało naruszenie art. 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji.

Trybunał nie rozstrzygnął kwestii zadośćuczynienia, pozostawiając ją do uzgodnienia między rządem i skarżącymi. Z tego powodu Minister Kultury rozpoczął proces negocjacji ze skarżącymi, który jednakże nie przyniósł zamierzonego efektu. Dlatego też w dniu 4 listopada 2014 r. Trybunał wydał orzeczenie w kwestii zadośćuczynienia.

Wyrokiem tym Trybunał przyznał skarżącym 10 000 euro w ramach odszkodowania za poniesioną szkodę, 4000 euro w ramach zadośćuczynienia (szkoda niemajątkowa) oraz 800 euro z tytułu zwrotu poniesionych kosztów i wydatków.

I. Środki indywidualne

1. Zadośćuczynienie

Termin płatności kwot zasądzonych na rzecz skarżących wyrokiem Trybunału z dnia 4 listopada 2014 r. mija w dniu 4 maja 2015 r.

2. Środki indywidualne podjęte przed wydaniem wyroku Trybunału z dnia 4 listopada 2015 r.

Po uprawomocnieniu się wyroku Trybunału w 2011 r., Pełnomocnik Rządu wniósł do Prezesa Rady Ministrów o rozstrzygnięcie, który resort jest właściwy do jego wykonania. Zgodnie z decyzją Premiera Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego (dalej MKiDN) zostało uznane za resort właściwy do realizacji wyroku Trybunału.

Następnie MKiDN rozpoczęło negocjacje ze skarżącymi w celu zawarcia ugody pomiędzy stronami.

Niestety wspomniane negocjacje nie przyniosły rezultatu. Z tego powodu Pełnomocnik Rządu pismem z dnia 30 czerwca 2012 r. poinformował Trybunał, iż stronom nie udało się zawrzeć ugody w terminie ustalonym w wyroku. Pełnomocnik Rządu poinformował także, że Rząd nie może zaakceptować ugody na zasadach proponowanych przez skarżących.

We wspomnianym piśmie Pełnomocnik Rządu zwrócił się także do Trybunału z prośbą o zaakceptowanie stanowiska Rządu dotyczącego roszczeń skarżących w związku ze słusznym zadośćuczynieniem, zgłoszonych na podstawie art. 41 Konwencji. Dalej poinformował, że z tego powodu, w odniesieniu do środków indywidualnych, Rząd oczekuje na wyrok Trybunału.

Z racji tego, że wyrok Trybunału nie został jeszcze ogłoszony, Rząd spotkał się z pełnomocnikiem skarżących w dniu 6 czerwca 2014 r. Strona rządowa podtrzymała swoją początkową propozycję opiewającą na 5000 euro z tytułu słusznego zadośćuczynienia za szkodę niemajątkową. Podniosła także, iż punktem wyjścia do negocjacji związanych z wypłatą słusznego zadośćuczynienia za szkodę majątkową jest kwota 60 000 zł (ok. 14 200 euro). Kwota ta wynika z opinii biegłych. Propozycja strony rządowej została odrzucona przez adwokata skarżących, który stwierdził, że całkowita kwota słusznego zadośćuczynienia zarówno za szkodę niemajątkową, jak i za szkodę majątkową powinna wynosić 200 000 zł (ok. 47 500 euro) i powinna być zwaloryzowana na poziomie co najmniej 10%. Spotkanie zakończyło się spisaniem protokołu.

Strona rządowa pragnie powtórzyć, iż skarżący nigdy nie podnosili możliwości wykorzystania nieruchomości w inny sposób niż wybudowanie domu (nigdy też nie rozpoczęli budowy domu, nawet w okresie ponad 10 lat przed wpisaniem nieruchomości do rejestru zabytków), np. camping, mała restauracja itd.

3. Środki indywidualne podjęte po wydaniu wyroku Trybunału z dnia 4 listopada 2014 r.

W grudniu 2014 r. Minister Kultury skierował pytanie do skarżących o to, czy wciąż pragną przekazać swoją własność na rzecz Skarbu Państwa.

Skarżący poinformowali Ministra Kultury, że przystają na propozycję, jednakże żądają kwoty 50 000 zł za tę posiadłość.

W tym kontekście warto wspomnieć, że Wojewoda zadeklarował pomoc w tej sprawie. Minister Kultury wierzy, że sprawa ta zostanie rozstrzygnięta w pierwszej połowie 2015 r.

II. Środki generalne

1. Możliwe zmiany w prawie

W odniesieniu do środków generalnych Rząd jest zdania, że wprowadzenie powszechnej formuły odszkodowawczej nie jest odpowiednim rozwiązaniem.

Tylko w nielicznych przypadkach związanych z wpisaniem nieruchomości do rejestru zabytków powstaje takie ograniczenie użytkowania własności, które wyklucza jakąkolwiek formę korzystania z nieruchomości. W większości przypadków swobodne korzystanie z nieruchomości ograniczone jest wyłącznie do pewnego stopnia, co jest rekompensowane możliwością uzyskania dotacji w celu przeprowadzenia konserwacji lub robót budowlanych.

Ponadto należy zaznaczyć, że wprowadzenie powszechnej formuły odszkodowawczej może mieć negatywny wpływ na funkcjonowanie systemu ochrony zabytków w Polsce, ponieważ odszkodowanie mogłoby być wypłacane wyłącznie jednorazowo. Taka formuła nie zagwarantuje odpowiedniej ochrony zabytków. Ponadto wprowadzenie takiej formuły zastąpiłoby obecny system dotacji celowych dla właścicieli zabytków.

Z tego powodu w opinii Rządu właściwym sposobem wykonania środków generalnych w sprawie *Potomski i Potomska p. Polsce* powinno być wprowadzenie zmiany do art. 50 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.

Obecnie wywłaszczenie zabytku jest możliwe tylko po wydaniu decyzji przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w sytuacji, gdy występuje zagrożenie dla zabytku, a wywłaszczenie jest jedynym sposobem, aby ocalić zabytek. Dlatego też art. 50 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami powinien być zmieniony w taki sposób, aby umożliwić składanie wniosków o wywłaszczenie także właścicielom zabytków.

Do tego prawa uprawnieni powinni być właściciele nieruchomości, których użytkowanie po wpisaniu do rejestru zabytków byłoby praktycznie niemożliwe. Chodzi o zabytki archeologiczne zintegrowane z terenem. Innym kryterium byłoby wpisanie do rejestru zabytków dokonane z urzędu.

MKiDN rozważa również opcję polegającą na możliwości zatrzymania nieruchomości przez właściciela, której jednak nie może on użytkować, ale w zamian za to otrzymuje odpowiednie odszkodowanie.

Jeżeli wyżej wymienione kryteria byłyby spełnione, wówczas Państwo byłoby zobowiązane do przeprowadzenia wywłaszczenia. Proces wywłaszczenia byłby podobny do tego, który przeprowadza się obecnie w sprawach, gdy zabytkowi grozi niebezpieczeństwo, a wywłaszczenie jest jedynym sposobem, by go ocalić.

Zgodnie z aktualnie obowiązującymi przepisami właściwy konserwator zabytków przedstawia wniosek o wywłaszczenie właściwemu przedstawicielowi Skarbu Państwa, przykładowo staroście powiatu. Zaplanowana zmiana Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami umożliwi właścicielom złożenie wniosku o wywłaszczenie. Co więcej, starosta zostanie zobowiązany do przeprowadzenia postępowania.

Takie rozwiązania pozwolą właścicielom wyżej opisanych nieruchomości na wnioskowanie o:

- zmianę nieruchomości;
- wywłaszczenie;
- jednorazowe odszkodowanie z pozostawieniem własności w rękach właściciela.

Do takiego prawa uprawnieni byłiby właściciele, którzy:

- nie ubiegali się o wpis ich własności do rejestru zabytków;
- nie należą do sektora finansów publicznych;
- którym wpis nieruchomości do rejestru zabytków całkowicie uniemożliwia użytkowanie własności;
- są właścicielami nieruchomości, gdzie ograniczenia są nieusuwalne.

Według MKiDN okres, jaki pozostał obecnemu parlamentowi na działalność w zakresie nowelizacji, jest zbyt krótki. Dlatego też projekt ustawy zostanie przekazany nowemu parlamentowi, który powinien ukonstytuować się jesienią 2015 r.

2. Tłumaczenie i rozpowszechnienie wyroku Trybunału

Wyrok został przetłumaczony na język polski i opublikowany zarówno na stronie MKiDN, jak i na stronie MS.

III. Wnioski pozwanego państwa

W odniesieniu do środków indywidualnych Rząd uważa, że negocjacje ze skarżącymi dotyczące wyłączenia własności zakończą się pomyślnie, a KM zostanie poinformowany o ich rezultacie. W odniesieniu do środków generalnych Rząd udzieli informacji KM o dokonanych postępach.

21. Raport z wykonania wyroku w sprawie *Róžański p. Polsce* przekazany w dniu 13 października 2015 r.

Opis sprawy

Róžański, skarga nr 55339/00, wyrok z dnia 18/05/2006, ostateczny w dniu 18/08/2006

W latach 1990–1994, skarżący mieszkał z B.F., która w 1992 r. urodziła chłopca D. W 1994 r. ich związek rozpadł się, a B.F. zostawiła dziecko ze skarżącym i zniknęła na ponad miesiąc. Gdy dziecko zachorowało, skarżący zawiózł je do szpitala, skąd zabrała je B.F., a następnie ukrywała się z dzieckiem. Na skutek tego skarżący stracił z nim kontakt. Nie mając na mocy obowiązującego prawa legitymacji czynnej do wniesienia powództwa o ustalenie jego ojcostwa, skarżący wniósł do sądu o ustanowienie kuratora, który działałby w imieniu dziecka w postępowaniu o ustalenie ojcostwa. Zwrócił się także do prokuratora, aby ten wytoczył powództwo w jego imieniu w celu ustalenia jego ojcostwa względem D. Prokurator oddalił jego wniosek z uwagi na ryzyko równoległego prowadzenia dwóch postępowań w tym samym celu. W listopadzie 1995 r. skarżący wycofał swój wniosek o ustanowienie kuratora. Następnie w czerwcu 1996 r. nowy partner B.F. uznał dziecko za swoje. Skarżący wniósł liczne wnioski do prokuratury i do sądu w celu zakwestionowania tego uznania, jednak wnioski te były oddalane z uwagi na to, że synostwo dziecka zostało już ustalone.

Zdaniem Trybunału naruszenie art. 8 Konwencji było skutkiem, mówiąc ogólnie, braku procedury dostępnej bezpośrednio skarżącemu, w której mógłby domagać się ustalenia jego ojcostwa w stosunku do D. Po drugie, Trybunał zwrócił także uwagę na brak w prawie krajowym jakichkolwiek wytycznych dla właściwych organów dotyczących sposobu, w jaki mają wykonywać swoją władzę dyskrecjonalną przy decydowaniu o tym, czy podważyć, czy nie ustalone już na podstawie uznania ojcostwo. W tym względzie Trybunał uznał, że organy krajowe działały pobieżnie w sprawie wniosków skarżącego kwestionującego ojcostwo mężczyzny, który uznał dziecko za swoje własne (naruszenie art. 8 Konwencji).

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Trybunał przyznał skarżącemu słuszne zadośćuczynienie za szkodę niemajątkową.

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	8 000 euro	-	8 419,99 euro
Termin płatności: 18/11/2006			Wyplacono: 31/10/2007

Skarżący zmienił adres zamieszkania, o czym nie poinformował władz, a gdy został on ustalony, skarżący odmówił przyjęcia zadośćuczynienia. Zatem przyznana mu przez Trybunał kwota wraz z należnymi odsetkami z tytułu opóźnienia płatności pozostawała do dyspozycji skarżącego poprzez wpłacenie jej do depozytu sądowego ustanowionego w dniu 31 października 2007 r. przez sąd krajowy. Zatem płatność została dokonana w warunkach, które wydają się być zaakceptowane przez skarżącego.

2. Środki indywidualne

W celu ustalenia ojcostwa skarżącego musi wpieryw zostać stwierdzona bezskuteczność uznania ojcostwa przez innego mężczyznę.

Zgodnie z art. 86 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego (później Kodeks rodzinny) uznanie ojcostwa może zostać podważone w wyniku postępowania wszczętego przez prokuratora, jeżeli wymaga tego dobro dziecka lub ochrona interesu publicznego. Skarżący nie ma legitymacji czynnej w takim postępowaniu, ale może wystąpić z wnioskiem do prokuratora o wniesienie powództwa o ustalenie bezskuteczności uznania dziecka przez mężczyznę, który uznał swe ojcostwo. Skarżący nie ma jednakże bezpośredniego wpływu na decyzję prokuratora co do celowości i zasadności wystąpienia z ww. powództwem.

Ratio legis powództw prokuratora, wymienionych w art. 86 Kodeksu rodzinnego, jest doprowadzenie do ustalenia stanu cywilnego zgodnego z „prawdą genetyczną”, w szczególności, gdy nie mogą tego uczynić osoby bezpośrednio zainteresowane, z zastrzeżeniem jednak braku legitymacji do wzruszenia stanu cywilnego dziecka po jego śmierci, jak również obowiązkiem uwzględnienia przez prokuratora przy podejmowaniu przedmiotowej decyzji dobra dziecka lub ochrony interesu społecznego. Kwestia wytycznych dla prokuratorów została opisana w części dotyczącej środków generalnych.

Od czasu wejścia w życie nowelizacji Kodeksu rodzinnego w 2004 r. domniemani ojcowie mają legitymację czynną w postępowaniu o ustalenie ojcostwa (patrz środki generalne). Jednakże ani matka, ani domniemany ojciec nie mogą wytoczyć powództwa o ustalenie ojcostwa po osiągnięciu przez dziecko pełnoletności (co do zasady, gdy dziecko ukończy 18 lat). Z uwagi na to, że syn skarżącego, urodzony 29 sierpnia 1992 r., osiągnął pełnoletność w dniu 29 sierpnia 2010 r., w szczególnych okolicznościach tej sprawy, także ten rodzaj postępowania może być obecnie zainicjowany wyłącznie przez prokuratora.

Po uprawomocnieniu się wyroku Trybunału Prokurator Rejonowy w Szubinie prowadził postępowanie w sprawie wniosku Pana Stanisława Różańskiego o wytoczenie powództwa o ustalenie bezskuteczności uznania dziecka. Postępowanie w tej sprawie, na wniosek Pana Stanisława Różańskiego, zostało wszczęte również w dniu 23 czerwca 2014 r. przez Prokuratora Okręgowego w Gdańsku i czynności w tej sprawie nadal trwają.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Środki prawne

A. Legitymacja domniemanego biologicznego ojca do wystąpienia z powództwem o ustalenie ojcostwa

W chwili wystąpienia przez skarżącego z powództwem o ustalenie ojcostwa Kodeks rodzinny nie przewidywał legitymacji czynnej domniemanego ojca dziecka do wystąpienia z powództwem o ustalenie ojcostwa. Art. 84 § 1 Kodeksu rodzinnego w ówczesnym brzmieniu stanowił, że *sądowego ustalenia ojcostwa może żądać zarówno samo dziecko, jak i jego matka. Jednakże matka nie może wystąpić z takim żądaniem po śmierci dziecka lub po osiągnięciu przez nie pełnoletności.*

Trybunał Konstytucyjny, wyrokiem z dnia 28 kwietnia 2003 r. (K 18/02), orzekł w sprawie z wniosku RPO o zbadanie zgodności art. 77 oraz art. 84 § 1 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego z Konstytucją RP. Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że brak legitymacji czynnej biologicznego ojca w postępowaniu o stwierdzenie jego ojcostwa narusza art. 72 Konstytucji, zapewniający ochronę praw dziecka, art. 47 Konstytucji, zapewniający prawo ojca do poszanowania jego życia prywatnego i rodzinnego oraz art. 45 Konstytucji, zapewniający prawo dostępu do sądu. Aktualnie art. 84 § 1 Kodeksu rodzinnego stanowi, że *sądowego ustalenia ojcostwa może żądać dziecko, jego matka oraz domniemany ojciec dziecka. Jednakże matka ani domniemany ojciec nie mogą wystąpić z takim żądaniem po śmierci dziecka lub po osiągnięciu przez nie pełnoletności.*

Po wyroku Trybunału Konstytucyjnego art. 84 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego został zmieniony w dniu 17 czerwca 2004 r. (zmiana obowiązuje od 19 lipca 2004 r.) i umożliwia teraz także domniemanym ojcom wytoczenie powództwa o ustalenie ojcostwa. W związku z powyższym obecnie powództwo o ustalenie ojcostwa przed sądem może zostać wytoczone przez dziecko, matkę lub domniemanego ojca. Jedynym ograniczeniem tego prawa jest to, że ani matka, ani domniemany ojciec nie może wytoczyć takiego powództwa po śmierci dziecka bądź osiągnięciu przez nie pełnoletności.

Zmiana legislacyjna w postaci omówionej nowelizacji Kodeksu rodzinnego stanowi wykonanie wyroku Trybunału w zakresie środków generalnych, umożliwia bowiem bezpośrednio zainteresowanemu mężczyźnie twierdzącemu, iż jest ojcem dziecka, wystąpienie z żądaniem ustalenia pochodzenia dziecka do sądu rodzinnego, niezależnie od uznania prokuratora, czy też sądu w sprawie o ustanowienie kuratora do wystąpienia w imieniu dziecka z takim żądaniem.

Takie rozwiązanie wydaje się odpowiadać na obawy Trybunału dotyczące braku jakiegokolwiek bezpośrednio dostępnej procedury, w której skarżący (lub osoba znajdująca się w podobnej sytuacji) mógłby domagać się ustalenia jego ojcostwa. Od wejścia w życie wskazanej powyżej nowelizacji istnieje możliwość wszczęcia postępowania przez domniemanego ojca, co nie jest już zależne od decyzji organów krajowych mających władzę dyskrecyjną w zakresie uznania lub odrzucenia takiego wniosku.

B. Legitymacja domniemanego biologicznego ojca dziecka do wytoczenia powództwa o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa przez innego mężczyznę

W kwestii procedury ustalenia bezskuteczności uznania ojcostwa (które jest przesłanką ustalenia ojcostwa w sytuacji, gdy ojcostwo zostało uznane przez innego mężczyznę twierdzącego, że jest ojcem) brak legitymacji czynnej przez domniemanych ojców w postępowaniu tego rodzaju nie został skrytykowany przez Trybunał w wyroku w sprawie *Różański*. Ponadto Trybunał uznał, że takie rozwiązanie zostało jasno przyjęte w celu ochrony dobra dziecka, w stosunku do którego ustanowione zostało ojcostwo oraz by zrównoważyć interesy dziecka oraz domniemanego biologicznego ojca (§ 75 wyroku).

C. Władza dyskrecyjna prokuratora

Odnosnie do dyskrecyjnej władzy prokuratora posiadającego legitymację czynną, zarówno do wniesienia powództwa o ustalenie pochodzenia dziecka (ojcostwa), jak również o unieważnienie uznania dziecka (wg aktualnej nomenklatury – ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa), przepis art. 86 Kodeksu rodzinnego stanowił, że *powództwo o ustalenie lub zaprzeczenie ojcostwa oraz o unieważnienie uznania dziecka może wytoczyć także prokurator.*

Na skutek nowelizacji z dnia 13 czerwca 2009 r. treść art. 86 Kodeksu rodzinnego uległa zmianie poprzez modyfikację nomenklatury oraz wprowadzenie wprost do przepisu przesłanek stanowiących podstawę powzięcia określonej decyzji procesowej przez prokuratora i obecnie stanowi, że *powództwo o ustalenie lub zaprzeczenie ojcostwa oraz o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa może wytoczyć także prokurator, jeżeli wymaga tego dobro dziecka lub ochrona interesu społecznego; wytoczenie powództwa o ustalenie ojcostwa oraz o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa nie jest dopuszczalne po śmierci dziecka. Jeżeli uznanie ojcostwa nastąpiło po śmierci dziecka, prokurator może wytoczyć powództwo o ustalenie bezskuteczności uznania.*

Należy wskazać, iż nadal decyzja o wystąpieniu z enumeratywnie wymienionymi w powołanym przepisie rodzajami powództw (np. w okolicznościach przedmiotowej sprawy z powództwem o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa) należy do dyskrecjonalnej władzy prokuratora, który przy podejmowaniu tej decyzji kierować się musi dobrem dziecka lub ochroną interesu społecznego. Trybunał w przedmiotowym rozstrzygnięciu nie zakwestionował jednakże przyjętego w polskim porządku prawnym rozwiązania, iż władzom (prokuraturze) przysługiwało i nadal przysługuje swobodne uznanie co do decyzji o wszczęciu postępowania mającego na celu zakwestionowanie ojcostwa ustanowionego w drodze oświadczenia o uznaniu złożonego przez innego mężczyznę.

Decyzja o wytoczeniu powództwa lub odmowie jego wytoczenia zapada po przeprowadzeniu postępowania wyjaśniającego na podstawie art. 43 Ustawy o prokuraturze z 1985 r.

W toku tego postępowania prokurator m.in.:

- pozyskuje niezbędne akty stanu cywilnego i inne dokumenty (przykładowo odpis zupełny aktu urodzenia dziecka, odpis aktu małżeństwa jego rodziców, odpis wyroku rozwodowego, kopię poświadczoną za zgodność z oryginałem oświadczenia o uznaniu ojcostwa lub o uznaniu dziecka);
- odbiera wyjaśnienia od rodziców wpisanych do aktu urodzenia dziecka i oświadczenia domniemanego ojca biologicznego dziecka oraz wyjaśnienia dziecka, jeżeli jest pełnoletnie (lub prokurator wymaga, by rodzice wysłali mu stosowne oświadczenia);
- określa przypuszczalny okres poczęcia dziecka, kierując się wskazaniem zawartymi w art. 85 Kodeksu rodzinnego i ustala, z kim w tym okresie obcowała matka dziecka;

a w razie potrzeby:

- żąda nadesłania dokumentacji medycznej matki z okresu ciąży i porodu;
- weryfikuje wyjaśnienia złożone przez zainteresowanych, np. powołując właściwych biegłych lekarzy celem ustalenia dokładniejszego okresu poczęcia dziecka lub wyjaśnienia zarzutu bezpłodności mężczyzny wpisanego do aktu urodzenia dziecka jako jego ojciec;
- zwraca się do osoby zainteresowanej wytoczeniem powództwa o przedstawienie dowodu z badania DNA, przeprowadzonego po sprawdzeniu tożsamości osób, od których pobierany jest materiał do badań, lub sam występuje do właściwego zakładu o wykonanie badań DNA; do przeprowadzenia badań DNA przed skierowaniem pozwu do sądu (tak w wypadku przeprowadzenia badań na życzenie osoby zainteresowanej, jak i prokuratora działającego w trybie art. 43 Ustawy o prokuraturze) konieczne jest wyrażenie zgody na pobranie materiału do badań przez osoby, od których materiał ma być pobrany, a jeżeli dziecko ma poniżej 13 lat przez jego przedstawiciela ustawowego. Prokurator nie dysponuje środkami prawnymi umożliwiającymi pobranie materiału do badań genetycznych na potrzeby przyszłego postępowania cywilnego bez zgody osób uprawnionych do jej wyrażenia. Aktualność w tym przedmiocie zachowała uchwała Sądu Najwyższego z dnia 20 marca 1987 r., sygn. III CZP 11/87, że nie jest dopuszczalne zobowiązanie przez sąd opiekuńczy matki oraz małoletniego dziecka do poddania się badaniu grupy krwi w związku z ubieganiem się ojca dziecka o wytoczenie przez prokuratora powództwa o zaprzeczenie ojcostwa;
- wyjaśnia, czy dobro dziecka lub interes społeczny wymaga wytoczenia powództwa (art. 86 Kodeksu rodzinnego).

W uzasadnieniu postanowienia z dnia 5 maja 2000 r., sygn. akt: II CNK 869/00, Sąd Najwyższy podniósł, że „przy ocenie dobra dziecka należy mieć na względzie nie tylko okoliczności konkretnej sprawy, ale także następujące wskazania. Po pierwsze, zarządzenia sądu opiekuńczego nie może uzasadniać sama przez się okoliczność, że założeniem prawa rodzinnego jest dążenie do ustalenia składu rodziny zgodnie z rzeczywistymi więzami krwi. To założenie nie jest bezwzględne, gdyż prawo nie wymaga ustalenia rzeczywistego składu rodziny w każdym wypadku i za wszelką cenę”.

Odnosząc się do drugiej klauzuli generalnej wymienionej w art. 86 Kodeksu rodzinnego, a mianowicie interesu społecznego, to na tej podstawie wytaczane są przez prokuratora powództwa o zaprzeczenie ojcostwa przede wszystkim wtedy, kiedy dziecko urodziło się wprawdzie w czasie trwania małżeństwa, ale było to małżeństwo fikcyjne, np. zawarte przez obywatelkę obcego kraju z obywatelem Polski w celu uzyskania prawa pobytu w Polsce, a także świadczeń rodzinnych i ubezpieczenia zdrowotnego, a mąż matki nie jest ojcem biologicznym dziecka. Powództwa o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa lub

unieważnienia uznania dziecka kierowane są przez prokuratorów w szczególności w sytuacjach, gdy dziecko nie pochodzi od uznającego, a jego rodzice mają na celu uzyskanie ww. praw albo obejście przepisów o przysposobieniu.

Zauważyć również należy, że zasadą jest, że prokuratorzy, po zaprzeczeniu ojcostwa męża matki, a także ustaleniu bezskuteczności uznania ojcostwa lub unieważnieniu uznania dziecka, podejmują dalsze czynności sprawdzające, czy ojciec biologiczny uznał ojcostwo, albo czy osoba uprawniona wystąpiła przeciwko ojcu biologicznemu z powództwem o ustalenie ojcostwa. W razie bezczynności w tym zakresie osób uprawnionych prokurator winien pomóc matce dziecka sporządzić pozew o ustalenie ojcostwa i zgłosić udział w wytoczonej przez nią sprawie albo sam w imieniu małoletniego dziecka powinien wytoczyć powództwo o ustalenie ojcostwa przeciwko domniemanemu ojcu biologicznemu.

W dotychczasowej praktyce przesłankami wytoczenia przez prokuratora powództw były ustalenia poczynione w toku postępowań wyjaśniających, wykluczające ojcostwo męża matki (albo mężczyzny, który uznał ojcostwo lub uznał dziecko). Dowodami najczęściej były zgodne wyjaśnienia matki dziecka i jej męża (lub byłego męża), że nie współżyli w okresie poczęcia dziecka oraz zeznania wskazanego ojca biologicznego potwierdzające, że obcował on fizycznie z matką dziecka w okresie koncepcyjnym i przyznaje, iż jest ojcem dziecka. Pomocne często były dowody z dokumentacji medycznej z okresu ciąży i porodu dziecka, dokumenty potwierdzające pobyt męża matki za granicą, w innym mieście lub w zakładzie karnym, a ponadto przedstawione przez strony wyniki badania grupy krwi, wykluczające ojcostwo męża matki lub świadectwa lekarskie stwierdzające jego bezpłodność. W razie sprzeczności w wyjaśnieniach wyżej wymienionych osób prokurator zwracał się o przedłożenie ekspertyzy DNA.

Podstawowym powodem odmowy wytoczenia przez prokuratora powództwa o zaprzeczenie ojcostwa (albo ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa lub unieważnienia uznania dziecka) był brak dowodów na wykluczenie ojcostwa męża matki (albo mężczyzny, który uznał ojcostwo lub uznał dziecko), zaś w sprawach o ustalenie ojcostwa to, że ojciec biologiczny ma własną legitymację i termin do wytoczenia powództwa.

Kolejnym powodem odmowy było ustalenie, że wytoczenie powództwa byłoby sprzeczne z interesem dziecka, w szczególności, gdy:

- dziecko (powyżej 13. roku życia) odmawia pobrania od niego materiału do badań DNA;
- prokurator nie dysponuje dowodami wskazującymi, kto jest ojcem biologicznym dziecka, a dziecko w domu, szkole, wśród znajomych i rodziny funkcjonuje jako pochodzące od dotychczasowego ojca, z którym jest emocjonalnie związane;
- ojciec nie skorzystał w ustawowym terminie z własnego prawa do wytoczenia powództwa z uwagi na dobro dziecka;
- powództwo zostało wytoczone przez osobę posiadającą ku temu uprawnienie i termin.

Powodem odmów wytoczenia przez prokuratora powództwa było również stwierdzenie, że jest ono niedopuszczalne. Dotyczyło to najczęściej takiej sytuacji, gdy żądającym wytoczenia powództwa o zaprzeczenie ojcostwa był mężczyzna, którego ojcostwo zostało ustalone sądownie, a nie wynikało z domniemania pochodzenia od męża matki. Niedopuszczalne było również wytoczenie powództwa o ustalenie ojcostwa, jeżeli dziecko zostało przysposobione po wyrażeniu zgody przez matkę na przysposobienie dziecka w przyszłości bez wskazania osób przysposabiających, tzw. zgoda blankietowa (art. 124¹ Kodeksu rodzinnego).

Najczęstszymi powodami oddalenia powództwa prokuratora było ustalenie na podstawie badań DNA zleconych przez sąd, że pozwany mężczyzna jest ojcem dziecka albo uznanie przez sąd, że prokurator nie wykazał, w sposób pewny, iż pozwany mężczyzna nie jest biologicznym ojcem dziecka oraz stwierdzenie, nawet przy dowodach wykluczających ojcostwo mężczyzny wpisanego do aktu urodzenia dziecka, że uwzględnienie powództwa byłoby sprzeczne z interesem dziecka.

Podkreślenia wymaga również, że prowadzenie omawianej kategorii spraw powierza się wyspecjalizowanym prokuratorom, którzy zajmują się prowadzeniem spraw z zakresu prawa cywilnego. Takie wyodrębnienie wyspecjalizowanych w sprawach cywilnych prokuratorów pozwala na adresowanie do tej grupy docelowej szkoleń z zakresu m.in. prawa rodzinnego. Na przykład w 2010 r. i 2011 r. zorganizowane zostały (we współpracy z Krajową Szkołą Sądownictwa i Prokuratury) szkolenia dla

prokuratorów zajmujących się działalnością pozakarną na temat udziału prokuratora w sprawach dotyczących pochodzenia dziecka po nowelizacji Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, która weszła w życie w dniu 13 czerwca 2009 r. Sprawy dotyczące stanu cywilnego są również przedmiotem analiz dla prokuratorów nadrzędnych, wizytacji i lustracji.

Wyżej podane informacje dotyczące praktyki wszczynania przez prokuratorów postępowania w sprawie unieważnienia uznania ojcostwa są oparte na podstawie danych statystycznych i zostały udostępnione Rządowi przez Prokuraturę Generalną.

2. Działania rozpowszechniające i edukacyjne

W celu ujednolicenia właściwej praktyki i zapobieżeniu tego typu naruszeniom w przyszłości MS podjęło działania o charakterze edukacyjnym i rozpowszechniającym przedmiotowy wyrok wraz z jego uzasadnieniem wśród sędziów, co zostało dokonane poprzez przetłumaczenie wyroku na język polski i zamieszczenie polskiej wersji językowej na stronie internetowej MS (www.ms.gov.pl).

Od 2012 r. informacje o każdym naruszeniu Konwencji stwierdzonym przez Trybunał, dotyczącym działań sądów krajowych, są przekazywane prezesowi właściwego sądu i prezesowi sądu wyższej instancji.

Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury kontynuuje swoje działania mające na celu rozpowszechnienie orzecznictwa Trybunału wśród sędziów i prokuratorów jako element szkolenia zarówno wstępnego, jak i ustawicznego. Szczególną uwagę należy poświęcić serii szkoleń o charakterze systemowym, które zostały zapoczątkowane w 2012 r. na szczeblu sądów apelacyjnych. Szkolenia te są nakierowane na zaprezentowanie sędziom i prokuratorom informacji o najczęstszych naruszeniach Konwencji stwierdzonych przez Trybunał w sprawach przeciwko Polsce, dotyczących wymiaru sprawiedliwości (w szkoleniu wzięło udział 600–800 sędziów). Takie szkolenia będą kontynuowane w 2014 r. i w latach następnych. W ciągu najbliższych 5–7 lat wszyscy sędziowie sądów powszechnych powinni przejść takie szkolenie.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że przyjęte środki o generalne będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

22. Raport z wykonania wyroku w sprawie *Subicka nr 1 p. Polsce* przekazany w dniu 21 sierpnia 2015 r.

Opis sprawy

Subicka nr 1, skarga nr 29342/06, wyrok z dnia 14/09/2010, ostateczny w dniu 14/12/2010

Sprawa dotyczy odmowy sporządzenia skargi kasacyjnej do NSA przez adwokata ustanowionego w ramach bezpłatnej pomocy prawnej.

Skarżącej przyznano bezpłatną pomoc prawną na złożenie skargi kasacyjnej od wyroku Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego z dnia 30 marca 2006 r. w sprawie dotyczącej przyznania zasiłku socjalnego. Wyrok został doręczony skarżącej w dniu 28 kwietnia 2006 r.

Prawnik wyznaczony do przygotowania skargi kasacyjnej zapoznał się z aktami sprawy w dniu 21 czerwca 2006 r. W dniu 1 lipca 2006 r. poinformował sąd, iż nie widzi podstaw do sporządzenia skargi kasacyjnej. Przedstawił szczegółową analizę prawną sprawy i wyjaśnienie, dlaczego uznał, iż nie

ma podstaw do złożenia skargi kasacyjnej. Wskazał ponadto, iż nie mógł przygotowywać skargi, skoro przekazano mu wyrok po terminie jej złożenia.

W wyniku powyższej odmowy skarżąca została pozbawiona dostępu do sądu (naruszenie art. 6 § 1 Konwencji).

Trybunał stwierdził, iż w odniesieniu do postępowań przed sądami administracyjnymi istniejące orzecznictwo przewiduje rozwiązanie jedynie dla sytuacji, w których pełnomocnik wyznaczony w ramach bezpłatnej pomocy prawnej wyraża gotowość przygotowania skargi kasacyjnej po upływie terminu. W postępowaniu sądowo-administracyjnym brak jest natomiast jasných przepisów regulujących skutki odmowy sporządzenia kasacji przez adwokata ustanowionego w ramach bezpłatnej pomocy prawnej, w sytuacjach, gdy termin do wniesienia kasacji już upłynął.

Trybunał wskazał przy tym, że podobna sytuacja w postępowaniu karnym została uregulowana poprzez orzecznictwo Sądu Najwyższego w sposób zgodny z Konwencją, tj. termin na wniesienie kasacji biegnie od nowa od dnia, w którym skarżący został poinformowany o odmowie sporządzenia kasacji (§ 46).

Trybunał stwierdził, iż do czasu uregulowania powyższego problemu ustawowo lub zmiany orzecznictwa NSA nie może zaakceptować, iż powyższa sytuacja proceduralna jest zgodna z wymogami art. 6 Konwencji (§ 48).

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	1 000 euro	---	1 000 euro
Termin płatności: 14/03/2011			Wyplacono: 01/03/2011

2. Środki indywidualne

Na podstawie art. 86 Ustawy *Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi* strona ma możliwość złożenia wniosku o przywrócenie terminu (przykładowo na wniesienie skargi kasacyjnej), jeżeli niedotrzymanie terminu zawitego nastąpiło z przyczyn niezależnych od strony.

Wniosek powinien być złożony w terminie 7 dni od daty ustania przeszkody. Na odmowę przywrócenia terminu przysługuje zażalenie.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Prawo

Naruszenie stwierdzone przez Trybunał w przedmiotowej sprawie było wynikiem zastosowania przepisów krajowych, które nie przewidywały regulacji dotyczącej odmowy sporządzenia skargi kasacyjnej przez pełnomocnika działającego w ramach bezpłatnej pomocy prawnej w postępowaniu przed sądami administracyjnymi.

W celu zapewnienia wykonania wyroku Trybunału zostały podjęte kroki prawne mające na celu znowelizowanie przepisów Ustawy *Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi*.

Art. 177 § 3 i § 4 znowelizowanej Ustawy *Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi* wszedł w życie 15 sierpnia 2015 r. i przewiduje następujące uregulowania:

- w przypadku przyznania pomocy prawnej na złożenie skargi kasacyjnej po doręczeniu orzeczenia stronie termin do wniesienia skargi kasacyjnej biegnie od dnia zawiadomienia pełnomocnika o jego wyznaczeniu, jednak nie wcześniej niż od dnia doręczenia stronie odpisu orzeczenia z uzasadnieniem;
- jeżeli pełnomocnik wyznaczony w ramach pomocy prawnej nie stwierdza podstaw do wniesienia skargi kasacyjnej, składa w sądzie, w terminie do wniesienia skargi kasacyjnej, sporządzoną przez siebie opinię w tym przedmiocie wraz z odpisem dla strony, dla której został ustanowiony. Sąd doręcza odpis opinii stronie. Termin do wniesienia skargi kasacyjnej przez stronę biegnie od dnia doręczenia odpisu opinii, o czym sąd poucza stronę, dokonując doręczenia.

W przypadku odmowy przyznania pomocy prawnej bieg terminu do wniesienia skargi kasacyjnej nie może rozpocząć się wcześniej niż od dnia doręczenia stronie postanowienia, a jeżeli strona wniesie środek zaskarżenia na to postanowienie – nie wcześniej niż od dnia doręczenia postanowienia kończącego postępowanie w tym przedmiocie.

Ponadto procedura ustanawiania pełnomocników działających w ramach bezpłatnej pomocy prawnej została również szczegółowo uregulowana w art. 253 Ustawy *Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi*.

2. Publikacja i rozpowszechnienie wyroku

Wyrok został przetłumaczony na język polski oraz opublikowany w bazie orzeczeń NSA i rozpowszechniony wśród sędziów sądów administracyjnych, jak również NSA.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz, że przyjęte środki generalne będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

23. Raport z wykonania wyroku w sprawie *Tomaszewscy p. Polsce* przekazany w dniu 29 kwietnia 2015 r.

Opis sprawy

Tomaszewscy, skarga nr 8933/05, wyrok z dnia 15/04/2014, ostateczny w dniu 15/07/2014

Sprawa dotyczy naruszenia art. 5 § 1 i § 5 Konwencji z powodu bezprawnego pozbawienia wolności i braku odszkodowania za ten czyn.

W sprawie *Tomaszewscy p. Polsce* skarżący zostali zatrzymani przez Policję z powodu zakłócenia porządku publicznego. Zatrzymanie miało miejsce w nocy z 30 na 31 sierpnia 2003 r. i nastąpiło w celu ustalenia ich tożsamości oraz zbadania zawartości alkoholu we krwi. Następnie po ok. 2 godzinach zostali wypuszczeni z komisariatu policji. Z czynności zatrzymania nie został sporządzony protokół, a skarżący nie zostali pouczeni o sposobie i trybie wniesienia zażalenia na zatrzymanie. W konsekwencji zostali pozbawieni możliwości dochodzenia ewentualnego odszkodowania.

W ramach dalszego postępowania krajowego skarżących uznano winnymi popełnienia wykroczenia polegającego na zakłócaniu porządku publicznego.

Trybunał w wyroku z dnia 15 kwietnia 2014 r. stwierdził naruszenie art. 5 § 1 i § 5 Konwencji. Uzasadniając swoje rozstrzygnięcie, wskazał, że doprowadzenie skarżących na posterunek Policji, gdzie przebywali przez blisko 2 godziny bez możliwości opuszczenia tego miejsca, w celu dokonania identyfikacji i zbadania stanu ich trzeźwości, stanowiło pozbawienie wolności sprzeczne z art. 5

§ 1 Konwencji. W ocenie Trybunału Rząd nie wykazał w sposób wystarczający istnienia przepisów krajowych dopuszczających pozbawienie wolności skarżących w okolicznościach niniejszej sprawy. Przepisy krajowe dotyczące doprowadzenia nie były wystarczająco precyzyjne i nie uwzględniały zasady pewności prawa.

W konsekwencji Trybunał uznał, iż zatrzymanie skarżących nie było oparte na wystarczającej podstawie prawnej wymaganej w przypadku pozbawienia wolności oraz że nie zostało dowiedzione, że skarżący w zaistniałej sytuacji mieli możliwość uzyskania odszkodowania za uznane za niezgodne z Konwencją pozbawienie wolności.

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	20 000 euro	-	20 000 euro
Termin płatności: 21/03/2014			Wyplacono: 28/02/2014

2. Środki indywidualne

Skarżący mogą ubiegać się o odszkodowanie lub zadośćuczynienie na podstawie art. 552 § 4 Kodeksu postępowania karnego (dalej k.p.k.). Jednakże zgodnie z art. 555 k.p.k. takie roszczenie ulega przedawnieniu i wygasa po roku od zwolnienia wnioskującego.

W niniejszej sprawie skarżący zostali zwolnieni w dniu 31 sierpnia 2003 r., co oznacza, że po dniu 30 sierpnia 2004 r., co do zasady, nie było to możliwe ubieganie się o odszkodowanie w wyżej opisanym postępowaniu. Obecnie trudno stwierdzić, czy skarżący wykorzystali tę możliwość.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Pozbawienie wolności przez Policję

A. Stan prawny

Stan prawny, jaki obowiązywał w czasie zdarzenia będącego przedmiotem oceny Trybunału, w zakresie dotyczącym instytucji zatrzymania nie uległ zmianie. Przepisy te w sposób precyzyjny i pewny wskazują sytuacje, w których zatrzymanie może być stosowane.

Zatrzymanie może nastąpić tylko „na zasadach i w trybie określonych w ustawie” (art. 41 ust. 1 Konstytucji RP), a każdy zatrzymany powinien być poinformowany o przyczynach zatrzymania i zwolniony bądź w ciągu 48 godzin przekazany do dyspozycji sądu (art. 41 ust. 3 Konstytucji).

Na gruncie obowiązujących przepisów można wyróżnić następujące terminy:

- a) zatrzymanie procesowe, czyli zatrzymanie dla celów określonego postępowania karnego (przepisy z rozdziału 27. k.p.k. zatytułowanego: „Zatrzymanie”, art. 243–248 oraz art. 75 § 2 i 3 k.p.k.) lub w sprawach o wykroczenia (rozdział 8 Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia (dalej k.p.w.), „Zatrzymanie”, art. 45–47 oraz art. 20 § 3 k.p.w.) i
- b) zatrzymanie porządkowe (pozaprocesowe) dokonywane bez związku z konkretnym postępowaniem, a następujące z innych ustawowo określonych powodów:

- mające na celu ochronę porządku i bezpieczeństwa publicznego, stosowane wobec osób stwarzających w sposób oczywisty bezpośrednie zagrożenie dla życia lub zdrowia ludzkiego innych, a także dla mienia (art. 15 ust. 1 pkt 3 Ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji);
- stosowane wobec osób pozbawionych wolności, które na podstawie zezwolenia właściwego organu opuściły areszt śledczy albo zakład karny i w wyznaczonym terminie nie powróciły do niego (art. 15 ust. 1 pkt 2a Ustawy o Policji), ma ono na celu doprowadzenie tych osób do aresztu śledczego lub zakładu karnego;
- polegające na doprowadzeniu osoby do dyspozycji określonego organu, np. w celu umieszczenia jej w izbie wytrzeźwień (art. 40 ust. 1 Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi) czy umieszczenia w szpitalu psychiatrycznym (art. 32 Ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego).

We wszystkich tych sytuacjach obowiązuje procedura zgodna ze standardami orzecznictwa Trybunału w sprawach dotyczących art. 5 Konwencji, a przede wszystkim unormowania te przewidują sądową kontrolę zasadności, legalności i prawidłowości zatrzymania.

W świetle przepisów obecnego k.p.w. zatrzymanie przez Policję w sprawie o wykroczenie może nastąpić przy zachowaniu podstawowego warunku, tj. ujęcia sprawcy na gorącym uczynku lub bezpośrednio potem i jest dopuszczalne w dwóch wypadkach:

- a) gdy nie można w miejscu ujęcia ustalić tożsamości osoby, bez względu na to, jakie wykroczenie ta osoba popełniła, ale tylko na czas niezbędny do ustalenia jej tożsamości i nie dłużej niż do 24 godzin oraz
- b) jeżeli zachodzą podstawy do zastosowania trybu postępowania przyspieszonego wobec ujętej osoby, ale nie dłużej niż 48 godzin.

Dlatego też w opinii Rządu w świetle aktualnie istniejących regulacji dotyczących zatrzymania, które są precyzyjne i zgodne z Konstytucją RP oraz z Konwencją, nie jest konieczne podejmowanie jakichkolwiek działań legislacyjnych mających na celu wykonanie wyroku Trybunału w sprawie *Tomaszewscy p. Polsce*.

2. Brak odszkodowania

W kontekście stwierdzonego przez Trybunał naruszenia należy wskazać na przepisy zawarte w rozdziale 58 k.p.k., zatytułowanym „Odszkodowanie za niesłuszne skazanie, tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie”, które przewidują uzyskanie odszkodowania i zadośćuczynienia w przypadku niewątpliwie niesłusznego zatrzymania.

Skarżący niewątpliwie mogli ubiegać się o przyznanie odszkodowania lub zadośćuczynienia w trybie art. 552 § 4 k.p.k. Roszczenie to jednakże po upływie roku od zwolnienia, zgodnie z art. 555 k.p.k., przedawnia się (zwolnienie skarżących nastąpiło w dniu 31 sierpnia 2003 r.).

Jednakże w związku z tym, iż tryb dochodzenia roszczeń materialnych za niesłuszne tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie ma charakter wyłącznie karnoprocesowy i jest szczególny w stosunku do cywilnoprawnej drogi realizacji odpowiedzialności Skarbu Państwa (przepisy rozdziału 58 k.p.k. stanowią *lex specialis*, o którym mowa w art. 421 Kodeksu cywilnego), droga postępowania cywilnego dla omawianych roszczeń została wyłączona.

Dlatego też w opinii Rządu w świetle aktualnie istniejących regulacji dotyczących odszkodowania i zadośćuczynienia, które są precyzyjne i zgodne z Konstytucją RP oraz z Konwencją, nie jest konieczne podejmowanie jakichkolwiek działań legislacyjnych mających na celu wykonanie wyroku Trybunału w sprawie *Tomaszewscy p. Polsce*.

3. Działania mające na celu zmianę praktyki władz krajowych

Wyrok został przetłumaczony i opublikowany na stronie MS (www.ms.gov.pl).

Z uwagi na wagę problematyki poruszonej w wyroku oraz właściwość sądów w zakresie kontroli zasadności, legalności i prawidłowości zatrzymania, a także w zakresie rozstrzygania spraw w trybie

art. 552 § 4 k.p.k., mając na względzie kształtowanie zgodnej z Konwencją praktyki stosowania prawa, MS przesłało wyrok prezesom sądów apelacyjnych celem zapoznania z nim wszystkich sędziów.

Co więcej, MS przygotowało specjalną publikację zawierającą analizę orzecznictwa dotyczącego Polski – *Standardy ochrony praw człowieka w prawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, która została nieodpłatnie przekazana wszystkim sędziom i prokuratorom.

Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury kontynuuje swoje działania mające na celu rozpowszechnienie orzecznictwa Trybunału wśród sędziów i prokuratorów jako element szkolenia zarówno wstępnego, jak i ustawicznego. Szczególną uwagę należy poświęcić serii szkoleń o charakterze systemowym, które zostały zapoczątkowane w 2012 r. Szkolenia te są nakierowane na zaprezentowanie sędziom i prokuratorom informacji o najczęstszych naruszeniach Konwencji stwierdzonych przez Trybunał w sprawach przeciwko Polsce, dotyczących wymiaru sprawiedliwości. Projekt jest w toku, każdego roku obejmuje ok. 600–800 sędziów i prokuratorów. Takie szkolenia będą kontynuowane w 2014 r. i w latach następnych. W ciągu najbliższych 5–7 lat wszyscy sędziowie i prokuratorzy powinni przejść takie szkolenie.

Ponadto MS we współpracy z Krajową Szkołą Sądownictwa i Prokuratury prowadzi warsztaty szkoleniowe dotyczące stosowania standardów orzecznictwa ETPCz w polskim w porządku prawnym. Warsztaty odbywają się w sądach okręgowych i apelacyjnych.

Warsztaty te mają na celu zajęcie się problemami stwierdzonymi w poszczególnych sądach na podstawie analizy orzecznictwa Trybunału, które dotyczy administrowania wymiaru sprawiedliwości. Pierwsza edycja warsztatów rozpoczęła się pod koniec 2014 r.

Dodatkowo wyrok Trybunału w sprawie *Tomaszewscy p. Polsce* jest przedmiotem szkoleń dla funkcjonariuszy Policji.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że przyjęte środki generalne będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

24. Raport z wykonania wyroku w sprawie *Wiktorko p. Polsce* przekazany w dniu 9 października 2015 r.

Opis sprawy

Wiktorko, skarga nr 14612/02, wyrok z dnia 31/03/2009, ostateczny w dniu 30/06/2009

Sprawa dotyczy nieludzkiego i poniżającego traktowania skarżącej w Izbie Wytrzeźwień w Olsztynie w grudniu 1999 r. Skarżąca została rozebrana do naga przez pracowników (jedną kobietę i dwóch mężczyzn) Izby Wytrzeźwień, a następnie przemocowana do łóżka pasami przez zbyt długi okres czasu. Fakt, iż dwóch pracowników płci męskiej rozebrało skarżącą siłą oraz to, że skarżąca poddana była długotrwałemu unieruchomieniu, zdaniem Trybunału spowodowało poczucie upokorzenia, cierpienia oraz dyskomfortu fizycznego, co jest niezgodne ze standardami art. 3 (materialne naruszenie art. 3 Konwencji).

W opinii Trybunału władze krajowe prowadziły dochodzenie dotyczące zarzutów skarżącej w zbyt wąskich ramach, nie biorąc pod uwagę wymuszonego zdjęcia jej ubrań przez dwóch pracowników płci męskiej oraz użycia pasów do unieruchomienia jej, tym samym pozbawiając się możliwości oceny proporcjonalności użycia siły w stosunku do skarżącej w obliczu standardów art. 3 (proceduralne naruszenie art. 3 Konwencji).

I. Środki indywidualne

1. Słuszne zadośćuczynienie

Trybunał przyznał skarżącej kwotę tytułem słusznego zadośćuczynienia za poniesioną szkodę niemajątkową.

Szkody majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	7 000 euro	-	7 000 euro
Termin płatności: 30/09/ 2009			Wyplacono: 16/09/2009

2. Środki indywidualne

Dochodzenie w sprawie okoliczności umieszczenia skarżącej w Izbie Wytrzeźwień oraz zastosowania wobec niej środków przymusu zostało umorzone postanowieniem Prokuratury Rejonowej Olsztyn-Północ w Olsztynie w dniu 2 sierpnia 2000 r. Termin przedawnienia odpowiedzialności karnej w związku ze złym traktowaniem skarżącej upłynął w dniu 27 grudnia 2004 r., tak więc nie istnieje możliwość wznowienia postępowania – ze względu na upływ pięcioletniego okresu przedawnienia, liczonego od daty czynu, będącego przedmiotem postępowania, tj. od dnia 27 grudnia 1999 r. (zgodnie z art. 101 § 1 pkt 4 Kodeksu karnego, dalej k.k.).

Po wyroku Europejskiego Trybunału Prokuratura Rejonowa w Olsztynie ponownie zbadała materiał dowodowy zgromadzony w przedmiotowej sprawie w celu oceny, czy złe traktowanie skarżącej nie podlega innym przepisom k.k. niż te, które zostały wcześniej wzięte pod uwagę (art. 189 § 1 k.k. (pozbawienie wolności), art. 157 § 2 k.k. (naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia trwający nie dłużej niż 7 dni) i art. 216 § 1 k.k. (zniewaga innej osoby w jej obecności albo choćby pod jej nieobecność, lecz publicznie lub w zamiarze, by zniewaga do tej osoby dotarła). Jednakże prokuratura doszła do wniosku, iż nie było możliwości wznowienia dochodzenia, ponieważ czyn zabroniony we wszystkich możliwych formach, które były rozważane, uległ przedawnieniu.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Materialne naruszenie art. 3 Konwencji

Trybunał zauważył, iż w obecnej sprawie stopień przymusu bezpośredniego użytego wobec skarżącej nie stanowi rozstrzygającego argumentu w sprawie. Zasadniczym aspektem niniejszej sprawy jest fakt, że skarżąca w trakcie zatrzymania została siłą rozebrana przez kobietę i dwóch mężczyzn, a następnie unieruchomiona pasami bezpieczeństwa przez długi okres czasu. Istniejące zasady funkcjonowania izb wytrzeźwień w Polsce i zastosowania środków przymusu nie spotkały się z krytyką Trybunału, dlatego też władze położyły szczególny nacisk na środki mające na celu podnoszenie świadomości. Niemniej jednak władze postanowiły przedstawić ogólne zasady funkcjonowania izb wytrzeźwień.

1) Ramy prawne

Ogólne zasady tworzenia oraz funkcjonowania izb wytrzeźwień w Polsce regulują przepisy art. 39–42 Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, z późn. zm. (dalej Ustawa z 1982 r.).

Izby wytrzeźwień są organizowane fakultatywnie i prowadzone przez organy samorządu terytorialnego lub organy powiatu w miastach liczących ponad 50 000 mieszkańców (art. 39 Ustawy z 1982 r.). Brak jest innych kryteriów lokalizacji izb wytrzeźwień.

W chwili zatrzymania skarżącej kwestie zastosowania przymusu bezpośredniego były uregulowane w § 16 Rozporządzenia Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej z dnia 23 października 1996 r. w sprawie trybu doprowadzania osób w stanie nietrzeźwości, organizacji izb wytrzeźwień i zakresu opieki zdrowotnej oraz zasad ustalania opłat związanych z doprowadzeniem i pobytem w izbie wytrzeźwień, które zawierało jedynie ogólne odesłanie do zasad stosowania przymusu bezpośredniego, określonych w przepisach Ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego.

Ramy prawne dotyczące izb wytrzeźwień, regulujące zagadnienie unieruchomienia, w dużej mierze pozostały niezmiennie od momentu zaistnienia faktów niniejszej sprawy. Aczkolwiek przeprowadzono kilka nowelizacji ustawy z 1982 r. Należy podkreślić, że do ustawy z 1982 r. wprowadzono bardziej szczegółowe zasady regulujące kwestię użycia środków przymusu w izbach wytrzeźwień.

Zgodnie ze zmianą art. 42 ustawy z 1982 r., która weszła w życie w dniu 1 stycznia 2014 r.:

Wobec osób przyjętych do izb wytrzeźwień, które stwarzają zagrożenie dla życia lub zdrowia własnego lub innej osoby, niszczą przedmioty znajdujące się w ich otoczeniu, może być zastosowany przymus bezpośredni polegający na przytrzymywaniu, unieruchomieniu, odizolowaniu lub przymusowym podaniu produktu medycznego.

Decyzja o zastosowaniu lub zaprzestaniu użycia przymusu bezpośredniego jest podejmowana przez lekarza lub felczera, który ustala także formę przymusu bezpośredniego i osobiście nadzoruje jej zastosowanie.

Przed zastosowaniem przymusu bezpośredniego osoba zainteresowana jest informowana o zastosowaniu przymusu.

Powinno wybierać się najmniej uciążliwą formę przymusu bezpośredniego dla osoby, wobec której będzie on stosowany.

Stosując przymus, powinno się najmniej uciążliwą formę przymusu bezpośredniego dla osoby, wobec której będzie on stosowany i należy zachować szczególne środki ostrożności.

Bezpośredni przymus w formie unieruchomienia lub odizolowania może być stosowany przez okres nie dłuższy niż 4 godziny. Jeśli zajdzie taka potrzeba, bezpośredni przymus może zostać przedłużony, ale nie może trwać dłużej niż 6 godzin.

Pracownik wyznaczony przez dyrektora izby wytrzeźwień, kierownika innej jednostki lub funkcjonariusz Policji wyznaczony przez komendanta policji lub osobę upoważnioną przez komendanta, a pod nieobecność wyżej wymienionych przez funkcjonariusza Policji pełniącego dyżur, winien kontrolować stan zdrowia osoby, w stosunku do której zastosowano bezpośredni przymus w formie unieruchomienia lub odizolowania nie rzadziej niż co 15 minut, w tym także wtedy, gdy dana osoba śpi oraz natychmiast po zaprzestaniu stosowania bezpośredniego przymusu.

Dalsze uszczegółowienie zasad i warunków stosowania środków przymusu bezpośredniego zawarte jest w Rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 8 grudnia 2014 roku w sprawie izb wytrzeźwień i placówek wskazanych lub utworzonych przez jednostkę samorządu terytorialnego.

§ 11 wyżej wymienionego Rozporządzenia przewiduje:

- 1. W trakcie kontroli stanu zdrowia osoby, wobec której zastosowano przymus bezpośredni, osoba, o której mowa w art. 42 ust. 10 ustawy, ocenia prawidłowość unieruchomienia, w szczególności sprawdza, czy pasy, uchwyty, prześcieradła lub kaftan bezpieczeństwa nie są założone zbyt luźno lub zbyt ciasno (...).*
- 2. W razie wystąpienia zagrożenia dla zdrowia lub życia osoby, wobec której zastosowano przymus bezpośredni, osoba, o której mowa w art. 42 ust. 10 ustawy, jest obowiązana natychmiast wezwać lekarza, felczera lub zespół ratownictwa medycznego.*

Rozporządzenie reguluje także m.in.:

- organizację izb wytrzeźwień;
- warunki i wyposażenie;
- ważne kwestie dotyczące wymogów w zakresie kompetencji osób pracujących w izbach wytrzeźwień;
- sposób prowadzenia kontroli stanu zdrowia;
- typy i zakres ewidencji i dokumentacji.

2) Szkolenia i aktualna praktyka

Z informacji uzyskanych od Stowarzyszenia Dyrektorów i Głównych Księgowych Izb Wytrzeźwień w większości izb wytrzeźwień prowadzone są szkolenia dla pracowników z zakresu praw człowieka i ich ochrony zagwarantowanej w konwencjach, których stroną jest Polska.

Prawidłowość aktualnej praktyki polskich izbach wytrzeźwień potwierdzona jest w najnowszym raporcie wydanym przez Europejski Komitet do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (dalej CPT). Został on przygotowany po wizycie w Polsce (5–17 czerwca 2013 r.) <http://cpt.coe.int/documents/pol/2014-21-inf-eng.pdf> i stanowi:

„Delegacja CPT nie zebrała żadnych dowodów niewłaściwego traktowania fizycznego osób nietrzeźwych w warszawskiej izbie wytrzeźwień. Przeciwnie, delegacja była pod wrażeniem profesjonalnego i troskliwego zachowania pracowników w stosunku do osób, którymi się zajmują.

Szczególną uwagę należy zwrócić na zawartą w dokumentacji opinię o doskonałych warunkach. W lokalu zachowano czystość, pomieszczenia są w doskonałym stanie, wentylowane i odpowiednio wyposażone. Znajdują się tam oddzielnie pomieszczenia dla kobiet, mężczyzn, nieletnich i dla osób mających problem z higieną osobistą. Pokoje były wyposażone w telefony alarmowe i systemy dozоровe.

Poziom zasobów kadrowych był właściwy. Panowała tam 24-godzinna opieka medyczna i o dowolnej godzinie obecny był lekarz, jedna lub dwie pielęgniarki i 12 osób z personelu medycznego. Odnotowano także stałą obecność co najmniej dwóch osób personelu płci żeńskiej.

Niektóre pokoje wyposażone były w łóżka z zamocowaniem pasków magnetycznych w 4 lub 5 miejscach. Mocowanie może być zlecone tylko przez lekarza i może trwać przez najwyżej 2 godziny, ale w niektórych przypadkach ten okres może zostać przedłużony. Przetrzymany osoby były na bieżąco monitorowane przez pielęgniarkę lub lekarza, a każda kontrola była odnotowywana co 15 minut w specjalnym rejestrze.

Przegląd dokumentacji medycznej ujawnił, że wspomniane procedury były wdrażane w życie w sposób dokładny i skrupulatny, a dwugodzinny limit czasu był przekraczany niezmiernie rzadko.

Personel przechodzi co roku szkolenie na temat unieruchomienia, a także na temat psychologicznych technik rozwiązywania sporów. Wszystkie osoby przyjmowane do izby przed opuszczeniem placówki odbywają spotkanie z psychologiem specjalizującym się w problemach dotyczących uzależnień. Ponadto osobom tym (a także, jeśli się zgodzą, ich krewnym) oferuje się detoksykację i dalszą pomoc psychologa, a także dano im możliwość uczestnictwa w spotkaniach grup wsparcia.

Podsumowując, delegacja odniosła pozytywne wrażenie, wizytując warszawską izbę wytrzeźwień”.

2. Proceduralne naruszenie art. 3 Konwencji

1) Zmiany prawa

a. Zmiany mające na celu przyspieszenie postępowań przygotowawczych i sądowych

Środki generalne dotyczące przewlekłości postępowania karnego, w szczególności nowelizacja Kodeksu postępowania karnego, zostały zaprezentowane w kontekście wykonania wyroków z grupy *Kudła* (skarga nr 30210/96).

Ponadto szerszy problem przewlekłości postępowania sądowego oraz opóźnień w badaniu rzekomych naruszeń praw człowieka chronionych art. 2 oraz 3 Konwencji, w przypadkach złego traktowania przez funkcjonariuszy Policji, badany jest obecnie przez KM w grupie spraw *Dzwonkowski*.

2) Środki mające na celu zmianę praktyki organów krajowych

1. Rozpowszechnienie wyroku oraz standardów wynikających z orzecznictwa

Trybunał zauważył, że dochodzenie w niniejszej sprawie koncentrowało się na uzasadnieniu pozbawienia skarżącej wolności i użycia przymusu wobec niej w izbie wytrzeźwień. W opinii Trybunału władze rozpatrywały przedmiotową sprawę w zbyt wąskim zakresie i w ten sposób pozbawiły się możliwości oceny proporcji użycia przymusu wobec skarżącej w odniesieniu do standardów art. 3 Konwencji, przede wszystkim uzasadnienia rozebrania jej siłą przez dwóch pracowników płci męskiej izby wytrzeźwień oraz użycia pasów bezpieczeństwa do jej unieruchomienia (§ 60 wyroku). W związku z powyższym wydaje się, iż w celu uniknięcia podobnych naruszeń właściwe będzie opublikowanie i rozpowszechnienie wyroku Trybunału.

W tym kontekście należy zauważyć, iż wyrok Trybunału został przetłumaczony oraz opublikowany na stronie internetowej MS (www.ms.gov.pl). Wyrok został przesłany do prezesów wszystkich sądów apelacyjnych celem jego rozpowszechnienia wśród sędziów orzekających w sprawach karnych oraz do Prokuratury Generalnej. Został również przesłany do MZ i Rzecznika Praw Pacjenta.

Ponadto w 2011 r. przygotowana została specjalna publikacja zawierająca analizę orzecznictwa Trybunału w głównych sprawach dotyczących Polski – *Standardy ochrony praw człowieka w prawie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*. Publikacja zawiera także analizę standardów związanych z art. 3 Konwencji. Rozpowszechniono ją bezpłatnie wśród wszystkich sędziów oraz prokuratorów.

Należy również podkreślić, że przygotowano kolejną publikację pt. *Obowiązek kryminalizacji i przeprowadzenia skutecznego postępowania wyjaśniającego okoliczności popełnienia przestępstwa stanowiącego poważne naruszenie praw człowieka*, która opublikowana została na stronie MS (www.msz.gov.pl).

W marcu 2012 r. Prokuratura Generalna rozpowszechniła wśród prokuratorów polską wersję językową *Wytycznych Komitetu Ministrów Rady Europy ws. zwalczania bezkarności poważnych naruszeń praw człowieka* Pismo przewodnie adresowane do prokuratorów kładło nacisk na standardy skutecznego śledztwa, bardziej szczegółowo opisane w orzecznictwie Trybunału.

2. Działania szkoleniowe

W latach 2010–2014 Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury przygotowała i przeprowadziła następujące szkolenia dla sędziów i prokuratorów.

W 2010 r. łącznie 400 osób miało możliwość uczestniczenia w 4 edycjach szkolenia e-learningowego związanego z orzecznictwem Trybunału.

W 2011 r. odbyło się 7 edycji szkoleń związanych z ochroną praw człowieka zgodnie ze standardami Konwencji; w szkoleniach wzięło udział 350 osób. Ponadto łącznie 400 osób miało możliwość uczestniczenia w 4 edycjach szkoleń e-learningowych związanych z orzecznictwem Trybunału.

W 2012 r. odbyło się 16 edycji szkoleń związanych z ochroną praw człowieka zgodnie ze standardami Konwencji, w których uczestniczyły łącznie 554 osoby.

W 2013 r. odbyło się 17 edycji szkoleń związanych z ochroną praw człowieka zgodnie ze standardami Konwencji, w których wzięły udział 654 osoby, w tym 198 prokuratorów.

W grudniu 2013 r. odbyło się szkolenie e-learningowe współorganizowane przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury oraz HELP – we współpracy z MS; na szkoleniu, w którym wzięło udział 36 sędziów i prokuratorów, przedstawiono *Standardy Rady Europy w kontekście prawa antydyskryminacyjnego*.

W 2014 r. Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury zaplanowała zorganizowanie 17 edycji szkoleń związanych z ochroną praw człowieka zgodnie ze standardami Konwencji. Do tej pory łącznie

423 osoby wzięły udział, w tym 319 sędziów, asystentów oraz referendarzy, 70 prokuratorów oraz 7 asystentów prokuratorów.

Ponadto podczas spotkań okresowych z podległymi prokuratorami Prokurator Generalny przedstawia kwestie związane z zapobieganiem przewlekłości postępowań oraz koniecznością przeprowadzania śledztw i dochodzeń w sposób skuteczny i sprawny.

W celu zapewnienia, że postępowania przygotowawcze przeprowadzane są skutecznie, w dniu 7 listopada 2013 r. Prokurator Generalny wydał wytyczne w przedmiocie sposobu przeprowadzania skomplikowanych postępowań przygotowawczych. Między innymi wytyczne przewidują konieczność nadzorowania (przez bezpośredniego przełożonego) spraw prowadzonych dłużej niż 6 miesięcy.

Długotrwałe sprawy rejestrowane są na bieżąco przez dyrektorów wszystkich jednostek Prokuratury Generalnej oraz przez nadrzędne prokuratury. Wielokrotnie sprawy długotrwałe były objęte nadzwyczajną kontrolą w celu wsparcia prokuratorów w precyzowaniu zakresu i kierunku dalszego postępowania.

Kwestie związane z czasem trwania postępowania przygotowawczego, dynamiką prowadzonego postępowania oraz koniecznością gromadzenia dowodów są przedmiotem badania akt, wizyt oraz inspekcji w jednostkach prokuratury. Kwestie te są poruszane każdorazowo podczas spotkań roboczych w prokuraturach oraz w Prokuraturze Generalnej wraz z jednostkami Policji, a także innymi organami uprawnionymi do przeprowadzania postępowań przygotowawczych.

W sprawach, w których prokuratorzy sprawują kontrolę nad śledztwami prowadzonymi przez departamenty ds. przestępczości zorganizowanej i korupcji prokuratur apelacyjnych (w tym przedłużenie trwania tych postępowań), dynamika oraz skuteczność działań podejmowanych przez prokuratorów prowadzących śledztwa jest poddawana ocenie.

W przypadku stwierdzenia uchybień, zawiadamia się prokuratorów, którzy prowadzą postępowanie, jednocześnie wskazując na odpowiednie zalecenia podjęcia właściwego działania. W takich sytuacjach sprawowana jest kontrola nad poszczególnymi śledztwami, które są długotrwałe, bądź w których stosuje się długotrwałe tymczasowe aresztowanie.

Przebieg postępowań związanych z przedłożeniem skarg na przewlekłość postępowania przygotowawczego prowadzonych w departamentach ds. przestępczości zorganizowanej i korupcji prokuratur apelacyjnych jest stale monitorowany. W przypadku uwzględnienia skargi na przewlekłość postępowania przygotowawczego obejmuje się je nadzwyczajną kontrolą przez wyznaczonego prokuratora Prokuratury Generalnej.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że przyjęte środki generalne, w szczególności zmiany legislacyjne, jak również publikacja i rozpowszechnienie wyroku ETPCz, będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

25. Raport z wykonania wyroku w sprawie *Zwierzynski p. Polsce* przekazany w dniu 23 czerwca 2015 r.

Opis sprawy

Zwierzynski, skarga nr 34049/96, wyrok z dnia 19/06/2001, ostateczny w dniu 19/09/2001 i wyrok z dnia 02/07/2002, ostateczny w dniu 06/11/2002 (art. 41), poprawiony w dniu 06/03/2007, ostateczny w dniu 24/09/2007.

Sprawa dotyczy nadmiernego czasu trwania postępowania cywilnego wszczętego na wniosek Skarbu Państwa w 1992 r. w celu nabycia prawa własności do budynku nielegalnie wywłaszczonego w interesie publicznym w 1952 r. od, jak założono na podstawie dokumentów dostępnych w tym czasie, ojca skarżącego (naruszenie art. 6 § 1 Konwencji). Gdy Europejski Trybunał wydał pierwszy wyrok, tj. w dniu 19 czerwca 2001 r., postępowanie w sprawie nabycia prawa własności toczyło się nadal od ponad 8 lat.

Sprawa dotyczy także naruszenia prawa skarżącego do pełnego korzystania z jego własności z powodu zajmowania posiadłości przez wojewódzkie organy władzy.

Postępowanie wszczęte przez władze skutkowało naruszeniem prawa skarżącego do pełnego korzystania z jego własności (naruszenie art. 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji).

I. Środki indywidualne

1. Pierwszy wyrok z dnia 19 czerwca 2001 r.

A. Wypłata słusznego zadośćuczynienia

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	15 000 zł	25 000 zł	40 000 zł
Termin płatności: 19/12/2001			Wyplacono: 07/12/2001

2. Drugi wyrok z dnia 2 lipca 2002 r.

A. Wypłata słusznego zadośćuczynienia i odsetek

Szkoda majątkowa	Szkoda niemajątkowa	Koszty i wydatki	Suma
-	116 500 euro	3 090 euro	119 590 euro
Termin płatności: 06/02/2003			Wyplacono: 14/12/2007
Odsetki: 42 092,40 euro			Wyplacono: 15/04/2015

B. Naruszenie art. 6 § 1 Konwencji (nadmierny czas trwania postępowania)

Uznane przez Trybunał za nadmiernie długotrwałe postępowanie w sprawie nabycia prawa własności zostało zakończone w dniu 21 września 2001 r. Państwo nie nabyło prawa własności do posiadłości. (Skarżący i jego siostra pozostali uznanymi właścicielami nieruchomości).

C. Naruszenie art. 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji (zwrot nieruchomości lub alternatywnie wypłata słusznego zadośćuczynienia)

Od 1993 r. tytuł prawny do własności był przedmiotem sporu pomiędzy skarżącym, Państwem i osobami trzecimi. Podczas postępowania przed Trybunałem skarżący był uznawany przez sądy krajowe za właściciela nieruchomości do momentu, gdy w 2002 r. sądy uznały (krótco po wyroku Trybunału z 2002 r.), iż nieruchomość jest także własnością osób trzecich.

W wyroku z dnia 2 lipca 2002 r. Trybunał stwierdził, że Państwo zwróci skarżącemu mienie w przeciagu trzech miesięcy od uprawomocnienia się wyroku lub alternatywnie, w razie gdy Państwo nie zwróci mienia skarżącemu, wypłaci mu kwotę 60 500 euro w ramach rekompensaty za pozbawienie własności.

Zgodnie z wyżej wymienionym wyrokiem Państwo zdecydowało się oddać nieruchomości skarżącemu. Dlatego też Rząd podjął działania w celu zrealizowania wyroku poprzez zwrot mienia w wyznaczonym terminie.

Nieruchomość została opróżniona, a skarżący został należycie poinformowany o miejscu i terminie przekazania mu mienia (4 października 2012 r.). Jednak nie stawił się na spotkanie i odmówił przyjęcia nieruchomości. Sporządzono także akt notarialny potwierdzający wyżej podjęte działania. Zaznaczyć należy bowiem, że w tym czasie skarżący „został uznany za właściciela nieruchomości nawet jeśli brak wpisu w ewidencji gruntów wprowadza ograniczenia co do możliwości użytkowania nieruchomości”⁷.

Jeśli chodzi o wpis w ewidencji gruntów, to Rząd podkreśla, iż w okresie, w którym skarżący był uznawany za właściciela nieruchomości, podjął próbę ujawnienia swojego prawa w ewidencji gruntów, ale jego wniosek został odrzucony z powodu braków formalnych, których nie uzupełnił. W tym samym czasie Państwo nie było uprawnione do złożenia wniosku o ujawnienie prawa skarżącego w ewidencji gruntów.

Początkowo skarżący był zainteresowany uzyskaniem nieruchomości, ale w 2002 r. zmienił zdanie, gdy sąd krajowy postanowił, iż nie jest już uznawany za właściciela tej nieruchomości. Od tamtej pory skarżący odmawia przyjęcia nieruchomości i żąda wypłaty kwot alternatywnie zasądzonych przez Trybunał.

Jednakże, w opinii Rządu wyrok Trybunału wyraźnie wskazuje, że Rząd ma prawo wybrać sposób wykonania wyroku. Dlatego też Rząd zdecydował o wypełnieniu swoich zobowiązań poprzez zwrot nieruchomości skarżącemu.

W opinii Rządu, biorąc pod uwagę stanowisko Trybunału, jak również działania podjęte w celu zwrócenia skarżącemu nieruchomości, Rząd wypełnił swoje zobowiązanie zwrotu mienia skarżącemu.

Tytułem wyjaśnienia Rząd dodaje, iż niemożliwe jest dla Państwa zaoferowanie skarżącemu prawa własności do nieruchomości, ponieważ nigdy nie posiadało ono tytułu prawnego do własności⁸.

Ponadto, jak uznały sądy krajowe w 2002 r., mienie należy do osób trzecich i jakkolwiek próba zaoferowania skarżącemu prawa własności, może niesłusznie naruszyć ich prawa⁹.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki indywidualne nie wydają się konieczne.

II. Środki generalne

1. Naruszenie art. 6 § 1 Konwencji

Sprawa wykazuje wiele podobieństw do innych spraw dotyczących nadmiernego czasu trwania postępowania cywilnego będących w nadzorze KM (grupa spraw *Podbielski*, skarga nr 27916/95, wyrok z dnia 30 października 1998 r.).

2. Naruszenie art. 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji

Rząd jest zdania, iż ta sprawa ma charakter jednostkowy wynikający ze szczególnych faktów i okoliczności. Dlatego też rozpowszechnienie wyroku Trybunału wśród odpowiednich władz wydaje się być wystarczające do wypełnienia zobowiązań podjęcia środków generalnych.

⁷ Jak potwierdzono w wyrokach postępowania spadkowego i w postępowaniu o nabycie własności z 2001 r. Należy też odnotować, że zgodnie z polskim prawem informacja w ewidencji gruntów ma charakter deklaratoryjny i nie ma żadnej mocy prawnej.

⁸ Jak zostało potwierdzone przez postępowanie w sprawie nabycia własności.

⁹ Ostatecznie stwierdzono, że własność należy do M.Sz., zmarłego w 1937 r., i została odziedziczona przez jego spadkobierców. Sądy krajowe w swoich postanowieniach uchyliły *ex tunc* wszystkie postępowania krajowe z lat 1945–2002, w których uznano, że jakkolwiek inna strona (Państwo bądź skarżący) ma tytuł prawny do mienia.

3. Rozpowszechnienie wyroku Trybunału

Wyrok Trybunału został przekazany do MS w celu upowszechnienia go w sądach i do właściwego w czasie uprawomocnienia się wyroku Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji w celu rozpowszechnienia go w szczególności w Policji.

Wyrok został także przekazany sędziom i prokuratorom. Ponadto został on opublikowany na stronie internetowej MS: www.ms.gov.pl.

W tych okolicznościach żadne dodatkowe środki generalne nie wydają się konieczne.

III. Wnioski pozwanego państwa

Rząd uważa, że dalsze środki indywidualne nie są konieczne w niniejszej sprawie oraz że przyjęte środki generalne, a w szczególności publikacja i rozpowszechnienie wyroku ETPCz będą wystarczające do stwierdzenia, że Polska wypełniła swoje zobowiązania wynikające z art. 46 ust. 1 Konwencji.

Załącznik C

**do Raportu z wykonania wyroków
Europejskiego Trybunału
Praw Człowieka Sekretariatu
przez Polskę w 2015 r.**

Warszawa, dnia 9 kwietnia 2015 r.

elektronicznie do członków Zespołu

SPRAWOZDANIE

z posiedzenia Zespołu do spraw Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, które odbyło się w dniu 20 marca 2015 r.

W dniu 23 czerwca 2015 r. odbyło się posiedzenie Zespołu do spraw Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej Zespół), powołanego Zarządzeniem nr 73 Prezesa Rady Ministrów z dnia 19 lipca 2007 r. z późniejszymi zmianami.

Spotkaniu przewodniczyła Pani Justyna Chrzanowska, Pełnomocnik Ministra Spraw Zagranicznych do spraw postępowań przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka (dalej Przewodnicząca lub Pełnomocnik).

Rozpoczynając posiedzenie, Przewodnicząca Zespołu przekazała informację nt. wyroków, które uprawomocniły się w I kwartale 2015 r. W tym kontekście poinformowała, iż rozpoczęto już wykonywanie wyroków ws. *Al Nashiri i Abu Zubaydah*. Poinformowała też, iż Komitet Ministrów wezwał Polskę do wystąpienia o gwarancje dyplomatyczne dla skarżących, szersze niż wynika to z wyroku Trybunału, zwłaszcza jeśli chodzi o skarżącego Abu Zubaydah. Dodała, iż podejmowane są działania w celu realizacji płatności wynikających z wyroków, przypominając o tym, iż zobowiązania wynikające z wyroków Trybunału są bezwarunkowe i mimo spodziewanych trudności, należy je wypełnić.

Przewodnicząca poinformowała również o wyroku Trybunału ws. *K.C. p. Polsce* analogicznej do sprawy *Kędzior*.

Wyraziła nadzieję, że podczas posiedzenia Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego (dalej MKiDN) poinformuje o planowanych i podjętych działaniach w celu wykonania wyroku ws. *Potomski i Potomska p. Polsce*.

Przekazała też informację od pracownika Kancelarii Trybunału, Pani Renaty Degener, która uczestniczyła w zorganizowanym 16 marca br. Przez Krajową Radę Sądowniczą (dalej KRS) spotkaniu, o ok. 700 sprawach dotyczących przewlekłości postępowania oczekujących w Trybunale na rozpatrzenie. Są to głównie sprawy dotyczące przewlekłości postępowań karnych.

I. Informacje właściwych resortów i innych podmiotów na temat postępów w realizacji poszczególnych wyroków Trybunału

- Informacja nt. nowego planu działania ws. wykonania wyroków z grupy *Kudła o Podbielski p. Polsce* – referuje **Ministerstwo Sprawiedliwości**

W imieniu Ministerstwa Sprawiedliwości (dalej MS) głos zabrał sędzia Maciej Kiełbik, który przypomniał, iż plan działań ws. wykonania grup wyroków dotyczących przewlekłości postępowań był przedstawiany Komitetowi Ministrów Rady Europy (dalej KM) już kilkakrotnie, gdyż co jakiś czas jest uzupełniany i aktualizowany. Przy tej okazji przytoczył informacje o najważniejszych krokach podjętych w celu wykonania tych wyroków, tj. o wprowadzeniu w 2004 r. ustawy o skardze na naruszenie prawa strony do rozpatrzenia sprawy w rozsądnym terminie, o jej nowelizacji w 2009 r. etc. Dodał, że od początku MS w porozumieniu z Ministerstwem Spraw Zagranicznych (dalej MSZ) pilotuje wykonanie tej grupy orzeczeń na wielu polach. Ostatnie bardzo obszerne plany działań zostały przekazane do KM w 2011 r. i w 2013 r. Działania na rzecz wykonania wyroków z tych grup są prowadzone ustawicznie.

Aktualnie można wyodrębnić dwa podstawowe problemy, które należy rozwiązać, by wykonać te wyroki, tj. istnienie samej przewlekłości postępowań oraz niezgodne ze standardami Konwencji stosowanie wspomnianej ustawy o skardze. W celu rozwiązania tych problemów MS prowadzi działania: strukturalne, legislacyjne, szkoleniowe, nadzorcze, statystyczne i analityczne. Dane za 2014 r. świadczą o tym, że wydatki na poprawę infrastruktury sądownictwa rosną. Następuje sukcesywne zwiększenie powierzchni sądów i ich informatyzacja. Poziom zatrudnienia pozostaje stabilny (aktualnie pracuje ok. 9900 sędziów). Wzrosła natomiast liczba asystentów sędziów o 10%. Jeśli chodzi o działania nadzorcze MS, to polegają one głównie na wytyczaniu ogólnych kierunków wewnętrznego nadzoru dla Prezesów sądów z naciskiem na likwidację zaległości. Nadzorem MS objęte są sprawy, w których stosuje się tymczasowe aresztowanie powyżej roku, bądź, w których została złożona skarga do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej Trybunał lub ETPCz). Ponadto znowelizowano przepisy regulujące mianowanie sędziego, wprowadzając znacznie szybszą niż dotychczas procedurę internetową. Jeśli chodzi o działania legislacyjne, to zgodnie ze wskazaniami Trybunału dokonano kompleksowej nowelizacji procedury karnej. W związku z tym MS oczekuje, że dzięki tej nowelizacji czas trwania przeciętnego procesu karnego zostanie skrócony o 1/3. W 2014 r. MS pracowało nad aktami wykonawczymi do ustaw nowelizujących kodeksy karne, takimi jak: regulamin działania jednostek prokuratury, regulamin sądów powszechnych (w tym wypadku znaczenie dla szybkości postępowania mają: przydział spraw do referentów, poziom partycypacji sędziów funkcyjnych w orzekaniu, terminowanie spraw etc.). Ponadto MS pracowało nad projektem założeń do ustawy o biegłych sądowych. Jeżeli chodzi o działania legislacyjne w pionie cywilnym, to warto wspomnieć m.in. o uchwaleniu przez Sejm w styczniu 2015 r. regulacji dotyczących funkcjonowania elektronicznego biura podawczego, poszerzenia kognicji referendarzy i komorników sądowych, obowiązku inicjowania postępowania wieczystoksięgowego elektronicznie przez notariuszy.

MS kontynuuje również działania upowszechniające i szkoleniowe. W tym zakresie warto wspomnieć, iż od 2014 r. prowadzone są warsztaty w sądach okręgowych (omawiane są na nich polskie sprawy rozstrzygane przez Trybunał, takie jak: przewlekłość postępowań czy różne aspekty dostępu do sądu. Ponadto Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury (dalej KSSiP) kontynuuje szkolenia systemowe z zakresu praw człowieka – 11 edycji rocznie (w każdej edycji uczestniczy ok. 50–60 sędziów).

Jeśli chodzi o kwestię funkcjonowania krajowego środka na przewlekłość, to przedstawiciel MS wspominał o uchwale Sądu Najwyższego (dalej SN) z marca 2013 r., która miała na celu ujednoczenie interpretacji przez sądy przepisów tej ustawy. Dodał, iż aktualnie MS analizuje rezultaty tej uchwały, dokonując przeglądu orzeczeń sądowych wydanych po uchwale. Sędzia M. Kiełbik przypomniał, iż Trybunał stwierdza najczęściej naruszenie Konwencji z powodu błędnego obliczania przez sądy czasu trwania postępowań podlegających ocenie (tzw. fragmentacja), zbytniego formalizmu, zbyt niskich kwot zasądzanych świadczeń. Trwająca analiza danych statystycznych ma doprowadzić do refleksji nad tym, jakie jeszcze ewentualne środki należy podjąć.

Kończąc swoją wypowiedź, przedstawiciel MS przedstawił też pewne dane statystyczne: od 2010 r. liczba spraw wpływających do sądów systematycznie rośnie – w konsekwencji rośnie zaległość w załatwianiu spraw, jednakże należy stwierdzić, że w 2014 r. załatwiono więcej spraw, niż wpłynęło. Przy czym trzeba zauważyć, że nie zmienia się stan kadrowy, zatem należy przyjąć, że podjęte środki dają rezultaty. Zwrócił uwagę również, iż zmienił się sposób rozpatrywania skarg na przewlekłość. W 2014 r. wpłynęło ponad 16 000 skarg, z czego uwzględnionych zostało ok. 11%. Wzrosła też łączna kwota zasądzeń, natomiast niezmienna pozostaje średnia kwota na poziomie 2800 zł. Zapowiedział, iż wnioski z kwerendy zostaną przedstawione MSZ w związku z posiedzeniem KM, na którym będzie rozpatrywany zaktualizowany plan działań ws. grup wyroków dotyczących przewlekłości postępowań cywilnych i karnych.

Przewodnicząca podziękowała za przedstawione informacje. Dodała jednak, iż wyrok pilotażowy zostanie najprawdopodobniej wydany przez Trybunał, co może świadczyć o tym, iż uchwała SN jednak nie wpłynęła na praktykę sądów. Jednocześnie zwróciła się do MS o jak najszybsze przekazanie przedstawionych informacji na piśmie. Zapowiedziała również, iż MSZ poinformuje MS o rozstrzygnięciu Trybunału ws. przewlekłości.

- **Informacja nt. nowego planu działania ws. *Potomska i Potomski p. Polsce*** – referuje **Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego**

W imieniu MKiDN głos zabrał Pan Jacek Dąbrowski, Dyrektor Departamentu Ochrony Zabytków. Przedstawił on informacje na temat wykonania środków indywidualnych, tj. wypłacenia przez MSZ kwoty zasądzonej skarżącym przez Trybunał w wyroku z 2014 r. Poinformował też, że MKiDN zwróciło się do pełnomocnika skarżących z pytaniem, czy podtrzymują swoją deklarację przekazania działki na rzecz Skarbu Państwa. W tym kontekście MKiDN zostało poinformowane, iż skarżący chcieliby zmienić status działki, jednak wysunęli roszczenie o zapłatę 50 000 zł. MKiDN wystąpiło do władz lokalnych: powiatu sławińskiego, miasta Darłowa z zapytaniem, czy posiadają odpowiednie środki na zaspokojenie tego roszczenia. Poinformował też, że Wojewoda deklaruje swoją pomoc w tym zakresie. Dodał, iż MKiDN ma nadzieję na załatwienie tej sprawy w tym półroczu.

Jeśli chodzi o środki generalne, to powinny one polegać na przyjęciu rozwiązania, które gwarantowałyby właścicielom działki wpisanej do rejestru zabytków prawo do wystąpienia o wywłaszczenie. Rozwiązanie tej kwestii zostało przekazane przez MKiDN przedstawicielom Rady Europy podczas spotkania w grudniu 2014 r. Chodzi o zmianę przepisów ustawy o ochronie zabytków w kierunku umożliwiającym wnioskowanie o dokonanie wywłaszczenia właścicielom działek wpisanych do rejestru zabytków. Chodzi o zabytki, które są nierozdzielnie związane z ziemią i ich charakter uniemożliwia korzystanie z tej ziemi. Rozwiązanie to przewidywałoby prawo właścicieli do wnioskowania o:

- zmianę nieruchomości,
- wywłaszczenie,
- jednorazowe odszkodowanie z pozostawieniem własności w rękach właściciela.

Prawo to przysługiwałoby właścicielom, którzy:

- nie wnioskowali o wpis do rejestru,
- nie należą do sektora finansów publicznych,
- wpis do rejestru całkowicie uniemożliwia im korzystanie z ich własności,
- ograniczenie jest nieusuwalne.

Jeśli chodzi o kalendarz wprowadzania powyższych zmian, to zgodnie z wypowiedzią przedstawiciela MKiDN działanie to zostanie wszczęte niezwłocznie po wyborach parlamentarnych. Stosowna informacja pisemna o tych planach zostanie złożona do MSZ niezwłocznie.

Przewodnicząca wyraziła nadzieję, że prowadzone są już prace nad projektem założeń do tej nowelizacji. Przypomniała, że wyrok merytoryczny został wydany w 2011 r., a zatem stosowne działania należało podjąć już dawno. Zwróciła się też do przedstawiciela MKiDN o jak najszybsze załatwienie kwestii środków indywidualnych w celu uniknięcia złożenia do Trybunału ponownej skargi przez Państwa Potomskich. Dodała, iż MSZ oczekuje na przedstawiony materiał w formie pisemnej.

- **Informacja nt. nowego planu działania ws. *grupy wyroków Dzwonkowski p. Polsce*** – referuje **Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, Prokuratura Generalna**

Przedstawicielka Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (dalej MSW), Pani Danuta Głowacka-Mazur, Dyrektor Departamentu Kontroli, Skarg i Wniosków poinformowała, że Minister Spraw Wewnętrznych w marcu br. zaakceptował Strategię działań nakierowanych na przeciwdziałanie naruszeniom praw człowieka przez funkcjonariuszy Policji. Jest to obszerny dokument, który dotyczy 10 obszarów zagadnień. Jego realizacja została przewidziana na lata 2015–2017. Zawarte w ww. dokumencie obszary to:

- postępowanie dyscyplinarne i karne przeciwko funkcjonariuszom Policji oraz rozpatrywanie skarg policjantów,
- wprowadzenie nowych rozwiązań o charakterze dowodowym,
- budowanie środowiska sprzyjającego profesjonalnemu wykonywaniu zadań,
- zmiany postaw i sposobu myślenia, działania edukacyjne,
- kadry policyjne,
- wsparcie psychologiczne,

- mechanizmy związane z oceną pracy funkcjonariuszy,
- pogłębione kompleksowe badania na temat problemu agresji w Policji,
- współpraca z innymi podmiotami,
- oddziaływanie na społeczeństwo, wsparcie pokrzywdzonych.

Działania, jakie są planowane w związku z realizacją tej strategii, to m.in. analizy obowiązków przepisów, w tym ustawy o Policji, czy rozważenie poszerzenia zakresu możliwości rejestrowania interwencji policyjnych. Poza działaniami legislacyjnymi Strategia przewiduje: szkolenia, warsztaty nt. praw człowieka, wzmocnienie działań organizacyjnych (m.in. uetatowanie pełnomocników ds. ochrony praw człowieka), poprawę warunków organizacji służby m.in. poprzez standaryzację komisariatów, lepszą organizację testów sprawności fizycznej, treningów strzeleckich, szkolenia z użycia przymusu bezpośredniego etc. Strategia przewiduje też działania nakierowane na kształtowanie postaw w Policji, zapewnienie wsparcia psychologicznego, zmiany w procedurach i technikach rekrutacyjnych (w tym możliwość udziału ekspertów zewnętrznych w procesie rekrutacji), urealnienie ocen zachowania (szczególnie uwzględnienie etyki, przestrzegania praw człowieka).

Ponadto przedstawicielka MSW dodała, że w 2015 r. zostanie zlecone badanie kompleksowe nt. zjawiska agresji w Policji.

Odnosząc się do przedstawionych informacji, przedstawicielka Biura Rzecznika Praw Obywatelskich (dalej BRPO), Pani Marta Kolendowska-Matejczuk zapytała, czy będzie nowelizowana ustawa o środkach przymusu bezpośredniego w zakresie możliwości składania zażaleń?

Przedstawicielka MSW potwierdziła, że prowadzone są prace analityczne w zakresie obowiązujących przepisów.

Następnie głos zabrała przedstawicielka Prokuratury Generalnej (dalej PG), Pani Prokurator Beata Ziorkiewicz z Departamentu Współpracy Międzynarodowej, która przypomniała, iż Trybunał w wyrokach należących do grupy *Dzwonkowski* stwierdził również naruszenie Konwencji z powodu braku przeprowadzenia przez państwo skutecznego śledztwa w sprawach dotyczących nadużywania siły przez funkcjonariuszy Policji. Poinformowała ona, iż PG dokonał analizy takich spraw i stwierdził, że doszło w nich do powtarzalnych nieprawidłowości. Dlatego też Prokurator Generalny w czerwcu 2014 r. wydał stosowne wytyczne dotyczące prowadzenia postępowania w tego typu sprawach. Wytyczne te odpowiadają na naruszenia, które stwierdził Trybunał w wyrokach z ww. grupy. Warto dodać, iż wytyczne wprowadziły wymóg monitorowania postępowań i przygotowania półrocznych sprawozdań. Wyniki analizy takich sprawozdań będą kierowane do prokuratur wraz z wynikającymi z nich zaleceniami merytorycznymi.

Przedstawicielka PG poinformowała również o innych działaniach, jak m.in.: działania upowszechniające wyroki i standardy Trybunału, kierowanie pism w tym zakresie do Prokuratur Apelacyjnych etc. Analogiczne działania upowszechniające prowadzone są w stosunku do decyzji Trybunału zatwierdzających ugody i deklaracje jednostronne. Dodała, iż na stronie internetowej PG znajduje się zakładka poświęcona standardom Trybunału, w tym wyniki analizy sprawy z grupy *Dzwonkowski* pod kątem zidentyfikowanych błędnych praktyk.

Obecna na posiedzeniu przedstawicielka Departamentu Postępowania Przygotowawczego PG, Pani Anna Wiśniewska poinformowała, iż PG oczekuje na otrzymanie z Prokuratur Apelacyjnych wyników monitoringu spraw dotyczących nadużywania siły przez funkcjonariuszy Policji, które spodziewane są 30 marca br. Na ich podstawie sporządzone zostanie sprawozdanie i sformułowane będą stosowne uwagi celem przekazania ich do Prokuratur Apelacyjnych. Nawiązując do konkretnych spraw z grupy *Dzwonkowski*, przypomniała, iż jedno postępowanie krajowe finalnie zakończyło się wyrokiem stwierdzającym naruszenie prawa (postępowanie ws. A. Mrozowskiego). Przekazał też dane nt. działań upowszechniających, w tym informację, że w każdej prokuraturze został wyznaczony prokurator, który współpracuje z Policją w tym zakresie.

Przewodnicząca podziękowała za przedstawione informacje.

- Informacja nt. realizacji wyroku ws. *Płonka p. Polsce* (włączając w to aktualną informację nt. ewentualnej zmiany *Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości ws. sposobu zapewnienia oskarżonemu możliwości korzystania z pomocy obrońcy i jego wyboru w postępowaniu przyspieszonym oraz organizacji dyżurów adwokackich* (Dz.U. 2010.98.631) oraz nt. ewentualnej nowelizacji regulacji trybu przekazywania wniosku o ustanowienie obrońcy przez Policję do sądu i jego rozpoznania) – referuje **Ministerstwo Sprawiedliwości**

Przewodnicząca przypomniała, iż dyskusja na powyższy temat na forum Zespołu rozpoczęła się we wrześniu 2014 r. Podczas wrześniowego posiedzenia, które odbyło się z udziałem przedstawicieli Naczelnej Rady Adwokackiej (dalej NRA), poruszono również kwestię wdrożenia dyrektywy Rady Unii Europejskiej (dalej UE) ws. prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym (PE-CONS 40/13), związanej w pewnym zakresie również z egzekucją ww. wyroku Trybunału.

W imieniu MS głos w tej sprawie zabrał Pan Tomasz Darkowski, Dyrektor Departamentu Prawa Karnego, który przyznał, iż dyrektywa Rady UE wykracza poza wyrok Trybunału. Poinformował, iż działania MS w zakresie zapewnienia szeroko pojętego prawa do obrony można podzielić na 2 etapy: zapewnienie rzeczywistej możliwości kontaktu z adwokatem oraz prawa wyboru adwokata przez osobę, która nigdy nie korzystała z pomocy adwokata. W tej kwestii należy przyznać, iż obecne przepisy raczej nie umożliwiają tego kontaktu w pierwszych chwilach od zatrzymania. MS widzi zatem konieczność dokonania zmian w zakresie sposobu procedowania z wnioskiem o ustanowienie adwokata. Dlatego też w ramach dużej nowelizacji Kodeksu karnego (dalej k.k.) i Kodeksu postępowania karnego (dalej k.p.k.) wprowadzono do art. 245 k.p.k. par. 2, który mówi o stosowaniu przy zatrzymaniu art. 517j par. 1 k.p.k., który dotyczy korzystania z listy adwokatów i radców prawnych. Art. 81a również został zmieniony, w ramach par. 1 – w zakresie regulującym zawiadomienie o wyznaczeniu obrońcy, art. 137 przewiduje możliwość kontaktu telefonicznego.

Przedstawiciel MS poinformował też o przygotowaniu (po przeprowadzeniu konsultacji społecznych i międzyresortowych) projektu rozporządzenia o sposobie zapewnienia obrońcy oraz trybie przekazywania informacji do sądu w postępowaniu przyspieszonym. W tym kontekście przygotowywana jest również lista adwokatów i radców prawnych wraz z informacją nt. telefonów kontaktowych. Będzie ona udostępniana także osobom zatrzymanym, co da im faktyczny dostęp do informacji o obrońcach. Projekt rozporządzenia zawiera regulacje dotyczące kwestii przekazywania wniosku o ustanowienie obrońcy przez Policję i sąd. MS przewiduje umożliwienie zatrzymanym i podejrzanym kontaktu przez pocztę elektroniczną i telefon. Podstawową przeszkodą w zapewnieniu szybkiego kontaktu z obrońcą z urzędu będzie konieczność zbadania sytuacji materialnej zatrzymanej osoby pod kątem ochrony interesu wymiaru sprawiedliwości (tj., czy dana osoba jest w stanie bronić się sama w prostej sprawie).

W ramach wspomnianej dużej nowelizacji k.k. i k.p.k. przewidziano elektroniczny, szybki tryb zasięgania informacji w Ministerstwie Finansów o stanie majątkowym zatrzymanych osób. Planowane jest umożliwienie używania systemu teleinformatycznego każdemu sędziemu i policjantowi, po to, by wniosek o adwokata był opatrzony odpowiednią dokumentacją.

Jeśli chodzi o zmianę sposobu przyznawania obrońcy, to trwają prace nad uregulowaniem kwestii tymczasowej bezpłatnej pomocy prawnej. Pierwotny projekt dyrektywy zakładał powszechny dostęp do adwokata, jednakże obecnie w projekcie są wyłącznie związane z kosztami obrony. Dyrektywa ta nie miałaby zastosowania w razie, gdyby przewidziana była kara pozbawienia wolności. Jednak znowelizowany k.k. przewiduje optowanie w pierwszym rzędzie za karami wolnościowymi.

Aktualnie Komisja Kodyfikacji Prawa Karnego opracowała 2 projekty regulacji o dostępie do obrońcy, które zakładają udostępnienie porady prawnej adwokata na wstępnym etapie postępowań bez konieczności wykazywania stanu majątkowego. Jedna z wersji ma charakter maksymalistyczny, tzn. przewiduje rezygnację z kategorii osób podejrzanych i objęcie dostępem do obrońcy wszystkich osób, co do których organy ścigania prowadzą jakiegokolwiek działania. Jednakże MS jest sceptyczne wobec takiego rozwiązania. Wersja minimalistyczna zakłada poszerzenie istniejących gwarancji dla osób podejrzanych i MS optuje właśnie za tym rozwiązaniem. Jednakże ostateczna decyzja nie została jeszcze podjęta.

Przewodnicząca wyraziła zadowolenie z kontynuacji prac. Przypomniała, że wyrok ws. *Płonka* dotyczy umożliwienia osobie zatrzymanej kontaktu z adwokatem, niekoniecznie bezpłatnie. Zatem w kontekście wyroku prowadzone prace wydają się być wystarczające, ale należy się cieszyć, że projekty idą jeszcze dalej.

Przedstawicielka BRPO przypomniała, że Rzecznik Praw Obywatelskich (dalej RPO) wielokrotnie wskazywał na brak możliwości kontaktu osoby zatrzymanej z adwokatem, rozumiejąc jednocześnie pewne trudności techniczne. Zapowiedziała też, że RPO będzie się przyglądać postulatом MS.

Przewodnicząca wskazała, że w jej opinii informacje przekazane przez MS są optymistyczne. Tym bardziej w kontekście trwających w MS prac o zapewnieniu bezpłatnej pomocy prawnej.

Następnie zabrał głos Pan Łukasz Bojarski, reprezentujący KRS, który zapytał, czy w kontekście prac nad regulacjami o dostępie do pomocy prawnej, informacji i edukacji osób, którymi zajmuje się opieka społeczna, można rozważyć połączenie tej kwestii z kwestią zapewnienia pomocy prawnej osobom zatrzymanym w zakresie dyżurów prawników?

Przedstawiciel MS zauważył, że zakres tej pomocy różni się od siebie, poza tym prawnicy, z pomocy których mogłyby korzystać osoby zatrzymane, musieliby pełnić dyżury całodobowe.

- Informacja nt. postępu prac legislacyjnych zmierzających do wykonania wyroków ws. *Tysiąc*, *R.R.* i *Kędzior p. Polsce* – referuje **Ministerstwo Zdrowia, Biuro Rzecznika Praw Pacjenta**

Przedstawicielka Ministerstwa Zdrowia (dalej MZ), Pani Dagmara Korbaśńska, Dyrektor Departamentu Matki i Dziecka poinformowała, że w MZ trwają prace nad nowelizacją ustawy o prawach pacjenta w celu wykonania wyroków *Tysiąc* i *R.R.* W dniu 21 stycznia br. zostały przyjęte założenia, następnie Minister Zdrowia wystąpił z wnioskiem o wpisanie projektu zmiany ww. ustawy do planu pracy rządu na II kwartał br. Natomiast jeżeli chodzi o wykonanie wyroku ws. *Kędzior*, to projekt założeń nowelizacji ustawy o ochronie zdrowia psychicznego nie został jeszcze skierowany do Stałego Komitetu Rady Ministrów.

W kontekście powyższych informacji Przewodnicząca stwierdziła, że sprawa *Kędzior* nie ma już charakteru sprawy jednostkowej, a grupy spraw, aktualnie dwóch (wraz ze sprawą *K.C.*). Dlatego też Minister Spraw Zagranicznych podejmie starania w celu nadania tej nowelizacji charakteru priorytetowego. Ma to swoje uzasadnienie, tym bardziej że nie jest to sprawa kontrowersyjna społecznie. Ważne jest, by ustawa została uchwalona w czasie obecnej kadencji Sejmu.

II. *Pozostałe informacje i ogłoszenia*

Przewodnicząca przekazała informacje nt. mającej się odbyć w dniach 25–26 marca 2015 r. konferencji wysokiego szczebla w Brukseli, która jest kolejną konferencją (po konferencjach w Interlaken, Izmirze i Brighton) poświęconą tematyce reformy funkcjonowania systemu konwencyjnego. Podczas tej konferencji ma zostać przyjęta Deklaracja Brukselska, która w dniu posiedzenia Zespołu znajdowała się nadal w fazie negocjacji. Przewodnicząca dodała, że Polska od samego początku prac nad Deklaracją wykazuje się bardzo dużą aktywnością. Polskie stanowisko nakierowane jest na osiągnięcie jak największej efektywności systemu, dlatego w pewnych punktach zabiegamy nawet o nałożenie na państwa członkowskie konkretnych obowiązków, co ma na celu doprecyzowanie procedury zarówno rozstrzygania spraw, jak też wykonywania wyroków. Przewodnicząca zapowiedziała, iż ostateczny tekst Deklaracji zostanie przesłany uczestnikom posiedzeń Zespołu w terminie późniejszym. Dodała, że jeśli chodzi o konsultacje tekstu Deklaracji ze społeczeństwem obywatelskim, to jest to bardzo trudne w trakcie dynamicznych negocjacji. Jednakże pierwotny tekst był konsultowany w Belgii, która sprawuje Przewodnictwo w KM.

Przewodnicząca powiadomiła też, że Polskę podczas konferencji będą reprezentować przedstawiciele rządu, sądownictwa oraz parlamentu w osobie obecnej na posiedzeniu Pani Poseł Beaty Bublewicz,

które jest zarazem Przewodniczącą Podkomisji stałej do spraw wykonywania wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka przez Polskę.

Następnie Sekretarz Zespołu, Pani Katarzyna Bralczyk poinformowała, iż w dniu 23 stycznia 2015 r. Prezes Rady Ministrów podpisał nowelizację Zarządzenia o utworzeniu Zespołu, którego projekt był szeroko prezentowany w czasie posiedzenia Zespołu w grudniu 2013 r.

Przewodnicząca natomiast zapowiedziała, iż wkrótce kolejny Raport roczny z wykonywania wyroków Trybunału przez Polskę, tym razem za 2014 r. zostanie przekazany do przyjęcia przez Radę Ministrów, a następnie po jego akceptacji przesłany do właściwych komisji parlamentarnych i ww. podkomisji. Dodała, iż jeden z załączników do Raportu zawiera informacje nt. orzecznictwa Trybunału w sprawach przeciwko innym państwom.

Poinformowała również, iż 2014 r. był rekordowy, jeśli chodzi o wykonywanie wyroków, w tym eliminację konkretnych problemów, takich jak przewlekłość tymczasowego aresztowania. Nadal pozostało jednak kilka kwestii, które wymagają dalszej pracy, w tym np. wykonanie wyroków ze wspomnianej grupy *Dzwonkowski* czy orzeczenia ws. *Bączkowski i inni*, które wielokrotnie było omawiane na posiedzeniach plenarnych Zespołu i jego grupach roboczych.

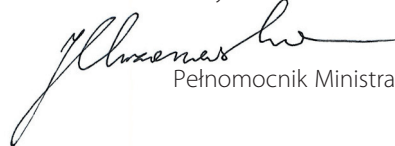
Następnie obecna na posiedzeniu przedstawicielka MS, Pani Iwona Leschield zaproponowała, by regulamin Trybunału został przetłumaczony na język polski i zamieszczony na stronach internetowych MS i MSZ. Dodała, że MS jest otwarte na współpracę w zakresie tłumaczenia.

Przewodnicząca potwierdziła, iż MSZ wspólnie z MS postara się, by zostało opracowane tłumaczenie najważniejszych dla skarżących kwestii objętych regulaminem Trybunału.

III. *Informacje końcowe*

O terminie oraz porządku obrad następnego posiedzenia członkowie Zespołu zostaną powiadomieni w drodze elektronicznej przez Sekretarza Zespołu. W przypadku pytań proszę kontaktować się z Sekretarzem Zespołu (katarzyna.bralczyk@msz.gov.pl).

Justyna Chrzanowska

Pełnomocnik Ministra

Załącznik:

Lista uczestników posiedzenia w dniu 20 marca 2015 r.

**Uczestnicy posiedzenia Zespołu ds. Europejskiego Trybunału Praw Człowieka
w dniu 20 marca 2015 r., Pałac Foksal, godz. 09.00–13.00**

Przewodnicząca Zespołu ds. ETPC	Justyna Chrzanowska
Sekretarz Zespołu	Katarzyna Bralczyk
MSZ DPOPC	Agnieszka Kozińska
MSZ DPOPC	Magdalena Borowska
MSZ DPOPC	Karolina Czarnecka
MSZ DPT	Michał Węckowicz
KSAP	Aleksandra Orr
Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji	Monika Piłat, Dep. Administracji Publicznej
Ministerstwo Edukacji Narodowej	-----
Ministerstwo Finansów	-----
Ministerstwo Gospodarki	Tomasz Ficek, Dep. Prawny
Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju	Marcin Grabek, Z-ca Dyr. Dep. Prawnego
Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	Jacek Dąbrowski, Dep. Ochrony Zabytków
Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego	-----
Ministerstwo Obrony Narodowej	-----
Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej	Joanna Maciejewska
Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi	-----
Ministerstwo Skarbu Państwa	Karol Wartacz, radca prawny
Ministerstwo Sportu i Turystyki	-----
Ministerstwo Sprawiedliwości	Beata Wilkołek, DWMiPCz Maciej Kiełbik, DWMiPCz Iwona Leschied, DWMiPCz Tomasz Darkowski, Dyr. DPK Monika Kruczek, DKP
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych	Danuta Głowacka-Mazur, Dyr. Dep.Kontroli, Skarg i Wniosków Virginia Prejs
Ministerstwo Środowiska	Michał Kobyliński, Dep. Prawny
Ministerstwo Zdrowia	Dagmara Korbasińska, Dyr. Dep. Matki i Dziecka Anna Błaszczak
KPRM	Michał Graczyk
Biuro Pełnomocnika ds. Równego Traktowania	Michał Czerepiński
Rzecznik Praw Pacjenta	Mariusz Mamczarek

Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich	Anna Błaszczak, Z-ca Dyr., Zespół ds. Równego Traktowania o Ochrony Praw Osób z Niepełnosprawnościami Marta Kolendowska-Matejczuk, Z-ca Dyr. Karolina Szwarz, Zespół Prawa Karnego
Krajowa Rada Sądownictwa	Katarzyna Gonera Łukasz Bojarski
Trybunał Konstytucyjny	Anna Pudło, Zespół Orzecznictwa i Studiów
Naczelny Sąd Administracyjny	Jerzy Siegień, Z-ca Dyr. Biura Orzecznictwa
Biuro Prokuratora Generalnego	Beata Ziorkiewicz, Dep. Współpracy Międzynarodowej Anna Wiśniewska, Dep. Postępowania Przygotowawczego
Prokuratura Generalna Skarbu Państwa	-----
Centralny Zarząd Służby Więziennej	-----
Kancelaria Senatu	Joanna Granowska
Kancelaria Sejmu	Hanna Kucharska-Leszczyńska Ziemowit Cieślík
Komenda Główna Policji	-----
Podkomisja ds. wykonywania wyroków ETPCz przez Polskę	Beata Bublewicz, Przewodnicząca

elektronicznie do członków Zespołu

SPRAWOZDANIE

z posiedzenia Zespołu do spraw Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, które odbyło się w dniu 23 czerwca 2015 r.

W dniu 23 czerwca 2015 r. odbyło się posiedzenie Zespołu ds. Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej Zespół), powołanego Zarządzeniem nr 73 Prezesa Rady Ministrów z dnia 19 lipca 2007 r. z późniejszymi zmianami.

Spotkaniu przewodniczyła Pani Justyna Chrzanowska, Pełnomocnik Ministra Spraw Zagranicznych ds. postępowań przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka (dalej Przewodnicząca lub Pełnomocnik).

Rozpoczynając posiedzenie, Przewodnicząca Zespołu przekazała informację liczbową na temat aktualnego stanu wykonywania wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej Trybunał lub ETPCz) przez Polskę. Zgodnie z tymi danymi aktualnie w nadzorze Komitetu Ministrów Rady Europy (dalej KM) znajduje się 546 orzeczeń, w tym 76 decyzji zatwierdzających ugody. Zatem na etapie wykonania pozostaje 470 wyroków merytorycznych Trybunału, z czego aż 389 dotyczy przewlekłości postępowań, w tym 243 wyroki dotyczą przewlekłości postępowań cywilnych, 65 – karnych, a 81 – administracyjnych i sądowno-administracyjnych. Kolejna spora grupa spraw, obejmująca 13 orzeczeń, dotyczy różnych aspektów pozbawienia wolności. Grupa ta obejmuje także takie wyroki, jak *Kędzior p. Polsce* i *K.C. p. Polsce*. Pozostałe grupy dotyczą braku adekwatnej opieki medycznej w jednostkach penitencjarnych – 8 wyroków, nieodpowiednich warunków bytowych w jednostkach penitencjarnych – 7 wyroków, nieproporcjonalnego użycia siły przez Policję i nieskutecznego śledztwa – 7 wyroków, różnych aspektów wolności słowa – 4 wyroki oraz funkcjonowania reżimu osadzonych „niebezpiecznych” – również 4 wyroki. Jednakże przy okazji tej ostatniej grupy spraw należy zaznaczyć, iż chociaż wyroki Trybunału są tylko 4, to spraw zakomunikowanych rządowi jest znacznie więcej, jednakże ze względu na swój powtarzalny charakter są kończone zawarciem ugody bądź przedstawieniem deklaracji jednostronnej rządu. Jednocześnie trwają prace nad usunięciem przyczyn tego naruszenia poprzez odpowiednią zmianę Kodeksu karnego wykonawczego.

I. Informacje właściwych resortów i innych podmiotów na temat postępów w realizacji poszczególnych wyroków Trybunału

- Informacja nt. postępu w realizacji wyroku ws. *Płonka p. Polsce* w aspekcie zmiany Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości ws. sposobu zapewnienia oskarżonemu możliwości korzystania z pomocy obrońcy i jego wyboru w postępowaniu przyspieszonym oraz organizacji dyżurów adwokackich (Dz.U. 2010.98.631) oraz nt. ewentualnej nowelizacji regulacji trybu przekazywania wniosku o ustanowienie obrońcy przez Policję do sądu i jego rozpoznawania) – referuje **Ministerstwo Sprawiedliwości**

W imieniu Ministerstwa Sprawiedliwości (dalej MS) głos zabrała przedstawicielka Departamentu Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka, Pani Sędzia Beata Wilkołek.

Poinformowała ona, iż konieczność opracowania aktu prawnego regulującego kwestię sposobu zapewnienia oskarżonemu korzystania z pomocy obrońcy w postępowaniu przyspieszonym wynika ze zmiany treści art. 517j § 1 Kodeksu postępowania karnego (dalej k.p.k.) dokonanej na mocy Ustawy z dnia 27 września 2013 r. zmieniającej Kodeks postępowania karnego, która wejdzie w życie z dniem 1 lipca 2015 r. Ustawa rozszerzyła możliwość występowania w charakterze obrońców w postępowaniu karnym także na radców prawnych uprawnionych do obrony według Ustawy o radcach prawnych.

Obecnie obowiązuje rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 maja 2010 r. ws. sposobu zapewnienia oskarżonemu możliwości korzystania z pomocy obrońcy i jego wyboru w postępowaniu przyspieszonym oraz organizacji dyżurów adwokackich. Rozporządzenie to uwzględnia jedynie adwokatów jako obrońców w postępowaniu przyspieszonym.

W MS powstał projekt rozporządzenia uwzględniający wskazane wyżej zmiany art. 517j § 1 k.p.k. Z informacji uzyskanych z Departamentu Legislacyjnego wynika, że prawdopodobnie w dniu posiedzenia Zespołu (23.06.2015 r.) rozporządzenie zostanie podpisane przez Ministra Sprawiedliwości.

Projekt przewiduje, iż w celu umożliwienia oskarżonemu korzystania z pomocy obrońcy w postępowaniu przyspieszonym adwokaci i radcy prawni będą pełnili dyżury przy sądach rejonowych w godzinach urzędowania tych sądów ustalonych dla zapewnienia niezwłocznego rozpoznania spraw w postępowaniu przyspieszonym. Liczba adwokatów i radców pełniących dyżur będzie ustalana przez prezesa sądu okręgowego w porozumieniu z prezesem właściwego sądu rejonowego po zasięgnięciu opinii okręgowej rady adwokackiej i rady okręgowej izby radców prawnych, których zasięg terytorialny obejmuje obszar właściwości danego sądu rejonowego, po uwzględnieniu okoliczności mogących mieć wpływ na liczbę spraw rozpoznawanych w postępowaniu przyspieszonym, godzin urzędowania danego sądu rejonowego ustalonych dla zapewnienia niezwłocznego rozpoznania spraw w postępowaniu przyspieszonym oraz konieczności zapewnienia oskarżonemu możliwości ustanowienia obrońcy z wyboru lub wyznaczenia obrońcy z urzędu. Listy adwokatów i radców prawnych pełniących dyżury będą ustalane przez prezesów sądów rejonowych na podstawie wykazów corocznie przedstawianych przez okręgowe rady adwokackie oraz rady okręgowych izb radców prawnych. Listy adwokatów i radców prawnych pełniących dyżury będą zawierać informacje, które umożliwią nawiązanie i utrzymywanie stałego kontaktu z adwokatem lub radcą prawnym pełniącym dyżur. Będą aktualizowane na bieżąco.

Celem sprawnego procedowania nad wnioskiem o wyznaczenie obrońcy z urzędu w postępowaniu przyspieszonym projekt przewiduje wprowadzenie przepisów regulujących szczegółowy sposób rozpoznawania takiego wniosku. Wniosek o wyznaczenie obrońcy na etapie postępowania przygotowawczego będzie podlegał przekazaniu do sądu właściwego do rozpoznania sprawy za pośrednictwem telefaksu bezpośrednio po jego złożeniu lub zaistnieniu okoliczności uzasadniających wyznaczenie obrońcy z urzędu. Wniosek o wyznaczenie obrońcy z urzędu prezes sądu, sąd lub referendarz sądowy rozpozna w pierwszej kolejności. Oskarżony, któremu wyznaczono obrońcę z urzędu, będzie informowany o danych tego obrońcy, które umożliwią mu nawiązanie i utrzymywanie z nim kontaktu. Również wyznaczony obrońca z urzędu będzie informowany o danych oskarżonego umożliwiającym kontakt z nim oraz o sygnaturze akt sprawy. Zgodnie z projektem okręgowa rada adwokacka oraz rada okręgowej izby radców prawnych winny przedstawić pierwsze wykazy do dnia 31 lipca 2015 r. Mają one obejmować okres dyżurów do dnia 31 grudnia 2015 r. Natomiast do dnia ustalenia przez prezesa sądu rejonowego listy adwokatów i radców prawnych pełniących dyżury będą miały zastosowanie dotychczasowe listy adwokatów.

Ponadto powołana nowela k.p.k. w dodanym art. 81a § 4 zobowiązała Ministra Sprawiedliwości do przygotowania rozporządzenia, które określać będzie sposób zapewnienia oskarżonemu korzystania z pomocy obrońcy z urzędu, w tym sposób ustalania listy obrońców udzielających pomocy prawnej z urzędu, sposób wyznaczania obrońcy udzielającego pomocy prawnej z urzędu oraz sposób kontaktu z obrońcą w sprawach pilnych, przy uwzględnieniu konieczności zapewnienia prawidłowego toku postępowania oraz prawidłowości realizacji prawa do obrony. Rozporządzenie takie zostało przez Ministra Sprawiedliwości wydane w dniu 27 maja 2015 r., jego

ogłoszenie nastąpiło w Dzienniku Ustaw z dnia 16 czerwca 2015 r. Wejście w życie nastąpi w dniu 1 lipca 2015 r.

Rozporządzenie to przewiduje, że listy obrońców z urzędu (obejmujące adwokatów i radców prawnych) będą ustalane przez prezesów sądów rejonowych, sądów okręgowych i sądów apelacyjnych na podstawie wykazów corocznie przedstawianych przez okręgowe rady adwokackie oraz rady okręgowych izb radców prawnych. Listy obrońców będą aktualizowane na bieżąco, a ustalenie nowych list obrońców będzie odbywało się raz do roku. Rozporządzenie wprowadza także przepisy regulujące szczegółowy tryb rozpoznawania wniosków o wyznaczenie obrońcy z urzędu, które mają na celu zapewnienie niezwłocznego jego załatwienia w sytuacjach wskazujących na konieczność natychmiastowego podjęcia obrony.

Dziękując za przedstawienie tematu, Przewodnicząca zwróciła się do reprezentantki MS o przesłanie powyższych informacji na piśmie celem zaktualizowania planu działań dotyczących wykonania wyroku Trybunału ws. *Płonka p. Polsce*.

- Informacja nt. postępu prac legislacyjnych zmierzających do wykonania wyroków z grupy *Horych i Piechowicz p. Polsce* – referuje **Ministerstwo Sprawiedliwości**

Przedstawicielka MS, Pani Sędzia B. Wilkołek poinformowała, iż w dniu 12 września 2014 r. do Sejmu wpłynął **projekt grupy posłów Platformy Obywatelskiej (druk sejmowy nr 2874) o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy**. Projektowane zmiany wynikające z wyroków Trybunału w sprawach z grupy *Horych i Piechowicz p. Polsce* eliminują dotychczasowy automatyzm przy kwalifikacji osadzonych do kategorii tzw. więźniów „niebezpiecznych” poprzez szczegółowe określenie przesłanek, które muszą być uwzględniane przed podjęciem decyzji w tym przedmiocie. Mają również na celu stworzenie prawnej możliwości stopniowego łagodzenia rygorów związanych z kwalifikacją do tej kategorii więźniów poprzez opracowanie kryteriów pozwalających na ocenę potrzeby dalszego stosowania ograniczeń przewidzianych w tych przepisach, w tym zwłaszcza kontroli osobistej.

Na posiedzeniu Sejmu w dniu 28 listopada 2014 r. miało miejsce pierwsze czytanie projektu, po czym projekt został skierowany do Komisji Nadzwyczajnej ds. zmian w kodyfikacjach. Projekt został także pozytywnie zaopiniowany przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego oraz przez Sąd Najwyższy. Dnia 6 lutego 2015 r. wpłynęło stanowisko Rządu do projektu, które jest pozytywne.

Przewodnicząca podziękowała za przedstawienie informacji i zaapelowała o intensyfikację prac nad ustawą, tak by udało się ją uchwalić przed końcem kadencji parlamentu. Przypomniała, iż aktualnie toczy się przed ETPCz kilkadziesiąt podobnych spraw, w których zawierane są ugody i przedstawiane deklaracje jednostronne.

- Informacja nt. postępu prac legislacyjnych zmierzających do wykonania wyroku ws. *Bączkowski i inni p. Polsce* – referuje **Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji**

Przedstawicielka Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji (dalej MAiC), Pani Monika Piłat poinformowała, iż na 24 czerwca br. zostało zaplanowane pierwsze czytanie projektu w Sejmie, a od 25 czerwca powinna zacząć prace nad projektem komisja parlamentarna.

Powiadomiła, jakie terminy na zgłoszenie planowanych zgromadzeń przewiduje projekt oraz dodała, iż zawiera on definicję zgromadzenia spontanicznego. Ponadto projekt przewiduje sądowy tryb kontroli decyzji wydawanych przez organy gminne. Projektowane przepisy są tak skonstruowane, by sądy okręgowe wydawały postanowienia przed planowanym terminem zgromadzenia. Jednakże w razie odwołania do sądu apelacyjnego, co może mieć miejsce np. w przypadku zgromadzeń krzyżujących się, może się zdarzyć, iż orzeczenie sądu apelacyjnego zostanie wydane po terminie zgromadzenia.

Przewodnicząca wyraziła nadzieję, iż nowa ustawa wykona zarówno wyrok ETPCz, jak Trybunału Konstytucyjnego oraz że uda się ją uchwalić jeszcze przed końcem kadencji parlamentu.

- Informacja nt. stanu przygotowań do nowelizacji Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami mającej na celu realizację wyroku ws. *Potomska i Potomski p. Polsce* – referuje **Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego**

Przewodnicząca poinformowała, iż przedstawiciel Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Pan Jacek Dąbrowski, Dyrektor Departamentu Ochrony Zabytków poinformował, iż będzie nieobecny na posiedzeniu Zespołu oraz przesłał materiał, który zostanie rozesłany do uczestników posiedzenia Zespołu i dołączony do niniejszego sprawozdania z posiedzenia Zespołu.

Przewodnicząca wyraziła nadzieję, iż nieobecność przedstawiciela resortu, którego sprawa znalazła się w agendzie posiedzenia Zespołu, to wyjątkowa sytuacja, a Zespół będzie nadal pracował w dotychczasowym trybie posiedzeń i spotkań grup roboczych, a nie w trybie pisemnym.

- Informacja na temat planów ewentualnej zmiany Ustawy o finansach publicznych w celu wykluczenia możliwości dochodzenia kosztów zastępstwa procesowego przyznanych na rzecz Skarbu Państwa, reprezentowanego np. przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa, w postępowaniu krajowym dotyczącym kwestii, w której ETPCz stwierdził naruszenie Konwencji przez Polskę w kontekście oczekiwanej odpowiedzi Ministerstwa Finansów na pismo Ministerstwa Spraw Zagranicznych z listopada 2014 r. – referuje **Ministerstwo Finansów**

Przedstawicielka Ministerstwa Finansów (dalej MF), Pani Katarzyna Szarkowska, Dyrektor Departamentu Polityki Wydatkowej poinformowała, iż w 2013 r. MF odpowiedziało na pismo MSZ w przedmiotowej sprawie, że nie ma potrzeby dokonywania zmiany przepisów. Odpowiedź ta oparta była na przeprowadzonej uprzednio analizie problemu. Wyraziła też chęć spotkania, w celu omówienia tej kwestii w mniejszym gronie zainteresowanych podmiotów, w tym Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa (dalej PGSK). Dodała też, iż Zespół ds. programowania prac rządu dotychczas nie dopuścił takiego projektu do programu.

Przewodnicząca przyznała, iż refleksja nad problemem rzeczywiście rozpoczęła się w 2013 r., ale bardziej konkretne pismo MSZ zostało wysłane do MF pod koniec 2014 r. i do tej pory nie otrzymano na nie odpowiedzi. Dodała, iż z doświadczenia w reprezentowaniu rządu w postępowaniu przed ETPCz wynika, że problemy dotyczące zajęcia zadośćuczynienia na poczet należności Skarbu Państwa pojawiły się już w kilkudziesięciu sprawach toczących się przed Trybunałem. W celu zaradzenia im MSZ musiał zabiegać o wypłacenie skarżącym dodatkowych kwot na pokrycie tych należności, gdyż zajęcie przez państwo zadośćuczynienia zasądzonego orzeczeniem Trybunału jest sprzeczne z zasadami prawidłowego wykonywania wyroków.

Przedstawicielka MF dodała, iż resort finansów ma wątpliwości, czy proste wpisanie, czy rozwiązanie zaproponowane przez MSZ będzie trwałym rozwiązaniem problemu.

Przewodnicząca wyjaśniła, że propozycja MSZ podlega oczywiście możliwości modyfikacji przez resort właściwy w danej sprawie. Dodała, iż w świetle zasady ciągłości pracy administracji publicznej koniec kadencji parlamentu nie powinien demotywować do podjęcia takich działań. Przyznała, iż spotkanie w mniejszym gronie jest konieczne. Dodała, że sprawą zainteresowana jest zarówno PGSK, jak i Rzecznik Praw Obywatelskich (dalej RPO).

Przedstawicielka PGSK, Pani Anna Mazgajska poinformowała, że ww. problem występuje dość często. Skarżący przegrywa w postępowaniu krajowym i zostaje obciążony kosztami zastępstwa procesowego, a komornik bardzo szybko ściąga należności. Następnie skarżący składa skargę do Trybunału, wygrywa ją i otrzymuje zadośćuczynienie. Jedyne środki finansowe, jakimi dysponuje, to są właśnie te pochodzące z zadośćuczynienia.

Przewodnicząca wyraziła nadzieję, iż tym razem problem zostanie omówiony na spotkaniu, którego efektem będzie wypracowanie mechanizmu rozwiązania problemu. Zaproponowała też ustalenie terminu spotkania bezpośrednio po posiedzeniu Zespołu.

Przedstawicielka MF dodała, iż warto zastanowić się, jakie jeszcze mogą się pojawić podmioty, na których korzyść zasądzane są koszty postępowania.

Przewodnicząca zwróciła się o wzięcie udziału w spotkaniu także przedstawiciele MS i przypomniała, iż to MS poprowadziło rozwiązanie części problemu.

- Informacja nt. postępu prac legislacyjnych zmierzających do wykonania wyroków z grupy **Kędzior p. Polsce** – referuje **Ministerstwo Zdrowia**

Przedstawicielka Ministerstwa Zdrowia (dalej MZ), Pani Joanna Głażewska z Departamentu Zdrowia Psychicznego poinformowała, iż projekt założeń projektu Ustawy o ochronie zdrowia psychicznego oraz Ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi będzie uzupełniony również o wyrok ws. **K.C. p. Polsce** i o dec. ws. **T.T. p. Polsce**.

Projekt ten przewiduje, że osoba umieszczona w Domu Pomocy Społecznej (dalej DPS) będzie mogła wyrazić zgodę na takie umieszczenie, a w razie braku zgody o umieszczeniu w DPS zdecyduje sąd. Ponadto ocena stanu zdrowia psychicznego osoby umieszczonej w DPS będzie mogła być regularnie weryfikowana nie częściej niż co 6 miesięcy na wniosek takiej osoby.

Reprezentantka MZ dodała, że skarżący Stanisław Kędzior zwracał się do MZ w swojej sprawie. Przypomniała również wyrok Trybunału Konstytucyjnego (dalej TK) z dnia 7 marca 2007, który uznał za niekonstytucyjny art. 59 Kodeksu cywilnego.

Następnie głos zabrała przedstawicielka Biura Rzecznika Praw Obywatelskich (dalej BRPO), Pani Anna Błaszczak, Zastępca Dyrektora Zespołu ds. Równego Traktowania i Ochrony Praw Osób z Niepełnosprawnościami. Zapytała, czy wspomniane przez reprezentantkę MZ badania psychiatryczne nie będą prowadzone z urzędu, tylko na wniosek?

Przedstawicielka MZ wyjaśniła, że badania będą przeprowadzane na wniosek: osoby umieszczonej w DPS, jej opiekuna prawnego oraz sądu.

Przedstawicielka BRPO dodała, że ta kwestia jest ważna dla BRPO także w kontekście wykonywania Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych. RPO składa bowiem swój tzw. alternatywny raport dotyczący również osób niepełnosprawnych intelektualnie w ramach procedury monitorowania wykonywania tej Konwencji. Przyznała, iż RPO obawia się, że projekt nowelizacji nie zostanie już przyjęty podczas tej kadencji parlamentu. Poinformowała też, iż RPO przygotowuje wniosek do TK dotyczący niekonstytucyjności niektórych przepisów ww. ustawy. Przypomniała także o innych aspektach sprawy, takich jak kwestia przenoszenia osób z jednego DPS do drugiego. Dodała, że w MS toczą się też prace dotyczące zniesienia instytucji ubezwłasnowolnienia, za czym opowiada się RPO. Poinformowała, że S. Kędzior zwrócił się też do RPO ws. kwestii wykorzystania przyznanego mu przez Trybunał zadośćuczynienia na remont domu jego opiekuna prawnego. BRPO bada uzasadnienie postanowienia sądu w tej sprawie.

Przedstawicielka MZ również przyznała, iż skarżący S. Kędzior napisał do resortu zdrowia, załączając korespondencję z Helsińską Fundacją Praw Człowieka.

Odnosząc się do kwestii przeprowadzania badań psychiatrycznych jedynie na wniosek, poinformowała, iż projekt był skierowany do konsultacji międzyresortowych i publicznych. Jest gotowy od pół roku, tymczasem Kancelaria Prezesa Rady Ministrów ciągle żąda dodatkowych informacji, co opóźnia prace. MZ jest gotowe do kontynuacji prac. Przypomniała również, iż przewidziany w art. 41 ust. 2 **o pomocy społecznej** mechanizm prawny przewiduje, iż z wnioskiem o badania może wystąpić także kierownik DPS.

Przewodnicząca zaproponowała zorganizowanie stolika roboczego z udziałem przedstawicieli MZ, MS, Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej i BRPO. Dodała, iż Pełnomocnikowi nie była znana informacja o wykorzystaniu zadośćuczynienia skarżącego na remont. Zwróciła uwagę, iż niepokojące jest to, że nowelizacja jest nadal na etapie założeń. Poprosiła o informację, czy prace zostaną zintensyfikowane.

I. Pozostałe informacje i ogłoszenia

Następnie Przewodnicząca przedstawiła uczestnikom posiedzenia Pana Sebastiana Kurka, który wkrótce obejmie drugie samodzielne stanowisko ds. koordynacji wykonywania wyroków ETPCz w Departamencie ds. Postępowań przed Międzynarodowymi Organami Ochrony Praw Człowieka MSZ.

Przypomniała także, iż w związku z nowelizacją Zarządzenia o utworzeniu Zespołu i zgłoszeniem przez resorty i instytucje swoich przedstawicieli do tego gremium ważne jest, by pamiętać, że mechanizm działania Zespołu jest taki, że to przedstawiciel danego resortu czy innego podmiotu ma obowiązek zapewnienia reprezentacji swojej instytucji na posiedzeniu Zespołu lub osobistego przedstawienia informacji przewidzianych przez agendę.

- Informacja na temat aktualnego stanu realizacji porozumienia ws. tłumaczeń orzeczeń ETPCz wydanych w sprawach przeciwko innym państwom

Przewodnicząca poinformowała, iż odbyła się narada robocza z udziałem przedstawicieli wszystkich podmiotów, które już współpracują w ramach ww. porozumienia oraz przedstawiciela Prokuratury Generalnej (dalej PG), która chce dołączyć do porozumienia. Podczas spotkania zaplanowano kolejne działania i zaproponowano listę orzeczeń do przekładu.

Konkluzje spotkania były następujące: podjęcie starań w celu zainteresowania tłumaczeniami mediów, zwłaszcza prasy prawniczej, rozważanie koncepcji rozszerzenia porozumienia na kolejne podmioty. Współpraca z PG zostanie nawiązana poprzez wymianę pism. MSZ wystosuje korespondencję do innych instytucji w celu zachęcenia ich do udziału w porozumieniu (Kancelarie Sejmu i Senatu, Rzecznik Praw Dziecka, Rzecznik Praw Pacjenta, RPO, Krajowa Izba Radców Prawnych, Naczelna Rada Adwokacka, Krajowa Rada Komornicza, Rządowe Centrum Legislacji, Krajowa Rada Sądownictwa – dalej KRS). Warto zwrócić się również do Wydziałów Prawa. Przewodnicząca przypomniała, iż podmioty uczestniczące w porozumieniu mają dowolność w wyborze orzeczeń.

Przedstawiciel KRS, Pan Łukasz Bojarski zapytał, czy planowane jest opracowanie dokumentu, który mógłby być bazą uchwały KRS.

Przewodnicząca potwierdziła, iż będzie to forma apelu o udział w porozumieniu.

Przypomniała też, że lista tłumaczeń będzie gotowa do końca czerwca.

- Informacja na temat przygotowań do IX Seminarium Warszawskiego

Przewodnicząca poinformowała, iż tegoroczne Seminarium Warszawskie zostanie zorganizowane we współpracy z Krajową Szkołą Sądownictwa i Prokuratury w Lublinie, co daje szansę na trafienie do miejscowych środowisk naukowych. Temat Seminarium to „Dysfunkcje polskiego prawa – jak poprawić prawo w Polsce”. Temat ten został zasugerowany przez sędziego ETPCz, Prof. Krzysztofa Wojtyczka, który został zaproszony na Seminarium. Wstępny program Seminarium już powstał. Wolę przyjazdu deklaruje też były Sędzia ETPCz, Lech Garlicki. Przewodnicząca dodała, iż przewidziany jest udział w Seminarium, jak co roku, m.in. przedstawicieli nauki, praktyki, Kancelarii Trybunału. Następnie zaprosiła uczestników Zespołu na 16 października do Lublina.

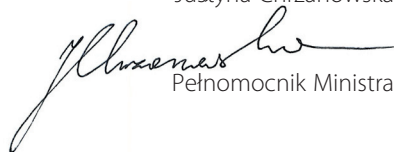
- Informacja na temat stanu tłumaczenia niektórych fragmentów Regulaminu ETPCz

Przewodnicząca poinformowała, iż przetłumaczono ok. 30 najważniejszych Reguł Regulaminu Trybunału i to tłumaczenie zostanie przesłane do MS i PG celem weryfikacji tłumaczenia przed końcem czerwca. Następnie planowane jest przekazanie gotowego tekstu do sądów i innych właściwych organów.

III. Informacje końcowe

O terminie oraz porządku obrad następnego posiedzenia członkowie Zespołu zostaną powiadomieni w drodze elektronicznej przez Sekretarza Zespołu. W przypadku pytań proszę kontaktować się z Sekretarzem Zespołu (katarzyna.bralczyk@msz.gov.pl).

Justyna Chrzanowska

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'J. Chrzanowska', written in a cursive style.

Pełnomocnik Ministra

Załączniki:

1. Pismo z Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego
2. Lista uczestników posiedzenia w dniu 23 czerwca 2015 r.

Jacek Dąbrowski
Dyrektor Departamentu Ochrony Zabytków

DOZ.0701.7.2015.JAD/6
DOZ/2775/15

Warszawa, dnia 23 czerwca 2015 r.

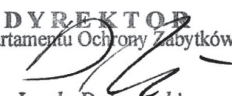
Pani
Justyna Chrzanowska
Pełnomocnik Ministra Spraw Zagranicznych
do spraw postępowań
przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka

Szanowna Pani Pełnomocnik

W związku z posiedzeniem w dniu dzisiejszym Zespołu ds. Europejskiego Trybunału Praw Człowieka uprzejmie informuję, że ze względu na pilne sprawy służbowe nie będę mógł w nim uczestniczyć.

Pozwalam sobie w związku z tym załączyć pisemną informację nt. działań podejmowanych przez MKiDN dla realizacji wyroku *Potomska i Potomski p. Polsce*.

z wyrazami szacunku

DYREKTOR
Departamentu Ochrony Zabytków

Jacek Dąbrowski

Jacek Dąbrowski
Dyrektor Departamentu Ochrony Zabytków

DOZ.0701.7.2015.JAD/7
DOZ/2776/15

Warszawa, dnia 23 czerwca 2015 r.

Pani
Justyna Chrzanowska
*Pełnomocnik Ministra Spraw Zagranicznych
do spraw postępowań
przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka*

Dear Ms. Justyna Chrzanowska

W związku z realizacją orzeczenia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie *Potomski i Potomska przeciwko Polsce*, uprzejmie proszę o przyjęcie informacji na temat działań podejmowanych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Środki indywidualne

Dla celów informacyjnych sporządzone zostało tłumaczenie orzeczenia ETPC z dnia 4 listopada 2014 r., które po weryfikacji prawnej zostanie umieszczone w zakładce strony internetowej MKiDN poświęconej Orzecznictwu Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w zakresie kompetencji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (<http://bip.mkidn.gov.pl/pages/europejska-konwencja-praw-czlowieka-i-podstawowych-wolnosc/orzecznictwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka-w-zakresie-kompetencji-ministra-kultury-i-dziedzictwa-narodowego.php>).

W związku z deklaracją pełnomocnika P. Potomskich – mec. Adama Wichra – o gotowości Skarżących co do przekazania działki na rzecz Skarbu Państwa, przy jednoczesnym oczekiwaniu odszkodowania w wysokości 50 tys. złotych, MKiDN wystąpiło do Starosty Sławieńskiego reprezentującego Skarb Państwa oraz Wójta Gminy Darłowo, o rozważenie możliwości odpłatnego przejęcia działki z d. cmentarzem, na rzecz bądź Skarbu Państwa, bądź Gminy Darłowo. Jednocześnie MKiDN zadeklarowało wsparcie w ewentualnym pozyskaniu środków w razie pozytywnej decyzji Starosty Sławieńskiego lub Wójta Gminy Darłowo.

Obecnie MKiDN oczekuje na stanowisko Starosty Sławieńskiego oraz Wójta Gminy Darłowo uzależniając od nich swoje dalsze działania w sprawie zmiany statusu własnościowego działki z d. cmentarzem żydowskim we wsi Rusko.

Środki generalne

Nawiązując do wcześniejszych informacji, MKiDN podtrzymuje swoje stanowisko co do braku możliwości wprowadzenia powszechnej formuły odszkodowawczej w przypadku wpisu do rejestru zabytku nieruchomego lub zabytku archeologicznego. Zresztą ETPC w wydanym wyroku stwierdza, że [...] *nie należy przyjmować [...] że po umieszczeniu nieruchomości w takim wykazie [rejestrze zabytków] właściciel ma niezmiennie prawo do pewnej formy rekompensaty* (akapit 67).

Bowiem w ogromnej większości przypadków objęcie zabytku ochroną poprzez wpis do rejestru zabytków, prawo do swobodnego korzystania z nieruchomości jest ograniczane jedynie częściowo i może być rekompensowane możliwością uzyskania dotacji na szereg działań przy zabytku, w tym m.in. na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych (na podstawie rozdziału 7, a w szczególności na podstawie art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – Dz. U. z 2014 r. poz. 1446).

Należy także mieć na uwadze, że wg stanu na 31 grudnia 2014 roku w rejestrze zabytków nieruchomych znajduje się 68 639 obiektów i obszarów zabytkowych, zaś w rejestrze zabytków archeologicznych 7 628 zabytków.

W związku z tym ewentualne wprowadzenie powszechnej formuły odszkodowawczej w żadnym wypadku nie stanowiłoby rozwiązania problemu podniesionego przez ETPC, jakim jest ograniczenie możliwości korzystania z własności w wyniku wpisu do rejestru zabytków. Jednorazowa (bo tylko taka byłaby możliwa) wypłata odszkodowania nie powodowałaby zmniejszenia ograniczeń w korzystaniu z nieruchomości wynikających z faktu wpisu do rejestru zabytków, a spowodowałaby likwidację obecnego systemu dotacyjnego wspierania właścicieli zabytków w prowadzeniu przez nich prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach.

Właściwym rozwiązaniem byłaby zgłaszana już uprzednio zmiana brzmienia art. 50 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wg obecnego stanu prawnego jedynie wojewódzki konserwator zabytków dysponuje prawem do wszczęcia postępowania wywłaszczeniowego i to jedynie w jednoznacznie określonych przypadkach, tj. nieusuwalnego zagrożenia zniszczenia lub uszkodzenia zabytku:

Art. 50. [...]

*3. W przypadku wystąpienia zagrożenia dla zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru, polegającego na możliwości jego zniszczenia lub uszkodzenia, **starosta, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może wydać decyzję o zabezpieczeniu tego zabytku w formie ustanowienia czasowego zajęcia do czasu usunięcia zagrożenia. Przepisy o gospodarce nieruchomościami stosuje się odpowiednio.***

*4. **Jeżeli nie jest możliwe usunięcie zagrożenia, o którym mowa w ust. 1 lub 3: [...]***

*2) **zabytek nieruchomy może być na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków wywłaszczony przez starostę na rzecz Skarbu Państwa lub gminy właściwej ze względu na miejsce położenia tego zabytku, w trybie i na zasadach przewidzianych w przepisach o gospodarce nieruchomościami.***

MKiDN analizując możliwe kierunki zmian brzmienia ww. artykułu, za najwłaściwsze rozwiązanie uważa przyznanie prawa dla właścicieli bądź użytkowników nieruchomości lub archeologicznych obiektów zabytkowych do złożenia wniosku do właściwego starosty

reprezentującego Skarb Państwa o ekwiwalentną zamianę lub wywłaszczenie nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub jednorazowe odszkodowanie w przypadku deklaracji właściciela o niezmienności stanu własnościowego.

Wniosek mógłby zostać złożony jedynie w sytuacji nieusuwalnego i całkowitego ograniczenia możliwości korzystania z własności. Planowane rozwiązanie podlegałoby ograniczeniom, tj. z wnioskiem o wywłaszczenie lub odszkodowanie nie mogłyby występować podmioty na wniosek których dokonano wpisu do rejestru zabytków oraz podmioty należących do sektora finansów publicznych. Zaś w przypadku podmiotów korzystających z dotacji ze środków publicznych na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy obiektach zabytkowych zachodziłaby konieczność zwrotu tych środków lub pomniejszania o nie wartości odszkodowania. Ponadto podmiot uzyskujący jednorazowe odszkodowanie miałby ograniczony dostęp do wsparcia finansowego udzielanego ze środków publicznych w ramach dotacji.

Składane wnioski byłyby rozpatrywane przez właściwego starostę reprezentującego Skarb Państwa i załatwiane wydaniem decyzji administracyjnej, podlegającej następnie procedurze oceny sądownoadministracyjnej.

MKiDN szacuje, że w rękach prywatnych znajduje się ok. 30–40% zabytków wpisanych do rejestru zabytków (ok. 20–27 tys. obiektów) – jest to zasadnicza grupa potencjalnych beneficjentów projektowanych zmian.

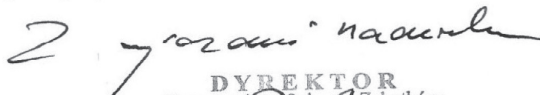

Uprzejmie informuję, że MKiDN prowadzi prace koncepcyjne nad treścią art. 50, która byłaby wypełnieniem środków generalnych, jednak jak wykazano wyżej, jest to kwestia bardzo złożona związana z potencjalnie bardzo wysokimi wydatkami ze środków budżetu państwa.

ei wszczęciem prac legislacyjnych z tym związanych planowane są na 2016 rok, ze względu na konieczność bardzo precyzyjnego oszacowania konsekwencji finansowych planowanych zmian, które musiałyby być uwzględnione w planowanych na kolejne lata budżetach państwa.

Ponadto obecnie MKiDN prowadzi – na różnym etapie – prace związane z trzema nowelizacjami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

- procedowane obecnie przedłożenie poselskie (druk nr 3112), związane m.in. z wprowadzeniem nowej formy ochrony zabytków ruchomych – Lista Skarbów Dziedzictwa;
- implementacja do polskiego porządku prawnego *Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/60/UE z dnia 15 maja 2014 r. w sprawie zwrotu dóbr kultury wyprowadzonych niezgodnie z prawem z terytorium państwa członkowskiego*;
- projekt rządowy dotyczący zmiany systemowej – organizacja i sposób usytuowania służb ochrony zabytków.

Biorąc także pod uwagę zbliżającą się do końca kadencję obu izb parlamentu, prace legislacyjne zostaną podjęte niezwłocznie w przywołanym wyżej terminie.

DYREKTOR
Departamentu Ochrony Zabytków

Jacek Dąbrowski

Załącznik:

Lista uczestników posiedzenia w dniu 23 czerwca 2015 r.

**Uczestnicy posiedzenia Zespołu ds. Europejskiego Trybunału Praw Człowieka
w dniu 23 czerwca 2015 r., Sala im. R. Lemkina, MSZ, godz. 09.00–11.30**

Przewodnicząca Zespołu ds. ETPCz	Justyna Chrzanowska
Sekretarz Zespołu	Katarzyna Bralczyk
MSZ DPOPC	Aleksandra Mężykowska
MSZ DPOPC	Magdalena Borowska
MSZ DPOPC	Joanna Pilaszek
MSZ DPOPC	Karolina Czarnecka
KSAP	Aleksandra Orr
Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji	Monika Piłat, Dep. Administracji Publicznej
Ministerstwo Edukacji Narodowej	Kamil Bobel, Dep. Prawny
Ministerstwo Finansów	Renata Seremak-Wojtasik, Dep. UE Katarzyna Szarkowska, Dyr. Dep. Polityki Wydatkowej Jakub Jędrzejewski, Dep. PW
Ministerstwo Gospodarki	Bożena Łukasik, Z-ca Dyr., Dep. Prawny
Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju	Marcin Grabek, Z-ca Dyr., Dep. Prawny
Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	-----
Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego	Roman Sławeta, Dep. Nauki, radca ministra
Ministerstwo Obrony Narodowej	Aneta Bogatek, Dep. Prawny
Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej	-----
Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi	-----
Ministerstwo Skarbu Państwa	Małgorzata Szadkowska, specjalista, Dep. Reprywatyzacji i Rekompensat
Ministerstwo Sportu i Turystyki	Paweł Matej, Dep. Prawny
Ministerstwo Sprawiedliwości	Beata Wilkołek, DWMiPCz
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych	Danuta Głowacka-Mazur, Dyr. Dep. Kontroli, Skarg i Wniosków Jacek Mazurczak, starszy specjalista w Zespole ds. Ochrony Praw Człowieka DKSiW
Ministerstwo Środowiska	Michał Kobyliński, Dep. Prawny
Ministerstwo Zdrowia	Joanna Głazewska, Dep. Zdrowia Publicznego
KPRM	-----
Biuro Pełnomocnika ds. Równego Traktowania	Michał Czerepiński, główny specjalista
Rzecznik Praw Pacjenta	Mariusz Mamczarek, starszy specjalista, Wydział Prawny

Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich	Anna Błaszczak, Zespół ds. Równego Traktowania i Ochrony Praw Osób z Niepełnosprawnościami Karolina Miksta, Zespół ds. Prawa Międzynarodowego, Konstytucyjnego i Europejskiego
Krajowa Rada Sądownictwa	Łukasz Bojarski
Sąd Najwyższy	-----
Trybunał Konstytucyjny	-----
Naczelny Sąd Administracyjny	Nina Półtorak Agnieszka Wilk-Ilewicz
Biuro Prokuratora Generalnego	Beata Ziorkiewicz, Dep. Współpracy Międzynarodowej Agnieszka Goździk, Dep. Postępowania Przygotowawczego
Prokuratura Generalna Skarbu Państwa	Anna Mazgajska
Centralny Zarząd Służby Więziennej	-----
Kancelaria Senatu	Joanna Granowska
Kancelaria Sejmu	Mateusz Zreda, ekspert ds. legislacji, BAS
Komenda Główna Policji	-----
Podkomisja ds. wykonywania wyroków ETPCz przez Polskę Sejmu RP	-----
Komisja Praw Człowieka, Praworządności i Petycji Senatu RP	-----

Warszawa, dnia 8 października 2015 r.

elektronicznie do członków Zespołu

SPRAWOZDANIE

z posiedzenia Zespołu do spraw Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, które odbyło się w dniu 14 września 2015 r.

W dniu 14 września 2015 r. odbyło się posiedzenie Zespołu ds. Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej Zespół), powołanego Zarządzeniem nr 73 Prezesa Rady Ministrów z dnia 19 lipca 2007 r. z późniejszymi zmianami.

Spotkaniu przewodniczyła Pani Justyna Chrzanowska, Pełnomocnik Ministra Spraw Zagranicznych ds. postępowań przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka (dalej Przewodnicząca lub Pełnomocnik).

Rozpoczynając posiedzenie, Przewodnicząca Zespołu powitała Płk. Krzysztofa Olkowicza, nowego Zastępcę Rzecznika Praw Obywatelskich, podkreślając z uwagi na dotychczasową działalność jego znajomość problematyki penitencjarnej. Przewodnicząca przekazała informację na temat IX Seminarium Warszawskiego, które odbędzie się w dniu 16 października 2015 r. w siedzibie Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury w Lublinie oraz o sposobie zgłaszania się na to seminarium. Poinformowała uczestników o wyroku pilotażowym Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej Trybunał lub ETPCz) z dnia 7 lipca 2015 r. *Rutkowski i inni p. Polsce*. Wraz z tym wyrokiem Trybunał zakomunikował Polsce 591 spraw dotyczących przewlekłości postępowań cywilnych i karnych. Przewodnicząca zaznaczyła, że wiele z tych skarg oczekuje na rozpoznanie od wielu lat, niektóre od 2008 r. W efekcie część skarg dotyczy sytuacji sprzed nowelizacji ustawy o skardze na przewlekłość w 2010 r. Zgodnie z wyrokiem rząd ma w ciągu 2 lat przedsięwziąć środki o charakterze generalnym, które zapobiegą naruszeniom w przyszłości, co w praktyce polegać będzie na nowelizacji obowiązującej ustawy o skardze na przewlekłość. Przewodnicząca poinformowała, iż zdaniem rządu suma zadośćuczynień w zakomunikowanych sprawach może wynieść ok. 21 mln zł. Planowane są rozmowy z Kancelarią ETPCz (Kanclerz IV sekcji przyjedzie do Polski 23 września 2015 r.) na temat sposobu rozwiązania problemu tych skarg w porządku krajowym. Rozmowy odbędą się w Ministerstwie Sprawiedliwości (dalej MS). Przewodnicząca zaapelowała do obecnych przedstawicieli Ministerstwa Finansów (dalej MF) o udział w planowanym spotkaniu, mając na uwadze konieczność zaplanowania w budżecie odpowiednich sum. Reprezentujący MF Pan Robert Krzyśków potwierdził udział MF w spotkaniu.

I. Informacje właściwych resortów i innych podmiotów na temat postępów w realizacji poszczególnych wyroków Trybunału

- Informacja nt. postępu prac legislacyjnych zmierzających do wykonania wyroków z grupy *Horych i Piechowicz p. Polsce* – referuje **Ministerstwo Sprawiedliwości, Centralny Zarząd Służby Więziennej**

Przewodnicząca zaznaczyła, że grupa tych spraw znajduje się w procedurze podwyższonego nadzoru w agendzie Komitetu Ministrów, ze względu na wyjątkowy charakter sankcji dotyczących osoby skarżące. Ponadto podkreśliła, że cały czas są komunikowane stronie polskiej nowe skargi z tej grupy.

W imieniu MS głos zabrała przedstawicielka Departamentu Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka, Pani Sędzia Urszula Szafrąńska. Poinformowała ona, iż prace legislacyjne nad *projektem*

ustawy – Kodeks karny wykonawczy (dalej k.k.w.) są bardzo zaawansowane. Przyjęty przez Sejm posełski projekt ustawy został w dniu 10 lipca 2015 r. przekazany do Prezydenta i Marszałka Senatu. Projekt przewiduje odejście od aktualnie obowiązującego automatyzmu w przyznawaniu statusu więźnia niebezpiecznego i stopniowe łagodzenie rygorów wynikających z zakwalifikowania osadzonych jako więźniów niebezpiecznych. W dniu 7 sierpnia 2015 r. Senat podjął uchwałę, w której zaproponował wprowadzenie 6 poprawek do ustawy, o charakterze porządkującym i redakcyjnym, a także dotyczące terminologii. Poprawki usuwają zbędne powtórzenia i czynią cały tekst ustawy bardziej przejrzystym i zrozumiałym, dlatego należy uznać je za celowe. W dniu 11 sierpnia 2015 r. projekt został przekazany do Komisji Nadzwyczajnej ds. Zmian w Kodyfikacjach. Pani sędzia przyznała, że istnieje duża szansa na wprowadzenie tych zmian jeszcze podczas trwania tej kadencji parlamentu.

Przedstawiciel Centralnego Zarządu Służby Więziennej (dalej CZSW), Pan Dyrektor Michał Zoń z Departamentu Prawnego Dyrekcji Generalnej Służby Więziennej potwierdził konieczność dokonania zmian legislacyjnych, równocześnie zaznaczył, że Służba Więzienna (dalej SW) realizuje szereg działań w oparciu o bieżące uregulowania prawne. W tym celu:

- przeprowadza szczegółowy nadzór nad więźniami „niebezpiecznymi”,
- status więźnia niebezpiecznego jest weryfikowany częściej niż ustawowe 6 miesięcy,
- wykorzystuje dostępne instrumenty informatyczne w celu sprawdzenia informacji o liczbie więźniów uznanych za niebezpiecznych, ile przebywają w tym reżimie, jakie były przesłanki zastosowania tego reżimu, kiedy ostatni raz byli poddani weryfikacji.

Na dzień 10 września 2015 r. taki więźniów było 160. Przedstawiciel CZSW podkreślił, że liczba więźniów uznanych za „niebezpiecznych” systematycznie maleje, odpowiednio w ostatnich latach na dzień 31 grudnia było to:

- 2010 r. – 320 więźniów uznanych za niebezpiecznych;
- 2011 r. – 315 więźniów uznanych za niebezpiecznych;
- 2012 r. – 201 więźniów uznanych za niebezpiecznych;
- 2013 r. – 189 więźniów uznanych za niebezpiecznych;
- 2014 r. – 162 więźniów uznanych za niebezpiecznych.

W wyrokach w sprawach *Horych i Piechowicz* ETPCz zwrócił uwagę nie tylko na konieczność zmiany prawa w Polsce, ale również na czas objęcia poszczególnych więźniów tym reżimem. Przeciętnie okres ten wynosi ok. 600 dni. Ta wysoka średnia jest podwyższona przez kilku więźniów, których czas przebywania w tym reżimie wynosi nawet 14–16 lat – to są bardzo niebezpieczni więźniowie, którzy muszą odbywać karę więzienia w tym systemie. Należy pamiętać, że w zdecydowanej większości przypadków zakwalifikowanie do grupy więźniów niebezpiecznych trwa krócej niż rok, czasem ten czas liczy się w dniach. Niewątpliwie nastąpiła poprawa sytuacji w tym zakresie. Jeśli ten praktyczny aspekt działań podejmowanych przez CZSW zostanie wzmocniony dobrą legislacją, to nie powinniśmy w przyszłości spotykać się z tego typu skargami.

Przewodnicząca poinformowała, że zostało zakomunikowanych ok. 30 nowych skarg z tej grupy spraw, dlatego podczas najbliższej wizyty Kanclerza IV sekcji można spodziewać się rozmowy także i o tych sprawach.

Płk Krzysztof Olkowicz, Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich podkreślił, że przesłanki wynikające z art. 88 k.k.w. są określone bardzo ogólnie, należy jednak ten przepis czytać wspólnie z art. 88a § 2 k.k.w. Zaznaczył, że zarówno wnioski o objęcie więźnia reżimem „niebezpiecznego”, jak i uzasadnienia są bardzo lapidarne i nie odzwierciedlają przesłanek określonych w ww. artykule, z reguły sprowadzają się do przepisania treści tego artykułu. Ponadto istotnym problemem jest okres przebywania w reżimie „niebezpieczny”, w niektórych krajach czas ten jest ustawowo ograniczony do 6 miesięcy. Także i w Polsce należy rozważyć możliwość ustawowego ograniczenia pobytu w reżimie „niebezpieczny”.

Przewodnicząca zaznaczyła, że jakość wniosków stanowi istotny problem i zaapelowała do MS o przekazanie SW i sędziom penitencjarnym standardów obowiązujących w tym zakresie i odejście od dotychczasowego automatyzmu. ETPCz nie przeprowadza rozprawy i bada tylko dokumenty, w związku z tym niezwykle istotne jest uzasadnienie wniosków, którymi legitymizujemy swoje

postępowanie w kraju. Wyraziła też nadzieję, że na grudniowym spotkaniu Zespołu będzie można mówić już o przyjęciu przedmiotowej ustawy.

- Informacja na temat planów ewentualnej zmiany Ustawy o finansach publicznych w celu wykluczenia możliwości dochodzenia kosztów zastępstwa procesowego przyznanach na rzecz Skarbu Państwa, reprezentowanego np. przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa, w postępowaniu krajowym dotyczącym kwestii, w której ETPCz stwierdził naruszenie Konwencji przez Polskę – referuje **Ministerstwo Finansów**

Przedstawicielka MF, Dyrektorka Katarzyna Szarkowska z Departamentu Polityki Wydatkowej poinformowała o przygotowaniu wniosku do Szefa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów o wpisanie projektu ustawy o zmianie Ustawy o finansach publicznych do wykazu prac legislacyjnych i wyrażenie zgody na pominięcie obowiązku przygotowania założeń projektu ustawy. W trakcie prac prowadzonych z Prokuratorią Generalną Skarbu Państwa wypracowano 2 warianty uregulowania procedury umorzenia kosztów zastępstwa procesowego Skarbu Państwa: tryb obligatoryjny i fakultatywny. Umorzenie następowaloby w sposób niezależny od dotychczasowych przesłanek zawartych w ustawie. W razie wpisania projektu do wykazu prac legislacyjnych pojawi się możliwość przeprowadzenia szerszych konsultacji w celu ustalenia, jakie rozwiązania są najbardziej optymalne.

Pani Mecenasa Anna Mazgajska z Departamentu Prawa Międzynarodowego i Europejskiego Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa potwierdziła prowadzenie wspólnych prac z MF. Jednocześnie wyraziła poparcie dla przyjęcia trybu zapewniającego uznaniowość umarzenia kosztów zastępstwa procesowego Skarbu Państwa.

Przedstawicielka Ministerstwa Spraw Zagranicznych (dalej MSZ), Pani Eliza Suchożebrska z Departamentu ds. Postępowań przed Międzynarodowymi Organami Ochrony Praw Człowieka podziękowała za podjęcie prac w celu uregulowania tej kwestii i za przedstawione dwa warianty uregulowania. Zachęciła MF do przeanalizowania, jakie rozwiązanie jest najbardziej optymalne z punktu widzenia celów tej inicjatywy ustawodawczej związanych z postępowaniami przed ETPCz i praktyką podwyższania kwot zadośćuczynień przez Trybunał nawet o nieściągnięte jeszcze koszty zastępstwa procesowego. W opinii MSZ opcja zakładająca obligatoryjny tryb umorzenia jest godna uwagi. Opcja fakultatywna stwarza bowiem pole do uznaniowego podejścia i rozbieżnej praktyki organów krajowych, którą może być trudno wytłumaczyć przed Trybunałem i Komitetem Ministrów Rady Europy. Zapis fakultatywny rodzi trudności z wypracowaniem jasnych zasad i kryteriów umorzenia. Jeśli nowa regulacja ma przekonać Trybunał do niezasadzania nieściągniętych kosztów, uda się to tylko pod warunkiem, iż Trybunał będzie miał pewność, że procedura jest oparta na jasnych kryteriach. Ponadto przyjęcie w ustawie o finansach publicznych odmiennego uregulowania niż zastosowane w odniesieniu do kosztów sądowych może też powodować trudności po stronie skarżących z ustaleniem, jaki tryb ma zastosowanie w odniesieniu do jakich kosztów. Warto też przeanalizować, czy w sprawie powinien mieć zastosowanie tryb z urzędu, czy też tryb wnioskowy.

Przedstawiciel MS, Pan Sędzia Maciej Kiełbik z Departamentu Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka przypomniał, że MS doprowadziło do nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego, a także Ustawy o kosztach sądowych. Nowy art. 121a wprowadzony do ustawy o kosztach sądowych przewiduje obligatoryjny tryb umorzenia kosztów sądowych i postępowanie wnioskowe. Nowelizacja wejdzie w życie z dniem 18 października 2015 r., co umożliwi zweryfikowanie, czy takie rozwiązanie prawidłowo funkcjonuje w praktyce. Jednocześnie pozytywnie ocenił podjęcie przez MF prac ws. nowelizacji ustawy o finansach publicznych. Podkreślił, że warto przeanalizować zastosowanie trybu obligatoryjnego umorzenia, by uniknąć problemów z wykazaniem przed Trybunałem, iż środek jest skuteczny w praktyce. Dla oceny istotne znaczenie będzie miała też praktyka stosowania ustawy o kosztach sądowych.

W odpowiedzi przedstawicielka MF podkreśliła, że analizowano różne warianty. Duże znaczenie będzie miało, w jaki sposób ukształtuje się praktyka w zakresie umarzenia kosztów sądowych po wejściu w życie niedawnej nowelizacji. Pomoże to w określeniu, w jaki sposób należy skonstruować

przepisy, by nowy środek był zrozumiały, pewny i nie rodził wątpliwości w praktyce. W sprawie tej będzie możliwość dalszych konsultacji po wpisaniu projektu do wykazu prac legislacyjnych.

Dyrektor Michał Zoń z CZSW zwrócił uwagę na kwestię przepisów przejściowych. W szczególności może się pojawić problem, jakie regulacje będą miały zastosowanie w odniesieniu do już wyegzekwowanych kosztów zastępstwa procesowego Skarbu Państwa. Do czasu wyroku Trybunału dochodzenie należności jest bowiem obowiązkiem Skarbu Państwa.

W odpowiedzi przedstawiciel MS podkreślił, że kwestia ta była analizowana w trakcie prac nad zmianą ustawy o kosztach sądowych. Na gruncie tej ustawy problem nie występuje, jako że z definicji należności to jedynie koszty jeszcze niewyegzekwowane. Jeśli koszty zostały już ściągnięte, skarżący powinien zgłosić je w postępowaniu przed Trybunałem. Ważne jest też to, że postępowanie będzie prowadzone jedynie na wnioski. Możliwa będzie sytuacja, w której egzekucja jest prowadzona dalej, gdyż skarżący nie złożył wniosku o umorzenie. Praktyka pokaże, czy tego typu podejście zastosowane w ustawie o kosztach sądowych jest prawidłowe.

Przewodnicząca Zespołu Pani Justyna Chrzanowska podkreśliła, że w praktyce problem dotyczy osadzonych, gdyż ta grupa skarżących praktycznie zawsze występuje o zwrot kosztów postępowań krajowych. Trybunał w praktyce automatycznie zasądza zwrot kosztów krajowych dla tej grupy skarżących się na warunki w więzieniach. Trzeba zapewnić, by środki nie były przelewane z jednej do drugiej jednostki organizacyjnej SP, generując dodatkowe koszty. Zachęciła do przeprowadzenia szybkich prac legislacyjnych w odniesieniu do tej kwestii.

- **Informacja nt. postępu w realizacji wyroku ws. *Kaprykowski p. Polsce* – referuje Ministerstwo Sprawiedliwości, Centralny Zarząd Służby Więziennej**

Przewodnicząca zapytała czy w kontekście realizacji wyroku ws. *Kaprykowski p. Polsce* MS ma wnioski w związku z raportem grupy ekspertów Rady Europy (dalej RE) w kwestii wykonania wyroków ETPCz dotyczących opieki medycznej w jednostkach penitencjarnych w Polsce.

Pan Sędzia Roman Kaczor z Departamentu Wykonywania Orzeczeń i Probacji MS poinformował, że ww. raport ma obecnie wartość historyczną. Kwestia warunków leczenia więźniów była szeroko analizowana w MS i od 2013 r. doszło do wielu pozytywnych zmian. Przepisy nowej kodyfikacji karnej, które weszły w życie w dniu 1 lipca 2015 r., kwestie leczenia skazanych szczegółowo regulują i zapewniają przestrzeganie praw osób skazanych w zakresie opieki medycznej. Zdaniem MS nowe przepisy wpłyną na zmniejszenie się populacji osadzonych w jednostkach penitencjarnych, tym samym poprawi się jakość opieki medycznej. Istotne jest, aby eksperci RE przyjrzeni się zmianom, jakie zostały wprowadzone i byli ich świadomi.

Przewodnicząca dodała, że przedmiotowy Raport sporządzony został w języku angielskim, ale nie będzie tłumaczony przez MSZ, natomiast może być przekazany wszystkim zainteresowanym.

Pan Dyrektor Michał Zoń z CZSW podał szereg danych statystycznych, informując, że obecnie w ramach Więziennej Służby Zdrowia funkcjonuje 12 szpitali z 2100 łózkami i pracuje 313 specjalistów. W 2014 r. hospitalizowano 2102 więźniów i wykonano 300 operacji – były to podstawowe zabiegi, zabiegi specjalistyczne są wykonywane w placówkach pozawięziennych. W 2014 r. przeprowadzono:

- 1 554 440 wizyt lekarskich w więzieniach (w tym w ambulatoriach);
- 29 227 konsultacji poza warunkami więziennymi;
- 271 421 badań analitycznych i zabiegów w szpitalach i ambulatoriach więziennych;
- 94 681 badań analitycznych i zabiegów poza więzieniami.

W 2014 r. zmarło 59 więźniów w szpitalach więziennych z przyczyn naturalnych. Wiele osób osadzonych to osoby starsze, które w ocenie penitencjarnej nie stanowią zagrożenia dla społeczeństwa. CZSW apeluje w ich przypadku o przerwy w odbywaniu kary, ale nie zawsze te wnioski uzyskują aprobatę sądów. Obecnie więźniów niepełnosprawnych (na wózkach inwalidzkich) jest 55 oraz dodatkowo 2 osoby niepełnosprawne przebywają w aresztach śledczych. Koszty służby zdrowia są bardzo duże, w I kwartale 2014 r. CZSW na lekarstwa wydał 5 mln zł, a na zakup świadczeń lekarskich ponad 6,5 mln zł – to bardzo duże sumy dla budżetu więziennictwa. CZSW szuka oszczędności i w tym celu proponuje

zmianę Ustawy o działalności leczniczej poprzez wyłączenie więziennych szpitali z obowiązku ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej i od ryzyka stosowania złego leczenia. Koszt tego ubezpieczenia wynosi ponad 6 mln zł rocznie, co znacznie przekracza kwotę zasądzeń z tytułu złego leczenia – za sprawy medyczne przegrane przez CZSW suma odszkodowań wyniosła w 2014 r. ok. 250 tys. zł – tych spraw przegranych jest niewiele. Wszystkie szpitale więzienne są jednostkami Skarbu Państwa, w związku z tym nie ma ryzyka niewypłacenia odszkodowania lub słusznego zadośćuczynienia. Jest szansa, że proponowana w tym względzie zmiana przepisów zostanie przyjęta jeszcze w czasie trwania obecnej kadencji parlamentu, ponieważ nie budzi wątpliwości wśród parlamentarzystów.

Ponadto CZSW proponuje, aby część procedur realizować w placówkach poza więzieniami, już teraz CZSW przewozi część pacjentów do placówek poza więzieniami. Nie zawsze są oni jednak przyjmowani, dlatego CZSW próbuje zawierać porozumienia z poszczególnymi szpitalami w celu zagwarantowania więźniom należytej opieki, np. ze Szpitalem Ministerstwa Spraw Wewnętrznych na ul. Wołoskiej w Warszawie, gdzie mogłyby być prowadzone obserwacje psychiatryczne. Zainteresowanie placówek medycznych jest dość spore – za te świadczenia płaci się z budżetu MS.

Pan Sędzia Kaczor oświadczył, że inicjatywa porozumień funkcjonuje w całej Europie i MS popiera tego typu rozwiązania.

Płk Krzysztof Olkowicz powiedział, że dyskusje na temat tego, czy służba zdrowia powinna być realizowana w ramach SW, czy też poza nią były prowadzone już wcześniej. Służba zdrowia w ramach SW funkcjonuje w bardzo trudnych warunkach kadrowych i infrastrukturalnych. Obecnie powstaje nowy szpital w Czarnym, który ma poprawić te warunki. Trudno jest zachęcić lekarzy do pracy w szpitalach więziennych. Dodatkowo nowe problemy mogą powstać w związku ze znowelizowanymi przepisami Kodeksu postępowania karnego (dalej k.p.k.), zgodnie z którymi w razie umorzenia postępowania z powodu niepoczytalności sprawcy i orzeczenia środka zabezpieczającego polegającego na umieszczeniu w zakładzie zamkniętym można zastosować tymczasowe aresztowanie. SW jest nieprzygotowana na realizację tego przepisu w kontekście konieczności zapewnienia warunków umożliwiających stosowanie odpowiedniego postępowania leczniczego, terapeutycznego, rehabilitacyjnego oraz resocjalizacyjnego. W związku z tym Rzecznik Praw Obywatelskich (dalej RPO) wystąpi do Trybunału Konstytucyjnego (dalej TK) w celu zbadania konstytucyjności tych zapisów k.p.k.

Profesor Małgorzata Wąsek-Wiaderek z Biura Studiów i Analiz Sądu Najwyższego poinformowała, że możliwość zastosowania tymczasowego aresztu istniała także przed 1 lipca 2015 r., nowelizacja będąca efektem orzeczeń ETPCz ograniczyła czasową możliwość oczekiwania w tymczasowym areszcie na orzeczenie środka zabezpieczającego.

Przewodnicząca zaznaczyła, że sprawa terminów, w jakich dana osoba będzie mogła przebywać w warunkach tymczasowego aresztu do czasu orzeczenia środka zabezpieczającego, wynika z wykonania wyroków z grupy *Mocarska*. ETPCz dopuszcza przetrzymanie takiej osoby przez okres 3 miesięcy w tymczasowym areszcie w warunkach zwykłej placówki penitencjarnej do czasu przewiezienia do ośrodka zdrowia. Natomiast niepokojące jest to, że obecne rozwiązanie przewiduje termin 3 miesięcy z możliwością przedłużenia go o kolejny miesiąc, co w efekcie daje okres 4 miesięcy, a ten okres nie będzie uznany za usprawiedliwiony w ocenie ETPCz. Nie można wykluczyć, że w przypadku badania konstytucyjności przedmiotowych zapisów TK ustali standard na wyższym poziomie niż wynikający z Konwencji i przyjęty przez ETPCz.

Przewodnicząca podkreśliła, że sprawy z grupy *Kaprykowski* znajdują się w procedurze podwyższonego nadzoru i zapewne jeszcze jakiś czas pozostaną w tej procedurze. Dodała, że cieszy ją praktyka zawierania umów pomiędzy CZSW a szpitalami. Sprawy medyczne przed ETPCz dotyczą bardzo często wysoko specjalizacyjnych zabiegów. Eksperti przygotowujący ww. raport zmienili zdanie od czasu wizyty, uznając, że nie ma już konieczności likwidacji więziennej służby zdrowia i zastąpienia jej cywilną służbą zdrowia, ponieważ obecnie standard leczenia osób osadzonych jest nawet wyższy niż dla osób przebywających w warunkach wolnościowych. Istotne jest, aby Ministerstwo Zdrowia (dalej MZ) było poinformowane o zawieraniu tych umów i aby nie dochodziło do sytuacji odmowy przyjęcia osadzonego do szpitala poza SW.

- Informacja nt. postępu prac legislacyjnych zmierzających do wykonania wyroków z grupy *Kędzior p. Polsce*, w kontekście ustaleń podjętych podczas spotkania grupy roboczej w dniu 30 lipca 2015 r. – referuje **Ministerstwo Zdrowia**

Przewodnicząca zaznaczyła, że w tej grupie do chwili obecnej rozstrzygnięto 2 sprawy, natomiast inne sprawy zostały zakomunikowane rządowi. ETPCz obecnie skłania się do zawierania ugód w tej grupie spraw. W dniu 30 lipca 2015 r. odbyło się spotkanie podgrupy ws. realizacji środków indywidualnych ws. *Kędzior p. Polsce*.

Przedstawiciel MZ, Pan Karol Bogusz z Departamentu Współpracy Międzynarodowej poinformował, iż projekt założeń projektu Ustawy o ochronie zdrowia psychicznego oraz Ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi wprowadza wymóg uzyskania zgody od osoby na umieszczenie jej w Domu Pomocy Społecznej (dalej DPS), jeżeli ta osoba jest zdolna do jej wyrażenia. W sytuacji sporu pomiędzy taką osobą a jej opiekunem kwestię umieszczenia w DPS rozstrzygać będzie sąd opiekuńczy. Zgodnie z założeniami badanie stanu zdrowia psychicznego osoby umieszczonej w DPS będzie się odbywało na jej wniosek, jej przedstawiciela ustawowego lub sądu nie częściej niż co 6 miesięcy. Prace nad projektem założeń posuwają się bardzo wolno. Kancelaria Prezesa Rady Ministrów (dalej KPRM) zgłosiła ponownie uwagi do testu regulacyjnego m.in. w zakresie przedstawienia zapisów dotyczących stosowania środków przymusu bezpośredniego w innych krajach, na które MZ odpowiedziało w dniu 2 września 2015 r.

Przewodnicząca zaznaczyła, że rozmowy na temat realizacji wyroku ws. *Kędzior p. Polsce* trwają już bardzo długo. Projekt założeń nie do końca jest satysfakcjonujący dla MSZ, ponieważ ETPCz może nie uznać badania stanu zdrowia psychicznego osoby umieszczonej w DPS na wniosek za zabezpieczający jej interesy w stopniu wystarczającym. W związku z tym Przewodnicząca zwróciła się do RPO o analizę przedstawionych założeń pod tym kątem. Należy liczyć się z tym, że ewentualna skarga do TK spowoduje opóźnienie prac nad ustawami, ponieważ administracja może czekać na rozstrzygnięcie TK w tej sprawie. Przewodnicząca zaznaczyła, że w kontekście potencjalnej skargi konstytucyjnej RPO do TK w tej sprawie MZ nie może być zwolnione z odpowiedzialności i dalszych prac nad założeniami do przedmiotowych ustaw. Równocześnie zasugerowała, aby RPO rozważył ewentualne wystąpienie do MZ, KPRM oraz Rządowe Centrum Legislacji o zintensyfikowanie działań nad ww. ustawami. Płk Krzysztof Olkowicz potwierdził, że RPO aktywnie zajmie się tą sprawą, tak aby nie dopuścić do jej zawieszenia na kolejne lata.

- Informacja nt. postępu w realizacji wyroku ws. *Subicka nr 1 p. Polsce*, w zakresie nowelizacji ustawy Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi – referuje **Naczelny Sąd Administracyjny**

Przewodnicząca zaznaczyła, że dzięki bardzo konstruktywnej postawie Naczelnego Sądu Administracyjnego, który wzięł pod uwagę wyrok ETPCz *Subicka p. Polsce*, udało się szybko wprowadzić niezbędne zmiany legislacyjne do już procedowanego projektu ustawy Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (dalej p.p.s.a.).

Przedstawicielka Naczelnego Sądu Administracyjnego, Pani Dr Agnieszka Wilk-Ilewicz poinformowała, że nowe rozwiązania obowiązują od dnia 15 sierpnia 2015 r. Profesjonalny pełnomocnik miał na bazie dotychczas obowiązujących przepisów bardzo mało czasu na złożenie skargi kasacyjnej, obecne rozwiązania przewidziane w art. 177 § 3 p.p.s.a. zakłada, że termin do wniesienia skargi kasacyjnej biegnie od dnia zawiadomienia pełnomocnika o jego wyznaczeniu, jednak nie wcześniej niż od dnia doręczenia stronie odpisu orzeczenia z uzasadnieniem. W art. 177 § 4 p.p.s.a. wyraźnie określono, że jeżeli pełnomocnik wskazany art. 253 § 2 p.p.s.a. nie stwierdza podstawy do wniesienia skargi kasacyjnej, składa w sądzie, w terminie do wniesienia skargi kasacyjnej, sporządzoną przez siebie opinię, wskazując na brak takich postaw. W art. 177 § 5 p.p.s.a. wprowadzono ocenę tej opinii przez sąd. Jeżeli sąd stwierdzi, że opinia nie została sporządzona z zachowaniem zasad należytej staranności, w takim wypadku sąd zawiadamia o tym właściwą okręgową radę adwokacką, radę okręgowej izby radców prawnych,

Krajową Radę Doradców Podatkowych lub Krajową Radę Rzeczników Patentowych, która ponownie wyznacza innego pełnomocnika. Dodatkowo jeżeli ocena jest pozytywna, to strona sama wybierając pełnomocnika na zasadach rynkowych, może wnieść skargę kasacyjną. Ponadto w art. 253 p.p.s.a. wprowadzono obowiązek współpracy pomiędzy właściwą radą a właściwym sądem.

II. Pozostałe informacje i ogłoszenia

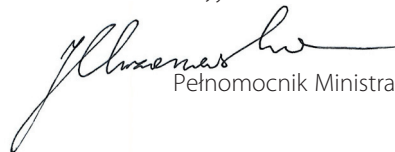
Następnie Przewodnicząca podziękowała Prokuratorowi Generalnemu za przystąpienie do porozumienia ws. tłumaczeń orzeczeń ETPCz wydanych w sprawach przeciwko innym państwom. Przypomniała także, iż MS posiada wspólną bazę tłumaczeń we wszystkich sprawach polskich oraz, że nasze tłumaczenia są przekazywane do bazy ETPCz HUDOC. Przedmiotowe porozumienie ma na celu, aby każdy podmiot porozumienia tłumaczył te wyroki, które są dla niego istotne ze względu na bieżące działania. Przewodnicząca zaznaczyła, że byłoby celowe, aby do porozumienia przystąpiły także Kancelarie Sejmu i Senatu, wyraziła też nadzieję, że do porozumienia dołączy kiedyś SN, który na razie nie wyraził zainteresowania uczestnictwem w porozumieniu, oraz RPO, Rzecznik Praw Dziecka czy Rzecznik Praw Osób Niepełnosprawnych.

Ponadto Przewodnicząca poinformowała uczestników spotkania o zmianie siedziby Departamentu – w nowej siedzibie na ul. Krywulca 2 znajduje się sala konferencyjna i zapewne tam będą odbywały się kolejne spotkania robocze Zespołu.

III. Informacje końcowe

O terminie oraz porządku obrad następnego posiedzenia członkowie Zespołu zostaną powiadomieni w drodze elektronicznej przez Sekretarza Zespołu. W przypadku pytań proszę kontaktować się z Sekretarzem Zespołu (katarzyna.bralczyk@msz.gov.pl, sebastian.kurek@msz.gov.pl).

Justyna Chrzanowska

Pełnomocnik Ministra

Załącznik:

Lista uczestników posiedzenia w dniu 14 września 2015 r.

**Uczestnicy posiedzenia Zespołu ds. Europejskiego Trybunału Praw Człowieka
w dniu 14 września 2015 r., Pałac MSZ, przy ul. Foksal 6, godz. 09.00–13.00**

Przewodnicząca Zespołu	Justyna Chrzanowska
MSZ DPOPC	Eliza Suchożebrska
MSZ DPOPC	Sebastian Kurek
Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji	Marcelina Mroczkowska, Biuro Ministra
Ministerstwo Edukacji Narodowej	Kamil Bobel, Dep. Prawny
Ministerstwo Finansów	Katarzyna Szarkowska, Dyr. Dep. Polityki Wydatkowej Robert Krzyśków, Z-ca Dyr. Dep. Unii Europejskiej Anna Lipińska, starszy specjalista Jakub Jędrzejewski, starszy specjalista
Ministerstwo Gospodarki	Tomasz Ficek, Dep. Prawny
Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju	Marcin Grabek, Z-ca Dyr. Dep. Prawnego
Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	-----
Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego	Roman Sławeta, Dep. Nauki
Ministerstwo Obrony Narodowej	-----
Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej	Anna Łukasiewicz, Dep. Pomocy i Integracji Społecznej
Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi	Ernest Nasternak, Dep. Spraw Społecznych i Oświaty Rolniczej
Ministerstwo Skarbu Państwa	Małgorzata Szadkowska, Dep. Reprywatyzacji i Rekompensat
Ministerstwo Sportu i Turystyki	Marek Krawczyk, Dep. Strategii i Współpracy Międzynarodowej Paweł Matej, Dep. Prawny
Ministerstwo Sprawiedliwości	Urszula Szafrńska, Dep. Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka Maciej Kiełbik, Dep. Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka Roman Kaczor, Dep. Wykonywania Orzeczeń i Probacji
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych	Danuta Głowacka-Mazur, Dyr. Dep. Kontroli, Skarg i Wniosków Wirginia Prejs, Dep. Kontroli, Skarg i Wniosków, Zespół ds. Ochrony Praw Człowieka
Ministerstwo Środowiska	Michał Kobyliński, Dep. Prawny
Ministerstwo Zdrowia	Karol Bogusz, Dep. Współpracy Międzynarodowej
KPRM	-----

Biuro Pełnomocnika ds. Równego Traktowania	-----
Rzecznik Praw Pacjenta	Mariusz Mamczarek, Wydział Prawny, Biuro Rzecznika Praw Pacjenta
Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich	Płk Krzysztof Olkowicz, Z-ca Rzecznika Praw Obywatelskich Karolina Miksa, Zespół Prawa Konstytucyjnego, Międzynarodowego i Europejskiego
Krajowa Rada Sądownictwa	Łukasz Bojarski
Sąd Najwyższy	dr hab. Małgorzata Wąsek-Wiaderek, Biuro Studiów i Analiz
Trybunał Konstytucyjny	-----
Naczelny Sąd Administracyjny	dr Agnieszka Wilk-Ilewicz, Kancelaria Prezesa NSA
Biuro Prokuratora Generalnego	Beata Ziorkiewicz, Dep. Współpracy Międzynarodowej Agnieszka Goździk, Dep. Postępowania Przygotowawczego
Prokuratoria Generalna Skarbu Państwa	Anna Mazgajska, Dep. Prawa Międzynarodowego i Europejskiego
Centralny Zarząd Służby Więziennej	Michał Zoń, Dyr. Biura Prawnego mjr Teresa Kujawa
Kancelaria Senatu	-----
Kancelaria Sejmu	dr Agnieszka Grzelak, Biuro Analiz Sejmowych
Komenda Główna Policji	-----
Podkomisja ds. wykonywania wyroków ETPCz przez Polskę Sejmu RP	-----
Komisja Praw Człowieka, Praworządności i Petycji Senatu RP	-----

SPRAWOZDANIE

z posiedzenia Zespołu do spraw Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, które odbyło się w dniu 16 grudnia 2015 r.

W dniu 16 grudnia 2015 r. odbyło się posiedzenie Zespołu ds. Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej Zespół), powołanego Zarządzeniem nr 73 Prezesa Rady Ministrów z dnia 19 lipca 2007 r. z późniejszymi zmianami.

Spotkaniu przewodniczyła Pani Justyna Chrzanowska, Pełnomocnik Ministra Spraw Zagranicznych ds. postępowań przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka (dalej Przewodnicząca lub Pełnomocnik).

I. *Otwarcie posiedzenia*

Posiedzenie otworzył Prof. dr hab. Aleksander Stępkowski, Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych. Minister przywitał uczestników spotkania i podkreślił dotychczasowy sprawny przebieg prac Zespołu w ciągu 7 lat jego istnienia. Wskazał, iż Zespół powołany został w 2007 r. w celu koordynacji działań rządu i od szeregu lat udowadnia, że jest skutecznym mechanizmem. W związku z jego działalnością zaobserwować bowiem można istotny wzrost liczby orzeczeń uznanych przez Komitet Ministrów Rady Europy (dalej KM) za wykonane, co dobrze obrazuje skuteczność Departamentu, jak i współpracy w ramach Zespołu. Dla poparcia tej tezy Minister przekazał dane statystyczne, informując, że w 2011 r. KM uznał za wykonane przez Polskę: 58 orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej ETPCz lub Trybunał), ale w 2012 r. już trzykrotnie więcej, bo: 164, w 2013 r.: 278, a w 2014 r. rekordową liczbę: 357 orzeczeń, natomiast w 2015 r.: 289 orzeczeń. Dodał jednak, iż nadal sporo orzeczeń pozostaje w fazie egzekucji, chociaż ich liczba spadła o 2/3 w porównaniu z 2012 r. Oznacza to, że przed Zespołem pozostaje dużo aktualnych wyzwań.

Największym problemem nadal jest strukturalna przewlekłość postępowań. Warto zaznaczyć, że ETPCz uznaje kolejne instrumenty prawne, przyjęte w wyniku prac legislacyjnych, za skutecznie likwidujące poszczególne systemowe problemy. Mimo tego przed Zespołem jest jeszcze wiele pracy, zwłaszcza jeśli chodzi o przewlekłość postępowań na wszystkich etapach. Jednak udana współpraca w ramach Zespołu, który poważnie angażuje i koordynuje działania podmiotów zarówno z I sektora (organy władzy publicznej), jak i III sektora (organizacje pozarządowe), będzie przynosiła coraz lepsze efekty. Ponadto Minister zaznaczył, że w celu osiągnięcia tych efektów ważna jest krytyczna refleksja wobec działań podejmowanych przez władze, jak i wobec samego ETPCz. Niepokojąca jest łatwość, z jaką Trybunał orzeka o naruszeniu zakazu tortur. Kwestia ta wymaga szczególnie pogłębionej refleksji. Minister wyraził również nadzieję, że praca Zespołu przyniesie konstruktywne rezultaty w postaci zmniejszenia zaległości w wykonywaniu wyroków, jak i stworzenia mechanizmów, które będą zapobiegały ponownym naruszeniom w przyszłości. Kończąc swoje wystąpienie, Minister życzył uczestnikom spotkania dalszej owocnej współpracy w ramach Zespołu, po czym opuścił salę.

II. Głos społeczeństwa obywatelskiego

Przewodnicząca podziękowała Panu Ministrowi za udział w spotkaniu i kontynuowała posiedzenie Zespołu. Poinformowała, że na koniec 2015 r. w fazie wykonywania pozostaje 313 orzeczeń Trybunału. Zaznaczyła, że to nie liczba spraw w agendzie jest najważniejsza, lecz problemy oraz długość czasu, przez jaki pozostają nierozwiązane. Powiadomiła również, że udało się nadrobić niektóre zaległości z ostatnich lat. W 2011 r. w agendzie KM (który nadzoruje wykonywanie orzeczeń ETPCz) były 924 wyroki, mimo iż prawo i praktyka w wielu sferach były już zmienione. Wynikało to głównie z faktu, iż KM nie miał wiedzy o tych pozytywnych zmianach.

Przewodnicząca podkreśliła, że to, co jest wymierne i ważne w kontekście wykonywania wyroków Trybunału, zawarte jest w Załączniku E do Raportu z wykonywania wyroków ETPCz przez Polskę za 2014 r. Załącznik ten przedstawia wykaz koniecznych działań legislacyjnych, które powinny zostać podjęte dla wykonania określonych wyroków. Z listy 8 zadań już 6 udało się zrealizować. Pozostałe 2 są zawisłe do podjęcia działań w następnym roku. W zakresie wykonania grupy wyroków *Kędzior*, dotyczących umieszczenia w Domu Pomocy Społecznej (dalej DPS), Przewodnicząca wyraziła swoje ubolewanie, że do tej pory nie udało się wykonać tego wyroku Ministerstwu Zdrowia. Nie jest to bowiem kwestia kontrowersyjna, dotyczy prawa do wolności, a nadal pozostaje niezrealizowana. Przewodnicząca zwróciła również uwagę na pkt 4 wykazu dotyczący wykonania wyroków *Tysiąc p. Polsce* (skarga nr 5410/03) oraz *R.R. p. Polsce* (skarga nr 27617/04). Przewodnicząca poinformowała, że wyrok *Tysiąc* pozostaje jednym z najdłużej niewykonanych wśród polskich spraw. Dodała, że w 2015 r. udało się wykonać wyrok ws. *Bączkowski i inni p. Polsce* (skarga nr 1543/06) w sposób postulowany na spotkaniach Zespołu. Do jego realizacji przyczyniła się Helsińska Fundacja Praw Człowieka, która wytłumaczyła Ministrowi Administracji i Cyfryzacji, że standard konwencyjny zmienił się od czasu wydania wyroku przez Trybunał w 2007 r. na tyle, że potrzebna jest kontrola sądowa. Udało się zatem wprowadzić stosowne zmiany w projekcie ustawy Prawo o zgromadzeniach, mimo iż resort administracji i cyfryzacji miał w tym zakresie odmienne zdanie. Warto dodać, że wyrok ten pojawiał się w wielu dokumentach Rady Europy, w tym w raportach Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy, w których wielokrotnie Polska była krytykowana za opieszałość w jego egzekucji. W tym miejscu Przewodnicząca oddała głos gościom – przedstawicielom społeczeństwa obywatelskiego, by zgłosili swe komentarze do działań Zespołu w 2015 r. lub postuluły na przyszłość.

Pierwszy głos zabrał Pan Mec. Mikołaj Pietrzak, Przewodniczący Komisji Praw Człowieka przy Naczelnej Radzie Adwokackiej (dalej NRA). Złożył on gratulacje Przewodniczącej, choć zaznaczył, że adwokaci są zazwyczaj przeciwnikami procesowymi w sprawach przed ETPCz. Przypomniał, iż stałe podnoszenie poziomu respektowania standardów ETPCz oraz poszerzanie świadomości także wśród władz publicznych, to zasługa Ministerstwa Spraw Zagranicznych (dalej MSZ) i Zespołu. Podkreślił, że obserwowany jest spadek liczby wyroków wydawanych przez Trybunał w sprawach polskich, ale chciałby się dowiedzieć, czy nie wiąże się to ze wzrostem liczby ugód zawieranych przez rząd ze skarżącymi i deklaracji jednostronnych rządu. Podkreślił zarazem, że nie kwestionuje tego typu rozwiązań, ale odnosi wrażenie, że ich liczba rzutuje na dane statystyczne dotyczące liczby wyroków.

Zapytał również: czy przewiduje się wzrost liczby polskich spraw przed Trybunałem w związku z brakiem efektywnego krajowego środka spowodowanego paraliżem Trybunału Konstytucyjnego (dalej TK); czy istnieje możliwość, aby MSZ opiniowało każdy projekt ustawy; czy MSZ może zabrać głos ws. prac nad ustawą o TK w związku z możliwością naruszenia art. 13 i art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Są to zagrożenia, które wpłyną pośrednio na przyszłe lata.

Następnie głos zabrał przedstawiciel Ministerstwa Zdrowia (dalej MZ), Pan Karol Bogusz, który poinformował, że w zakresie realizacji grupy wyroków *Kędzior* w dniu 30 listopada 2015 r. Minister Jarosław Pinkas, Sekretarz Stanu w MZ potwierdził chęć kontynuowania pracy nad opracowanym przez poprzedni rząd projektem założeń do nowelizacji Ustawy o ochronie zdrowia psychicznego. Dodał, że być może zostaną wprowadzone nowe elementy do projektu, istnieje też możliwość, że będzie on przewidywał konsultacje zewnętrzne. Zaznaczył jednakże, że projekt nie przewiduje badań obowiązkowych, albowiem wiązałyby się to z wysokimi

kosztami. Dodał, iż do końca roku mają się zakończyć prace nad Narodowym Programem Ochrony Zdrowia Psychicznego.

Następnie głos zabrała Pani Dr Hanna Machińska, Dyrektor Biura Informacji Rady Europy, przyłączając się do podziękowań dla Zespołu. Zapytała również o kwestię przewlekłości postępowań, gdyż jest to stały problem, z którym spotyka się w praktyce. Czy rzeczywiście sędziowie, którzy orzekają w kwestii przewlekłości postępowań, są postawieni przed problemem wynikającym z faktu, iż środki finansowe na wypłatę ewentualnych zadośćuczynień pochodzą z budżetu sądu i mogłyby być przeznaczone na wydatki związane z jego funkcjonowaniem. Poinformowała, że otrzymała taką informację bezpośrednio od sędziów, że sędziowie stają przed dylematem, czy mają orzec o zaspokojeniu roszczenia, czy przeznaczyć te pieniądze np. na zakup sprzętu komputerowego dla sędziego. Ponadto zwróciła się z pytaniem, ile spraw dotyczy przewlekłości postępowań. Zwróciła również uwagę, że orzekając w kwestii przewlekłości sędziowie nie uwzględniają czasu przebywania sędziego na urlopie macierzyńskim jako przesłanki do stwierdzenia przewlekłości postępowania, choć formalnie jest to okres bezczynności sądu.

Po czym głos zabrał Pan Płk Krzysztof Olkowicz, Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich. Poinformował, że w dniu posiedzenia Zespołu mija 100 dni działalności Rzecznika Praw Obywatelskich. W tym czasie Rzecznik wydał 98 wystąpień, w tym 10 wniosków do TK. Znaczna ich część dotyczyła postępowań przed ETPCz, w tym sprawy *Kędzior p. Polsce*. W tym kontekście poinformował, że Krajowy Mechanizm Prewencji (dalej KMP) obejmie w tym roku kontrolą DPS. Zwrócił też uwagę na inny problem dotyczący skazanych, czy tymczasowo aresztowanych, którzy są uznani za niepoczytalnych. Kwestia ta dotyczy nowelizacji art. 264 Kodeksu karnego (dalej k.k.). Przypomniał, że art. 31 k.k. zaczyna się od słów „nie popełnia przestępstwa”. Należy zatem postawić pytanie, dlaczego osoby niepoczytalne osadza się w areszcie tymczasowym, czy zakładzie karnym. Z tego punktu widzenia nowelizacja wydaje się nietrafna, co wymaga szybkiej reakcji. Podkreślił, że wystąpił z pytaniem w tej kwestii do Ministra Sprawiedliwości, lecz nie otrzymał odpowiedzi. Wyraził też chęć dalszej współpracy z Zespołem w przyszłości.

Przewodnicząca podziękowała za złożoną deklarację i przypomniała udaną współpracę ws. realizacji wyroku *Grzelak p. Polsce*. **Zwróciła się też do członków i uczestników posiedzeń plenarnych Zespołu o zgłaszanie do końca stycznia 2016 r. uwag, komentarzy i ewentualnych wkładów opinioń do treści kolejnego Raportu rocznego.** Podkreśliła, że Raport stale się rozwija, jeśli chodzi o jego zawartość. Do Raportu za 2013 r. dodano Załącznik D zawierający omówienie wybranego orzecznictwa Trybunału w sprawach innych państw członkowskich, a do Raportu za 2014 r. Załącznik E dotyczący koniecznych dla realizacji wyroków Trybunału zmian w prawie i praktyce jego stosowania.

Następnie głos zabrała Pani Draginja Nadaždin, Dyrektorka Stowarzyszenia Amnesty International. Wyraziła ubolewanie, że nowelizacja Ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta nie została dotychczas przeprowadzona, mimo iż dotyczy ważnych kwestii. Ponadto zwróciła uwagę, iż wydane w tym zakresie orzeczenie TK dotyczące klauzuli sumienia pokazuje brak rozwiązań prawnych, jak i dokładnej definicji klauzuli sumienia. Poruszyła też kwestię wykonania wyroków ws. *Al Nashiri p. Polsce* i *Abu Zubaydah p. Polsce*. Rząd przedstawił w tym zakresie plan działań, który został oceniony przez KM. KM wyraził ubolewanie z powodu braku odpowiedzi przez Rząd Stanów Zjednoczonych w tym zakresie. W ocenie tej szczególnie podkreślana jest kwestia prawa do informacji/ prawdy, która należy się społeczeństwu polskiemu. Ponadto postępowanie krajowe jest za długie, brak jest również informacji o jego zakończeniu.

Kolejną osobą, która zabrała głos, była Pani Barbara Grabowska-Moroz z Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, która również odniosła się do obu ww. wyroków, podkreślając, że istotne jest podjęcie działań przez Radę Ministrów w celu wprowadzenia kontroli nad służbami specjalnymi. Z wyroku TK z lipca br. wynika, że kontrola ta jest bardzo ważna i wymaga nadzoru nad możliwością pobierania bilingów. Zapytała również, czy nadal funkcjonuje Podkomisja parlamentarna ds. wykonywania wyroków ETPCz przez Polskę.

Następnie głos zabrała Pani Mec. Magdalena Witkowska, Przewodnicząca Komisji Praw Człowieka przy Krajowej Radzie Radców Prawnych (dalej KRRP). Wskazała ona, że istotnym uchybieniem polskiego sądownictwa jest przewlekłość postępowania i brak wrażliwości sędziów na ten temat. Zmian nie widać mimo wysiłków Ministerstwa. Lekceważenie konieczności wypłacenia odpowiedniego odszkodowania

przejawia się w traktowaniu tego tematu raczej z punktu widzenia fiskusa niż obywateli. Poinformowała również, iż KRRP i NRA ustanowiły punkt kontaktowy w programie HELP, jako partnerzy w przeprowadzaniu szkoleń i podnoszeniu kwalifikacji w zakresie wiedzy na temat Konwencji i orzecznictwa ETPCz.

Przewodnicząca podkreśliła, że ważne jest, by nowe skargi nie napływały w newralgicznych kwestiach, jak naruszenia art. 2, 3, 5 Konwencji, bo trudno w takiej sytuacji mówić o państwie prawa.

Następnie Pan Bartosz Sowier, Dyrektor Gabinetu Rzecznika Praw Dziecka zwrócił się zapytaniem, jak przebiegają prace dotyczące ratyfikacji 3. Protokołu Fakultatywnego do Konwencji o Prawach Dziecka.

Natomiast Pan Mec. Mikołaj Pietrzak, będący pełnomocnikiem skarżącego ws. *Al Nashiri*, podniósł, że zaniepokoiły go słowa Pana Ministra A. Stępkowskiego dotyczące łatwości, z jaką ETPCz orzeka o naruszeniu zakazu tortur. Dodał też, że sprawy dotyczące naruszenia art. 3 Konwencji są sprawami dowodowo ogromnie trudnymi. Zapytał, czy tę wypowiedź Pana Ministra mamy traktować jako zmianę stanowiska MSZ w odniesieniu do tych spraw.

Przewodnicząca wskazała, że ustosunkuje się do poszczególnych wypowiedzi gości, z wyjątkiem przewlekłości postępowań, gdyż na te pytania odpowiedzą przedstawicielki Departamentu Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka Ministerstwa Sprawiedliwości (dalej MS), Pani Dyrektor Agnieszka Dąbrowiecka oraz Pani Sędzia Urszula Szafrąńska.

Następnie Przewodnicząca przedstawiła dane statystyczne dotyczące liczby spraw zakończonych poprzez zawarcie ugody ze skarżącym czy też przedstawienie przez rząd deklaracji jednostronnej, aby obalić narosłą wokół tego tematu mitologię. Z danych tych wynika, iż w ciągu ostatnich lat nastąpił stopniowy spadek liczby spraw polskich przydzielanych formacjom orzeczniczym Trybunału. Dzięki temu również liczba spraw komunikowanych rządowi nie rośnie, a utrzymuje się mniej więcej na stałym poziomie. W tym kontekście warto dodać, iż w Trybunale pozostało wiele spraw z lat poprzednich, np. w tym miesiącu przekazana została sprawa ze skargi zarejestrowanej w 2007 r. Trybunał potrzebował aż 7 lat na zakomunikowanie jej Rządowi. W 2014 r. zakomunikowano rządowi 191 spraw, rok 2015 zamknie się w podobnej liczbie. Jednakże do standardowej liczby spraw dojdzie dodatkowa liczba związana z wykonaniem wyroku pilotażowego ws. *Rutkowski p. Polsce*, dotyczących przewlekłości postępowań. Jest to 591 spraw do rozpoznania w ciągu 2 lat. Tu ETPCz domaga się procedury uproszczonej. Rząd został też zobowiązany do sukcesywnego przedstawiania (ten proces już się rozpoczął) deklaracji jednostronnych ws. środków indywidualnych i rozwiązań generalnych dotyczących przewlekłości postępowań.

Natomiast faktem jest, że liczba wyroków merytorycznych Trybunału w sprawach polskich sukcesywnie spada: w 2011 r. było 71 wyroków, a w 2014 r. już 28 wyroków. Przyczyną tego stanu rzeczy jest m.in. wejście w życie w czerwcu 2010 r. Protokołu 14 do Konwencji, na podstawie którego strony są mobilizowane, aby w sprawach powtarzalnych, o ugruntowanym orzecznictwie rząd przedstawiał propozycje ugód lub deklaracji jednostronnych. Ta propozycja wychodzi od samego Trybunału już na etapie komunikowania danej sprawy rządowi przez Trybunał (do sprawy załączany jest druk ugody). Realizacja środków generalnych w przypadku sprawy powtarzalnej jest zapewniona poprzez wykonanie wyroku pilotażowego lub wiodącego (*leading case*), dzięki czemu zabezpieczone jest wykonanie środków generalnych mających usunąć przyczynę naruszenia. Jak wynika z przedstawionych danych, spada w ostatnich latach również liczba samych ugód i deklaracji jednostronnych.

Przedstawione dane są również zawarte w Raporcie z wykonywania wyroków ETPCz przez Polskę za 2014 r., dostępnym zarówno w formie książkowej, jak elektronicznej, na stronie internetowej MSZ.

Odnosząc się do zapytania Pana Mec. Mikołaja Pietrzaka, Przewodnicząca wyjaśniła, że rząd zawsze obawia się napływu nowych skarg. Jednak jest to niezależne od Pełnomocnika, jakie władze sądownicze, ustawodawcze, wykonawcze wygenerują problemy i jakie sprawy wpłyną do Trybunału.

Przewodnicząca podziękowała za ustosunkowanie się przedstawiciela MZ do kwestii wykonania wyroku ws. *Kędzior* i poinformowała, że aktualnie jest to już grupa obejmująca 3 orzeczenia ETPCz.

Odnosząc się do pytania Pani Dyrektor Hanny Machińskiej, Przewodnicząca poinformowała, że w 2015 r. zakomunikowanych zostało 591 spraw dotyczących przewlekłości postępowań i zapowiedziała, że szczegółowo ustosunkują się do tej kwestii przedstawiciele MS.

W kwestii podniesionej przez przedstawiciela Amnesty International Przewodnicząca wskazała, że co do praw reprodukcyjnych i klauzuli sumienia nie może się ustosunkować w obecnej chwili, ale być może Rządowe Centrum Legislacji ma świeższe informacje w tym zakresie. Natomiast w zakresie grupy spraw *Al Nashiri* poinformowała, że Rząd podejmuje te działania, o które jest proszony przez KM każdorazowo przed jego posiedzeniem w formacie ds. praw człowieka – DH. Podczas dotychczasowych posiedzeń KM za najważniejsze zostały uznane kwestie dotyczące pilnych środków indywidualnych. Dodała, że w tym zakresie rząd już trzykrotnie występował do władz Stanów Zjednoczonych (dalej USA), jednak nie otrzymał żadnego jednoznacznego stanowiska. Działania te będą kontynuowane, by ta presja była przez władze USA odczuwana. Przewodnicząca poinformowała również, że sygnalizowała Panu Ministrowi Aleksandrowi Stępkowskiemu konieczność odbycia spotkania z koordynatorem ds. służb specjalnych w zakresie wykonania wyroków dotyczących tajnych więzień CIA i kwestii cywilnej kontroli nad służbami, jak również z Ministrem Sprawiedliwości w zakresie planów połączenia kompetencji Ministra Sprawiedliwości i Prokuratora Generalnego. Do takiego spotkania dojdzie w najbliższym czasie. Przewodnicząca uznała, że nie jest kompetentna w zakresie interpretowania słów Pana Ministra w zakresie będącym przedmiotem zainteresowania Pana Mec. Mikołaja Pietrzaka, dodała, że trudno jest jej ustosunkować się do wypowiedzi Pana Ministra.

Odnotowała jednak anomalię pojawiającą się w orzecznictwie, dotyczącą wysokości kwot zadośćuczynienia zasądzanych w sprawach przewlekłościowych i w sprawach dotyczących naruszenia art. 3 Konwencji, tj. zakazu tortur. W tym pierwszym przypadku zasądzane zadośćuczynienia wynoszą przykładowo 40 tys. zł, 70 tys. zł. W tym drugim przypadku osiągają one kwoty 8 tys. euro, 10 tys. euro lub 12 tys. euro, jeśli jest to drastyczny przypadek naruszenia i wiąże się również z naruszeniem art. 2 Konwencji. Tym samym zaciera się różnicowanie wagi naruszeń w sprawach dotyczących zakazu tortur i w sprawach dotyczących naruszenia prawa do rzetelnego procesu. Pokrzywdzeni czują się niegodnie traktowani przez ETPCz. Jednak sprawy polskie z art. 3 z reguły nie dotyczą tortur, a raczej poniżającego i nieludzkiego traktowania. Jednocześnie Przewodnicząca podkreśliła, że nie zwalnia to rządu z odpowiedzialności i z taką samą wagą pochyla się nad wyrokami.

Następnie głos zabrała Pani Joanna Knapieńska, Dyrektor Departamentu Postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym Rządowego Centrum Legislacji (dalej RCL). Poinformowała ona, że w 2015 r. na wniosek MSZ wpisano do programu aplikacji legislacyjnej obowiązkowy przedmiot dotyczący ochrony praw człowieka, a do Regulaminu Pracy Rady Ministrów wpisano obowiązek opiniowania projektów aktów prawnych oraz informowania MSZ o wszystkich postępowaniach toczących się przed TK, które w jakikolwiek sposób będą dotyczyły praw człowieka. Poinformowała też, że monitorowane jest wykonywanie wyroków TK. Powiadomiła, iż wkrótce zostanie sporządzony raport do wszystkich Ministrów z informacją o stanie realizacji wyroków TK, tak aby mogli się z nim zapoznać i wskazać kierunki dalszego działania.

Przewodnicząca podziękowała za podjęte działania i pomoc RCL w znowelizowaniu Zarządzenia o Zespole, które ma usprawnić wykonywanie wyroków oraz uwzględnić kwestię opiniowania projektów aktów prawnych. Podkreśliła, że istotna jest prewencja, bowiem w większości spraw zakomunikowanych stwierdzenie naruszenia jest wysoce prawdopodobne. Jedynie w nielicznych sprawach udaje się obronić stanowisko Rządu. Poinformowała, że docenia i dziękuje za zmiany, jakie zaszły w programie aplikacji legislacyjnej oraz w Regulaminie Pracy Rady Ministrów, albowiem MSZ jest bardzo zainteresowane, by zapobiegać nowym naruszeniom, a co za tym idzie, nowym skargom do ETPCz.

Następnie Przewodnicząca dokonała podsumowania, wskazując, że dla partnerów społecznych w 2016 r. istotne będą następujące kwestie: sprawy tajnych więzień CIA, wykonania wyroków dotyczących praw prokreacyjnych, sprawy z grupy *Kędzior*, przewlekłość postępowania – funkcjonowanie ustawy o skardze.

III. Informacje w zakresie realizacji konkretnych wyroków ETPCz przez poszczególne resorty i właściwe podmioty

- Informacja nt. działań zmierzających do wykonania wyroku pilotażowego ws. *Rutkowski i Inni p. Polsce* w zakresie ewentualnej zmiany Ustawy o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki – referuje **Ministerstwo Sprawiedliwości, Prokuratura Generalna, Ministerstwo Spraw Zagranicznych**

Jako pierwsza głos zabrała Pani Agnieszka Dąbrowiecka, Zastępca Dyrektora Departamentu Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka MS. Krótco streściła stan faktyczny sprawy. Poinformowała, że wyrokiem pilotażowym z dnia 7 lipca 2015 r. ETPCz stwierdził naruszenie art. 6 i 13 Konwencji z powodu złej praktyki stosowania ww. ustawy o skardze. Trybunał zidentyfikował dwa problemy: zbyt niskie kwoty odszkodowań oraz fragmentację postępowania, tj. branie przez sądy, w czasie orzekania w kwestii przewlekłości, pod uwagę nie całości czasu trwania postępowania, a jedynie jego określonego etapu. Ministerstwo zidentyfikowało dodatkowo trzeci problem w ustawie o skardze, jakim jest nadmierny formalizm sądów w kwestii odrzucania skarg na przewlekłość. Sądy nazbyt formalistycznie żądają wskazania poszczególnych okresów przewlekłości, a osoby skarżące najczęściej nie są prawnikami i nie potrafią zidentyfikować tych okresów. Te trzy elementy MS będzie chciał zmienić w Ustawie o skardze.

Ponadto poinformowała, że na załatwienie sprawy *Rutkowski i Inni* oraz 591 innych skarg rząd ma 2 lata. Dodała, że nowe kierownictwo resortu sprawiedliwości zaakceptowało przyjęte stanowisko ws. projektu założeń projektu nowelizacji ww. ustawy o skardze. Spodziewana jest szybka decyzja w tej sprawie, a projekt ten wkrótce będzie procedowany. Sama ustawa zostanie napisana przez RCL z wkładem merytorycznym ze strony MS. Przyjęcie projektu założeń spodziewane jest na I kwartał 2017 r. Przedstawicielka MS dodała, że nie jest to jedyny projekt realizujący wyrok pilotażowy, ale daje szansę na zmieszczenie się w wymaganym przez Trybunał terminie. Pani Dyrektor poinformowała również, że w konsultacji z MSZ wybrany został ten sposób procedowania, ponieważ ustawa musi być szeroko konsultowana, m.in. ze środowiskiem sędziowskim oraz społecznie.

Dyr. A. Dąbrowiecka przedstawiła również wstępne założenia projektu, a mianowicie: ograniczenie możliwości fragmentacji, wprowadzenie rozsądnych terminów, możliwość wprowadzenia kwoty bazowej za każdy rok trwania postępowania. MSZ postuluje wprowadzenie jakiegoś progu wysokościowego, tj. pewnej kwoty minimalnej, gdy postępowanie trwa co najmniej 5 lat. Projekt jest już konsultowany z sędziami w trakcie szkoleń na temat orzecznictwa ETPCz. Sędziowie postulują pozostawienie im wolnej ręki w zakresie określania kwoty. Co do zniesienia formalizmu, wystarczające będzie wskazanie przez skarżącego, że postępowanie było długotrwałe.

Następnie przedstawicielka MS wyjaśniła, że sędziowie nie mogą zastępować dyrektorów sądów, jeśli chodzi o dysponowanie środkami sądów. Poinformowała również, że reprezentanci MS odwiedzają sądy i zauważyli, że istnieje korelacja pomiędzy stwierdzeniem przewlekłości a postępowaniem dyscyplinarnym wobec sędziów. Dlatego starają się tłumaczyć sędziom, że stwierdzenie przewlekłości nie jest tożsame z przyznaniem się do winy sędziego, a jest przejawem słabości systemu (źle funkcjonujące instytucje doprowadzenia czy niezdiscyplinowani biegli). Sędziom wyjaśniane jest, że jeżeli państwo jako system nie może zapewnić odpowiednich środków, to trzeba zapłacić stosowne zadośćuczynienie. Sędziowie nie chcą ponosić za to winy. Jest to bariera mentalna. Percepcja problemu zależy od prezesów sądów, bo były takie przypadki, że rzeczywiście te kwestie były wiązane. MS zwróciło się do prezesów, żeby ustalić, na ile można by odejść od takiej obrony tej bariery mentalnej. Mogłaby ona zniknąć, jeśli w nowej ustawie będą określone progi, kryteria, kwota bazowa itp. Aktualnie średnia kwota orzekana w sprawach o przewlekłość to 2–3 tys. zł. Nie ma żadnego problemu, żeby to była kwota 20 tys. zł. Do tej pory były pojedyncze przypadki, że orzekana kwota osiągała 10 tys. zł.

Następnie Dyr. A. Dąbrowiecka dodała, że od 1 stycznia 2016 r. wejdzie w życie nowy regulamin sądów powszechnych, który zmienia zasady uznawania spraw za pilne. Za pilne będą uznawane sprawy, w których sąd krajowy uwzględnił skargę na przewlekłość albo ETPCz stwierdził naruszenie

art. 6 Konwencji, lub w których zawarto ugodę. Poszerzenie katalogu doprowadzi do przyspieszenia postępowania, w którym stwierdzono przewlekłość.

Jako kolejna głos zabrała Pani Prokurator Agnieszka Goździk z Departamentu Postępowania Przygotowawczego Prokuratury Generalnej (dalej PG). Wskazała ona, że w odniesieniu do postępowań przygotowawczych prowadzonych przez prokuratorów przewlekłości jest niewiele. Spośród 22 spraw z grupy **Rutkowski**, które do obecnej chwili otrzymała Prokuratura, tylko w 2 stwierdzono przewlekłość, w tym w 1 zawinioną działaniem prokuratora prowadzącego. W drugim przypadku przewlekłość w części była zawiniona przez prokuratora. Podjęto w nich postępowania dyscyplinarne, gdzie było to właściwe. Dodała też, że PG prowadzi monitoring spraw, w których wniesiono skargi na przewlekłość. W I półroczu 2015 r. było 338 skarg, o 197 spraw mniej w porównaniu z 2014 r. Sądy powszechne rozpoznały 152 skargi, uwzględniając 25 skarg, tj. ok. 16%. Podjęte zostały działania eliminujące przewlekłość: prowadzone są szkolenia, PG wydaje wytyczne wpływające na podejmowanie działań przez prokuratorów, co spowoduje zmniejszenie tego problemu odnośnie do postępowania przygotowawczego.

- **Informacja nt. postępu w realizacji wyroku ws. *Grabowski p. Polsce* w kontekście wyeliminowania błędnej praktyki stosowania art. 27 Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich – referuje Ministerstwo Sprawiedliwości**

Sprawę przedstawiła Pani Sędzia Urszula Szafrąńska, streszczając stan faktyczny i prawny. Skarżący M. Grabowski został umieszczony na okres 3 miesięcy w schronisku dla nieletnich w związku z podejrzeniem o popełnienie przestępstwa (rozboje). Wszczęte zostało wobec niego postępowanie opiekuńczo-wychowawcze, a następnie poprawcze. Po upływie 3 miesięcy skarżący nie został zwolniony ze schroniska, pomimo wniosku obrońcy o natychmiastowe zwolnienie i uchylenie środka. Środek zabezpieczający był samoistnie przedłużany aż do merytorycznego zakończenia postępowania. Od sierpnia 2012 r. do stycznia 2013 r. skarżący przebywał w schronisku dla nieletnich bez podstawy prawnej.

Skarżący wniósł skargę dotyczącą naruszenia art. 5 § 1 i 5 § 4 Konwencji. W czerwcu 2015 r. ETPCz stwierdził naruszenie tych artykułów Konwencji i zasądził kwotę 5000 euro tytułem zadośćuczynienia.

W ramach realizacji wyroku Trybunału MS przetłumaczyło i opublikowało wyrok na stronie internetowej oraz go przeanalizowało. Od 2014 r. prowadzone są prace nad zmianą Ustawy o postępowaniu w sprawie nieletnich oraz niektórych innych ustaw. Przewidywana jest zmiana art. 27 ustawy poprzez doprecyzowanie przesłanek umieszczania w schronisku, wprowadzenie możliwości przedłużenia na czas określony stosowanego środka, w sposób analogiczny do orzekania o przedłużeniu tymczasowego aresztu oraz zmiana art. 29 ustawy w zakresie zażalenia na to postanowienie.

Pani sędzia podkreśliła, że jest to projekt założeń, którego procedowanie zostało jak na razie wstrzymane. W sytuacji podobnej do sytuacji skarżącego w 2014 r. było 306 nieletnich, a w I połowie 2015 r. – 172 nieletnich. Istnieje zatem ryzyko stwierdzenia przez Trybunał dużej liczby naruszeń Konwencji. Dlatego też MS wysłało pismo dotyczące wyroku Trybunału do wszystkich sądów dla nieletnich wraz z tłumaczeniem samego wyroku, zwracając się o taką interpretację Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, która byłaby zgodna ze standardami Konwencji i orzecznictwem ETPCz. Niektóre sądy już wcześniej działały zgodnie z tymi standardami. Istnieje jednakże potrzeba, aby działania wszystkie sądów były z nimi zgodne.

Pani U. Szafrąńska dodała, że nowy regulamin urzędowania sądów powszechnych oprócz zdefiniowania sprawy pilnej będzie zawierał przepis obligujący sędziów do kierowania na rozprawę sprawy z art. 27 Ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich. Dodatkowo art. 223 regulaminu będzie obowiązywał do przesyłania wydanego postanowienia do schroniska tak wcześnie, jak to tylko możliwe. MS prowadzi również warsztatowe szkolenia sędziów sądów okręgowych i apelacyjnych, oparte na kazuśach, w trakcie których poruszana jest sprawa **Grabowski p. Polsce**.

Przewodnicząca poinformowała, że stanowisko resortu w przedmiotowej sprawie było już wypracowane w 2013 r., więc pewne było wydanie orzeczenia niekorzystnego. Tu właściwa była prewencja. Dodała też, że skala zjawiska nie jest marginalna, jest to problem o charakterze systemowym i potrzebne są szybkie zmiany.

- Informacja nt. w realizacji wyroku ws. *Płonka p. Polsce* w związku z wejściem w życie Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości ws. sposobu zapewnienia oskarżonemu korzystania z pomocy obrońcy w postępowaniu przyspieszonym (Dz.U. 2015.920) – referuje **Ministerstwo Sprawiedliwości**

Sprawę zreferowała Pani Sędzia U. Szafrąńska z MS, przytaczając najpierw jej stan faktyczny. W sprawie *Płonka p. Polsce* skarżąca po zatrzymaniu została przesłuchana bez udziału obrońcy. Podpisała oświadczenie, iż została pouczone o przysługujących jej w tym zakresie prawach. Jednakże w chwili zatrzymania była nietrzeźwa i przyznała, że ma problem z alkoholem. Następnie skarżąca została skazana m.in. na podstawie tego pierwszego przesłuchania. W 2009 r. ETPCz orzekł, że brak dostępu do obrońcy na początkowym etapie postępowania spowodował bezpośredni niekorzystny skutek dla skarżącej, uznanej według standardów orzecznictwa Trybunału za skarżącą wrażliwą ze względu na jej problem alkoholowy. Orzeczenie zostało przez Polskę wykonane w 2015 r. W zakresie środków indywidualnych postępowanie ws. skarżącej zostało wznowione przez Sąd Najwyższy, a następnie zostało ono umorzone ze względu na śmierć skarżącej.

Ponadto podjęte zostały środki generalne w postaci nowelizacji Kodeksu postępowania karnego (dalej k.p.k.), która weszła w życie w dniu 1 lipca 2015 r. Nowelizacją tą w art. 79 pkt 4 k.p.k. wprowadzono obowiązkową obronę także w przypadku, gdy zachodzi uzasadniona wątpliwość co do stanu zdrowia oskarżonego. Dodatkowo na podstawie art. 81a § 2 k.k. MS zobowiązało się do wydania rozporządzenia wykonawczego dotyczącego korzystania z pomocy obrońcy. Rozporządzenie to zostało wydane w dniu 27 maja br., weszło w życie 1 lipca br., a następnie zostało zmienione w dniu 22 października br. (nowelizacja weszła w życie w połowie listopada). Z rozporządzenia wynika, że prezesi sądów będą ustalali listy obrońców z urzędu – radców prawnych i adwokatów w oparciu o przekazane im przez samorządy wykazy. Listy te będą aktualizowane na bieżąco. Rozporządzenie przewiduje szczególnie tryb rozpoznawania wniosków poprzez niezwłoczne wyznaczenie obrońcy, nawet telefaksem – taki wniosek ma być rozpoznawany niezwłocznie. Ponadto Polska jest zobowiązana do implementacji Dyrektywy Rady UE z 22 października 2013 r., przewidującej rozszerzenie dostępu do obrońcy i pomocy prawnej, w terminie do listopada 2016 r.

Dodatkowo od 1 stycznia 2016 r. oferowana będzie nieodpłatna pomoc dla osób w trudnej sytuacji finansowej i edukacja prawna dla przedsiębiorców. Nie jest to skutek bezpośrednio wynikający ze sprawy *Płonka p. Polsce*, ale nawiązuje do wyroku Trybunału w ten sposób, że pomoc będzie udzielana osobom uprawnionym już na etapie przedsądowym.

Przewodnicząca stwierdziła, że zapewnienie pomocy obrońcy od momentu zatrzymania jest rozwiązaniem, które usatysfakcjonuje KM, mimo iż zakończył on już nadzór nad wykonaniem wyroku ws. *Płonka p. Polsce*.

Następnie głos zabrał Płk K. Olkowicz, który zauważył, iż zdarzają się sprawy, w których osobom uprawnionym nie zapewniono obrońcy pomimo uprzedniego orzeczenia o niepełności w szczególności, gdy sąd nie ma możliwości zobaczenia oskarżonego. Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich ma wiedzę co do 300 osób skazanych, którym nie zapewniono pomocy obrońcy pomimo ewidentnej choroby psychicznej.

Jako kolejny głos zabrał Pan Dr Piotr Kładoczny, przedstawiciel Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka. Zapytał on, wracając do sprawy *Rutkowski p. Polsce*, przedstawicielkę MS, jaki skutek ma uznanie danej sprawy za pilną. Czy za pilne można uznać sprawy, w których zastosowano tymczasowe aresztowanie oraz czy takie uznanie sprawy za pilną jest skutecznym środkiem zapobiegającym przewlekłości. Zapytał również, czy planowane są zmiany k.p.k. polegające na cofnięciu ostatniej dużej nowelizacji.

Pani Dyrektor Agnieszka Dąbrowiecka wskazała, że podstawową konsekwencją uznania sprawy za pilną jest jej rozpoznawanie poza kolejnością, tj. poza kolejnością wpływu do sądu. Sprawy aresztowe mogą również być sprawami pilnymi. Jeśli chodzi o ewentualne zmiany w zakresie k.p.k., nie ma żadnych informacji w tym zakresie, wie jednak, że nie będą one dotyczyły wprowadzonych zmian

wynikających z konieczności wykonania orzeczenia ws. *Płonka p. Polsce*. Będą natomiast zmiany dotyczące środków zabezpieczających, ale jeszcze nie jest znany ich kierunek.

- Informacja nt. zmian wprowadzonych do Kodeksu karnego wykonawczego w celu wykonania wyroków z grupy *Horych i Piechowicz p. Polsce* – referuje **Ministerstwo Sprawiedliwości**

Sprawę zreferowała Pani Sędzia U. Szafrąńska, która wyjaśniła, że wyroki z ww. grupy dotyczą: automatyzmu, długiego okresu trwania i surowości środków stosowanych wobec osadzonych w ramach reżimu tzw. więźniów niebezpiecznych. W celu wykonania tego wyroku przeprowadzono nowelizację Kodeksu karnego wykonawczego (dalej k.k.w.), która weszła w życie w dniu 24 października 2015 r. Na jej podstawie zmieniono m.in. reguły stosowania środków nakładanych na więźniów poprzez eliminację automatyzmu podczas ich kwalifikowania. Wprowadzono również możliwość stopniowego łagodzenia stosowanych środków.

W kontekście powyższego Przewodnicząca podkreśliła, że mimo nowelizacji nadal nie określono maksymalnego dopuszczalnego czasu stosowania tego reżimu środków, brakuje też konieczności oceny, czy stosowane środki są satysfakcjonujące.

Przedstawicielka Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka zapytała w kontekście wyroku *Horych i Piechowicz p. Polsce*, czy mimo nowelizacji k.k.w. w zakresie stosowania reżimu osadzonych niebezpiecznych nadal nie występuje ryzyko automatyzmu jego stosowania, np. gdy przestępstwo popełnione było w związku z udziałem w grupie przestępczej. Przedstawicielka MS wskazała, że kwestia ta została wyeliminowana po poprawkach Senatu.

Przewodnicząca poinformowała, że skutki nowelizacji będą obserwowane. Trudne byłoby wprowadzenie maksymalnego okresu, bo przy skazaniu na 25 lat pozbawienia wolności lub na dożywotnie pozbawienie wolności trudno byłoby przesądzać, jaka jest prognoza w zakresie resocjalizacji danej osoby. Z orzecznictwa ETPCz dotyczącego więźniów niebezpiecznych nie wynika obowiązek określenia górnej granicy.

- Informacja nt. działań zmierzających do wykonania wyroku ws. *Bączkowski i inni p. Polsce* – referuje **Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji**

Przewodnicząca zaznaczyła, że ww. sprawa była w agendzie Zespołu przez 8 lat, dlatego z satysfakcją przyjmuje wiadomość, że została uchwalona nowa ustawa Prawo o zgromadzeniach w takim kształcie, jak tego wymagają aktualne standardy orzecznictwa Trybunału.

Sprawę zreferowała Pani Monika Piłat, przedstawicielka Ministerstwa Administracji i Spraw Wewnętrznych. Poinformowała ona, że nowa ustawa weszła w życie w dniu 14 października 2015 r. Ustawa ta przewiduje m.in. możliwość odbywania zgromadzeń spontanicznych i sądową kontrolę decyzji o zakazie organizacji zgromadzenia. Wydłużono termin na złożenie wniosku z 3 na 6 dni. Natomiast Ministerstwo nie dysponuje jeszcze informacjami, jak ta ustawa funkcjonuje w praktyce.

Przewodnicząca poinformowała, że funkcjonowanie ustawy w praktyce będzie obserwowane pod kątem możliwych naruszeń w zakresie wolności zgromadzeń.

IV. Inne sprawy

Przewodnicząca poinformowała, że w październiku 2015 r. odbyło się IX Seminarium Warszawskie, tym razem w Lublinie. Zmiana lokalizacji Seminarium została przyjęta pozytywnie, pozwoliła bowiem na udział w nim również innym uczestnikom niż dotychczas.

Aktualnie przygotowywana jest publikacja pokonferencyjna zawierająca wystąpienia prelegentów, którzy wystąpili podczas Seminarium.

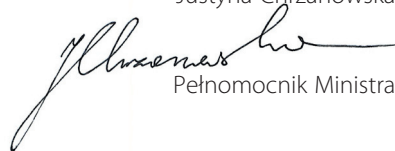
Kończąc posiedzenie Zespołu, Przewodnicząca ponownie zwróciła się do członków i stałych uczestników posiedzeń plenarnych Zespołu z prośbą o przekazywanie do końca stycznia

2016 r. uwag i komentarzy oraz ewentualnych wkładów do raportu z wykonywania wyroków ETPCz przez Polskę za 2015 r. Zgłaszanie uwag przed przedstawieniem Raportu Radzie Ministrów pozwoli uniknąć ich zgłaszania w trakcie oficjalnej procedury, co z reguły znacznie przedłuża proces jego przyjmowania i zarazem opóźnia jego publikację i możliwość dyskusowania np. w parlamencie. W takiej sytuacji informacje zawarte w Raporcie są już zazwyczaj niezbyt aktualne.

V. Informacje końcowe

O terminie oraz porządku obrad następnego posiedzenia członkowie Zespołu zostaną powiadomieni w drodze elektronicznej przez Sekretarza Zespołu. W przypadku pytań proszę kontaktować się z Sekretarzem Zespołu (katarzyna.bralczyk@msz.gov.pl, sebastian.kurek@msz.gov.pl).

Justyna Chrzanowska

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'J. Chrzanowska', written over a light blue horizontal line.

Pełnomocnik Ministra

Załącznik:

Lista uczestników posiedzenia w dniu 16 grudnia 2015 r.

**Uczestnicy posiedzenia Zespołu ds. Europejskiego Trybunału Praw Człowieka
w dniu 16 grudnia 2015 r., Pałac MSZ, przy ul. Foksal 6, godz. 09.00–13.00**

Podsekretarz stanu w MSZ	Prof. dr hab. Aleksander Stępkowski
Przewodnicząca Zespołu	Justyna Chrzanowska
MSZ DPOPC	Eliza Suchożebrska Katarzyna Bralczyk Justyna Kalicka-Andziak Sebastian Kurek Joanna Kędziora
Kancelaria Prezesa Rady Ministrów	Michał Graczyk, Dep. Prawny
Ministerstwo Edukacji Narodowej	Kamil Bobel, Dep. Prawny
Ministerstwo Finansów	Robert Krzyżków, Z-ca Dyr. Dep. Unii Europejskiej
Ministerstwo Rozwoju	Bożena Łukasik, Z-ca Dyr. Dep. Prawnego
Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego	Robert Safiański, Dep. Legislacyjny
Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej	Joanna Maciejewska, Dep. Analiz Ekonomicznych i Prognoz
Ministerstwo Skarbu Państwa	Małgorzata Szadkowska, Dep. Reprywatyzacji i Rekompensat
Ministerstwo Sportu i Turystyki	Paweł Matej, Dep. Prawny
Ministerstwo Sprawiedliwości	Agnieszka Dąbrowiecka, Z-ca Dyr. Dep. Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka Urszula Szafrńska, Dep. Współpracy Międzynarodowej i Praw Człowieka
Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji	Wirginia Prejs, Dep. Kontroli, Skarg i Wniosków, Zespół ds. Ochrony Praw Człowieka Monika Piłat, Dep. Administracji Publicznej
Ministerstwo Środowiska	Michał Kobylński, Dep. Prawny
Ministerstwo Zdrowia	Karol Bogusz, Dep. Współpracy Międzynarodowej
Biuro Pełnomocnika ds. Równego Traktowania	Michał Czerepiński, Biuro Pełnomocnika Rządu
Rządowe Centrum Legislacji	Joanna Knapieńska, Dyr. Dep. Postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym Aleksandra Zdunek-Drabot
Prokuratura Generalna	Agnieszka Goździk, Dep. Postępowania Przygotowawczego
Rzecznik Praw Obywatelskich	Płk Krzysztof Olkowicz, Z-ca Rzecznika Praw Obywatelskich Karolina Miksa, Zespół Prawa Konstytucyjnego, Międzynarodowego i Europejskiego

Rzecznik Praw Dziecka	Bartosz Sowier, Dyr. Gabinetu Rzecznika Praw Dziecka
Kancelaria Sejmu	dr Agnieszka Grzelak, Biuro Analiz Sejmowych
Kancelaria Senatu	Joanna Granowska, Sekretarz Komisji Praw Człowieka, Praworządności i Petycji
Kancelaria Prezydenta RP	Krzysztof Konrad
Sąd Najwyższy	dr hab. Małgorzata Wąsek-Wiaderek, Biuro Studiów i Analiz
Trybunał Konstytucyjny	dr Anna Pudło, Starszy Radca Orzecznictwa
Krajowa Rada Radców Prawnych	Mec. Magdalena Witkowska, Przewodnicząca Komisji Praw Człowieka KRRP
Naczelna Rada Adwokacka	Mec. Mikołaj Pietrzak, Przewodniczący Komisji Praw Człowieka przy NRA Mec. Justyna Metelska
Krajowa Rada Komornicza	Roman Romanowski, Wiceprezes Krajowej Rady Komorniczej
Biuro Informacji Rady Europy	dr Hanna Machińska, Dyr. Biura
Amnesty International	Draginja Nadaždin, Dyr. Stowarzyszenia Amnesty International
Helsińska Fundacja Praw Człowieka	dr Piotr Kładoczny, Dyr. Biura Prawnego Barbara Grabowska-Moroz
Instytut na Rzecz Kultury Prawnej Ordo Iuris	Karolina Dobrowolska, Analityk Instytutu Ordo Iuris
Krajowa Szkoła Administracji Publicznej	Anna Kędziora Marta Blecharczyk

Załącznik D

**do Raportu z wykonywania wyroków
Europejskiego Trybunału
Praw Człowieka
przez Polskę za 2015 r.**

1. Bochan p. Ukrainie (nr 2), skarga nr 22251/08, wyrok Wielkiej Izby z 05.02.2015 r., ostateczny	281
2. Bouyid p. Belgii, skarga nr 23380/09, wyrok Wielkiej Izby z 28.09.2015 r., ostateczny	283
3. Çengiz i Inni p. Turcji, skargi nr 48226/10 i 14027/11, wyrok Izby z 01.12.2015 r., ostateczny	285
4. Chitos p. Grecji, skarga nr 51637/12, wyrok Izby z 04.06.2015 r., ostateczny	286
5. Couderc i Hachette Filipacchi Associés p. Francji, skarga nr 40454/07, wyrok Wielkiej Izby z 10.11.2015, ostateczny	287
6. Delfi AS p. Estonii, skarga nr 64569/09, wyrok Wielkiej Izby z 16.06.2015, ostateczny	289
7. Dvorski p. Chorwacji, skarga nr 25703/11, wyrok Wielkiej Izby z 20.10.2015 r., ostateczny	291
8. Ebrahimian p. Francji, nr 64846/11, wyrok Izby z 26.11.2015 r., ostateczny	282
9. Elberte p. Łotwie, skarga nr 61243/08, wyrok Izby z 13.01.2015 r., ostateczny	294
10. Gallardo Sanchez p. Włochom, skarga nr 11620/07, wyrok Izby z 24.03.2015 r., ostateczny	296
11. Haldimann i Inni p. Szwajcarii, skarga nr 21830/09, wyrok Izby z 24.02.2015 r., ostateczny	297
12. Khoroshenko p. Rosji, skarga nr 41418/04, wyrok Wielkiej Izby z 30.06.2015 r., ostateczny	299
13. Kudrevičius i Inni p. Litwie, skarga nr 37553/05, wyrok Wielkiej Izby z 15.10.2015 r., ostateczny	300
14. Lambert i Inni p. Francji, skarga nr 46043/14, wyrok Wielkiej Izby z 05.06.2015 r., ostateczny	302
15. Laurus Invest Hungary KFT i Continental Holding Corporation p. Węgrom, skargi nr 23265/13 i inne, decyzja o niedopuszczalności z 08.09.2015 r., ostateczna	304
16. M. i M. p. Chorwacji, skarga nr 10161/13, wyrok Izby z 03.09.2015 r., ostateczny	306
17. M'Bala M'Bala p. Francji, skarga nr 25239/13, decyzja Izby o niedopuszczalności z 20.10.2015 r., ostateczna	308
18. Magee i Inni p. Wielkiej Brytanii, skargi nr 26289/12, 29062/12 i 29891/12, wyrok Izby z 12.05.2015 r., ostateczny	309
19. Nazarenko p. Rosji, skarga nr 39438/13, wyrok Izby z 16.07.2015 r., ostateczny	311
20. Parrillo p. Włochom, skarga nr 46470/11, wyrok Wielkiej Izby z 27.08.2015 r., ostateczny	311
21. Pentikäinen p. Finlandii, skarga nr 11882/10, wyrok Wielkiej Izby z 20.10.2015 r., ostateczny	314
22. Perinçek p. Szwajcarii, skarga nr 27510/08, wyrok Wielkiej Izby z 15.10.2015 r., ostateczny	315
23. Petropavlovskis p. Łotwie, skarga nr 44230/06, wyrok Izby z 13.01.2015 r., ostateczny	318
24. Rohlena p. Czechom, skarga nr 59552/08, wyrok Wielkiej Izby z 27.01.2015 r., ostateczny	319
25. Roman Zakharov p. Rosji (skarga nr 47143/06), wyrok Wielkiej Izby z 04.12.2015 r., ostateczny	320
26. Ruslan Yakovenko p. Ukrainie, skarga nr 5425/11, wyrok Izby z 04.06.2015 r., ostateczny	324
27. Schatschaschwili p. Niemcom, skarga nr 9154/10, wyrok Wielkiej Izby z 15.12.2015 r., ostateczny	326
28. Sher i Inni p. Wielkiej Brytanii, skarga nr 5201/11, wyrok Izby z 20.10.2015 r., ostateczny	329
29. Vasiliauskas p. Litwie, skarga nr 35343/05, wyrok Wielkiej Izby z 20.10.2015 r., ostateczny	332
30. Y. p. Słowenii, skarga nr 41107/10, wyrok Izby z 28.05.2015 r., ostateczny	333
31. Y.Y. p. Turcji, skarga nr 14793/08, wyrok Izby z 10.03.2015 r., ostateczny	335
32. Chiragov i Inni p. Armenii, skarga nr 13216/05, wyrok Wielkiej Izby z 16.06.2015 r., ostateczny	336
33. Sargsyan p. Azerbejdżanowi, skarga nr 40167/06, wyrok Wielkiej Izby z 16.06.2015 r., ostateczny	336

WYBRANE ORZECZENIA EUROPEJSKIEGO TRYBUNAŁU PRAW CZŁOWIEKA WYDANE W 2015 R. W SPRAWACH DOTYCZĄCYCH INNYCH PAŃSTW-STRON KONWENCJI, KTÓRE MAJĄ LUB MOGĄ MIEĆ ZNACZENIE DLA PRAWA LUB PRAKTYKI JEGO STOSOWANIA W POLSCE

W ramach działań mających na celu zapobieganie stwierdzaniu przez Trybunał naruszenia Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (dalej Konwencji) przez Polskę istotne jest nie tylko usuwanie stwierdzonych nieprawidłowości w prawie lub praktyce jego stosowania, ale także podejmowanie działań prewencyjnych na przyszłość. Choć na mocy art. 46 ust. 1 Konwencji państwa są formalnie zobowiązane do przestrzegania ostatecznych wyroków Trybunału w sprawach, których są stronami, nie należy pomijać orzecznictwa Trybunału wobec innych państw Rady Europy (dalej RE).

Z tego względu Pełnomocnik przedstawia poniżej listę wybranych orzeczeń Trybunału wydanych w 2015 r. wobec innych państw, które przy założeniu, że przepisy Konwencji będą stosowane wobec Polski w podobny sposób jak wobec innych państw, mają lub potencjalnie mogą mieć (np. w razie podjęcia nowych działań legislacyjnych) znaczenie dla polskiego porządku prawnego i dla praktyki stosowania prawa¹. Opisane orzeczenia zostały wskazane przez Europejski Trybunał Praw Człowieka (dalej Trybunał lub ETPCz) jako najistotniejsze orzeczenia wydane w 2015 r. Podane poniżej informacje należy traktować jedynie jako sygnalizujące wstępnie problematykę orzeczenia, nie zaś jako pełny opis argumentacji Trybunału i stwierdzonego naruszenia. Również analiza znaczenia wyroku dla prawa polskiego ma charakter wstępny – niezbędne jest przeprowadzenie dalszej, pełnej analizy przez właściwe organy.

Przy okazji warto zwrócić uwagę, że na stronie Ministerstwa Spraw Zagranicznych (dalej MSZ) został opublikowany szerszy przegląd orzeczeń Trybunału w 2015 r., zawierający zestawienie orzeczeń omawianych w comiesięcznych przeglądach orzecznictwa Trybunału wobec innych Państw Stron Konwencji².

1. Bochan p. Ukrainie (nr 2), skarga nr 22251/08, wyrok Wielkiej Izby z 05.02.2015 r., ostateczny

– zastosowalność i naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji (prawo do rzetelnego procesu sądowego – aspekt dostępu do sądu i rzetelnego procesu) w odniesieniu do sposobu rozpatrzenia przez Sąd Najwyższy (dalej SN) nadzwyczajnej apelacji skarżącej i dokonania przez niego rażąco arbitralnej interpretacji wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wydanego na korzyść skarżącej;

W 2007 r. skarżąca uzyskała wyrok Trybunału, w którym stwierdził on naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji z uwagi na fakt, że rozstrzygnięcia sądów krajowych zostały wydane w postępowaniu, które nie spełniało gwarancji rzetelności postępowania w odniesieniu do niezależności i bezstronności sądu, pewności prawnej oraz wymogu odpowiedniego uzasadnienia wyroku. W oparciu o wyrok Trybunału skarżąca złożyła „apelację z uwagi na wyjątkowe okoliczności” (nadzwyczajna apelacja), w której

¹ Lista najważniejszych orzeczeń za 2015 r., które zostały wybrane przez Biuro Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, znajduje się na stronie Trybunału pod adresem: http://www.echr.coe.int/Documents/Cases_list_2015_ENG.pdf. Wskazano tu tylko orzeczenia ostateczne wg stanu na 31 marca 2016 r. Z uwagi na cel niniejszego opracowania – jakim jest przekazanie informacji nt. orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wobec innych państw – pominięto też wyrok ws. *Szafrański p. Polsce* z 15 grudnia 2015 r. (skarga nr 17249/12), znajdujący się na liście rezerwowej Trybunału. Wyrok ten stwierdzał naruszenie art. 8 Konwencji (prawo do poszanowania życia prywatnego) z uwagi na niewystarczające oddzielenie części sanitarnej od pozostałej części celi więziennej (stwierdzał natomiast brak naruszenia art. 3 Konwencji w tym względzie). Opis wyroku jest dostępny na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości (dalej MS) w *Przeglądzie orzecznictwa ETPCz w sprawach polskich za październik–grudzień 2015 r.*, <https://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/opracowania-i-analazy-standardy-w-zakresie-ochrony-praw-czlowieka/zestawienia-kwartalne-wyrokow-etpcz-w-sprawach-polskich/>

² http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/europejski_trybunal_praw_czlowieka/wybrane_orzeczenia_etpcz/orzeczenia_inne_panstwa/

zwróciła się do SN o uchylenie postanowień sądów i uwzględnienia jej roszczenia (w odniesieniu do tytułu do nieruchomości). Prawo ukraińskie przewiduje możliwość złożenia takiej apelacji m.in. na podstawie stwierdzenia międzynarodowego organu sądowego, którego jurysdykcja została uznana przez Ukrainę, że krajowe rozstrzygnięcie sądowe narusza zobowiązania międzynarodowe Ukrainy. W marcu 2008 r. SN oddalił jej nadzwyczajną apelację, uznając, że rozstrzygnięcia sądów krajowych były prawidłowe i dobrze uzasadnione. W czerwcu 2008 r. uznał kolejną nadzwyczajną apelację skarżącą za niedopuszczalną. Skarżąca złożyła kolejną skargę do Trybunału, zarzucając, że SN nie uwzględnił ustaleń zawartych w wyroku ETPCz z 2007 r., naruszając art. 6 ust. 1 Konwencji oraz art. 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji.

Trybunał przypomniał, że fakt, iż Komitet Ministrów (dalej KM) prowadzi nadzór nad wykonaniem jego wyroku, nie pozbawia go możliwości zbadania nowej skargi dotyczącej środków podjętych przez państwo w celu wykonania tego wyroku, jeśli skarga zawiera nowe istotne informacje dotyczące kwestii nierozstrzygniętych w pierwszym wyroku. Część zarzutów podnoszonych obecnie przez skarżącą może być jednak uznana za skargę na brak odpowiedniego wykonania wyroku Trybunału z 2007 r., co nie jest objęte właściwością Trybunału. Skarga na brak naprawienia na poziomie krajowym naruszenia art. 6 stwierdzonego w wyroku z 2007 r. jest więc niezgodna *ratione materiae* z Konwencją i jako taka niedopuszczalna.

Nie ma natomiast przeszkód do zbadania zarzutów skarżącej dotyczących sposobu działania oraz nierzetelności postępowania SN prowadzonego w 2008 r., gdyż dotyczy to nowej kwestii, nieobjętej wyrokiem z 2007 r. i kompetencjami KM. Skarżąca zarzucała, że SN w sposób oczywisty zaprzeczył ustaleniom zawartym w wyroku Trybunału z 2007 r.

Trybunał przypomniał, że co do zasady art. 6 ust. 1 Konwencji nie ma zastosowania do nadzwyczajnych apelacji mających na celu wznowienie zakończonych postępowań sądowych, gdyż art. 6 Konwencji nie chroni prawa do wznowienia prawomocnie zakończonego postępowania sądowego. Co do zasady nadzwyczajne środki zaskarżenia mające na celu wznowienie zakończonych postępowań sądowych nie obejmują rozstrzygnięcia o prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym, a art. 6 Konwencji co do zasady nie ma zastosowania do tego typu postępowań, choć ma zastosowanie do wznowionego postępowania, jeśli zdecydowano o wznowieniu. Jednakże z uwagi na naturę, zakres i szczególne elementy postępowania prowadzonego w oparciu o nadzwyczajny środek zaskarżenia może mieć ono w danym systemie prawnym taki charakter, że może być objęte zakresem zastosowania art. 6 ust. 1 Konwencji.

W obecnej sprawie prawo krajowe przewidywało dla skarżącej środek umożliwiający przeprowadzenie przez SN kontroli sądowej spraw cywilnych w świetle ustaleń Trybunału. Nadzwyczajna apelacja wniesiona przez skarżącą może być postrzegana jako przedłużenie oryginalnego (zakończonego) postępowania sądowego i wykazuje podobieństwo do procedury kasacyjnej w prawie ukraińskim. Gwarancje art. 6 ust. 1 przewidziane wobec procedury kasacyjnej w sprawach cywilnych powinny mieć zastosowanie również do nadzwyczajnej apelacji. Trybunał powołał się również na sposób i zakres zbadania sprawy przez SN w 2008 r. – zbadał on bowiem akta sprawy i rozstrzygnięcia sądów krajowych w świetle nowych argumentów skarżącej i wyroku Trybunału z 2007 r. W istocie SN przeprowadził „ponowne zbadanie” sprawy skarżącej i nie znalazł podstaw do zmiany ostatecznego rozstrzygnięcia. Na tej podstawie oraz w świetle ustawodawstwa Trybunał uznał, że postępowanie w sprawie nadzwyczajnej skargi prowadzone przez SN było decydujące dla rozstrzygnięcia o prawach i obowiązkach skarżącej o charakterze cywilnym, art. 6 ust. 1 ma więc zastosowanie.

Oceniając rzetelność tego postępowania, Trybunał uznał, że SN rażąco wypaczył ustalenia Trybunału zawarte w wyroku z 2007 r. W szczególności napisał, iż Trybunał uznał postanowienia sądów krajowych za zgodne z prawem i dobrze uzasadnione, a zadośćuczynienie zostało przyznane za naruszenie wymogu rozsądnego terminu (choć akurat w tym zakresie skarga została odrzucona przez Trybunał jako w sposób oczywisty nieuzasadniona). Twierdzenia te były w sposób namacalny nieprawidłowe. Uzasadnienie SN nie stanowiło jedynie odmiennej wykładni tekstu prawnego. Trybunał uznał je za rażąco arbitralne albo wręcz za odmowę sprawiedliwości (*denial of justice*) – w tym sensie, że wypaczone przedstawienie przez SN wyroku Trybunału z 2007 r. skutkowało obaleniem próby skarżącej uzyskania

zbadań jej roszczeń majątkowych w świetle wyroku Trybunału w ramach procedury o charakterze zbliżonym do kasacji. Trybunał uznał jednomyślnie, że postępowanie przed SN nie spełniło więc wymogów sprawiedliwego procesu w świetle art. 6 ust. 1 Konwencji i doszło do naruszenia tego postanowienia.

Znaczenie wyroku dla Polski – wyrok odnosi się do ważnych kwestii związanych ze wykonywaniem przez państwa wyroków Trybunału. Wyjaśnia, jaki jest podział kompetencji między Trybunałem a KM w odniesieniu do badania wykonania wyroku Trybunału. Precyzuje również, w jakim zakresie art. 6 Konwencji (prawo do rzetelnego procesu sądowego) ma zastosowanie w przypadku postępowań prowadzonych z tzw. nadzwyczajnych środków zaskarżenia. Porusza też aspekt rzetelnego powoływania się przez sądy krajowe na orzecznictwo Trybunału. Wyrok zawiera również ciekawy przegląd porównawczy uregulowań obowiązujących w państwach RE dotyczących możliwości wznowienia postępowań cywilnych po wyroku Trybunału. Przy okazji Trybunał podkreślił, że to do decyzji państw należy określanie, w jaki sposób najlepiej zapewnić wykonywanie wyroków Trybunału bez jednoczesnego podważenia zasady *res iudicata* i pewności prawnej, zwłaszcza gdy w grę wchodzi ochrona uprawnionych interesów pozostałych stron postępowań krajowych, a jeśli wprowadzają możliwość wznowienia postępowań krajowych po wyroku Trybunału, państwa mogą określać zasady i kryteria mające zastosowanie. Niemniej zapewnienie procedur krajowych pozwalających na ponowne zbadanie sprawy na poziomie krajowym w świetle stwierdzenia, że gwarancje prawa do rzetelnego procesu zostały naruszone, ma ważne znaczenie dla skuteczności systemu konwencyjnego. Takie procedury mogą być uważane za ważny aspekt wykonania wyroków Trybunału zgodnie z art. 46 Konwencji, a ich dostępność wskazuje na przywiązanie państwa do Konwencji i orzecznictwa Trybunału. Trybunał potwierdził ponownie swe stanowisko, że możliwość wznowienia postępowania krajowego po wyroku Trybunału stanowi „najskuteczniejszy środek, choć nie jedyny, zapewnienia *restitutio in integrum*”. Wyrok warto przeanalizować i rozpowszechnić wśród sądów powszechnych i administracyjnych.

2. Bouyid p. Belgii, skarga nr 23380/09, wyrok Wielkiej Izby z 28.09.2015 r., ostateczny

– naruszenie art. 3 Konwencji (zakaz tortur oraz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karnia – aspekt poniżającego traktowania, aspekt materialny i proceduralny) w odniesieniu do zarzutu spoliczkowania przez funkcjonariuszy policji podczas interwencji policyjnej;

Obaj skarżący zarzucali, że w trakcie przesłuchiwania (każdego z nich osobno) na komisariacie Policji zostali spoliczkowani przez funkcjonariuszy Policji. Policjanci zgodnie zaprzeczali zarzutom, a postępowania krajowe w odniesieniu do zarzutów skarżących okazały się nieskuteczne.

Trybunał podkreślił, że aby osoby twierdzące, że padły ofiarą naruszenia art. 3 Konwencji mogły korzystać z domniemania faktów, powinny wykazać, że noszą ślady złego traktowania doznanego w czasie, gdy przebywały pod kontrolą władz. Zaświadczenia medyczne przedłożone przez skarżących, sporządzone w tym samym dniu krótko po opuszczeniu przez nich komisariatu Policji, wspominają obrażenia, które mogły zostać spowodowane spoliczkowaniem. To, że śledztwo nie przyniosło podstaw do zaprzeczenia twierdzeniom policjantów, nie może być samo w sobie podstawą do wnioskowania o prawdziwości twierdzeń policjantów, ponieważ śledztwo to było obciążone poważnymi wadami. Trybunał uznał też, że brak jest elementów mogących potwierdzić tezę rządu, że skarżący mogli sami spowodować przedmiotowe obrażenia, odnotował też, że zarzutu takiego nie podnoszono w postępowaniu krajowym. Uznał więc, że w sposób wystarczający wykazano, że opisane w zaświadczeniach medycznych siniaki zostały spowodowane, gdy skarżący przebywali pod kontrolą funkcjonariuszy na komisariacie, a nie przedstawiono żadnych dowodów mogących podważyć twierdzenie skarżących, iż zostały one spowodowane przez spoliczkowanie przez funkcjonariusza.

Trybunał podkreślił, że spoliczkowanie przez funkcjonariusza Policji osoby pod jego całkowitą kontrolą stanowi poważny atak na godność tej osoby. Aby traktowanie miało charakter poniżający

w rozumieniu art. 3 Konwencji, wystarczające może być, by ofiara została upokorzona w jej własnych oczach. Trybunał nie miał wątpliwości, że spoliczkowanie, nawet jednorazowe, dokonane bez premedytacji i pozbawione poważnego lub trwałego skutku dla danej osoby, może być postrzegane przez nią jako upokarzające. Tym bardziej dotyczy to wymierzenia policzka przez funkcjonariusza Policji wobec osób pod ich kontrolą, co podkreśla relację wyższości/ niższości. Fakt, że ofiara wie, iż takie działanie funkcjonariusza jest bezprawne i wbrew etyce służbowej, może dodatkowo zwiększyć jej poczucie arbitralnego traktowania, niesprawiedliwości i bezsilności. Z uwagi na wrażliwą sytuację osób zatrzymanych władze mają obowiązek zapewnienia ochrony takim osobom, a upokorzenie poprzez spoliczkowanie stanowi naruszenie tego obowiązku.

Nie ma też znaczenia, że uderzenie w twarz mogło zostać wymierzone nierozmyślnie przez funkcjonariusza wyprowadzonego z równowagi na skutek prowokacyjnego lub lekceważącego zachowania ofiary. Wielka Izba przyjęła inną ocenę niż Izba (która uznała, że traktowanie, któremu podlegali skarżący, choć nie do zaakceptowania, nie osiągnęło poziomu upokorzenia lub poniżenia wystarczającego do stwierdzenia naruszenia art. 3 Konwencji – zarzucane spoliczkowanie było bowiem jednorazowym wymierzonym w kontekście napięcia nerwowego i bez poważnych długotrwałych skutków). Wielka Izba podkreśliła, że Konwencja zakazuje w sposób bezwzględny tortur oraz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania – niezależnie od zachowania ofiary. W społeczeństwie demokratycznym złe traktowanie nigdy nie stanowi właściwej odpowiedzi władz na problemy, przed jakimi stają. W szczególności Policja nie może „stosować, prowokować lub tolerować” jakiegokolwiek aktu tortur lub niehumanitarnego lub poniżającego traktowania lub karania w jakichkolwiek okolicznościach. Ponadto art. 3 Konwencji nakłada na państwo pozytywny obowiązek szkolenia funkcjonariuszy w taki sposób, by zapewnić wysoki poziom ich kompetencji w odniesieniu do działań służbowych, tak by nikt nie podlegał torturom lub traktowaniu niezgodnemu z art. 3.

Trybunał szczególnie podkreślił też fakt, że w czasie wydarzeń jeden ze skarżących był osobą nieletnią. Tymczasem złe traktowanie może mieć istotny wpływ, szczególnie psychologiczny, na małoletniego. Kluczowe jest zapewnienie, by funkcjonariusze, którzy kontaktują się z osobami małoletnimi podczas wykonywania swych obowiązków, uwzględniali wrażliwość takich osób związaną z ich młodym wiekiem. Zachowanie Policji wobec małoletnich może być niezgodne z wymogami art. 3 Konwencji z uwagi na sam fakt, że chodzi o osoby małoletnie, nawet jeśli takie samo zachowanie mogłoby być uznane za akceptowalne w odniesieniu do osób dorosłych. Funkcjonariusze muszą wykazać większą czujność i samokontrolę, prowadząc postępowanie wobec małoletnich.

Spoliczkowanie obu skarżących przez funkcjonariuszy Policji w czasie, gdy przebywali oni pod ich kontrolą na komisariacie policji, nie stanowiło użycia siły ściśle koniecznej z uwagi na zachowanie skarżących i skutkowało poniżeniem ich godności. Ponieważ skarżący zarzucili spowodowanie jedynie lekkich obrażeń ciała i nie wykazali, by doznali poważnego cierpienia fizycznego lub psychicznego, Trybunał uznał, że przedmiotowe traktowanie nie może zostać uznane za niehumanitarne, a tym bardziej za tortury. Trybunał uznał większością głosów 14 do 3, że doszło do poniżającego traktowania i stwierdził naruszenie art. 3 Konwencji w aspekcie materialnym.

Ponadto Trybunał jednomyślnie stwierdził naruszenie art. 3 Konwencji w aspekcie proceduralnym, uznając, że władze nie przeprowadziły skutecznego śledztwa w odniesieniu do zarzutów skarżących. Wytknął w szczególności władzom krajowym brak poświęcenia wystarczającej uwagi zarzutom skarżących, mimo że miały one oparcie w zaświadczeniach medycznych, a także skrytykował prawie 5-letni okres trwania postępowania.

Znaczenie wyroku dla Polski – wskazuje m.in. obowiązki władz zapobiegania wszelkim przypadkom niewłaściwego działania Policji, nawet jeśli przybierają one formę jednorazowego spoliczkowania nieskutkującego poważnym cierpieniem fizycznym lub psychicznym osób znajdujących pod kontrolą policji; podkreśla obowiązek zapewnienia stosownego przeszkolenia policjantów, tak aby zapewnić wysoki poziom ich kompetencji do radzenia sobie w trudnych sytuacjach oraz opanowanie w trakcie prowadzenia postępowania wobec osób zachowujących się prowokacyjnie lub lekceważąco. Podkreśla szczególne wymogi dotyczące traktowania osób małoletnich przez funkcjonariuszy. Przypomina wymogi

skutecznego śledztwa w odniesieniu do wszelkich zarzutów poniżającego traktowania przez Policję, a także domniemania faktów mające zastosowania w przypadku osób przebywających pod kontrolą funkcjonariuszy oraz szczególne znaczenie dowodowe zaświadczenia lekarskiego.

3. Çengiz i Inni p. Turcji, skargi nr 48226/10 i 14027/11, wyrok Izby z 01.12.2015 r., ostateczny

- naruszenie art. 10 Konwencji (wolność wyrażania opinii – aspekt wolności otrzymywania i przekazywania informacji) z uwagi na całkowite zablokowanie dostępu do YouTube bez podstawy prawnej;
- uznanie statusu ofiary (art. 34 Konwencji – prawo do skargi indywidualnej) w odniesieniu do aktywnych użytkowników YouTube, do którego dostęp został całkowicie zablokowany;

Skarżący byli wykładowcami prawa na różnych uniwersytetach. Na podstawie ustawy ws. uregulowania publikacji internetowych i zwalczania przestępstw internetowych sąd karny I instancji w Ankarze nakazał zablokowanie dostępu do YouTube na tej podstawie, że witryna ta zawierała pewne nagrania video, które w świetle ustawodawstwa miały charakter znieważający pamięć Atatürka. W postępowaniu wszczętym przez skarżących w celu uchylecia tego nakazu argumentowali oni m.in., że 6 z 10 stron zostało już usuniętych, a do pozostałych 4 stron brak było dostępu z terytorium Turcji. Wnioski skarżących zostały odrzucone przez sądy powołujące się na fakt, że zakaz został wydany zgodnie z prawem, a skarżący nie mieli legitymacji procesowej do kwestionowania takich decyzji. Wydano też kolejne postanowienie o blokowaniu dostępu do YouTube. W sumie dostęp do YouTube był blokowany od 5 maja 2008 r. do 30 października 2010 r., kiedy to nakaz blokowania został uchylony przez prokuraturę.

Trybunał zauważył, że blankietowy nakaz blokowania YouTube wydany przez sąd w Ankarze nie był skierowany bezpośrednio wobec skarżących. Z tego względu musiał zbadać, czy skarżący mogą korzystać ze statusu ofiary na podstawie art. 34 Konwencji, zważywszy, że nie przewiduje ona możliwości tzw. *actio popularis*. Trybunał zauważył jednak, że skarżący aktywnie korzystali z YouTube dla celów zawodowych, w szczególności pobierając lub oglądając nagrania video wykorzystywane w ich pracy akademickiej. Zauważył też, że YouTube stanowi pojedynczą platformę umożliwiającą emitowanie informacji o szczególnym znaczeniu, w szczególności w sprawach o charakterze politycznym lub społecznym. Stanowi ona ważne źródło komunikacji, a jej zablokowanie uniemożliwiało dostęp do informacji, która nie jest dostępna w inny sposób. Ponadto na YouTube często zamieszczane są informacje polityczne, które nie są przekazywane przez tradycyjne media, co umożliwia pojawienie się dziennikarstwa obywatelskiego. Trybunał przypomniał, że art. 10 Konwencji dotyczy nie tylko treści informacji, ale też środków jej rozpowszechniania, gdyż każde ograniczenie zastosowane w tym względzie dotyka prawa do otrzymywania i przekazywania informacji. Art. 10 chroni nie tylko prawo przekazywania informacji, ale też – w odniesieniu do opinii publicznej – prawo do jej otrzymywania. Trybunał uznał, że w obecnej sprawie platforma YouTube stanowiła ważny środek, za pomocą którego skarżący mogli wykonywać swe prawo do otrzymywania i przekazywania informacji i idei. Mogą więc twierdzić, że zostali dotknięci nakazem blokowania dostępu, pomimo że nakaz ten nie był wymierzony w nich bezpośrednio.

Trybunał uznał więc, że nakaz blokowania dostępu do YouTube stanowił ingerencję w wolności skarżących chronione art. 10 Konwencji. Żaden przepis prawa krajowego nie zezwalał sądom krajowym na nałożenie blankietowego nakazu blokującego dostęp do całej strony internetowej z uwagi na jej treść. W świetle przepisów krajowych taki nakaz mógł zostać wydany w odniesieniu jedynie do poszczególnych publikacji na tej stronie, wobec których istniały podstawy do podejrzenia o popełnieniu przestępstwa. Z powyższych względów ingerencja nie spełniała wymogu legalności. Trybunał jednomyślnie stwierdził naruszenie art. 10 Konwencji.

Znaczenie wyroku dla Polski – potwierdza możliwość badania przez Trybunał skarg kierowanych przez indywidualnych użytkowników Internetu na generalne ograniczenia nałożone przez władze na

dostęp do stron internetowych, nawet jeśli decyzje nie były skierowane do nich bezpośrednio. Trybunał zakwestionował również sposób zastosowania przepisów krajowych przez sądy krajowe i uznał, że ingerencja w wolność wyrażania opinii była pozbawiona podstawy prawnej.

4. Chitos p. Grecji, skarga nr 51637/12, wyrok Izby z 04.06.2015 r., ostateczny

- naruszenie art. 4 ust. 2 Konwencji (zakaz niewolnictwa i pracy przymusowej – aspekt pracy przymusowej) z uwagi na sposób wyegzekwowania przez władze podatkowe (pomimo zawieszenia płatności przez sąd) opłaty nałożonej z tytułu wcześniejszego zwolnienia ze służby wobec lekarza – oficera wojskowego wykształconego na koszt państwa;

Skarżący został przyjęty do szkoły wojskowej oficerów sił zbrojnych (wydział medyczny). Otrzymał wynagrodzenie i korzystał ze świadczeń społecznych. Uzyskał bezpłatnie wykształcenie na wydziale medycznym uniwersytetu w Tesalonikach, trwające 6 lat. Po zakończeniu studiów został mianowany lekarzem podporucznikiem sił lądowych. W zamian zobowiązał się, zgodnie z obowiązującym ustawodawstwem, do służby w siłach zbrojnych przez 18 lat (okres czasu stanowiący trzykrotność długości trwania studiów – w międzyczasie wprowadzono zmiany ustawowe, zmniejszając ten wymóg do dwukrotnej długości studiów). Następnie skarżący nabył również na koszt armii uprawnienia anestezjologa. Skarżący postanowił złożyć rezygnację ze służby. Poinformowano go, że zobowiązany jest do służby przez kolejne 9 lat lub do zapłacenia państwu kwoty ok. 107 000 euro. Sąd Obrachunkowy na posiedzeniu plenarnym czasowo zawiesił wykonanie tej decyzji, jednak wniosek o uchYLENIE decyzji został oddalony. Skarżący wniósł kasację, jednak w międzyczasie został zobowiązany przez urząd podatkowy do wpłacenia kwoty 112 000 euro (uwzględniającej również odsetki i dodatkowe opłaty). Opłacił tę kwotę w nowym wyznaczonym terminie. Kasacja skarżącego została częściowo uwzględniona przez Sąd Obrachunkowy i ostatecznie obniżono opłatę do 50 000 euro, w rezultacie państwo zrefundowało skarżącemu kwotę 60 000 euro.

Choć art. 4 ust. 3 lit. b) Konwencji stwierdza, że służba wojskowa nie jest objęta pojęciem pracy przymusowej lub obowiązkowej, Trybunał uznał, w świetle właściwych instrumentów międzynarodowych i celu tego artykułu, że przepis ten nie odnosi się do pracy wykonywanej przez zawodowych członków sił zbrojnych.

Trybunał zauważył, że skarżący musiał być świadom obowiązku odsłużenia w armii określonej liczby lat po otrzymaniu dyplomu w zamian za bezpłatne studia oraz wypłacanie wynagrodzenie oraz zapewnienie świadczeń społecznych zawodowym członkom służby wojskowej w czasie szkolenia. Państwo ma pewien margines oceny przy ustalaniu długości obowiązkowej służby przez oficerów wyszkolonych przez armię oraz przy określaniu procedury dotyczącej przerwania takiej służby. Troska państwa o zapewnienie zwrotu dokonanej przez siebie inwestycji w szkolenie uzasadnia nałożenie zakazu rezygnacji ze służby przez określony czas lub zobowiązanie do wniesienia opłaty w celu pokrycia wydatków poniesionych w czasie szkolenia. Zobowiązanie oficerów medycznych, chcących złożyć rezygnację ze służby w armii przed końcem obowiązkowej służby, do wniesienia na rzecz państwa pewnych kwot w celu pokrycia wydatków poniesionych przez państwo na szkolenie było w pełni uzasadnione w świetle przywilejów, które otrzymali oni w porównaniu z cywilnymi studentami medycyny (np. pewność pracy i stabilne wynagrodzenie). Sama zasada wykupienia pozostałych lat służby nie budzi wątpliwości z punktu widzenia zasady proporcjonalności. Także ostatecznie wyliczona kwota 50 000 euro nie może być uznana za nierozsądną, gdyż stanowiła mniej niż 2/3 kwoty, która została otrzymana.

Trybunał skrytykował jednak fakt, że decyzja nie przewidywała możliwości rozłożenia na raty (choć taka możliwość była dostępna na mocy właściwych przepisów), a urząd podatkowy zobowiązał skarżącego do zapłacenia całej pierwotnie wyliczonej kwoty wraz z odsetkami (stanowiącymi ok. 17% należności głównej) – pomimo dwukrotnego zawieszenia wykonania decyzji przez sądy. Ponieważ pierwotna decyzja przewidywała, że wniesienie apelacji nie wstrzymuje płatności,

organy podatkowe zignorowały dwa postanowienia sądów o zawieszeniu płatności. Gdyby skarżący nie opłacił tej kwoty, kwota ta wzrosłaby dodatkowo, zważywszy na przeciągające się postępowanie przed Trybunałem Obrachunkowym. Trybunał uznał, że skarżący został zmuszony do działania pod przymusem. Poprzez zobowiązanie go do natychmiastowego opłacenia kwoty 112 000 euro władze nałożyły na niego nieproporcjonalny ciężar. W rezultacie Trybunał jednomyślnie stwierdził naruszenie art. 4 ust. 2 Konwencji.

Znaczenie wyroku dla Polski – nie wyklucza dopuszczalności na gruncie art. 4 Konwencji (pod pewnymi warunkami) nakładania wymogu odpracowania czasu studiów sfinansowanych przez państwo, alternatywnie wniesienia opłaty (w rozsądnej wysokości) za pozostały czas służby w razie wcześniejszej rezygnacji – pod warunkiem, że stosowane regulacje zapewniają słuszną równowagę. Wyrok zasługuje na uwagę również w odniesieniu do problematyki środków stosowanych w celu egzekwowania należności obywateli na rzecz Skarbu Państwa – podkreśla konieczność zapewnienia zasady proporcjonalności w tym względzie (np. możliwość rozłożenia zobowiązania na raty czy zawieszenie wykonania decyzji do czasu zakończenia postępowań odwoławczych przed sądem). Wyrok warto rozpowszechnić m.in. wśród sądów administracyjnych oraz urzędów podatkowych.

5. Couderc i Hachette Filipacchi Associés p. Francji, skarga nr 40454/07, wyrok Wielkiej Izby z 10.11.2015, ostateczny

- naruszenie art. 10 ust. 1 Konwencji (wolność wyrażania opinii – aspekt wolności rozpowszechniania informacji) z uwagi na pociągnięcie do odpowiedzialności wydawców artykułu i zdjęć ujawniających istnienie sekretnego dziecka monarchy;

Francuskie czasopismo „Paris Match”, w którym pierwsza skarżąca jest dyrektorem ds. publikacji, a druga skarżąca wydawcą, opublikowało artykuł, który składał się z wywiadu z osobą twierdzącą, że księżę Monako jest ojcem jej dziecka. Opublikowano też zdjęcia pokazujące księcia z dzieckiem na ręku. Na skutek powództwa wytoczonego przez księcia sąd w Nanterre nakazał skarżącej spółce Hachette Filipacchi Associés wypłacić księciu 50 000 euro tytułem tytułem zadośćuczynienia za szkodę moralną. Nakazał również, by szczegóły wyroku zostały opublikowane na okładce „Paris Match” pt. *Sąd wydaje postanowienie przeciwko „Paris Match” na wniosek księcia Alberta II z Monako*. Wyrok podlegał natychmiastowemu wykonaniu. Sąd uznał, że cały artykuł i zdjęcia dotyczyły intymnej sfery życia księcia, a nie debaty w interesie ogólnym. Sąd apelacyjny podtrzymał wyrok i uznał, że artykuł wyrządził księciu szkodę nie do naprawienia, sprawiając, że fakt ojcostwa, który pozostawał tajemnicą, został nagle i wbrew jego woli ujawniony publicznie.

Trybunał ocenił ingerencję w prawo do wolności wyrażania opinii skarżących w następujących aspektach: czy publikacja przyczyniała się do debaty w odniesieniu do interesu publicznego; czy dotyczyła osoby dobrze znanej i jaki był jej temat; wcześniejsze zachowanie osoby, której dotyczyła publikacja; metoda uzyskania informacji i jej prawdziwość; treść, forma i skutki publikacji; surowość sankcji.

W odniesieniu do pierwszego aspektu Trybunał przypomniał, że Konwencja dopuszcza jedynie niewielką możliwość nakładania ograniczeń na wolność wyrażania opinii, jeśli sprawa dotyczy kwestii w interesie publicznym. Opinia publiczna ma prawo do informacji i jest to jej kluczowym uprawnieniem w społeczeństwie demokratycznym, co, w niektórych szczególnych okolicznościach, może odnosić się również do aspektów życia prywatnego osób publicznych. Jednakże artykuły, które mają na celu wyłącznie zaspokojenie ciekawości określonych czytelników na temat szczegółów życia dobrze znanych osób, nie mogą być uznane za przyczyniające się do debaty o kwestiach w interesie publicznym. Aby ustalić, czy publikacja dotyczy kwestii w interesie publicznym, należy dokonać jej oceny „jako całości”.

W obecnej sprawie Trybunał nie podzielił oceny sądów krajowych, że przedmiotowy artykuł nie dotyczył kwestii istotnych z punktu widzenia interesu publicznego. Pomimo że artykuł zawierał wiele szczegółów dotyczących życia prywatnego księcia, które nie były bezpośrednio związane z debatą w interesie publicznym, publikacja jako całość dotyczyła również kwestii dotyczących interesu

publicznego, gdyż kluczowa informacja zawarta w artykule – fakt istnienia dziecka – wykraczała poza sferę prywatną, np. z uwagi na dziedziczny charakter funkcji księcia jako głowy państwa Monako. Choć narodziny były wydarzeniem o charakterze intymnym, nie stanowiły jednak wyłączenie sfery prywatnej danej osoby, ale wchodziły też do zakresu sfery publicznej, gdyż co do zasady towarzyszą im oświadczenia publiczne (akt urodzenia) oraz ustanowienie relacji ojciec-dziecko. Relacja nt. narodzin dziecka nie może być więc uznana za wyłącznie dotyczącą życia prywatnego innych osób, służącą wyłącznie zaspokojeniu ciekawości opinii publicznej. Przynajmniej dla mieszkańców Monako fakt, że księżę ma syna, miał znaczenie z punktu widzenia interesu publicznego. Informacja nt. dziecka nie była pozbawiona znaczenia politycznego, mogła nawet zwiększyć zainteresowanie opinii publicznej regułami sukcesji tronu obowiązującymi w Księstwie Monako (które uniemożliwiały sukcesję dzieci pozamałżeńskich). Informacja nt. stosunku księcia wobec dziecka również mogła mieć znaczenie dla obywateli Księstwa, wskazując, w jaki sposób podchodzi on do swych obowiązków. Sądy krajowe powinny były ocenić artykuł jako całość, aby ustalić, czy dotyczył on spraw w interesie publicznym, a nie tylko skoncentrować się na tych jego aspektach, które dotyczyły szczegółów prywatnego życia księcia.

W odniesieniu do pozostałych aspektów Trybunał podkreślił, że artykuł dotyczył osoby sprawującej funkcję głowy państwa, co może się wiązać z ograniczeniem zakresu ochrony prawa do poszanowania życia prywatnego, sądy nie dokonały jednak wymaganej oceny tej kwestii. Natomiast fakt, że księżę wcześniej wykazywał tolerancję wobec zainteresowania prasy jego życiem prywatnym, sam w sobie nie uzasadniałby pozbawienia go prawa do poszanowania życia prywatnego. Trybunał przypomniał też, że art. 10 Konwencji chroni prawo dziennikarzy do rozpowszechniania informacji w interesie ogólnym z zastrzeżeniem, że działają oni w dobrej wierze i dostarczają „wiarygodnej i precyzyjnej” informacji zgodnie z zasadami etyki dziennikarskiej. Trybunał nie znalazł podstaw do zastrzeżeń wobec skarżących w tym względzie. Natomiast w odniesieniu do treści i formy artykułu Trybunał przypomniał, że karanie dziennikarzy za ułatwianie rozpowszechniania oświadczeń innej osoby w wywiadzie mogłoby poważnie utrudniać wkład prasy do dyskusji nt. spraw dotyczących interesu publicznego i nie powinno być to przewidziane, chyba że zachodzą szczególnie poważne powody. Choć więc opublikowano wywiad, w którym rozmówczyni odniosła się do szczegółów prywatnej relacji księcia, to jednak nie były one takiej natury, że mogły podważyć jego reputację lub spowodować pogardę dla niego. Publikacja jako całość, choć opracowana w taki sposób, by zwiększyć jej atrakcyjność i zainteresowanie (poprzez wykorzystanie nagłówków, zdjęć itp.), nie wypaczała informacji ani nie wprowadzała w błąd. Trybunał nie znalazł też podstaw do krytykowania użytych fotografii, mimo iż przedstawiały księcia w sytuacji prywatnej, i uznał, że wspierały one cel artykułu, jakim było informowanie o sprawie mającej znaczenie publiczne, nie miały też charakteru poniżającego ani pejoratywnego. Jeśli chodzi o skutki artykułu, Trybunał odnotował, że wkrótce potem księżę przyznał publicznie fakt swego ojcostwa. Trybunał skrytykował też sądy krajowe, że nie uwzględniły faktu, iż sekretny charakter informacji nt. ojcostwa księcia został już wcześniej podważony przez artykuły opublikowane w innych państwach. Nałożona sankcja 50 000 euro była też dość surowa.

Trybunał uznał, że sądy krajowe w swym orzeczeniu nie dokonały oceny sprawy z punktu widzenia wszystkich istotnych zasad i kryteriów wypracowanych w orzecznictwie Trybunału, służących osiągnięciu słusznej równowagi między potrzebą ochrony prawa do poszanowania życia prywatnego a wolnością wyrażania opinii. Przyjęte rozstrzygnięcia nie zapewniły słusznej równowagi, a zastosowana ingerencja w wolność wyrażania opinii nie była proporcjonalna do celu, jakiemu miała służyć. Trybunał stwierdził jednomyślnie naruszenie art. 10 Konwencji.

Znaczenie wyroku Trybunału – kolejne rozstrzygnięcie Trybunału dotyczące granic wolności przekazywania informacji nt. życia prywatnego osób publicznych. Wskazuje na kryteria i aspekty, które sądy krajowe powinny uwzględnić przy rozstrzygnięciu sprawy, tak by zapewnić słuszną równowagę między wolnością wyrażania opinii a prawem do poszanowania życia prywatnego osoby, której dotyczy publikacja. W szczególności odpowiedź na pytanie, czy artykuł odnoszący się do życia prywatnego osoby publicznej przyczynia się do debaty nt. spraw w interesie publicznym, wymaga oceny tego artykułu jako całości. Wyrok warto rozpowszechnić m.in. wśród sądów cywilnych i karnych.

6. Delfi AS p. Estonii, skarga nr 64569/09, wyrok Wielkiej Izby z 16.06.2015, ostateczny

- brak naruszenia art. 10 Konwencji (wolność wyrażania opinii – aspekt wolności rozpowszechniania informacji) w odniesieniu do zasądzenia przez sądy krajowe odszkodowania od właściciela portalu internetowego za obraźliwe komentarze anonimowych internautów publikowane na jego portalu;

Stan faktyczny i zarzuty skarżącego

Skarżącym jest estońska spółka będąca właścicielem Delfi, jednego z największych portali internetowych w Estonii, publikującego do 330 artykułów dziennie. W okresie, którego dotyczy przedmiotowa skarga, czytelnicy mieli możliwość komentowania publikowanych artykułów. Komentarze były publikowane automatycznie – bez uprzedniej edycji i moderacji przez administratorów portalu. Jednocześnie działał system **notice and take down**, co oznacza, że każdy czytelnik mógł oznaczyć komentarz jako leim, co w języku estońskim oznacza obraźliwy, szyderczy lub zachęcający do nienawiści. Komentarze oznaczone w ten sposób były szybko i sprawnie usuwane. Ponadto system automatycznie usuwał komentarze zawierające słowa uznane za obraźliwe.

W styczniu 2006 r. na portalu ukazał się krytyczny artykuł na temat spółki SLK będącej właścicielem promów kursujących między Estonią i pobliskimi wyspami. Pod artykułem pojawiło się 185 komentarzy, pośród których znalazły się takie, które miały obraźliwy charakter i zawierały groźby personalne pod adresem członka rady nadzorczej spółki – L., który zażądał usunięcia 20 obraźliwych komentarzy i wypłacenia kwoty 320 euro. Właściciel portalu usunął komentarze, odmawiając jednocześnie zapłacenia żądanej sumy.

W konsekwencji L. wystąpił z powództwem o ochronę dóbr osobistych, które ostatecznie zostało uznane za zasadne przez estoński wymiar sprawiedliwości (wyrok sądu apelacyjnego utrzymany w mocy przez SN), który argumentował, że portal odpowiada za treść komentarzy, do publikacji których aktywnie zachęcał i na których zarabiał. W związku z tym sądy przyjęły, że portalu nie można traktować w tym wypadku jak „pośrednika usług internetowych”, lecz jak aktywny podmiot. Dlatego też nie zastosowano wobec niego mechanizmu wykluczenia odpowiedzialności w stosunku do administratorów, którzy nie wiedzieli o bezprawnym charakterze komentarzy lub niezwłocznie je usunęli, przewidzianego ustawą o usługach społeczeństwa informacyjnego.

Skarżący zarzucił, że uznanie go przez sądy odpowiedzialnym za treść publikowanych komentarzy naruszyło wolność wyrażania opinii zagwarantowaną w art. 10 Konwencji.

Ocena Trybunału zawarta w wyroku Izby

W pierwszym wyroku – z 10 października 2013 r. – Trybunał stwierdził brak naruszenia art. 10 Konwencji, uznając, że przyjęcie odpowiedzialności skarżącego za obraźliwe komentarze zamieszczane przez internautów na jego portalu było środkiem uzasadnionym i proporcjonalnym.

Trybunał nie podjął się oceny, czy skarżący był usługodawcą w rozumieniu prawa UE (Dyrektywa 2000/31/EC o handlu elektronicznym) i powtórzył stanowisko sądów krajowych wyłączające go spod ochrony przewidzianej Dyrektywą.

Trybunał przyjął, że skarżący powinien podjąć działania uniemożliwiające publikację negatywnych komentarzy, spodziewając się, że mogą się one pojawić pod przedmiotowym artykułem, a zastosowane przez niego środki (oświadczenie o braku odpowiedzialności portalu za treść publikowanych komentarzy, system usuwający komentarze zawierające słowa uznane za obraźliwe, system **notice and take down**) uznał za niewystarczające. Uznając, że zastosowane obostrzenia były niewystarczające dla zapobieżenia naruszeniu dóbr osobistych, Trybunał stwierdził, że pociągnięcie do odpowiedzialności autorów obraźliwych komentarzy stanowiłoby nadmierne obciążenie dla poszkodowanej osoby, a jednocześnie byłoby technicznie i finansowo możliwe do przeprowadzenia przez podmiot taki jak Delfi.

Trybunał zwrócił również uwagę na komercyjny charakter działalności skarżącego i osiągany w związku z nią zysk. Zauważył, że w momencie publikacji komentarza jego autor tracił możliwość

oddziaływania na jego treść, dlatego też jedynie skarżący miał możliwość następczego usunięcia go ze strony.

Ocena Trybunału zawarta w wyroku Wielkiej Izby (ostateczne rozstrzygnięcie)

Wielka Izba podtrzymała (większością głosów 15 do 2) wyrok Izby stwierdzający brak naruszenia art. 10 Konwencji w przedmiotowej sprawie.

Trybunał powołał się na stanowisko estońskiego SN, który uznał publikowanie informacji i komentarzy w internecie za działalność dziennikarską i uwzględnił istnienie interesu finansowego po stronie portalu w związku z publikacją komentarzy. Trybunał przyjął, że zgodnie z ustaleniami sądów krajowych – w świetle Kodeksu cywilnego – właściciela portalu należy traktować jak wydawcę w przypadku mediów drukowanych.

Trybunał potwierdził, że nie jest jego zadaniem zastępowanie sądów krajowych w zakresie stosowania prawa ani kwestionowanie metod przyjętych przez władzę ustawodawczą w procesie regulowania danego zagadnienia, w związku z czym nie podważył słuszności niezastosowania Dyrektywy o handlu elektronicznym i Ustawy o usługach społeczeństwa informacyjnego (*Information Society Services Act*) w przedmiotowej sprawie.

Trybunał podtrzymał argumenty wskazane w wyroku Izby w przedmiocie: komercyjnej działalności portalu, niewystarczających środków przedsięwziętych celem powstrzymania publikacji obraźliwych komentarzy, jak również jedynie teoretycznej możliwości pociągnięcia do odpowiedzialności autorów komentarzy.

Jednocześnie Trybunał odnotował, że przedmiotowa sprawa nie dotyczy innych forów internetowych, na których mogą być publikowane komentarze osób trzecich (np. fora dyskusyjne, tablice ogłoszeń), a dyskusja nie jest moderowana, czy też portali społecznościowych, w przypadku których właściciel witryny nie zamieszcza żadnej treści, a czyni to osoba trzecia „prowadząca” stronę lub blog w sposób hobbystyczny.

Ponadto Trybunał potwierdził, że skarżący – będąc właścicielem jednego z największych estońskich portali internetowych – powinien przewidzieć potencjalne konsekwencje prowadzonej działalności, a nakazanie usunięcia obraźliwych komentarzy będących mową nienawiści nie było nieproporcjonalnym naruszeniem wolności wypowiedzi i nie może być traktowane jak „prywatna cenzura”.

Trybunał zwrócił uwagę na orzecznictwo sądów krajowych powstałe pod wpływem sprawy Delfi, nakazujące usuwanie obraźliwych komentarzy przy jednoczesnym niezasądzeniu zadośćuczynienia.

Zdania odrębne dołączone do wyroku Wielkiej Izby

Do wyroku załączone zostały zdania odrębne: dwie opinie zbieżne i jedna opinia rozbieżna. Pierwsza opinia zbieżna, sporządzona przez sędziów: Raimondi, Karakas, de Gaetano i Kjølbros, wyraża wątpliwości co do sposobu odczytania przez Trybunał wyroku SN, zgodnie z którym skarżąca spółka nie zapobiegła publikacji komentarzy, a ponieważ następnie nie usunęła ich bez zbędnej zwłoki, ponosi za nie odpowiedzialność. Zdaniem sędziów, odczytując wyrok SN w ten sposób, Trybunał unikną niewygodnego pytania o potencjalną odpowiedzialność portalu za sam fakt niezapobieżenia publikacji komentarzy. Ponadto sędziowie stwierdzili, że Trybunał powinien był doprecyzować zasady, którymi kierował się, stwierdzając brak naruszenia art. 10 Konwencji – rozumowanie Trybunału odnosiło się tylko do tego stanu faktycznego i nie wskazał on zasad, które mogłyby być rozwijane w podobnych sprawach. Druga opinia – sporządzona przez sędziego Zupančiča – wyraża przekonanie, że przyzwolenie na publikowanie anonimowych komentarzy w Internecie czy innych środkach masowego przekazu jest nieakceptowalne. Zdaniem sędziego zasądzona kwota 300 euro jest nieadekwatnie niska w stosunku do wywołanych publikacją komentarzy szkód.

Rozbieżną opinię wyrazili sędziowie Sajó i Tsotsoria. Wyrazili oni m.in. obawę, że sposób rozumowania przyjęty przez Trybunał może prowadzić do niepożądanego autocenzury wynikającej z obawy przed odpowiedzialnością – w obawie przed obraźliwym wydzwiękiem komentarzy internetowych wszystkie powinny być monitorowane. Zdaniem sędziów cenzura nie zawsze musi wyrażać się w bezpośrednich działaniach państwa, może zaś polegać także na wywieraniu presji i pociąganiu do odpowiedzialności

podmiotów kontrolujących infrastrukturę techniczną (np. Internet Service Providers – ISP). Sędziowie zwrócili uwagę, że podejście estońskie jest wyjątkowe, ponieważ w większości państw członkowskich RE i innych państw demokratycznych system regulacyjny jest oparty na zasadzie rzeczywistej wiedzy (w szczególności system *notice and take down*). Ponadto stwierdzono, że SN w sposób niewystarczający zważył interes publiczny i interes skarżącego w kontekście ograniczenia wolności wyrażania opinii. W opinii zwrócono uwagę na fakt nieuzasadnienia przez sądy krajowe i Trybunał niezastosowania w przedmiotowej sprawie prawa europejskiego, które stanowi część krajowego porządku prawnego.

Znaczenie wyroku dla Polski – wyrok zasługuje na uwagę. Potwierdza dopuszczalność na gruncie Konwencji pociągania do odpowiedzialności właścicieli portali internetowych za nieusunięcie obraźliwych komentarzy umieszczanych na ich stronach przez anonimowych użytkowników.

7. Dvorski p. Chorwacji, skarga nr 25703/11, wyrok Wielkiej Izby z 20.10.2015 r., ostateczny

- naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji (prawo do rzetelnego procesu sądowego) z uwagi na odmówienie, bez odpowiedniego i wystarczającego uzasadnienia, dostępu do adwokata, wybranego samodzielnie przez podejrzanego, w czasie przesłuchania przez Policję;
- naruszenie art. 6 ust. 3 lit. c) Konwencji (aspekt bronięcia się przez ustanowionego przez siebie obrońcę) z uwagi na brak powiadomienia podejrzanego o fakcie wyznaczenia przez jego rodzinę adwokata w celu reprezentowania go podczas przesłuchania przez Policję;

Skarżący został zatrzymany jako podejrzany o popełnienie licznych przestępstw, a w czasie przesłuchania przez Policję przyznał się do zarzucanych przestępstw. Jego zeznanie zostało włączone jako dowód w sprawie. Został skazany za morderstwo i inne czyny. Przed Trybunałem zarzucił, że po zatrzymaniu Policja uniemożliwiła mu dostęp do adwokata, którego wynajęli mu rodzice, został zmuszony do przyjęcia usług adwokata wezwanego przez policję oraz zmuszono go do złożenia obciążających zeznań bez możliwości korzystania z obrońcy z wyboru. W pierwszym wyroku Izba Trybunału stwierdziła większością głosów 5 do 2, że nie doszło do naruszenia art. 6 ust. 1 i ust. 3 lit. c) Konwencji. Sprawa została przekazana do Wielkiej Izby na wniosek skarżącego.

Inaczej niż ws. *Salduz p. Turcji*³, w której skarżącemu odmówiono dostępu do jakiegokolwiek adwokata w czasie przesłuchania przez Policję, obecna sprawa dotyczyła sytuacji, w której skarżący miał dostęp do obrońcy od pierwszego przesłuchania, ale nie do adwokata z własnego wyboru. Trybunał przypomniał, że przesłuchanie bez dostępu do obrońcy wymaga, by zachodziły „przynaglające powody”. W przypadku mniej poważnej kwestii, jaką jest „pozbawienie możliwości wyboru” obrońcy, zachodzi łagodniejszy wymóg przedstawienia przez władze „właściwego i wystarczającego” uzasadnienia. Choć władze muszą mieć wzgląd na życzenia podejrzanego odnośnie do wyboru osoby przedstawiciela prawnego, mogą odstąpić od tego, jeśli istnieją właściwe i wystarczające podstawy, by uznać, że jest to konieczne w interesie wymiaru sprawiedliwości. W razie gdy brak jest takich „właściwych i uzasadnionych” podstaw, nałożenie ograniczeń na korzystanie z wybranego obrońcy będzie stanowiło naruszenie art. 6 ust. 1 w związku z art. 6 ust. 3 lit. c) Konwencji, jeśli – oceniając postępowanie jako całość – w sposób negatywny wpłynie to na prawo do obrony.

W odniesieniu do pytania, czy skarżący był reprezentowany przez obrońcę z własnego, świadomego wyboru, Trybunał odnotował, że w obecnej sprawie adwokat wynajęty przez rodziców próbował uzyskać dostęp do skarżącego na posterunku Policji przed rozpoczęciem przesłuchania, ale nakazano mu opuścić miejsce bez informowania skarżącego o jego obecności. Choć więc skarżący formalnie wybrał innego obrońcę do reprezentowania go w czasie przesłuchania, jego wybór nie stanowił wyboru świadomego, ponieważ skarżący nie wiedział, że rodzice wynajęli mu innego adwokata.

³ Wyrok Wielkiej Izby z 27 listopada 2008 r. ws. *Salduz p. Turcji*, skarga nr 36391/02, został przetłumaczony na język polski przez MS i zamieszczony na stronie www.ms.gov.pl w zakładce Orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

W odniesieniu do pytania, czy zachodziły właściwe i wystarczające powody ograniczenia możliwości wyboru obrońcy, wbrew temu, co twierdził rząd, w świetle materiału dowodowego w sprawie adwokat uzyskał zgodnie z prawem krajowym pełnomocnictwo od rodziców skarżącego. Policja była więc zobowiązana do poinformowania skarżącego o obecności adwokata, ale nie dopełniła tego wymogu. Z tego względu Trybunał uznał, że nie zachodziły właściwe i wystarczające powody uzasadniające fakt, że skarżący – z powodu działania Policji – nie mógł wyznaczyć na swego obrońcę adwokata wynajętego przez rodziców.

W odniesieniu do pytania, czy negatywnie wpłynęło to na rzetelność postępowania jako całości, Trybunał wytknął fakt, że działania Policji związane z procedurą dokonywania wyboru obrońcy przez skarżącego nie były odpowiednio dokumentowane w aktach sprawy, tak by wykluczyć możliwość wywierania presji. Zauważył także, że obrońca wezwany przez Policję (inaczej niż obrońca wynajęty przez rodziców) stanął się dopiero na krótko przed przesłuchaniem skarżącego (podczas gdy art. 6 ust. 3 lit. b) Konwencji wymaga zapewnienia odpowiedniego czasu na przygotowanie obrony). Trybunał podkreślił, że w razie podniesienia zarzutu, że sposób wyznaczenia lub wyboru obrońcy wpłynął na lub doprowadził do złożenia obciążających zeznań przez podejrzanego na samym początku dochodzenia, niezbędna jest dogłębna analiza tej kwestii przez sądy krajowe. Jednakże uzasadnienie przywołane przez sądy krajowe w odniesieniu do zarzutu podniesionego przez skarżącego, dotyczącego sposobu uzyskania zeznań przez Policję, było dalekie od merytorycznego. Żaden organ krajowy nie podjął też kroków w celu ustalenia okoliczności wizyty wynajętego przez rodziców adwokata na posterunku Policji w związku z przesłuchaniem skarżącego. Trybunał uznał więc, że skarżącemu nie dano rzeczywistej możliwości kwestionowania okoliczności, w jakich dokonano wyboru jego obrońcy. Można domniemywać, że na skutek działania Policji skarżący, zamiast zachować milczenie w trakcie pierwszego przesłuchania, do czego był uprawniony, złożył zeznanie, które zostało następnie dopuszczone jako dowód przeciwko niemu. Co istotne, skarżący przy pierwszej sposobności kwestionował przed sędzią śledczym sposób uzyskania jego zeznań. Choć były też inne liczne dowody przeciwko niemu, nie można zignorować prawdopodobnie znaczącego wpływu jego początkowego zeznania na dalszy tok postępowania. W tych okolicznościach skutki działania Policji, która uniemożliwiła obrońcy z wyboru uzyskania dostępu do skarżącego, podważyły rzetelność dalszego postępowania karnego jako całości. Trybunał stwierdził – większością głosów 16 do 1 – naruszenie art. 6 ust. 1 oraz z art. 6 ust. 3 lit. c) Konwencji.

Znaczenie wyroku dla Polski – wyrok wskazuje na znaczenie dla rzetelności postępowania karnego odpowiedniego funkcjonowania procedur dotyczących wyboru obrońcy przez podejrzanego już na etapie pierwszego przesłuchania. Należy przeanalizować, czy regulacje obowiązujące w Polsce gwarantują taką możliwość w praktyce. Należy też przeanalizować praktykę działania Policji w odniesieniu do umożliwiania dostępu obrońcy z wyboru do podejrzanego przed i w trakcie pierwszego przesłuchania. Istotną kwestią jest zapewnienie odpowiedniego rejestrowania czynności związanych z dokonywaniem wyboru obrońcy przez podejrzanego w celu wykluczenia ryzyka presji. Potrzebne jest także odpowiednie zbadanie i ustosunkowanie się przez sąd do zarzutów podnoszonych w tym względzie przez podejrzanego. Wyrok należy rozpowszechnić wśród sądów karnych, prokuratury i Policji, a także organów samorządu prawniczego.

8. Ebrahimian p. Francji, nr 64846/11, wyrok Izby z 26.11.2015 r., ostateczny

- brak naruszenia art. 9 Konwencji (wolność myśli, sumienia i wyznania – aspekt wolności uzewnętrznienia wyznania lub przekonania) w sprawie dotyczącej nieprzedłużenia przez szpital umowy o pracę z pracownicą socjalną, która posiadała status francuskiego urzędnika państwowego, z powodu odmowy zdjęcia chusty w trakcie wykonywania obowiązków służbowych;

Stan faktyczny i zarzuty skarżącej

Skarżąca była zatrudniona na umowę o pracę na czas określony na stanowisku pracownika socjalnego w Centrum Przyjęć i Leczenia Szpitalnego (CASH) w Nanterre. Umowa o pracę została zawarta ze skarżącą na okres 3 miesięcy, a następnie przedłużona na kolejny rok, tj. do dnia 31 grudnia 2000 r. W grudniu 2000 r. skarżąca została poinformowana przez dyrektora kadr, że jej umowa nie zostanie przedłużona ze względu na jej odmowę zdjęcia noszonej przez nią chusty i związane z tym skargi pacjentów. Skarżąca nosiła chustę, która zakrywała jej włosy, szyję i uszy, pozostawiając twarz całkowicie odsłoniętą. Dyrektor kadr wysłał skarżącej pisemne przypomnienie o opinii wydanej w dniu 3 maja 2000 r. przez Radę Stanu (*Conseil d'Etat*), zgodnie z którą zasada laickości państwa zabrania urzędnikom państwowym manifestowania swoich przekonań religijnych w trakcie pełnienia przez nich obowiązków służbowych. Noszenie widocznych symboli przynależności religijnej stanowi zatem naruszenie obowiązków urzędnika państwowego.

Skarżąca odwołała się Sądu Administracyjnego w Paryżu, który uznał, że nieponowienie umowy o pracę ze skarżącą oraz wszczęcie postępowania dyscyplinarnego było zgodne z zasadą świeckości i neutralności państwa. Skarżąca odwołała się następnie do Administracyjnego Sądu Apelacyjnego w Paryżu, który uchylił decyzję ze względu na braki proceduralne – brak możliwości zapoznania się przez skarżącą z aktami sprawy przed wydaniem decyzji. Po udostępnieniu skarżącej akt sprawy Sąd Administracyjny odrzucił apelację skarżącej, a następnie Administracyjny Sąd Apelacyjny utrzymał w mocy to orzeczenie. Odwołanie do Rady Stanu było niedopuszczalne.

Skarżąca zarzucała przed Trybunałem, że nieprzedłużenie z nią umowy o pracę było sprzeczne z jej prawem do wolności uzewnętrzniania wyznania przewidzianym przez art. 9 Konwencji.

W trakcie postępowania przed Trybunałem rząd Francji zwrócił uwagę, iż skarżąca dobrowolnie nabyła status funkcjonariusza publicznego, a tym samym przyjęła na siebie związane z tym obowiązki. Podkreślił również, że nie istniał żaden obowiązek zawarcia ze skarżącą kolejnej umowy o pracę.

Ocena Trybunału

Trybunał przyjął, że w sprawie doszło do ingerencji w prawo skarżącej do wolności uzewnętrzniania wyznania chronionej art. 9 Konwencji i zbadał, czy była ona zgodna z wymogami określonymi w art. 9 ust. 2 Konwencji. Uznał, że ingerencja ta była przewidziana w ustawie i miała uprawniony cel – ochronę wolności wyznania pacjentów, osób korzystających z usług publicznych oraz osób uprawnionych, którym powinna zostać zapewniona równość wobec prawa. Przyjęta polityka państwa miała promować równość szans i nie dopuścić do zachowań dyskryminujących osoby trzecie.

Analizując, czy ingerencja ta była konieczna w społeczeństwie demokratycznym, Trybunał przypominał na wstępie ogólne zasady wypracowane w swym orzecznictwie, w tym znaczenie wolności myśli, sumienia i wyznania w społeczeństwie demokratycznym oraz rolę państwa jako neutralnego i bezstronnego organizatora praktykowania różnych religii, kultów i wierzeń. Przypominał, że w odniesieniu do kwestii relacji między państwem a religiami, co do których mogą istnieć różnice opinii w społeczeństwie demokratycznym, szczególne znaczenie należy przyznać roli decydentów krajowych. Dotyczy to także kwestii regulowania ubiorów i symboli religijnych – zważywszy na różnice w podejściu poszczególnych państw w tym obszarze, zależne od tradycji narodowych i wymogów nałożonych dla ochrony praw i wolności innych osób oraz porządku publicznego.

W odniesieniu do obecnej sprawy Trybunał odnotował, że oprócz przywołania zasady neutralności służb publicznych administracja wskazała skarżącej powody, dla których istniało uzasadnienie zastosowania tej zasady w odniesieniu do osoby zatrudnionej w szpitalu. Administracja zidentyfikowała problemy, które powodowała jej postawa i próbowała zachęcić ją do zaprzestania manifestowania poglądów religijnych. Trybunał zaakceptował, że państwo, która zatrudnia daną osobę w szpitalu publicznym, gdzie kontaktuje się ona z pacjentami, może uznać za konieczne, by nie ujawniała ona swych poglądów religijnych przy wykonywaniu swych funkcji w celu zagwarantowania równego traktowania chorych.

Trybunał zbadał następnie, czy ingerencja w przedmiotowej sprawie była proporcjonalna. Odnotował, że większość państw RE nie reguluje kwestii noszenia ubioru lub symboli o charakterze

religijnym w miejscu pracy, w tym przez funkcjonariuszy, a jedynie 5 państw (na 26 państw, których regulacje zostały przeanalizowane), w tym Francja, całkowicie zakazuje noszenia przez nich znaków religijnych. Trybunał uznał jednak, że należy wziąć pod uwagę kontekst krajowy relacji między państwem a kościołami. Uznał, że w tej sprawie państwo pozwane ma szeroki margines oceny i zbadał, czy w obecnej sprawie państwo nie przekroczyło przysługującego mu marginesu oceny.

Odnotował, że francuscy urzędnicy państwowi mają zagwarantowane prawo do wolności sumienia, w szczególności zakazana jest jakakolwiek ich dyskryminacja w dostępie do służby i przebiegu kariery z uwagi na wyznanie, nie mogą jednak manifestować swoich poglądów w trakcie wykonywania obowiązków. Takie ograniczenie wynika z przyjętej we Francji – w oparciu o regulacje konstytucyjne – zasady świeckości służb publicznych i ma na celu poszanowanie wszystkich przekonań.

Trybunał podkreślił, że już wcześniej akceptował ścisłe przestrzeganie zasady świeckości i neutralności, gdy stanowi ona zasadę leżącą u samych podstaw danego państwa, jak to ma miejsce we Francji. Fakt przedkładania przez sądy krajowe zasady świeckości-neutralności państwa nad interes skarżącej do wyrażania własnych przekonań religijnych bez ograniczeń nie stanowi naruszenia Konwencji. Trybunał odnotował, że obowiązek neutralności ma we Francji zastosowanie do całości służby publicznej. Wyjaśnił też, że nie jest jego zadaniem orzekanie w sprawie modelu francuskiego jako takiego. Jednak zadaniem sądów administracyjnych jest zadbanie, by administracja nie naruszała w sposób nieproporcjonalny wolności sumienia funkcjonariuszy publicznych, gdy podnoszona jest zasada neutralności państwa. W odniesieniu do konkretnych okoliczności sprawy Trybunał odnotował m.in., że administracja powołała się na ostentacyjny charakter działań skarżącej, a także uzasadniła potrzebę ograniczeń faktem, iż praca skarżącej łączyła się z kontaktami z pacjentami. Przeanalizował sposób zbadania sprawy przez sądy i przysługujące skarżącej gwarancje, a także podkreślił, że władze krajowe są w stanie lepiej ocenić proporcjonalność kary dyscyplinarnej zastosowanej wobec skarżącej z uwzględnieniem wszystkich okoliczności. Skarżąca była świadoma obowiązku przestrzegania zasad neutralnego ubioru w trakcie wykonywania obowiązków, albowiem opinia Rady Stanu z 3 maja 2000 r., która obowiązywała już na 6 miesięcy przed wydaniem zaskarżonej decyzji, wprowadzała obowiązek przestrzegania neutralności religijnej.

Trybunał uznał, że władze krajowe, przyjmując, że nie było możliwości pogodzenia swobody wyrażania przekonań religijnych przez skarżącą z obowiązkiem powstrzymania się przez nią od ich uzewnętrzniania w trakcie wykonywania obowiązków, a tym samym dając pierwszeństwo zasadzie neutralności i bezstronności państwa, nie wykroczyły poza przysługujący im margines oceny. W rezultacie Trybunał stwierdził większością głosów 6 do 1, że nie doszło do naruszenia art. 9.

Do wyroku dołączone jest zdanie częściowo odrębne, a częściowo zbieżne sędziego O’Leary oraz zdanie odrębne sędziego De Gaetano.

Znaczenie wyroku dla Polski – jest zgodny z dotychczasową linią orzeczniczą Trybunału w sprawach francuskich. Potwierdza m.in. zasadę marginesu oceny państwa i rolę decydentów krajowych w odniesieniu do regulowania kwestii związanych z relacjami między państwem a religią. Odnotowuje różnorodność rozwiązań stosowanych w państwach w odniesieniu do kwestii noszenia ubioru i symboli religijnych.

9. Elberte p. Łotwie, skarga nr 61243/08, wyrok Izby z 13.01.2015 r., ostateczny

- naruszenie art. 3 Konwencji (zakaz tortur oraz niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania – aspekt poniżającego traktowania) z uwagi na cierpienie emocjonalne spowodowane usunięciem tkanki z ciała zmarłego męża skarżącej bez jej wiedzy lub zgody;
- naruszenie art. 8 ust. 1 Konwencji (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego – aspekt prawa poszanowania do życia prywatnego) z uwagi na brak jasności prawa krajowego w odniesieniu do warunków wyrażenia zgody osób najbliższych na pobranie tkanki z ciała zmarłego;

Po śmierci męża skarżącej w wypadku, w trakcie sekcji zwłok w zakładzie medycyny sądowej pobrano tkankę z jego ciała i wysłano do spółki farmaceutycznej, działającej w Niemczech, w celu utworzenia bio-implantów i odesłania na Łotwę do wykorzystania dla celów transplantacji – zgodnie z porozumieniem zatwierdzonym przez państwo. Skarżącej nie poinformowano o tym i nie mogła skorzystać z niektórych praw przyznanych w prawie krajowym, zwłaszcza z prawa do wyrażenia zgody lub odmowy wobec usunięcia tkanki z ciała męża. Skarżąca dowiedziała się o usunięciu tkanki dopiero 2 lata później w trakcie dochodzenia w sprawie zarzutu prowadzenia na wielką skalę procederu nielegalnego pobierania organów i tkanek od zmarłych. Nie wniesiono jednak oskarżenia z uwagi na upływ terminu przedawnienia.

W odniesieniu zarzutu naruszenia art. 8 Konwencji, Trybunał uznał, że zakład medycyny sądowej był instytucją publiczną, a działanie lub zaniechanie jej pracowników może rodzić odpowiedzialność państwa. Brak zapewnienia przez władze krajowe możliwości wyrażenia przez skarżącą życzenia wobec pobrania tkanki od zmarłego męża stanowił ingerencję w jej prawo do poszanowania życia prywatnego.

Badając legalność tej ingerencji, Trybunał podkreślił, że prawo krajowe przewidywało prawa nie tylko dawcy, ale też osób najbliższych do wyrażenia zgody na pobranie tkanki. Sporne było między stronami, czy prawo wymagało ustalenia życzeń rodziny, czy też wystarczający był brak sprzeciwu. Skarżąca twierdziła, że w praktyce nie miała możliwości wyrażenia sprzeciwu. Trybunał ocenił, czy prawo krajowe zostało sformułowane w sposób wystarczająco precyzyjny i czy w sytuacji braku odpowiedniej regulacji administracyjnej zawierało odpowiednie prawne gwarancje ochrony przed arbitralnością.

Trybunał odnotował, że skarżącej nie poinformowano o zamiarze pobrania tkanek, co było powszechną praktyką również w wielu innych sprawach. Co więcej, zakład medycyny sądowej i organy bezpieczeństwa uznawały, że w prawie istniał system „domniemanej zgody”, podczas gdy organy dochodzeniowe sądziły, że prawo krajowe opierało się na zasadzie „poinformowanej zgody”, usunięcie zaś tkanki było możliwe jedynie za zgodą dawcy (wyrażoną za życia) lub jego najbliższych. Zanim organy osiągnęły konsensus w tej kwestii i uznały, że istniał wymóg uzyskania zgody skarżącej, upłynął termin przedawnienia ściągania, sąd krajowy przyjął jednak inną interpretację i uznał brak możliwości skazania oskarżonych biegłych za niedopełnienie wymogu, który nie był jasno przewidziany w prawie. Zdaniem Trybunału dowodzi to, że prawo nie było wystarczająco jasne. Choć prawo krajowe przewidywało ramy prawne dla wyrażania zgody lub odmowy wobec pobrania tkanki, nie definiowało precyzyjnie zakresu związanych z tym obowiązków władz lub biegłych pobierających tkanki ani też zakresu pozostawionego im uznania. Dokumenty międzynarodowe i europejskie wskazują na szczególne znaczenie ustalenia opinii osób najbliższych w drodze rozsądnego zbadania. Niezależnie od tego, czy stosowany jest system domniemanej, czy poinformowanej zgody, powinny być przewidziane odpowiednie procedury i rejestry. Jeśli życzenia osoby zmarłej nie są ustalone w sposób wystarczająco jasny, władze powinny skontaktować się z osobami najbliższymi przed dokonaniem pobrania tkanek. Zasada legalności wymaga, by państwa zapewniły prawne i praktyczne warunki dla wdrażania ustaw. Choć władze twierdziły, że sprawdzono paszport zmarłego, by ustalić, czy nie zawiera pieczęci o sprzeciwie wobec pobrania tkanki, skarżąca twierdziła, że paszport był w domu. Nie był przewidziany odpowiedni centralny mechanizm rejestrowania zgłoszonych przez dawców sprzeciwów lub zgody na pobranie organów, brak było też procedury uzyskiwania informacji przez biegłych i instytucje państwowe. Skarżącej nie poinformowano zaś, jak ani kiedy mogłaby wykonać swoje prawa jako osoby najbliższej, ani też nie udzielono jej żadnych wyjaśnień.

W odniesieniu do pytania, czy zapewniono odpowiednie gwarancje prawne w celu ochrony przed arbitralnością, Trybunał uznał, że z uwagi na dużą liczbę osób, od których pobierano tkanki, ważną kwestią było zapewnienie odpowiedniego mechanizmu równoważącego prawa osób najbliższych do wyrażenia ich życzenia wobec szerokiego uznania pozostawionego ekspertom pobierającym tkanki z własnej inicjatywy. Takiego mechanizmu jednak nie zapewniono. W odniesieniu do argumentu rządu, że nic nie stało na przeszkodzie, by skarżąca wyraziła sprzeciw, Trybunał podkreślił, że brak było jakiegokolwiek regulacji administracyjnej lub prawnej tej kwestii, skarżąca nie była więc w stanie przewidzieć, co było od niej oczekiwane, jeśli chciałaby skorzystać ze swego prawa.

Z powyższych względów Trybunał jednomyślnie uznał, że ingerencja w prawo skarżącej do poszanowania jej życia prywatnego nie była przewidziana przez ustawę w rozumieniu art. 8 ust. 2 Konwencji. Doszło do naruszenia art. 8 Konwencji.

W odniesieniu do zarzutu naruszenia art. 3 Konwencji (aspekt materialny), Trybunał uznał, że cierpienie skarżącej wykraczało poza cierpienie spowodowane przez żalobę po zmarłej osobie najbliższej. Musiała znieść okres długiej niepewności, niepokoju i stresu w odniesieniu do kwestii, jakie organy lub tkanki zostały pobrane, a także sposobu i celu ich pobrania. Po wszczęciu ogólnego dochodzenia skarżąca przez długi czas pozostawała w stanie niepewności, dlaczego związano nogi jej męża, gdy zwrócono jego ciało w celu pogrzebu. Dopiero w postępowaniu przed Trybunałem skarżąca poznała szczegóły sprawy.

Brak jasności przepisów w odniesieniu do wymogu zgody jedynie zwiększył jej cierpienie. Trybunał miał też na uwadze inwazyjny charakter czynności dokonanych na ciele męża skarżącej i brak zgodności władz krajowych w odniesieniu do oceny legalności pobrania tkanek. Nigdy nie wniesiono oskarżenia z uwagi na przedawnienie oraz brak pewności, czy działania władz były nielegalne. Skarżącej odmówiono w ten sposób zadośćuczynienia za naruszenie jej dóbr osobistych dotyczących tak wrażliwego aspektu jej życia prywatnego, jakim jest prawo do wyrażenia zgody lub sprzeciwu wobec pobrania tkanek od jej zmarłego męża.

W dziedzinie transplantacji panuje zgoda, że ciało człowieka powinno być traktowane z szacunkiem nawet po śmierci. Instrumenty międzynarodowe, w tym Konwencja o prawach człowieka i biomedycynie oraz Protokół Dodatkowy do niej opracowano w celu zagwarantowania praw (żyjących lub zmarłych) dawców organów lub tkanek. Poszanowanie ludzkiej godności należy do istoty Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Cierpienie wyrządzone skarżącej niewątpliwie stanowiło poniżające traktowanie. Trybunał jednomyślnie stwierdził naruszenie art. 3 Konwencji.

Znaczenie wyroku dla Polski – wskazuje na konieczność nie tylko formalnego uregulowania kwestii wyrażenia zgody lub sprzeciwu wobec pobrania tkanek lub organów od osoby zmarłej, ale też zapewnienia wystarczającej precyzji przepisów oraz odpowiednich i przewidywalnych mechanizmów umożliwiających ustalenie życzeń zmarłego dawcy lub członków rodziny. Warto w świetle wyroku przeanalizować regulacje obowiązujące w Polsce, a także praktykę ich stosowania, w tym wdrożone mechanizmy, procedury i rejestry – z punktu widzenia gwarancji przeciwko możliwości arbitralnych działań.

10. Gallardo Sanchez p. Włochom, skarga nr 11620/07, wyrok Izby z 24.03.2015 r., ostateczny

- naruszenie art. 5 ust. 1 lit. f) Konwencji (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego – aspekt ekstradycji) i uznanie przez Trybunał niezgodności z prawem zatrzymania skarżącego z uwagi na nieuzasadnione opóźnienie jego ekstradycji mającej na celu postawienie go przed sądem w państwie wnioskującym;

Skarżący, obywatel Wenezueli, został oskarżony przez władze greckie o podpalenie. Został zatrzymany przez policję włoską do czasu ekstradycji – zgodnie z nakazem aresztowania wydanym na podstawie Europejskiej konwencji o ekstradycji. Został wydany Grecji po ok. 18 miesiącach. Przed Trybunałem skarżył się na długość zatrzymania do czasu ekstradycji. Rząd podnosił m.in., że skarżący nie wyraził zgody na ekstradycję, co mogło przyspieszyć postępowanie. Opóźnienie w wyznaczeniu rozprawy sądu apelacyjnego mogło być wyjaśnione faktem, że w ciągu trzech miesięcy skarżący złożył trzy wnioski o zwolnienie. Ponadto postępowanie prowadzone przez organy i sądy włoskie było prowadzone w ramach terminów przewidzianych przez prawo włoskie i międzynarodowe.

Trybunał uznał, że zatrzymanie było przewidziane prawem krajowym oraz było zgodne z obowiązkami państwa w zakresie przestrzegania zobowiązań międzynarodowych oraz uzasadnione ryzykiem ucieczki.

Niemniej jednak Trybunał podkreślił, że sam fakt, że organy działały zgodnie z terminami przewidzianymi w prawie krajowym, nie może automatycznie sprawić, że zatrzymanie skarżącego było zgodne z art. 5 ust. 1 lit. f). Wszelkie pozbawienie wolności musi być zgodne z celem art. 5, jakim jest ochrona jednostki przed arbitralnością. To, że zatrzymanie jest zgodne z wymogami prawa krajowego, nie wyklucza, że może być arbitralne i niezgodne z art. 5 Konwencji. Jakiegokolwiek pozbawienie wolności na podstawie art. 5 ust. 1 lit. f) będzie uzasadnione jedynie tak długo, jak postępowanie ekstradycyjne postępuje. Jeśli postępowanie nie jest prowadzone z odpowiednią starannością, zatrzymanie przestaje być dozwolone. Jeśli występują okresy bezczynności po stronie władz, oznacza to brak staranności, a utrzymywanie zatrzymania przestaje być uzasadnione.

Trybunał odnotował, że w obecnej sprawie chodziło o wydanie osoby w celu prowadzenia wobec niej postępowania karnego, a nie w celu wykonania już orzeczonej kary. Ma to wpływ na poziom staranności wymagany od władz. Ponieważ postępowanie karne nie było zakończone, obowiązywało domniemanie niewinności osoby podlegającej ekstradycji. Co więcej, na tym etapie możliwość realizacji przez nią prawa do obrony w postępowaniu karnym w celu udowodnienia niewinności była ograniczona, a wręcz nie istniała. Władze państwa wnioskującego pozbawione były zaś możliwości badania meritum sprawy. Z tych względów ochrona praw osoby zainteresowanej oraz prawidłowe funkcjonowanie procedur ekstradycyjnych, w tym obowiązek ścigania w rozsądnym terminie, wymagały od państwa, by działało ze szczególną starannością. W obecnej sprawie zatrzymanie w celu ekstradycji trwało jednak ok. 18 miesięcy. Pomimo że sprawa nie była zbyt skomplikowana (nie zachodziła np. konieczność rozstrzygnięcia wniosku o przyznanie statusu uchodźcy), na różnych etapach postępowania ekstradycyjnego wystąpiły poważne opóźnienia, za które odpowiedzialność ponosiły władze włoskie. Trybunał odrzucił też argument, że skarżący ponosi odpowiedzialność za zwłokę z uwagi na korzystanie z przysługujących mu praw do wnioskowania o zwolnienie. Uznał, że sprzeciw skarżącego wobec ekstradycji co do zasady może uzasadniać przedłużenie zatrzymania, gdyż wymaga ona zbadania przez sąd, nie może to jednak zwolnić państwa z odpowiedzialności za nieuzasadnioną zwłokę.

Z tego względu, mając na uwadze charakter postępowania ekstradycyjnego, wszczętego w celu ścigania skarżącego w państwie trzecim, oraz brak uzasadnienia dla opóźnień, które wystąpiły po stronie sądów włoskich, zatrzymanie skarżącego nie było zgodne z prawem w rozumieniu art. 5 ust. 1 lit. f) Konwencji.

Znaczenie wyroku dla Polski – wskazuje na wymóg szczególnej staranności i działania bez nieuzasadnionej zwłoki po stronie organów prowadzących postępowanie ekstradycyjne mające na celu postawienia przed sądem w państwie trzecim, jeśli skarżący jest zatrzymany do czasu ekstradycji. Wyrok należy rozpowszechnić wśród sądów oraz prokuratury.

11. Haldimann i Inni p. Szwajcarii, skarga nr 21830/09, wyrok Izby z 24.02.2015 r., ostateczny

- naruszenie art. 10 ust. 1 Konwencji (wolność wyrażania opinii – aspekt wolności przekazywania informacji) z uwagi na skazanie dziennikarzy za potajemne filmowanie, a następnie wyemitowanie w interesie publicznym wywiadu z agentem ubezpieczeniowym;

Sprawa dotyczyła czterech skarżących, którzy są dziennikarzami. Czwarty skarżący zorganizował wywiad z agentem ubezpieczeniowym, odgrywając rolę potencjalnego klienta. Wywiad został nagrany bez jego wiedzy. Następnie poinformowano go o nagraniu, ale odmówił wyrażenia opinii na temat jego treści. Fragmenty wywiadu, w których twarz agenta została poddana pikselizacji, a głos zmodyfikowany, zostały wyemitowane jako część telewizyjnego filmu dokumentalnego w sprawie praktyk w obszarze sprzedaży produktów ubezpieczeniowych. W przygotowanie i wyemitowanie filmu byli zaangażowani wszyscy skarżący. Zostali skazani za nagrywanie rozmów osób trzecich i za nagrywanie rozmów bez upoważnienia. Na trzech skarżących nałożono grzywny (12 stawek dziennych od 80 euro

do 290 euro), a kara grzywny wobec czwartego skarżącego (4 stawki dzienne w wysokości ok. 30 euro) została wymierzona w zawieszeniu na 2 lata.

Trybunał uznał, że ingerencja w prawo do wolności wyrażania opinii skarżących była przewidziana przez prawo i służyła realizacji uprawnionego interesu, jakim jest ochrona praw i reputacji innych osób (w tym wypadku ochrony wizerunku, wypowiedzi i reputacji agenta ubezpieczeniowego).

We wcześniejszym orzecznictwie dotyczącym ataków na reputację osób publicznych Trybunał wypracował 6 kryteriów służących osiągnięciu słusznej równowagi między ochroną wolności wyrażania opinii a prawem do poszanowania życia prywatnego. Kryteria te są następujące: możliwość przyczynienia się do debaty w interesie ogólnym; ustalenie, jak bardzo znana publicznie jest osoba, której dotyczy wypowiedź oraz temat publikacji; wcześniejsze zachowanie tej osoby; metoda uzyskania informacji i jej prawdziwość; treść, forma i skutki publikacji a także surowość wymierzonej kary.

Trybunał zauważył, że obecna sprawa różni się od wcześniejszych spraw tym, że agent ubezpieczeniowy nie był dobrze znaną osobą publiczną, a zaskarżony film dokumentalny nie miał na celu krytykowania go osobiście, a jego celem było wskazanie na pewne szczególne praktyki handlowe w danej grupie zawodowej. Stąd wpływ filmu na osobistą reputację agenta był ograniczony, co należy wziąć pod uwagę, stosując powyższe kryteria.

Temat filmu dokumentalnego, jakim była niska jakość doradztwa udzielanego przez prywatnych agentów ubezpieczeniowych, a więc kwestia ochrony praw konsumentów w tym sektorze, dotyczył debaty najwyższego znaczenia publicznego. W odniesieniu do argumentu sądów krajowych, że film poruszał tylko dobrze znane fakty i nie wносił nic nowego, a jego cele mogły być osiągnięte w mniej dolegliwy sposób, Trybunał podkreślił, że istotne jest, czy wypowiedź była zdolna wnieść wkład do takiej debaty, a nie czy w pełni osiągnęła ten cel.

Trybunał uznał też, że agent ubezpieczeniowy, który został nagrany bez swej wiedzy, nie był osobą publiczną ani też nie wyraził zgody na nagranie i nie mógł przypuszczać, że rozmowa nie jest prywatna. Jednakże film nie koncentrował się na nim samym, a na szczególnych praktykach handlowych w ramach określonej grupy zawodowej. Wywiad nie odbył się w jego biurze. W rezultacie ingerencja w prawo skarżącego do poszanowania jego życia prywatnego była mniej poważna, niż gdyby dokument koncentrował się na nim osobiście i wyłącznie.

Oceniając sposób zdobycia informacji i jej prawdziwość, Trybunał zauważył, że prawo krajowe nie zakazywało w sposób absolutny wykorzystania ukrytej kamery, można było bowiem uzyskać upoważnienie w ściśle określonych warunkach w interesie publicznym, jeśli informacji nie można było uzyskać inaczej. Trybunał ocenił zachowanie skarżących. Choć agent ubezpieczeniowy mógł w sposób uprawniony twierdzić, że został oszukany przez skarżących, nie mogą być oni oskarżeni o umyślne działanie z naruszeniem etyki zawodowej. Skarżący nie zignorowali regulacji zawartych w Kodeksie prasowym, ale w istocie uznali, że cel ich filmu dokumentalnego upoważniał ich do wykorzystania ukrytej kamery. Sądy szwajcarskie nie zdołały wypracować jednolitego stanowiska w tej kwestii, a wątpliwości w odniesieniu do kwestii, czy skarżący zamierzali przestrzegać reguł etyki, powinny były być tłumaczone na korzyść skarżących. Nigdy też nie kwestionowano prawdziwości faktów zaprezentowanych na filmie.

W odniesieniu do sposobu prezentowania informacji bądź zdjęcia oraz portretowania danej osoby, Trybunał zauważył, że samo nagranie stanowiło jedynie ograniczone naruszenie interesów agenta ubezpieczeniowego, gdyż tylko ograniczona grupa osób miała do niego dostęp. Za fakt decydujący Trybunał uznał, że podczas emisji telewizyjnej twarz pokrzywdzonego poddano pikselizacji, przez co widoczne były jedynie włosy i kolor skóry, a głos zmieniono. Ubrania, choć widoczne, nie miały żadnych cech wyróżniających, a wywiad nie odbył się w zwykłym miejscu wykonywania czynności zawodowych agenta.

Z powyższych względów ingerencja w życie prywatnego agenta ubezpieczeniowego nie była na tyle poważna, by przeważać nad interesem publicznym w odniesieniu do informowania o niewłaściwych praktykach w obszarze usług ubezpieczeniowych. Pomimo dość łagodnych kar pieniężnych wydany wyrok mógł odstraszyć media od wyrażania krytyki, nawet jeśli samym skarżącym nie umożliwiono wyemitowania dokumentu. Z powyższych względów większością głosów 6 do 1 Trybunał stwierdził naruszenie art. 10 Konwencji.

Znaczenie wyroku dla Trybunału – wyrok przypomina w sposób usystematyzowany podstawowe kryteria służące osiągnięciu słusznej równowagi między prawem do wolności wyrażania opinii i przekazywania informacji przez dziennikarzy (chronionym art. 10 Konwencji) z jednej strony, a prawem osób do poszanowania ich życia prywatnego oraz reputacji (art. 8 Konwencji) – w szczególności w kontekście krytyki pewnej grupy zawodowej w ramach debaty w interesie publicznym. Wyrok warto upowszechnić wśród sądów.

12. Khoroshenko p. Rosji, skarga nr 41418/04, wyrok Wielkiej Izby z 30.06.2015 r., ostateczny

– naruszenie art. 8 ust. 1 Konwencji (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) z uwagi na długotrwałe i daleko idące ograniczenia nałożone na przyjmowanie odwiedzin rodziny, mające zastosowanie wobec więźniów skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności;

Skarżący odbywa karę dożywotniego pozbawienia wolności. W czasie pierwszych 10 lat osadzenia w kolonii ze specjalnym reżimem poprawczym został poddany restrykcyjnemu reżimowi, z którego wynikały m.in. ograniczenia dotyczące częstotliwości oraz długości odwiedzin oraz ograniczenia liczby odwiedzających, a także różne środki nadzoru w odniesieniu do tych spotkań. Mógł przyjmować wizytę jedynie 2 dorosłych osób na 6 miesięcy przez 4 godziny. Od osób najbliższych odgradzała go szyba, a strażnik więzienny był obecny przez cały czas (w zasięgu umożliwiającym słyszenie rozmów). Przez 10 lat skarżący mógł utrzymać jedynie korespondencyjny kontakt ze światem, a wszystkie inne formy kontaktu podlegały ograniczeniom. Poza wyjątkowymi przypadkami nie mógł prowadzić rozmów telefonicznych.

Ograniczenia wynikały bezpośrednio z prawa i stosowano jedynie z uwagi na fakt wymierzenia kary dożywotniego pozbawienia wolności – niezależnie od jakichkolwiek innych czynników. Stosowane były przez określony termin (10 lat), który mógł być wydłużony w razie złego zachowania (ale nie mógł być skrócony).

Trybunał wziął pod uwagę, że kara dożywotniego pozbawienia wolności mogła zostać wymierzona jedynie w odniesieniu do najbardziej godnych potępienia i niebezpiecznych czynów. Zgodził się, że to rolą władz krajowych jest zapewnienie słusznej równowagi między różnymi interesami prywatnymi i publicznymi. Państwa korzystają też z pewnego marginesu oceny w odniesieniu do kwestii polityki penalnej. Nie można też wykluczyć, że co do zasady powaga kary może być powiązana, przynajmniej do pewnego stopnia, z rodzajem reżimu więziennego.

Niemniej jednak w świetle regulacji europejskich dotyczących praw więźniów do odwiedzin, w tym osób skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności, władze krajowe mają obowiązek zapobiec rozpadowi więzi rodzinnych i zapewnić osobom skazanym na karę dożywocia rozsądny poziom kontaktów z ich rodzinami. Odwiedziny powinny być organizowane tak często, jak to możliwe i w sposób możliwie normalny. W Państwach Stronach Konwencji minimalna częstotliwość odwiedzin u więźniów skazanych na wieloletnie kary pozbawienia wolności jest nie niższa niż jedna wizyta co 2 miesiące, a większość Państw Stron nie rozróżnia sytuacji więźniów w zależności od wymierzonej kary i generalnie akceptuje minimalną częstotliwość wizyt na poziomie nie rzadziej niż jedna raz na miesiąc. W tym kontekście Rosja wydaje się być jedynym państwem w RE, które reguluje prawo odwiedzin u wszystkich osób skazanych na karę dożywotniego pozbawienia wolności jako grupy, łącząc niezwykle niską częstotliwość odwiedzin z długotrwałym stosowaniem takiego reżimu. Ta sytuacja zawęży margines oceny pozostawiony pozwanemu państwu do oceny dopuszczalnych granic ingerencji w prawo do życia rodzinnego i prywatnego więźniów.

Rząd twierdził, że celem ograniczeń było „przywrócenie sprawiedliwości, poprawa sprawcy i zapobieganie nowym przestępstwom”. Trybunał był jednak zaskoczony surowością i długotrwałością stosowania ograniczeń w sprawie skarżącego, a szczególnie faktem, że przez całą dekadę skarżący był uprawniony do jedynie 2 krótkich wizyt rocznie.

W swym orzecznictwie Trybunał zajmował stanowisko, że więźniowie ogólnie nadal korzystają ze wszystkich podstawowych praw i wolności określonych w Konwencji (z wyjątkiem prawa do wolności), a fakt, że więzień jest osadzony na mocy wyroku skazującego, nie oznacza, że traci on swe prawa konwencyjne.

Trybunał odrzucił argument rządu, iż ocena proporcjonalności ingerencji została uwzględniona w samej ustawie oraz w rozstrzygnięciu sądu co do kary wymierzonej skarżącemu. Trybunał podkreślił, że art. 8 Konwencji wymaga od państw uwzględnienia interesów skazanego oraz jego rodziny, a w opinii Trybunału ustawodawstwo rosyjskie nie uwzględnia tych interesów w sposób wystarczający. Dokumenty międzynarodowe dotyczące odwiedzin rodziny u więźniów, a także praktyka sądów i trybunałów międzynarodowych nieodmiennie uznaje, że minimalnym standardem dla wszystkich więźniów (bez rozróżnień wobec skazanych na karę dożywocia) jest prawo do „akceptowalnego” i „rozsądnie dobrego” poziomu kontaktów z ich rodzinami.

Trybunał nie zgodził się, że celem ograniczeń była poprawa skarżącego bądź jego resocjalizacja. Służyły one raczej jego izolacji. Kodeks karny wykonawczy przewiduje możliwość wnioskowania o warunkowe zwolnienie osoby skazanej na karę dożywocia po odbyciu 25 lat kary. Jednak bardzo restrykcyjny charakter reżimu, któremu podlegał skarżący, uniemożliwiał osobom skazanym na dożywocie utrzymywanie kontaktów z ich rodzinami i w ten sposób znacząco utrudniał ich resocjalizację – zamiast ją wspierać.

Ingerencja w prawo skarżącego do poszanowania jego życia prywatnego i rodzinnego, wynikająca ze stosowania przez długi czas i wyłącznie z uwagi na surowość wymierzonej kary reżimu zakładającego bardzo niską częstotliwość odwiedzin rodziny, sama w sobie była nieproporcjonalna do celów, jakim miała (wg rządu) służyć. Negatywne skutki tego środka narastały z uwagi na długi czas ich stosowania i różne rozwiązania praktyczne, takie jak zakaz kontaktu fizycznego, oddzielenie szklaną przegrodą lub metalową kratą, ciągła obecność strażników oraz ograniczona maksymalna liczba odwiedzających dorosłych.

Zważywszy na kombinację różnych, długotrwałych i surowych ograniczeń nałożonych na skarżącego w odniesieniu do przyjmowania odwiedzin w więzieniu i brak uwzględnienia w ramach tego reżimu zasady proporcjonalności oraz potrzeby resocjalizacji i reintegracji więźniów skazanych na wieloletnie kary, przedmiotowy środek nie zapewnił słusznej równowagi między prawem skarżącego do ochrony jego życia prywatnego i rodzinnego a celami, na które powoływał się rząd. Pozwane państwo wykroczyło poza przysługujący mu margines oceny. Trybunał jednomyślnie uznał, że doszło do naruszenia art. 8 Konwencji.

Znaczenie wyroku dla Polski – wyrok dotyczy specyficznych uregulowań prawa rosyjskiego, dlatego jego znaczenie w polskim porządku prawnym wydaje się pośrednie. Niemniej jednak warto go przeanalizować w kontekście stosowania reżimu tzw. więźnia niebezpiecznego i zapewnienia minimalnej częstotliwości odwiedzin rodziny oraz warunków ich organizowania. Wyrok zawiera również interesującą informację porównawczą nt. rozwiązań stosowanych w odniesieniu do odwiedzin w więzieniach w różnych państwach RE, w tym w Polsce.

13. Kudrevičius i Inni p. Litwie, skarga nr 37553/05, wyrok Wielkiej Izby z 15.10.2015 r., ostateczny

– brak naruszenia art. 11 ust. 1 Konwencji (wolność zgromadzeń i stowarzyszania się – aspekt wolności zgromadzeń) w odniesieniu do zastosowania sankcji karnych wobec rolników blokujących przez dwa dni ruch na głównych drogach szybkiego ruchu;

Początkowo pokojowe demonstracje rolników, chcących zwrócić uwagę rządu na problem sektora rolnego, wykroczyły poza zakres udzielonego upoważnienia i przerodziły się w blokady trzech głównych dróg szybkiego ruchu trwające przez 2 dni, co spowodowało poważne utrudnienia. Blokady

zakończyły się, gdy spełniono żądania protestujących. Skarżących skazano następnie za zamieszki na kary 60 dni pozbawienia wolności w zawieszeniu na rok. Nakazano im również nie opuszczać miejsc zamieszkania na dłużej niż 7 dni bez uprzedniej zgody władz. Izba Trybunału stwierdziła, że doszło do naruszenia art. 11 Konwencji, sprawa została jednak przekazana na wniosek rządu do Wielkiej Izby.

Zastosowanie art. 11 Konwencji

Trybunał zauważył, że skarżących nie skazano za udział lub podżeganie do przemocy, a za naruszenie porządku publicznego wynikające z blokad dróg. Choć zachowanie polegające na fizycznym blokowaniu ruchu i zakłócaniu zwykłego życia innych osób nie stanowi istoty wolności zgromadzeń chronionej art. 11 Konwencji, co może mieć wpływ na ocenę konieczności ograniczeń w świetle art. 11 ust. 2, to jednocześnie zachowanie skarżących nie miało takiego charakteru i natężenia, by wyłączyć udział w przedmiotowej demonstracji z zakresu ochrony wolności pokojowych zgromadzeń. Nic nie wskazuje, by skarżący podważali fundamenty społeczeństwa demokratycznego. Gwarancje art. 11 Konwencji mają więc do nich zastosowanie.

Ocena meritum sprawy

Trybunał uznał, że skazanie skarżących stanowiło ingerencję w ich prawo do wolności pokojowych zgromadzeń chronionej art. 11 Konwencji. Ingerencja ta była przewidziana przez prawo. Wykładnia przepisów Kodeksów karnego przez sądy nie była arbitralna ani nieprzewidywalna. Zezwolenia na organizację pokojowych zgromadzeń zawierały ostrzeżenie o możliwej odpowiedzialności organizatorów. Powinno być też jasne dla skarżących, że nieprzestrzeganie zgodnych z prawem i wyraźnych poleceń Policji ws. zdjęcia blokady dróg mogło skutkować ich odpowiedzialnością. Ingerencja była więc zgodna z prawem i miała uprawniony cel zapobiegania naruszeniu porządku publicznego oraz ochrony praw i wolności innych osób.

Przeniesienie demonstracji z wyznaczonego obszaru na drogi szybkiego ruchu stanowiło jasne pogwałcenie warunków wskazanych w pozwoleniach i zostało podjęte bez uprzedzenia władz i bez wnioskowania o zmianę warunków pozwoleń. Skarżący nie mogli być nieświadomi wymogów w tym zakresie. Ich działanie nie było również uzasadnione potrzebą natychmiastowej odpowiedzi na bieżące wydarzenie. Trudna sytuacja na rynku rolnym była dobrze znana już przed uzyskaniem zezwoleń na demonstracje. Skarżący argumentowali, że tego typu protesty były środkiem ostatniej szansy w celu ochrony ich uprawnionych interesów w kontekście trudnej sytuacji finansowej rolników, Trybunał nie znalazł jednak podstaw do zakwestionowania oceny sądów krajowych, że skarżący mieli do dyspozycji inne, zgodne z prawem środki, by chronić swe interesy, np. możliwość skargi do sądów administracyjnych.

Zakłócenia zwykłego życia oraz ruchu drogowego nie stanowiły zwykłego efektu ubocznego demonstracji organizowanej w miejscu publicznym. Dopóki demonstracje odbywały się w wyznaczonym miejscu, nie wpływały na ruch drogowy. Decyzja o przeniesieniu demonstracji na drogi i wykorzystanie traktorów była nie czym innym, jak próbą ograniczenia ruchu na drogach i stworzenia chaosu w celu zwrócenia uwagi na potrzeby rolników. Tym obecna sytuacja odróżnia się od innych spraw, w których Trybunał uznawał, że korzystanie z wolności zgromadzeń może powodować pewne zakłócenia zwykłego życia, w tym ruchu drogowego.

W innych sprawach, w których demonstranci próbowali zapobiec lub zmienić działanie innych osób, Trybunał uznawał, że nałożenie sankcji było reakcją proporcjonalną w stosunku do uprawnionego celu ochrony praw i wolności innych. Ta sama konkluzja *a fortiori* powinna mieć zastosowanie w obecnej sprawie, gdyż działania demonstrantów nie były wymierzone bezpośrednio w działalność, którą kwestionowali, a stanowiły fizyczne blokowanie innej działalności (korzystanie z drogi przez prywatne samochody i dostawców dóbr), która nie miała związku z ich protestem dotyczącym zarzucanej bezczynności rządu wobec obniżki cen towarów rolnych.

Jak wynika z orzecznictwa Trybunału, celowe, poważne zakłócenie przez demonstrantów zwykłego życia i działań wykonywanych legalnie przez innych, w stopniu większym niż normalnie spowodowany wykonywaniem prawa do pokojowego zgromadzenia w miejscu publicznym, może

być uznane za „czyn naganny” i uzasadniać zastosowanie sankcji, nawet karnych. Nawet jeśli skarżący nie dopuścili się aktów przemocy ani do nich nie zachęcali, prawie całkowita blokada trzech głównych dróg szybkiego ruchu z rażącym lekceważeniem nakazów Policji oraz potrzeb i praw użytkowników tych dróg stanowiła czyn, który można uznać za naganny. Zważywszy na margines oceny przysługujący w takich okolicznościach, pozwane państwo w sposób jasny było uprawnione, by uznać, że interes ochrony porządku publicznego przeważał nad interesem skarżących do stosowania blokad dróg jako środka osiągnięcia przełomu w negocjacjach rolników z Rządem.

Policja ograniczyła się jedynie do nakazania skarżącym zakończenia blokad dróg i ostrzeżenia ich o możliwej odpowiedzialności. Nie zdecydowała się jednak na rozwiązanie zgromadzeń, nawet pomimo iż skarżący odmówił podporządkowania się zgodnym z prawem nakazom. Gdy pojawiło się napięcie między rolnikami a kierowcami ciężarówek, Policja wezwała strony konfliktu do uspokojenia w celu uniknięcia poważnej konfrontacji. Pomimo poważnych zakłóceń wywołanych przez zachowanie skarżących władze wykazały wysoki poziom tolerancji. Starły się zachować równowagę między interesami demonstrantów a interesami użytkowników dróg, tak by zapewnić pokojowy przebieg zgromadzeń oraz bezpieczeństwo wszystkich obywateli – w tym zakresie władze dopełniły ciężących na nich obowiązków pozytywnych.

Kary wymierzone skarżącym były łagodne, a ich wykonanie zawieszono na rok. Nie nałożono na nich grzywny, a jedynym rzeczywistym skutkiem ich skazania był trwający przez rok obowiązek uzyskania zgody władz, jeśli chcieli opuścić miejsce zamieszkania na dłużej niż 7 dni. Ta niedogodność nie wydaje się nieproporcjonalna w stosunku do poważnych zakłóceń porządku publicznego, spowodowanych przez skarżących, tym bardziej że skarżący nie wskazali, by takiej zgody systematycznie odmawiano. Sądy uwzględniły cechy skarżących i stopień ich winy, uznając, że osiągnięcie celów kary było możliwe bez rzeczywistego pozbawienia ich wolności, uwzględniły także konwencyjne i konstytucyjne standardy dotyczące wolności wyrażania opinii. Ponieważ brak jest jednolitej praktyki państw w odniesieniu do kwalifikacji prawnej (jako przestępstwa karnego lub wykroczenia administracyjnego) blokowania dróg szybkiego ruchu, pociągając skarżących do odpowiedzialności karnej władze krajowe nie przekroczyły przysługującego im marginesu oceny. To, że inne osoby uczestniczące w proteście zostały potraktowane łagodniej niż skarżący, nie oznacza w sposób konieczny, że kary nałożone na skarżących były nieproporcjonalne.

Władze krajowe osiągnęły słuszną równowagę między uprawnionym celem zapobiegania naruszeniom porządku oraz praw i wolności innych osób z jednej strony a wymogami dotyczącymi poszanowania wolności zgromadzeń z drugiej strony. Oparły swe decyzje na dopuszczalnej ocenie faktów, a uzasadnienia ich decyzji były odpowiednie i wystarczające. Trybunał jednomyślnie uznał, że ingerencja była konieczna w społeczeństwie demokratycznym i nie doszło do naruszenia art. 11 Konwencji.

Znaczenie wyroku dla Polski – wskazuje na dopuszczalność nakładania pewnych ograniczeń w odniesieniu do osób zakłócających w sposób poważny porządek publiczny i prawa innych osób w trakcie zgromadzeń publicznych, nawet jeśli działania te są podyktowane chęcią zwrócenia uwagi na istotny problem społeczny. Jednocześnie wyrok wskazuje na wymogi prawidłowego działania władz, w tym obowiązki pozytywne Policji, a także wymóg odpowiedniego i wystarczającego uzasadnienia orzeczeń przez sądy.

14. Lambert i Inni p. Francji, skarga nr 46043/14, wyrok Wielkiej Izby z 05.06.2015 r., ostateczny

- brak naruszenia art. 2 Konwencji (prawo do ochrony życia) w razie wykonania orzeczenia francuskiej Rady Stanu zezwalającego na zaprzestanie sztucznego nawadniania i odżywiania pacjenta cierpiącego na paraliż czterokończynowy i będącego w stanie całkowitej zależności; niedopuszczalność

skargi na podstawie art. 6 Konwencji (prawo do rzetelnego procesu sądowego); brak potrzeby odrębnego badania skargi na podstawie art. 8 Konwencji (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego);

Zastosowana procedura

Sprawa została rozpoznana przez Wielką Izbę w wyniku zastosowania art. 30 Konwencji (zrzeczenie się właściwości przez Izbę na rzecz Wielkiej Izby). W trakcie postępowania Trybunał zastosował tzw. środek tymczasowy (*interim measure* – wstrzymanie wykonania wyroku Rady Stanu z 24 czerwca 2014 r.), a ponadto nadał skardze charakter priorytetowy.

Stan faktyczny i zarzuty skarżących

Skarżącymi w niniejszej sprawie byli rodzice, brat przyrodni oraz siostra Vincenta Lamberta. Zgodę na przedstawienie stanowiska w sprawie jako strona trzecia otrzymali: żona Vincenta Lamberta, jego bratanek oraz przyrodnia siostra, którzy występowali w opozycji do skarżących. Stanowisko w sprawie przedstawiły ponadto 2 organizacje społeczne m.in. działające na rzecz rodzin osób z urazami głowy i uszkodzeniem mózgu.

Vincent Lambert cierpi na paraliż czterokończynowy będący skutkiem wypadku komunikacyjnego, którego doznał w 2008 r. (paraliż czterokończynowy powstający na skutek uszkodzenia rdzenia kręgowego w odcinku szyjnym). Skarżący wymaga sztucznego nawadniania i odżywiania. Na początku 2013 r. została wdrożona w stosunku do niego procedura zaprzestania nawadniania i odżywiania, przewidziana francuską ustawą z 2005 r. (*Act of 22 April 2005 on patients' rights and end-of-life issues*). Wdrożenie tej procedury zostało zaskarżone przez skarżących, a sąd rozpoznający ich wniosek stwierdził uchybienia w zastosowanej procedurze (udział w niej zapewniono jedynie żonie skarżącego, z całkowitym pominięciem udziału i woli jego rodziców). Wskutek powyższego dalsza procedura była prowadzona w rozszerzonym gronie uwzględniającym licznych specjalistów, m.in. z zakresu neurologii, kardiologii, a także rodziców skarżącego. W wyniku przeprowadzonych konsultacji w styczniu 2014 r. lekarz prowadzący stwierdził potrzebę zaprzestania nawadniania i odżywiania Vincenta Lamberta. Decyzja lekarza została zaskarżona przez skarżących. Ostatnią instancją krajową była Rada Stanu, która w czerwcu 2014 r. wydała wyrok zezwalający na zaprzestanie sztucznego odżywiania i nawadniania pacjenta. W wyroku tym uznano, iż taka decyzja lekarzy nie narusza art. 2, 6, 7 oraz 8 Konwencji.

W skardze wniesionej do Trybunału skarżący zarzucali, iż wykonanie wyroku z czerwca 2014 r. naruszy art. 2 (prawo do ochrony życia), art. 3 (zakaz tortur), art. 6 (prawo do rzetelnego procesu sądowego) oraz art. 8 Konwencji (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego).

Ocena Trybunału

Trybunał uznał, iż wykonanie wyroku Rady Stanu nie naruszy art. 2 Konwencji. Trybunał zaznaczył, iż w sprawach dotyczących zezwolenia na zaprzestanie sztucznego podtrzymywania życia Państwo Członkowskie RE nie prezentują jednolitego stanowiska, choć większość państw wydaje się to dopuszczać. Dlatego też niewątpliwie państwa posiadają margines oceny co do tego, jak ukształtować prawo i praktykę funkcjonowania władz krajowych w tej materii. Prawo francuskie przewiduje stosowną procedurę dla podjęcia decyzji o zaprzestaniu sztucznego podtrzymywania życia i w takim zakresie, w jakim przepisy ustawy z 22 kwietnia 2005 r. zostały zastosowane przez Radę Stanu, Trybunał uznał je za jednoznaczne. Zastosowanie tych przepisów przez władze krajowe było w ocenie Trybunału prawidłowe.

Ponadto Trybunał uznał, że w tak szczególnych kwestiach jego rola ogranicza się wyłącznie do zbadania wypełnienia przez państwo członkowskie pozytywnych obowiązków proceduralnych na gruncie art. 2 Konwencji. Do władz krajowych natomiast należy badanie zgodności decyzji o zaprzestaniu leczenia z prawem krajowym i Konwencją, a także ustalenie woli pacjenta w tym zakresie. Trybunał uznał, że zarówno ustawodawstwo krajowe i sposób jego interpretacji przez Radę Stanu, a także proces decyzyjny na poziomie krajowym, który został przeprowadzony w drobiazgowy sposób, były zgodne z wymogami art. 2 Konwencji. Sprawa została dogłębnie zbadana na poziomie krajowym, a w czasie postępowania mogły zostać wyrażone wszystkie opinie i poglądy na sprawę, zbadano wszystkie jej

aspekty w świetle szczegółowych opinii biegłych i ogólnych ocen wyrażonych przez najwyższe organy medyczne i etyczne. W rezultacie Trybunał stwierdził, że władze krajowe dopełniły obowiązków pozytywnych, które były na nie nałożone na podstawie art. 2 Konwencji, ocenianych w świetle marginesu oceny pozostawionego władzom krajowym w obecnej sprawie.

W odniesieniu do zarzutu naruszenia art. 8 Konwencji Trybunał stwierdził, iż odrębne rozpatrzenie tego zarzutu nie jest wymagane w okolicznościach tej sprawy. W pozostałym zakresie Trybunał uznał skargę za niedopuszczalną. Do wyroku dołączone jest częściowe zdanie odrębne pięciu sędziów.

Znaczenie wyroku dla Polski – Trybunał podkreślił brak jednolitego stanowiska państw i w związku z tym margines oceny przysługujący państwom w odniesieniu do sposobu regulowania kwestii związanych z zaprzestaniem sztucznego podtrzymywania życia pacjentów. Podkreślił też konieczność dogłębnego zbadania spraw tego typu na poziomie krajowym i z uwzględnieniem wymogów wynikających z Konwencji.

15. Laurus Invest Hungary KFT i Continental Holding Corporation p. Węgrom, skargi nr 23265/13 i inne, decyzja o niedopuszczalności z 08.09.2015 r., ostateczna

– niedopuszczalność – z uwagi na brak wyczerpania krajowych środków odwoławczych dostępnych na podstawie prawa UE – skargi dotyczącej zarzutu naruszenia art. 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji (ochrona własności) – uznanie przez Trybunał, że krajowe postępowania o odszkodowanie za naruszenie przez ustawodawcę unijnej swobody przepływu usług, prowadzone przed sądem cywilnym w oparciu o wiążące wskazówki zawarte w orzeczeniu prejudycjalnym TSUE, stanowi skuteczny środek krajowy, który skarżący powinni wyczerpać przed skierowaniem skargi do ETPCz;

Skarżące spółki były operatorami automatów i salonów gier. W 2012 r. parlament węgierski uchwalił prawo, które ograniczyło działanie salonów gier i generalnie zakończyło możliwość prowadzenia automatów do gier. Skarżący wnieśli skargi do Trybunału, w których zarzucali, że unieważnienie pozwoleń na prowadzenie salonów gier i automatów do gier stanowiło nieuzasadnione pozbawienie własności z naruszeniem art. 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji – zarówno ocenianego samodzielnie, jak i w związku z art. 14 Konwencji (zakaz dyskryminacji). Zarzucali też brak prawa dostępu do sądu i naruszenie prawa do skutecznego środka odwoławczego (odpowiednio art. 6 ust. 1 i art. 13 Konwencji).

W międzyczasie niektóre ze skarżących spółek pozwały Skarb Państwa, domagając się odszkodowania za utratę możliwości prowadzenia działalności gospodarczej, opierając się na prawie Unii Europejskiej. Sąd krajowy rozpatrujący sprawę zwrócił się o orzeczenie prejudycjalne do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej TSUE) w kwestii zgodności prawa węgierskiego oraz sposobu jego wdrożenia ze swobodą świadczenia usług gwarantowaną art. 56 Traktatu o funkcjonowaniu UE (dalej TFUE), a także w kwestii, czy prawo UE przyznawało prawo dochodzenia odszkodowania przez jednostki za szkodę wynikłą z naruszenia właściwego prawa UE. TSUE stwierdził, że naruszenie art. 56, w tym poprzez ustawę, dawało podstawy do ubiegania się o odszkodowanie od państwa za szkodę wynikłą na skutek tego naruszenia (pod warunkiem, że naruszenie było wystarczająco poważne i zachodził bezpośredni związek przyczynowy między naruszeniem a szkodą). Kwestie te powinien ocenić sąd krajowy. TSUE zauważył również, że prawo krajowe, które jest ograniczające z punktu widzenia art. 56, może również ograniczać prawo do własności określone w art. 17 Karty Praw Podstawowych UE (dalej KPP). Orzeczenie TSUE zawiera rozbudowane wytyczne dotyczące oceny poszczególnych aspektów, a także odniesienie do orzecznictwa ETPCz. W czasie wydania niniejszej decyzji ETPCz sprawa była zawiązała przed sądami węgierskimi.

ETPCz zbadał w tej sytuacji, czy skarżący wykorzystali dostępne krajowe środki odwoławcze – pomimo że pojawiły się one już po wniesieniu skargi do ETPCz. Skarżący argumentowali, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem sądów węgierskich nie jest możliwe pozwanie ustawodawcy za szkody

spowodowane ustawodawstwem. Dlatego też takie powództwo nie stanowi skutecznego środka. W zakresie, w jakim sprawa dotyczy naruszenia prawa UE przez ustawodawcę, skarżący twierdzili, że przedmiot takiej sprawy jest odmienny od sprawy wniesionej na gruncie Konwencji. Co więcej, sądy węgierskie nigdy nie stwierdziły odpowiedzialności ustawodawcy za naruszenie prawa UE, a prawdopodobieństwo takiego wyniku postępowania jest bardzo małe.

ETPCz podkreślił, że fakt, iż sąd krajowy wystąpił o orzeczenie TSUE, wskazuje, że istnieją rozsądne podstawy do oczekiwania, że odpowiedzialność państwa może zostać przez sąd zbadana z odniesieniem do prawa UE, a nie tylko orzecznictwa krajowego.

ETPCz przypomniał, że w swym orzeczeniu TSUE odniósł się do potencjalnego naruszenia swobody świadczenia usług i zinterpretował art. 56 TFUE jako uprawniający do odszkodowania, a sądy krajowe zostały zobowiązane do dokonania oceny zastosowanych środków również z punktu widzenia art. 17 KPP. ETPCz podkreślił też, że zgodnie z art. 267 TFUE i utrwalonym orzecznictwem TSUE orzeczenie prejudycjalne TSUE ws. wykładni prawa unijnego jest wiążące dla zwracającego się sądu krajowego. Ponadto, zgodnie z zasadą „szczerzej współpracy”, organy państw członkowskich UE mają za zadanie zapewnić, w obszarze ich właściwości, przestrzeganie zasad prawa UE, zgodnie z wykładnią TSUE, a także sądową ochronę praw jednostek na gruncie prawa UE.

W rezultacie ETPCz uznał, że wytyczne zawarte w orzeczeniu prejudycjalnym TSUE powinny być przestrzegane nie tylko w określonej sprawie, w której przekazano pytanie prejudycjalne, ale pośrednio również w innych sprawach, także w tych, w których stosunki prawne sięgają czasu przed wydaniem orzeczenia prejudycjalnego TSUE. W swym orzeczeniu TSUE udzielił wskazówek sądom węgierskim odnośnie do kryteriów, które należy zastosować w zawieszłej sprawie. Zgodnie z wytycznymi TSUE zaskarżone ograniczenia należy interpretować również w świetle ogólnych zasad prawa unijnego, w tym praw podstawowych gwarantowanych KPP.

Wynika z tego, że prowadzone postępowanie sporne przed sądami krajowymi powinno być w stanie odnieść się również do kwestii uzasadnienia zarzucanego naruszenia praw gwarantowanych art. 1 Protokołu Nr 1. Sposób oceny określony przez TSUE przypomina metodologię oceny ingerencji stosowaną przez ETPCz na potrzeby art. 1 Protokołu Nr 1. W istocie ocena, jakiej wymaga TSUE, wyraźnie opiera się, przynajmniej częściowo, na orzecznictwie Trybunału w Strasburgu. W tych okolicznościach zastąpienie oceny sądów węgierskich (nakierowanych przez TSUE) własną oceną ETPCz, bez czekania na wynik postępowania krajowego, stanowiłoby zignorowanie subsydiarnej roli ETPCz.

Trybunał uznał, że postępowanie prowadzone przed sądami krajowymi zapewnia rozsądne szanse, by skarżący, którzy wszczęli to postępowanie, uzyskali rozstrzygnięcie w sprawie meritum ich sprawy, a potencjalnie także odszkodowanie. Stanowi więc skuteczny środek wymagający wykorzystania przez nich. Również pozostali skarżący mogą wszcząć podobne postępowania krajowe. W rezultacie Trybunał odrzucił jako przedwczesną skargę na naruszenie prawa własności na gruncie art. 1 Protokołu Nr 1, uznając ją za niedopuszczalną na podstawie art. 35 ust. 1 i 4 Konwencji z uwagi na niewykorzystanie dostępnych krajowych środków odwoławczych. Skargi zaś dotyczące braku dostępu do sądu i skutecznego środka odwoławczego (art. 6 ust. 1 i art. 13 Konwencji) odrzucił jako w sposób oczywisty nieuzasadnione (art. 35 ust. 3 lit. a) Konwencji).

Znaczenie decyzji dla Polski – stanowi interesujący przykład dialogu i interakcji Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu i Trybunału Sprawiedliwości UE w Luksemburgu. Wskazuje, że wytyczne zawarte w orzeczeniach prejudycjalnych TSUE, np. odnoszące się do KPP, mogą skutkować pojawieniem się dla skarżących środka krajowego zapewniającego zbadanie sprawy również w świetle konwencyjnych standardów praw człowieka bez potrzeby kierowania skargi do Trybunału Strasburskiego (a środek ten skarżący powinni wyczerpać przed ewentualnym skierowaniem sprawy do ETPCz). Wyrok warto upowszechnić wśród sądów, Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa oraz przedstawicieli zawodów prawniczych.

16. M. i M. p. Chorwacji, skarga nr 10161/13, wyrok Izby z 03.09.2015 r., ostateczny

- naruszenie art. 8 ust. 1 Konwencji (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) z uwagi na brak wysłuchania opinii dziecka (pierwszej skarżącej) w czasie postępowania dotyczącego pieczy nad nią;
- naruszenie art. 3 Konwencji (zakaz tortur oraz nieludzkiego i poniżającego traktowania – aspekt skutecznego śledztwa) wobec pierwszej skarżącej z uwagi na brak niezwłocznego skutecznego śledztwa w odniesieniu do zarzutów przemocy domowej wobec małoletniej;
- brak naruszenia art. 3 Konwencji wobec pierwszej skarżącej w odniesieniu do zarzutu naruszenia przez państwo obowiązków pozytywnych w zakresie ochrony małoletniej przed przemocą domową;
- brak naruszenia art. 8 Konwencji wobec drugiej skarżącej w odniesieniu do zarzutu naruszenia przez państwo obowiązków pozytywnych zapewnienia ochrony córki (pierwszej skarżącej) przed przemocą domową;
- naruszenie art. 8 ust. 1 Konwencji wobec obu skarżących z uwagi na przewlekły charakter postępowania dotyczącego pieczy nad dzieckiem;

W postępowaniu przed Trybunałem matka (druga skarżąca) oraz jej córka (pierwsza skarżąca) skarżyły się, że władze krajowe nie podjęły kroków w celu ochrony pierwszej skarżącej przed złym traktowaniem ze strony jej ojca. Ojciec miał prawo do pieczy nad córką od momentu rozvodu. Przebywając pod jego pieczą, córka rzekomo często padała ofiarą nadużyć werbalnych i gróźb oraz stosowania przemocy fizycznej ze strony ojca. Kulminacyjnym momentem była sytuacja w lutym 2011 r., w której ojciec rzekomo uderzył ją w twarz i ścisnął za gardło, jednocześnie obrażając werbalnie. Skarżące złożyły zawiadomienie na Policję i poinformowały również o wcześniejszych przypadkach nadużyć słownych i fizycznych ze strony ojca. Wszczęto postępowanie karne, ale nie zakończyło się ono przez ponad 4,5 roku i toczyło się jeszcze w momencie wydania wyroku Trybunału.

Matka wszczęła również postępowanie cywilne przeciwko ojcu, ubiegając się o przyznanie prawa pieczy nad córką. Jej wniosek o przyznanie tymczasowej pieczy został oddalony, gdyż sąd uznał (w oparciu o opinie biegłych sądowych i pracowników społecznych), że skarżącej nie zagraża złe traktowanie w domu ojca. Główne postępowanie toczy się nadal. Córka wyraża mocne życzenie mieszkania z matką.

W odniesieniu do zarzutu naruszenia art. 3 Konwencji, z uwagi na młody wiek pierwszej skarżącej, akty przemocy domowej, na które rzekomo została narażona ze strony ojca, jeśli rzeczywiście miały miejsce, mogłyby zostać uznane za poniżające traktowanie w rozumieniu art. 3 Konwencji. Konwencja nakłada na państwo obowiązki pozytywne w zakresie zapewnienia jednostkom ochrony przed wszelkimi formami złego traktowania zakazanymi przez art. 3 Konwencji, również w przypadku, gdy jest ono stosowane przez osoby prywatne. Do takiej ochrony są uprawnione zwłaszcza dzieci i inne osoby szczególnie wrażliwe. Trybunał uznał szczególną wrażliwość ofiar przemocy domowej i potrzebę aktywnego włączenia się państwa w ich ochronę. W świetle orzecznictwa Trybunału obowiązki pozytywne państw, które często nakładają się na siebie, obejmują: a) obowiązek zapobieżenia złemu traktowaniu, o którym władze wiedziały lub powinny były wiedzieć; b) proceduralny obowiązek przeprowadzenia skutecznego śledztwa.

Skarżące złożyły zawiadomienie ws. uderzenia pierwszej skarżącej przez ojca już następnego dnia po wydarzeniu z lutego 2011 r., a jej obrażenia zostały udokumentowane w dokumentach medycznych. Nie wykluczając, że mogą zdarzać się przypadki manipulacji i fałszywych oskarżeń w sprawach naznaczonych konfliktowymi relacjami rodziców, Trybunał stwierdził jednak, że dowód ten był wystarczający, by uznać zawiadomienie wniesione przez skarżącą za „uprawdopodobnione” i w rezultacie skutkujące powstaniem po stronie władz obowiązków proceduralnych przeprowadzenia skutecznego śledztwa w odniesieniu do jej zarzutów, a także obowiązków pozytywnych zapewnienia jej ochrony przed dalszą przemocą. Skarżące poinformowały też o innych przypadkach przemocy, a pierwsza skarżąca powtarzała informacje na ten temat wobec różnych biegłych. W odniesieniu do zarzutów dotyczących innych form przemocy (głównie psychologicznej) Trybunał zauważył też, że różni biegli i terapeuci potwierdzali, że pierwsza skarżąca była dzieckiem, które przeszło traumę.

Ocena realizacji przez państwo obowiązków proceduralnych (skuteczne śledztwo)

Trybunał zauważył, że władze krajowe zdecydowały się postawić ojcu zarzuty w odniesieniu tylko do najpoważniejszego czynu stanowiącego część całej serii aktów przemocy wobec skarżącej, zamiast postawić mu zarzut(y) popełnienia przestępstw obejmujących wszystkie przypadki rzekomego złego traktowania – co umożliwiłoby zbadanie sytuacji w całości. Zgodnie zaś z Konwencją o prawach dziecka władze powinny zbadać wszystkie doniesienia nt. możliwego stosowania przemocy wobec dziecka. Co więcej, postępowanie karne nie zakończyło się przez ponad 4,5 roku, wystąpiły w nim poważne opóźnienia, które można przypisać władzom krajowym. Śledztwo nie wypełniło więc wymogów niezwłoczności. W rezultacie Trybunał stwierdził większością głosów 5 do 2 naruszenie art. 3 Konwencji w aspekcie proceduralnym (skutecznego śledztwa).

Ocena realizacji obowiązków pozytywnych zapewnienia ochrony przed przemocą

Skarżące zarzucały, że po wydarzeniach z lutego 2011 r. władze pozostawiły skarżącą pod opieką ojca, nie dopełniając obowiązku jej ochrony przed dalszą przemocą. Trybunał stwierdził jednak, że w tym czasie organy krajowe podjęły rozsądne kroki, by ocenić i zważyć ryzyko dalszego złego traktowania pierwszej skarżącej. Jej sytuacja była monitorowana przez pracowników opieki społecznej, a opinia biegłych z zakresu medycyny sądowej stwierdziła, że skarżącej nie zagraża ryzyko złego traktowania w domu ojca. Odmowa przyznania tymczasowej opieki matce opierała się na właściwych zaleceniach opieki społecznej i innych dowodach, a także na fakcie, że postępowanie karne przeciwko ojcu nadal się toczy. Decyzja została więc podjęta po starannym zbadaniu wszystkich dokumentów. Trybunał jednomyślnie stwierdził brak naruszenia art. 3 Konwencji w aspekcie dotyczącym ochrony pierwszej skarżącej przed przemocą (a w konsekwencji także brak naruszenia art. 8 Konwencji wobec drugiej skarżącej w zakresie obowiązku zapewnienia ochrony jej córki przed złym traktowaniem).

W odniesieniu do zarzutu naruszenia art. 8 Konwencji, sam fakt, że postępowanie dotyczące pieczy nad dzieckiem trwało ponad 4 lata, wystarcza do stwierdzenia, że państwo nie dopełniło obowiązków pozytywnych wynikających z art. 8 Konwencji dotyczących ochrony prawa do poszanowania życia rodzinnego obu skarżących. Co więcej, w obecnej sprawie wymagany był wyższy wymóg staranności po stronie władz, gdyż dotyczyła ona sprawy dziecka, które przeżyło traumę i cierpiało z uwagi na konflikt między rodzicami. Sądy krajowe nie uznały jednak powagi i pilności sytuacji, a przewlekły charakter postępowania jedynie pogorszył cierpienie dziecka, które chciało zamieszkać z matką. Postępowanie prowadzone było jednak w sposób przewlekły.

W ciągu 4 lat i 3 miesięcy postępowania pierwsza skarżąca nawet nie została przesłuchana i nie dano jej szansy wyrażenia opinii, z którym rodzicem chciałaby mieszkać. W świetle art. 12 Konwencji o prawach dziecka nie można uznać, że dziecko zdolne do wyrażenia swych opinii zostało wystarczająco włączone do procesu decyzyjnego w postępowaniu sądowym lub administracyjnym wpływającym na jego prawa, jeśli nie uzyskało ono możliwości bycia wysłuchane i wyrażenia swych opinii. Z uwagi na wiek i dojrzałość pierwszej skarżącej trudno jest twierdzić, że nie była w stanie określić swych poglądów i wyrazić ich swobodnie. Na pewnym etapie sąd nakazał sądowi miejskiemu dokonanie oceny, czy pierwsza skarżąca jest w stanie zrozumieć znaczenie prowadzonego postępowania, a jeśli tak, umożliwić jej przedstawienie opinii i przyjąć jej zeznania – choć, zdaniem Trybunału, nie było żadnych przesłanek, by podawać w wątpliwość domniemanie, że skarżąca (wówczas 12-letnie dziecko) była w stanie formułować i wyrażać swoje poglądy. Trybunał skrytykował też, że przez 19 miesięcy sąd nie wykonał nawet tego polecenia. Nie przyspieszono postępowania, nawet gdy dziecko zaczęło popełniać samookaleczenie. Trybunał zauważył też, że orzecznictwo sądów krajowych przewidywało obowiązek poszanowania życzeń dziecka odnośnie do wyboru rodzica w sytuacjach, gdy oboje rodzice w jednakowym stopniu byli zdolni opiekować się dzieckiem, a dziecko z uwagi na wiek i dojrzałość było w stanie formułować i wyrażać swoje poglądy. Trybunał wyraził poparcie dla takiej interpretacji i uznał, że w razie przyjęcia odmiennego podejścia zasada przyznawania odpowiedniej doniosłości poglądom dziecka byłaby pobawiona jakiegokolwiek znaczenia.

Opinie biegłych w obecnej sprawie stwierdzały, że rodzice byli na równi (nie)zdolni do opieki nad córką, a ona bardzo chciała mieszkać z matką. Trybunał odnotował, że brak respektowania tego życzenia

skutkował problemami behawioralnymi dziecka i poczuciem bezsilności. Oboje rodzice mieszkali w tym samym mieście, a więc zmiana dotychczasowego postanowienia o pieczy nad dzieckiem nie skutkowałaby koniecznością zmiany szkoły i środowiska życia dziecka. Brak poszanowania życzenia pierwszej skarżącej w sprawie wyboru rodzica, z którym chciała mieszkać, w szczególnych okolicznościach obecnej sprawy naruszał jej prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego chronione art. 8 Konwencji.

Znaczenie wyroku dla Polski – wyrok odnosi się m.in. do kwestii wysłuchania dziecka w postępowaniu, które wpływa na jego prawa. Wskazuje na okoliczności, które w opinii Trybunału przemawiają za uwzględnieniem przez sąd opinii dziecka w przedmiocie wyboru rodzica, z którym chciałoby mieszkać. Podkreśla też wymóg szczególnej staranności organów państwa i szybkości postępowań dotyczących zarzutów przemocy domowej wobec małoletniego, a także postępowań ws. pieczy nad dzieckiem, które doznało traumy. Wyrok warto rozpowszechnić wśród sądów rodzinnych, prokuratury, organów opieki społecznej i innych właściwych podmiotów.

17. M'Bala M'Bala p. Francji, skarga nr 25239/13, decyzja Izby o niedopuszczalności z 20.10.2015 r., ostateczna

- niedopuszczalność skargi wniesionej na podstawie art. 10 Konwencji (wolność wyrażania opinii) i zastosowanie art. 17 Konwencji (zakaz nadużycia praw) i uznanie skargi za niezgodną *ratione materiae* z Konwencją w odniesieniu do zarzutu dotyczącego skazania skarżącego przez sądy krajowe za przestępstwo z nienawiści, polegające na znieważeniu osób z uwagi na przynależność lub wyznanie w trakcie występu rozrywkowego (wyrażanie poglądów negacjonistycznych i antysemickich w czasie występu);

Stan faktyczny i zarzuty skarżącego

Skarżący, znany komik francuski, w czasie występu publicznego zaprosił na scenę osobę wielokrotnie skazywaną za przestępstwa z nienawiści jako „kłamcę oświęcimskiego”. Dokonano wręczenia tej osobie nagrody (trójramiennego świecznika z jabłkami) przez aktora przebranego w strój więźnia obozu koncentracyjnego z charakterystyczną naszywką gwiazdy Dawida i słowem „Żyd”. Wydarzenie zostało odnotowane przez Policję, wszczęto dochodzenie.

Skarżący został następnie skazany przez sądy krajowe za przestępstwo publicznego znieważenia osoby lub grupy osób z uwagi na ich przynależność lub wyznanie i ukarany grzywną (10 000 euro). Sądy wskazały, że spektakl w zaskarżonym zakresie nie mógł być traktowany jako rozrywkowy, a raczej jako manifestacja polityczna.

Skarżący wniósł skargę do Trybunału, zarzucając naruszenie wolności wyrażania opinii chronionej (na podstawie art. 10 Konwencji) oraz zakazu karania bez podstawy prawnej (art. 7 Konwencji). Twierdził m.in., że został skazany za znieważenie, mimo że w trakcie zaskarżonego spektaklu nikt nie wypowiedział słów mających charakter znieważenia lub zniesławienia.

Ocena Trybunału

Trybunał postanowił zbadać sprawę jedynie w odniesieniu do art. 10 Konwencji. Podzielił stanowisko sądów francuskich i zgodził się, że treść spektaklu miała charakter antysemicki. Uhonorowano znaną osobę skazywaną we Francji z powodu twierdzeń negacjonistycznych, wzywając publiczność, by ją gorąco oklaskiwała, i wręczając nagrodę m.in. za „bezczelność”. Trybunał odnotował też, że skarżący już kilka razy startował w wyborach oraz był skazany za znieważenie o charakterze rasistowskim.

Skarżący twierdził, że w trakcie przedstawienia nie padły ze strony zaproszonego gościa żadne sformułowania o charakterze rewizjonistycznym. Trybunał nie zgodził się z tym argumentem, zwracając uwagę, że zaproszony gość określił jako „afirmacjonistów” tych, którzy oskarżali go o bycie „negacjonistą”.

Trybunał zwrócił też uwagę na fakt, że skarżący wprowadził na scenę aktora przebranego za więźnia obozu koncentracyjnego w celu wręczenia nagrody najbardziej znanemu francuskiemu rewizjonście. Trybunał skrytykował jako obraźliwy dla ofiar Holokaustu fakt określenia tego stroju jako „strój świateł”. W opinii Trybunału reakcja publiczności dowodzi, że dostrzegła ona antysemicki charakter sceny w ten sam sposób co sędziowie krajowi; padały okrzyki, iż zaproszony gość ma rację. W tej promocji negacjonizmu, z jednoczesnym poniżającym przedstawieniem ofiar Holokaustu w obliczu osoby, która zaprzeczała ich eksterminacji, Trybunał dostrzegł demonstrację nienawiści i antysemityzmu oraz popieranie zaprzeczania zbrodni Holokaustu. Trybunał uznał, że w czasie obraźliwej sceny spektakl nie mógł być już dłużej traktowany jako rozrywka, a nabrał charakteru spotkania politycznego. Nie było to już przedstawienie, nawet satyryczne i prowokacyjne, objęte ochroną art. 10 Konwencji. W okolicznościach sprawy było to wyrażanie ideologii sprzecznej z wartościami Konwencji (sprawiedliwości i pokoju).

Trybunał odnotował, że choć art. 17 Konwencji (zakaz nadużycia praw) w poprzednich rozpatrywanych przez niego sprawach był stosowany co do zasady do wypowiedzi wyraźnych i bezpośrednich, które nie wymagały żadnej interpretacji, to jednak Trybunał był przekonany, że w przedmiotowej sprawie jawne zaprezentowanie nienawiści i antysemityzmu „w przebraniu” produkcji artystycznej było również niebezpieczne, jak bezpośredni atak. Z tego względu Trybunał uznał, że takie działanie nie zasługuje na ochronę na podstawie art. 10 Konwencji. Ponieważ przedmiotowe działania miały charakter negacjonistyczny i antysemicki, Trybunał uznał, że skarżący zmierzał do wypaczenia rzeczywistego celu art. 10 Konwencji poprzez wykorzystanie wolności wyrażania opinii dla celów, które są niezgodne z literą i duchem Konwencji, i które, jeśli byłyby dopuszczone, przyczyniłyby się do destrukcji praw i wolności konwencyjnych. Na podstawie art. 17 Konwencji Trybunał uznał, że skarżący nie był uprawniony do ochrony na mocy art. 10 Konwencji, a jego skarga musi zostać odrzucona jako niezgodna *ratione materiae* z postanowieniami Konwencji i niedopuszczalna (art. 35 ust. 3 (a) i ust. 4 Konwencji).

Znaczenie decyzji dla Polski – argumentacja zawarta w decyzji jest warta przeanalizowania w kontekście skutecznego ścigania przestępstwa znieważenia z nienawiści w przypadkach, gdy znieważenie przybiera postać występu artystycznego bądź nie stanowi wypowiedzi bezpośredniej, a znieważający charakter wynika z użytej symboliki lub kontekstu sprawy.

18. Magee i Inni p. Wielkiej Brytanii, skargi nr 26289/12, 29062/12 i 29891/12, wyrok Izby z 12.05.2015 r., ostateczny

- brak naruszenia art. 5 ust. 3 Konwencji (prawo tymczasowo aresztowanego do niezwłocznego postawienia przed sędzią lub innym urzędnikiem uprawnionym przez ustawę do wykonywania władzy sądowej) pomimo braku właściwości sędziego do ustosunkowania się do kwestii warunkowego zwolnienia na wczesnych etapach zatrzymania stosowanego na podstawie prawa antyterrorystycznego;

Skarżący, obywatele Irlandii, zostali zatrzymani w Wielkiej Brytanii na podstawie prawa antyterrorystycznego z uwagi na podejrzenie udziału w zabójstwie policjanta. 48 godzin później postawiono ich przed sędzią, który zbadał legalność ich zatrzymania i wyraził zgodę na jego przedłużenie o kolejne 5 dni (w celu dodatkowego przesłuchania i przeprowadzenia badań biegłych). Następnie zatrzymanie zostało ponownie przedłużone, a skarżący zostali zwolnieni bez postawienia zarzutów w sumie po 12 dniach. Skarżyli się, że ich zatrzymanie i pozbawienie wolności było sprzeczne z art. 5 Konwencji, w szczególności z uwagi na niewystarczający zakres uprawnień sędziego kontrolującego ich zatrzymanie. Skarżący twierdzili, że powinni byli być postawieni przed sądem magistrackim. Sędzia zarządzający dalsze zatrzymanie w ich sprawie nie miał identycznych kompetencji, nie był w szczególności uprawniony do zarządzania ich zwolnienia warunkowego za kaucją, choć kompetencje takie powinien mieć, ich zdaniem, organ orzekający o przedłużeniu zatrzymania na podstawie art. 5 ust. 3 Konwencji.

Na podstawie art. 8 Ustawy antyterrorystycznej Irlandii Północnej można zatrzymać osobę do 28 dni bez postawienia zarzutu. Legalność takiego zatrzymania musi być badana przez właściwego sędziego w ciągu 48 godzin, a następnie co 7 dni. Choć sędzia ma prawo zwolnić osobę, jeśli zatrzymanie lub areszt były nielegalne, nie ma prawa zarządzić jej zwolnienia za kaucją. Skarżący zarzucali, że prawo umożliwiało zatrzymanie ich przez 28 dni bez postawienia zarzutów i bez możliwości zbadania zwolnienia za kaucją.

Trybunał przypomniał, że art. 5 ust. 3 Konwencji dotyczy dwóch oddzielnych kwestii: wczesnego etapu po aresztowaniu (kiedy osoba wchodzi pod władzę organów) oraz zatrzymania przed procesem sądowym, kiedy osoba może być zatrzymana lub zwolniona pod warunkami lub bezwarunkowo. W odniesieniu do pierwszego etapu, w świetle orzecznictwa Trybunału konieczne jest zapewnienie – poprzez kontrolę sądową – że osoba jest zatrzymana lub aresztowana z uwagi na istnienie zasadnego podejrzenia popełnienia przestępstwa, tj. nawet zanim mogły zostać postawione jej jakiegokolwiek zarzuty. Taka kontrola musi być szybka, automatyczna (tj. niezależna od wniosku zatrzymanego) i być prowadzona przez niezależnego sędziego lub innego urzędnika uprawnionego do zarządzania zwolnienia zatrzymanego po wysłuchaniu go i po zbadaniu legalności zatrzymania oraz uzasadnienia zatrzymania lub aresztowania.

W opinii Trybunału wymogi powyższe zostały spełnione w sprawie skarżącego. Skarżący zostali dwukrotnie postawieni przed sędzią, gdy przebywali w areszcie policyjnym. Trybunał nie dopatrył się naruszenia wymogów niezwłoczności postawienia przed sędzią, uznał także, że procedura stosowana była w sposób automatyczny, spełniony był też wymóg niezależności sędziego badającego sprawę.

Trybunał ocenił następnie, czy skarżących postawiono przed sędzią (lub innym uprawnionym urzędnikiem) spełniającym wymogi określone art. 5 ust. 3 Konwencji. Ponieważ skarżący nigdy nie zostali jednak postawieni przed sędzią uprawnionym do zarządzania ich warunkowego zwolnienia, Trybunał zbadał, czy w okolicznościach ich sprawy możliwość warunkowego zwolnienia w trakcie zatrzymania powinna była być przewidziana.

Trybunał wyjaśnił, że na wczesnym etapie zastosowania art. 5 ust. 3 Konwencji zatrzymanie może być uzasadnione samym faktem istnienia uzasadnionego podejrzenia, że skarżący popełnił przestępstwo. Jednakże utrzymywanie się takiego podejrzenia samo w sobie nie wystarczy po pewnym czasie do uzasadnienia dalszego zatrzymania, choć Trybunał nie próbował określić, od jakiego konkretnie terminu ma to miejsce. Z orzecznictwa Trybunału na podstawie art. 5 ust. 3 Konwencji nie wynika jednak konieczność zbadania na wstępnym etapie zatrzymania również kwestii warunkowego zwolnienia, choć stworzenie takiej możliwości jest wysoce pożądane. W obecnej sprawie Trybunał musiał rozstrzygnąć, czy skarżący przez cały znajdowali się w ramach pierwszego etapu, czy też w pewnym momencie ich dalsze zatrzymanie nie mogło już być uzasadniane samym istnieniem uzasadnionego podejrzenia.

Trybunał uznał, że skarżący byli zatrzymani w sumie dość krótko (12 dni), a więc można uznać, że w trakcie całego zaskarżonego postępowania znajdowali się na „wczesnych etapach” pozbawienia wolności, gdy ich zatrzymanie mogło być uzasadnione wyłącznie istnieniem uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa.

W każdym razie skarżącym zapewniono szereg gwarancji chroniących przed arbitralnym zatrzymaniem: sędzia mógł przedłużyć zatrzymanie jedynie o maksymalnie 7 dni, a cały okres zatrzymania nie mógł przekroczyć 28 dni; przed wyrażeniem zgody na przedłużenie zatrzymania sędzia musiał się upewnić, czy zachodzą uzasadnione podstawy, by uznać, że zatrzymanie jest konieczne, a śledztwo jest prowadzone w sposób staranny i szybki. Sędzia musiał być również przekonany, że zatrzymanie było legalne, a także rozważyć podstawy merytoryczne zatrzymania. Jeden ze skarżących złożył zeznanie pod przysięgą w czasie pierwszej kontroli, a argumenty obu skarżących zostały wysłuchane przy drugiej kontroli. Skarżący mogli kwestionować trwające zatrzymanie w drodze kontroli sądowej.

Z powyższych względów brak możliwości zarządzania warunkowego zwolnienia w czasie zatrzymania skarżących nie stanowił kwestii problematycznej na gruncie art. 5 ust. 3 Konwencji.

Znaczenie wyroku dla Polski – wyrok wydaje się mieć pośrednie znaczenie z uwagi na fakt, że dotyczy specyficznych uregulowań prawa brytyjskiego wyłączających możliwość zwolnienia za kaucją.

19. Nazarenko p. Rosji, skarga nr 39438/13, wyrok Izby z 16.07.2015 r., ostateczny

- naruszenie art. 8 ust. 1 Konwencji (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego – aspekt prawa poszanowania do życia rodzinnego) z uwagi na całkowite i automatyczne wykluczenie skarżącego z życia dziecka po ustaleniu, że nie jest jego ojcem biologicznym;

Po rozwodzie skarżący wspólnie z byłą żoną dzielił prawo do pieczy nad córką. Na skutek powództwa o zaprzeczenie ojcostwa ustalono, że nie jest on ojcem biologicznym dziecka. Choć władze krajowe przyznały, że wychowywał i troszczył się o dziecko przez 5 lat, utracił z mocy prawa wszystkie prawa rodzicielskie do dziecka, w tym prawo do kontaktów. Jego nazwisko usunięto z aktu urodzenia dziecka, a nazwisko dziecka zostało zmienione. Prawo krajowe nie przewidywało żadnych wyjątków, które umożliwiłyby skarżącemu, w sytuacji braku więzów biologicznych z dzieckiem, utrzymywać jakąkolwiek relację z córką.

Skarżący nigdy nie miał wątpliwości co do ojcostwa dziecka urodzonego w trakcie małżeństwa i wychowywał je przez ponad 5 lat. Z opinii biegłych psychologów oraz właściwych organów wynikało, że istniały silne więzi emocjonalne między skarżącym a dzieckiem. Trybunał uznał, że relacja ta stanowiła więc życie rodzinne w rozumieniu art. 8 ust. 1 Konwencji. Brak więzi biologicznych z dzieckiem nie wyklucza istnienia życia rodzinnego na potrzeby art. 8, co Trybunał podkreślał już w sprawach dotyczących rodzin zastępczych i przybranych dzieci.

Trybunał był zaniepokojony brakiem elastyczności regulacji rosyjskich dotyczących prawa do kontaktów. Rząd rosyjski nie wskazał żadnych powodów, dla których w społeczeństwie demokratycznym konieczne byłoby ustanowienie zamkniętej listy osób uprawnionych do utrzymywania kontaktów z dzieckiem bez żadnych wyjątków uwzględniających zróżnicowane sytuacje rodzinne i najlepsze interesy dziecka. W rezultacie osoba, która jak skarżący, nie była spokrewniona z dzieckiem, a która opiekowała się nim przez długi czas i wykształciła bliskie więzi osobiste, nie mogła w żadnych okolicznościach otrzymać prawa do kontaktów pomimo najlepszego interesu dziecka.

Trybunał nie był przekonany, że najlepszy interes dziecka w odniesieniu do prawa do kontaktów może być prawidłowo określony poprzez przyjęcie generalnych założeń. Biorąc pod uwagę ogromne zróżnicowanie możliwych sytuacji rodzinnych, rzetelne wyważenie praw wszystkich zainteresowanych osób wymaga zbadania szczególnych okoliczności każdej sprawy. Art. 8 Konwencji wymaga, by państwa zbadały każdą sprawę z osobna w celu ustalenia, czy w najlepszym interesie dziecka jest utrzymywanie kontaktów z osobą, która opiekowała się nim przez wystarczająco długi czas. Poprzez całkowite i automatyczne odmówienie skarżącemu prawa do utrzymywania kontaktów z dzieckiem, z uwagi na literalne brzmienie przepisów i bez jakiegokolwiek zbadania kwestii, czy kontakt taki byłby w najlepszym interesie dziecka, Rosja nie dopełniła ciężących na niej obowiązków na podstawie art. 8 Konwencji. Trybunał jednomyślnie stwierdził naruszenie tego postanowienia.

Znaczenie wyroku dla Polski – warto zbadać, czy regulacje obowiązujące w Polsce zapewniają odpowiednią elastyczność w odniesieniu do katalogu osób uprawnionych do kontaktów z dzieckiem. Warto też przeanalizować praktykę stosowania przepisów w odniesieniu do prawa do kontaktów z dzieckiem w sytuacjach zaprzeczenia rodzicielstwa. Wyrok warto rozpowszechnić wśród sądów rodzinnych.

20. Parrillo p. Włochom, skarga nr 46470/11, wyrok Wielkiej Izby z 27.08.2015 r., ostateczny

- brak naruszenia art. 8 Konwencji (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego – aspekt prawa do poszanowania życia prywatnego) oraz niezgodność *ratione materiae* zarzutu naruszenia art. 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji (ochrona własności) w odniesieniu do ustawowego zakazu

dokonania darowizny zarodków uzyskanych w drodze zapłodnienia pozaustrojowego *in vitro* na rzecz naukowego ośrodka badawczego;

Stan faktyczny i zarzuty skarżącej

Sprawa dotyczyła ustawowego zakazu przekazywania na cele naukowe zarodków otrzymanych w drodze zapłodnienia pozaustrojowego *in vitro*, zawartego we włoskiej ustawie nr 40/2004. Skarżąca Adelina Parrillo zarzucała Rządowi Włoch, że brak możliwości przekazania na cele badań naukowych zarodków uzyskanych w drodze zapłodnienia pozaustrojowego *in vitro* narusza jej prawo do poszanowania życia prywatnego.

W 2002 r. Pani Parrillo i jej partner poddali się procedurze *in vitro*, w drodze której uzyskano pięć zarodków z materiałem genetycznym jej i partnera, które zostały zamrożone. Partner skarżącej zmarł w 2003 r., zanim zarodki mogły zostać implantowane. Po podjęciu decyzji o nieimplantowaniu zarodków skarżąca chciała w 2011 r. przekazać zarodki na rzecz badań naukowych mających na celu opracowanie sposobu leczenia trudno uleczalnych chorób. Nie mogła tego uczynić z uwagi na zakaz przeprowadzania eksperymentów na ludzkich zarodkach również w celach naukowych – pod groźbą kary pozbawienia wolności od 2 do 6 lat – przewidziany w rozdziale 13 włoskiej ustawy nr 40/2004 z 19 lutego 2004 r. Skarżąca wskazywała, że zarodki zostały uzyskane przed wejściem w życie ustawy nr 40/2004, kiedy nie obowiązywał zakaz ich przekazania.

Skarżąca podnosiła zarzuty naruszenia art. 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji (ochrona własności) oraz art. 8 Konwencji (prawo do poszanowania życia prywatnego) w związku z brakiem możliwości przekazania zarodków na cele badań naukowych i koniecznością utrzymywania ich w stanie zamrożenia aż do ich śmierci. Podnosiła również zarzut naruszenia art. 10 Konwencji gwarantującego wolność wyrażania opinii i wskazywała, że fundamentalnym aspektem tego prawa jest wolność badań naukowych⁴.

W dniu 28 stycznia 2014 r. Izba Trybunału rzekła się jurysdykcji w tej sprawie na rzecz Wielkiej Izby.

Ocena Trybunału

Trybunał uznał, że w niniejszej sprawie nie wchodzi w grę „prawo do poszanowania życia rodzinnego”, ponieważ skarżąca nie zdecydowała się na implementację zarodków i tym samym ciążę. Natomiast zbadał – po raz pierwszy – czy „prawo do poszanowania życia prywatnego”, chronione na mocy art. 8 Konwencji, obejmuje prawo do przekazania na cele badań naukowych zarodków otrzymanych w drodze procedury zapłodnienia pozaustrojowego *in vitro*.

Trybunał przypomniał swe orzecznictwo, w świetle którego pojęcie „życia prywatnego” w rozumieniu art. 8 Konwencji ma szeroki zakres, niemożliwy do wyczerpującego zdefiniowania, i obejmuje m.in. prawo jednostki do samookreślenia. W ocenie Trybunału, ponieważ zarodki otrzymane w procedurze *in vitro* zawierają materiał genetyczny skarżącej, stanowią zatem część składową jej tożsamości, w rezultacie możliwość decydowania w sposób świadomy i przemyślany o losie tych zarodków dotyczy intymnego aspektu życia prywatnego skarżącej, a zatem jej prawa do samookreślenia. Z tego też względu art. 8 Konwencji ma zastosowanie do tej sprawy. Trybunał uznał też, że zakaz przekazania zarodków stanowił ingerencję w prawo skarżącej i zbadał, czy ingerencja ta była zgodna z art. 8 ust. 2 Konwencji.

W szczególności Trybunał ocenił, czy zachodził uprawniony cel tej ingerencji. Odnosił tu stanowisko Rządu włoskiego, że w świetle prawa włoskiego zarodek ludzki jest uznawany za podmiot prawa uprawniony do poszanowania jego godności ludzkiej. Trybunał uznał, że ochrona potencjału do życia

⁴ Skarga w zakresie zarzutu naruszenia art. 10 Konwencji (wolność wyrażania opinii) z uwagi na zakaz przekazania zarodków na cele naukowe została uznana za niezgodną z Konwencją *ratione personae* i w rezultacie odrzucona na podstawie art. 35 ust. 3 i 4 Konwencji na mocy wcześniejszej decyzji Trybunału z 28 maja 2013 r. Nie wykluczając, że ewentualne wykorzystanie zarodków mogłoby służyć celom badań naukowych, co może stanowić formę wolności przekazywania informacji w rozumieniu art. 10 Konwencji, Trybunał podkreślił, że skarga sformułowana przez skarżącą dotyczy praw przysługujących badaczom i innym naukowcom, a nie bezpośrednio skarżącej, która w związku z tym nie może uważać się za ofiarę naruszenia.

zarodka może być powiązana z przewidzianym w art. 8 ust. 2 Konwencji celem „ochrony moralności oraz praw i wolności innych osób” w rozumieniu powoływanym przez rząd włoski. Trybunał jednak zastrzegł jednocześnie, że nie oznacza to oceny przez Trybunał, czy słowo „inni” w rozumieniu art. 8 ust. 2 Konwencji obejmuje również ludzkie zarodki.

Badając, czy ingerencja była konieczna w społeczeństwie demokratycznym, Trybunał zwrócił uwagę, że sprawa nie dotyczyła kwestii potencjalnego rodzicielstwa skarżącej. Prawo, na które powoływała się skarżąca, nie stanowiło w tym wypadku jednego z kluczowych praw chronionych art. 8 Konwencji, gdyż nie dotyczyło ono kluczowych aspektów jej istnienia i tożsamości. W odniesieniu do takich sytuacji Trybunał uznał, że państwom przysługuje szeroki margines oceny. Trybunał zauważył, że problem darowizny zarodków uzyskanych w drodze procedury *in vitro* na cele inne niż implantacja stanowi zagadnienie o charakterze moralnym i etycznym, w odniesieniu do którego państwa korzystają z szerokiego marginesu oceny w odniesieniu do prawnego uregulowania tej kwestii w porządku krajowym. Trybunał wskazał na brak konsensusu europejskiego i odmienną uregulowań prawnych powyższego problemu w państwach członkowskich RE (w czasie, w którym orzekł Trybunał, 17 państw europejskich przyjęło regulacje pozwalające badania naukowe na komórkach ludzkich zarodków, 4 państwa wprowadziły zakaz, 5 państw zdecydowało się obwarować możliwość prowadzenia badań naukowych na zarodkach ścisłymi wymogami, a 16 państw, w tym Polska, nie przyjęło uregulowań). Margines oceny w odniesieniu do sytuacji, w których w grę wchodzi możliwość zniszczenia zarodków, potwierdzają także dokumenty międzynarodowe, w tym RE i Unii Europejskiej, mające na względzie kwestie etyczne i moralne związane z koncepcją początku życia ludzkiego i pluralizm opinii nt. tej kwestii. Trybunał jednak podkreślił, że margines oceny państw nie jest nieograniczony, a rolą Trybunału jest zbadanie argumentów, na których opierał się ustawodawca, i ustalenie, czy osiągnięty został stan słusznej równowagi między interesami państwa a interesami jednostek bezpośrednio dotkniętych określonymi rozwiązaniami.

Trybunał odnotował, że przed uchwaleniem ustawy nr 40/2004 przeprowadzono szeroką debatę, a ustawodawca wziął pod uwagę interes państwa w ochronie zarodków, jak też prawo do samookreślenia zainteresowanych osób. Ponadto Trybunał podniósł, iż brak jest dowodów na to, że zmarły partner skarżącej również życzyłby sobie oddania zarodków na cele badań naukowych, a prawo włoskie nie zawiera regulacji odnoszących się do tej sytuacji.

Trybunał nie uznał też za rozstrzygający argumentu skarżącej, iż prawo włoskie jest wewnętrznie niespójne, gdyż jednocześnie pozwala na aborcję w celach terapeutycznych, a także umożliwia wykorzystanie przez włoskich badaczy komórek macierzystych pochodzących z zarodków zniszczonych za granicą. Trybunał m.in. podkreślił, że nie jest jego zadaniem dokonywanie abstrakcyjnej kontroli spójności prawa włoskiego, a niespójności, na które powołuje się skarżąca, nie dotyczą przedmiotu jej skargi, tj. ograniczenia jej prawa do samookreślenia w zakresie dotyczącym losu jej zarodków.

Ze wskazanych powodów Wielka Izba Trybunału orzekła, że Włochy nie przekroczyły w niniejszej sprawie granic pozostawionego państwom marginesu oceny odnośnie do regulowania zagadnień o charakterze moralnym i etycznym, a ustawowy zakaz przekazywania zarodków uzyskanych w drodze zapłodnienia pozaustrojowego *in vitro* był „konieczny w społeczeństwie demokratycznym” w rozumieniu art. 8 ust. 2 Konwencji. W rezultacie większością głosów (16 do 1) Trybunał uznał, że nie doszło do naruszenia art. 8 Konwencji.

W odniesieniu natomiast do zarzutu naruszenia art. 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji (ochrona własności) Trybunał jednomyślnie uznał, że skarga jest niezgodna *ratione materiae* z Konwencją i jako taka niedopuszczalna. Uznał, że nie zachodzi potrzeba rozstrzygnięcia w tej sprawie delikatnej i kontrowersyjnej kwestii, kiedy rozpoczyna się życie ludzkie, gdyż skarga nie dotyczy art. 2 Konwencji (prawo do życia). Jednakże zważywszy na gospodarczy i majątkowy zakres art. 1 Protokołu Nr 1, ludzkie zarodki nie mogą być zredukowane do kategorii „mienia” w rozumieniu tego przepisu.

Wyrok jest ostateczny. Do wyroku zostały załączone zdania odrębne licznych sędziów.

Znaczenie wyroku dla Polski – potwierdza dopuszczalność na gruncie Konwencji wprowadzenia w prawie krajowym zakazu wykorzystywania na cele naukowe ludzkich zarodków uzyskanych w drodze zapłodnienia pozaustrojowego *in vitro*.

21. Pentikäinen p. Finlandii, skarga nr 11882/10, wyrok Wielkiej Izby z 20.10.2015 r., ostateczny

– brak naruszenia art. 10 ust. 1 Konwencji (wolność wyrażania opinii) w odniesieniu do zatrzymania i skazania dziennikarza za brak przestrzegania nakazów Policji podczas demonstracji;

Skarżący, dziennikarz i fotograf, został wysłany do relacjonowania demonstracji. Gdy przerodziła się ona w zamieszki, Policja podjęła działania w celu zapobieżenia przemocy, a wreszcie otoczyła miejsce kordonem i nakazała demonstrantom rozproszyć się. Pomimo wielokrotnych próśb Policji o opuszczenie miejsca wydarzeń, kierowanych do uczestników, skarżący postanowił pozostać z demonstrantami. Krótko potem został aresztowany z wieloma demonstrantami i zatrzymany na ponad 17 godzin. Uznano go następnie winnym stawiania oporu Policji, ale nie nałożono na niego kary.

W wyroku z 4 lutego 2014 r. Izba Trybunału uznała 5 głosami do 2, że nie doszło do naruszenia art. 10 Konwencji. Na wniosek skarżącego sprawa została przekazana do Wielkiej Izby.

Przy ocenie konieczności ingerencji w prawo skarżącego do wolności wyrażania opinii (art. 10 Konwencji) Trybunał podkreślił, że w grę wchodziły 2 konkurujące ze sobą interesy, między którymi należy znaleźć słuszną równowagę: interes społeczeństwa w otrzymywaniu informacji dotyczących spraw w interesie publicznym oraz interes Policji w utrzymaniu porządku publicznego w kontekście gwałtownej demonstracji. Trybunał podkreślił też rolę mediów jako stojących na straży i dostarczających informacji nt. sposobu działania władz w odniesieniu do demonstracji i powstrzymywania nieporządku (rola tzw. *watchdoga*). Próba usunięcia dziennikarza z miejsca demonstracji musi być zatem poddana rygorystycznemu badaniu.

Z drugiej strony ochrony na mocy art. 10 Konwencji udziela się dziennikarzom z zastrzeżeniem, że działają oni w dobrej wierze w celu przedstawienia dokładnej i wiarygodnej informacji zgodnie z założeniami odpowiedzialnego dziennikarstwa. Koncepcja odpowiedzialnego dziennikarstwa, objęta ochroną art. 10 Konwencji, odnosi się nie tylko do treści informacji, ale także zgodności z prawem działania dziennikarza, w tym interakcji z właściwymi władzami przy wykonywaniu funkcji dziennikarskich. Z wykonywaniem prawa do wolności wyrażania opinii przez dziennikarzy łączą się również ich obowiązki i odpowiedzialność, co oznacza, że art. 10 ust. 2 nie gwarantuje całkowicie nieograniczonej wolności wyrażania opinii, nawet gdy w grę wchodzi przekaz medialny dotyczący poważnych spraw w zakresie interesu publicznego. Nie korzystają oni z immunitetu od odpowiedzialności karnej tylko z tego powodu, że popełnili przestępstwo w trakcie wykonywania funkcji dziennikarskich.

Obecna sprawa nie dotyczyła nałożenia zakazu na publikowanie pewnych informacji bądź nakładania sankcji w związku z ich opublikowaniem, a środków wobec dziennikarza, który nie podporządkował się nakazom Policji w trakcie robienia zdjęć na potrzeby relacjonowania demonstracji, która stała się gwałtowna.

Trybunał uznał, że polecenia Policji w sprawie rozproszenia demonstracji oparte były na rozsądnej ocenie faktów. Podjęcie środków zapobiegawczych wobec prawdopodobnego przekształcenia się demonstracji w gwałtowne wydarzenia wydaje się uzasadnione. Miały one na celu nie tylko ochronę „abstrakcyjnego” porządku publicznego, ale także bezpieczeństwa osób w pobliżu demonstracji, także przedstawicieli mediów, a więc również skarżącego. Kwestie te zostały też odpowiednio zbadane przez sądy krajowe, które potwierdziły, że działanie Policji było zgodne z prawem. Przez cały też czas skarżący mógł swobodnie relacjonować przebieg demonstracji.

Odnosnie do zachowania skarżącego Trybunał zauważył, że do końca przebywał w obszarze objętym kordonem wspólnie z kluczową grupą demonstrantów. Nie nosił on ubrań lub znaków odróżniających go od protestujących i umożliwiających zidentyfikowanie go jako dziennikarza. Prawdopodobnie nie było możliwości zidentyfikowania go jako dziennikarza przed zatrzymaniem, a gdyby chciał być zidentyfikowany, powinien był podjąć wystarczająco wyraźne wysiłki w tym kierunku (nosząc przez cały czas odróżniające ubranie, przepustkę dziennikarską lub w inny sposób). Skarżący wiedział o poleceniu Policji, musiał być też świadomy konsekwencji prawnych nieprzestrzegania poleceń Policji. Pozostali dziennikarze ostatecznie opuścili przedmiotowy obszar i nie podlegali żadnym sankcjom. Nie przestrzegając

poleceń Policji, skarżący świadomie podejmował ryzyko zatrzymania. Nic nie wskazuje, że w razie wykonania polecenia opuszczenia obszaru objętego kordonem skarżący nie mógłby wykonywać swych obowiązków zawodowych w pobliżu.

Chociaż skarżący został zatrzymany na 17 godzin na posterunku Policji, z uwagi na swój status dziennikarza był jednym z pierwszych przesłuchanych i wypuszczonych. Nie wydaje się też, by sprzęt skarżącego został skonfiskowany, ponadto pozwolono mu zachować wszystkie zrobione zdjęcia bez ograniczeń w zakresie ich wykorzystywania. Choć skarżącego uznano winnym stawiania oporu Policji, nie nałożono żadnej kary. Ingerencja w jego wolność dziennikarską miała więc ograniczony zakres, zważywszy na możliwości, jakie miał, by odpowiednio relacjonować wydarzenia. Wyrok skazujący został wydany nie za działalność dziennikarską jako taką, ale jedynie za odmowę przestrzegania poleceń Policji wydanych pod koniec demonstracji, która w opinii Policji przerodziła się w zamieszki. Sądy potwierdziły też, że działanie policji było zgodne z prawem. To, że skarżący był dziennikarzem, nie uprawniało go do preferencyjnego lub odmiennego traktowania w porównaniu z innymi uczestnikami wydarzeń. Prawo większości państw RE nie przyznaje szczególnego statusu dziennikarzom odmawiającym wypełnienia poleceń Policji w sprawie opuszczenia miejsca demonstracji. Koncepcja odpowiedzialnego dziennikarstwa wymaga, że jeśli dziennikarze muszą dokonać wyboru między obowiązkiem przestrzegania prawa karnego a ich obowiązkami zawodowymi związanymi z otrzymywaniem i przekazywaniem informacji, a wybierają tę drugą opcję, muszą być świadomi, że podejmują ryzyko podlegania sankcjom, w tym również karnym. Na skarżącego nie nałożono kary, uznając jego czyn za usprawiedliwiony – jako dziennikarz podlegał bowiem sprzecznym oczekiwaniom: z jednej strony obowiązkom nałożonym przez Policję, z drugiej zaś przez pracodawcę. Jego skazanie stanowiło więc jedynie formalne stwierdzenie, że popełnił przestępstwo i jako takie w praktyce nie może być uznane za wywołujące „efekt mrożący” wobec osób uczestniczących w demonstracjach. Skazanie skarżącego może być więc uznane za proporcjonalne w stosunku do uprawnionego celu, jaki miało realizować. Z okoliczności sprawy wynika jasno, że celem działania władz nie było uniemożliwienie lub utrudnienie relacjonowania przez media działań władz, by ukryć je przed opinią publiczną. Nie uniemożliwiono skarżącemu wykonywania swej pracy jako dziennikarza ani w czasie, ani po demonstracji. Trybunał stwierdził większością głosów 13 do 4, że nie doszło do naruszenia art. 10 Konwencji.

Znaczenie wyroku dla Polski – dotyczy obowiązków przestrzegania prawa przez dziennikarzy w trakcie wykonywania swych funkcji. Choć Trybunał podkreśla znaczenie obecności dziennikarzy w trakcie demonstracji i możliwości swobodnego relacjonowania przez nich jej przebiegu, dopuścił jednak możliwość pociągnięcia dziennikarzy do odpowiedzialności (choć w bardzo ograniczonym i proporcjonalnym zakresie) za świadome złamanie prawa. Trybunał uwzględnił fakt, że zastosowane środki nie uniemożliwiały wykonywania funkcji dziennikarskich przez skarżącego ani w trakcie, ani po relacjonowanych wydarzeniach, a dotyczyły jedynie braku respektowania poleceń porządkowych Policji.

22. Perinçek p. Szwajcarii, skarga nr 27510/08, wyrok Wielkiej Izby z 15.10.2015 r., ostateczny

- naruszenie art. 10 Konwencji (wolność wyrażania opinii) z uwagi na skazanie skarżącego za przestępstwo negowania jako ludobójstwa w sensie prawnym zbrodni popełnionych przez Imperium Otomańskie wobec ludności ormiańskiej, poczynwszy od 1915 r.; brak podstaw do zastosowania art. 17 Konwencji (zakaz nadużycia praw);

Stan faktyczny

Skarżący, obywatel turecki, zamieszkały w Ankarze (Turcja), doktor prawa i przewodniczący Tureckiej Partii Robotniczej, w 2005 r. brał udział w trzech publicznych spotkaniach w Szwajcarii, w trakcie

których wyraził pogląd, że zbiorowe deportacje i rzezie, których doświadczyli Ormianie żyjący w Imperium Osmańskim od 1915 r., nie nosiły znamion ludobójstwa.

Podczas konferencji prasowej, która odbyła się w maju 2005 r. w Lozannie, skarżący stwierdził m.in., że „zarzut dokonania «ludobójstwa Ormian» jest międzynarodowym kłamstwem”. Według niego „imperialiści z Zachodu i z carskiej Rosji byli odpowiedzialni za napiętą sytuację między muzułmanami a Ormianami. Wielkie mocarstwa, które chciały podziału Imperium Osmańskiego, podburzyły część Ormian, z którymi żyliśmy przez wieki w pokoju, podżegając tym samym do stosowania przemocy”.

Na konferencji, która odbyła się w lipcu 2005 r. w szwajcarskim Opfikon z okazji zawarcia traktatu pokojowego po pierwszej wojnie światowej w odniesieniu do Turcji, po wygłoszeniu przemówienia, w którym stwierdził m.in., że „problem ormiański (...) nigdy nawet nie istniał”, skarżący rozdał kopie referatu, w którym zaprzeczył, aby wydarzenia z 1915 r. i lat następnych stanowiły ludobójstwo.

Wreszcie na wiecu Partii Pracowników Tureckich, który odbył się w szwajcarskim Köniz we wrześniu 2005 r., skarżący stwierdził, że „sowieckie archiwa potwierdzają, iż w owym czasie miały miejsce konflikty etniczne, rzezie i masakry między Ormianami a muzułmanami. Jednakże Turcja stała po stronie osób broniących ojczyzny, natomiast Ormianie wypowiedzieli się po stronie imperialistów i ich działań...” Następnie stwierdził raz jeszcze, iż „ludobójstwo Ormian w 1915 r. nie miało miejsca”. „Miała miejsce bitwa między ludźmi, a my ponieśliśmy wiele ofiar (...) Oficerowie rosyjscy byli wówczas bardzo niezadowoleni, gdyż oddziały armeńskie prowadziły rzezie Turków i muzułmanów...”

Stowarzyszenie Szwajcarsko-Ormiańskie złożyło zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa przez skarżącego. W marcu 2007 r. Sąd Rejonowy w Lozannie uznał go winnym przestępstwa z art. 261 bis ust. 4 szwajcarskiego Kodeksu karnego, przyjmując w szczególności, że działał on z pobudek rasistowskich i nacjonalistycznych, a jego wypowiedzi nie stanowiły wkładu do debaty historycznej. Sąd nakazał mu zapłacić 90 stawek dziennych grzywny po 100 franków szwajcarskich każda w zawieszeniu na 2 lata, grzywnę w wysokości 3000 franków szwajcarskich (podlegającą zamianie na 30 dni pozbawienia wolności) oraz 1000 franków szwajcarskich odszkodowania na rzecz Stowarzyszenia Szwajcarsko-Ormiańskiego z tytułu szkody niemajątkowej. Apelacja i kasacja skarżącego zostały oddalone przez sądy szwajcarskie.

Zarzuty skarżącego i procedura przed Trybunałem

Skarżący zarzucił, że jego skazanie za wypowiedzi publiczne stanowiło naruszenie jego prawa do wolności wyrażania opinii, gwarantowanego art. 10 Konwencji. Powołując się na art. 7 (zakaz karanie bez podstawy prawnej), zarzucił także, że brzmienie art. 261 ust. 4 bis szwajcarskiego Kodeksu karnego było zbyt ogólne. Trybunał z urzędu zbadał również, czy skarga nie powinna zostać uznana za nadużycie praw (art. 17 Konwencji).

W wyroku z 17 grudnia 2013 r. Izba Trybunału uznała, większością 5 głosów przeciwko 2, że doszło do naruszenia art. 10 Konwencji. Rząd Szwajcarii zwrócił się o przekazanie sprawy do Wielkiej Izby. Rozprawa przed Wielką Izbą odbyła się w dniu 28 stycznia 2015 r. W postępowaniu przed Wielką Izbą, rządy Turcji, Armenii oraz Francji złożyły interwencje strony trzeciej. Rząd Armenii został dodatkowo dopuszczony do udziału w rozprawie. Ponadto Trybunał otrzymał uwagi strony trzeciej od kilku organizacji pozarządowych i osób, które również zostały dopuszczone do udziału w procedurze pisemnej: (a) Stowarzyszenia Szwajcarsko-Ormiańskiego; (b) Federacji Stowarzyszeń Tureckich Francuskojęzycznej Szwajcarii; (c) Rady Koordynacyjnej Organizacji Ormiańskich we Francji (CCAF); (d) Tureckiego Stowarzyszenia Praw Człowieka, Centrum Pamięci Prawdy i Sprawiedliwości Międzynarodowego Instytutu Studiów nad Ludobójstwem i Prawami Człowieka; (e) Międzynarodowej Federacji Praw Człowieka (FIDH), (f) Międzynarodowej Ligi Przeciwko Rasizmowi i Antysemityzmowi (LICRA); (g) Centrum Ochrony Międzynarodowej; (h) grupy francuskich i belgijskich naukowców.

Ocena Trybunału

Wielka Izba podkreśliła, że Trybunał nie jest zobowiązany do ustalenia, czy rzezie i masowe deportacje względem Ormian z rąk Imperium Osmańskiego, które miały miejsce od 1915 r., można określić mianem ludobójstwa w rozumieniu prawa międzynarodowego. W przeciwieństwie do międzynarodowych

trybunałów karnych Trybunał w Strasburgu nie ma bowiem uprawnień do udzielania prawnie wiążących odpowiedzi w tej kwestii.

Uwzględniając wielkie znaczenie przypisywane przez społeczność ormiańską odpowiedzi na pytanie, czy masowe deportacje i rzezie można uznać za ludobójstwo, Trybunał orzekł, że godność ofiar oraz godność i poczucie tożsamości współczesnych Ormian znajdują ochronę na mocy art. 8 Konwencji (prawo do poszanowania życia prywatnego). Z tego też względu Trybunał uznał, że ingerencja w prawo do wyrażania opinii w przedmiotowej sprawie miała uprawniony cel, tj. „ochronę praw innych osób” w rozumieniu art. 10 ust. 2 Konwencji.

Trybunał dokonał następnie wyważenia między dwoma prawami chronionymi na mocy Konwencji – prawem do wolności wyrażania opinii (art. 10) a prawem do poszanowania życia prywatnego (art. 8) – biorąc pod uwagę szczególne okoliczności sprawy i konieczność zachowania zasady proporcjonalności między powziętymi środkami a celem, który miał zostać osiągnięty.

Stwierdził, że w przedmiotowej sprawie nałożenie na skarżącego sankcji karnej w celu ochrony praw osób należących do społeczności ormiańskiej nie było konieczne w społeczeństwie demokratycznym. Trybunał wziął pod uwagę w szczególności następujące elementy:

- wypowiedzi skarżącego dotyczyły kwestii będących przedmiotem publicznego zainteresowania i nie miały formy wezwania do przemocy, nienawiści lub nietolerancji (m.in. wypowiedzi nie były sformułowane w sposób obraźliwy lub pogardliwy wobec ludności ormiańskiej, a raczej krytykowały „imperialistów”);
- kontekstu, w którym wypowiedzi te zostały wygłoszone w Szwajcarii, nie znamionowały ani silne napięcia społeczne, ani specyficzny podtekst historyczny (Trybunał odróżnił obecną sytuację od rozpatrywanych wcześniej spraw dotyczących kryminalizacji negocjowania Holokaustu, w których, z uwagi na szczególnie kontekst historyczny, uznawał, że kryminalizacja była uzasadniona i przyjmował, że nawet jeśli negacja Holokaustu dokonywana była pod pozorem niezależnych badań historycznych, w sposób niezmienny przywołała na myśl ideologię antydemokratyczną i antysemicką. W obecnej sprawie nie zachodził żaden bezpośredni związek między Szwajcarią a wydarzeniami z 1915 r., a nic nie wskazuje, by klimat w Szwajcarii w czasie wypowiedzi skarżącego, osoby pozostającej na zewnątrz życia politycznego Szwajcarii, był taki, by wypowiedzi te mogły doprowadzić do poważnych napięć między Turkami a Ormianami zamieszkującymi Szwajcarię bądź by mogły mieć wpływ na sytuację w Turcji);
- wypowiedzi te nie mogą być uznane za naruszające godność członków społeczności ormiańskiej w stopniu uzasadniającym interwencję prawnokarną (ponieważ skarżący krytykował nie ofiary, a „imperialistów”, a także kwestionował kwalifikację prawną zbrodni popełnianych wobec ludności ormiańskiej jako ludobójstwo, ale nie sam fakt, że miały miejsce rzezie i masowe deportacje, Trybunał nie był przekonany, że jego wypowiedzi mogły mieć poważne skutki dla tożsamości społeczności ormiańskiej, co więcej, zasięg oddziaływania wypowiedzi skarżącego był ograniczony do 3 wydarzeń, w których uczestniczył);
- Szwajcaria nie miała obowiązku wynikającego z prawa międzynarodowego, aby dokonać kryminalizacji takich wypowiedzi (Trybunał na marginesie odnotował też, że brak jest konsensusu wśród państw w odniesieniu do kwestii kryminalizacji zbrodni ludobójstwa, zauważył też, że w Szwajcarii – odmiennie niż w regulacjach przyjętych na szczelbu UE – kryminalizuje się wszelkie przypadki negacji ludobójstwa bez wymagania, by wypowiedzi takie miały na celu podżeganie do przemocy lub nienawiści);
- sądy szwajcarskie dokonały cenzury wypowiedzi skarżącego, gdyż wyraził on opinię odbiegającą od ogólnie uznawanych w Szwajcarii;
- ingerencja w prawo do wolności wyrażania opinii skarżącego miała poważną formę wyroku skazującego (w tym z zagrożeniem karą pozbawienia wolności) – mimo iż możliwe było zastosowanie innych środków (np. prawa cywilnego).

W rezultacie Trybunał stwierdził większością głosów (10 do 7), że doszło do naruszenia wolności wyrażania opinii (art. 10 Konwencji) skarżącego. Jednocześnie uznał większością głosów (13 do 4), że w sprawie nie było podstaw do zastosowania art. 17 Konwencji (zakaz nadużycia praw). Ponadto

Trybunał stwierdził większością głosów (16 do 1), że zarzuty naruszenia art. 7 (zakaz karania bez podstawy prawnej) podnoszone przez skarżącego są tożsame z jego zarzutami sformułowanymi na podstawie art. 10 Konwencji. Nie znalazł zatem potrzeby odrębnego rozpatrzenia tej części skargi.

Trybunał orzekł większością głosów, że stwierdzenie naruszenia art. 10 Konwencji stanowi samo w sobie wystarczające zadośćuczynienie za jakąkolwiek szkodę niematerialną skarżącego. Do wyroku zostały załączone zdania odrębne.

Znaczenie wyroku dla Polski – wyrok może mieć znaczenie z punktu widzenia zasad (i granic) ścigania tzw. zaprzeczania zbrodni ludobójstwa (innych niż zbrodnia Holokaustu), a także ścigania tzw. mowy nienawiści na gruncie prawa karnego: niezbędne jest dokładniejsze przeanalizowanie wyroku przez organy ścigania oraz sądy (wyrok zawiera obszerną argumentację Trybunału, tu podaną w znacznym skrócie). Wyrok warto też przeanalizować w kontekście art. 55 Ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, który przewiduje ściganie zaprzeczania m.in. zbrodni nazistowskich, komunistycznych i innych przestępstw stanowiących zbrodnie przeciwko pokojowi, ludzkości lub zbrodnie wojenne, popełnionych na osobach narodowości polskiej lub obywatelach polskich innych narodowości w okresie od dnia 1 września 1939 r. do dnia 31 lipca 1990 r. Warto też zwrócić uwagę, że w pkt 18 lit. e) Zalecenia Polityki Ogólnej nr 7 Europejskiej Komisji przeciwko Rasizmowi i Nietolerancji (ECRI) zaleca się, by prawo karne kryminalizowało m.in. publiczne zaprzeczanie w celu rasistowskim, zbrodni ludobójstwa, zbrodni przeciwko ludzkości oraz zbrodni wojennych.

23. Petropavlovskis p. Łotwie, skarga nr 44230/06, wyrok Izby z 13.01.2015 r., ostateczny

- brak zastosowalności art. 10 (wolność wyrażania opinii) oraz art. 11 Konwencji (wolność zgromadzeń i stowarzyszania się), a także art. 13 Konwencji (prawo do skutecznego środka odwoławczego) w odniesieniu do odmowy przyznania obywatelstwa łotewskiego wobec przywódcy ruchu protekcyjnego przeciwko polityce językowej rządu;

Skarżący był osobą bezpaństwową na stałe mieszkającą na terytorium Łotwy. Status ten przyznawano obywatelom byłego ZSRR, które utraciły obywatelstwo ZSRR po jego rozpadzie bez uzyskania prawa do nabycia innego obywatelstwa. Skarżący był jednym z przywódców ruchu, który protestował przeciwko reformom systemu oświaty na Łotwie w latach 2003–2004. Wypowiadał się publicznie, opowiadając się za prawami mniejszości rosyjskojęzycznej do edukacji w języku rosyjskim i za zachowaniem finansowanych przez państwo szkół z językiem rosyjskim jako jedynym językiem nauczania. Jednocześnie wystąpił o naturalizację, zdał egzamin, a Rada ds. Naturalizacji stwierdziła, że spełnia on wymogi prawne, i zamieściła jego nazwisko na liście osób, których wnioski zostały przekazane do decyzji Rady Ministrów. W 2004 r. Rada Ministrów odmówiła mu przyznania obywatelstwa, a jego odwołania okazały się nieskuteczne. W postępowaniu przed sądami administracyjnymi Rada Ministrów podkreślała, że kandydat do naturalizacji musi wykazać lojalność wobec Republiki Łotewskiej – nie tylko poprzez obietnice, ale też poprzez działania, a działania skarżącego nie wykazywały takiej lojalności. W świetle jego wypowiedzi uznano, że jego działania miały na celu destabilizowanie sytuacji w kraju i temu też miało służyć nabycie przez niego obywatelstwa. Rada Ministrów powoływała się też, że jego oświadczenia w mediach wskazywały na możliwość dopuszczania przez niego stosowania przemocy. Sąd administracyjny uznał m.in., że decyzja Rady Ministrów o przyznaniu obywatelstwa ma charakter decyzji politycznej i jako taka nie podlega badaniu przez sąd. W postępowaniu przed Trybunałem skarżący twierdził, że odmowa przyznania mu obywatelstwa stanowiła środek o charakterze kary nałożonej za krytykę rządu.

Trybunał nie dostrzegł, by odmowa przyznania obywatelstwa łotewskiego mogła uniemożliwić skarżącemu wyrażanie jego opinii krytycznych wobec polityki rządu lub uczestniczenie w spotkaniach lub ruchach społecznych. Decyzja o odmowie naturalizacji nie może być uznana za nałożenie kary

za poglądy i nie osłabiła zdecydowania skarżącego: jego poglądy ws. reformy systemu oświaty były szeroko relacjonowane w mediach i pozostał aktywny politycznie nawet po odmowie przyznania mu obywatelstwa. Nigdy nie nałożono sankcji karnych za wyrażanie przez niego opinii lub uczestniczenie w demonstracjach.

Ponadto w świetle prawa międzynarodowego decyzje w sprawie naturalizacji stanowią sprawy wchodzące w głównej mierze w zakres jurysdykcji krajowej i są z reguły oparte na kryteriach mających na celu wykazanie istnienia związku między państwem a osobą wnioskującą o naturalizację. Choć w pewnych okolicznościach Trybunał uznawał, że arbitralne lub dyskryminacyjne decyzje w odniesieniu do obywatelstwa mogą skutkować pojawieniem się kwestii dotyczących praw człowieka, w tym na gruncie Konwencji, to jednak ani Konwencja, ani prawo międzynarodowe nie przyznaje prawa do nabycia określonego obywatelstwa. Trybunał nie uznał też argumentu skarżącego, jakoby zakres uznaniowości władz łotewskich w jego sprawie był ograniczony poprzez obowiązek zapobiegania bezpaństwowości. Trybunał podkreślił też, że prawo krajowe jest głównym punktem odniesienia, wg którego należy rozstrzygać, czy skarżący miał roszczenie o nabycie obywatelstwa. Prawo krajowe nie zawierało uregulowań wskazujących, by miał on bezwarunkowe prawo do nabycia obywatelstwa łotewskiego bądź by decyzja władz mogła być postrzegana jako arbitralna. Realizując prawo do wolności wyrażania opinii oraz zgromadzeń, skarżący mógł swobodnie nie zgadzać się z polityką rządu – dopóki krytyka ta była zgodna z prawem. Choć zakres dopuszczalnej krytyki może się różnić w zależności od tego, czy dotyczy ona rządu, czy prywatnej osoby, czy polityka, w każdym jednak razie kwestia ta jest całkowicie odmienna od kryteriów i procedur naturalizacji. W wielu państwach procedurze nabycia obywatelstwa towarzyszy złożenie przysięgi, na mocy której jednostka zobowiązuje się do lojalności wobec państwa i jego Konstytucji, jak to miało miejsce w obecnej sprawie. Taki wymóg nie może być uznany za środek o charakterze karnym. Stanowi on raczej kryterium, które musi być spełnione przez każdą osobę chcącą uzyskać obywatelstwo drogą naturalizacji. Nie wpływało to na realizację przez skarżącego wolności do wyrażania opinii oraz wolności zgromadzeń i stowarzyszenia się. Art. 10 i 11 nie mają zatem zastosowania w obecnej sprawie. W konsekwencji również art. 13 Konwencji (prawo do skutecznego środka odwoławczego) nie ma zastosowania, gdyż nie zachodzi „uprawdopodobniona skarga” na gruncie Konwencji.

Znaczenie wyroku dla Polski – potwierdza brak istnienia na gruncie Konwencji prawa do nabycia konkretnego obywatelstwa oraz szerokie uprawnienia państw do regulowania kryteriów naturalizacji, w tym stosowania wymogów dotyczących lojalności wobec państwa i jego Konstytucji oraz potwierdzających istnienie związku między państwem a osobą wnioskującą o naturalizację.

24. Rohlena p. Czechom, skarga nr 59552/08, wyrok Wielkiej Izby z 27.01.2015 r., ostateczny

- brak naruszenia art. 7 Konwencji (zakaz karania bez podstawy prawnej) w odniesieniu do skazania za przestępstwo ciągle obejmujące również czyny popełnione przed wprowadzeniem nowego przestępstwa do Kodeksu karnego;

Skarżącemu postawiono zarzut popełnienia powtarzających się nadużyć o charakterze fizycznym i psychicznym wobec żony, popełnionych w latach 2000–2006. Został uznany winnym przestępstwa ciągłego polegającego na dokonywaniu nadużyć wobec osoby wspólnie zamieszkałej (przestępstwo zdefiniowane w prawie karnym od połowy 2004 r.). Sąd uznał, że czyny popełnione przed czerwcem 2004 r. stanowiły przestępstwo w świetle wcześniejszych przepisów. Apelacje nie doprowadziły do zmiany wyroku. SN podkreślił, że jeśli przestępstwo ma charakter ciągły, jest uznawane za jeden czyn, którego kwalifikacja prawna musi być oceniana w świetle prawa obowiązującego w czasie popełnienia ostatniego czynu składającego się na przestępstwo (wykładnia ta przyjęta została już w 1993 r.). Prawo to ma zastosowanie również do wcześniejszych czynów pod warunkiem, że również stanowiły one

przestępstwo na podstawie poprzednio obowiązującego prawa. Przed wprowadzeniem zmian w prawie w 2004 r. czyny zarzucane skarżącemu kwalifikowano jako przemoc wobec osoby lub grupy osób oraz napaść. Trybunał Konstytucyjny uznał, że w sprawie nie doszło do retroaktywnego stosowania prawa karnego wbrew Konstytucji.

Trybunał odnotował, że nowy przepis wprowadzony w 2004 r. miał zastosowanie do czynów popełnionych przez skarżącego przed 2004 r. Zachowanie skarżącego przed 2004 r. stanowiło jednak również podlegające karze przestępstwo w świetle prawa krajowego i obejmowało elementy konstytutywne nowego przepisu wprowadzonego w 2004 r. W tej sytuacji, a także zważywszy na przejrzysty sposób sformułowania i interpretowania przez sądy przepisów, skarżący mógł przewidzieć, że może podlegać odpowiedzialności karnej za przestępstwo o charakterze ciągłym za okres także sprzed 2004 r. Skarżący nie zarzucał, że nie był w stanie przewidzieć sposobu interpretowania przez sądy koncepcji przestępstwa ciągłego. Jego działanie sprzed 2004 r. stanowiło przestępstwo na mocy wcześniej obowiązujących przepisów, a także wypełniało znamiona przestępstwa zdefiniowanego w 2004 r. Mógł odpowiednio dostosować swoje zachowanie. Z tego względu przestępstwo, za które został skazany, w opinii Trybunału miało podstawę we „właściwym prawie krajowym w czasie, gdy zostało popełnione”. Prawo definiowało przestępstwo wystarczająco jasno, spełniając wymogi jakości i przewidywalności wymaganej przez art. 7 Konwencji.

Trybunał nie zgodził się też z argumentem skarżącego, że nałożenie kary na podstawie przepisu z 2004 r. skutkowało zastosowaniem surowszej kary, której w przeciwnym razie by nie nałożono. W opinii Trybunału nic nie wskazuje, by podejście sądów skutkowało zwiększeniem surowości kary. Przeciwnie, gdyby jego czyny sprzed czerwca 2004 r. zostały ocenione oddzielnie od popełnionych po tej dacie, mógłby otrzymać wyrok co najmniej taki sam, a nawet surowszy. Trybunał jednomyślnie stwierdził brak naruszenia art. 7 Konwencji.

Znaczenie wyroku wobec Polski – dotyczy interesującego aspektu stosowania nowych przepisów karnych w odniesieniu do przestępstw o charakterze ciągłym obejmujących czyny popełnione przed wprowadzeniem zmian w prawie. Wyrok warto przeanalizować z punktu widzenia prawa i praktyki orzeczniczej w Polsce, a także rozpowszechnić wśród sądów.

25. Roman Zakharov p. Rosji, skarga nr 47143/06, wyrok Wielkiej Izby z 04.12.2015 r., ostateczny

- z uwagi na brak wystarczających środków krajowych i ogólny zakres zastosowania ustawodawstwa dotyczącego tajnej kontroli połączeń telefonicznych – przyznanie statusu ofiary (art. 34 Konwencji) w odniesieniu do skarżącego, który skarżył się na system prawny dotyczący kontroli połączeń telefonicznych i ryzyko podlegania mu, a nie na konkretne środki kontroli zastosowane wobec niego;
- zbadanie przez Trybunał ustawodawstwa krajowego *in abstracto* i stwierdzenie naruszenia art. 8 Konwencji (prawo do poszanowania życia prywatnego i korespondencji) z uwagi na niewystarczające regulacje prawne i gwarancje przeciw nadużyciom systemu umożliwiającego tajną kontrolę połączeń telefonicznych;

Stan faktyczny i zarzuty skarżącego

Skarżący, redaktor naczelny spółki wydawniczej, wszczął postępowanie przed sądami krajowymi przeciwko 3 operatorom telefonii komórkowej, zarzucając ingerencję w prawo do prywatności połączeń telefonicznych. Skarżył się, że na podstawie prawa krajowego operatorzy telefonii komórkowej zainstalowali urządzenie, które umożliwiała Federalnej Służbie Bezpieczeństwa przechwytywanie wszystkich połączeń telefonicznych bez uprzedniego upoważnienia sądowego. Domagał się wydania nakazu sądowego ws. usunięcia tego urządzenia i zapewnienia, by dostęp do połączeń telefonicznych był możliwy jedynie dla upoważnionych osób. Sądy krajowe oddaliły jego wnioski, uznając, że nie udowodnił, by jego

rozmowy telefoniczne były przechwycone bądź by operator przekazywał informacje chronione osobom nieupoważnionym. Zainstalowanie urządzenia samo w sobie nie naruszało prywatności jego połączeń.

Skarżący zarzucił przed Trybunałem, że system tajnego przechwytywania połączeń telefonii komórkowej w Rosji nie spełnia wymogów art. 8 Konwencji. W dniu 11 marca 2014 r. Izba Trybunału zrzekła się jurysdykcji na rzecz Wielkiej Izby.

Rozstrzygnięcie Trybunału

1) Status ofiary

Rząd podniósł zarzut wstępny, że skarżący nie jest uprawniony do twierdzenia, iż jest ofiarą naruszenia, gdyż nie doszło do ingerencji w jego prawa. Nie skarżył się bowiem na przechwycenie jego połączeń, a istotą jego skargi było to, że zainstalowano urządzenie umożliwiające podejmowanie przez władze czynności operacyjno-rozpoznawczych. Nie można interpretować Konwencji tak szeroko, że każda osoba w pozwanym państwie, która obawia się, że służby mogły zebrać dane na jej temat, może twierdzić, że jest ofiarą naruszenia. Skarżący powinien wykazać rozsądne prawdopodobieństwo, że takie dane dotyczące jego życia prywatnego zostały pozyskane.

Trybunał potwierdził, że Konwencja nie przewiduje możliwości tzw. *actio popularis*, a jego zadaniem co do zasady nie jest dokonywanie kontroli prawa i praktyki krajowej *in abstracto*, a jedynie ustalanie, czy sposób, w jaki były one zastosowane wobec skarżącego, stanowił naruszenie Konwencji. Niemniej jednak Trybunał przypomniał swoje wcześniejsze orzecznictwo (m.in. w sprawie **Kennedy p. Wielkiej Brytanii**, skarga nr 26839/05, wyrok z 18.05.2010 r.), w którym stwierdził, że w sprawach dotyczących stosowania środków tajnych zachodzą szczególne powody uzasadniające odstępstwo od tego podejścia, zważywszy na konieczność zapewnienia, by tajny charakter środków nie skutkował wyłączeniem ich spod jakiegokolwiek kontroli sądów i Trybunału. Zakres uprawnień Trybunału zależy od zakresu zastosowania przedmiotowego ustawodawstwa i dostępnych środków krajowych.

Zaskarżone prawo rosyjskie dotyczyło bezpośrednio wszystkich użytkowników usług telefonii komórkowej, tworzyło bowiem system tajnego kontrolowania, na podstawie którego połączenia telefoniczne każdej osoby używającej usług telefonicznych operatorów krajowych mogły być przechwycone, bez powiadomienia o kontroli. Prawo krajowe nie przewidywało też skutecznych środków dla osób podejrzewających, że podlegają tajnej kontroli. Uzasadnione jest więc zbadanie przez Trybunał ustawodawstwa *in abstracto*, a skarżący nie musi wykazywać, że z uwagi na swą sytuację osobistą narażony był na podleganie tajnej kontroli. Samo istnienie ustawodawstwa stanowiło ingerencję w korzystanie z niego z praw chronionych art. 8 Konwencji. Trybunał uznał więc, że skarżący może korzystać ze statusu ofiary zarzucanego naruszenia Konwencji i jednomyślnie oddalił zarzut wstępny Rządu.

2) Meritum

Samo istnienie przedmiotowego ustawodawstwa stanowiło ingerencję w prawa skarżącego chronione art. 8 Konwencji. Ingerencja ta była przewidziana na podstawie ustawy i w uprawnionym celu ochrony bezpieczeństwa narodowego i bezpieczeństwa publicznego zapobiegania przestępstwom oraz ochrony dobrobytu gospodarczego państwa.

Trybunał zbadał, czy prawo krajowe wypełniało wymogi dostępności, jakości i przewidywalności oraz czy gwarantowało, by przedmiotowe środki kontroli stosowane były tylko w zakresie, jaki jest „konieczny w społeczeństwie demokratycznym”. Uznał, że prawo rosyjskie nie przewidywało odpowiednich i skutecznych gwarancji przeciwko arbitralności i ryzyku nadużyć, w szczególności:

a) Okoliczności, w których władze były upoważnione do zastosowania środków tajnej kontroli, nie zostały zdefiniowane wystarczająco jasno przez prawo.

Trybunał przypomniał, że prawo krajowe musi wystarczająco jasno definiować zakres zastosowania środków tajnej kontroli, w odpowiedni sposób wskazując obywatelom okoliczności, w których władze mogą zastosować takie środki, w szczególności określając w sposób jasny charakter przestępstw, które mogą stanowić podstawę nakazu kontroli, oraz definiując kategorie osób, których rozmowy mogą być podsłuchiwane. Nie oznacza to, że państwa muszą w sposób wyczerpujący i z nazwy wymienić poszczególne przestępstwa, konieczna jednak jest odpowiednia szczegółowość dotycząca natury przestępstw.

W obecnej sprawie Trybunał skrytykował fakt, że prawo zezwalało na przechwytywanie połączeń w odniesieniu do bardzo szerokiego zakresu przestępstw (w tym np. kradzieży kieszonkowych – nawet jeśli ich natura została zdefiniowana wystarczająco precyzyjnie przez powołanie się na wagę przestępstwa). Ponadto przechwytywanie połączeń mogło być zarządzone nie tylko wobec podejrzanego lub oskarżonego, ale także wobec osób, które mogłyby mieć wiedzę na temat przestępstwa. Choć samo w sobie nie jest to niezgodne z art. 8 Konwencji, to jednak prawo rosyjskie nie precyzowało, jak należy stosować pojęcie „osoba, która ma wiedzę nt. przestępstwa” lub „osoba, która ma informacje mające znaczenie dla sprawy karnej”. Do prawie nieograniczonego uznania władz pozostawiono też ustalanie, jakie wydarzenia lub działania stanowią zagrożenie bezpieczeństwa narodowego, wojskowego, gospodarczego lub ekologicznego oraz, w jakich okolicznościach zagrożenie to jest wystarczająco poważne, by uzasadnić tajną kontrolę. To dawało możliwości nadużyć.

b) Regulacje dotyczące zaprzestania tajnej kontroli nie zapewniały gwarancji przeciwko arbitralności.

Trybunał podkreślił, że muszą istnieć odpowiednio zabezpieczenia, takie jak jasne wskazanie w prawie krajowym terminu, po którym nakaz kontroli połączeń wygasa, warunki jego przedłużenia oraz okoliczności, w których musi zostać uchylony.

W prawie rosyjskim wymóg zakończenia stosowania środków w sytuacji, gdy nie są już konieczne, był zawarty tylko w odniesieniu do środków stosowanych w związku z postępowaniami karnymi, co nie zapewniało wystarczających gwarancji przeciwko arbitralnej ingerencji, w szczególności w sprawach, w których przesłanką kontroli było zagrożenie bezpieczeństwa.

c) Uregulowania dotyczące niszczenia danych niemających znaczenia lub po zakończeniu procesu były niewystarczające.

Trybunał uznał za rozsądny 6-miesięczny termin zniszczenia przechwyconych danych, jeśli osobie nie postawiono zarzutów karnych, skrytykował jednak brak wymogu natychmiastowego zniszczenia danych, które nie mają znaczenia dla celu, dla którego je uzyskano. Automatyczne przechowywanie przez 6 miesięcy danych w sposób oczywisty bez znaczenia nie może być, zdaniem Trybunału, uznane za uzasadnione na gruncie art. 8 Konwencji. Ponadto w sprawach, w których osobie podlegającej kontroli zostały postawione zarzuty karne, do nieograniczonego uznania sędziego prowadzącego postępowanie należało decydowanie, czy po zakończeniu procesu nakazać dalsze przechowywanie lub zniszczenie przechwyconych danych użytych jako dowód – prawo nie było w tym zakresie wystarczająco precyzyjne.

d) Procedura wydawania upoważnienia przez sąd nie była w stanie zapewnić, by środki tajnej kontroli połączeń były stosowane jedynie, gdy jest to „konieczne w społeczeństwie demokratycznym”.

Trybunał przypomniał, że organ badający wniosek o zastosowanie tajnej kontroli powinien być wystarczająco niezależny od władzy wykonawczej, a zakres jego uprawnień musi umożliwiać weryfikację istnienia rozsądnego podejrzenia wobec danej osoby oraz ustalenie, czy zastosowanie kontroli będzie zgodne z wymogiem konieczności w społeczeństwie demokratycznym (w tym: czy będzie proporcjonalne w stosunku do uprawnionego celu oraz czy jest możliwe osiągnięcie tego celu z wykorzystaniem innych, mniej dolegliwych środków). Upoważnienie do przechwytywania połączeń musi jasno wskazywać osobę podlegającą temu środkowi lub określone pomieszczenia. Powinno wskazywać nazwiska, adresy, numery telefonów i inne właściwe dane. Istotne jest też, by upoważnienie sądu było przekazane operatorowi przed uzyskaniem dostępu do połączeń.

W prawie rosyjskim, choć wymagane było wydanie upoważnienia przez sąd, zakres badania sądowego był ograniczony. Nie mogły być przedłożone sędziemu materiały zawierające informację nt. tajnych agentów lub informatorów policji lub nt. organizacji i taktyki środków rozpoznania operacyjnego. Nie nakazano weryfikowania istnienia „rozsądnego podejrzenia przeciwko danej osobie” bądź stosowania testów „konieczności i proporcjonalności”.

Trybunał skrytykował również praktykę działania sądów. Do wniosków często nie były dołączane dokumenty wspierające ten wniosek, a sędziowie nigdy się ich nie domagali. Sam fakt powołania się na istnienie informacji nt. przestępstwa lub działań zagrażających bezpieczeństwu państwa był przez sądy uznawany za wystarczający. W opinii Trybunału w swej codziennej praktyce sądy nie weryfikowały, czy istniało rozsądne podejrzenie wobec osoby, ani nie stosowały testu konieczności i proporcjonalności. Ponadto z uwagi na brak precyzji prawa sądy niekiedy upoważniały do przechwytywania wszystkich

połączeń telefonicznych na terenie, gdzie popełniono przestępstwo, bez wymienienia określonej osoby lub numeru telefonu lub wydawały zgodę bez precyzowania, na jak długi czas była wydana.

Ponadto, poza procedurą karną, prawo nie ograniczało zastosowania procedury pilnej (kontrola rozmów do 48 godzin przed uzyskaniem zgody sądu) do spraw obejmujących bezpośrednio i poważne zagrożenie, dając w ten sposób władzom nieograniczoną uznaniowość w określeniu, do jakich sytuacji mogła być stosowana. Ponadto, choć prawo krajowe wymagało niezwłocznego powiadomienia sędziego o każdym przypadku zastosowania środków w trybie pilnym, uprawnienia sędziego były ograniczone jedynie do przedłużenia ich stosowania poza 48 godzin, a nie do oceny zasadności już zastosowanych środków oraz podjęcia decyzji ws. ewentualnego zniszczenia uzyskanych danych.

Organy nie były zobowiązane przez prawo do przedstawienia upoważnienia sądowego (przed uzyskaniem dostępu do połączeń) podmiotowi świadczącemu usługi komunikacyjne, natomiast podmioty te były zobowiązane do zainstalowania urządzenia dającego dostęp władzom do wszystkich połączeń telefonii komórkowej użytkownika. System był więc szczególnie podatny na nadużycia.

e) Nadzór nad stosowaniem środków tajnej kontroli nie zapewniał gwarancji niezależności organów nadzorczych ani ich wystarczających kompetencji i uprawnień umożliwiających skuteczny i ciągły nadzór nad tymi środkami, ani też stosownej jawności nadzoru.

Trybunał podkreślił, że co do zasady pożądane jest przyznanie uprawnień nadzorczych sądom, jednakże w grę wchodzić mogą też inne organy pod warunkiem posiadania niezależnego statusu oraz odpowiednich uprawnień i kompetencji umożliwiających wykonywanie skutecznego i ciągłego nadzoru. Kluczowe jest, by organ nadzorczy miał dostęp do wszystkich istotnych dokumentów, w tym materiałów tajnych, a także, by wszystkie podmioty zaangażowane w proces przechwytywania połączeń miały obowiązek ujawnić wszelkie konieczne dokumenty. Trybunał podkreślił też, że dla skuteczności nadzoru znaczenie ma też rejestrowanie przypadków stosowania środków kontroli połączeń. Istotny jest także zakres uprawnień organu nadzorczego w przypadku stwierdzenia naruszeń prawa. Ważne jest także, by działania organów nadzorczych były jawne dla społeczeństwa (np. by raporty z ich działalności przedkładano niezależnym organom lub udostępniano publicznie).

W obecnej sprawie miał zastosowanie zakaz zapisywania lub rejestrowania przechwyceń połączeń przez instalowane urządzenia, co uniemożliwiało organowi nadzorczemu wykrycie przypadków prowadzenia kontroli połączeń bez upoważnienia sądu. W połączeniu z techniczną zdolnością władz bezpośredniego przechwytywania połączeń postanowienie to powodowało, że uregulowania dotyczące nadzoru nie były zdolne do zapewnienia wykrycia bezprawnych działań.

Gdy przechwytywanie połączeń prowadzono na podstawie upoważnienia sądu, nadzór sądowy był ograniczony jedynie do początkowej fazy udzielania upoważnienia, ale wyłączony w odniesieniu do fazy stosowania tych środków. Dalszy nadzór powierzony został Prezydentowi, Parlamentowi, Rządowi i Prokuratorowi Generalnemu, jednakże bez uregulowania jego zakresu i warunków.

Choć prawo przewidywało pewien nadzór ze strony prokuratorów, w praktyce nie zostały zapewnione odpowiednie i skuteczne gwarancje przeciwko nadużyciom z uwagi na: brak niezależnego statusu prokuratorów, połączenie uprawnień do aprobowania wniosków organów dochodzeniowych o zastosowanie środków kontroli z nadzorowaniem ich wdrażania, ograniczony zakres nadzoru (brak dostępu do wszystkich istotnych dokumentów z uwagi na wyłączenie informacji dotyczących pracy tajnych agentów i kontrwywiadu), brak uprawnienia do nakazania zniszczenia nielegalnie uzyskanego materiału, brak nadzoru społecznego nad realizacją uprawnień nadzorczych – raporty były poufne i przedkładane w ramach ogólnych raportów jedynie Prokuratorowi Generalnemu, bez wyodrębnienia informacji nt. środków kontroli połączeń i z podaniem jedynie danych statystycznych nt. liczby przeprowadzonych kontroli i liczby naruszeń.

f) Skuteczność środków dostępnych dla jednostek była podważona brakiem wymogu powiadomienia osoby w jakimkolwiek terminie o dokonanych przechwyceniach połączeń oraz brakiem odpowiedniego dostępu do dokumentów dotyczących przechwyceń.

Trybunał podkreślił, że fakt, że osoby zainteresowane nie otrzymują informacji nt. prowadzonej kontroli, sam w sobie nie wystarcza do stwierdzenia, że kontrola „nie jest konieczna w społeczeństwie demokratycznym”, jako że to brak wiedzy nt. trwającej kontroli zapewnia skuteczność tego typu

ingerencji. Niemniej jednak, gdy tylko ujawnienie informacji nt. kontroli może zostać dokonane bez szkody dla celu stosowania takiego środka po jego zakończeniu, informacja powinna być przekazana zainteresowanemu. Brak wymogu powiadomienia jednostki w jakimkolwiek czasie po zakończeniu tajnej kontroli był uznany za niezgodny z Konwencją w orzecznictwie Trybunału, jednakże w jednej ze spraw Trybunał uznał za wystarczającą gwarancję istnienie w takich przypadkach uprawnienia osoby do zwrócenia się do sądu posiadającego jurysdykcję do zbadania jej wniosku niezależnie od faktu powiadomienia jej o przechwytywaniu połączeń. W innej sprawie Trybunał uznał za wystarczającą gwarancję istnienie niezależnego organu uprawnionego do decydowania o możliwości powiadomienia poszczególnych osób nt. podlegania środkom kontroli.

W Rosji osoby, których połączenia były przechwycone, nie otrzymywały powiadomienia o tym fakcie na żadnym etapie i w żadnych okolicznościach. Jeśli nie wszczęto wobec nich postępowania karnego, a przechwycone dane nie zostały wykorzystane jako dowód, nieprawdopodobne było, by kiedykolwiek mogły się dowiedzieć, że ich połączenia zostały przechwycone. Osoby, które w jakiś sposób się dowiedziały, mogły wnioskować o informację nt. przedmiotowych danych, jednakże było to uzależnione od zdolności udowodnienia przez te osoby, że ich połączenia zostały przechwycone. Ponadto były upoważnione do otrzymania co najwyżej informacji nt. zebranych danych (a nie dokumentów), w ograniczonych okolicznościach (jeśli wina osoby nie została udowodniona zgodnie z prawem) i w ograniczonym zakresie (z wyłączeniem danych stanowiących tajemnicę państwową, która w tym wypadku miała szerokie zastosowanie).

Możliwość skargi do prokuratora nadzorującego Trybunał uznał za niewystarczającą, zważywszy na brak gwarancji niezależności prokuratury i ograniczony zakres jego uprawnień nadzorczych. Środki sądowe, na które powołał się rząd, były zaś dostępne jedynie dla osób posiadających informację nt. przechwytywania ich połączeń, a więc ich skuteczność była podważona brakiem wymogu powiadomienia w jakimkolwiek czasie osoby podlegającej tym środkom oraz brakiem adekwatnej możliwości wnioskowania i uzyskania informacji na ten temat od władz. W rezultacie prawo nie przewidywało skutecznego środka sądowego przeciwko środkom tajnej kontroli w sprawach, w których nie wszczęto postępowań karnych przeciwko osobie podlegającej stosowaniu przedmiotowych środków.

*

W powyższych okolicznościach Trybunał uznał, że prawo rosyjskie nie spełniło wymogu „jakości prawa” i było niezdolne, by zapewnić, że ingerencja była „konieczna w społeczeństwie demokratycznym”. Trybunał jednomyślnie stwierdził, że doszło do naruszenia art. 8 Konwencji. Uznał też (większością głosów), że samo stwierdzenie naruszenia stanowiło wystarczające słuszne zadośćuczynienie dla skarżącego. Do wyroku zostało załączone zdanie odrębne zbieżne sędziego Dedova i częściowo odrębne (w odniesieniu do braku zasądzenia słusznego zadośćuczynienia) sędzi Ziemele.

Znaczenie wyroku dla Polski – wyrok Wielkiej Izby Trybunału w sposób obszerny i usystematyzowany prezentuje niezbędne gwarancje, jakie powinno spełniać ustawodawstwo (i praktyka jego stosowania) w obszarze dotyczącym tajnej kontroli połączeń telefonicznych stosowanej dla celów bezpieczeństwa oraz walki z przestępczością. Wyrok stanowi też interesujący przykład możliwości zbadania przez Trybunał prawa krajowego *in abstracto* w sytuacji, gdy ustawodawstwo ma ogólne zastosowanie wobec wszystkich osób przy braku adekwatnych środków krajowych dochodzenia ich praw. Wyrok warto dokładnie przeanalizować i upowszechnić.

26. Ruslan Yakovenko p. Ukrainie, skarga nr 5425/11, wyrok Izby z 04.06.2015 r., ostateczny

- naruszenie art. 2 Protokołu Nr 7 do Konwencji (prawo do odwołania w sprawach karnych) z uwagi na zniechęcenie skarżącego do złożenia apelacji od wyroku skazującego poprzez sposób zastosowania

tymczasowego aresztowania jako środka zapobiegawczego, gdyż jakiegokolwiek odwołanie opóźniłoby zwolnienie skarżącego;

- naruszenie art. 5 ust. 1 Konwencji (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego – aspekt legalności aresztu lub zatrzymania) z uwagi na stosowanie bez uzasadnienia tymczasowego aresztowania wobec skazanego do czasu uprawomocnienia wyroku, a po upływie terminu odbycia zasądzonej kary pozbawienia wolności;

W dniu 12 lipca 2010 r. skarżący został uznany winnym przestępstwa i skazany na karę ponad 4 lat pozbawienia wolności. Sąd nakazał, by skarżący pozostał w areszcie do czasu uprawomocnienia się wyroku (jako środek zapobiegawczy). Trzy dni później w dniu 15 lipca 2010 r. upłynął termin odbywania kary nałożonej na skarżącego tym wyrokiem, gdyż spędził on już wiele lat w areszcie. Jego prośba do władz aresztu o zwolnienie z aresztu została odrzucona. Po kolejnych 12 dniach (27 lipca) upłynął termin złożenia odwołania od wyroku skazującego i wyrok się uprawomocnił. Skarżącego zwolniono po kolejnych 2 dniach (w sumie 2 tygodnie od upływu terminu wykonania kary), gdy władze aresztu otrzymały zarządzenie sądu ws. wykonania ostatecznego wyroku.

1) W odniesieniu do naruszenia art. 5 Konwencji:

a) zatrzymanie skarżącego od 15 lipca do 27 lipca 2010 r.

Trybunał zauważył, że zatrzymanie miało miejsce po wydaniu wyroku skazującego, ale w świetle prawa krajowego wciąż było traktowane jako tymczasowe aresztowanie. Choć termin odbywania kary pozbawienia wolności w świetle tego wyroku miał upłynąć za 3 dni, zarządzonego środka zapobiegawczego miał trwać co najmniej 12 dni dłużej (biorąc pod uwagę 15-dniowy termin na wniesienie odwołania). W razie złożenia odwołania od wyroku długość zatrzymania mogłaby nawet wzrosnąć i zależałaby od długości badania sprawy przez sąd apelacyjny. W opinii Trybunału, choć zatrzymanie miało miejsce już po odbyciu kary więzienia, mogło być uznane za inny środek zakładający pozbawienie wolności, mający miejsce po skazaniu w rozumieniu art. 5 ust. 1 lit. a) Konwencji. Postanowienie o takim zatrzymaniu, zawarte w wyroku, nie było sprzeczne z prawem krajowym. Sąd nie wskazał jednak żadnego uzasadnienia, dlaczego nakazał zatrzymanie skarżącego w areszcie tytułem środka zapobiegawczego na okres, który w sposób oczywisty przekroczył długość kary więzienia nałożonej tym wyrokiem. Choć względy takie mogły istnieć (np. sąd mógł mieć na celu zapewnienie obecności skarżącego w trakcie postępowania apelacyjnego), nie zostały one wspomniane w wyroku. Z tego względu zatrzymanie skarżącego po upływie terminu nałożonej kary było pozbawione uzasadnienia i jako takie naruszało art. 5 ust. 1 Konwencji.

b) zatrzymanie skarżącego od 27 do 29 lipca 2010 r.

Po uprawomocnieniu wyroku władze potrzebowały 2 dni, by zapewnić zwolnienie skarżącego, gdy ustały podstawy do jego „zatrzymania do czasu uprawomocnienia się wyroku”. Nie wykorzystano wszystkich dostępnych środków komunikacji, by ograniczyć do minimum zwłokę. Zatrzymanie skarżącego w tym czasie nie było uzasadnione na gruncie art. 5 ust. 1 Konwencji.

Trybunał stwierdził jednomyślnie naruszenie art. 5 ust. 1 Konwencji w odniesieniu do powyższych faktów.

2) W odniesieniu do zarzutu naruszenia art. 2 Protokołu Nr 7 do Konwencji:

Sąd krajowy uznał za konieczne zatrzymanie skarżącego (jako środek zapobiegawczy) do czasu uprawomocnienia się wyroku i zarządził stosowanie zatrzymania również po upływie terminu kary nałożonej tym wyrokiem. W razie braku złożenia odwołania oznaczałoby to zatrzymanie przez 12 dni. W razie złożenia odwołania przez skarżącego jego zatrzymanie trwałoby przez nieokreślony czas aż do uprawomocnienia wyroku. Zatem skorzystanie przez skarżącego z prawa do odwołania od wyroku skazującego musiałoby zostać przez niego dokonane za cenę wolności, zwłaszcza że długości zatrzymania nie określono. Trybunał jednomyślnie stwierdził, że okoliczności te naruszają istotę prawa do odwołania w sprawach karnych, przyznanego art. 2 Protokołu Nr 2.

Znaczenie wyroku dla Polski – wyrok wskazuje przykłady niewłaściwego zastosowania przepisów prawa dotyczących zarządzania przez sąd tymczasowego aresztowania jako środka zapobiegawczego po wydaniu nieprawomocnego wyroku skazującego, skutkujące zatrzymaniem skarżącego bez odpowiedniego

uzasadnienia już po upływie terminu odbywania przez niego nałożonej kary, a także zniechęcające go do składania apelacji od wyroku skazującego. Warto przeanalizować przepisy prawa i praktykę w Polsce w celu wykluczenia możliwości wystąpienia podobnych sytuacji. Wyrok warto rozpowszechnić wśród właściwych sądów.

27. Schatschaschwili p. Niemcom, skarga nr 9154/10, wyrok Wielkiej Izby z 15.12.2015 r., ostateczny

- naruszenie art. 6 ust. 1 (prawo do rzetelnego procesu sądowego) oraz art. 6 ust. 3 lit. d) Konwencji (prawo do przesłuchania lub spowodowania przesłuchania świadków oskarżenia) z uwagi na brak możliwości przesłuchania przez oskarżonego lub jego obrońcę świadków oskarżenia, których zeznania miały znaczącą wagę dla skazania skarżącego, przy jednoczesnym braku odpowiednich gwarancji równoważących ograniczenie prawa do obrony, w szczególności niepodjęciu stosownych działań chroniących prawa skarżącego na etapie postępowania przygotowawczego, kiedy przesłuchiowano świadków;

Stan faktyczny, zarzuty skarżącego, postępowanie przed Trybunałem

Niemiecki sąd okręgowy skazał skarżącego za przestępstwo kradzieży z włamaniem oraz wymuszenie na karę 9 i 6 miesięcy pozbawienia wolności. Pokrzywdzonymi oraz jedynymi bezpośrednimi świadkami zdarzenia były dwie obywatelki Łotwy. Pokrzywdzone złożyły zeznania w postępowaniu przygotowawczym. Skarżący nie uczestniczył w ich przesłuchaniu, nie miał wówczas również obrońcy, który mógłby być obecny w trakcie przesłuchania. Następnie dwie pokrzywdzone wróciły na Łotwę i odmówiły ponownego złożenia zeznań, uzasadniając to problemami zdrowotnymi z powodu traumy po przestępstwie. Pomimo wielu prób podejmowanych przez sąd niemiecki, ponowne przesłuchanie pokrzywdzonych nie było możliwe. Zeznania dwóch pokrzywdzonych zostały odczytane na rozprawie i uznane za dowód w sprawie.

Skarżący zarzucił przed Trybunałem naruszenie prawa do rzetelnego procesu sądowego w związku z faktem, że sąd krajowy oparł się w szczególności na zeznaniach dwóch pokrzywdzonych, podczas gdy skarżący nie mógł im zadać pytań ani przed, ani też w trakcie procesu.

W wyroku z 17 kwietnia 2014 r. Izba Trybunału stwierdziła (5 głosami do 2) brak naruszenia prawa skarżącego do rzetelnego procesu sądowego na gruncie art. 6 ust. 1 oraz art. 6 ust. 3 lit. d) Konwencji. W dniu 8 września 2014 r. na wniosek skarżącego sprawa została przekazana do rozpatrzenia przez Wielką Izbę. Wielka Izba nie podzieliła stanowiska Izby i stwierdziła, że doszło do naruszenia.

Rozstrzygnięcie Wielkiej Izby Trybunału

Trybunał zastosował i doprecyzował test wypracowany w wyroku Wielkiej Izby w sprawie *Al-Khawaja i Tahery p. Wielkiej Brytanii* (skargi nr 26766/05 i 22228/06, [WI], wyrok z 15.12.2011 r.), służący do oceny, czy wykorzystanie zeznań nieobecnego na rozprawie świadka, złożonych na wcześniejszym etapie, narusza ogólną rzetelność procesu skarżącego. W świetle wymogów wynikających z tego orzeczenia przy ocenie, czy nie doszło do naruszenia Konwencji, zbadane muszą zostać następujące kwestie:

- po pierwsze, czy istnieje uzasadniona przyczyna nieobecności świadka oskarżenia;
- po drugie, czy dowód z zeznań nieobecnego świadka jest jedyną albo decydującą podstawą skazania skarżącego;
- po trzecie, czy zastosowano wystarczające czynniki równoważące, w tym mocne zabezpieczenia proceduralne, aby zrekomensować utrudnienia dla obrony spowodowane dopuszczeniem niesprawdzonego dowodu i zapewnić, by proces jako całość był rzetelny.

W obecnej sprawie Trybunał doprecyzował i wyjaśnił, jaka jest relacja między powyższymi kwestiami, a także kolejność ich badania:

- brak uzasadnionej przyczyny nieobecności świadka sam w sobie nie może stanowić podstawy do stwierdzenia nierzetelności procesu, stanowi jednak bardzo istotny czynnik, który powinien być

wzięty pod uwagę przy ocenie rzetelności całości postępowania, który może przeważać na stronę naruszenia art. 6 ust. 1 oraz ust. 3 lit. d) Konwencji;

- istnienie odpowiednich czynników równoważących powinno być zbadane nie tylko w sprawach, w których zeznania nieobecnych świadków są jedyną albo decydującą podstawą skazania, ale także w tych sprawach, w których nie jest to jasne, dowody mają dużą wagę, a ich dopuszczenie mogło utrudnić obronę. Zakres czynników równoważących niezbędnych dla zapewnienia rzetelności postępowania zależy od wagi dowodów z zeznań nieobecnych świadków: im bardziej dany dowód jest istotny, tym większe znaczenie będzie miała kwestia czynników równoważących dla uznania postępowania za rzetelne;
- co do zasady trójstopniowy test powinien zostać przeprowadzony w kolejności określonej w wyroku *Al-Khawaja*. Sąd krajowy powinien najpierw ustalić, czy występują uzasadnione powody nieobecności świadka i czy w rezultacie dowód z zeznań nieobecnego świadka może zostać dopuszczony. Na zakończenie zaś procesu i uwzględniając całość materiału dowodowego, sąd ocenia znaczenie dowodu z nieobecnego świadka, w tym zwłaszcza, czy jest on jedyną lub decydującą podstawą do skazania. Wówczas od wagi tego dowodu zależeć będzie, jakie znaczenie będą miały czynniki równoważące dla oceny ogólnej rzetelności procesu. Jednakże wszystkie 3 etapy testu są wzajemnie powiązane i wzięte pod uwagę łącznie mogą służyć do ustalenia, czy całe postępowanie było rzetelne. W konkretnej sprawie może być stosowne przeprowadzenie testu w innej kolejności, w szczególności, jeśli jeden z jego elementów mógłby być decydujący dla oceny rzetelności postępowania.

Trybunał podsumował również swe dotychczasowe orzecznictwo, wskazując na okoliczności, które mają znaczenie dla oceny poszczególnych etapów testu:

- uzasadniony powód nieobecności świadka musi istnieć z punktu widzenia sądu, tj. sąd musi mieć podstawy prawne i faktyczne dla niezapewnienia stawienia się świadka na rozprawie. W przypadku, gdy świadek jest poza zasięgiem sądu, konieczne jest, by sąd podjął wszystkie rozsądnie możliwe wysiłki w celu zapewnienia jego udziału. Fakt, że świadka nie można odnaleźć bądź opuścił kraj, nie jest sam w sobie wystarczający z punktu widzenia wymogów art. 6 ust. 3 lit. d) Konwencji. Konieczne jest bowiem podejmowanie przez państwo działań pozytywnych w celu umożliwienia oskarżonemu przesłuchania lub spowodowania przesłuchania świadka oskarżenia. Oznacza to również obowiązek dokładnego zbadania przez sąd powodów niemożliwości stawiennictwa świadka na rozprawie z uwzględnieniem szczególnej sytuacji każdego świadka;
- to, czy dany dowód jest jedyny lub decydujący, zależy w pierwszej kolejności od uznania go za taki w wyroku sądów krajowych, choć podlega to ocenie również przez Trybunał. W przypadku, gdy sądy krajowe nie dokonały takiej oceny lub ich stanowisko jest niejasne, oceny takiej dokonać musi Trybunał;
- czynniki równoważące to takie, które pozwolą na dokonanie rzetelnej i odpowiedniej oceny wiarygodności dowodów z nieobecnego świadka. Trybunał podał przykłady takich czynników: sąd z ostrożnością podszedł do niesprawdzonego dowodu; sąd wykazał, że jest świadom obniżonej wartości dowodowej takich zeznań; sąd wskazał szczegółowe powody, dlaczego uznał dany dowód za wiarygodny, mając na względzie również inne dowody; dostępne jest nagranie video z przesłuchania nieobecnego świadka; dostępne są inne dowody potwierdzające zeznania nieobecnego świadka, dowody z opinii biegłych, itp.; występują duże podobieństwa w opisie sytuacji podane przez nieobecnego świadka i innych obecnych świadków (w sytuacji, gdy brak jest ryzyka zmywy), zwłaszcza jeśli świadków tych można było poddać dokładnemu przesłuchaniu na rozprawie; jest możliwość zadania pytań nieobecnemu świadkowi w sposób pośredni, np. drogą pisemną; jest możliwość przesłuchania świadka przez obronę na etapie postępowania przygotowawczego. Oskarżony musi mieć też możliwość podania własnej wersji wydarzeń i podważania wiarygodności zeznań nieobecnego świadka, wskazywania niespójności zeznań itp.

Trybunał zastosował test *Al-Khawaja* do faktów sprawy skarżącego w następujący sposób:

- 1) Czy istniała uzasadniona przyczyna nieobecności świadka?

Trybunał zauważył, że sąd krajowy uczynił wszystko, co było w jego mocy, aby zapewnić stawiennictwo pokrzywdzonych. W tym celu m.in. kontaktował się indywidualnie ze świadkami i proponował różne

rozwiązania, a także kilkakrotnie zwracał się do sądów łotewskich o zbadanie stanu zdrowia i zdolności świadków do składania zeznań lub o zobowiązanie ich do stawienia się na rozprawie na Łotwie. Ostatecznie z powodu niepowodzenia tych wysiłków sąd dopuścił zeznania świadków złożone na etapie postępowania przygotowawczego jako dowód w sprawie. Nieobecności świadków nie można było zatem przypisać działaniom sądu krajowego. W związku z powyższym, z punktu widzenia sądu, istniała uzasadniona przyczyna nieobecności świadków na rozprawie i dopuszczenia ich zeznań złożonych na etapie postępowania przygotowawczego.

2) Czy dowód z zeznań nieobecnego świadka był jedyną lub decydującą podstawą skazania skarżącego?

Sądy krajowe nie wskazały wyraźnie, czy uznały zeznania świadków za dowody „decydujące”. Po dokonaniu oceny wszystkich dowodów dopuszczonych przez sądy krajowe Trybunał podkreślił, że dwie pokrzywdzone były jedynymi naocznymi świadkami przestępstwa. Natomiast inne dopuszczone dowody były oparte na pogłosce lub stanowiły poszlaki lub dowody techniczne, lub nie były jednoznaczne. Trybunał uznał, że w tych okolicznościach dowód z zeznań nieobecnych świadków był „decydujący”, czyli rozstrzygający o skazaniu skarżącego.

3) Czy istniały inne wystarczające czynniki równoważące, rekompensujące utrudnienia prawa do obrony, wynikające z braku przesłuchania świadka w imieniu skarżącego na rozprawie?

Trybunał odnotował, że w uzasadnieniu wyroku sąd krajowy wyjaśnił, że był świadom obniżonej wartości dowodowej zeznań świadków. Porównał treść zeznań złożonych przez pokrzywdzone i uznał, że w sposób szczegółowy i spójny opisywały one okoliczności przestępstwa. Uznał też, że niezdolność świadków do zidentyfikowania skarżącego wskazywała, że nie składały one zeznań w celu obciążenia skarżącego. Sąd ocenił również różne aspekty zachowania świadków w odniesieniu do ich zeznań. Trybunał uznał zatem, że sąd krajowy zbadał wiarygodność świadków i ich zeznań. Sąd dysponował również dodatkowymi dowodami, w tym o charakterze poszlakowym, potwierdzającymi zeznania świadków. Skarżący miał zaś możliwość prezentowania na rozprawie własnej wersji wydarzeń i podważania wiarygodności zeznań świadków, również poprzez konfrontację ze świadkiem, który złożył zeznania w oparciu o zasłyszane informacje.

Jednak skarżący ani jego obrońca nie mieli możliwości zadawania pytań 2 pokrzywdzonym pośrednio lub podczas postępowania przygotowawczego, a w czasie postępowania sądowego nie umożliwiono im w żaden sposób zadawania im pytań (np. na piśmie). Mimo że organy prowadzące postępowanie przygotowawcze mogły być wyznaczyć skarżącemu obrońcę, aby mógł on brać udział w przesłuchaniu pokrzywdzonych na etapie postępowania przygotowawczego, te gwarancje proceduralne nie zostały zastosowane. Trybunał zgodził się ze skarżącym, że świadkowie zostali przesłuchani, gdyż z uwagi na ich niezwłoczny powrót na Łotwę prokuratura uznała, że istnieje niebezpieczeństwo utraty dowodów. Dlatego też, wiedząc o planowanym opuszczeniu kraju przez świadków, władze niemieckie powinny były zapewnić obrońcę oskarżonemu, aby mógł być on obecny w czasie tego przesłuchania. Nie wyznaczając odpowiednio wcześniej obrońcy, władze niemieckie podjęły więc możliwe do przewidzenia ryzyko, że na żadnym etapie postępowania nie będzie możliwe przesłuchanie świadków z udziałem obrońcy lub skarżącego. Ryzyko to następnie zmaterializowało się, prowadząc do naruszenia art. 6 ust. 1 i art. 6 ust. 3 lit. d) Konwencji.

Trybunał uznał, że ze względu na wagę zeznań jedynych naocznych świadków przestępstwa środki równoważące, podjęte przez sąd krajowy, były niewystarczające, by zapewnić sprawiedliwe i odpowiednio zbadanie wiarygodności przedmiotowych dowodów. W związku z tym brak możliwości przesłuchania lub spowodowania przesłuchania świadków przez skarżącego na jakimkolwiek etapie postępowania spowodował, że postępowanie jako całość należy uznać za nierzetelne. W konsekwencji większością głosów 9 do 8 Trybunał uznał, że doszło do naruszenia art. 6 ust. 1 oraz art. 6 ust. 3 lit. d) Konwencji.

Do wyroku zostały dołączone zdania odrębne 7 sędziów oraz zdanie zbieżne 1 sędziego.

Znaczenie wyroku dla Polski – systematyzuje i doprecyzowuje wymogi określone we wcześniejszym orzecznictwie Trybunału dotyczącym problematyki dopuszczenia dowodu z zeznań nieobecnego

świadka, w szczególności wskazane w sprawie *Al-Khawaja i Tahery p. Wielkiej Brytanii*⁵ (skargi nr 26766/05 i 22228/06, [WI], wyrok z 15.12.2011 r.). Wyrok szczegółowo wyjaśnia 3 kwestie, które powinny być zbadane przez sąd krajowy, a także podkreśla potrzebę staranności organów prowadzących postępowanie przygotowawcze w sytuacji, gdy istnieje ryzyko, iż na późniejszym etapie nie będzie możliwości przesłuchania świadka z udziałem obrony. Wyrok warto rozpowszechnić wśród sądów, prokuratury, Policji oraz organów samorządu prawniczego.

28. Sher i Inni p. Wielkiej Brytanii, skarga nr 5201/11, wyrok Izby z 20.10.2015 r., ostateczny

- brak naruszenia art. 5 ust. 4 Konwencji (prawo do ustalenia legalności pozbawienia wolności) pomimo ograniczeń kontrydiktoryjności procedury dotyczącej stosowania przez sąd dalszego aresztowania skarżących w związku z operacją mającą na celu przeciwdziałanie zamachowi terrorystycznemu;
- brak naruszenia art. 8 Konwencji (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego) pomimo szerokiego i ogólnego sformułowania sądowego nakazu przeszukania mieszkań skarżących prowadzonego w związku z operacją mającą na celu przeciwdziałanie zamachowi terrorystycznemu;

Stan faktyczny i zarzuty skarżących

Skarżący są obywatelami Pakistanu, którzy wcześniej mieszkali w Wielkiej Brytanii na podstawie wiz studenckich, a obecnie mieszkają w Pakistanie. Sprawa dotyczyła zatrzymania i aresztowania skarżących w związku z operacją walki z terroryzmem. Skarżący byli pozbawieni wolności przez 13 dni, po czym zostali zwolnieni bez postawienia zarzutów. W tym okresie byli dwukrotnie postawieni przed sądem, który przychylił się do wniosku o przedłużenie ich aresztowania.

W dniu 8 kwietnia 2009 r. skarżący zostali zatrzymani w różnych miejscach Anglii na podstawie Ustawy antyterrorystycznej z 2000 r. (dalej ustawa) z powodu podejrzenia o zaangażowanie w popełnienie, przygotowanie i podżeganie do aktów terroryzmu. Tego samego dnia wydano też jednorazowe nakazy przeszukania mieszkań skarżących. Materiał określający cel przeszukania zawierał długą listę przedmiotów, takich jak korespondencja, książki i sprzęt elektroniczny. Przeszukanie mieszkań skarżących zajęło ponad 10–12 dni.

Posiedzenie ws. aresztowania skarżących, po upływie wstępnego 48-godzinnego zatrzymania przewidzianego prawem, odbyło się przed sądem w dniu 10 kwietnia 2009 r. Dzień wcześniej poinformowano skarżących o złożonym wniosku ws. aresztowania, nie udostępniono im jednak części tego wniosku, która zawierała obszerny opis operacji policyjnej oraz aktualnego stanu dochodzenia.

Skarżący zostali poinformowani o terminie posiedzenia i o przysługujących im prawach na podstawie ustawy. Posiedzenie odbyło się jednak częściowo jako zamknięte i bez udziału skarżących oraz ich obrońców, by umożliwić sędziemu zbadanie materiału, którego nie udostępniono skarżącym, oraz zadawanie szczegółowych pytań dotyczących operacji policyjnej i śledztwa. Skarżący byli reprezentowani przez adwokata w trakcie jawnej części tego posiedzenia, ale nie mieli specjalnego adwokata w celu reprezentowania ich w trakcie zamkniętej części posiedzenia. Sąd przychylił się do wniosku o aresztowanie skarżących na 7 dni, licząc od dnia zatrzymania.

Kolejne posiedzenie w przedmiocie przedłużenia aresztowania odbyło się w dniu 15 kwietnia 2009 r. Skarżący uczestniczyli w nim dzięki łączności video i nie byli wyłączeni z żadnej części posiedzenia. Sąd przedłużył aresztowanie do dnia 22 kwietnia 2009 r. W dniu 21 kwietnia 2009 r. skarżący zostali zwolnieni bez przedstawienia zarzutów. Wydano wobec nich nakaz deportacji, zostali umieszczeni w areszcie imigracyjnym, a następnie dobrowolnie powrócili do Pakistanu.

⁵ Streszczenie orzeczenia w sprawie *Al-Khawaja i Tahery p. Wielkiej Brytanii* w języku polskim, udostępnione przez MS – patrz: <http://bip.ms.gov.pl/pl/prawa-czlowieka/europejski-trybunal-praw-czlowieka/orzecznictwo-europejskiego-trybunalu-praw-czlowieka/download,565,0.html>

W dniu 26 czerwca 2009 r. skarżący wszczęli postępowanie mające na celu sądową kontrolę legalności sposobu ich potraktowania pomiędzy 8 i 21 kwietnia 2009 r. Zarzucali w szczególności, że nie udzielono im wystarczającej informacji w czasie zatrzymania i aresztowania na temat stawianych im zarzutów. Zarzucali, że postępowanie ws. wniosków o aresztowanie i jego przedłużenie było nierzetelne, a przeszukania ich mieszkań zostały przeprowadzone nielegalnie, gdyż zakres nakazów przeszukania był zbyt szeroki, a przeszukania trwały kilka dni, mimo iż nakazy zezwalały jedynie na przeszukanie „jednorazowe”. W dniu 21 lipca 2009 r. sędzia odmówił przyjęcia wniosku skarżących o przeprowadzenie kontroli sądowej.

W postępowaniu przed Trybunałem skarżący zarzucali brak adekwatnej informacji ze strony Policji w czasie zatrzymania i aresztowania na temat stawianych im zarzutów, co uniemożliwiało skuteczne kwestionowanie legalności zatrzymania (art. 5 ust. 2 i 4 Konwencji – prawo do niezwłocznego poinformowania o powodach aresztowania oraz prawo do ustalenia legalności aresztowania). W oparciu o art. 5 ust. 4 Konwencji kwestionowali też brak kontrydiktoryjności procedury ws. zastosowania aresztu, a w szczególności fakt, że pewne dowody przemawiające za ich aresztowaniem nie zostały im udostępnione, jedno z posiedzeń sądu w sprawie aresztowania było dla nich częściowo zamknięte, przepisy zaś nie przewidywały wyraźnie zapewnienia udziału w nim specjalnych obrońców. Skarżyli się też na to, że szeroki zakres nakazów przeszukania ich mieszkań i sposób jego wykonania naruszył art. 8 Konwencji.

Ocena Trybunału

1) W odniesieniu do zarzutu naruszenia art. 5 ust. 4 Konwencji (prawo do ustalenia legalności aresztowania).

Trybunał przypomniał, że gwarancje dotyczące rzetelności postępowania prowadzonego na tej podstawie mogą się różnić od wymogów na podstawie art. 6 ust. 1 (prawo do rzetelnego procesu sądowego). Kluczową kwestią jest tu zbadanie przez sąd, czy istnieje rozsądne podejrzenie popełnienia przestępstwa przez skarżącego w rozumieniu art. 5 ust. 1 lit. c) Konwencji. Do organów wnioskujących o aresztowanie należy wskazanie dowodów uzasadniających to podejrzenie. Co do zasady, dowody te powinny zostać ujawnione podejrzanemu, by umożliwić mu kwestionowanie podstaw wniosku. Trybunał uznał jednak, że przestępstwa terroryzmu stanowią szczególną kategorię. Z uwagi na ryzyko utraty życia lub spowodowania cierpienia ludności Policja jest zobowiązana działać w sposób możliwie pilny w odpowiedzi na wszelkie informacje, w tym pochodzące z tajnych źródeł. Policja może być też często zmuszona do aresztowania podejrzanych terrorystów na podstawie informacji, która jest wiarygodna, ale która nie może zostać ujawniona (bez narażenia źródła informacji) podejrzanemu lub zaprezentowana w sądzie. Art. 5 ust. 4 Konwencji nie może być stosowany w sposób, który powoduje nieproporcjonalne trudności po stronie Policji w podejmowaniu skutecznych środków w celu zwalczania terroryzmu zgodnie z obowiązkiem ochrony m.in. prawa do życia przewidzianego Konwencją. Nie można wymagać od państw udowodnienia istnienia rozsądnego podejrzenia poprzez ujawnienie poufnych źródeł informacji. Art. 5 ust. 4 Konwencji nie może wymagać ujawnienia takich materiałów ani też zakazywać przeprowadzenia posiedzenia zamkniętego umożliwiającego sądowi zapoznanie się z takimi materiałami. Władze muszą udostępnić podejrzanemu adekwatną informację umożliwiającą mu poznanie charakteru stawianych mu zarzutów i dać mu szansę przedstawienia dowodów na obalenie tych twierdzeń.

W obecnej sprawie Trybunał uznał, że zagrożenie atakiem terrorystycznym usprawiedliwiało nałożenie pewnych ograniczeń na kontrydiktoryjny charakter postępowania ws. aresztowania skarżących w oparciu o względy bezpieczeństwa państwowego. Ustawodawstwo krajowe zawierało jasne i szczegółowe uregulowania proceduralne dotyczące tej kwestii, a regulacje te były przestrzegane w postępowaniu wobec skarżących, które miało charakter sądowy. Przepisy umożliwiały sędziemu podjęcie decyzji o przeprowadzeniu części posiedzenia bez udziału podejrzanych i ich obrońców. Skarżącym udostępniono większą część wniosku o przedłużenie aresztu – poza częścią wskazującą dalsze planowane czynności śledcze. Otrzymali też uzasadnienie, dlaczego część informacji nie została im udostępniona.

Choć pierwsze posiedzenie ws. aresztowania było w części zamknięte, było to w interesie samych skarżących, jako że procedura ta umożliwiła sędziemu dogłębne zbadanie podstaw wniosku Policji o przedłużenie ich zatrzymania. Dzięki temu sędzia mógł się upewnić – co było w interesie samych

skarżących – że istniały rozsądne podstawy, by sądzić, że ich dalsze zatrzymanie jest konieczne. Sędzia mógł też najlepiej zapewnić, by żaden materiał śledztwa nie został bez potrzeby utajniony.

Było też oczywiste, mimo braku wyraźnych przepisów, że sędzia był uprawniony do ustanowienia dla skarżących specjalnego adwokata, jeśli uznałby, że jest to niezbędne dla zapewnienia rzetelności postępowania. Trybunał odnotował także, że sami skarżący nie wnioskowali o ustanowienie takiego adwokata.

W trakcie jawnych posiedzeń przedstawiciel Policji ustnie wyjaśnił, dlaczego złożony został wniosek o przedłużenie aresztu, a na drugim posiedzeniu przekazał szczegóły dotyczące postępu śledztwa oraz badania uzyskanych dowodów. Skarżący byli reprezentowani przez obrońcę, który był w stanie zadawać pytania policjantowi będącemu świadkiem.

Trybunał uznał więc, że postępowanie prowadzące do wydania nakazu dalszego aresztowania nie było nierzetelne. W szczególności brak wyraźnych regulacji ustawowych dotyczących ustanowienia specjalnego obrońcy nie powodował, że postępowanie to było niezgodne z art. 5 ust. 4 Konwencji. Większością 6 głosów do 1 Trybunał uznał, że nie doszło do naruszenia art. 5 ust. 4 Konwencji.

2) W odniesieniu do zarzutu naruszenia art. 8 Konwencji (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego).

Trybunał zbadał, czy przeszukanie mieszkań skarżących było konieczne w społeczeństwie demokratycznym. Trybunał przyznał, że nakaz przeszukania był stosunkowo szeroki, obejmował bowiem w sposób ogólny i nieograniczony sprawdzenie i zajęcie korespondencji, książek, sprzętu elektronicznego i wielu innych rzeczy. Jednakże Trybunał przypomniał, że lista przedmiotów podlegających zajęciu w trakcie przeszukania może się różnić w zależności od sprawy i natury zarzutów. Sprawy, takie jak sprawa skarżących, które dotyczą podejrzenia planowania zamachu terrorystycznego na dużą skalę, stanowią szczególne wyzwanie, gdyż choć mogą być dostępne wystarczające dowody uzasadniające rozsądne podejrzenie, iż zamach jest przygotowywany, brak może być szczegółowej informacji nt. natury zamachu lub jego celów – powoduje to, że nie jest możliwe precyzyjne wskazanie poszukiwanych przedmiotów. Skomplikowanie takich spraw może uzasadnić przeszukanie w szerszym zakresie niż byłoby to dopuszczalne w innych sytuacjach. Fakt, że w sprawie jest wielu podejrzanych, a informacje mogą być kodowane, zwiększa trudności po stronie organów, a jednocześnie muszą one uwzględnić pilność sytuacji. Wymaganie na podstawie art. 8 Konwencji, by nakaz przeszukania szczegółowo wskazywał poszukiwane przedmioty, może poważnie ograniczyć skuteczność śledztwa, w którym w grę wchodzi ochrona życia wielu osób. W sprawach o tej naturze Policja powinna mieć możliwość pewnej elastyczności, by ocenić, na podstawie tego, co znaleziono w wyniku przeszukania, które przedmioty mogą się wiązać z działalnością terrorystyczną i zająć je w celu dalszego zbadania.

Jeśli chodzi o istnienie gwarancji ochrony przed arbitralnością, Trybunał odnotował, że nakaz został wydany przez sędziego, a skarżący nie wskazali, że brak było rozsądnych podstaw do jego wydania. Ponadto skarżący mogli wnioskować o kontrolę sądową *ex post* bądź o odszkodowanie. Skarżący jednak nie kwestionowali zatrzymania żadnego przedmiotu ani też nie twierdzili, że pomieszczenia zostały zajęte bądź przeszukane w sposób nieuzasadniony.

W rezultacie Trybunał jednomyślnie uznał, że nakazy przeszukania w sprawie skarżących nie mogą zostać uznane za nadmiernie szerokie, a władze były uprawnione, by uznać, że wynikająca z tych nakazów ingerencja w prawo skarżących do poszanowania ich życia prywatnego i mieszkania była konieczna w społeczeństwie demokratycznym. Zatem zdaniem Trybunału nie doszło do naruszenia art. 8 Konwencji.

3) Ponadto Trybunał odrzucił z uwagi na niewykorzystanie krajowego środka odwoławczego skargi skarżących złożone na podstawie art. 5 ust. 2 i 4 oraz art. 8 Konwencji, dotyczące braku poinformowania skarżących przez Policję o powodach zatrzymania i aresztowania oraz sposobie wykonania nakazów przeszukania.

Znaczenie wyroku dla Polski – w sprawach osób podejrzanych o terroryzm i w sytuacjach związanych z zagrożeniem terrorystycznym wyrok potwierdza możliwość pewnego ograniczenia kontradiktoryjnego

charakteru postępowań ws. przedłużenia tymczasowego aresztowania (takiego jak brak udostępnienia poufnej części informacji stanowiącej podstawę wniosku o aresztowanie lub prowadzenie posiedzenia sądu w części bez udziału podejrzanego i jego obrońcy), jak też możliwość szerokiego sformułowania nakazów przeszukania. Warto jednak zwrócić uwagę, że w okolicznościach sprawy ograniczenia te zostały nałożone w ramach szczegółowo i jasno określonych procedur, w których zapewnione były jednocześnie inne adekwatne gwarancje praw podejrzanych.

29. Vasiliauskas p. Litwie, skarga nr 35343/05, wyrok Wielkiej Izby z 20.10.2015 r., ostateczny

– naruszenie art. 7 Konwencji (zakaz karania bez podstawy prawnej) z uwagi na skazanie skarżącego w 2004 r. na mocy przepisu z 2003 r. za domniemane ludobójstwo litewskich partyzantów popełnione w 1953 r.;

Na podstawie nowego przepisu Kodeksu karnego, który wszedł w życie w 2004 r., skarżący został skazany w 2004 r. na karę 6 lat pozbawienia wolności za ludobójstwo członków grupy politycznej w 1953 r. Skazanie dotyczyło zarzucanego udziału skarżącego w zabójstwie 2 litewskich partyzantów w styczniu 1953 r. Litwa znajdowała się wówczas pod rządami ZSRR, a skarżący był członkiem Ministerstwa Służby Bezpieczeństwa. Sąd apelacyjny utrzymał w mocy skazanie, dodając, że oprócz przynależności do grupy politycznej, partyzanci byli również reprezentantami narodu litewskiego i z tego względu mogli być zaliczeni nie tylko do grup politycznych, ale też grup narodowych i etnicznych wymienionych w Konwencji Narodów Zjednoczonych z 1948 r. w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa⁶.

Trybunał zbadał, czy w świetle prawa obowiązującego w 1953 r. skazanie skarżącego za zbrodnię ludobójstwa mogło być w sposób rozsądny przewidziane przez niego w czasie udziału w operacji zabicia 2 partyzantów. Ponieważ skazanie było oparte na przepisie krajowym, który nie obowiązywał w 1953 r., nastąpiło ono retroaktywnie. Stanowiłoby to naruszenie art. 7 Konwencji, chyba że zostałyby wykazane, że skazanie opierało się na prawie międzynarodowym obowiązującym w 1953 r.

W 1953 r. ludobójstwo było w sposób jasny uznane za zbrodnię prawa międzynarodowego: zostało skodyfikowane w Konwencji NZ z 1948 r. w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa – po uznaniu go i potępieniu rezolucją Zgromadzenia Ogólnego NZ nr 96 (I) z 11 grudnia 1946 r. Jednakże skazanie skarżącego za zbrodnię ludobójstwa nie było zgodne z istotą tej zbrodni, w sposób, w jaki została ona zdefiniowana w prawie międzynarodowym obowiązującym w tamtym czasie i nie mogło być w sposób rozsądny przewidziane przez skarżącego. Prawo międzynarodowe w 1953 r., w tym Konwencja NZ, nie uwzględniało bowiem grup politycznych w definicji zbrodni ludobójstwa. W trakcie prac nad Konwencją zdecydowano nie włączać grup politycznych. Brak jest także mocnych podstaw, by twierdzić, że pojęcie ludobójstwa na gruncie międzynarodowego prawa zwyczajowego obejmowało w 1953 r. grupy polityczne (pomimo że Trybunał odnotował poglądy i argumenty idące w kierunku szerszego zakresu zbrodni ludobójstwa).

Trybunał odrzucił również argument rządu litewskiego, iż z uwagi na swe eksponowane znaczenie partyzanci byli „częścią” grupy narodowej i w ten sposób byli objęci ochroną art. II Konwencji NZ w tym zakresie, w jakim ochrona ta odnosiła się do „części” grupy narodowej. W 1953 r. nie można było przewidzieć późniejszego rozwoju wykładni terminu „w części” dokonanej przez międzynarodowe

⁶ Artykuł II. W rozumieniu Konwencji niniejszej ludobójstwem jest którykolwiek z następujących czynów, dokonany w zamiarze zniszczenia w całości lub części grup narodowych, etnicznych, rasowych lub religijnych, jako takich:

- a) zabójstwo członków grupy,
- b) spowodowanie poważnego uszkodzenia ciała lub rozstroju zdrowia psychicznego członków grupy,
- c) rozmyślne stworzenie dla członków grupy warunków życia, obliczonych na spowodowanie ich całkowitego lub częściowego zniszczenia fizycznego,
- d) stosowanie środków, które mają na celu wstrzymanie urodzin w obrębie grupy,
- e) przymusowe przekazywanie dzieci członków grupy do innej grupy.

trybunały karne, w świetle której nie tylko wielkość liczbowa części grupy, wobec której wymierzony jest atak, ale też jej eksponowane znaczenie (*prominence*) w ramach chronionej grupy może stanowić istotną okoliczność.

Sąd krajowy ponadto nie wyjaśnił, co oznaczało stwierdzenie, że partyzanci byli „reprezentantami” narodu litewskiego, ani nie przedstawił wyjaśnień historycznych lub faktograficznych, w jaki sposób reprezentowali oni naród litewski. W rozstrzygnięciu sądu krajowego zabrakło ustaleń umożliwiających Trybunałowi ocenę, na jakiej podstawie sądy uznały partyzantów za znaczącą część grupy narodowej. Nie jest w sposób bezpośredni oczywiste, że zwykłe rozumienie terminów „narodowy” lub „etniczny”, zawarte w Konwencji NZ, może być rozciągnięte na partyzantów. Interpretacja sądów krajowych, że ofiary należały do grupy wskazanej w definicji ludobójstwa, stanowiła interpretację przez analogię na niekorzyść skarżącego, co powodowało, że skazanie nie mogło być przewidziane. Choć nie jest zakazane, by władze krajowe zdefiniowały zbrodnię ludobójstwa w prawie krajowym szerszej niż jest to przewidziane w Konwencji NZ, taka szersza definicja nie może być stosowana z mocą wsteczną.

Trybunał odrzucił wreszcie argument rządu litewskiego, że czyn skarżącego stanowił czyn zagrożony karą wg ogólnych zasad uznanych przez narody cywilizowane w rozumieniu art. 7 ust. 2 Konwencji. Trybunał podkreślił w świetle dokumentów *travaux préparatoires*, że celem art. 7 ust. 2 nie było wprowadzenie ogólnego wyjątku od zakazu stosowania prawa karnego wstecz, a potwierdzenie ważności ścigania zbrodni popełnionych w czasie drugiej wojny światowej. Trybunał wielokrotnie podkreślał, że art. 7 ust. 2 Konwencji jest ściśle powiązany z art. 7 ust. 1, a oba przepisy muszą być interpretowane w sposób zgodny. Skoro nie można było uzasadnić skazania skarżącego w świetle art. 7 ust. 1, nie mogło być ono uzasadnione również na gruncie art. 7 ust. 2. Trybunał większością głosów 9 do 8 stwierdził naruszenie art. 7 Konwencji.

Znaczenie wyroku dla Polski – wyrok dotyczy istotnej kwestii definiowania zbrodni ludobójstwa na gruncie prawa międzynarodowego.

30. Y. p. Słowenii, skarga nr 41107/10, wyrok Izby z 28.05.2015 r., ostateczny

– naruszenie art. 8 ust. 1 Konwencji (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego – aspekt prawa do poszanowania życia prywatnego) z uwagi na brak ochrony przez władze pozwanego państwa integralności fizycznej osoby wnoszącej w postępowaniu karnym zawiadomienie o popełnieniu wobec niej nadużycia seksualnego;

– naruszenie art. 3 Konwencji (zakaz tortur oraz nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania – aspekt proceduralny) z uwagi na brak zapewnienia przez władze pozwanego państwa niezwłocznego śledztwa i ścigania w odniesieniu do zawiadomienia nt. popełnienia nadużycia seksualnego;

Skarżąca zarzucała, że w wieku 14 lat padła ofiarą wielokrotnej napaści seksualnej ze strony przyciela rodziny X. Sądy krajowe ostatecznie niewinności oskarżonego ze wszystkich zarzutów, uznając, że część twierdzeń skarżącej, dotyczącej warunków fizycznych X, została obalona przez biegłego, przez co, zdaniem sądów, nie można było udowodnić winy skarżącego poza wszelką rozsądną wątpliwość.

Trybunał zbadał na podstawie art. 8 Konwencji, czy państwo zapewniło wystarczającą ochronę prawa do poszanowania życia prywatnego skarżącej, w szczególności jej integralności fizycznej w odniesieniu do sposobu, w jaki została przesłuchana w trakcie postępowania karnego. Przedmiotem oceny Trybunału było, czy państwo zapewniło odpowiednie środki w celu poszanowania praw ofiary przestępstwa. Trybunał podkreślił potrzebę zapewnienia słusznej równowagi między prawami skarżącej jako ofiary wezwanej do składania zeznań w postępowaniu karnym (chronionymi przez art. 8 Konwencji) a poszanowaniem praw oskarżonego, w szczególności do przesłuchania świadka (chronionych art. 6 ust. 3 lit. d) Konwencji).

Zważywszy, że postępowanie karne dotyczące przestępstw seksualnych jest postrzegane przez ofiary jako bardzo nieprzyjemne i przedłużające się doświadczenie oraz zważywszy, że bezpośrednia

konfrontacja oskarżonych o nadużycia seksualne z ich ofiarami pociąga za sobą ryzyko dalszej traumatyzacji ofiar, osobiste przesłuchanie przez oskarżonego powinno być poddane najstaranniejszej ocenie przez sądy krajowe. Niektóre instrumenty międzynarodowe, w tym RE i Unii Europejskiej, przyznają pewne prawa ofiarom nadużyć seksualnych, w tym przewidują obowiązek państwa zapewnienia im ochrony przed zastraszeniem i powtórnią wiktyimizacją w czasie składania zeznań nt. nadużyć.

Ponieważ zeznania skarżącej były jedynym bezpośrednim dowodem w sprawie, a inne dowody (np. 2 opinie biegłych) były rozbieżne, interesy oskarżonego związane z zapewnieniem mu rzetelnego procesu wymagały umożliwienia mu przesłuchania skarżącej. Trybunał zbadał, czy sposób przeprowadzenia tego przesłuchania zapewniał słuszną równowagę między poszanowaniem integralności fizycznej skarżącej a prawem do obrony oskarżonego. Prawo do obrony nie przewiduje prawa do nieograniczonego wykorzystania argumentów obrony, a ponieważ bezpośrednia konfrontacja między oskarżonym o przestępstwa seksualne a domniemaną ofiarą niesie ze sobą ryzyko dalszej traumatyzacji ofiary, w opinii Trybunału osobiste przesłuchanie takiego świadka przez oskarżonego powinno być poddane najstaranniejszej ocenie przez sądy krajowe.

Przesłuchanie skarżącej trwało przez 4 rozprawy rozciągnięte przez okres ponad 7 miesięcy, co samo w sobie budzi wątpliwości, podobnie jak brak uzasadnienia długich przerw między rozprawami. W czasie 2 rozpraw oskarżony osobiście przesłuchiwał skarżącą, stale kwestionując prawdziwość jej odpowiedzi i zadając jej pytania osobiste, z których wiele miało formę sugerującą odpowiedź. Pytania te miały na celu atakowanie nie tylko wiarygodności skarżącej, ale były poniżające i zmierzały (bez przedstawienia dowodu) do oczernienia jej. Przewodniczący sądu nie interweniował wystarczająco, by ograniczyć negatywny wpływ tego doświadczenia dla skarżącej, mimo ciężącego na nim obowiązku nadzorowania formy i treści pytań oraz komentarzy oskarżonego. Przewodniczący uchylał tylko niektóre pytania, uznając, że nie mają związku ze sprawą. Jednak w opinii Trybunału obraźliwe insynuacje nt. skarżącej przekraczały zakres tego, co można było tolerować na potrzeby umożliwienia skutecznej obrony oskarżonego i wymagały podobnej reakcji sądu. Biorąc pod uwagę szerokie możliwości przesłuchania skarżącej zapewnione oskarżonemu, ograniczenie niektórych jego osobistych komentarzy na jej temat nie stanowiłoby niewłaściwego ograniczenia jego prawa do obrony, a mogłoby ograniczyć stresujące przeżycia skarżącej.

Zastrzeżenia Trybunału wzbudził też fakt, że obrońca oskarżonego udzielał porad skarżącej w odniesieniu do napaści seksualnych krótko po przedmiotowych zdarzeniach. Sądy całkowicie zignorowały tę kwestię, oddalając wniosek skarżącej o wykluczenie tego obrońcy z udziału w sprawie z uwagi na konflikt interesów – Trybunał uznał, że prawo lub sposób jego stosowania przez sądy nie uwzględniało wystarczająco interesów skarżącej w tym względzie. Fakt przesłuchiwania jej przez tego właśnie obrońcę znacząco zwiększał jej cierpienie, co więcej, informacje, które mógł on od niej uzyskać jako adwokat, powinny być traktowane jako poufne, a nie być wykorzystywane na korzyść przeciwnika procesowego w tej samej sprawie.

Trybunał odnotował również niestosowność i oskarżycielski ton pytań zadawanych skarżącej przez biegłego ginekologa wyznaczonego przez sąd w celu ustalenia, czy utrzymywała relacje seksualne w przedmiotowym czasie. Obowiązkiem władz jest zapewnić, by wszystkie osoby zaangażowane w proces dowodowy traktowały ofiary i innych świadków z poszanowaniem ich godności i nie powodowały dodatkowych niedogodności. Wyznaczony biegły nie został odpowiednio przeszkolony w prowadzeniu wywiadów z ofiarami nadużyć seksualnych, a w dodatku kierował do skarżącej oskarżycielskie pytania i komentarze wykraczające poza jego zadania i kompetencje. Zwiększyło to dodatkowo cierpienie skarżącej związane z postępowaniem.

Choć władze podjęły liczne środki w celu zapobieżenia dalszej traumatyzacji skarżącej, ostatecznie okazały się one niewystarczające dla zapewnienia słusznej równowagi między interesem skarżącej a prawem do obrony oskarżonego. Większością głosów 6 do 1 Trybunał stwierdził naruszenie art. 8 ust. 1 Konwencji.

Stwierdził również jednogłośnie, że państwo nie przeprowadziło niezwłocznego skutecznego śledztwa w odniesieniu do skargi skarżącej, dotyczącej nadużyć seksualnych. Trybunał odnotował, że powodem uniewinnienia oskarżonego były sprzeczne konkluzje opinii biegłych, a w szczególności

fakt, że jedna z nich kwestionowała zarzut, jakoby oskarżony, z uwagi na swą niepełnosprawność, był w stanie dokonać zarzucanych czynów w sposób opisany przez skarżącą. Trybunał nie uznał takiej konkluzji sądu za nierozsądną, skrytykował jednak przewlekłość postępowania i znaczne opóźnienia w przeprowadzeniu niektórych dowodów. Doszło do naruszenia art. 3 Konwencji.

Znaczenie wyroku dla Polski – wskazuje na obowiązki państw zapewnienia ochrony praw ofiar, w szczególności ofiar przestępstw seksualnych, w trakcie postępowań karnych, m.in. obowiązek sprawnego prowadzenia postępowania, a także czuwania przez sąd nad prawidłowym przebiegiem przesłuchania ofiar przez obronę oraz nad prawidłowością działania biegłych i innych uczestników postępowań, tak aby zapobiec ryzyku dodatkowej traumatyzacji. Wyrok odnosi się też do konfliktu interesów związanego z faktem, że adwokat udzielający porad ofierze występuje następnie w trakcie procesu jako obrońca domniemanego sprawcy. Wyrok warto upowszechnić wśród sądów, prokuratury, Policji, a także biegłych lekarzy oraz przedstawicieli zawodów prawniczych.

31. Y.Y. p. Turcji, skarga nr 14793/08, wyrok Izby z 10.03.2015 r., ostateczny

– naruszenie art. 8 ust. 1 Konwencji (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego – aspekt prawa do poszanowania życia prywatnego) z uwagi na fakt, iż możliwość operacyjnej zmiany płci została uzależniona od udowodnienia, że zainteresowana osoba nie jest już w stanie mieć dzieci;

W 2006 r. sąd krajowy oddalił wniosek skarżącego o wyrażenie zgody na poddanie się operacyjnej zmianie płci, powołując się na fakt, że skarżący nie był trwale niezdolny do prokreacji. Skarżący uzyskał taką zgodę w 2013 r. po ponad 5 latach. Sądy krajowe nie badały, czy był trwale niezdolny do prokreacji.

W opinii rządu przedmiotowy wymóg miał na celu przeciwdziałanie sytuacji, w której zabieg zmiany płci stałby się zbyt łatwo dostępny, co mogłoby zostać niewłaściwie wykorzystane przez niektóre kręgi (np. związane z przemysłem seksualnym i prostytutką). Zważywszy na nieodwracalność tego typu zabiegów oraz ryzyko z nim związane dla zdrowia osób, tego typu wymóg stanowił więc środek regulacji i kontroli ze strony państwa dla celów ochrony zdrowia oraz interesów osób zainteresowanych, mając na względzie ryzyko, jakie wiąże się z przeprowadzaniem takich operacji.

Trybunał podkreślił, że Konwencja powinna być interpretowana i stosowana w sposób, który zapewnia, by przewidziane przez nią gwarancje były praktyczne i skuteczne. W razie gdyby Trybunał nie zachował podejścia dynamicznego i ewolucyjnego, mogłoby to utrudnić jakiegokolwiek reformy lub poprawę. W wielu państwach europejskich istnieje możliwość operacyjnej zmiany płci. Oceniając zakres marginesu oceny przysługujący państwom, Trybunał podkreślił, że przywiązuje mniejsze znaczenie do braku dowodu istnienia wspólnego podejścia europejskiego w odniesieniu do przedmiotowych problemów prawnych i praktycznych, niż do istnienia niekwestionowanego dowodu trwającego międzynarodowego trendu w kierunku wzrastającej akceptacji społecznej osób transseksualnych oraz prawnego uznania nowej tożsamości płciowej osób transseksualnych, które przeszły operację. Prawo osób transseksualnych do rozwoju osobistego, a także bezpieczeństwa fizycznego i moralnego, w pełnym tego słowa znaczeniu, jakie jest zapewnione innym osobom w społeczeństwie, nie może już być uważane za sprawę kontrowersyjną wymagającą czasu potrzebnego dla lepszego zrozumienia wiążących się z nią kwestii. Trybunał podkreślił, że w załączniku do Rekomendacji CM/Rec(2010)5 KM RE uznał, że państwa powinny dokonywać regularnych przeglądów przewidzianych prawem wymogów wstępnych dla prawnego uznania zmiany płci i usuwać wymogi, które mają charakter nadużycia. Także Zgromadzenie Parlamentarne RE wezwało państwa do zagwarantowania praw takim osobom do uzyskania urzędowych dokumentów odzwierciedlających wybraną przez nie tożsamość płciową, bez uprzedniego wymogu przejścia sterylizacji lub innych procedur medycznych, takich jak operacyjna zmiana płci lub terapia hormonalna. Niektóre państwa dokonały ostatnio zmian legislacyjnych lub praktyki stosowania prawa w sprawach dotyczących zmiany płci i jej prawnego uznania, usuwając wymóg bezpłodności. Pod tym względem uregulowania tureckie są szczególnie, jako że bezpłodność traktują jako wymóg wstępny. Trybunał podkreślił, że zachodzić może poważna ingerencja w prawo do życia

prywatnego, jeśli stan prawa krajowego pozostaje w konflikcie z ważnym aspektem tożsamości osobistej. Zważywszy też, że z operacją taką wiąże się wiele bolesnych zabiegów, nie można twierdzić, że decyzja osoby o poddaniu się zabiegowi zmiany płci ma charakter kaprysu.

Trybunał nie był w stanie zrozumieć, dlaczego nałożono na skarżącego wymóg udowodnienia braku zdolności prokreacji. Trybunał nie był też w stanie dostrzec, w jaki inny sposób skarżący mógłby spełnić ten wymóg, niż tylko poddając się zabiegowi sterylizacji. Trybunał nie uznał za stosowne dokonać oceny dostępności zabiegu sterylizacji, a podkreślił, że w każdym razie zasada poszanowania integralności fizycznej skarżącego wyklucza możliwość nałożenia na niego obowiązku poddania się trwałej sterylizacji.

Nawet jeśli by założyc, że nałożenie przedmiotowego wymogu było oparte na odpowiednim uzasadnieniu, nie było ono wystarczające. W opinii Trybunału wymóg taki nie wydawał się konieczny ani w interesie ogólnym, ani w interesie jednostki. Sąd oparł zatem swoją odmowę na niewystarczającej podstawie, a w rezultacie ingerencja w prawo skarżącego do poszanowania życia prywatnego nie może być uznana za „konieczną w społeczeństwie demokratycznym”. Zmiana podejścia sądów krajowych w 2013 r., które udzieliły zgody skarżącemu bez powoływania się na ten wymóg, dodatkowo potwierdza ustalenia Trybunału. Poprzez odmawianie skarżącemu przez wiele lat możliwości operacyjnej zmiany płci państwo naruszyło prawo skarżącego do poszanowania jego życia prywatnego na podstawie art. 8 Konwencji.

Znaczenie wyroku dla Polski – pośrednie z uwagi na brak podobnych regulacji dotyczących udowodnienia braku zdolności do prokreacji.

32. Chiragov i Inni p. Armenii, skarga nr 13216/05, wyrok Wielkiej Izby z 16.06.2015 r., ostateczny

- art. 1 Konwencji (obowiązek przestrzegania praw człowieka – aspekt jurysdykcji państw) – jurysdykcja Armenii w odniesieniu do terytorium Górskiego Karabachu i przylegających okupowanych terytoriów;
- trwające naruszenie art. 8 ust. 1 Konwencji (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego – aspekt prawa do poszanowania życia rodzinnego, życia prywatnego i mieszkania) z uwagi na pozbawienie dostępu do mieszkań obywatelom Azerbejdżanu wysiedlonym w kontekście konfliktu w Górskim Karabachu;
- trwające naruszenie art. 13 Konwencji (prawo do skutecznego środka odwoławczego) z uwagi na brak skutecznego środka odwoławczego w odniesieniu do utraty mieszkań i mienia przez osoby wysiedlone w kontekście konfliktu w Górskim Karabachu;
- trwające naruszenie art. 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji (ochrona własności – aspekt prawa do poszanowania mienia) z uwagi na brak podjęcia przez Armenię środków w celu zabezpieczenia praw własności obywateli Azerbejdżanu wysiedlonych w kontekście konfliktu w Górskim Karabachu;
- kwestia słusznego zadośćuczynienia na podstawie art. 41 Konwencji odroczone do dalszej procedury;

33. Sargsyan p. Azerbejdżanowi, skarga nr 40167/06, wyrok Wielkiej Izby z 16.06.2015 r., ostateczny

- art. 1 Konwencji (obowiązek przestrzegania praw człowieka – aspekt jurysdykcji państw) – jurysdykcja Azerbejdżanu w odniesieniu do spornego obszaru w pobliżu Górskiego Karabachu na terytorium Azerbejdżanu;
- trwające naruszenie art. 8 ust. 1 Konwencji (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego – aspekt prawa do poszanowania życia rodzinnego, mieszkania i życia prywatnego) z uwagi

- na brak możliwości obywateli Armenii wysiedlonych w kontekście konfliktu w Górskim Karabachu uzyskania dostępu do ich mieszkań i grobów najbliższych;
- trwające naruszenie art. 13 Konwencji (prawo do skutecznego środka odwoławczego) z uwagi na brak skutecznego środka odwoławczego w odniesieniu do utraty mieszkań i mienia przez osoby wysiedlone w kontekście konfliktu w Górskim Karabachu;
 - trwające naruszenie art. 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji (ochrona własności – aspekt prawa do poszanowania mienia) z uwagi na brak podjęcia przez Azerbejdżan środków w celu zabezpieczenia praw własności obywateli Armenii wysiedlonych w kontekście konfliktu w Górskim Karabachu;
 - kwestia słusznego zadośćuczynienia na podstawie art. 41 Konwencji odroczone do dalszej procedury.

Załącznik E

**do Raportu z wykonywania wyroków
Europejskiego Trybunału
Praw Człowieka
przez Polskę za 2015 r.**

I. Wykaz koniecznych zmian legislacyjnych dla wykonywania wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.	341
II. Informacja w zakresie zmian w praktyce koniecznych dla wykonywania wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.	344
III. Informacja nt. źródeł naruszeń Konwencji stwierdzonych w wyrokach Trybunału będących skutkiem obowiązywania nieodpowiadającego standardom Konwencji prawa bądź wynikających z nieodpowiedniej praktyki.	346

I. Wykaz koniecznych zmian legislacyjnych dla wykonywania wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka – wg stanu na dzień 31.12.2015 r.

Lp.	Nazwa aktu prawnego	Wyrok ETPCz lub standard ETPCz, dla wykonania którego nowelizacja ma znaczenie
1.	<p>Zmiana ustawy Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (tzw. projekt prezydencki) nowelizacja zrealizowana</p>	<p>Fuchs p. Polsce (skarga nr 33870/96) Grupa spraw dotyczących nadmiernej długości postępowań administracyjnych i sądowno-administracyjnych. Projekt przewidywał m.in. nowelizację art. 149 i 154 p.p.s.a., która miała na celu usprawnienie, uproszczenie i zapewnienie szybkości postępowania przed s.a. m.in. przez przyznanie sądom kompetencji do stwierdzenia, że nastąpiła beczynność lub przewlekłość, nawet jeśli z uwagi na zakończenie postępowania nie ma już potrzeby zobowiązania do wydawania aktu czy dokonywania czynności. Taka zmiana stworzy realny system ochrony obywateli przed przewlekłością postępowania. Zgodnie z projektowaną nowelizacją sąd będzie mógł wymierzyć organowi grzywnę.</p> <p>Ustawa została uchwalona w dniu 09.04.2015 r. i weszła w życie w dniu 15.08.2015 r. (Dz.U. z 2015 r. poz. 658).</p>
2.	<p>Zmiana ustawy Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (tzw. projekt senacki) nowelizacja zrealizowana</p>	<p>Subicka 1 p. Polsce (skarga nr 29342/06)</p> <p>Sprawa dotyczyła odmowy sporządzenia skargi kasacyjnej do NSA przez adwokata ustanowionego w ramach bezpłatnej pomocy prawnej. Trybunał zauważył, że w postępowaniu sądowno-administracyjnym brak jest jasnych zasad regulujących skutki odmowy sporządzenia kasacji przez adwokata ustanowionego w ramach bezpłatnej pomocy prawnej, w sytuacjach gdy termin do wniesienia kasacji już minął. Rozwiązanie zaproponowane w projekcie senackim (art. 177 § 4 p.p.s.a.) w rzeczywistości zapewni dostęp do sądu stronom, które mimo opinii pełnomocnika o braku podstaw do wniesienia skargi kasacyjnej chciałyby skorzystać z przysługującego im środka.</p> <p>Propozycja zawarta w projekcie senackim została uwzględniona w ustawie Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi uchwalonej w dniu 09.04.2015 r., która weszła w życie w dniu 15.08.2015 r. (Dz.U. z 2015 r. poz. 658).</p>
3.	<p>Zmiana ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, przewidująca dodanie art. 204 d do Kodeksu karnego wykonawczego (dalej k.k.w.) regulującego udzielanie przepustek dla osób przebywających w zakładach psychiatrycznych nowelizacja zrealizowana</p>	<p>Art. 204 d został dodany do k.k.w. na mocy ustawy o zmianie ustawy – Kodeksu karnego oraz niektórych innych ustaw uchwalonej w dniu 20.02.2015 r, która weszła w życie w dniu 01.07.2015 r. (Dz.U. z 2015 r. poz. 396).</p>

4.	<p>Zmiana ustawy Kodeks karny wykonalawy nowelizacja zrealizowana</p>	<p>Horych i Piechowicz p. Polsce (skarga nr 13621/08 i 20071/07) Zmiana przewidywała eliminację dotychczasowego automatyzmu przy kwalifikacji osadzonych do kategorii tzw. więźniów „niebezpiecznych” (dalej N) poprzez szczegółowe określenie przesłanek, które muszą być uwzględniane przed podjęciem decyzji w tym przedmiocie oraz mają na celu stworzenie prawnej możliwości stopniowego łagodzenia rygorów związanych z kwalifikacją do N poprzez opracowanie kryteriów pozwalających na ocenę potrzeby dalszego stosowania ograniczeń przewidzianych w tych przepisach, w tym zwłaszcza kontroli osobistej. Ustawa została uchwalona w dniu 10.09.2015 r., weszła w życie w dniu 24.10.2015 r. (Dz.U. z 2015 r. poz. 1573).</p>
5.	<p>Zmiana ustawy Prawo o zgromadzeniach nowelizacja zrealizowana</p>	<p>Bączkowski i inni p. Polsce (skarga nr 1543/06) Nowelizacja miała na celu takie ukształtowanie procedury odwoławczej, która zapewniłaby rozpatrzenie odwołania od decyzji o zakazie zgromadzenia przed jego planowaną datą. Ustawa została uchwalona w dniu 24.07.2015 r., weszła w życie w dniu 13.10.2015 r. (Dz.U. z 2015 r. poz. 1485).</p>
6.	<p>Zmiana Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości ws. sposobu zapewnienia oskarżonemu możliwości korzystania z pomocy obrońcy i jego wyboru w postępowaniu przyspieszonym oraz organizacji dyżurów adwokackich (Dz.U. 2010.98.631) nowelizacja zrealizowana</p>	<p>Płonka p. Polsce (skarga nr 20310/02) W dniu 23.06.2015 r. Minister Sprawiedliwości wydał nowe rozporządzenie ws. sposobu zapewnienia oskarżonemu korzystania z pomocy obrońcy w postępowaniu przyspieszonym (Dz.U. z 2015 r. poz. 920).</p>
7.	<p>Zmiana ustawy z dnia 17.06.2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora oraz postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki Prace w toku na poziomie rządowym</p>	<p>Bąk p. Polsce i Majewski p. Polsce (skargi nr 7870/04 i 52690/99), grupy wyroków, zw. wcześniej: „grupa Kudła i grupa Podbielski”. W październiku 2015 r. Ministerstwo Sprawiedliwości przygotowało plan działań w zakresie wykonania wyroków z ww. grup obejmujący m.in. znowelizowanie wskazanej ustawy z dnia 17.06.2004 r. (szczegółowe informacje znajdują się w załączniku B do niniejszego Raportu, zawierającym plany działań dotyczące ww. grup wyroków).</p>
8.	<p>Zmiana ustawy o ochronie zdrowia psychicznego oraz ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi Prace w toku na poziomie rządowym</p>	<p>Kędzior p. Polsce (skarga nr 45026/07) Sprawa dotyczy pozbawienia wolności skarżącego niezgodnego z art. 5 ust. 1 lit. e Konwencji, a także naruszenia art. 5 ust. 4 Konwencji z powodu braku oceny legalności umieszczenia i przetrzymywania osoby w domu pomocy społecznej oraz naruszenia art. 6 ust. 1 Konwencji z uwagi na brak bezpośredniego dostępu do sądu w celu wystąpienia o przywrócenie zdolności do czynności prawnych. W celu wykonania ww. wyroku oraz podobnego wyroku ws. K.C. (skarga nr 31199/12), Ministerstwo Zdrowia (dalej MZ) przygotowało projekt założeń zmiany ustawy o ochronie</p>

		<p>zdrowia psychicznego oraz ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (patrz Raport za 2014 r. oraz plan działań ws. grupy Kędzior w Załączniku B do niniejszego Raportu).</p> <p>W styczniu 2015 r. ww. projekt po uzgodnieniach został przekazany do akceptacji Ministra Spraw Zagranicznych, Ministra Finansów, Rzecznika Praw Pacjenta, Generalnego Inspektora Ochrony Danych Osobowych oraz Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, które wyraziły pisemnie taką prośbę. KPRM podtrzymał prośbę o uzupełnienie testu regulacyjnego o przedstawienie porównania międzynarodowego w zakresie stosowania przymusu bezpośredniego. Wymagane przeprowadzenie dalszych analiz w tym zakresie skutkowało opóźnieniami w procedowaniu projektu. Dodatkowo, w związku z postępowaniem innych prac legislacyjnych i przebiegiem publicznej dyskusji wokół organizacji opieki psychiatrycznej w Polsce, projekt został dostosowany do przyjętej przez Sejm RP w dniu 11.09.2015 r. ustawy o zdrowiu publicznym. Następnie w wyniku wyborów parlamentarnych i zmiany partii rządzącej w Polsce zostało powołane nowe Kierownictwo MZ.</p> <p>W dniu 30.11.2015 r. Pan Jarosław Pinkas – Sekretarz Stanu w Ministerstwie Zdrowia podjął decyzję o kontynuowaniu prac nad ww. projektem założeń. MZ zapowiedziało, iż w najbliższym czasie podejmie dalsze prace legislacyjne, tym razem nad projektem ustawy. W kontekście powyższego MSZ zwróciło uwagę na konieczność wprowadzenia obligatoryjnego okresowego badania stanu zdrowia psychicznego osoby umieszczonej w domu pomocy społecznej i obligatoryjnego zastępstwa procesowego dla osób będących w takiej sytuacji, jak skarżący z grupy Kędzior p. Polsce.</p>
9.	<p>Zmiana ustawy o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta Prace w toku na poziomie rządowym</p>	<p>Tysiąc p. Polsce (skarga nr 5410/03) Sprawa dotyczyła nieskuteczności władz krajowych w wypełnieniu zobowiązania do poszanowania życia prywatnego skarżącej, poprzez brak ram proceduralnych gwarantujących dostęp do świadczeń medycznych przewidzianych przez prawo w 2000 r. (naruszenie art. 8 Konwencji).</p> <p>R.R. p. Polsce (skarga nr 27617/04) Sprawa dotyczyła naruszenia art. 3 Konwencji z powodu braku dostępu w odpowiednim czasie do badań prenatalnych.</p> <p>Przygotowany przez Ministerstwo Zdrowia projekt przewiduje m.in. następujące zmiany, które przyczynią się do wykonania ww. wyroków Trybunału:</p> <ul style="list-style-type: none"> – uproszczenie procedury składania przez pacjenta sprzeciwu wobec opinii albo orzeczenia lekarskiego poprzez odstąpienie od wymogu wskazania w sprzeciwie przepisu prawa, z którego wynikają prawa lub obowiązki pacjenta, na które opinia albo orzeczenie ma wpływ,

		<p>– doprecyzowanie, że sprzeciw przysługuje także w przypadku odmowy wydania opinii lub orzeczenia, a także odmowy skierowania na badania diagnostyczne, jeśli są one niezbędne do wydania takiej opinii lub orzeczenia,</p> <p>– przyspieszenie trybu rozpatrywania sprzeciwu przez Komisję Lekarską z 30 do 10 dni,</p> <p>– zagwarantowanie pacjentowi lub jego przedstawicielowi ustawowemu uczestnictwo w posiedzeniu Komisji Lekarskiej,</p> <p>– wprowadzenie przepisu zapewniającego pacjentowi możliwość ustanowienia pełnomocnika w postępowaniu przed Komisją Lekarską,</p> <p>– wprowadzenie możliwości składania sprzeciwu w postaci elektronicznej przez Elektroniczną Platformę Usług Administracji Publicznej (ePUAP),</p> <p>– jednoznaczne określenie w ustawie statusu orzeczenia wydanego przez Komisję Lekarską – w celu zapewnienia skuteczności instytucji sprzeciwu proponuje się, aby orzeczenie takie zastępowało opinię lub orzeczenie będące przedmiotem sprzeciwu.</p> <p>Założenia do projektu ww. ustawy zostały przyjęte zostały przez Radę Ministrów w dniu 27.01.2015 r. Następnie opracowano stosowny projekt ustawy.</p> <p>W okresie 10–23 lipca 2015 r. projekt był przedmiotem uzgodnień międzyresortowych oraz konsultacji publicznych i opiniodawania (do 6 sierpnia 2015 r.).</p> <p>Prace nad projektem ustawy nie zostały dokończone w poprzedniej kadencji Rządu.</p> <p>Obecnie w MZ prowadzona jest analiza zakresu projektowanych zmian przed podjęciem decyzji o ewentualnym kontynuowaniu prac.</p>
--	--	---

II. Informacja w zakresie zmian w praktyce koniecznych dla wykonywania wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka

Lp.	Sfera wymagająca zmiany praktyki	Wyrok ETPCz lub standard ETPCz, dla wykonania którego nowelizacja ma znaczenie
1.	Procedowanie przez sądy skarg na przewlekłość postępowania, składanych na podstawie art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 17.06.2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora oraz postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej	<p>Bąk p. Polsce i Majewski p. Polsce (skargi nr 7870/04 i 52690/99), grupy wyroków, zw. wcześniej: „grupa Kudła i grupa Podbielski”</p> <p>(szczegółowe informacje znajdują się w załączniku B do niniejszego Raportu, zawierającym plany działań dotyczące ww. grup wyroków).</p> <p>Zgodnie z informacjami przesłanymi przez Prokuraturę Generalną, w 2015 r. monitorowała ona sprawy prowadzone przez prokuratora, w których została wniesiona skarga na przewlekłość postępowania. Utrzymano też obowiązek</p>

	zwłoki (Dz.U. z 2004 r. Nr 179, poz. 1843, z późn. zm).	pisemnego przedstawiania przez prokuratorów apelacyjnych informacji dotyczących takich skarg. Informacje takie były dwukrotnie w 2015 r. podstawą analizy przedmiotowej, w której badano przyczyny przewlekłości, reakcje prokuratorów przełożonych, kierunki orzecznictwa i tendencje statystyczne. Wyniki analiz wraz z wnioskami i zaleceniami przekazano do podległych prokuratur.
2.	Organizacja pracy sędziów (odpowiednia częstotliwość i regularność w wyznaczaniu rozpraw, dyscyplinowanie stron, uczestników postępowania i biegłych etc.)	Bąk p. Polsce i Majewski p. Polsce (skargi nr 7870/04 i 52690/99) , grupy wyroków, zw. wcześniej: „grupa Kudła i grupa Podbielski” (szczegółowe informacje znajdują się w załączniku B do niniejszego Raportu, zawierającym plany działań dotyczące ww. grup wyroków).
3.	Sposób traktowania / podejścia do osadzonych wymagających opieki medycznej funkcjonariuszy Służby Więziennej i sędziów penitencjarnych	Kaprykowski p. Polsce (skarga nr 23052/05) (szczegółowe informacje znajdują się w załączniku B do niniejszego Raportu, zawierającym plan działań dotyczący ww. grupy wyroków).
4.	Używanie proporcjonalnej siły w stosunku do osób, które funkcjonariusze Policji zamierzają zatrzymać	Dzwonkowski p. Polsce (skarga nr 46702/99) (szczegółowe informacje znajdują się w załączniku B do niniejszego Raportu, zawierającym plan działań dotyczący ww. grupy wyroków). Dodatkowo odpowiedzialne za wykonanie ww. grupy wyroków Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji (dalej MSWiA) poinformowało, iż od dnia 11.03.2015 r., tj. od dnia przyjęcia Strategii działań nakierowanych na przeciwdziałanie naruszeniom praw człowieka przez funkcjonariuszy Policji , podejmowane są różnorodne i intensywne działania mające na celu jej wdrożenie. W drugiej połowie 2015 r. zrealizowano projekt badawczy dotyczący problemu agresji w Policji. Celem badania było m.in. opracowanie charakterystyki zjawiska, określenie jego rodzajów i przyczyn, grup ryzyka, zmian poziomu agresji, oszacowanie skali. Ponadto przy Ministrze SWiA utworzono Zespół ds. wdrażania niektórych postanowień Strategii. W 2015 r. odbyło się siedem posiedzeń tego Zespołu. Na zaawansowanym etapie są również prace w obszarze zapewnienia efektywnego prowadzenia postępowań dyscyplinarnych przeciwko funkcjonariuszom Policji ws. naruszenia praw człowieka. Zainicjowano również współpracę z Prokuraturą Generalną w zakresie efektywnego równoległego prowadzenia postępowań karnych i dyscyplinarnych w ww. sprawach. Opracowana została też mapa policyjnych obiektów strzeleckich, gdzie wskazano kluczowe obszary wymagające poprawy. Prowadzono również analizę w zakresie możliwości wzmocnienia organizacyjnego pełnomocników ds. ochrony praw człowieka w Policji. Zgodnie z informacjami przekazanymi przez Prokuraturę Generalną nt. efektów monitoringu przestępstw objętych

		<p>zakresem <i>Wytycznych Prokuratora Generalnego z dnia 27 czerwca 2014 r. ws. prowadzenia przez prokuratorów postępowań o przestępstwa związane z pozbawieniem życia oraz niehumanitarnym, bądź poniżającym traktowaniem lub karaniem, których sprawcami są funkcjonariusze publiczni</i>, zgodnie z danymi z prokuratur apelacyjnych, w pierwszym półroczu 2015 r. zakończono (w tym nieprawomocnie) w skali kraju 187 postępowań, w tym 2 sprawy aktem oskarżenia, 98 – umorzeniem, 85 – odmową wszczęcia postępowania przygotowawczego, 2 sprawy zawieszono. W 24 sprawach końcowe decyzje merytoryczne zostały zaskarżone przez pokrzywdzonych. Jedynie w dwóch sprawach sąd uwzględnił zażalenie. W wyniku dokonanych badań aktowych zidentyfikowano najczęściej występujące nieprawidłowości. Wszystkie stwierdzone w toku badań uchybienia zostały niezwłocznie wytknięte przez nadrzędnych prokuratorów. Wnioski wynikające z badań przedstawiono na szkoleniu prokuratorów, przedstawicieli prokuratur apelacyjnych i Biura Spraw Wewnętrznych Komendy Głównej Policji. Wspólne szkolenia odbywają się trzy razy do roku. Ponadto w każdej prokuraturze okręgowej i apelacyjnej działa koordynator ds. przestępstw popełnionych przez funkcjonariuszy Policji, który nadzoruje i monitoruje tego rodzaju sprawy. Ponadto Prokuratura Generalna w 2015 r. kontynuowała działania upowszechniające standardy orzecznictwa Trybunału.</p>
--	--	---

III. Informacja nt. źródeł naruszeń Konwencji stwierdzonych w wyrokach Trybunału będących skutkiem obowiązywania nieodpowiadającego standardom Konwencji prawa bądź wynikających z nieodpowiedniej praktyki – wyroki zawisłe wykonywaniu przed Komitetem Ministrów na dzień 31.12.2015 r. i uznane za wykonane w 2015 r.

1. W 2012 r. Trybunał wydał w sprawach polskich 54 wyroki (poniżej wymienione są jedynie te wyroki, które nie zostały wykonane przed 2015 r.), w których stwierdził naruszenie Konwencji z następujących powodów:

PRAWO

1. **Jucha i Żak** – **prawo** (konieczność zmiany przepisów *Kodeksu karnego*, art. 212)
2. **Lewandowska-Malec** – jw.
3. **Kędzior** – **prawo** (konieczność zmiany przepisów Ustawy o ochronie zdrowia psychicznego)

PRAWO I PRAKTYKA

4. **Chyżyński** – **prawo** i **praktyka** (przewlekłość postępowania cywilnego lub karnego –przeprowadzona została zmiana przepisów, aktualnie zachodzi konieczność zmiany praktyki stosowania przepisów regulujących funkcjonowanie skargi na przewlekłość postępowania)
5. **NSZZ „Solidarność”** – jw.
6. **Purpian** – jw.
7. **Ruprecht** – jw.

8. **Bańczyk i Sztuka** – jw.
9. **Dochnal** – jw.
10. **Gałązka** – jw.
11. **Piechowicz** – **prawo** (konieczność zmiany przepisów regulujących stosowanie reżimu tzw. osadzonych „niebezpiecznych”) i **praktyka** (konieczność wydania instrukcji dla funkcjonariuszy Służby Więziennej)
12. **Horych** – jw.
13. **Głowacki** – jw.
14. **Paweł Pawlak** – jw.
15. **Wenerski nr 2** – **prawo** i **praktyka** (konieczność podniesienia standardów dotyczących warunków bytowych w jednostkach penitencjarnych zarówno poprzez zmianę prawa, jak i praktyki jego stosowania)
16. **Grzywaczewski** – jw.
17. **P. i S.** – **prawo** (konieczność zmiany przepisów regulujących instytucję sprzeciwu) i **praktyka** (konieczność prawidłowego stosowania obowiązujących przepisów)
18. **Potocka** – **prawo** i **praktyka** (konieczność dokonania zmian w prawie i praktyce jego stosowania usprawniających postępowanie administracyjne)

PRAKTYKA

19. **Mariusz Lewandowski** – **praktyka** (konieczność zmiany praktyki stosowania przepisów *ustawy o ustroju sądów powszechnych* w taki sposób, by zapewniła ona bezstronność sędziego)
20. **Miażdżyk** – **praktyka** (konieczność właściwego stosowanie środka zapobiegawczego polegającego na zakazie opuszczania kraju)
21. **Szubert** – jw.
22. **Nowaszewski** – jw.
23. **Mamelka** – **praktyka** (konieczność prawidłowego stosowania przepisów o terminowym doręczeniu postanowień o zwalnianiu z jednostki penitencjarnej i ich terminowe wykonywanie)

2. W 2013 r. Trybunał wydał w sprawach polskich 14 wyroków (poniżej wymienione są jedynie te wyroki, które nie zostały wykonane przed 2015 r.), w których stwierdził naruszenie Konwencji z następujących powodów:

PRAWO

1. **Wereda** – **prawo** (konieczność zmiany przepisów *Kodeksu postępowania karnego* w celu ustanowienia niezwłocznego stawiennictwa przed sądem zatrzymanej osoby poszukiwanej listem gończym)
2. **El Khashif** – jw.

PRAWO I PRAKTYKA

3. **Matrakas i inni** – **prawo** i **praktyka** (przewlekłość postępowania cywilnego lub karnego – przeprowadzona została zmiana przepisów, aktualnie zachodzi konieczność zmiany praktyki stosowania przepisów regulujących funkcjonowanie skargi na przewlekłość postępowania)
4. **Ruprecht** – jw.
5. **Andrzejczak** – **prawo** i **praktyka** (przewlekłość postępowania administracyjnego)
7. **Różański** – jw.
8. **Kowrygo** – jw.
9. **Olszewski** – **prawo** i **praktyka** (konieczność podniesienia standardów dotyczących warunków bytowych w jednostkach penitencjarnych zarówno poprzez zmianę prawa, jak i praktyki jego stosowania)

10. **Przemysk** – **prawo** i **praktyka** (nieskuteczne śledztwo, konieczność zmiany przepisów regulujących odpowiedzialność funkcjonariuszy Policji za nadużycie siły oraz praktyki ich stosowania)

PRAKTYKA

11. **Baran** – **praktyka** (umieszczenie skarżącej w szpitalu psychiatrycznym zostało dokonane z naruszeniem procedur, ponadto niewłaściwy sposób zastosowania obowiązującego prawa wewnętrznego przez sądy rozstrzygające roszczenie skarżącej o zadośćuczynienie i odszkodowanie w związku z pozbawieniem wolności przez umieszczenie w zamkniętym szpitalu psychiatrycznym) – **wyrok został uznany za wykonany w 2015 r.**
12. **D.G.** – **praktyka** (konieczność zapewnienia adekwatnej opieki medycznej w jednostkach penitencjarnych poprzez szybkie i właściwe reagowanie sędziów penitencjarnych na potrzeby osadzonych w tym zakresie)
13. **Kurkowski** – **praktyka** (konieczność szybkiego i właściwego reagowania na wnioski osadzonego o widzenia z rodziną)

3. W 2014 r. Trybunał wydał w sprawach polskich 20 wyroków (poniżej wymienione są jedynie te wyroki, które nie zostały wykonane przed 2015 r.), w których stwierdził naruszenie Konwencji z następujących powodów:

PRAWO

1. **K. C.** – **prawo** (konieczność zmiany przepisów *Ustawy o ochronie zdrowia psychicznego*)

PRAWO I PRAKTYKA

2. **Hoszowski** – **prawo** i **praktyka** (przewlekłość postępowania cywilnego lub karnego – przeprowadzona została zmiana przepisów, aktualnie zachodzi konieczność zmiany praktyki stosowania przepisów regulujących funkcjonowanie skargi na przewlekłość postępowania)
3. **Goławski i Pisarek** – jw.
4. **Grzona** – jw.
5. **Siermiński** – **prawo** i **praktyka** (przewlekłość postępowania administracyjnego, (konieczność dokonania zmian w prawie i praktyce jego stosowania usprawniających postępowanie administracyjne)
6. **Karabin** – **prawo** i **praktyka** (konieczność podniesienia standardów dotyczących warunków bytowych w jednostkach penitencjarnych zarówno poprzez zmianę prawa, jak i praktyki jego stosowania)
7. **Ślusarczyk** – **prawo** i **praktyka** (konieczność zmiany przepisów regulujących stosowanie reżimu tzw. osadzonych „niebezpiecznych” oraz konieczność wydania instrukcji dla funkcjonariuszy Służby Więziennej, a także konieczność podniesienia standardów dotyczących warunków bytowych w jednostkach penitencjarnych zarówno poprzez zmianę prawa, jak i praktyki jego stosowania)

PRAKTYKA

8. **Tomaszewscy** – **praktyka** (brak odszkodowania za niesłuszne aresztowanie)
9. **Stankiewicz** – **praktyka** (ingerencja w wolność słowa nie była konieczna w demokratycznym społeczeństwie)
10. **Braun** – jw.
11. **Al Nashiri** – **praktyka** (konieczność prawidłowego stosowania przepisów)
12. **Abu Zubaydah** – jw.

4. W 2015 r. Trybunał wydał w sprawach polskich 29 wyroków, w których w 20 wyrokach stwierdził naruszenie Konwencji z następujących powodów:

PRAWO I PRAKTYKA

1. **Grabowski – prawo i praktyka** (konieczność doprecyzowania przepisów ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, dostosowania praktyki sądów)
2. **Chyła – prawo i praktyka** (konieczność zmiany przepisów regulujących stosowanie i przedłużanie reżimu tzw. osadzonych „niebezpiecznych”, konieczność zmiany praktyki Komisji Penitencjarnych)
3. **Szafrański – prawo i praktyka** (konieczność podniesienia standardów dotyczących warunków bytowych w jednostkach penitencjarnych zarówno poprzez zmianę prawa, jak i praktyki jego stosowania)

PRAKTYKA

4. **Maciejewski – praktyka** (konieczność zastosowania standardów zgodnych z zasadami wynikającymi z art. 10)
5. **Kurowski – praktyka** (naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji z powodu przewlekłości postępowania karnego)
6. **Masłowski – jw.**
7. **Tomczyk – jw.**
8. **Brajer – jw.**
9. **Pawlak – jw.**
10. **M.C. – praktyka** (niezapobieżenie naruszeniu art. 3 Konwencji w aspekcie materialnym oraz niepodjęcie wszelkich niezbędnych kroków przez władze krajowe, mających na celu wyjaśnienie okoliczności sprawy i pociągnięcie winnych do odpowiedzialności – aspekt proceduralny naruszenia art. 3 Konwencji)
11. **Wrona – praktyka** (naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji z powodu przewlekłości postępowania karnego)
12. **Stettner – praktyka** (naruszenie art. 5 ust. 4 Konwencji z powodu przewlekłości w rozpatrzeniu zarzutu bezprawności pozbawienia wolności skarżącego)
13. **Rutkowski – praktyka** (naruszenie art. 6 ust. 1 Konwencji z powodu błędnej praktyki sądów dotyczącej zastosowania ustawy z 2004 r. o skardze na naruszenia prawa strony do rozpatrzenia jej sprawy w rozsądnym terminie [...])
14. **R.S. – praktyka** (błędna interpretacja przez polskie sądy Konwencji Haskiej dotyczącej cywilnych aspektów uprowadzenia dziecka za granicę z dnia 25.10.1985 r.)
15. **Mogielnicki – praktyka** (naruszenie prawa dostępu skarżącego do sądu z powodu niezbadania w sposób rzetelny sytuacji majątkowej skarżącego przed wydaniem odmowy zwolnienia go z kosztów sądowych)
16. **Milka – praktyka** (konieczność zmiany praktyki służby więziennej w zakresie kontroli osobistych osadzonych)
17. **Żuk – praktyka** (długotrwałe niewykonywanie decyzji administracyjnej)
18. **Stasik – praktyka** (polskie sądy nie podjęły adekwatnych i skutecznych starań, by wyegzekwować postanowienia o kontaktach z dzieckiem)
19. **Olszewscy – praktyka** (brak skutecznego przeprowadzenia śledztwa w sprawie ustalenia przyczyn i okoliczności śmierci syna skarżących)
20. **Stankiewicz i inni – praktyka** (sądy krajowe nie zważyły odpowiednio konkurujących ze sobą interesów, tj. prawa do informacji i ochrony dobrego imienia)

